

POVIJEST ŠABATA

I

PRVOG DANA TJEDNA

J. N. ANDREWS

PRVO IZDANJE

VLASTITA NAKLADA

2024.

POVIJEST ŠABATA I PRVOG DANA TJEDNA

J. N. ANDREWS

Naslov izvornika:

HISTORY OF THE SABBATH AND FIRST DAY OF

THE WEEK

BY J. N. ANDREWS

1873.

Prijevod sa engleskog:

IVAN ČOLOVIĆ

Redaktura, lektura i korektura:

MATO TOKIĆ, PETAR UDOVIČIĆ, IVANA TOKIĆ

Grafičko oblikovanje, prijelom teksta i dizajn naslovnice:

MATO TOKIĆ

Urednik:

MATO TOKIĆ

Vlastita naklada

MATO TOKIĆ

Vuka, 2024.

Copyright © Mato Tokić, 2024.

www.dobravijest.com

ISBN 978-953-8520-03-7

PREDGOVOR

Povijest Šabata obuhvaća period od 6000 godina. Sedmi dan je Šabat Gospodnji. Djela koja su ga ustanovila bila su, prvo, primjer Stvoritelja; drugo, njegovo postavljanje blagoslova na taj dan; i treće, posvećenje ili božansko određivanje dana za svetu upotrebu. Šabat, stoga, datira od početka naše svjetske povijesti. Prvi koji je odmarao sedmog dana je Bog Stvoritelj; a prvi sedmi dan od vremena je dan kojeg je on tako poštovao. Najviša od svih mogućih počasti se, dakle, odnosi na sedmi dan. Ali ova počast nije bila ograničena samo na prvi sedmi dan od vremena; jer čim je Bog odmorio na taj dan, izdvojio je sedmi dan za svetu upotrebu, da bi ga čovjek mogao posvetiti u spomen na svog Stvoritelja.

Ovo božansko uspostavljanje proizlazi iz prirode i prikladnosti stvari, te mora da je bilo stvoreno direktno za Adama, jer su on i žena tada bili jedina bića koja su mogla koristiti dane u tjednu. Pošto je bilo upućeno Adamu dok je još bio u svojoj čestitosti, mora da mu je bilo dato kao glavi ljudske porodice. Četvrta zapovijed zasniva sav svoj autoritet na ovom prvobitnom nalogu Stvoritelja, te stoga, u suštini, mora biti ono što je Bog zapovjedio Adamu i Evi kao predstavnicima čovječanstva.

Patrijarsi nikako nisu mogli biti u neznanju u pogledu činjenica i obaveza koje četvrta zapovijed pokazuje da je dobila u početku, jer je Adam živio među njima tijekom perioda koji je bio jednak više nego polovici kršćanske dispencije. Oni, stoga, koji su hodili s Bogom držeći se njegovih zapovijedi, svakako su svetkovali njegov Šabat.

Stoga u svetkovatelje sedmog dana moraju se ubrojiti drevni pobožni patrijarsi, a nitko neće poreći da među njih također spadaju proroci i apostoli. Zaista, cjelokupna Božja crkva obuhvaćena nadahnutim spisima je svetkovala Šabat. Ovom broju treba dodati i Sina Božjeg.

Kakvu povijest, dakle, ima Šabat Gospodnji! Uspostavljen je u Raju, počašćen s po nekoliko čuda svakog tjedna u trajanju od četrdeset godina, objavljen od strane velikog Zakonodavca sa Sinaja, svetkovan od strane Stvoritelja, patrijaraha, proroka, apostola i Sina Božjeg! On čini samo srce Božjeg zakona, i dokle god taj zakon postoji, toliko će postojati i autoritet ove svete ustanove.

Budući da je takav zapis o sedmom danu, može se s pravom pitati, Kako se dogodilo da je ovaj dan unižen do prašine, a drugi dan uzdignut do njegove svete počasti? Sveto Pismo nigdje ne pripisuje ovo djelo Sinu Božjem. Ono, međutim, predviđa veliko otpadništvo u kršćanskoj crkvi, te da mali rog, ili čovjek grijeha, bezakonik, treba da pomišlja da promjeni vremena i zakone.

Cilj ove knjige je pokazati, 1. Biblijski zapis o Šabatu; 2. Zapis o Šabatu u sekularnoj povijesti; 3. Zapis o nedjelji kao prazniku i o nekoliko koraka kojima je zauzela mjesto drevnog Šabata.

Pisac je pokušao utvrditi točnu istinu u ovom slučaju istražujući prvobitne autoritete u mjeri u kojoj je bilo moguće pristupiti im. Fusnote će pokazati kome je uglavnom dužan za činjenice iznijete u ovom djelu, iako je naveden samo mali dio konzultiranih radova. On je naveo točne riječi povjesničara, te je nastojao, savjesno da ih predstavi u takvom svjetlu da ne čine nepravdu citiranim autorima.

Nije krivica pisca što povijest praznika nedjelje prikazuje toliki niz prevara i bezakonja kao svoju potporu. To je, po prirodi slučaja, od suštinskog značaja za samo njeno postojanje, jer je tvrdnja uzurpatora nužno zasnovana na prevari. Odgovornost za ovo snose oni koji se usude počinuti ili podržati takva djela. Drevnom Gospodnjem Šabatu nikada nije bila potrebna pomoć ove vrste, i nikada zapis o njemu nije bio ukaljan prevarom ili lažima.

J. N. A.

Battle Creek, Mich., 14. ruj., 1873.

SADRŽAJ

DIO I—BIBLIJSKA POVIJEST

POGLAVLJE I

STVARANJE..... 9

POGLAVLJE II

USTANOVA ŠABATA..... 14

POGLAVLJE III

ŠABAT POVJEREN HEBREJIMA 33

POGLAVLJE IV

ČETVRTA ZAPOVIJED 44

POGLAVLJE V

ŠABAT ISPISAN PRSTOM BOŽJIM..... 50

POGLAVLJE VI

ŠABAT ZA VRIJEME DANA ISKUŠENJA..... 63

POGLAVLJE VII

HEBREJSKI PRAZNICI, MLADI MJESECI I ŠABATI.....	81
--	----

POGLAVLJE VIII

ŠABAT OD DAVIDA DO NEHEMIJE.....	91
----------------------------------	----

POGLAVLJE IX

ŠABAT OD NEHEMIJE DO KRISTA	109
-----------------------------------	-----

POGLAVLJE X

ŠABAT TIJEKOM TRAJANJA POSLJEDNJE OD SEDAMDESET SEMDICA	114
--	-----

POGLAVLJE XI

ŠABAT ZA VRIJEME SLUŽBE APOSTOLA	153
--	-----

DIO II—SEKULARNA POVIJEST

POGLAVLJE XII

RANO OTPADNIŠTVO U CRKVI.....	186
-------------------------------	-----

POGLAVLJE XIII

NEDJELJA GOSPODNJI DAN NIJE SE NALAZILA MEĐU APOSTOLIMA.....	197
---	-----

POGLAVLJE XIV

PRVI SVJEDOCI ZA NEDJELJU	221
---------------------------------	-----

POGLAVLJE XV

ISPITIVANJE ČUVENE OBMANE	235
---------------------------------	-----

POGLAVLJE XVI

PORIJEKLO SVETKOVANJA PRVOG DANA	250
--	-----

POGLAVLJE XVII

PRIRODA RANOG SVETKOVANJA PRVOG DANA.....	273
--	-----

POGLAVLJE XVIII

ŠABAT U ZAPISIMA RANIH OTACA.....	299
-----------------------------------	-----

POGLAVLJE XIX

ŠABAT I PRVI DAN TIJEKOM PRVIH PET STOLJEĆA.....	321
---	-----

POGLAVLJE XX

NEDJELJA ZA VRIJEME MRAČNOG DOBA	356
--	-----

POGLAVLJE XXI

TRAGOVI ŠABATA ZA VRIJEME MRAČNOG DOBA.....	385
--	-----

POGLAVLJE XXII

STAV REFORMATORA U POGLEDU

ŠABATA I PRVOG DANA..... 418

POGLAVLJE XXIII

LUTHER I CARLSTADT 431

POGLAVLJE XXIV

SVETKOVATELJI ŠABATA U

ŠESNAESTOM STOLJEĆU 444

POGLAVLJE XXV

KAKO I KADA JE NEDJELJA PRISVOJILA

ČETVRTU ZAPOVIJED 454

POGLAVLJE XXVI

ENGLESKI SVETKOVATELJI ŠABATA..... 463

POGLAVLJE XXVII

ŠABAT U AMERICI..... 477

POVIJEST ŠABATA

DIO I—BIBLIJSKA POVIJEST

POGLAVLJE I

STVARANJE

Vrijeme i vječnost—Stvoritelj i njegovo djelo—Događaji od prvog dana od vremena—Od drugog—Od trećeg—Od četvrtog—Od petog—Od šestog.

VRIJEME, za razliku od vječnosti, može se definirati kao dio trajanja koji je izmjeren pomoću Biblije. Od najranijeg datuma u knjizi Postanka do uskrsnuća nepravednih na kraju milenija, odmjeren je period od oko 7000 godina.¹ Prije početka ovog velikog vremenskog tjedna, trajanje bez početka ispunjava prošlost; a po isteku ovog perioda, pred narodom Božjim se otvara beskrajno trajanje. Vječnost je ona riječ koja obuhvaća trajanje bez početka i bez kraja. A Biće čije se postojanje proteže u vječnost, jest onaj koji jedini ima besmrtnost, Kralj Vječni, besmrtni, nevidljivi, jedini mudri Bog.²

Kada je ovom beskonačnom Biću bilo po volji, uveo je našu zemlju u postojanje. Bog je iz ničega stvorio sve;³ „tako

¹ Za biblijske i tradicionalne dokaze o ovoj točki, vidjeti Shimeall's Bible Chronology, dio i. pogl. vi; Taylor's Voice of the Church, str. 25–30; i Bliss' Sacred Chronology., str. 199–203.

² Iza. 57:15; 1. Sam 15:29, na margini; Jer 10:10, na margini; Mih. 5:2, na margini; 1. Tim. 6:16; 1:17; Ps. 90:2.

³ Dr. Adam Clarke, u svom komentaru na Post. 1:1, koristi sljedeći izraz:

da ono što je vidljivo nije načinjeno od stvari koje su vidljive”. Ovo djelo stvaranja predstavlja događaj koji obilježava početak prvog vremenskog tjedna. Onaj koji je mogao obaviti cijeli posao jednom riječju, radije je izabrao upotrijebiti šest dana, te da postigne isti rezultat postupnim uzastopnim koracima. Hajdemo pratiti korake Stvoritelja od vremena kada je postavio temelj zemlji do kraja šestog dana, kada su završeni

„Stvoreno Prouzrokovano postojanje onoga što ranije do tog trenutka nije postojalo. Rabini, koji su legitimni sudci u pogledu verbalne kritike svog vlastitog jezika, jednoglasni su u tvrdnji da riječ *bara*, izražava početak postojanja stvari: ili njen izlazak iz nepostojanja u postojanje... Ove riječi treba prevesti ovako: ‘Bog je u početku stvorio materiju nebesa i materiju zemlje; *tj.*, *prima materia*, ili prvi elementi, od kojih su nebo i zemlja redom načinjeni.’”

Purchase’s Piligramige b. i. pogl. ii., ovako govori o stvaranju: „Gospod Svemogućí nije imao ništa, čime bi i od čega bi, mogao sagraditi ovaj grad, [to jest svijet].

Dr. Gill kaže: „Za njih se kaže da su *stvoreni*, to jest da su napravljeni ni iz čega; jer kakva bi pretpostojeća materija za ovaj kaos [stih 2] mogla postojati iz koje bi se mogli formirati?”

„Stvaranje mora biti djelo Božje, jer nitko osim svemoćne sile ne može proizvesti nešto ni iz čega.„ Komentar na Post 1:1.

John Calvin, u svom Komentaru na ovo poglavlje, ovako opisuje djelo stvaranja: „Njegovo značenje je da je svijet stvoren ni iz čega. Time je opovrgnuta ludost onih koji umišljaju da je neoblikovana materija postojala od vječnosti.„

Djelo stvaranja je ovako definirano u 2. Makabejcima 7:28: „Pogledajte na nebo i zemlju i sve što je na njima, i smatrajte da ih je Bog stvorio od stvari koje nisu postojale; a tako isto je stvoreno i čovječanstvo.”

Da je ovo stvaralačko djelo označilo početak prvog dana, umjesto da mu je prethodilo skoro beskonačno vjekova, navedeno je u 2. Ez. 6:38: „I rekoh, Gospode, ti si govorio od početka stvaranja, čak i prvog dana, i ovako si rekao: Neka budu načinjeni nebo i zemlja; i riječ tvoja bješe savršeno djelo.”

Wycliffe’s prijevod, najranija engleska verzija, prevodi Post. 1:1, ovako: „Prvo je Bog načinio od ničega nebo i zemlju.”

nebo i zemlja, „i Bog je vidio sve što je stvorio, i gle, bilo je veoma dobro”.¹

Prvog dana tjedna Bog je stvorio nebo i zemlju. Zemlja tako pozvana u postojanje bila je bez oblička i pusta; a potpuna tama prekrivala je Stvoriteljevo djelo. Tada „reče Bog: neka bude svjetlost, i bila je svjetlost”. „I razdijeli Bog svjetlost od tame”, te je nazvao jedno dan, a drugo noć.²

Drugog dana tjedna „Bog reče: Neka bude svod usred voda; i neka odvoji vode od voda”. Suha zemlja se još nije bila pojavila; zbog toga je zemlja bila prekrivena vodom. Pošto nije postojala atmosfera, gusti oblaci pare su se nalazili na površini vode; ali atmosfera koja je sada pozvana u postojanje riječju Stvoritelja, uzrokovala je da magle i oblaci pare, koji su počivali na površini vode, budu visoko uzdignuti. Ova atmosfera ili proširenje je bila nazvana nebo.³

Trećeg dana tjedna Bog je sabrao vode i učinio da se pojavi suho kopno. Sakupljanje voda zajedno Bog je nazvao morima; suho kopno, tako odvojeno od voda, nazvao je zemlja. „I reče Bog, neka zemlja rađa travu, bilje koje donosi sjeme, i drvo rodno koje donosi plod po svojoj vrsti; I bi tako.” „I vidje Bog da je to dobro.”⁴

Četvrtog dana vremena „Bog reče, Neka budu vidjela na svodu nebeskom, da razdvoje dan od noći; i neka budu za znake, i za razdoblja, i za dane i godine”. „I stvori Bog dva

¹ Heb. 11:3; Pos 1.

² Post. 1:1–5; Heb. 1.

³ Post. 1:6–8; Job 37:18.

⁴ Post. 1:9–13; Ps. 136:6; 2. Pt. 3:5.

velika vidjela; veće vidjelo da upravlja danom, a manje vidjelo da upravlja noću; stvorio je također i zvijezde.” Svjetlost je bila stvorena prvog dana u tjednu; a sada četvrtog dana čini da se sunce i mjesec pojave kao nosioci svjetlosti i stavlja svjetlost pod njihovu upravu. A oni nastavljaju postojati do danas po njegovim uredbama, jer su svi njegove sluge. Takvo je bilo djelo četvrtog dana. I veliki Arhitekt, promatrajući što je uradio, proglasio je to dobrim.¹

Petog dana tjedna „Bog je stvorio velike kitove i svako živo biće koje se miče, koje su vode iznjedrile u izobilju, po vrstama njihovim, i svaku krilatu živinu po svojim vrstama: i vidje Bog da je dobro”.²

Šestog dana tjedna „Bog je stvorio zvijeri zemaljske po svojim vrstama, i stoku po vrstama njenim, i sve što gmiže po zemlji po vrstama njihovim; i vidje Bog da je to dobro”. Zemlja, tako pripremljena za svoju svrhu, bila je ispunjena svakom vrstom živih bića, dok su zrak i vode vrvjeli od životinja. Da bi dovršio ovo uzvišeno djelo stvaranja, Bog zatim priskrbljuje upravitelja, svog vlastitog predstavnika, te sve potčinjava njemu. „I reče Bog, načinimo čovjeka po našem obličju, kao što smo mi; i neka vladaju nad ribama morskim, i pticama nebeskim, i stokom, i svom zemljom, i nad svakim gmižućim stvorenjem što gmiže po zemlji.” „I oblikova Gospod Bog čovjeka od praha zemaljskog, i udahnu mu u nozdrve dah života: i postade čovjek duša živa. I zasadi Gospod Bog vrt na istoku u Edenu; i tamo postavi čovjeka

¹ Post. 1:14–19; Ps. 119:91; Jer. 33:25.

² Post. 1:20–23.

koga je oblikovao. I učini Gospod Bog da iz zemlje izraste svako drvo koje je ugodno za oko i dobro za hranu; i drvo života usred vrta, i drvo poznanja dobra i zla.” Na samom kraju, Bog je stvorio Evu, majku svih živih. Djelo Stvoritelja je sada bilo završeno. „Dovršiše se nebo i zemlja, i sva vojska njihova.” „I vidje Bog sve što stvori, i gle, bješe veoma dobro.” Adam i Eva su bili u Raju; drvo života je cvjetalo na zemlji; grijeh još nije bio ušao u naš svijet, i smrt nije ovdje postojala, jer nije bilo grijeha. „Jutarnje zvijezde su pjevale zajedno, i svi sinovi Božji klicali su od radosti.” Tako se završio šesti dan.¹

¹ Post. 1:24–31; 2:7–9, 18–22; 3:20; Job. 38:7.

POGLAVLJE II

USTANOVA ŠABATA

Događaj sedmog dana—Zašto je Tvorac odmorio—Djela kojima je stvoren Šabat—Vrijeme i redosljed njihovog zbivanja—Značenje riječi posvećen—Četvrta zapovijed upućuje na porijeklo Šabata od stvaranja—Drugo spominjanje Šabata potvrđuje ovu činjenicu—Spasiteljevo svjedočanstvo—Kada je Bog posvetio sedmi dan—Svrha Tvorca Šabata—Svjedočanstvo Josipa i Filona—Negativan argument iz knjige Postanka razmotren—Patrijarsima nije bilo teško da dođu do Adamovog znanja o Šabatu.

Djelo Tvorca je bilo završeno, ali prvi tjedan vremena još nije bio završen. Svaki od šest dana se odlikovao Stvoriteljevim radom na njemu; ali sedmi je učinjen znamenitim na sasvim drugačiji način. „I sedmog¹ dana Bog je završio svoje djelo koje je učinio; a sedmog dana je odmorio od svih djela svojih koje je učinio.” Još snažnijim jezikom je napisano: „Sedmog dana se odmorio, i okrijepio se.”²

Tako je sedmi dan u tjednu postao Gospodnji dan odmora. Kako je izuzetna ova činjenica! „Vječni Bog, Gospod, Stvoritelj krajeva zemlje, ne klone, niti se umara.”³ Njemu nije trebao odmor; ipak je napisano, „Sedmog dana se odmorio, i okrijepio se”.

¹ „Šestog dana Bog je završio svoje djelo koje je učinio; a sedmog dana je odmorio”, itd., piše u Septuaginti, sirijskoj i samarićanskoj; „i ovo treba smatrati pravim čitanjem”, kaže dr. Adam Clarke. Pogledajte njegov komentar na Post. 2.

² Post. 2:2; Izl. 31:17.

³ Iza. 40:28.

Zašto se u zapisu jednostavno ne navodi prestanak Stvoriteljevog djela? Zašto je na kraju tog djela upotrijebio dan odmora? Odgovor će se saznati iz sljedećeg stiha. On je postavljao temelj božanske ustanove, uspomenu na svoje veliko djelo.

„Bog je blagoslovio sedmi dan i posvetio ga, jer se u njemu odmorio od svih djela svojih koje je Bog učinio.” Četvrta zapovijed navodi istu činjenicu: On je „odmorio sedmog dana; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga”.¹

Blagoslov i posvećenje počivali su na sedmom danu zato što je Bog odmorio tog dana. Njegovo odmaranje tog dana, stoga, trebalo je postaviti temelj za blagoslov i posvećenje dana. Njegovo okrepljenje ovim odmorom, značilo je da je bio oduševljen činom koji je postavio temelj za sjećanje na njegovo veliko djelo.

Drugi postupak Stvoritelja u uspostavljanju ovog spomena bio je polaganje njegovog blagoslova na dan njegovog odmora. Od tada je to bio Gospodnji blagoslovljeni dan od odmora. Treći postupak upotpunjuje svetu ustanovu. Dan koji je već blagoslovljen od Boga sada je, na kraju, i posvećen od strane njega. Posvetiti znači „odvojiti, izdvojiti ili—odrediti za svetu, ili vjersku upotrebu”.²

¹ Post. 2:3; Izl. 20:11. U anonimnom djelu pod naslovom „Morality of the Fourth Commandment”, London, 1652., ali ne djelo od dr. Twissea, istog naslova, nalazi se sljedeći upečatljiv odlomak:

„Hebrejski korijen riječi sedam, označava *punoću, savršenstvo*, a Hebreji su smatrali da broj sedam krije mnoge tajne: tako da Ivan u svojoj Apokalipsi puno koristi taj broj. Kao, sedam crkava, sedam zvijezda, sedam duhova, sedam svijećnjaka, sedam anđela, sedam pečata, sedam truba; i odmah zatim se srećemo sa sedmim danom, međutim on je blagoslovljen; odmah zatim sa sedmim čovjekom [Post. 5:24; Jud. 11], ali on je prenijet.” Strana 7.

² Webster's Unabridged Dictionary o riječi *blagosloviti* i *posvetiti*.

Vrijeme kada su ova tri postupka bila izvršena je vrijedno pažnje. Prvi postupak je bio odmor. To se dogodilo sedmog dana; jer je dan bio upotrijebljen za odmor. Drugi i treći postupak odigrali su se kada je prošao sedmi dan. „Bog je blagoslovio sedmi dan i posvetio ga, jer je u njemu *imao* odmor od svih djela svojih.” Dakle, prvog dana drugog tjedna vremena Bog je blagoslovio sedmi dan i odvojio ga za svetu upotrebu. Blagoslov i posvećenje sedmog dana, stoga, ne odnose se samo na prvi sedmi dan vremena, nego na sedmi dan u tjednu koji dolazi, u znak sjećanja na odmor Božji tog dana od djela stvaranja.

S početkom vremena, Bog je počeo brojati dane, dajući svakom redni broj za njegovo *ime*. Sedam *različitih* dana dobiva isto toliko različitih *imena*. U znak sjećanja na ono što je učinio posljednjeg od tih dana, on je izdvojio taj dan *imenom* za svetu upotrebu. Ovaj postupak je uveo u postojanje tjedan, ili periode od sedam dana. Jer sa sedmim danom, on je prestao brojati, i, božanskim određivanjem tog dana za svetu upotrebu u znak sjećanja na njegov odmor u njemu, on je učinio da čovjek započne brojanje novog tjedna čim je prvi sedmi dan prestao. I kao što je Bogu bilo ugodno da dadne čovjeku *svih sedam* različitih dana, te je dao svakom od ovih

Izdanje 1859.

Revidirano izdanje iz 1864. daje ovu definiciju: „Učiniti svetim; odvojiti za svetu ili vjersku upotrebu; *posvetiti odgovarajućim obredima*; posvetiti. Bog je blagoslovio sedmi dan i *posvetio* ga. Post. 2:3 Mojsije... je posvetio Arona i njegove haljine. Lev. 8:30.”

Worcester to ovako definira: „*Zarediti ili izdvojiti za svete ciljeve; posvetiti*; Bog je blagoslovio sedmi dan i *posvetio* ga. Post. 2:3.”

dana ime koje ukazuje na njegovo točno mjesto u tjednu, njegov postupak izdvajanja jednog od ovih dana po imenu, koji je stvorio tjedan i dao čovjeku Šabat, nikada se ne može—osim sofizmom—odnositi na neodređeni ili neizvjesni dan.

Dani u tjednu se mjere okretanjem *naše zemlje* oko njene osi; i stoga naš sedmi dan, kao takav, može doći samo stanovnicima ove zemaljske kugle. Adamu i Evi, dakle, kao stanovnicima ove zemlje, a ne stanovnicima nekog drugog svijeta, bili su dati dani u tjednu na korištenje. Stoga, kada je Bog jedan od ovih dana izdvojio za svetu upotrebu u znak sjećanja na vlastiti odmor tog dana u tjednu, sama suština postupka sastojala se u tome što je rekao Adamu da ovaj dan treba koristiti samo u svete svrhe. Adam je tada bio u Božjem vrtu, gdje ga je Stvoritelj postavio da ga održava i čuva. On je također dobio nalog od Boga da podčini zemlju.¹ Kada se, dakle, Gospodnji dan od odmara vrati, od tjedna do tjedna, sva ova sekularna djelatnost, ma koliko bila prikladna sama po sebi, mora se ostaviti po strani i svetkovati dan u znak sjećanja na Stvoriteljev odmor.

Dr. Twisse ovako citira Martina Luthera:

„I Martin Luther ispovijeda isto (tom vi. u Post. 2:3). ‘Odavde slijedi’, kaže on, ‘da iako je Adam stajao u svojoj nevinosti, ipak je trebao držati sedmi dan svetim, što će reći, tog dana je trebao učiti svoju djecu i svoje unučiće što je bila volja Božja i u čemu se sastojalo njegovo bogoslužjenje; trebao je slaviti Boga, zahvaljivati i prinositi: Drugim danima je trebao obrađivati svoje zemlju, i raditi oko stoke’.”²

¹ Post. 2:15; 1:28.

² Morality of the Fourth Commandment, str. 56, 57, London, 1641.

Hebrejski glagol, *kadash*, ovdje preveden *posvećen*, i koji je u četvrtoj zapovijedi preveden kao *posvećen*, Gesenius je ovako definirao: „Proglasiti svetim, posvetiti; ustanoviti bilo što sveto, odrediti.”¹ Više puta se koristi u Starom Zavjetu za javno imenovanje ili proglaš. Dakle, kada su gradovi utočišta bili odvojeni u Izraelu, piše: „Odredili su [hebrejski, posvetili] Kedeš u Galileji na gori Neftalijevoj, i Sihem na gori Efraimovoj”, itd. Ovo posvećenje ili određivanje gradova utočišta bilo je javno saopćenje Izraelu da su ovi gradovi bili odvojeni za tu svrhu. Ovaj glagol se također koristi i za određivanje javnog posta, te za svečano okupljanje ljudi. Ovako je napisano: „Posvetite [tj. odredite] post, sazovite svečani skup, saberite starješine i sve stanovnike zemlje u dom Gospoda Boga svog.” „Zatrubite na Sionu, posvetite [tj. odredite] post, sazovite svečani skup.” „I reče Jehu: Proglasite [hebrejski, posvetite] svečani skup u čast Bala.”² Ovo okupljanje u čast Bala bilo je toliko veliko da su svi Balovi poštovatelji u cijelom Izraelu bili zajedno okupljeni. Ovi postovi i svečani skupovi su posvećivani ili odvajani javnim imenovanjem ili proglašenjem skupa. Kada je, dakle, Bog sedmi dan odvojio za svetu upotrebu, bilo je neophodno da tu činjenicu saopći onima koji su trebali koristiti dane u tjednu. Bez takve objave taj dan se ne bi mogao izdvojiti od ostalih.

Međutim najupečatljiviji prikaz značenja ove riječi može se naći u zapisu o posvećenju gore Sinaj.³ Kada se Bog spremao

¹ Hebrew Lexicon, str. 914, izdanje 1854.

² Još. 20:7; Joel 1:14; 2; 15; 2. Kr. 10:20,21; Sof. 1:7, na margini.

³ Izl. 19:12,23.

izgovoriti deset zapovijedi pred čitavim Izraelom, poslao je Mojsija s vrha gore Sinaj da spriječi ljude da dotaknu goru. „I reče Mojsije Gospodu, Narod ne može doći na goru Sinaj, jer si nam zapovjedio govoreći, Ogradi goru i *posveti je*.” Vraćajući se na stih u kojem je Bog dao ovu zapovijed Mojsiju, čitamo: „I postavi međe narodu unaokolo *govoreći*, Čuvajte se da se ne popnete na goru i da se ne dotaknete njene ograde.” Stoga, posvetiti goru značilo je zapovjediti ljudima da ne dodiruju čak ni njenu granicu; jer se Bog spremao u veličanstvenosti spustiti na nju. Drugim riječima, posvetiti ili odvojiti goru Sinaj za svetu upotrebu, značilo je reći ljudima da bi Bog želio da se prema toj planini ponašaju sveto kao prema njemu. A također, tako posvetiti Gospodnji dan od odmora značilo je reći Adamu da treba tretira taj dan kao svet Gospodu.

Izjava, „Bog je blagoslovio sedmi dan i posvetio ga”, zaista nije zapovijed za svetkovanje tog dana; ali jest zapis da je takvo pravilo dato Adamu.¹ Jer kako je Stvoritelj mogao „odvo-

¹ Komentar dr. Langea govori o ovoj točki na sljedeći način, u svesku i. str. 197: „Da nemamo drugi odlomak osim ovog iz Post. 2:3, ne bi bilo teško da iz njega izvedemo propis o općem svetkovanju Šabata, ili sedmog dana, koji treba biti posvećen Bogu, kao sveto vrijeme, od strane cijelog ljudskog roda za koji su zemlja i njena priroda bili posebno pripremljeni. Prvi ljudi su to morali znati. Riječi, ‘On je posvetio’, ne mogu imati nikakvo drugačije značenje. One bi bile isprazne osim ako se ne odnose na nekoga od koga se zahtijevalo da ga držiš svetim..”

Dr. Nicholas Bound, u svom djelu „True Doctrine of the Sabbath”, London, 1606, str. 7, ovako navodi drevnost propisa o Šabatu:

Prva zapovijed o Šabatu nije bila ništa više tada prvi put data kada je izgovorena s Neba od Gospoda, nego bilo koja druga od moralnih uredbi, čak i ako je imala toliku starost koliku je i sedmi dan imao; jer, čim je bio dan, odmah je i posvećen, da znamo da kako se pojavio s prvim čovjekom, tako ne smije nestati osim s posljednjim čovjekom; i kao što

jiti za svetu upotrebu” dan svoga odmora, kada oni koji su trebali koristiti taj dan nisu znali ništa o njegovoj volji po tom pitanju? Neka odgovore oni koji su u mogućnosti.

Ovo gledište na zapis u Postanku naći ćemo da je podržano svim svjedočanstvima u Bibliji koja su u vezi s Gospodnjim danom od odmora. Činjenice koje smo ispitali su osnova četvrte zapovijedi. Ovako reče veliki Zakonodavac s vrha plamene gore: „Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim.” „Sedmi dan je Šabat Gospoda Boga tvoga.” „Jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a sedmoga dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.”¹

Izraz Šabat je prenijet iz hebrejskog jezika i označava odmor.² Zapovijed, „Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim”, je stoga potpuni pandan riječi: „Sjećaj se dana od odmora, da ga držiš svetim.” Objašnjenje koje slijedi podupire ovu izjavu: „Sedmi dan je Šabat [ili dan od odmora] Gospoda Boga tvoga.” Porijeklo ovog dana od odmora dato je u ovim riječima: „jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a sedmoga dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.” Ono što je zapovjedbano u četvrtoj

je bilo na početku svijeta, tako mora trajati do kraja istog, i kao što je posvećen prvi sedmi dan, tako mora biti i posljednji. A ovo je ono što netko kaže da je subota zapovjedbano od Boga, i da je Bog posvetio sedmi dan od postanka svijeta; gdje (posljednje riječi koje objašnjavaju prve) on pokazuje da, kada ga je Bog posvetio, onda mu je također zapovjedbano da se svetkuje; i zato pogledajte kako je drevno posvećenje dana, isto tako drevno kao i zapovijed o svetosti; jer su njih dvojice jedno..

¹ Izl. 20:8–11.

² Buck's Theological Dictionary, članak Shabbat; Calmet's Dictionary, članak, Shabbat.

zapovijedi jest da se svetkuje Gospodnji dan od odmora. A ovo je definirano kao dan u kojem se on odmarao od djela stvaranja. Štoviše, četvrta zapovijed naziva sedmi dan Šabatom u vrijeme kada je Bog blagoslovio i posvetio taj dan; stoga je Šabat ustanova koja datira od postanka svijeta. Četvrta zapovijed ukazuje nazad na stvaranje za porijeklo svoje obaveze; i kada se vratimo na tu točku, nalazimo suštinu četvrte zapovijedi date Adamu: „Bog je blagoslovio sedmi dan i posvetio ga;” *tj.* odvojio ga za svetu upotrebu. I u samoj zapovijedi stoji ista činjenica: „Gospod je blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga;” *tj.* odvojio ga za svetu upotrebu. Jedna izjava potvrđuje da je „Bog blagoslovio sedmi dan i posvetio ga”; druga, da je „Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga”. Ove dvije izjave se odnose na ista djela. Zbog toga što se riječ Šabat ne pojavljuje u prvoj izjavi, tvrdilo se da Šabat nije nastao pri stvaranju, već samo sedmi dan koji je bio posvećen. Za drugu izjavu se tvrdilo da Bog uopće nije blagoslovio sedmi dan, već samo ustanovu Šabata. Ali obje izjave oličavaju svu istinu. Bog je blagoslovio sedmi dan, i posvetio ga; te ovaj dan tako blagoslovljen i posvećen bio je njegov sveti Šabat, ili dan od odmora. Tako četvrta zapovijed potvrđuje da Šabat potiče od stvaranja.

Drugo spominjanje Šabata u Bibliji daje odlučnu potvrdu već navedenih svjedočanstava. Šestog dana u tjednu, Mojsije je, u pustinji Sin, rekao Izraelu: „Sutra je dan odmora, sveti Šabat Gospodu.¹ Što je učinjeno sedmom danu otkako ga je Bog blagoslovio i posvetio kao svoj dan od odmora u raju?

¹ Izl. 16:22,23.

Ništa. Što je Mojsije uradio sedmom danu da ga učini danom odmora, svetim Šabatom Gospodnjim? Ništa. Mojsije šestog dana jednostavno navodi činjenicu da je sutra dan odmora, sveti Šabat Gospodnji. Sedmi dan je bio takav otkako je Bog blagoslovio i posvetio dan njegovog odmora.

Svjedočanstvo našeg božanskog Gospoda o porijeklu i namjeri Šabata je od posebne važnosti. On je sposoban da svjedoči, jer je bio s Ocem na početku stvaranja.¹ „Šabat je stvoren zbog čovjeka”, rekao je, „a ne čovjek zbog Šabata”.² Sljedeće gramatičko pravilo je vrijedno pažnje: „Imenica bez pridjeva se uvijek uzima u svom najširem smislu, kao na primjer: Čovjek je odgovoran.”³ Sljedeći tekstovi će opisati ovo pravilo, a također i ovu izjavu našeg Gospoda: „Čovjek legne dolje i ne ustaje; dok nebesa ne nestanu, neće se probuditi, niti će biti podignuti iz njihovog sna.” „Nikakvo iskušenje ne dolazi na vas nego ono kakvo je uobičajeno za čovjeka.” „Ljudima je određeno da jednom umru.”⁴ U ovim tekstovima čovjek je upotrijebljen bez ograničenja, pa je stoga, neminovno čitavo čovječanstvo obuhvaćeno. Šabat je, dakle, stvoren za cijelu ljudsku porodicu, i stoga je nastao s čovječanstvom. Međutim Spasiteljev govor je još nedvosmisleniji u originalu: „Šabat je stvoren za ČOVJEKA, a ne ČOVJEK za Šabat.” Ovaj govor usmjerava um na čovjeka Adama, koji je bio stvoren od praha zemaljskog neposredno prije nego što je Šabat bio stvoren za njega, sedmog dana.

¹ Iv. 1:1–3; Post. 1:1, 26; Kol. 1:13–16.

² Mk. 2:27.

³ Barrett's Principles of English Grammar, str. 29.

⁴ Job. 14:12; 1. Kor. 10:13; Heb. 9:27.

Ovo je upečatljiva potvrda već istaknute činjenice da je Šabat dat Adamu, glavi ljudske porodice.

„Sedmi dan je Šabat Gospoda Boga tvoga;” ipak on je stvorio Šabat za čovjeka. „Bog je učinio Šabat svojim svečanim odobravanjem, da bi nam ga mogao predati nazad pod garancijom božanske povelje, da nitko ne može nekažnjeno da ga otme od nas.”

Ali zar nije moguće da se Božji postupak blagoslova i posvećenja sedmog dana nije dogodio na kraju tjedna stvaranja? Možda se to tada ne spominje zato što je Bog namjeravao da se dan njegovog odmora svetkuje naknadno? Ili bolje rečeno, pošto je Mojsije napisao knjigu Postanka dugo nakon stvaranja, možda nije ubacio ovaj izvještaj o posvećenju sedmog dana sa zapisom o prvom tjednu, iako je sam dan bio posvećen u njegovo vrijeme?

Sasvim je izvjesno da se takvo tumačenje spisa ne može prihvatiti, osim ako to zahtijevaju činjenice u predmetu. Jer to je, u najmanju ruku, usiljeno objašnjenje rečenog. Zapis u Postanku, osim ako ovo nije izuzetak, je obično prepričavanje događaja. Tako je ono što je Bog činio svakog dana zabilježeno po svom redoslijedu sve do sedmog. Svakako bi se učinila šteta prema rečenom kada bi se tvrdilo da je zapis koji se odnosi na sedmi dan drugačijeg karaktera od onog koji se odnosi na ostalih šest. On je odmorio sedmog dana; posvetio je sedmi dan jer je u njemu odmarao. Razlog zašto bi trebao posvetiti sedmi dan postojao je kada se njegov odmor bio približio. Reći, dakle, da Bog nije posvetio dan tada, nego da je to učinio u Mojsijevim danima, ne znači

samo iskriviti izrečeno, već tvrditi da je on zanemario da učini ono za što je postojao razlog pri stvaranju, sve do dvije i pol tisuće godina kasnije.¹

Međutim, mi tražimo da se iznesu činjenice koje dokazuju da je Šabat bio posvećen u pustinji Sin, a ne pri stvaranju. A koje su činjenice koje to pokazuju? Priznaje se da takve činjenice nisu zabilježene. Njihovo postojanje je u pretpostavci da bi se podržala teorija da je Šabat nastao pri spuštanju mane, a ne u raju. Da li je Bog posvetio Šabat u pustinji Sin? Nema nagovještaja za takvu činjenicu. Naprotiv, to se tada spominje kao nešto što je Bog već izdvojio. Šestog dana Mojsije je rekao: „Sutra je dan odmora, sveti Šabat Gospodu.”² Ovo svakako nije postupak uspostavljanja Šabata, već spominjanje postojeće činjenice. Prelazimo na planinu Sinaj. Da li je Bog posvetio Šabat kada je izgovorio deset zapovijedi? Nitko ne tvrdi da jest. Svi priznaju da je Mojsije o tome govorio prethodnog mjeseca.³ Da li Gospod na Sinaju govori o posvećenju Šabata? Govori; ali u samom jeziku Postanka on se vraća za posvećenje Šabata,

¹ Dr. Twisse opisuje besmislenost tog gledišta koje tvrdi da je prvo svetkovanje Šabata u znak sjećanja na stvaranje počelo nekih 2500 godina nakon tog događaja: „Čitamo da kada su Ilijensi, stanovnici Iliuma, drevno nazivani imenom Troja, poslali ambasadora Tiberiju, da mu izjavi saučestće zbog smrti njegovog oca Augusta, on im je, s obzirom na neprikladnost, jer je prošlo mnogo vremena od njegove smrti, uzvratio shodno tome, rekavši da mu je žao zbog njihove utučenosti, jer su izgubili tako slavnog viteza kakav je bio Hektor, naime, više od tisuću godina ranije, u ratovima za Troju.”—*Morality of the Fourth Commandment*, str. 198.

² Izl. 16:23.

³ Izl. 16.

ne u pustinju Sin, već stvaranju svijeta.¹ Pitamo one koji se drže teorije koja je pod ispitivanjem, ovo pitanje: Ako Šabat nije bio posvećen prilikom stvaranja, već je bio posvećen u pustinji Sin, zašto zapis u svakom primjeru² bilježi posvećenje Šabata prilikom stvaranja i izostavlja svako spominjanje takve činjenice u pustinji Sin? Čak, zašto zapis događaja u pustinji Sin pokazuje da je sveti Šabat u to vrijeme već postojao? Jednom riječju, kako se teorija koja podriva sve činjenice u zapisu, može održati kao Božja istina?

Vidjeli smo Šabat koji je Bog proglasio na kraju tjedna stvaranja. Namjera njegovog Autora vrijedna je posebne pažnje. Zašto je Stvoritelj podigao ovaj spomen u raju? Zašto je od ostalih dana u tjednu izdvojio taj dan koji je iskoristio za odmor? „Zato što se u njemu”, kaže zapis, „odmorio od svih svojih djela koje je Bog stvorio i načinio”. *Odmor* nužno podrazumijeva *obavljeno djelo*. I stoga je Šabat bio podignut od Boga kao spomen djela stvaranja. I zato to pravilo moralnog zakona koje se odnosi na ovaj spomen, za razliku od svih drugih propisa tog zakona, počinje riječju: „Sjećaj se.” Važnost ovog spomena bit će cijenjena kada iz Svetog Pisma saznamo da je to djelo stvaranja za koje njegov Autor tvrdi da je veliki dokaz njegove vječne sile i Božanstva, i kao veliku činjenicu koja ga razlikuje od svih lažnih bogova. Ovako je napisano:

„Onaj tko je sve izgradio jest Bog.” „Bogovi koji nisu stvorili nebo i zemlju, baš oni će nestati sa zemlje, i ispod ovih nebesa.” „Ali Gospod

¹ Izl. 20:8–11.

² Usporediti Post. 2:1–3; Izl. 20:8–11.

je Bog istiniti, on je Bog živi i Car vječni.” „On je stvorio zemlju svojom silom, utvrdio je svijet svojom mudrošću, i rasprostro je nebesa svojom razboritošću.” „Jer se nevidljive stvari njegove od stvaranja svijeta jasno vide, po onome što je stvoreno, i njegova vječna sila i Božanstvo.” „Jer je rekao, i bilo je; zapovjedio je, i stajalo je čvrsto.” Tako su „svjetovi oblikovani riječju Božjom, tako da ono što je vidljivo nije postalo od stvari koje se vide”.¹

Takva je procjena koju Sveto Pismo stavlja na djelo stvaranja kao dokaz vječne sile i Božanstva Stvoritelja. Šabat stoji kao spomen na ovo veliko djelo. Njegovo poštovanje je postupak zahvalnog priznanja od strane njegovih inteligentnih stvorenja da je on njihov Stvoritelj i da mu sve duguju; te da su za njegovo zadovoljstvo stvoreni i da postoje. Kako je ovo poštovanje prikladno za Adama! A kada je čovjek pao, koliko je bilo važno za njegovo blagostanje da se „sjeća Šabatnog dana, da ga drži svetim”. Na taj način bi bio sačuvan od ateizma i od idolopoklonstva; jer nikada nije mogao zaboraviti da je postojao Bog od koga su sve stvari potekle; niti je mogao obožavati kao Boga bilo koje drugo biće osim Tvorca.

Sedmi dan, kada ga je Bog posvetio u Edenu, nije bio hebrejski, već božanski; to nije bio spomen na bijeg Izraela iz Egipta, već na Stvoriteljev odmor. Niti je točno da najugledniji hebrejski pisci poriču iskonsko porijeklo Šabata, ili da tvrde da je to hebrejski spomen. Navodimo povjesničara Josipa Flavija i njegovog učenog suvremenika, Filona Judejca. Josip Flavije, čije „Hebrejske starine” kronološki prate Bibliju od početka, kada govori o pustinji Sin, ne pravi nikakav

¹ Heb. 3:4; Jer. 10:10–12; Rim. 1:20; Ps. 33:9; Heb. 11:3.

nagovještaj za Šabat, što je jasan dokaz da nije imao pojma da on potiče iz te pustinje. Ali kada daje izvještaj o stvaranju, on iznosi sljedeće svjedočanstvo:

„Mojsije kaže da je za samo šest dana nastao svijet i sve što je u njemu. A da je sedmi dan bio odmor i oslobađanje od takvog rada; PREMA TOME toga dana MI slavimo odmor od svoga rada tog dana, i nazovimo ga Šabat; a ta riječ označava odmor na hebrejskom jeziku.”¹

A Filon snažno svjedoči o karakteru Šabata kao spomenu. Ovako on kaže:

„Ali pošto je sav svijet bio završen prema savršenoj prirodi broja šest, Otac je posvetio sljedeći dan, sedmi, veličajući ga i nazivajući ga svetim. Jer taj dan je praznik, ne jednog grada ili jedne zemlje, već cijele zemlje; dan koji je jedini ispravno nazvati prazničnim danom za sve ljude, i rođendanom svijeta.”²

Niti je Gospodnji dan od odmora bio sjenka čovjekovog odmora poslije njegovog oporavka od pada. Njegova inteligentna stvorenja će uvijek obožavati Boga na razumljiv način. Kada je, stoga, svoj dan od odmora odvojio za svetu upotrebu, ako to nije bio spomen na njegov rad, već sjenka čovjekovog spasenja od pada, morala je da se navede prava namjera ustanove i kao posljedica toga, čovjek u svom nepalom stanju nikada nije mogao svetkovati Šabat s radošću, već uvijek s dubokom tugom, kao da ga podsjeća da će uskoro odstupiti od Boga. Niti je Gospodnja sveta i časna, jedna od „tjelesnih uredbi koja im je nametnuta do vremena reformacije”;³ jer ne bi moglo biti reformacije kod nepalih bića.

¹ Jewish Antiquities, b. i. pogl. i. odl. 1.

² Works, svezak i. The Creation of the World, odlomak. 30.

³ Iza. 58:13,14; Heb. 9:10.

Ali čovjek nije ostao u svojoj čestitosti. Raj je izgubljen, a Adam udaljen od drveta života. Prokletstvo Božje palo je na zemlju, a smrt je ušla preko grijeha, i prešla na sve ljude.¹ Poslije ovog tužnog otpadništva, više se ne spominje Šabat sve dok Mojsije šestog dana nije rekao: „Sutra je dan odmora, sveti Šabat Gospodu.”

Prigovara se da u knjizi Postanka nema propisa o svetkovanju Šabata, a samim tim ni obaveze patrijaraha da ga poštuju. Postoji nedostatak u ovom argumentu koji oni koji ga koriste ne primjećuju. Knjiga Postanka nije bila pravilo dato patrijarsima kojim bi hodali. Naprotiv, napisao ju je Mojsije 2500 godina nakon stvaranja, i dugo nakon što su patrijarsi umrli. Shodno tome, činjenica da određeni propisi nisu pronađeni u Postanku nije dokaz da nisu bili obavezni za patrijarhe. Tako knjiga ne zapovijeda ljudima da vole Boga svim srcem svojim, a bližnje svoje kao sebe same; niti zabranjuje idolopoklonstvo, bogohuljenje, neposlušnost roditeljima, preljub, krađu, lažno svjedočenje ili pohlepu. Tko će iz ovoga potvrditi da patrijarsi nisu bili suzdržani u ovim stvarima? Kao puki zapis događaja, napisan dugo nakon njihovog dešavanja, nije bilo neophodno da knjiga sadrži moralni kodeks. Međutim da je knjiga data patrijarsima kao pravilo života, ona bi nužno sadržala takav kodeks. Činjenica vrijedna posebnog zapažanja jest da čim je Mojsije došao do svog vremena u knjizi Izlaska, cijeli moralni zakon je dat. Zapis i narod su tada bili suvremeni, a stoljeće nakon toga je pisani zakon u rukama Božjeg naroda, kao pravilo života i potpuni kodeks moralnih propisa.

¹ Post. 3; Rim. 5:12.

Argument koji se razmatra je nepouzdan, i. Zato što je zasnovan na pretpostavci da je knjiga Postanka bila pravilo života za patrijarhe; 2. Jer ako bi se sproveo, oslobodio bi patrijarhe svakog propisa moralnog zakona osim šestog.¹ 3. Jer Božji postupak odvajanja njegovog dana od odmora za svetu upotrebu, kao što smo vidjeli, nužno uključuje činjenicu da je propis o tome dao Adamu, u čije vrijeme je tako bio izdvojen. Te stoga, iako knjiga Postanka ne sadrži propise o Šabatu, ona sadrži direktan dokaz da je takvo pravilo dato glavi i predstavniku ljudske porodice.

Nakon što je data ustanova Šabata, knjiga Postanka, u svom kratkom zapisu od 2370 godina, više je ne spominje. Ovo se isticalo kao dovoljan dokaz da su ti sveti ljudi, koji su tijekom ovog perioda bili savršeni, i hodili s Bogom držeći se njegovih zapovijedi,² uredbi i zakona, svi živjeli u otvorenom skrnavljenju tog dana koji je Bog blagoslovio i odvojio za svetu upotrebu. Međutim knjiga Postanka također izostavlja bilo kakvo jasno upućivanje na doktrinu o budućoj kazni, uskrснуću tijela, otkrivenju Gospoda u plamtećoj vatri i danu velikog Suda. Da li ova šutnja dokazuje da patrijarsi nisu vjerovali u ove velike doktrine? Da li ih to čini manje svetim?

Međutim, Šabat se ne spominje od Mojsija do Davida, period od pet stotina godina, tijekom kojeg je važila smrtna kazna. Da li to dokazuje da nije bio svetkovan tijekom ovog perioda?³ Jubilej je zauzimao veoma istaknuto mjesto

¹ Post. 9:5,7.

² Post. 5:24; 6:9; 26:5.

³ Pogledati početak poglavlja viii. ove knjige.

u tipskom sistemu, ali u cijeloj Bibliji nije zabilježen nijedan primjer njegovog svetkovanja. Što je još upečatljivije, ne postoji zabilježen nijedan primjer obilježavanja velikog dana pomirenja, iako je rad u svetinji nad svetinjama toga dana bio najvažnija služba vezana za zemaljski šator. Pa ipak, svetkovanje drugih i manje važnih praznika sedmog mjeseca, koji su tako blisko povezani s danom pomirenja, jedan koji mu prethodi deset dana, drugi koji slijedi za pet, su u više navrata i naročito zabilježeni.¹ Bio bi sofizam dokazivati na osnovu ove tišine u pogledu dana pomirenja, kada je bilo toliko slučajeva u kojima se skoro zahtijevalo njegovo spominjanje, da taj dan nikada nije bio svetkovan; a ipak je to zapravo bolji dokaz od onog sličnog koji se koristi protiv Šabata iz knjige Postanka.

Računanje vremena po tjednima nije izvedeno ni iz čega u prirodi, već duguje svoje postojanje božanskom određivanju sedmog dana za svetu upotrebu u znak sjećanja na Gospodnji odmor od šestodnevno djela stvaranja.² Ovaj vremenski period obilježen je samo ponavljanjem posvećenog Stvoriteljevog

¹ Ezdra 3:1–6; Neh. 8:2, 9–12, 14–18; 1. Kr. 8:2, 65; 2. Dan. 5:3; 7:8,9; Iv. 7:2–14, 37.

² „Tjedan, još jedno drevno mjerilo, nije prirodno mjerilo vremena, kao što su neki astronomi i kronolozi pretpostavljali, ukazujući na faze mjesecevim mijena. Nastala je po božanskom određivanju prilikom stvaranja—šest dana rada i jedan dan odmora koji je mudro određen za čovjekovo fizičko i duhovno blagostanje.”—*Bliss' Sacred Chronology*, str. 6; *Hale's Chronology*, svezak i. str. 19.

„Sedam je bio drevni i poštovani broj među narodima na zemlji. Oni su svoje vrijeme mjerili tjednima od početka. Razlog tome bio je Šabat Božji, kao što je Mojsije naveo razloge za to u svojim spisima.”—*Brief Dissertation. on the first three Chapters of Genesis, od dr. Colemana*, str. 26.

dana od odmora. Da su patrijarsi vrijeme računali po tjednima, očigledno je iz nekoliko tekstova.¹ Da su trebali zadržati tjedan i odbaciti Šabat kojim se jedino obilježavao tjedan, malo je vjerojatno. Da je računanje tjedna ispravno vođeno, vidi se iz činjenice da su u pustinji Sin šestog dana ljudi, samovoljno, sakupili duplu porciju mane. I reče im Mojsije, „Sutra je dan odmora, sveti Šabat Gospodu”.²

Kratkoća zapisa u Postanku navodi nas da previdimo mnoge činjenice od najvećeg interesa. Adam je živio 930 godina. Kakvo duboko i zadivljujuće interesiranje mora da je postojalo u ljudskoj obitelji da se vidi prvi čovjek! Da se razgovara s onim koji je sam razgovarao s Bogom! Da se čuje s njegovih usana opis tog raja u kome je živio! Da se saznaju, od onoga koji je stvoren šestog dana, čudesni događaji tjedna stvaranja! Da čuju s njegovih usana same riječi Stvoritelja kada je svoj dan od odmora odvojio za svetu upotrebu! I da sazna, jao! tužnu priču o gubitku raja i drveta života!³

Stoga nije bilo teško da se činjenice koje se odnose na šest dana stvaranja i posvećenje dana od odmora rašire kroz čovječanstvo tijekom perioda patrijaraha. Štoviše, bilo je nemoguće da bude drugačije, posebno među pobožnima. Od Adama do Abrahama niz ljudi—vjerojatno nadahnutih od Boga—sačuvao je znanje o Bogu na zemlji. Tako je Adam živio dok Lamek, Noin otac, nije imao 56 godina; Lamek

¹ Post. 29:27,28; 8:10,12; 7:4,10; 50:10; Izl. 7:25; Job. 2:13.

² Izl. 16:22,23.

³ Interes da se vidi prvi čovjek je ovako izraženo: „Šem i Šet su bili visoko poštovani među ljudima, a tako je i Adam bio iznad svakog stvorenog živog bića., Prop. 49:16.

je živio sve dok Šem, sin Noe, nije imao 93 godine; Šem je živio sve dok Abraham nije napunio 150 godina. Tako smo dovedeni do Abrahama, oca vjernih. O njemu je zabilježeno da je poslušao Božji glas i da je držao njegove naloge, njegove zapovijedi, njegove propise i njegove zakone. I o njemu Svevišnji svjedoči sljedeće: „Poznajem ga, da će zapovijedati svojoj djeci i svom domu poslije sebe, da trebaju držati put Gospodnji da čine pravdu i sud.”¹ Poznanje Boga je sačuvano u obitelji Abrahamovoj; a sljedeće ćemo pronaći da se Šabat spominje kao poznat među njegovim potomcima, kao postojeća ustanova.

¹ Post. 26:5; 18:19.

POGLAVLJE III

ŠABAT POVJEREN HEBREJIMA

Cilj ovog poglavlja—Potpuno otpadništvo ljudske porodice u prepotopnom dobu—Uništenje čovječanstva—Noina obitelj pošteđena—Drugo otpadništvo čovječanstva u dobu patrijaraha—Otpadnički narodi prepušteni svojim putevima—Abrahamova obitelj izabrana—Odvojeni od ostatka čovječanstva—Njihova Povijest—Njihov odnos prema Bogu—Postojanje Šabata poslije izlaska iz Egipta—Analiza Izl. 16—Šabat povjeren Hebrejima.

Sada trebamo pratiti povijest božanske istine tijekom mnogih vjekova u skoro isključivoj vezi s Abrahamovom obitelji. Da bismo mogli obraniti istinu od prigovora da se odnosi samo na Hebreje—prigovor koji se često odnosi na Šabat—da bismo mogli opravdati Božje postupanje s čovječanstvom u pogledu prepuštanja otpadničkih nacija da idu svojim vlastitim putem, pažljivo ispitajmo Bibliju kako bismo saznali razloge koji su usmjerili božansko Proviđenje da izabere Abrahamovu porodicu za čuvare božanske istine.

Prepotopnom svijetu Bog je bio veoma naklonjen. Životni vijek svake generacije iz prepotopnog perioda, bio je dvanjest puta duži od životnog vijeka današnjih ljudi. Tijekom skoro tisuću godina, Adam, koji je razgovarao s Bogom u raj, bio je s njima. Prije Adamove smrti, Enoh je započeo svoj sveti hod s Bogom u trajanju od tri stotine godina, a zatim je bio prenesen da ne vidi smrt. Ovo svjedočanstvo o pobožnosti Enoha bilo je snažno svjedočanstvo prepotopnim ljudima u

korist istine i pravednosti. Štoviše, Duh Božji se borio s čovječanstvom; ali je ljudska izopačenost odnijela pobjedu nad svim milostivim ograničenjima Svetoga Duha. „I vidje Bog da je zlo čovjekovo veliko na zemlji, i da je svaka pomisao srca njihovog uvijek samo zlo.” Čak su se i sinovi Božji pridružili općem otpadništvu. Na kraju je samo jedna obitelj preostala od svih obožavaoca Svevišnjega.¹

Zatim je uslijedio potop, koji je očistio svijet metlom uništenja od njegovih grešnih stanovnika.² Tako zastrašujući prizor božanske pravde mogao bi se smatrati dovoljnim da obuzda bezbožnost u narednim vjekovima. Sigurno je da Noa i članovi njegove porodice nisu dugo mogli zaboraviti ovu strašnu lekciju. Ali jao, pobuna i otpadništvo brzo su uslijedili, a ljudi su se okrenuli od Boga k obožavanju idola. Protivno božanskom nalogu da se ljudska obitelj podijeli na narode,³ čovječanstvo se ujedinilo u jednom velikom činu pobune u ravnici Šinear. „A oni rekoše: idemo, sagradimo sebi grad i kulu, čiji će vrh dosezati do neba; i napravimo sebi ime, da se ne bismo raspršili po cijeloj zemlji.” Tada ih je Bog zbunio u njihovoj bezbožnosti i rasijao ih odande po cijeloj zemlji.⁴ Ljudima se nije sviđjelo čuvati znanje o Bogu; zbog čega ih je Bog predao njihovom izopačenom umu, te im dopustio da preinače istinu Božju u laž, i da obožavaju

¹ Post. 2–6; Heb. 11:4–7; 1. Pt. 3:20; 2. Pt. 2:5.

² Post. 7; Mt. 24:37–39; Lk. 17:26,27; 2. Pt. 3:5,6.

³ Pnz. 32:7,8; Dap. 17:26.

⁴ Post. 11: 1–9; Josephus' Ant., b. i. pogl. iv. To se dogodilo u danima Faleka, koji se rodio oko sto godina poslije potopa. Post. 10:25, usporediti s 11:10–16; Antiquities, b. i. pogl. vi. odl. 4

stvorenje a ne Stvoritelja. Takvo je bilo porijeklo idolopoklonstva i otpadništva neznabožaca.¹

Usred ovog rasprostranjenog otpadništva pronađen je jedan čovjek čije je srce bilo vjerno Bogu. Abraham je bio izabran iz idolopokloničke porodice, kao čuvar božanske istine, otac vjernih, nasljednik svijeta i prijatelj Božji.² Kada su poštovatelji Boga bili pronađeni samo u Noinoj obitelji, Bog je predao ostatak čovječanstva da nestane u potopu. Sada kada su poštovatelji Boga ponovo svedeni skoro na jednu porodicu, Bog predaje idolopokloničke narode njihovim vlastitim putevima i uzima Abrahamovu porodicu kao svoje naročito nasljedstvo. „Jer ga poznajem”, kaže Bog, „da će zapovijedati svojoj djeci i svom domu poslije sebe, da se trebaju držati Gospodnjeg puta, da čine pravdu i sud”.³ Da bi mogli sačuvati na zemlji znanje o božanskoj istini, uspomenu na Svevišnjeg i službu Njemu, trebalo je da budu narod odvojen od čitavog čovječanstva i narod koji će živjeti u svojoj zemlji. Da bi se tako odvojili od okolnih neznabožaca, Bog je dao Abrahamu obred obrezanja, a potom njegovom potomstvu cijeli obredni zakon.⁴ Međutim oni nisu mogli posjedovati zemlju koja im je bila namijenjena sve dok se bezakonje Amorejaca, njenih stanovnika nije napunilo, da bi mogli biti protjerani pred njima. Užas velike tame i peć

¹ Rim. 1:18–32; Dap. 14:16,17; 17:29,30.

² Post. 12:1–3; Još. 24 : 2,3,14; Neh. 9:7,8 ; Rim. 4:8 –17; 2. Dan. 20:7; Iza. 41:8; Jak. 2:23.

³ Post. 18:19.

⁴ Post. 17:9–14; 34:14; Dap. 10:28; 11:2, 3; Ef. 2:12–19; Br. 23:9; Pnz. 33:27,28.

koja se dimila, koju je Abraham vidio u viziji, nagovijestili su željeznu peć i gorko robovanje u Egiptu. Abrahamova obitelj je morala otići tamo. Uslijedilo je kratko blagostanje i dugo i strašno ugnjetavanje.¹

Poslije dužeg vremena sila ugnjetavača je bila slomljena, a narod Božji je bio izbavljen. Završetak četiri stotine trideset godina od obećanja datog Abrahamu označio je trenutak oslobođenja za njegovo potomstvo.² Izraelski narod je bio izveden iz Egipta kao naročito Božje blago, da bi im mogao dati svoj Šabat, svoj zakon i sebe samoga. Psalmist svjedoči da je Bog „izveo svoj narod s radošću i svoje izabranike s veseljem: i dao im zemlje neznabožaca: te su oni naslijedili trud naroda: da mogu svetkovati njegove propise i držati njegove zakone”. A Svevišnji kaže, „Ja sam Gospod koji te posvećujem, koji te izveo iz zemlje egipatske, *da budem tvoj Bog*”.³ Nije da zapovijedi Božje, njegov Šabat i on sam, nisu ranije postojali, niti da ljudi nisu imali znanje o pravom Bogu i njegovom zakonu; jer je Šabat bio ustanovljen za svetu upotrebu prije pada čovjeka; a Abraham je držao zapovijedi Božje, njegove propise i zakone njegove; a sami Izraelci, kada bi neki od njih prekršili Šabat, bili su ukoreni pitanjem, „Dokle odbijate da držite moje zapovijedi i moje zakone”? A što se tiče Svevišnjeg, psalmist uzvikuje, „Prije nego što su se gore rodile, ili prije nego što si oblikovao zemlju i svijet, od vječnosti do vječnosti, ti si Bog”.⁴ Ali mora postojati formalno javno prihvatanje

¹ Post. 15; Izl. 1–5; Pnz. 4:20.

² Izl. 12:29–42; Gal. 3:17.

³ Ps. 105:43–45; Lev. 22:32,33; Br. 15:41.

⁴ Ps. 90:2.

naroda od strane Boga i njegovog zakona i Šabata i njega samog od strane ljudi.¹ Međutim ni Šabat, ni zakon, ni veliki Zakonodavac, zbog svoje povezanosti s Hebrejima, nisu postali hebrejski. Zakonodavac je zaista postao Bog Izraelov,² a koji neznabožac će mu zbog toga uskratiti divljenje? Ali Šabat je i dalje ostao Šabat Gospodnji,³ a zakon je i dalje nastavio da bude zakon Svevišnjeg.

U mjesecu koji je uslijedio nakon njihovog prolaska kroz Crveno more, Hebreji su došli u pustinju Sin. Na ovom mjestu, u svom obraćanju narodu, Mojsije po drugi put spominje Stvoriteljev posvećeni dan od odmora. Narod je gundao za kruhom:

„Tada reče Gospod Mojsiju, Gle, učinit ću da vam s neba pada kruh; a narod neka izlazi i sakuplja odgovarajuću količinu svakog dana, da ih ispitam, da li će hoditi po mom zakonu ili ne. I dogodit će se, da će šestog dana pripremiti ono što donesu; i bit će duplo više nego što svakodnevno sakupe... Čuo sam gundanje sinova Izraelovih: reci im, govoreći, Uvečer ćete jesti meso, a ujutro ćete se nasititi kruha, i poznat ćete da sam ja Gospod Bog vaš. I dogodi se da uvečer iziđoše prepelice i prekrīše logor; a ujutro je rosa polehla svugdje oko tabora. A kad se podigla rosa što je polehla, gle, na površini pustinje ležala je mala okrugla stvar, mala kao inje na zemlji. A kad to vidješe sinovi Izraelovi, rekoše jedan drugome: To je mana; jer nisu znali što je to. I reče im Mojsije, Ovo je kruh koji vam je Gospod dao da jedete. Ovo je ono za što je Gospod zapovjedio, Neka sakupi svaki čovjek od toga koliko mu treba za jelo, po jedan gomer za svakog čovjeka, prema broju svojih ljudi; svaki neka uzme za one koji su mu u šatoru. I tako učiniše sinovi Izraelovi, i sakupiše, netko više, netko

¹ Izl. 19:3–8, 24:3–8; Jer. 3:14, u usporedbi s posljednjom rečenicom iz Jer. 31:32.

² Izl. 20:2; 24:10.

³ Izl. 20:10; Pnz. 5:14; Neh. 9:14.

manje. A kad su odmjerili gomer, onaj koji je sakupio više nije imao viška, a onaj koji je sakupio manje nije mu nedostajalo; svaki čovjek je sakupio koliko mu je trebalo za jelo. I reče Mojsije, Neka nitko ne ostavi ništa od toga do jutra. Usprkos tome oni nisu poslušali Mojsija; već je neki od njih ostaviše do jutra, te se izlegoše crvi i usmrđi se; i Mojsije se razgnjevi na njih. I sakupljali su je svakog jutra, svatko koliko mu je potrebno za jelo; a kad bi ugrijalo sunce, topila se. I dogodi se, da šestog dana sakupiše dva puta više kruha,¹ dva gomera za jednog čovjeka; i svi poglavari zajednice dođoše i javiše Mojsiju. A on im reče, Ovo je ono što je Gospod rekao,² Sutra je dan odmora, sveti Šabat Gospodu; ispecite ono

¹ Ovaj stih dr. Adam Clarke ovako komentira: „Šestog dana sakupili su duplo više—Ovo su uradili da bi imali dovoljno za Šabat.”

² U Douay Bibliji ovako piše: „Sutra je Šabatni odmor posvećen Gospodu.” Dr. Clarke komentira ovaj tekst na sljedeći način: „*Sutra je odmor svetog Šabata*] Ne postoji ništa ni u tekstu ni u kontekstu što bi nagovijestilo da je Šabat sada *prvi* put dat Izraelcima, kao što neki smatraju; naprotiv, ovdje se govori o tome kao da je to savršeno poznato, pošto se uopćeno svetkovao. Započev se, istina, može smatrati da je sada *obnovljena*; jer bi neki mogli smatrati da bi u svom nesređenom stanju u divljini mogli biti izuzeti od svetkovanja istog. Tako nalazimo: 1. Kada je Bog završio svoje stvaranje, ustanovio je Šabat; 2. Kada je izveo narod iz Egipta, inzistirao je na strogom pridržavanju naloga o svetkovanju; 3. Kada je dao ZAKON, učinio ga je desetim dijelom cjeline: takav značaj ima ova ustanova u očima Svevišnjeg Bića!”

Richard Baxter, čuveni bogoslov iz sedamnaestog stoljeća i odlučni zagovornik ukidanja četvrte zapovijedi, u svom djelu „Divine Appointment of the Lord's Day”, jasno navodi porijeklo Šabata: Zašto bi Bog dvije tisuće godina poslije [stvaranja svijeta] dao ljudima Šabat iz razloga što je odmorio poslije stvaranja, ako nikada ranije nije pozvao čovjeka da svetkuje taj spomen? A sigurno je da se Šabat svetkovao u vrijeme pada mane prije davanja zakona; i neka svaki razboriti kršćanin prosudi... 1. Bilo da je ne padanje mane, ili odmor Boga nakon stvaranja, bio prvobitni razlog Šabata. 2. A da je bio prvi, ne bi se reklo: Sjećajte se da svetkujete Šabat; jer je šest dana padala mana, a sedmog ne; nego 'za šest dana stvorio Bog nebo i zemlju, itd., i odmori se sedmog dana'. A uzgred se dodaje: Zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan, i 'posvetio ga'. Štoviše, razmislite da li ovaj priloženi razlog ne nagovještava da je dan na ovoj osnovi bio ranije posvećen, dakle da Bog nije spustio manu tog dana i da je zabranio ljudima da je traže.”—*Practical Works*, svezak iii. str 784. izdanje 1707.

što imate za ispeći danas, i skuhaite što imate za skuhati; a što preostane ostavite da se čuva do jutra. I ostaviše je do jutra, kako je Mojsije rekao; i nije se usmrđelo, niti je bilo crvi unutra. I reče Mojsije: Jedite to danas; jer danas je Šabat Gospodu:¹ danas je nećete naći u polju. Šest dana je sakupljajte; a sedmog dana, koji je Šabat, u njemu je neće biti. A dogodi se da sedmog dana izađe neki od naroda da sakupe, i ne nađu ništa. I reče Gospod Mojsiju, Dokle ćete odbijati da držite zapovijedi moje i zakone moje? Gledajte, budući da vam je Gospod dao Šabat, zato vam daje šestog dana kruh za dva dana; ostanite svaki na svom mjestu, sedmog dana neka nitko ne izlazi sa svog mjesta. Tako je narod sedmog dana odmarao.”²

Ove riječi pokazuju, 1. Da je Bog imao zakon i zapovijedi prije davanja mane. 2. Da je Bog dajući svom narodu kruh s neba naumio da ih ispita u pogledu njegovog zakona. 3. Da je u ovom zakonu bio sveti Šabat; jer se test koji se odnosi na hod po zakonu direktno odnosio na Šabat; i kada je Bog rekao: „Dokle odbijate da držite moje zapovijedi i moje zakone?“, bio je Šabat to što su prekršili. 4. Da ispitujući narod u pogledu ovog postojećeg zakona, Mojsije nije dao novu zapovijed o poštovanju Šabata, već je šutio u vezi s pripremama za Šabat sve dok narod, svojom voljom, nije sakupio duplu količinu šestog dana. 5. Da je narod ovim činom dokazao ne samo da nije bio u neznanju o Šabatu, već da je bio sklon da ga poštuje.³ 6. Da je računanje tjedna, čiji se

¹ Douay Biblija prevodi: „Zato što je Šabat Gospodnji”.

² Izl. 16.

³ Zaista je potvrđeno da je Bog nekim čudom izjednačio količinu mane za svaki od pet dana, a udvostručio količinu svakoga šestog, tako da nijedno djelo naroda nije imalo nikakvog utjecaja na Šabat. Ali Pavao nije tako razumio jednaku količinu mane tijekom svakog od tih pet dana. On kaže: „Ali jednakošću, da sada u ovo vrijeme vaše izobilje bude snabdijevanje za njihovu oskudicu, da i njihovo obilje bude snabdijevanje za vašu oskudicu; da bude jednakosti; kao što je pisano, Onaj koji je

tragovi pojavljuju kroz doba patrijarha,¹ ispravno obavljeno, jer je narod znao kada je šesti dan došao. 7. Da je postojala bilo kakva sumnja u vezi s tim, padanje mane tijekom šest dana, njeno zadržavanje sedmog i očuvanje onoga što je potrebno za Šabat tijekom tog dana, moralo je nepobitno riješiti tu stavku.² 8. Da nije bilo čina uspostavljanja Šabata u pustinji Sin; jer Bog to nije učinio tada svojim danom od odmora, niti je tada blagoslovio i posvetio taj dan. Naprotiv, zapis pokazuje da je sedmi dan već bio posvećeni Gospodnji dan od odmora.³ 9. Da je obaveza svetkovanja Šabata postojala i bila poznata prije pojave mane. Jer jezik koji se koristi podrazumijeva postojanje takve obaveze, ali ne sadrži novo odobravanje sve dok netko od ljudi nije prekršio Šabat. Tako Bog kaže Mojsiju, „Šestog dana pripremit će ono što unesu”, ali on ne govori o sedmom. A šestog dana Mojsije kaže, „Sutra je odmor svetog Šabata Gospodu”, ali im ne

sakupio više nije imao ništa viška, a onaj koji je sakupio malo nije mu nedostajalo.” 2. Kor. 8:14,15. A da je dvostruka količina šestog dana bila djelo naroda, potvrđuje Mojsije. Kaže da su „šesti dan sakupili duplo više kruha”. Stih 22.

¹ Post. 7:4,10; 8:10,12; 29:27,28; 50:10; Izl. 7:25; Job 2:13.

² Ovim trostrukim čudom, koje se događalo svakog tjedna tijekom četrdeset godina, veliki Zakonodavac je izdvojio svoj sveti dan. Narod je stoga bio izvanredno pripremljen da sluša četvrtu zapovijed koja je nalagala da se poštuje upravo dan u koji je on odmorio. Izl. 16:35; Još. 5:12; Izl. 20:8–11.

³ Dvanaesto poglavlje knjige Izl. govori o porijeklu Pashe. To je u upadljivoj suprotnosti s Izl. 16, koji bi trebao dati porijeklo Šabata. Ako čitatelj usporedi ova dva poglavlja, vidjet će razliku između porijekla ustanove navedene u Izl. 12, i poznate reference na postojeću ustanovu kao u Izl. 16. Ako se također usporedi Post. 2 s Izl. 12, vidjet ćemo da jedno poglavlje daje porijeklo Šabata na isti način na koji drugo poglavlje daje porijeklo Pashe.

zapovijeda da ga svetkuju. Sedmog dana kaže da je Šabat i da neće naći manu u polju. „Šest dana ćete je sakupljati; ali sedmog dana, koji je Šabat, neće je biti.” Ali u svemu ovome nema datog propisa, a ipak se postojanje takvog propisa jasno podrazumijeva. 10. Kada su neki od ljudi prekršili Šabat, bili su ukoreni na jeziku koji jasno podrazumijeva prethodno kršenje ovog pravila. „Dokle odbijate da držite moje zapovijedi i moje zakone?” 11. I da je ovaj ukor Zakonodavca za neko vrijeme obuzdao prijestup naroda.

„Gledajte, budući da vam je Gospod dao Šabat, zato vam daje šestog dana kruh za dva dana;¹ ostanite svaki na svom mjestu, sedmog dana neka nitko ne izlazi sa svog mjesta.”² Kao poseban zalog, Bog je povjerio Šabat Hebrejima. Šabat im je bio povjeren, ali nije sada bio stvoren za njih. Bio je stvoren za čovjeka na kraju prvog tjedna vremena; ali pošto su se svi drugi narodi okrenuli od Stvoritelja k obožavanju idola, Šabat je bio povjeren hebrejskom narodu. Niti to dokazuje da su ga svi Hebreji do sada zanemarili. Jer Krist koristi isti jezik u pogledu obrezanja. Ovako on kaže, „Mojsije vam je dao obrezanje; ne zato što je od Mojsija, nego od očeva”.³ Štoviše, Bog je zapovjedio tu odredbu Abrahamu i njegovoj obitelji četiri stotine godina prije nego što je Mojsije dao, a oni su ju zadržali.⁴

¹ To podrazumijeva, prvo, pad veće količine mane tog dana dan, i drugo, njeno očuvanje za potrebe Šabata.

² Ovo se mora odnositi na izlazak po manu, kao što povezanost podrazumijeva; jer su vjerski skupovi na Šabat bili zapovjedeni i svetkovani. Lev. 23:3; Mk. 1:21; Lk. 4:16; Dap. 1:12; 15:21.

³ Iv. 7:22.

⁴ Post. 17; 34; Izl. 4. Rečeno je da je Mojsije dao obrezanje Hebrejima; ipak je jedinstvena činjenica da je njegovo prvo spominjanje te propise

Iskaz, „Gospod vam je dao Šabat”, podrazumijeva svečani čin predaje blaga njima na čuvanje. Kako je ovo urađeno? Nijedno djelo uspostavljanja Šabata se ovdje nije dogodilo. Nijedan propis koji je zapovijedao njegovo svetkovanje nije bio dat sve dok ga neki od ljudi nisu prekršili, kada je dat u vidu ukora; koji je dokazao prijašnju obavezu i da su prekršili postojeći zakon. A ovo stajalište je svakako bilo potkrijepljeno činjenicom da narodu nije dato nikakvo objašnjenje ustanove; činjenica koja ukazuje da su neko znanje o Šabatu već posjedovali.

Međutim kako im je onda Bog dao Šabat? On je to učinio, prvo, tako što ih je izbavio iz užasnog Egipatskog ropstva, gdje su bili ropски narod. A drugo, dajući im hranu na takav način da se nametne najsnažnija obaveza svetkovanja Šabata. Četrdeset godina davao im je kruh s neba, šaljući ga šest dana, a zadržavajući ga sedmog, i održavajući hranu za njih svježom tijekom Šabata. Tako im je Šabat bio posebno povjeren.

Kao dar Hebrejima, Stvoriteljev veliki spomen postao je znak između Boga i njih samih. „Dao sam im svoje Šabate, da budu znak između mene i njih, da znaju da sam ja Gospod koji ih posvećujem.” Kao znak se navodi da je njegov cilj bio da objavi istinitog Boga; a rečeno nam je zašto je to bio takav znak. „To je znak između mene i sinova Izraelovih zauvijek; jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, a sedmog

čisto usputno i jasno ukazuje na postojeće znanje o njoj s njihove strane. Ovakvo je napisano: „Ovo je uredba o Pashi: od nje neka ne jede tuđin; nego svaki sluga koji se kupi za novac, kad ga obrežeš, neka jede od toga.” Izl. 12:43,44. I na sličan način kada je Šabat dat Izraelu, taj narod nije bio u neznanju o ovoj svetoj ustanovi.

dana se odmorio i okrijepio se.”¹ Sama ustanova ukazivala je na to da je Bog stvorio nebo i zemlju za šest dana, a da se odmorio sedmog. Njegovo svetkovanje od strane ljudi značilo je da je Stvoritelj njihov Bog. Kako je ovaj znak bio pun značenja!

Šabat je bio znak između Boga i sinova Izraelovih, jer su samo oni bili obožavatelji Stvoritelja. Svi ostali narodi su se od njega okrenuli „bogovima koji nisu stvorili nebo i zemlju”.² Zbog toga je spomen na velikog Stvoritelja bio predan Hebrejima, te je postao znak između Svevišnjeg i njih samih. Tako je Šabat predstavljao zlatna karika koja je povezivala Stvoritelja i njegove obožavatelje.

¹ Ez. 20:12; Izl. 31:17.

² Jer. 10:10–12.

POGLAVLJE IV

ČETVRTA ZAPOVIJED

Sveti na gori Sinaj—Tri velika dara povjerena Hebrejima—Šabat objavljen glasom Božjim—Položaj koji mu je dodijeljen u moralnom zakonu—Porijeklo Šabata—Nedvosmisleni karakter zapovijedi—Kruženje zemlje oko svoje osi—Naziv Šabatne ustanove—Sedmi dan zapovijedi identičan je sedmom danu novozavjetnog tjedna—Nehemijino svjedočanstvo—Moralna obaveza četvrte zapovijedi.

A sada pristupamo zapisu o tom uzvišenom događaju, osobnom silasku Gospoda na goru Sinaj.¹ Šesnaesto poglavlje knjige Izlaska, kao što smo vidjeli, je izvanredno zbog činjenice što je Bog dao Izraelu Šabat; devetnaesta glava, zbog činjenice da je Bog predao sebe tom narodu svečanim zaručivanjem kojim je njih učinio svojim svetim narodom; dok će se dvadeseta glava smatrati naročitom zbog čina Svevišnjega kojim je Izraelu dao svoj zakon.

Uobičajeno je da se protiv Šabata i zakona govori kao da pripadaju Hebrejima, zato što su dati Izraelu. Isto tako bi se moglo govoriti protiv Stvoritelja, koji ih je izveo iz Egipta da bude *njihov* Bog, a koji sebe naziva Bogom Izraelovim.² Hebreji su bili počašćeni time što su im na taj način povjereni Šabat i zakon, umjesto da su Šabat i zakon i Stvoritelj zbog ove

¹ Da je Gospod bio tamo osobno sa svojim anđelima, vidjeti pored narativa u Izl. 19; 20; 32–34, sljedeća svjedočenja: Pnz. 33:2; Sud. 5:5; Neh. 9:6–13; Ps. 68:17.

² Izl. 24:10; Lev. 22:32,33; Br. 15:41; Iza. 41:17.

povezanosti nazivani hebrejskim. Sveti pisci govore o visokom uzdizanju Izraela jer mu je na taj način povjeren Božji zakon.

„On pokazuje svoju riječ Jakovu, svoje propise i svoje sudove Izraelu. On nije tako postupao ni s jednim narodom; a što se tiče njegovih sudova, oni ih nisu poznavali. Hvalite Gospoda!” „Kakva je onda prednost Hebreja? ili kakva je korist od obrezanja? Velika u svakom pogledu: prvenstveno zato što su im povjerena proročanstva Božja.” „Tko su Izraelci; kojima pripada posinovljenje, i slava, i zavjeti, i davanje zakona, i služba Božja, i obećanja; čiji su očevi, i od kojih je Krist po tijelu došao, koji je nad svima, Bog blagoslovljen u vjekove. Amen.”¹

Nakon što je Svevišnji svečano zaručio narod sebi, kao svoje posebno blago na zemlji,² izvedeni su iz tabora da se sretnu s Bogom. „I gora Sinaj se sasvim zadimila, jer je Gospod sišao na nju u ognju; a dim se njen dizao kao dim iz peći, i sva se gora jako zatresla.” Iz ove vatre Bog je objavio deset riječi svog zakona.³ Četvrti od ovih propisa je veliki zakon o Šabatu. Ovako je govorio veliki Zakonodavac:—

„Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim. Šest dana radi i obavljaš sve poslove svoje; a sedmi dan je Šabat Gospoda Boga tvog: u njemu ne obavljaš nikakav posao, ni ti, ni sin tvoj, ni kćer tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni stoka tvoja, ni stranac koji je na vratima tvojim, jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a sedmog dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.”

¹ Ps. 147:19,20; Rim. 3:1,2; 9:4,5. Ono što sada slijedi iz pera g. Wm. Millera ovu temu predstavlja u jasnom svjetlu: „Kažem, i vjerujem da sam podržan Biblijom, da moralni zakon nikada nije dat isključivo Hebrejima kao narodu; već su oni jedno vrijeme bili zaduženi za njegovo čuvanje. I preko njih su nam bili predati zakon, proročanstva i svjedočanstvo. Vidite Pavlovo jasno rezoniranje u Rimljanima, poglavlja 2, 3 i 4, o toj temi.”—*Miller's Life and Views*, str. 161.

² Izl. 19; Pnz. 7:6; 14:2; 2. Sam. 7:23; 1. Kr. 8:53; Am. 3:1,2.

³ Izl. 20:1–17; 34:28; Pnz. 5:4–22; 10:4.

Vrijednost koju je Zakonodavac stavio na svoj Šabat vidi se u tome što ga je smatrao dostojnim mjesta u svom kodeksu od deset zapovijedi, što je dovelo do toga da stoji usred devet nepromjenljivih moralnih propisa. Niti treba misliti da je mala čast da Svevišnji, navodeći jedan po jedan velike principe moralnosti dok svi nisu pobrojani i ne doda nijedan više,¹ uračuna u njihov broj svetkovanje njegovog posvećenog dana od odmora. Ovaj propis je izričito dat da bi se potaknulo svetkovanje Stvoriteljevog velikog spomena; a za razliku od svih ostalih, on obavezu svetkovanja nameće još od stvaranja, gdje je taj spomen i postavljen.

Šabat treba pamtiti i svetkovati jer ga je Bog posvetio, *tj.*, ustanovio ga za svetu upotrebu, na kraju prvog tjedna. A ovo posvećenje dana od odmora, kada je prošao prvi sedmi dan vremena, bio je svečani čin odvajanja sedmog dana za vrijeme koje dolazi u znak sjećanja na Stvoriteljev odmor. Tako četvrta zapovijed seže unazad i obuhvaća ustanovu Šabata u raj, dok se posvećenje Šabata u raj, proteže naprijed do svih nadolazećih vremena. Riječi u pogledu pustinje Sin zadivljujuće podupiru jedinstvo ovog dvoje. Tako u pustinji Sin, prije nego što je data četvrta zapovijed, stoji Šabat, svet Gospodu, s već postojećom obavezom da se svetkuje, iako nijedna zapovijed u tom govoru ne stvara obavezu. Ova obaveza potiče iz istog izvora kao i četvrta zapovijed, naime, posvećenju Šabata u raj, pokazujući da je to bila postojeća dužnost, a ne nova zapovijed. Jer nikada ne treba zaboraviti da obaveza svetkovanja četvrte zapovijedi ne potiče iz pustinje Sin, već od

¹ Pnz. 5:22.

stvaranja; presudni dokaz da Šabat nije nastao u pustinji Sin.

Četvrta zapovijed je izuzetno nedvosmislena. Ona obuhvaća, prvo, propis: „Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim;” drugo, objašnjenje ove zapovijedi: „Šest dana radi i vrši sve poslove svoje; a sedmi dan je Šabat Gospoda Boga tvog: tog dana ne obavljaš nikakav posao, ni ti, ni sin tvoj, ni kćer tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni stoka tvoja, ni stranac koji je na vratima tvojim;” treće, razloge na kojima se zasniva propis, obuhvaćajući porijeklo ustanove i sama djela kojima je on nastao, i sve potiče primjerom¹ samog Zakonodavca: „jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a sedmoga dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.”

Tako je Gospodnji dan od odmora bio izdvojen od drugih šest dana u kojima je radio. Blagoslov i posvećenje odnose se na dan Stvoriteljevog odmora. Dakle, u propisu ne može biti neodređenosti. To nije samo jedan dan od sedam, već onaj dan od sedam u koji je Stvoritelj odmarao i na koji je položio svoj blagoslov, naime sedmi dan.² I ovaj dan je definitivno

¹ On koji je stvorio svijet prvog dana u tjednu, i završio njegovo uređenje za šest dana, počinio je sedmog dana, i okrijepio se. Post. 1; 2; Izl. 31:17.

² Ovome se, međutim, prigovara da kao posljedica okretanja zemlje oko svoje osi, dan počinje ranije na Istoku nego kod nas; i odatle ne postoji točno određeni sedmi dan dat čovječanstvu. Da bi sve bilo po volji prigovarača, zemlja ne bi trebalo da se okreće. Ali u tom slučaju, umjesto da se otkloni teškoća, ne bi uopće bilo sedmog dana; jer bi na jednoj strani zemaljske kugle bio neprestano dan, a na drugoj neprestano noć. Istina je da sve zavisi od okretanja zemlje. Bog je stvorio Šabat za čovjeka [Mk. 2;27]; stvorio je čovjeka da prebiva po čitavoj zemlji [Djela 17:26]; učinio je da se zemlja okreće oko svoje osi da bi se mogli izmjeriti dani u tjednu; uzrokujući time da bi sunce trebalo obasjavati zemlju, dok se ona okreće od zapada k istoku, uzrokujući time da dan obilazi svijet

naglašen imenom koji mu je dao Bog: „Sedmi dan je Šabat [tj. odmor] Gospoda Boga tvoga.”

Da je sedmi dan u četvrtoj zapovijedi sedmi dan novozavjetnog tjedna može se jasno dokazati. U zapisu o pogrebu našeg Gospoda, Luka ovako piše:—

„I toga dana bješe priprema, i Šabat se približavao. A i žene koje su došle s njim iz Galileje, išle su za njima i gledale grob, te kako je njegovo tijelo položeno. Te se vratiše i pripremiše mirise i pomasti; i prema zapovijedi odmoriše na Šabatni dan. Prvog dana u tjednu, vrlo rano ujutro, dođoše na grob, donoseći mirise koje su pripremile, i još neki drugi s njima.”¹

Luka svjedoči da su ove žene držale „Šabatni dan prema zapovijedi”. Zapovijed kaže: „Sedmi dan je Šabat Gospodu Bogu tvome.” Ovaj dan tako svetkovan bio je posljednji ili sedmi dan u tjednu, jer je sljedeći² dan bio prvi dan u tjednu. Stoga je sedmi dan zapovijedi sedmi dan novozavjetnog tjedna.

Nehemijino svjedočanstvo je veoma zanimljivo. „Također si sišao na goru Sinaj i razgovarao s njima s neba, i dao im pravične propise i istinite zakone, dobre propise i zapovijedi; i objavio si im sveti Šabat tvoj i zapovjedio im propise, propise i zakone rukom Mojsija, sluga tvoga.”³ Izvanredno je to što se kaže da je Bog objavio Šabat kada je tako sišao na goru; jer su sinovi Izraelovi imali Šabat u posjedu kada su došli na Sinaj. Stoga se ovaj govor mora odnositi na ono potpuno otkrivanje Šabatne ustanove koja je data u četvrtoj

od istoka k zapadu. Sedam ovakvih okretanja sačinjavaju tjedan; sedmo okretanje donosi Šabat cijelom svijetu.

¹ Lk. 23:54–56; 24:1.

² Pogledati također Mt. 28:1; Mk. 16:1,2.

³ Neh. 9:13,14.

zapovijedi. A zapazite izraz: „Objavio¹ si im sveti Šabat tvoj;” ne kaže stvorio Šabat za njih: govor koji jasno ukazuje na njegovo prethodno postojanje, te koji usmjerava um nazad na Stvoriteljev odmor kao porijeklo ustanove.²

Moralna obaveza četvrte zapovijedi koja se tako često poriče može se jasno pokazati upućivanjem na porijeklo svih stvari. Bog je stvorio svijet i čovjeka na svijetu. Njemu je dao život i dah, i sve stvari. Čovjek dakle sve duguje Bogu. Svaka sposobnost njegovog uma, sva sila njegovog bića, sva njegova snaga i svo njegovo vrijeme pripadaju Stvoritelju. Stoga je blagonaklonost Stvoritelja dala čovjeku šest dana za njegove vlastite potrebe. A odvajajući sedmi dan za svetu upotrebu u znak sjećanja na svoj odmor, Svevišnji je za sebe zadržao jedan od sedam dana, kada je s pravom mogao sve smatrati svojim. Šest dana je, stoga, dar Božji čovjeku, da se pravilno koristi u svjetovnim poslovima, a ne sedmi dan, čovjekov dar Bogu. Četvrta zapovijed, stoga, ne zahtijeva od čovjeka da da nešto svoje Bogu, ali zahtijeva da čovjek ne prisvaja sebi ono što je Bog zadržao sebi za obožavanje. Svetkovati ovaj dan znači davati Bogu ono što je njegovo; prisvojiti ga sebi znači jednostavno krasti od Boga.

¹ Ovaj izraz je upečatljivo opisan u izjavi u Ez. 20:5, gdje se kaže da se Bog objavio Izraelu u Egiptu. Ovaj izraz ne može značiti da ljudi nisu poznavali pravog Boga, ma koliko neki od njih bili izopačeni, jer su oni bili poseban Božji narod od Abrahamovih dana. Izl. 2:23–25; 3:6,7; 4:31. Način izražavanja ukazuje na prethodno postojanje i Zakonodavca i njegovog Šabata, kada se kaže da su oboje „bili objavljeni”, njegovom narodu.

² Nikada ne treba zaboraviti da izraz Šabatni dan označava dan od odmora; da je Šabat Gospodnji, Gospodnji dan od odmora; i stoga izraz, „Tvoj sveti Šabat”, upućuje um na Stvoriteljev dan od odmora i na njegovo djelo blagoslivljanja i posvećenja tog dana.

POGLAVLJE V

ŠABAT ISPISAN PRSTOM BOŽJIM

Klasifikacija propisa datih preko Mojsija—Šabat obnovljen—Svečano potvrđivanje zavjeta između Boga i Izraela—Mojsije pozvan da primi zakon koji je Bog ispisao na kamenu—Deset zapovijedi vjerojatno objavljenih na Šabat—Događaji tijekom četrdeset dana—Šabat postaje znak između Boga i Izraela—Smrtna kazna—Ploče svjedočanstva date Mojsiju—I slomljene kada je vidio idolopoklonstvo naroda—Idolopoklonici kažnjeni—Mojsije odlazi gore da obnovi ploče—Bog ponovo zapovijeda svetkovanje Šabata—Ploče ponovo date—Deset zapovijedi su bile Božje svjedočanstvo—Tko ih je ispisao—Tri istaknute počasti koje se odnose na Šabat—Deset zapovijedi potpuni zakonik—Veza između četvrte zapovijedi i iskupljenja—Validan razlog zašto je sam Bog treba ispisati taj zakon koji se nalazi ispod prijestolja milosti.

Kada je glas Najsvetijeg utihnuo, „narod je stajao daleko, a Mojsije se približio gustoj tami u kojoj se nalazio Bog”. Slijedi kratak razgovor¹ u kojem Bog daje Mojsiju niz propisa, koji se, kao primjer odredbi datih preko njega, mogu klasificirati na sljedeći način: Ceremonijalni propisi koji su ukazivali na dobre stvari koje se trebaju dogoditi; sudski propisi, namijenjeni građanskoj upravi naroda; te moralni propisi, deset zapovijedi ponovo izrečene u drugačijem obliku. U ovom kratkom razgovoru Šabat nije bio zaboravljen:—

„Šest dana radi svoj posao, a sedmog dana se odmori; da se vol tvoj i magarac tvoj mogu odmoriti, i da se sin sluškinje tvoje i stranac mogu okrijepiti.”²

¹ Izl. 20–24.

² Izl. 23:12.

Ovaj zapis daje usputni dokaz da je Šabat stvoren za čovječanstvo, i za ona stvorenja koja surađuju s ljudima. Stranac i tuđinac moraju ga držati, a to im je za njihovo okrepljenje.¹ Međutim te iste osobe nisu mogle sudjelovati u slavljenju Pashe sve dok nisu postali pripadnici hebrejske zajednice obrezanjem.²

Kada se Mojsije vratio narodu, ponovio je sve riječi Gospodnje. Cijeli narod je jednoglasno uzviknuo: „Sve riječi koje je Gospod izrekao izvršavat ćemo.” Onda je Mojsije zapisao sve riječi Gospodnje. „I uzeo je knjigu zavjeta i čitao je pred narodom: a oni su rekli: sve što je Gospod rekao, učinit ćemo i bit ćemo poslušni.” Tada je Mojsije „poškropio i knjigu i sav narod govoreći: Ovo je krv saveza koji je Bog sklopio s vama”.³

Tako je bio pripremljen put da Bog dodjeli drugi znak počasti svom zakonu:—

„I reče Gospod Mojsiju: popni se k meni na goru i budi tamo; i dat ću ti ploče kamene, te zakon i zapovijedi koje sam napisao; da bi ih mogao poučiti. I Mojsije se popeo na goru, a oblak prekri goru. I slava Gospodnja ostade na gori Sinaj, a oblak ju je prekrivao šest dana: a sedmog dana on pozva Mojsija iz oblaka.⁴ I prizor slave Gospodnje bješe kao oganj koji

¹ Vidjeti također Izl. 20:10; Pnz. 5:14; Iza. 56.

² Izl. 12:43–48.

³ Izl. 24:3–8; Heb. 9:18–20.

⁴ Dr. Clarke navodi sljedeće zapažanje o ovom stihu: „Vrlo je vjerojatno da se Mojsije popeo na goru prvog dana u tjednu; a pošto je s Jošuom ostao u predjelu oblaka tijekom šest dana, sedmog, što je bio Šabat, Bog mu se obratio.”—*Commentary on Ex. 24: 16*. Izdvajanje tjedna od četrdeset dana na ovaj nevjerojatan način vodi naprijed k utvrđivanju gledišta dr. Clarkea. A ako je ovo točno, to bi snažno ukazivalo da je deset zapovijedi dato na Šabat; jer izgleda da postoji dobar dokaz da su one date dan prije nego što je Mojsije otišao primiti kamene ploče. Jer razgovor zabilježen u

proždire na vrhu gore u očima sinova Izraelovih. I Mojsije uđe usred oblaka, i pope se na goru; i Mojsije bješe na gori četrdeset dana i četrdeset noći.¹

Tijekom ovih četrdeset dana Bog je Mojsiju dao obrazac po kome da napravi kovčeg u koji će postaviti zakon koji je napisan na kamenu, kao i obrazac po kome da napravi prijesto milosti koji će postaviti nad tim zakonom, kao i po kome treba načiniti svetinju u kojoj će biti smješten kovčeg zavjeta. Također je odredio svećenstvo, koje je trebalo služiti u svetinji pred kovčegom.² Pošto su ove stvari bile određene, a Zakonodavac bio spreman da preda u Mojsijeve ruke svoj zakon koji je on sam ispisao, on je ponovo zapovjedio svetkovanje Šabata:—

„I reče Gospod Mojsiju govoreći: Govori i ti sinovima Izraelovim, Zaista svetkujte moje Šabate, jer je to znak između mene i vas kroz naraštaje vaše, da znate da sam ja Gospod koji vas posvećujem. Zato svetkujte Šabat; jer vam je svet: svaki koji ga oskrvni neka se pogubi; jer tko god bude radio bilo kakav posao u njemu, ta duša će biti istrijebljena iz svog naroda. Šest dana obavljaj svoje poslove; a sedmog je Šabat odmora, svet Gospodu: tko god bude radio bilo kakav posao u dan Šabatni, neka se pogubi. Zato će sinovi Izraelovi držati Šabat da ga svetkuju kroz sve svoje generacije, za vječni savez. To je znak između mene i sinova Izraelovih zauvijek: jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, a sedmog dana se odmorio i okrijepio se. I dade Mojsiju, kada je završio razgovor s njim na Sinaju, dvije ploče svjedočanstva, kamene ploče, ispisane prstom Božjim.”³

poglavljima 21–23 zahtijevao bi samo kratko vrijeme, a svakako je uslijedio odmah nakon davanja deset zapovijedi. Izl. 20:18–21. Kada je razgovor bio završen, Mojsije je sišao do ljudi i napisao sve riječi Gospodnje. Ujutro je rano ustao, i pošto je potvrdio zavjet, otišao je primiti zakon koji je Bog napisao. Izl. 24:3–13.

¹ Izl. 24:12–18.

² Izl. 25–31.

³ Izl. 31:12–18.

Ovo treba usporediti sa svjedočanstvom iz Ezekijela, koji govori u ime Boga:—

„Dao sam im odredbe svoje, i pokazao im uredbe svoje, koje ako čovjek bude izvršavao, živjet će po njima. Štoviše, dao sam im i Šabate svoje, da budu znak između mene i njih, da znaju da sam ja Gospod koji ih posvećujem... ja sam Gospod Bog tvoj: hodi po naredbama mojim, i drži uredbe moje i izvršavaj ih; i svetkuj Šabate moje; a oni će biti znak između mene i vas, da znate da sam ja Gospod Bog vaš.”¹

Može se primijetiti da nijedan od ovih zapisa ne uči da je Šabat načinjen *za* Izrael, niti da uče da je nastao *nakon* što su Hebreji izašli iz Egipta. Nijedna od ovih pojedinosti se ne čini da je makar malo u suprotnosti s onim tekstovima koji smještaju Šabat u vrijeme stvaranja. Međutim učimo, i. Da je Božji postupak davanje Hebrejima njegovog Šabata kojeg je učinio znakom između *njih* i njega samog. „Dao sam im svoje Šabate da budu znak između mene i njih.” Ovaj čin posvećivanja Šabata njima je već zabilježen.² 2. Da je to trebao biti znak između Boga i Hebreja, „da znaju da sam ja Gospod koji ih posvećujem”. Gdje god je riječ Gospod u Starom zavjetu napisana malim slovima, kao u tekstovima koji se razmatraju, to na hebrejskom znači, Jehova. Šabat tada kao znak označava da je to bio Jehova, tj., beskonačni, samopostojeći Bog, koji ih je posvetio. Posvetiti znači odvojiti, izdvojiti ili odrediti za svetu ili religioznu upotrebu.³ Da je

¹ Ez. 20:11, 12, 19, 20.

² Pogledati treće poglavlje ovog djela.

³ „Posvetiti, *kadash*, znači posvetiti, odvojiti i izdvojiti neku stvar ili osobu iz svih svjetovnih potreba za neku religioznu upotrebu.” *Clarke's Commentary on Ex.* 13:2. Isti pisac piše o Izl. 19:23, „Ovdje je riječ *kadash* uzeta u svom pravom, doslovnom smislu, označavajući izdvajanje stvari,

hebrejski narod na taj način bio izdvojen od cijelog čovječanstva, bilo je dovoljno očigledno. Ali tko ih je tako izdvojio od svih drugih ljudi? Kao milostiv odgovor na ovo važno pitanje, Bog je Hebrejima dao svoj posvećeni dan od odmora. Ali kako bi veliki spomen na Stvoritelja mogao odrediti takvo pitanje? Poslušajte riječi Svevišnjeg: „Zaista Šabate moje”, *tj.*, moje dane od odmora, „držite; jer je to znak između mene i vas... To je znak između mene i sinova Izraelovih zauvijek; jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, a sedmog dana je počinio i okrijepio se”. Šabat kao znak između Boga i Izraela bio je trajno svjedočanstvo da je onaj koji ih je odvojio od cijelog čovječanstva kao svoje osobito blago na zemlji, bio Biće koje je stvorilo nebo i zemlju za šest dana i odmorilo sedmog. Stoga je to bilo najsnažnije moguće uvjerenje da je onaj koji ih je posvetio zaista bio Jehova.

Od Abrahamovih dana Bog je izdvojio Hebreje. Onaj koji ranije nije nosio lokalno, nacionalno ili porodično ime, od tog vremena do kraja svog zavjetnog odnosa s hebrejskim narodom, pripisao je sebi takve titule koje ga prikazuju kao njihovog jedinog Boga. Od njegovog izbora Abrahama i njegove porodice pa nadalje, on sebe imenuje kao Boga Abrahamovog, Izakovog i Jakovljevog; Boga Hebreja i Boga Izraela.¹ On je izveo Izrael iz Egipta da bude *njihov Bog*,² i na Sinaju im se pridružio u svečanom zavjetovanju. On je tako

osobe ili mjesta, od svih nečistih ili uobičajenih upotreba, i posvećivanje istih za svete svrhe.”

¹ Post. 17:7, 8; 26:24; 28:13; Izl. 3:6, 13–16, 18; 5:3; Iza. 45:3.

² Lev. 11:45.

izdvojio ili posvetio sebi Hebreje, jer su se svi drugi narodi predali idolopoklonstvu. Tako se Bog neba i zemlje spustio da preda sebe jednom narodu i da ih izdvoji od cijelog čovječanstva. Trebalo bi primijetiti da nije Šabat bio taj koji je izdvojio Izrael od svih drugih naroda, već je idolopoklonstvo svih drugih naroda dovelo do toga da je Bog izdvojio Hebreje za sebe; i da je Bog dao Izraelu Šabat koji je posvetio čovječanstvu prilikom stvaranja kao najizričitiji znak da je onaj koji ih je tako posvetio zaista živi Bog.

Bio je to Božji postupak davanja svog Šabata Izraelcima koji ga je učinio znakom *između njih i njega*. Ali Šabat nije vodio svoje porijeklo iz toga što je na taj način bio predat Hebrejima; jer je to bio drevni Šabat Gospodnji kada im je bio dat, a vidjeli smo¹ da nije bio dat kao neka nova zapovijed. Naprotiv, on je tada počivao na postojećoj obavezi. Međutim bila je to promisao Božja u korist Hebreja, prvo što ih je izbavio iz užasnog ropstva, a drugo, što im je slao kruh s neba tijekom šest dana, i očuvao im hranu za Šabat, koja je ustanovila Šabat kao dar tom narodu. A primijetite značaj *načina* na koji je ovaj dar dat, kao pokazatelj toga tko je taj koji ih je posvetio. On je postao dar Hebrejima divnim davanjem mane: čudo koje nije prestajalo da otvoreno objavljuje Šabat svakog tjedna tijekom četrdeset godina; pokazujući tako nepobitno da je Onaj koji ih je vodio bio autor Šabata, a samim tim i Tvorac neba i zemlje. Da Šabat koji je stvoren za čovjeka treba biti tako dat Hebrejima, svakako nije značajnije

¹ Pogledati treće poglavlje.

od toga da je Bog cijele zemlje dao svoja proročanstva i sebe tom narodu. Svevišnji i njegov zakon i Šabat nisu postali hebrejski; ali Hebreji su postali počasni čuvari božanske istine; a poznanje Boga i njegovih zapovijedi je bilo sačuvano na zemlji.

Razlog na kome se zasniva ovaj znak, nepogrešivo ukazuje na pravo porijeklo Šabata. On nije nastao od padanja mane šest dana i njenog prestanka sedmog—jer mana je tako bila data zato što je Šabat postojao—već zato što je „za šest dana stvorio Gospod nebo i zemlju, i sedmog dana se odmorio i okrijepio”. Tako se pokazuje da je Šabat proistekao iz odmora i okrepljenja Stvoritelja, a ne iz padanja mane. Kao USTANOVA, Šabat objavljuje svog Autora kao Stvoritelja neba i zemlje; kao *znak¹ između Boga i Izraela*, objavljuje da je onaj

¹ Kao znak, time nije postao sjenka i obred, jer je sam Gospodar Šabata bio znak. „Gle, ja i djeca koju mi je Gospod dao jesmo za znake i čuda u Izraelu od Gospoda nad vojskama, koji prebiva na gori Sion.” Iza. 8:18. U Heb. 2:13, ovaj iskaz se odnosi na Krista. „A Šimun ih blagoslovi i reče Mariji, majci njegovoj, Gle, ovo dijete je postavljeno za pad i uzdizanje mnogih u Izraelu; i za znak protiv koga će se govoriti.” Lk. 2:34. Da to što je Šabat bio znak između Boga i Izraela kroz njihove generacije, to jest, za vrijeme kada su oni bili njegov posebni narod, ne dokazuje da je sada ukinut, kao što ni činjenica da je Isus sada znak protiv kojeg se govori ne dokazuje da će on prestati postojati kada više ne bude takav znak. Niti ovaj govor tvrdi da je Šabat stvoren za njih, ili da je obaveza svetkovanja Šabata prestala kada su oni prestali biti narod Božji. Jer zabrana da se jede krv bila je trajni zakon za njihove naraštaje; a ipak dat je Noi kada je Bog prvi put dozvolio upotrebu životinjske hrane, i još uvijek je bio obavezan za neznabošce kada su im apostoli propovijedali. Lev. 3:17; Post. 9:1–4; Dap. 15.

Za kršenje Šabata propisana je smrtna kazna od strane građanskog sudca. Ista kazna je bila predviđena za kršenje većine propisa moralnog zakona. Lev. 20:9,10; 24:15–17; Pnz. 13:6–18; 17:2–7. Treba zapamtiti da je moralni zakon koji obuhvaća Šabat činio dio GRAĐANSKOG kodeksa hebrejskog naroda. Kao takav, veliki Zakonodavac je priložio kazne koje je trebao izreći sudac,

koji ih je izdvojio zaista Jehova.

Posljednji postupak Zakonodavca u ovom nezaboravnom govoru bio je da stavi u ruke Mojsijeve „dvije ploče svjedočanstva, ploče kamene, ispisanе prstom Božjim”. Zatim je otkrio Mojsiju žalosno otpadništvo izraelskog naroda i požurio ga da siđe k njima.

„I Mojsije se okrenu i siđe s gore, a dvije ploče svjedočanstva bile su u njegovoj ruci: ploče su bile ispisanе s obje strane: na jednoj i na drugoj strani bile su ispisanе. I ploče su bile djelo Božje, a pisanje je bilo pisanje Božje, uklesano na pločama... I dogodi se, da čim se približio logoru, vidio je tele i igranje, i Mojsijev gnjev se usijao, te je bacio ploče iz svojih ruku, i razbio ih pod gorom.”

Tada je Mojsije izvršio odmazdu nad idolopoklonicima, „a palo je iz naroda tog dana oko tri tisuće ljudi”. I Mojsije se vratio Bogu i zauzeo se za narod. Tada je Bog obećao da će njegov anđeo poči s njima, ali da on sam neće ići među njih da ih ne uništi.¹ Tada je Mojsije uputio usrdnu molbu Svevišnjem da vidi njegovu slavu. Ova molba je uslišana, s tim da lice Božje nije trebao vidjeti.²

Međutim prije nego što je Mojsije uzašao da bi mogao vidjeti veličanstvo beskonačnog Zakonodavca, Gospod mu je rekao:—

čime se nesumnjivo prikazivala konačna odmazda bezbožnika. Takve kazne su poništavane onom izvanrednom Spasiteljevom odlukom da oni koji su bez grijeha trebaju prvi baciti kamen. Ali takvo Biće će ustati kazniti ljude, kada će tuča njegovog gnjeva opustošiti zemlju. Naš Gospod, međutim, nije odbacio pravu kaznu zakona, plaću za grijeh, niti je ublažio pravilo koje je bilo prekršeno. Iv. 8:1–9; Job 38:22,23; Iza. 28:17; Otk. 16:17–21; Rim. 6:23.

¹ Ova činjenica će rasvijetliti one tekstove koji uvode djelovanje anđela kod davanja zakona. Dap. 7:38,53; Gal. 8:19; Heb. 2:2.

² Izl. 32:33.

„Iskleši sebi dvije kamene ploče kao one prve; i na ovim pločama ispisat ću riječi koje su bile na prvim pločama koje si razbio... I isklesaše on dvije kamene ploče kao prve; te Mojsije ustade ujutro rano, i pope se na goru Sinaj, kako mu je Gospod zapovjedio, te uze u ruke dvije kamene ploče. A Gospod siđe u oblaku, i stade tamo s njim, i objavi ime Gospodnje. I Gospod prođe pred njim.”

Tada Mojsije ugleda slavu Gospodnju i „požuri i pognu glavu svoju prema zemlji i pokloni se”. Ovaj razgovor je trajao četrdeset dana i četrdeset noći, kao i prvi, i čini se da ga je Mojsije proveo u posredovanju da Bog ne uništi ljude zbog njihovog grijeha.¹ Zapis o ovom periodu je vrlo kratak, ali u ovom zapisu se spominje Šabat. „Šest dana radi, a sedmog dana se odmaraj: u vrijeme oranja i žetve, ti odmori.”² Opominjući ih na taj način da ne zaborave Gospodnji Šabat ni u periodu s najviše posla.

Ovaj drugi period od četrdeset dana završio se kao i prvi, Božjim činom stavljanja kamenih ploča u ruke Mojsiju. „I bješe tamo s Gospodom četrdeset dana i četrdeset noći; kruha nije jeo, ni vode pio. A on³ je ispisao na pločama riječi

¹ Izl. 34; Pnz. 9.

² Izl. 34:21.

³ Neki su ovaj stih razumjeli tako, kao da je Mojsije, a ne Bog, ispisao druge ploče. Smatra se da je ovo gledište podržano prethodnim stihom: „Napiši ove riječi: jer sam po smislu ovih riječi sklopio zavjet s tobom i s Izraelom.” Ali treba primijetiti da su riječi na kamenim pločama bile deset zapovijedi; dok su riječi koje se ovdje spominju bile one koje je Bog govorio Mojsiju tijekom ovog četrdesetodnevnog razgovora, počevši od 10. stiha i proširujući se do 27. stiha. Da se zamjenica on u 28. stihu odnosi na Mojsija, osim ako pozitivno svjedočanstvo ne zabranjuje tako nešto, je lako priznati. Da je potrebno voditi računa u odlučivanju o zamjenicama kada postoje prethodne, upadljivo je opisano u 2. Sam. 24:1, gdje bi se zamjenica *on* prirodno odnosila na Gospoda, čineći tako Boga onim koji

zavjeta, deset zapovijedi.” Tako se pokazuje da su ploče svjedočanstva bile dvije kamene ploče s deset zapovijedi ispisanih na njima Božjim prstom. Iz toga slijedi da je svjedočanstvo Božje isto što i deset zapovijedi. Pisanje na drugim pločama bilo je identična kopija onog na prvim. „Iskleši sebi dvije kamene ploče kao one prve; i na ovim pločama ispisat ću riječi koje su bile na prvim pločama koje si razbio”, kaže Bog. A o prvim pločama Mojsije kaže: „Objavio vam je svoj zavjet, za koji vam je zapovjedio da ga izvršavate, deset zapovijedi; i ispisao ih je na dvije kamene ploče.”¹

Tako je Bog predao svom narodu deset zapovijedi. Bez ljudskog ili anđeoskog posredovanja on im je objavio sebe; i ne povjeravajući svom najčašćenijem sluzi Mojsiju, pa čak ni anđelu iz svog prisustva, on sam ih je ispisao svojim prstom. „Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim”, jedna je od deset riječi tako počašćenih od strane Svevišnjeg. Niti su ove dvije visoke počasti jedine koje su bile dodijeljene ovom propisu. Iako ih dijeli zajedno s ostalih devet zapovijedi, ona stoji ispred njih po tome što je ustanovljena PRIMJEROM samog Zakonodavca. Ovi propisi su bili dati na dvije ploče s očiglednim upućivanjem na dvostruku podjelu Božjeg zakona; najvišu

je pokrenuo Davida da izbroji Izrael. Ipak, povezanost pokazuje da to nije bio slučaj; jer se gnjev Gospodnji rasplamsao tim činom; a 1. Dan. 21:1, jasno potvrđuje da je *ona* koji je tako pokrenuo Davida bio Sotona. Za očigledno svjedočanstvo da je Bog, a ne Mojsije pisao na drugim pločama, vidjeti Izl. 34:1; Pnz. 10:1–5. Ovi tekstovi pažljivo razdvajaju Mojsijevo djelo i djelo Božje, dodjeljujući pripremanje ploča, njihovo nošenje na goru i njihovo spuštanje s gore, Mojsiju, ali izričito dodjeljujući pisanje na pločama samom Bogu.

¹ Izl. 34:1,28; Pnz. 4:12,13; 5:22.

ljubav prema Bogu, i ljubav prema bližnjemu svome kao prema samome sebi. Zapovijed o Šabatu, koja se nalazila na kraju prve ploče, čini zlatnu sponu koja povezuje oba dijela moralnog zakona. Ona čuva i potiče taj dan koji Bog smatra svojim; prati čovjeka kroz šest dana koje mu je Bog dao da se pravilno upotrebe u različitim životnim sferama, protežući se tako na cijeli ljudski život, i obuhvaćajući s ostalih šest dana datih čovjeku sve dužnosti koje su bile zapisane na drugoj ploči, dok sama pripada prvoj.

Da ovih deset zapovijedi čine potpuni kodeks moralnog zakona dokazuje jezik Zakonodavca kada je pozvao Mojsija k sebi da ih primi. „Popni se k meni na goru i budi tamo; i dat ću ti ploče kamene, te zakon i zapovijedi koje sam napisao.”¹ Ovaj zakon i zapovijedi bili su svjedočanstvo Boga urezano na kamenu. Istu veliku činjenicu predstavlja Mojsije u svom blagoslovu izrečenom Izraelu: „I reče: Gospod dođe sa Sinaja, i ustade za njih sa Seira: zablista s gore Parana, i dođe s deset tisuća svetih: *iz njegove desne ruke* izašao im je ognjeni zakon.”² Ne može biti sporno da je ovim riječima Svevišnji bio predstavljen kao osobno prisutan s deset tisuća njegovih svetih anđela. A ono što je napisao svojom desnom rukom Mojsije je nazvao „ognjenim zakonom”, ili kako kažu neke bilješke, „oganj zakona”. I sada čovjek Božji usavršava svoje sveto povjerenje. On tako ponavlja što je Bog učinio u povjeravanju svog zakona njemu, te što je on sam učinio u

¹ Izl. 24:12.

² Pnz. 33:2. Da se anđeli ponekad nazivaju svecima ili svetima, vidi Dan. 8:13–16. Da su anđeli bili prisutni s Bogom na Sinaju, vidi Ps. 68:17.

njegovom završnom uređenju: „I on je ispisao na pločama, prema prvom pisanju, deset zapovijedi, koje vam je Gospod izgovorio na gori usred ognja u dan zбора, i predao ih je Gospod meni. I okrenuh se i siđoh s gore, i stavih ploče u kovčeg koji načinih; i eto ih, kako mi je Gospod zapovjedio.” Tako je Božji zakon bio položen u kovčeg ispod prijestolja milosti.¹ Niti bi ovo poglavlje trebalo zatvoriti bez ukazivanja na važnu povezanost između četvrte zapovijedi i iskupljenja.

Poklopac kovčega je nazvan prijesto milosti jer su svi oni koji su prekršili zakon koji se nalazio u kovčegu ispod prijestolja milosti mogli naći oprostjenje kroz prskanje krvi pomirenja po poklopcu.

Zakon u kovčegu je zapravo zahtijevao pomirenje; ceremonijalni zakon koji je sprovodilo levitsko svećenstvo i žrtve za grijeh su učili ljude kako je obavljeno pomirenje. Prekršeni zakon se nalazio ispod prijestolja milosti; krv žrtve za grijeh bila je pošćropljena po njegovom vrhu i pokajanom grešniku bilo je dato oprostjenje. Postojao je stvarni grijeh, i odatle pravi zakon koji je ćovjek prekršio; međutim nije bilo pravog iskupljenja, a odatle i potreba za velikim antitipom levitskih žrtava. Pravo iskupljenje kada se učini mora se odnositi na taj zakon i biti u skladu s onim što je bila sjenka iskupljenja. Drugim rijećima, sjenka iskupljenja se odnosila na taj zakon koji je bio zatvoren u kovčegu, što ukazuje na to da je taj zakon zahtijevao pravo iskupljenje. Neophodno je da zakon koji zahtijeva iskupljenje, kako bi prijestupnik tog zakona bio pošćeđen, sam po sebi bude savršen, inaće bi greška

¹ Pnz. 10:4,5; Izl. 25:10–22.

djelomično počivala na Zakonodavca, a ne u potpunosti na grešniku. Dakle, kada se obavi iskupljenje ne uklanja se prekršeni zakon, jer je on savršen, već je posebno osmišljeno da se ukloni krivica prijestupnika.¹ Neka se dakle zapamti da je četvrta zapovijed jedna od deset propisa narušenog Božjeg zakona; jedna od nepromjenljivih svetih načela koja je učinila da smrt Božjeg jedinog Sina bude neophodna prije nego što se pomilovanje može dati čovjeku koji je kriv. Imajući na umu ove činjenice, neće se smatrati čudnim da Zakonodavac zadrži objavljivanje takvog zakona za sebe; te da nijednom stvorenom biću ne treba povjeriti pisanje tog zakona koji bi trebao za iskupljenje zahtijevati smrt Božjeg Sina.

¹ 1. Job. 3:4,5.

POGLAVLJE VI

ŠABAT ZA VRIJEME DANA ISKUŠENJA

Opća povijest Šabata u pustinji—Kršenje Šabata jedan od uzroka isključenja te generacije iz obećane zemlje—Kršenje Šabata od strane njihove djece u pustinji jedan od uzroka njihovog konačnog iseljavanja iz vlastite zemlje—Zakon u pogledu vatre na Šabat—Različiti propisi u vezi sa Šabatom—Šabat nije hebrejski praznik—Čovjek koji je sakupljao drva na Šabat—Mojsijeva molba u pogledu dekaloga—Šabat nije proizašao iz saveza na Horebu—Posljednji apel Mojsija u korist Šabata—Prvobitna četvrta zapovijed—Šabat nije spomen na izlazak iz Egipta—Koje su riječi bile uklesane na kamenu—Opći sažetak iz Mojsijevih knjiga.

Povijest Šabata tijekom izazova u danu iskušenja u pustinji kada je Bog tugovao četrdeset godina sa svojim narodom može se izreći u nekoliko riječi. Čak i pod Mojsijevim nadzorom, i sa zadivljujućim čudesima u svom sjećanju i pred njihovim očima, oni su bili idolopoklonici,¹ zanemarivši žrtve i obrezanje,² gundali su protiv Boga, zanemarili njegov zakon³ i kršili njegove Šabate. O njihovom odnosu prema Šabatu dok su bili u pustinji, Ezekiel nam daje sljedeći slikovit opis:—

„Ali se dom Izraelov pobunio protiv mene u pustinji: nisu hodili po mojim uredbama, i prezreli su moje odredbe, koje ako čovjek izvrši, živjet će u njima; i moje Šabate su veoma oskvrnuli: tada sam rekao, Izlio bih gnjev svoj na njih u pustinji, da ih uništim. Ali sam djelovao radi imena svog, da se ne oskrvni pred neznabošcima, pred čijim sam ih očima izveo.”⁴

¹ Izl. 32; Još. 24:2,14,23; Ez. 20:7,8,16,18,24.

² Am. 5:25–27; Dap. 7:41–43; Još. 5:2–8.

³ Br. 14; Ps. 95; Ez. 20:13.

⁴ Ez. 20:13–24.

Ovaj odlomak pokazuje opće kršenje Šabata i očigledno se odnosi na otpadništvo Izraela tijekom prvih četrdeset dana kada je Mojsije bio odsutan od njih. Bog je tada odredio njihovo uništenje; ali zahvaljujući Mojsijevom zastupništvu, poštedio ih je upravo iz razloga koji je prorok iznio.¹ Pošto im je odobrena dodatna proba, oni su očigledno pali i drugi put, tako da je Bog podigao svoju ruku na njih da ne uđu u obećanu zemlju. Ovako prorok nastavlja:—

„Pa ipak podigoh ruku svoju na njih u pustinji, da ih ne uvedem u zemlju koju sam im dao, u kojoj teče med i mlijeko, koja je slava svih zemalja; Jer prezreše moje odredbe, i ne hodiše po mojim uredbama, nego oskvrnuše Šabate moje, jer srce njihovo pođe za idolima njihovim. Ipak ih je oko moje poštedjelo da ih ne uništim, niti sam im učinio kraj u pustinji.”

Ovaj odlomak se nesumnjivo odnosi na Božji čin kojim je onemogućio svima starijim od dvadeset godina da uđu u obećanu zemlju.² Treba primijetiti da se kršenje Šabata jasno navodi kao jedan od razloga zbog kojih je toj generaciji bilo onemogućeno ući u obećanu zemlju. Bog je poštedio ljude da narod ne bi bio potpuno istrijebljen; jer je mlađem naraštaju produžio vrijeme probe. Ovako prorok nastavlja:—

„Ali rekoh djeci njihovoj u pustinji: Ne idite po zakonima očeva svojih, i ne držite se zakona njihovih, niti se skrnavigate idolima njihovim: Ja sam Gospod Bog vaš, idite po uredbama mojim, i čuvajte moje zakone, i izvršavajte ih; i svetkujte Šabate moje; i oni će biti znak između mene i vas, da znate da sam ja Gospod Bog vaš. Usprkos tome djeca su se pobunila protiv mene: nisu hodili po mojim uredbama, niti su držali moje odredbe da ih čine, koje ako čovjek čini, on će i živjeti u njima;

¹ Izl. 32.

² Br. 14.

oni su oskrvnuli moje Šabate: tada rekoah, izlit ću svoju jarost na njih, i izlit ću svoj gnjev na njih u pustinji. Ipak, odvratio sam ruku svoju, i učinih radi imena svog, da se ne oskrvni pred neznabošcima, pred čijim sam ih očima izveo. Podigao sam ruku svoju na njih i u pustinji, da bi ih rasijao među neznabošcima, i rasuo ih po zemljama; jer nisu izvršili moje odredbe, nego su prezreli moje propise, i oskrvnuli Šabate moje, i oči njihove išle su za idolima njihovih očeva.”

Tako se vidi da su mlađi naraštaji, koje je Bog poštedio kada je isključio njihove očeve iz obećane zemlje, kao i njihovi očevi, prekršili Božji zakon, okaljali njegov Šabat i priklonili se idolopoklonstvu. Bog nije smatrao prikladnim da ih isključi iz kananske zemlje, ali je podigao svoju ruku na njih u pustinji, da bi ih rasijao među njihove neprijatelje nakon što uđu u obećanu zemlju. Tako se vidi da su Hebreji, dok su bili u pustinji, postavili temelje za njihovo kasnije raseljavanje iz svoje zemlje: te da je jedno od djela koje je dovelo do njihove konačne propasti kao naroda bilo kršenje Šabata prije nego što su ušli u obećanu zemlju. Dobro im je Mojsije rekao u posljednjem mjesecu svog života: „Bili ste buntovni protiv Gospoda od dana kada sam vas poznao.”¹ U Kalebu i Jošui je bio drugi duh, jer su u potpunosti slijedili Gospoda.²

Takva je bila opća Povijest svetkovanja Šabata u pustinji. Čak je i čudo s manom, koje je svakog tjedna tijekom četrdeset godina javno svjedočilo o Šabatu,³ postalo za tijelo Hebreja samo običan događaj, tako da su se usudili gundati protiv tako poslanog kruha s neba;⁴ i mi možemo pouzdano

¹ Pnz. 9:24.

² Br. 14; Heb. 3:16.

³ Izl. 16; Još. 5:12.

⁴ Br. 11; 21.

vjerovati da su se oni koji su na taj način bili otvrdnuti kroz grešne obmane, malo obazirali na svjedočanstvo mane u korist Šabata.¹ U Mojsijevom zapisu čitamo o Šabatu na sljedeći način:—

„I sakupi Mojsije svu zajednicu sinova Izraelovih i reče im: Ovo su riječi koje je Gospod zapovjedio, da ih izvršite. Šest dana će se obavljati posao, a sedmog dana bit će vam sveti dan, Šabat odmora Gospodu: tko god bude radio tog dana neka se pogubi.² Ne palite oganj u svim prebivalištima svojim na Šabatni dan.”³

Glavna odlika ovog teksta je bila zabrana paljenja vatre na Šabat. Pošto je ovo jedina zabrana te vrste u Bibliji, i pošto se često koristi kao razlog zašto Šabat ne treba svetkovati, kratko ispitivanje ove poteškoće neće biti na odmet. Treba primijetiti, 1. Da ovaj iskaz ne čini dio četvrte zapovijedi, velikog zakona Šabata. 2. Da su postojali zakoni koji se odnose na Šabat i koji nisu bili dio institucije Šabata, ali su proizašli iz toga što su bili povjereni Hebrejima, kao što je zakon koji se odnosi na predstavljanje kruhova na Šabat; i zakon koji se tiče žrtve paljenice na Šabat:⁴ tako da je u najmanju ruku moguće da je ovo bio propis koji se odnosio samo na taj narod, i da nije dio prvobitne ustanove. 3. Da kao što su postojali zakoni koji su se odnosili samo na Hebreje, tako je bilo puno onih koji su se odnosili na njih samo dok su bili u pustinji. Takvi su bili svi oni propisi koji su se odnosili na manu, podizanje

¹ Usporedba Izl. 19; 20:18–21; 24:3–8, s poglavljem 32, pokazat će fascinantniji prijelaz Hebreja s vjere i poslušnosti na pobunu i idolopoklonstvo. Vidjeti opću povijest ovih djela u Ps. 78; 106.

² Za zapažanje o ovoj kazni vidjeti poglavlje 5.

³ Izl. 35:1–3.

⁴ Lev. 24:5–9; Br. 28:9,10.

šatora i njegovo postavljanje, način postavljanja logora oko njega itd. 4. Da su u ovoj grupi bile sve propise date od vremena kada je Mojsije spustio druge kamene ploče do završetka knjige Izlaska, osim ako riječi koje se razmatraju ne formiraju izuzetak. 5. Da je zabrana paljenja vatre bila zakon ove grupe, *tj.*, zakon osmišljen samo za boravak u pustinji, vidljivo je iz nekoliko presudnih činjenica.

1. Da je zemlja Palestina tijekom jednog dijela godine bila toliko hladna da su vatre bile neophodne da bi se spriječila patnja.¹

2. Da Šabat nije bio zamišljen da bude uzrok nevolje i patnje, već okrepljenja, radosti i blagoslova.²

¹ Biblija obiluje činjenicama koje potvrđuju ovu tvrdnju. Tako se psalmist, u obraćanju Jeruzalemu, izražava na sljedeći način: „On daje snijeg kao vunu, raspršuje inje kao pepeo. On izbacuje led svoj kao komadiće, tko može stajati pred njegovom hladnoćom? On šalje svoju riječ i topi ih, on čini da puše njegov vjetar, i vode teku. On pokazuje riječ svoju Jakovu, svoje propise i svoje odredbe Izraelu.” Ps. 147:16–19. Dr. Clarke ima sljedeću bilješku o ovom tekstu: „U određenim periodima hladnoća na istoku je toliko jaka da ubija i ljude i životinje. *Jacobus de Vitriaco*, jedan od pisaca u *Gesta Dei per Francos*, kaže da je u ekspediciji u kojoj je on bio angažiran na gori Tabor, 24. prosinca, hladnoća bila toliko jaka da su mnogi od siromašnih ljudi i životinja od nje umrli. I *Albertus Aquensis*, drugi od ovih pisaca, govoreći o hladnoći u Judeji, kaže da je *tridesetoro* ljudi koji su brinuli o Baldwinu I., u planinskim predjelima blizu Mrtvog mora, umrlo od nje; i da su se u toj ekspediciji morali boriti s užasnim gradom i ledom; s nečuvanim snijegom i kišom. Iz ovoga nalazimo da su zime u Judeji često vrlo oštre; i da se u ovakvim slučajevima kao što su gore navedeni možemo pozvati na: Tko može stajati pred njegovom hladnoćom!” Vidjeti njegov komentar na Ps. 147. Vidjeti također Jer. 36:22; Iv. 18:18; Mt. 24:20; Mk. 13:18. I. Makabejcima 13:22, spominje jako veliku snježnu oluju u Palestini, tako da konjanici nisu mogli marširati.

² Svjedočanstvo Biblije u pogledu ovoga je vrlo jasno. Tako čitamo; „Šest dana obavljaj svoj posao, a sedmog dana odmori se: da se vol tvoj i magarac

3. Da u pustinji Sinaj, gdje je bio dat ovaj propis u pogledu vatre na Šabat, on nije predstavljao uzrok patnje, pošto su se nalazili na 200 milja južno od Jeruzalema, u toploj klimi Arabije.

4. Da je ovo pravilo bilo privremenog karaktera, je dalje obuhvaćeno u tome što se za druge zakone kaže da su trajne propise i propisi koje treba držati nakon što uđu u obećanu zemlju,¹ a za ovaj propis se ne pojavljuje nikakav nagovještaj ove vrste. Naprotiv, čini se da je ovaj propis po karakteru sličan propisu u pogledu mane,² te da je koegzistentan s njim i prilagođen njemu.

5. Da se zabrana u pogledu paljenja vatre zaista odnosila na obećanu zemlju, a ne samo na pustinju, svakih nekoliko godina bi bila u direktnom sukobu sa zakonom o Pashi. Jer Pashu je trebala peći svaka obitelj sinova Izraelovih uvečer poslije četrnaestog dana prvog mjeseca,³ koji bi povremeno

tvoj mogu odmoriti, i da se sin sluškinje tvoje i stranac mogu okrijepiti.” Izl. 23:12. Biti bez vatre u žestini zime učinilo bi da Šabat bude prokletstvo a ne okrepljenje. To bi upropastilo zdravlje onih koji bi se na taj način tome izložili, a Šabat bi učinilo sve samo ne izvorom osveženja. Prorok koristi sljedeće riječi: „Ako odvratiš nogu svoju od Šabata, da ne činiš što je tebi drago na moj sveti dan, i prozoveš Šabat milinom, svetinjom Gospodnjom, časnom”, itd. Šabat je tada bio osmišljen od Boga da bude izvor zadovoljstva svom narodu, a ne uzrok patnje. Milostivi i dobrotvorni karakter Šabata se vidi u sljedećim tekstovima: Mt. 12:10–13; Mk. 2:27, 28; Lk. 14:3–6. Iz njih saznajemo da Bog gleda na patnje životinja i želi ih ublažiti na Šabat; Koliko želi više ublažiti nevolje i potrebe njegovog naroda, za čije je okrepljenje i radost stvoren Šabat.

¹ Izl. 29:9; 31:16; Lev. 3:17; 24:9; Br. 19:21; Pnz. 5:31; 6:1; 7. Broj i raznovrsnost ovih nagovještaja iznenadit će ispitivača.

² Izl. 16:23.

³ Izl. 12; Pnz. 16.

padao na Šabat. Zabrana paljenja vatre na Šabat ne bi bila u suprotnosti s Pashom dok su Hebreji bili u pustinji; jer Pasha nije trebala da se praznuje sve dok oni ne stignu u obećanu zemlju.¹ Međutim ako bi se ta zabrana odnosila i na obećanu zemlju, gdje je Pasha trebala da se redovno praznuje, ove dvije odredbe bi često dolazile u direktan sukob. Ovo je svakako snažna potvrda gledišta da je zabrana paljenja vatre na Šabat bila privremena odredba, koja se odnosila samo na pustinju.²

Iz ovih činjenica slijedi da omiljeni argument izvučen iz zabrane paljenja vatre, da je Šabat bio lokalna ustanova, prilagođena samo Kananskoj zemlji, mora biti odbačen; jer je očigledno da je ta zabrana bila privremena uredba koja nije

¹ Zakon o Pashi je svakako čekao dolazak Hebreja u obećanu zemlju prije njegovog redovnog svetkovanja. Izl. 12: 25. Zaista, samo jednom je svetkovan u pustinji; naime, u godini nakon njihovog odlaska iz Egipta; a poslije toga je izostavljen sve dok nisu ušli u zemlju kanansku. Br. 9; Još. 5. To se dokazuje, ne samo iz činjenice da nisu zabilježeni drugi slučajevi, već jer je obrezanje izostavljeno tijekom cijelog perioda njihovog boravka u pustinji; a bez ovih propisa djeca bi bila isključena iz P Ashe. Izl. 12; Još. 5.

² Dr. Gill, koji je smatrao da je sedmi dan Šabat hebrejska institucija, počevši od Mojsija, a završavajući s Kristom, i da se ona ne tiče neznabožaca, dao je svoj sud u vezi s ovim pitanjem paljenja vatre na Šabat. On svakako nije imao motiva da u ovom slučaju na ovu popularnu zamjerku odgovori drugačije osim iznošenjem istine. On kaže:

„Izgleda da je ovaj zakon privremen i da se ne nastavlja, niti se kaže da će trajati kroz njihove generacije, kao drugdje, kao kada se zakon za Šabat daje ili ponavlja; treba ga ograničiti na izgradnju šatora, i dok nije došlo ono čemu je prethodio; a osmišljen je da spriječi svaki javni ili privatni rad na Šabat u bilo čemu što se tiče toga;” itd.—*Commentary on Ex.* 35:3.

Dr. Bound nam prenosi stav svetog Augustina o ovom pitanju: „On ih ne opominje na to bez razloga; jer to govori o pravljenju šatora i svega što mu pripada, te pokazuje da, usprkos tome, oni moraju počivati na Šabatni dan, a ne pod plaštem toga (kao što se kaže u tekstu) da moraju zapaliti vatru.”—*True Doctrine of the Sabbath*, str. 140.

ni bila prilagođena obećanoj zemlji, i nije za tu zemlju bila namijenjena. Zatim čitamo o Šabatu na sljedeći način:—

„I reče Gospod Mojsiju govoreći: Govori svoj zajednici sinova Izraelovih i reci im: Budite sveti, jer sam ja, Gospod Bog vaš, svet. Bojte se svaki svoje majke i svog oca, i držite moje Šabate: ja sam Gospod Bog vaš... Držite moje Šabate, i poštujujte svetinju moju: ja sam Gospod.”¹

Ova stalna spominjanja Šabata upadljivo su u suprotnosti s općim neposlušnošću ljudi. A ovako Bog ponovo govori:—

„Šest dana neka se posao obavlja; a sedmi dan je Šabat odmora, sveti sabor; u njemu nemojte raditi nikakav posao: to je Šabat Gospodnji u svim vašim mjestima za stanovanje.”²

Tako Bog svečano određuje njegov dan od odmora kao vrijeme svetog bogoslužjenja i kao dan sedmičnih vjerskih okupljanja. Opet veliki Zakonodavac veliča svoj Šabat:—

„Ne pravite sebi ni idole ni rezane kipove, niti postavljajte sebi uspravne kipove, niti postavljajte ijedan lik od kamena u svojoj zemlji da mu se klanjate; jer sam ja Gospod Bog tvoj. Držite moje Šabate i poštujujte svetinju moju: ja sam Gospod.”³

¹ Lev. 19:1–3, 30.

² Lev. 23:3. Tvrdi se na osnovu 2. stiha da je Šabat bio jedan od praznika Gospodnjih. Ali usporedba stihova 2, 4, pokazuje da postoji prekid u pričanju, u cilju uvođenja Šabata kao svetog sabora; a taj 4. stih započinje temu iznova na samom jeziku 2. stiha; i treba primijetiti da ostatak poglavlja iznosi stvarne hebrejske praznike; odnosno, beskvasne kruhove, Pedeseticu i praznik sjenica. Ono što dodatno oslobađa ovu točku od svake nejasnoće je činjenica da stihovi 37, 38, pažljivo razlikuju praznike Gospodnje i Šabate Gospodnje. Ali Izl. 23:14, rješava stvar: „Tri puta u godini držat ćete mi praznik... A zatim stihovi 15–17 nabrajaju ove praznike kao u Lev. 23:4–44. Vidi također 2. Dan. 8:13.

³ Lev. 26:1,2.

Sretan bi bio narod Božji da se tako uzdržavao od idolopoklonstva i sveto poštovao Stvoriteljev dan od odmora. Ipak, idolopoklonstvo i kršenje Šabata bili su toliko uobičajeni u pustinji da je generacija koja je izašla iz Egipta bila isključena iz obećane zemlje.¹ Nakon što je Bog tako oduzeo nasljedstvo obećane zemlje ljudima koji su se pobunili protiv njega,² čitamo nadalje o Šabatu sljedeće:—

„I dok su sinovi Izraelovi bili u pustinji, našli su čovjeka koji je sakupljao drva na Šabat. A oni koji su ga našli kako sakuplja drva doveli su ga Mojsiju i Aronu i cijeloj zajednici. I stavili su ga pod istragu, jer još nije bilo odlučeno što bi trebalo uraditi s njim. I reče Gospod Mojsiju, Čovjek neka bude pogubljen; sva zajednica neka ga kamenuje izvan logora. A sva zajednica ga je izvela izvan logora, i kamenovala ga kamenjem, i on je umro; kao što je Gospod zapovjedio Mojsiju.”³

Prilikom objašnjavanja ovog teksta treba uzeti u obzir sljedeće činjenice: 1. Da se radilo o posebnoj krivici; jer je cijela zajednica pred kojom je ovaj čovjek stajao da mu sudi, i od strane koje je bio pogubljen, i sama bila kriva za kršenje Šabata, i upravo je bila isključena iz obećane zemlje zbog ovog i drugih grijeha.⁴ 2. Da ovo nije bio slučaj koji je obuhvaćala postojeća smrtna kazna za rad na Šabatu; jer je čovjek bio stavljen u pritvor kako bi se mogla saznati Božja volja u pogledu njegove krivice. O posebnosti njegovog prijestupa može se naučiti iz konteksta. Stihovi koji prethode ovom slučaju glase ovako:—

¹ Ez. 20:15,16.

² Br. 13; 14.

³ Br. 15:32,36.

⁴ Ez. 20:15,16 usporediti s Br. 14:35.

„Ali duša koja učini bilo što drsko, bilo da je rođena u zemlji, ili stranac, ista ukorava Gospoda; i ta duša će biti istrijebljena iz svog naroda. Pošto je prezrela riječ Gospodnju i prekršila zapovijed njegovu, ta duša će biti potpuno istrijebljena; bezakonje njeno bit će na njoj.”¹

Ove riječi koje su prethodile ovom neobičnom slučaju su očigledno bile osmišljene s namjerom da se ovaj slučaj pomoću njih slikovito opiše. Očigledno je, dakle, da je ovo bio primjer drskog grijeha, u kojem je prijestupnik namjerno ustrajavao usprkos Duhu blagodat i odredbama Svevišnjeg. Stoga se ovaj slučaj ne može navesti kao dokaz izuzetne strogosti Hebreja u svetovanju Šabata; jer imamo direktne dokaze da su ga u velikoj mjeri skrnavili tijekom čitavih četrdeset godina svog boravka u pustinji.² Zbog toga, ovaj slučaj stoji kao primjer prijestupa u kome je grešnik namjeravao da pokaže svoj prijezir prema Zakonodavcu, i u tome se sastojala njegova posebna krivica.³

U posljednjem mjesecu svog dugog i bogatog života Mojsije je ponovio sva velika djela Božja u korist svog naroda,

¹ Br. 15:30.

² Ez. 20.

³ Hengstenberg, istaknuti njemački antišabatinac, ovako iskreno tumači ovaj tekst: „Čovjek koji je skupljao drva na Šabat bio je izveden na Gospodnju zapovijed, i kamenovala ga je cijela zajednica pred logorom. Calvin s pravom kaže, ‘krivac nije pao zbog zablude, nego zbog grubog prezira zakona, tako da se prema tome ponašao olako da bi zbacio i uništio sve što je sveto’. Očigledno je iz načina njegovog uvoda da izvještaj nije dat ni u kakvom odnosu s njegovim kronološkim položajem; on glasi, ‘I dok su sinovi Izraelovi bili u pustinji, našli su čovjeka koji je sakupljao drva na Šabat’. To jednostavno stoji kao primjer drskog kršenja zakona, o čemu govore prethodni stihovi. On je bio onaj koji je prezreo riječ Gospodnju i prekršio zapovijedi njegove [stih 31]; onaj koji je visokom rukom sagriješio i ukorio Gospoda. Stih 30.”—*The Lord’s Day*, str. 31, 32.

s uredbama i zapovijedima koje im je dao. Ovo ponavljanje je sadržano u knjizi Ponovljenog zakona, nazivu koji označava drugi zakon, a koji se primjenjuje na tu knjigu, jer je to drugi zapis zakona. To je Mojsijev oprostaj od neposlušnog i buntovnog naroda; i on je nastojao da im utisne najsnažniji mogući osjećaj osobne obaveze da budu poslušni. Stoga, kada je trebao ponoviti deset zapovijedi, koristio je jezik koji je očigledno bio osmišljen da utisne u um Hebreja osjećaj njihove individualne obaveze da urade ono što je Bog zapovjedio. Ovako on kaže:—

„Čuj, Izraele, propise i odredbe koje ti danas govorim na tvoje uši, da ih naučiš, da ih držiš i izvršavaš. Gospod Bog naš sklopi zavjet s nama na Horebu. Gospod nije učinio ovaj zavjet s našim očevima, već s nama, čak i s nama koji smo svi mi ovdje živi danas.”¹

Nije djelo vaših očeva stavilo ovu odgovornost na vas, već vaša osobna djela koja su vas dovela pod obaveznost ovog saveza. Vi ste se osobno zakleli Svevišnjem da ćete držati ove odredbe.² Takav je očigledan značaj ovog govora; ipak se ozbiljno navodi kao dokaz da je Šabat Gospodnji stvoren za Hebreje i da nije bio obavezan za patrijarhe. Posebnost ovog izvedenog zaključka je u tome što se iznosi samo protiv četvrte zapovijedi; dok bi, ako je to pravedan i logičan argument, to pokazalo da drevni patrijarsi nisu bili pod obavezom u pogledu bilo kakvog propisa moralnog zakona. Međutim sigurno je da je zavjet na Horebu bio jednostavno otjelovljenje propisa moralnog zakona, uz uzajamne zaloge poštovanja između

¹ Pnz. 5:1–3.

² Vidite zakletve ovog naroda u Izl. 19; 24.

Boga i naroda, i da taj zavjet nije uzrokovao postojanje nijedne od deset zapovijedi. U svakom slučaju, nalazimo da je Šabat bio uspostavljen od strane Boga na kraju stvaranja¹ i bio je obavezan za Hebreje u pustinji prije nego što im je Bog dao novo pravilo u pogledu toga.² Pošto je to bilo prije saveza na Horebu, to je neosporan dokaz da Šabat ništa više nije poticao iz tog zavjeta nego zabrana idolopoklonstva, krađe ili ubojstva.

Čovjek Božji zatim ponavlja deset zapovijedi. I ovako daje četvrtu:—

„Drži dan Šabatni, da ga svetkuješ, kao što ti je zapovjedio Gospod Bog tvoj. Šest dana radi i obavljaš sve svoje poslove; a sedmi dan je Šabat Gospoda Boga tvoga: toga dana ne obavljaš nikakav posao, ni ti, ni sin tvoj, ni kći tvoja, ni sluga tvoj, ni sluškinja tvoja, ni vol tvoj, ni magarac tvoj, ni bilo koja stoka tvoja, ni stranac tvoj koji je na vratima tvojim; da se sluga tvoj i sluškinja tvoja mogu odmoriti kao i ti. I sjećaj se da si bio sluga u zemlji egipatskoj, i da te je Gospod Bog tvoj izveo odande rukom moćnom i mišicom ispruženom: zato ti je Gospod Bog tvoj zapovjedio da držiš Šabat.”³

Jedinstvena je činjenica da se ovo pismo podjednako citira od strane onih koji pišu protiv Šabata, kao prvobitne četvrte zapovijedi; dok je sam izvorni propis pažljivo izostavljen. Ipak, postoji najsnažniji dokaz da ovo nije originalni propis; jer Mojsije ponavlja ove riječi na kraju četrdesetogodišnjeg boračka, dok je prvobitna zapovijed bila data u trećem mjesecu po izlasku iz Egipta.⁴ Sama zapovijed, kao što je ovdje bila data, sadrži direktan dokaz o tome. Ovako piše: „Drži dan Šabatni,

¹ Pogledati drugo poglavlje ovog djela.

² Pogledati treće poglavlje.

³ Pnz. 5:12–15.

⁴ Usporediti Izl. 19; 20 i Pnz.1.

da ga svetkuješ, KAO što ti je ZAPOVJEDIO Gospod Bog tvoj;” tako se na drugom mjestu poziva na originalnu uredbu. Štoviše, propis kao što je ovdje dat je očigledno nepotpun. Ne sadrži nikakav trag o porijeklu Šabata Gospodnjeg, niti pokazuje djela kojim je Šabat došao u postojanje. Zato oni koji predstavljaju Šabat kao da je nastao u pustinji, a ne pri stvaranju, navode ovo kao četvrtu zapovijed, a izostavljaju prvobitnu zapovijed, koju je sam Bog objavio, gdje su sve ove činjenice jasno navedene.¹

Međutim dok Mojsije u ovom ponavljanju izostavlja veliki dio četvrte zapovijedi, on ukazuje na prvobitni propis za cijelu stvar, a zatim ovom ponavljanju dodaje snažnu molbu o obavezi Hebreja da svetkuju Šabat. Treba imati na umu da su mnogi ljudi uporno ustrajavali u kršenju Šabata i da je ovo posljednji put da Mojsije govori u korist Šabata. Tako on kaže:—

„I sjećaj se da si bio sluga u zemlji egipatskoj, i da te je Gospod Bog tvoj izveo odande rukom moćnom i mišicom ispruženom: zato ti je Gospod Bog tvoj zapovjedio da držiš Šabat.”

Ove riječi se često navode kao dokaz da je Šabat nastao odlaskom Izraela iz Egipta i da je u to vrijeme ustanovljen kao spomen na njihovo oslobođenje. Ali primijetiti će se: 1. Da ovaj tekst ne kaže ni jednu riječ u pogledu porijekla Šabata ili dana od Gospodnjeg odmora. 2. Da su sve činjenice o ovoj točki date u originalnoj četvrtoj zapovijedi i da su se odnosile na stvaranje. 3. Da nema razloga da vjerujemo da je Bog odmorio sedmoga dana u vrijeme ovog bijega iz Egipta; niti

¹ Izl. 20:8–11.

iz Egipta, jer je to bio bijeg, a ovo je odmor; i taj bijeg je bilo petnaestog dana prvog mjeseca, a ovaj odmor, sedmog dana svakog tjedna. Tako da se jedan događao godišnje; drugi, tjedno. 5. Da je Bog odredio prikladan spomen tog izbavljenja koje će Hebreji svetkovati: Pashu, četrnaestog dana prvog mjeseca, u znak sjećanja na prolazak Boga preko njih kada je pobio Egipćane; i praznik beskvasnih kruhova, u znak sjećanja na to što su jeli ovaj kruh kada su pobjegli iz Egipta.¹

Međutim što onda ove riječi nagovještavaju? Možda se njihovo značenje može lakše uočiti ako ih usporedimo sa točnom paralelom koja se nalazi u istoj knjizi i iz pera istog pisca:—

“Nemoj izvrtati sud strancu, ni siročadi, niti uzimaj u zalog odjeću udovice; već se sjećaj da si bio rob u Egiptu, i da te je Gospod Bog tvoj otuda otkupio; zato ti zapovijedam da to činiš.”²

Na prvi pogled će se vidjeti da ovaj propis nije bio dat da bude uspomena na izbavljenje Izraela iz egipatskog ropstva; niti bi to oslobođenje moglo uzrokovati obavezu izraženu u njemu. Ako riječi u jednom slučaju dokazuju da ljudi nisu bili u obavezi da svetkuju Šabat prije izbavljenja Izraela iz Egipta, one sa jednakom uvjerljivošću dokazuju u drugom slučaju da prije tog oslobođenja nisu bili u obavezi da postupaju pravedno i milosrdno sa strancem, siročadi i udovicom. Te ako je Šabat u jednom slučaju prikazan kao hebrejski, uredba velikog Zakonodavca u korist potrebitih i bespomoćnih morala je imati istu sudbinu u drugom.

¹ Izl. 12:13.

² Pnz. 24:17,18.

Očigledno je da je ovaj govor u svakom slučaju poziv na njihov osjećaj zahvalnosti. Bili ste robovi u Egiptu, i Bog vas je izbavio; zato se sjeti drugih koji su u nevolji i ne tlači ih. Vi ste bili robovi u Egiptu, i Bog vas je otkupio; zato držite svetim Gospodu dan koji je on sačuvao za sebe; najsnažniji poziv onima koji su ga do sada uporno kršili. Oslobođenje od krajnjeg ropstva bilo je zaista neophodno, u svakom slučaju, kako bi se zapovjeđene stvari mogle u potpunosti svetkovati; ali to oslobođenje nije uzrokovalo postojanje nijedne od ovih dužnosti. To je zaista bilo jedno od djela kojim je Šabat Gospodnji dat tom narodu, ali to nije bilo jedno od djela kojim je Bog stvorio Šabat, niti je to učinilo Gospodnji dan od odmora hebrejskom ustanovom.

Očigledno je da su riječi uklesane na kamenu jednostavno deset zapovijedi.

1. Za prve ploče je rečeno:—

„I progovorio vam je Gospod usred ognja: čuli ste glas riječi, ali niste vidjeli lik; samo ste čuli glas. I on vam je objavio svoj zavjet, koji vam je zapovjedio da izvršavate, čak i deset zapovijedi; te ih je ispisao na dvije kamene ploče.”¹

2. Tako su prve kamene ploče sadržavale samo deset zapovijedi. Da su druge ploče bile točna kopija onoga što je bilo napisano na prvim, jasno se navodi:—

„I reče Gospod Mojsiju: Iskleši sebi dvije kamene ploče kao one prve; i na ovim pločama ispisat ću riječi koje su bile na prvim pločama koje si razbio. I ispisat ću na pločama riječi koje su bile na prvim pločama koje si razbio, i stavit ćeš ih u kovčeg.”²

¹ Pnz. 4:12,13.

² Izl. 34:1; Pnz. 10:2.

3. Ovo je potvrđeno sljedećim uvjerljivim svjedočanstvom:—

„I on je ispisao na pločama riječi zavjeta, deset zapovijedi”, hebrejski ‘deset riječi’. „I on je ispisao na pločama, prema prvom pisanju, deset zapovijedi, koje vam je Gospod izgovorio na gori usred ognja u dan zбора, i predao ih je Gospod meni.”¹

Ovi tekstovi će objasniti sljedeće riječi: „I dade mi Gospod dvije kamene ploče ispisane prstom Božjim; a na njima bješe ispisano prema svim riječima koje vam je Gospod izgovorio na gori usred ognja u dan zбора.”² Prema tome kaže se da je Bog ispisao na pločama prema svim riječima koje je izgovorio na dan zбора; a za ove riječi koje je tako ispisao, kaže se da su bile **DESET RIJEČI**. Međutim predgovor dekalogu nije bio jedna od ovih deset riječi, pa stoga nije bio napisan prstom Božjim na kamenu. Da se ovo razlikovanje mora uzeti u obzir, vidjet će se ispitivanjem sljedećeg teksta i njegove veze:—

„**OVE RIJEČI** Gospod je izgovorio cijelom zboru tvome na gori, usred ognja, oblaka i guste tame, snažnim glasom: i ništa više nije dodavao. I ispisao ih je na dvije kamene ploče i predao ih je meni.”³

OVE RIJEČI koje su ovdje predstavljene kao ispisane Božjim prstom nakon što ih je izgovorio pred svim ljudima, moraju se shvatiti kao jedna od dvije stvari. 1. To su jednostavno deset riječi Božjeg zakona; ili, 2. To su sve riječi koje je Mojsije upotrijebio u ovom ponavljanju dekaloga. Ali one se ne mogu odnositi na riječi korištene u ovom ponavljanju; jer, 1. Mojsije izostavlja važan dio četvrte zapovijedi koju je

¹ Izl. 34:28; Pnz. 10:4.

² Pnz. 9:10.

³ Pnz. 5:22.

Bog dao u njegovoj objavi s gore. 2. U ovom ponavljanju tog propisa on se poziva na original za ono što je izostavljeno.¹ 3. On ovom propisu pridodaje poziv za njihovu zahvalnost koji Bog nije uputio kada ga je dao. 4. Ovaj govor ima za smisao samo da bude ponavljanje, a ne i sam original; a to dodatno potvrđuju mnoga verbalna odstupanja od prvobitnog dekaloga.² Ove činjenice su presudne o tome što je stavljeno na kamene ploče. To nije bila nepotpuna kopija, citirajući na drugom mjestu original, već sam originalni zakon. I odatle, kada Mojsije govori o OVIM RIJEČIMA urezanim na pločama, on ne misli na riječi koje je on sam upotrijebio u ovom ponavljanju, već na DESET RIJEČI iz zakona Božjeg, a isključuje sve ostalo.

Tako smo dakle pratili Šabat kroz Mojsijeve knjige. Našli smo njegovo porijeklo u raju kada je čovjek bio u svojoj pravdnosti; vidjeli smo Hebreje izdvojene od cijelog čovječanstva kao čuvare božanske istine; vidjeli smo kako je Šabat i cijeli moralni zakon bio predat njima kao nešto sveto; vidjeli smo Šabat koji je Bog objavio kao jednu od deset zapovijedi; vidjeli smo ga da je ispisan prstom Božjim na kamenu u sredini moralnog zakona; vidjeli smo da zakon ne posjeduje hebrejske, već samo moralne i božanske karakteristike, stavljen ispod prijestolja milosti u kovčegu Božjeg zavjeta; vidjeli smo da su razni propisi koji se odnose na Šabat bili dati Hebrejima i bili namijenjeni samo za njih; vidjeli smo da su Hebreji jako oskrnavili Šabat tijekom svog boravka u pustinji; i čuli smo

¹ Pnz. 5:12–15, usporediti s Izl. 20:8–11.

² Pnz. 5, usporediti s Izl. 20.

posljednji poziv koji je Mojsije uputio tom pobunjenom narodu u pogledu Šabata.

Naš temelj za Šabatnu ustanovu počiva na njegovom posvećenju prije pada čovjeka; četvrta zapovijed je njegova velika obrambena tvrđava; njegovo mjesto usred moralnog zakona ispod prijestolja milosti prikazuje njegovu povezanost s otkupljenjem i njegovu nepromjenjivu obaveznost.

POGLAVLJE VII

HEBREJSKI PRAZNICI, MLADI MJESECI I ŠABATI

Nabrajanje hebrejskih praznika—Pasha—Pedesetnica—Praznik sjenica—Mladi mjeseci—Prvi i drugi godišnji šabat—Treći—Četvrti—Peti—Šesti i sedmi—Šabat zemlje—Jubilej—Nijedan od ovih praznika nije bio na snazi sve dok Hebreji nisu ušli u svoju zemlju—Suprotnost između Šabata Gospodnjeg i šabata Hebreja—Svjedočanstvo Izaije—Hošee—Jeremije—Konačno ukidanje ovih praznika.

Pratili smo Šabat Gospodnji kroz Mojsijeve knjige. Kratak pregled hebrejskih praznika je neophodan da bismo stekli potpuniju sliku o temi koja je pred nama. Bila su tri praznika: Pasha, Pedesetnica i praznik Sjenica; svaki mladi mjesec, odnosno prvi dan svakog mjeseca tijekom cijele godine; zatim je bilo sedam godišnjih šabata, naime, 1. Prvi dan beskvasnih kruhova. 2. Sedmi dan tog praznika. 3. Dan Pedesetnice. 4. Prvi dan sedmog mjeseca. 5. Deseti dan tog mjeseca. 6. Petnaesti dan tog mjeseca. 7. Dvadeset drugi dan istog. Pored svega ovoga, svaka sedma godina je trebala biti šabat zemlje, a svaka pedeseta godina, jubilarna godina.

Pasha je dobila ime po tome što je anđeo Gospodnji prošao iznad hebrejskih kuća te značajne noći kada je u svakoj egipatskoj obitelji usmrćeno prvorodeno dijete. Ovaj praznik je bio ustanovljen u znak sjećanja na izbavljenje tog naroda iz egipatskog ropstva. Počelo je klanjem pashalnog janjeta četrnaestog dana prvog mjeseca i produžilo se kroz period od

sedam dana, u kome se nije smjelo jesti ništa osim beskvasnog kruha. Veliki antitip ovog praznika se dogodio kada je za nas žrtvovan Krist, naša Pasha.¹

Pedesetnica je bila drugi od hebrejskih praznika i trajala je samo jedan dan. Praznovao se pedesetog dana nakon što su prvi plodovi žetve ječma bili obrtani pred Gospodom. Za vrijeme trajanja ovog praznika prvi plodovi žetve pšenice prinošeni su Bogu. Antitip ovog praznika dogodio se pedesetog dana po uskrsnuću Kristovom, kada se dogodilo veliko izlijevanje Svetog Duha.²

Praznik sjenica je bio posljednji od hebrejskih praznika. Praznovao se u sedmom mjesecu nakon što su sakupljeni plodove zemlje, a trajao je od petnaestog do dvadeset prvog dana tog mjeseca. Uređen je bio kao praznik radosti pred Gospodom; i tijekom ovog perioda sinovi Izraelovi su stanovali u sjenicama u znak sjećanja na svoje prebivalište tijekom svog boravka u pustinji. Sve ovo je vjerojatno ukazivalo na veliko veselje poslije konačnog okupljanja cijelog Božjeg naroda u njegovom kraljevstvu.³

U vezi s ovim praznicima bilo je određeno da se svaki mladi mjesec, to jest prvi dan svakog mjeseca, praznuje s nekim posebnim prinosima i simbolima radosti.⁴ Godišnji šabati Hebreja su već nabrojani. Prva dva od ovih šabata bili su prvog i sedmog dana praznika beskvasnih kruhova, odnosno

¹ Izl. 12; 1. Kor. 5:7,8.

² Lev. 23:10–21; Br. 28:26–31; Pnz. 16:9–12; Dap. 2:1–18.

³ Lev. 23:34–43; Pnz. 16:13–15; Neh. 8; Otk. 7:9–14.

⁴ Br. 10:10; 28:11–15; 1. Sam. 20:5,24,27; Ps. 81:3.

petnaestog i dvadeset prvog dana prvog mjeseca. Ovako ih je Bog uređio:—

„Sedam dana jedite beskvasni kruh; čak od prvog dana izbacite kvasac iz kuća svojih... I prvog dana neka bude sveti sabor, i sedmog dana neka vam bude sveti sabor; u njima ne obavljajte nikakav posao, osim onoga što svaki čovjek mora jesti, samo to možete raditi.”¹

Treći po redu godišnji šabat bio je dan Pedesetnice. Ovaj praznik je bio uređen kao dan od odmora sljedećim riječima:—

„I objavite istoga dana, da vam to može biti sveti sabor: ne radite u njemu nikakvog ropskog posla; to će biti uredba zauvijek u svim vašim prebivalištima kroz vaše generacije.”²

Prvi dan sedmog mjeseca bio je četvrti godišnji šabat kod Hebreja. Ovako je bio uređen:—

„Govori sinovima Izraelovim i reci im, U sedmom mjesecu, prvog dana u mjesecu, bit će šabat, spomen trubljenja u trube, sveti sabor. Ne radite tada nikakve teške poslove; nego ognjem prinesite žrtvu Gospodu.”³

Veliki dan pomirenja bio je peti od ovih šabata. Ovako reče Gospod Mojsiju:—

„Također desetog dana ovog sedmog mjeseca bit će dan pomirenja; to će vam biti sveti sabor... Ne radite nikakve poslove; to će biti uredba do vijeka kroz vaše generacije u svim vašim prebivalištima. Neka vam bude šabat odmora, te mučite svoje duše: devetog dana u mjesecu uvečer, od večeri do večeri, praznujte svoj šabat.”⁴

Šesti i sedmi od ovih godišnjih šabata bili su petnaestog i dvadeset drugog dana sedmog mjeseca, to jest, prvi dan

¹ Izl. 12:15,16; Lev. 23:7,8; Br. 28:17,18,25.

² Lev. 23:21; Br. 28:26.

³ Lev. 23:24,25; Br. 29:1–6.

⁴ Lev. 23:27–32; 16:29–31; Br. 29 :7.

praznika Sjenica, i dan po njegovom završetku. Ovako im je Bog zapovjedio:—

„Također petnaestog dana sedmog mjeseca, kada sakupite plodove zemlje, držite praznik Gospodu sedam dana; prvog dana neka vam bude šabat, i osmog dana neka bude šabat.”¹

Pored svega ovoga, svaka sedma godina bila je šabat odmora za zemlju. Ljudi su mogli raditi kao i obično u drugim poslovima, ali im je bilo zabranjeno obrađivanje zemlje, da bi se sama zemlja mogla odmoriti.² Poslije sedam ovakvih šabata, sljedeća ili pedeseta godina je trebalo biti godina jubileja, u kojoj je svaki čovjek trebao biti vraćen na svoje nasljedstvo.³ Ne postoje dokazi da je jubilej ikada bio obilježen, a izvjesno je da je šabatna godina bila skoro u potpunosti zanemarena.⁴

Takvi su bili hebrejski praznici, mladi mjeseci i šabati. Nekoliko riječi će biti dovoljno da se ukaže na veliku razliku između njih i Gospodnjeg Šabata. Prvi od tri praznika bio je ustanovljen u znak sjećanja na njihovo izbavljenje iz egiptaskog ropstva i trebao se svetkovati kada budu ušli u svoju zemlju.⁵ Drugi praznik, kao što smo vidjeli, nije se mogao svetkovati sve dok se Hebreji nisu naselili u Kananu; jer se trebao svetkovati kada se budu prinoseći prvi plodovi žetve pšenice pred Gospodom. Treći praznik je bio ustanovljen u znak sjećanja na njihov boravak u pustinji, a trebao se svetkovati svake godine nakon sakupljanja cijele žetve. Naravno,

¹ Lev. 23:39.

² Izl. 23:10,11; Lev. 25:2–7.

³ Lev. 25:8–54.

⁴ Lev. 26:34,35,43; 2. Dan. 36:21.

⁵ Izl. 12:25.

ovaj praznik, kao i ostali, nije se mogao svetkovati sve do naseljavanja naroda u svoju zemlju. Mladi mjeseci, kao što je već viđeno, nisu bili određeni sve dok ovi praznici nisu bili ustanovljeni. Godišnji šabati su bili sastavni dio ovih praznika i nisu mogli postojati sve dok se nisu ustanovili praznici kojima su pripadali. Tako su prvi i drugi od ovih šabata bili prvi i sedmi dan pashalnog praznika. Treći godišnji šabat se poklapao s praznikom Pedesetnice. Četvrti od ovih šabata bio je u isto vrijeme kada i mladi mjesec u sedmom mjesecu. Peti je bio veliki dan pomirenja. Šesti i sedmi od ovih godišnjih šabata bili su petnaesti i dvadeset drugi dan sedmog mjeseca, to jest, prvi dan praznika Sjenica, i naredni dan po završetku tog praznika. Pošto se ovi praznici nisu trebali svetkovati sve dok Hebreji ne budu u posjedu svoje zemlje, godišnji šabati nisu mogli postojati prije tog vremena. Tako i šabati zemlje. Oni nisu mogli postojati sve dok Hebreji nisu došli u posjed obećane zemlje i počeli obrađivati svoju zemlju; poslije šest godina obrađivanja, zemlja je trebala mirovati sedme godine te ostati neobrađivana. Nakon sedam ovih šabata zemlje dolazila je godina jubileja.

Razlika između Gospodnjeg Šabata i hebrejskih šabata¹ je snažno izražena. 1. Gospodnji Šabat je bio ustanovljen

¹ O ovom pitanju g. Miller kaže sljedeće: „Samo jedna vrsta šabata je data Adamu, i samo jedna ostaje za nas. Vidjeti Hoš. 2:11. ‘Također ću učiniti da prestane sve njeno veselje, njeni praznici, njeni mladi mjeseci i njeni šabati i sve njene svećane gozbe.’ Svi hebrejski šabati su prestali kada ih je Krist prikovao na svoj križ. Kol. 2:14–17. Oni su se pravilno zvali hebrejski šabati. Hošea kaže, ‘njeni šabati’. Ali Šabat o kojem mi govorimo, Bog naziva ‘moj Šabat’. Ovdje je jasna razlika između Šabata stvaranja i ceremonijalnih šabata. Jedan je vječan; drugi su bili samo senke dobrih stvari koje dolaze.”—*Life and Views*, str. 161,162).

na kraju prvog tjedna vremena; dok su hebrejski šabati bili određeni da budu povezani s hebrejskim praznicima. 2. Jedan je Bog blagoslovio i posvetio, jer je odmorio u njemu od djela stvaranja; a za ostale ne postoje takve tvrdnje u odnosu na nas. 3. Kada su sinovi Izraelovi došli u pustinju, Gospodnji Šabat je bio postojeća ustanova, obavezna za njih; ali godišnji šabati su tada tek došli u postojanje. Lako je ukazati na sam Božji čin, dok je predvodio taj narod, kojim je uspostavio ove šabate; dok svako spominjanje Gospodnjeg Šabata pokazuje da je on bio ustanovljen prije nego što je Bog izabrao taj narod. 4. Sinovi Izraelovi bili su isključeni iz obećane zemlje zbog kršenja Gospodnjeg Šabata u pustinji; ali godišnji šabati nisu se trebali svetkovati sve dok nisu ušli u tu zemlju. Ova suprotnost bi zaista bila čudna da je bilo točno da Gospodnji Šabat nije bio ustanovljen sve dok sinovi Izraelovi nisu došli u pustinju Sin; jer je sigurno da su dva godišnja šabata bila ustanovljena prije nego što su napustili egipatsku zemlju.¹ 5. Šabat Gospodnji je stvoren radi čovjeka; a godišnji šabati su bili predviđeni samo za stanovnike palestinske zemlje. 6. Jedan je bio sedmični, spomen na Stvoriteljev odmor; ostali su bili godišnji i odnosili su se na spomen na izbavljenje Hebreja iz Egipta. 7. Jedan se naziva „Gospodnji Šabat”, „moji Šabati”, „moj sveti dan” i slično; dok se drugi označavaju kao „vaši šabati”, „njeni šabati” i slični izrazi.² 8. Jedan je Bog proglasio za jednu od deset zapovijedi, i napisana je njegovim prstom usred moralnog zakona na kamenim pločama, te položena

¹ Izl. 12:16.

² Izl. 20:10; 31:13; Iza. 58:13; usporediti s Lev. 23:24,32,39; Plač. 1:7; Hoš. 2:11.

u kovčeg ispod prijestolja milosti; drugi se nisu odnosili na moralni zakon, već su bili zapisani u tom zapisu uredbi koji je bio sjenka dobrih stvari koje dolaze. 9. Bog je pažljivo obilježio razliku između ovih praznika i Šabata Gospodnjih kada je ustanovio praznike i s njima povezane šabate. Ovako je rekao:

„Ovo su praznici Gospodnji, koje ćete proglasiti za svete sabore, ... PORED Šabata Gospodnjih.“¹

Godišnje šabate Izaija predstavlja u sasvim drugačijem svjetlu od onog u kome predstavlja Šabat Gospodnji. O jednom kaže:—

„Ne donosite više isprazne prinose; kad mi je postao odvratan; mlade mjesece i šabate, sazivanje skupština, ne podnosim; to je bezakonje, čak i svečani skupovi. Vaše mlade mjesece i vaše praznike moja duša mrzi; oni su mi breme; umoran sam da bi ih nosio.“²

U upadljivoj suprotnosti u odnosu na ovo, isti prorok govori o Gospodnjem Šabatu:—

„Ovako govori Gospod: Držite se suda i činite pravdu, jer je blizu spasenje moje, i pravednost moja da se otkrije. Blago čovjeku koji to čini, i sinu čovječjem koji se toga drži, koji čuva Šabat da ga ne oskrvni, te čuva ruku svoju da ne učini nikakvo zlo. Niti neka ne govori sin stranca, koji se pridružio Gospodu, Gospod me potpuno odvoji od naroda svoga; niti neka kaže eunuh, Gle, ja sam suho drvo. Jer ovako govori Gospod eunusima koji drže Šabate moje, i biraju što mi je drago, i drže se zavjeta moga; čak i njima ću dati u kući svojoj i među zidovima svojim mjesto i ime koje je bolje od sinova i kćeri; Dat ću im vječno ime, koje se neće istrijebiti. Također i sinovi stranaca, koji se pridruže Gospodu, da mu služe i da vole ime Gospodnje, da mu budu sluge, svaki koji čuva Šabat

¹ Lev. 23:37,38.

² Iza. 1:13,14.

da ga ne oskvrni, i drži se zavjeta moga; njih ću čak dovesti na svetu goru svoju, i učiniti ih radosnima u svom domu molitve; njihove paljenice i njihove žrtve bit će prihvaćene na mom oltaru; jer će se moj dom zvati domom molitve za sve ljude.²¹

Hošea pažljivo označava godišnje šabate u sljedećem proročanstvu:—

„Također ću učiniti da prestane svo njeno veselje, njeni praznici, njeni mladi mjeseci i NJENI šabati i sve njene svećane gozbe.”²²

Ovo proročanstvo je izgovoreno oko 785. A. D.. Djelomično se ispunilo oko dvije stotine godina poslije ovoga, kada je Nabukodonozor razorio Jeruzalem. O ovom događaju, Jeremija, oko 588. A. D. govori ovako:—

„Njen narod pade u ruke neprijatelju, i nitko joj nije pomogao: protivnici su je vidjeli, i rugali su se NJENIM šabatima... Gospod je bio kao neprijatelj; progutao je Izrael, progutao je sve njene palače; razorio je tvrđave njegove, i umnožio u kćeri Judinoj tugu i jadikovanje. I silovito je oteo šator njegov, kao da je od vrta; razorio je njegova mjesta sabora, Gospod je učinio da se na Sionu zaborave svećani praznici i šabati, i prezreo je u gnjevu svom kralja i svećenika. Gospod je odbacio oltar njegov, omrznuo je svetinju njegovu, predao je u ruke neprijatelju zidove njenih palača; oni su podigli buku u domu Gospodnjem, kao u dan svečanog praznika.”²³

Praznici Gospodnji su se trebali održavati na mjestu koje je Gospod izabrao, naime, u Jeruzalemu;⁴ a kada je taj grad, mjesto njihovih svećanih sabora, bio razoren i sam narod odveden u ropstvo, potpuni prestanak svetkovanja njihovih praznika i kao posljedica toga, godišnjih šabata, koji su bili određeni dani

¹ Iza. 56:1–7; 58:13,14.

² Hoš. 2:11.

³ Plač. 1:7; 2:5,7.

⁴ Pnz. 16:16; 2 Dan. 7:12; Ps. 122.

u tim praznicima, se morao dogoditi. Protivnici su se rugali njenim šabatima, praveći „buku u domu Gospodnjem kao u dan svečanog praznika”. Međutim svetkovanje Gospodnjeg Šabata nije prestalo s raseljavanjem Hebreja iz njihove vlastite zemlje; jer to nije bila lokalna ustanova, kao godišnji šabati. Njegovo kršenje bio je jedan od glavnih uzroka babilonskog ropstva;¹ a njihovo konačno vraćanje u svoju zemlju bilo je uvjetovano njihovim svetkovanjem Šabata u svom izgnanstvu.² Praznici, mladi mjeseci i godišnji šabati su bili obnovljeni kada su se Hebreji vratili iz zatočeništva, i uz izvjesne prekide, svetkovani su do konačnog uništenja njihovog grada i naroda od strane Rimljana. Ali prije nego što je promisao Božja tako ukinula ove hebrejske praznike, cijeli tipski sistem je bio ukinut, dostigavši početak svog antitipa, kada je Gospod naš Isus Krist izdahnuo na križu. Pošto su ti zapisani obredi na taj način ukinuti, nitko se ne može osuđivati u pogledu njegovih jela, ili pića, ili svetih dana, ili mladina, ili šabata, „koji su sjenka stvari koje dolaze; a tijelo je Kristovo”. Međutim Gospodnji Šabat nije bio dio ovog spisa obreda; jer je ustanovljen prije nego što je grijeh ušao u svijet, te prema tome, prije nego što je postojala bilo kakva sjenka iskupljenja; napisan je bio prstom Božjim, ne usred tipova i sjenki, nego u središtu moralnog zakona; a dan poslije onog kada su tipski šabati bili prikovani na križ, Šabatna zapovijed moralnog zakona je bila izričito priznata. Štoviše, kada su hebrejski praznici potpuno prestali postojati s konačnim uništenjem Jeruzalema, čak i tada je

¹ Jer. 17:19–27; Neh. 13:15–18.

² Iza. 56; Vidjeti osmo poglavlje ovog djela.

Gospodnji Šabat donesen umovima njegovog naroda.¹ Tako smo pratili godišnje šabate do njihovog konačnog prestanka postojanja, kako je predvidio Hošea. Ostaje nam pratiti Gospodnji Šabat sve dok ne dosegneмо beskrajne vjekove nove zemlje, kada ćemo naći čitavo mnoštvo otkupljenih koji se okupljaju pred Bogom radi obožavanja svakog narednog Šabata.

¹ Vidjeti deseto poglavlje.

POGLAVLJE VIII

ŠABAT OD DAVIDA DO NEHEMIJE

Šutnja šest uzastopnih knjiga Biblije u pogledu Šabata—Ova šutnja u usporedbi s onom iz knjige Postanka—Opsada Jerihona—Zaustavljanje sunca—Davidovo blagovanje kruhova prisustva—Šabat Gospodnji, kako je povezan sa, i kako se razlikuje od godišnjih šabata—Najranije spominjanje Šabata poslije Mojsijevih dana—Sekundarne aluzije na Šabat—Amosovo svjedočanstvo—Izaijino svjedočanstvo—Šabat, blagoslov za ČOVJEČANSTVO—Uvjet okupljanja u svetoj zemlji—Nije lokalna ustanova—Komentar na četvrtu zapovijed—Jeremijino svjedočanstvo—Jeruzalem bi bio spašen da su njegovi stanovnici svetkovali Šabat—Ova milostiva ponuda prezrena—Šabat izdvojen od ostalih dana u tjednu—Šabat poslije babilonskog ropstva—Vrijeme za početak Šabata—Kršenje Šabata je izazvalo uništenje Jeruzalema.

Kada pređemo Mojsijeve knjige, dolazi do dugotrajne pauze u povijesti Šabata. Šabat se ne spominje ni u knjizi Jošuinioj, ni u onoj o Sudcima, ni u knjizi o Rutu, ni u prvoj Samuelovoj, ni u drugoj Samuelovoj, niti u prvoj knjizi o Kraljevima. Tek kada dođemo do druge knjige o Kraljevima,¹ spominje se Šabat. Međutim, u prvoj knjizi Dnevnika, koja je kao narativ paralelna s dvije knjige Samuelove, Šabat se spominje² u vezi s događajima iz Davidovog života. Ipak, ovo ostavlja period od pet stotina godina, tijekom kojih Biblija šuti u pogledu Šabata.

¹ 2. Kr. 4:23.

² 1. Dan. 9:32. Istina je da se ovaj tekst odnosi na poredak stvari nakon povratka iz Babilona; ipak vidimo iz stiha 22 da su ovaj poredak izvorno uspostavili David i Samuel. Vidjeti stihove 1–32.

Tijekom ovog perioda imamo detaljnu povijest hebrejskog naroda od njihovog ulaska u obećanu zemlju pa do postavljanja Davida kao njihovog kralja, koja obuhvaća mnoge pojedinosti iz života Jošue, starješine i sudca Izraela, Gideona, Baraka, Jiftaha, Samsona, Ilije, Noemi i Rute, Hane i Samuela, Šaula, Jonatana i Davida. Ipak, u cijelom ovom detaljnom zapisu nemamo nijedno direktno spominjanje Šabata.

Omiljeni argument antišabatincima kao dokaz potpunog zanemarivanja Šabata u vremenu patrijaraha je da knjiga Postanka, koja daje jasan uvid u porijeklo Šabata u raju, na kraju prvog tjedna vremena, u bilježenju života patrijaraha, ne govori ništa u vezi s njegovim svetkovanjem: Ipak, u toj jednoj knjizi su prikazani događaji iz perioda od dvije tisuće tristo sedamdeset godina.

Što bi onda trebali reći o činjenici da šest uzastopnih knjiga Biblije, koje se bave s usporednom preciznošću događajima od pet stotina godina, i koje bi zbog obuhvaćanja mnogih okolnosti trebale spomenuti Šabat, uopće ga ne spominju? Da li šutnja jedne knjige, koja usprkos tome opisuje instituciju Šabata na samom njenom početku, i koja svojim zapisom obuhvaća skoro dvije tisuće četiri stotine godina, dokazuje da prije Mojsija nije bilo svetkovatelja Šabata? Što onda dokazuje činjenica da šest uzastopnih knjiga Biblije, koje obuhvaćaju samo događaje u trajanju od pet stotina godina, u prosjeku manje od sto godina, pri čemu je cijeli period koji je obuhvaćen njima oko jedne petine onog koji obuhvaća knjiga Postanka, potpuno šute u pogledu Šabata?

Nitko neće navesti ovu šutnju kao dokaz potpunog zanemarivanja Šabata tijekom ovog perioda; a zašto ne bi? Da li je to zato što kada se poslije ove duge šutnje ponovo spomene Šabat, to čini slučajno, a ne kao nova ustanova? Upravo takav je slučaj s drugim spominjanjem Šabata u Mojsijevom zapisu, tj. njegovo spominjanje poslije šutnje u Postanku.¹ Da li je to zato što je četvrta zapovijed bila data Hebrejima, dok takva zapovijed ranije nije prethodno bila data čovječanstvu? Ovaj odgovor se ne može prihvatiti, jer smo vidjeli da je suština četvrte zapovijedi bila data glavi ljudske porodice; a izvjesno je da su Hebreji, kada su izašli iz Egipta, bili u obavezi da svetkuju Šabat zbog postojećeg zakona.² Stoga je svakako uvjerljiviji argument da nije bilo svetkovatelja Šabata od Mojsija do Davida, nego da ga nije bilo od Adama do Mojsija; ipak nitko neće povjerovati u prvobitni stav, dok će mnogi povjerovati u drugi.

Tijekom povijesti ovog perioda od pet stoljeća zapisano je nekoliko činjenica čije tvrdnje privlače našu pažnju. Prva od njih nalazi se u zapisu o opsadi Jerihona.³ Po zapovijedi Božjoj, Hebreji su obilazili grad tijekom svakog dan od sedam dana; sedmog dana oni su ga obilazili sedam puta, kada su božanskim posredovanjem zidovi pred njima bili srušeni i grad zauzet jurišem. Jedan dan od ovih sedam mora da je bio Šabat Gospodnji. Nije li stoga Božji narod prekršio Šabat svojim postupkom? Neka odgovor daju sljedeće činjenice:

¹ Usporediti ova dva slučaja: Izl. 16:23; 1. Dan. 9:32.

² Vidjeti poglavlja ii. i iii.

³ Još. 6.

1. Ono što su oni uradili u ovom slučaju bilo je po direktnoj zapovijedi Božjoj. 2. Ono što je zabranjeno u četvrtoj zapovijedi je NAŠ VLASTITI posao: „Šest dana radi i obavljaј SVE SVOJE POSLOVE; a sedmi dan je Šabat Gospodu Bogu tvome.” Onaj koji je sedmi dan zadržao za sebe, imao je pravo da zahtijeva njegovo odvajanje za svoju službu kako je smatrao za shodno. 3. Čin obilaženja grada bio je striktno *religiozna* povorka. Kovčeg zavjeta Gospodnjeg nosio se pred narodom; a pred kovčegom je išlo sedam svećenika koji su trubili u ovnujske rogove. 4. Niti je grad mogao da bude prevelikog opsega, inače bi bilo nemoguće obići ga sedam puta posljednjeg dana i da im preostane vremena za potpuno uništenje. 5. Ne može se vjerovati ni da su Hebreji, po Božjoj zapovijedi noseći kovčeg pred sobom, koji je sadržao samo deset riječi Svevišnjeg, prekršili četvrtu od tih riječi: „Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim.” Sigurno je da je jedan od onih sedam dana u kojima su obilazili Jerihon bio Šabat; ali nema potrebe da se pretpostavlja da je to bio dan kada je grad bio zauzet. Niti je ovo razumna pretpostavka kada se uzmu u obzir sve činjenice o predmetu. O ovom slučaju dr. Clarke zapaža sljedeće:—

„Ne izgleda da bi moglo doći do bilo kakvog kršenja Šabata tako što bi ljudi jednostavno obilazili grad, noseći kovčeg, i svećenicima koji su trubili u svete trube. Ovo je bila obična religiozna povorka, sprovedena po zapovijedi Božjoj, u kojoj se nije obavljao nikakav naporan fizički rad.”¹

Na riječ Jošue, Bogu je bilo ugodno da zaustavi zemlju u njenom okretanju, te da tako učini da sunce miruje jedno

¹ Vidjeti komentar dr. A. Clarkea na Još. 6:15.

vrijeme, da bi Kananci bili poraženi pred Izraelom.¹ Nije li ovo veliko čudo poremetilo Šabat? Nimalo; jer produženje jednog od šest dana Božjom intervencijom zapravo nije moglo spriječiti dolazak sedmog dana, iako bi ga odgodilo; niti je moglo uništiti njegov identitet. Slučaj predstavlja teškoću za one koji se drže teorije da je Bog posvetio sedmi dio vremena, a ne sedmi dan; jer u ovom slučaju sedmi dio vremena nije bio dodijeljen Šabatu; ali nema poteškoća za one koji vjeruju da je Bog odvojio sedmi dan da se svetkuje onda kada pristize, u znak sjećanja na njegov vlastiti odmor. Jedan od šest dana bio je duži nego ikada prije ili poslije; ali ovo nije bilo ni u najmanjoj mjeri u sukobu sa sedmim danom, koji je i pored toga došao. Štoviše, sve se to događalo dok su nadahnuti ljudi bili na djelu u svoje vrijeme; i to po direktnoj promisli Božjoj; i što je također bitno za zapamtiti, da je to bilo u vrijeme kada nitko neće poreći da je četvrta zapovijed bila u punoj snazi.

Slučaj Davidovog blagovanja kruhova prisustva je vrijedan pažnje, jer se vjerojatno dogodio na Šabat, i zato što ga je naš Gospod naveo u jednom nezaboravnom razgovoru s farizejima.² Zakon o kruhovima prisustva propisivao je postavljanje dvanaest kruhova u svetinji na čist stol pred Gospodom SVAKOG Šabata.³ Kada se tako svakog Šabata stavljao novi kruh pred Gospoda, svećenici su uzimali stari da ga jedu.⁴

¹ Još. 10:12–14.

² 1. Sam. 21:1–6; Mt. 12:3,4; Mk. 2:25,26; Lk. 6:3,4.

³ Lev. 24:5–9; 1. Dan. 9:32.

⁴ 1. Sam. 21:5,6; Mt. 12:4.

Izgleda da je kruh koji je dat Davidu tog dana bio uzet od Gospoda da bi se na njegovo mjesto stavio vruć kruh, i prema tome, taj dan je bio Šabat. Tako da, kada je David pitao za kruh, svećenik je rekao: „Nema običnog kruha pod mojom rukom, ali ima kruha posvećenog.” A David reče: „Kruh je na neki način običan, posebno kada OVOG DANA ima drugih posvećenih u posudi.” I tako sveti pisac dodaje: „Svećenik mu je dao posvećeni kruh; jer tamo nije bilo kruha osim kruha prisustva, koji je uzet od Gospoda, da bi se stavio vruć kruh u dan kada je uzet.” Sve okolnosti ovog slučaja idu u prilog gledištu da se to dogodilo na Šabat. 1. Ovdje NIJE bilo OBIČNOG kruha kod svećenika. To i nije čudno kada se sjetimo da je pred Gospodom svakog Šabata trebalo uzimati kruh prisustva da ga svećenici pojedju. 2. To što svećenik nije ponudio da *pripremi* drugi kruh nije neobično ako se razumije da je ovo bio Šabat. 3. Iznenađenje svećenika u susretu s Davidom možda je djelomično bilo i zbog činjenice da je bio Šabat. 4. Ovo također može objasniti zadržavanje Doega tog dana pred Gospodom. 5. Kada je naš Gospod bio pozvan da se izjasni o ponašanju svojih učenika koji su brali i jeli klasove na Šabat da bi utažili svoju glad, naveo je ovaj Davidov slučaj i slučaj svećenika koji prinose žrtve u hramu na Šabat kao opravdanje učenika. Postoji divna istinitost i prikladnost u ovom citatu, ako se razumije da se ovaj Davidov postupak dogodio na Šabat. Ustanovit će se da prikazuje stvar u veoma drugačijem svjetlu od onog u kojem ga predstavljaju¹ antišabatinci.

¹ Pogledati deseto poglavlje ovog djela.

Ovdje se može ukazati na razliku, koju nikada ne treba gubiti iz vida. Postavljanje kruhova i prinošenje žrtava paljenica na Šabat, kao što je propisano ceremonijalnim zakonom, nije činilo dio prvobitne Šabatne ustanove. Jer Šabat je bio stvoren prije pada čovjeka; dok su žrtve paljenice i obredni rituali u svetinji uvedeni kao posljedica pada. Dok su ovi obredi bili na snazi, oni su nužno, u izvjesnoj mjeri, povezivali Šabat s hebrejskim praznicima u kojima su se prinosile slične žrtve. Ovo se vidi samo u onim spisima koji bilježe odredbe koje su propisane za ove žrtve.¹ Kada je obredni zakon bio prikovan na križ, svi hebrejski praznici su prestali postojati; jer su po njemu bili određeni;² tako da je ukidanje tog zakona moglo ukinuti samo one obrede koje je on pridodao Šabatu, ostavljajući prvobitnu ustanovu upravo onakvu kakva je isprva potekla od svog autora.

Najranije spominjanje Šabata poslije Mojsijevih dana nalazi se u onome što su David i Samuel odredili za službe svećenika i Levita u domu Božjem. To je sljedeće:—

„A druga njihova braća, od sinova Katovih, bili su nadležni za kruh prisustva, da ga pripremaju svakog Šabata.”³

Primijetit će se da je ovo samo usputno spominjanje Šabata. Ovakav nagovještaj, koji se javlja poslije toliko dugog šutnje, odlučujući je dokaz da Šabat nije bio zaboravljen ili izgubljen tijekom pet stoljeća u kojima ga nisu spominjali sveti povjesničari. Poslije ovoga nema direktnog spomena Šabata od Davidovih dana do proroka Elizeja, period od oko sto

¹ 1. Dan. 23:31; 2. Dan. 2:4; 8:13; 31:3; Neh. 10:31,33; Ez. 45:17.

² Vidjeti vii. poglavlje ovog djela.

³ 1. Dan. 9:32.

je tada blagoslovio i posvetio dan. 4. Da Šabat u sebi nema ništa nalik na sjećanje na izbavljenje iz Egipta, jer je to bio bijeg, a ovo je odmor; i taj bijeg je bio petnaestog dana prvog mjeseca, a ovaj odmor, sedmog dana svakog tjedna. Tako da se jedan dešavao godišnje; drugi, tjedno. 5. Da je Bog odredio prikladan spomen tog izbavljenja koje će Hebreji svetkovati: Pashu, četrnaestog dana prvog mjeseca, u znak sjećanja na prolazak Boga preko njih kada je pobio Egipćane; i praznik beskvasnih kruhova, u znak sjećanja na to što su jeli ovaj kruh kada su pobjegli iz Egipta.¹

Međutim što onda ove riječi nagovještavaju? Možda se njihovo značenje može lakše uočiti ako ih usporedimo s točnom paralelom koja se nalazi u istoj knjizi i iz pera istog pisca:—

„Nemoj izvrtati sud strancu, ni siročadi, niti uzimaj u zalog odjeću udovice; već se sjećaj da si bio rob u Egiptu, i da te je Gospod Bog tvoj odande otkupio; zato ti zapovijedam da to činiš.”²

Na prvi pogled će se vidjeti da ovaj propis nije bio dat da bude uspomena na izbavljenje Izraela iz egipatskog ropstva; niti bi to oslobođenje moglo uzrokovati obavezu izraženu u njemu. Ako riječi u jednom slučaju dokazuju da ljudi nisu bili u obavezi da svetkuju Šabat prije izbavljenja Izraela iz Egipta, one s jednakom uvjerljivošću dokazuju u drugom slučaju da prije tog oslobođenja nisu bili u obavezi da postupaju pravедno i milosrdno sa strancem, siročadi i udovicom. A ako je Šabat u jednom slučaju prikazan kao hebrejski, uredba velikog

¹ Izl. 12:13.

² Pnz. 24:17,18.

Zakonodavca u korist potrebitih i bespomoćnih morala je imati istu sudbinu u drugom. Očigledno je da je ovaj govor u svakom slučaju apel na njihov osjećaj zahvalnosti. Bili ste robovi u Egiptu, a Bog vas je izbavio; zato se sjeti drugih koji su u nevolji i ne tlači ih. Vi ste bili robovi u Egiptu, a Bog vas je otkupio; zato držite svetim Gospodu dan koji je on sačuvao za sebe; najsnažniji poziv onima koji su ga do sada uporno kršili. Oslobođenje od krajnjeg ropstva bilo je neophodno, zaista, u svakom slučaju, kako bi se naložene stvari mogle u potpunosti svetkovati; međutim to oslobođenje nije uzrokovalo postojanje nijedne od ovih dužnosti. To je zaista bilo jedno od djela kojim je Šabat Gospodnji dat tom narodu, ali to nije bilo jedno od djela kojim je Bog stvorio Šabat, niti je to učinilo Gospodnji dan od odmora hebrejskom ustanovom.

Očigledno je da su riječi uklesane na kamenu jednostavno deset zapovijedi.

1. Za prve ploče je rečeno:—

„I progovorio vam je Gospod usred ognja: čuli ste glas riječi, ali niste vidjeli lik; samo ste čuli glas. I on vam je objavio svoj zavjet, koji vam je zapovjedio da izvršavate, čak i deset zapovijedi; i ispisao ih je na dvije kamene ploče.”¹

2. Tako su prve kamene ploče sadržavale samo deset zapovijedi i da su se odnosile na stvaranje. 3. Da nema razloga da vjerujemo da je Bog odmorio sedmog dana u vrijeme ovog bijega iz Egipta; niti je tada blagoslovio i posvetio dan. 4. Da Šabat u sebi nema ništa nalik na sjećanje na izbavljenje

¹ Pnz. 4:12,13.

pedeset godina. Možda je devedeset drugi psalam izuzetak, jer njegov naslov, i na hebrejskom i na engleskom, objavljuje da je napisan za Šabatni dan;¹ a nije nemoguće da ga je sastavio David, dražesni pjevač Izraela.

Pošto je sin Šunamke bio mrtav, potražila je proroka Elizeja. Njen muž ne znajući da je dijete mrtvo rekao joj je:—

„Zašto ćeš ići k njemu danas? Nije ni mlad mjesec, ni Šabat. A ona reče: Bit će dobro.”²

Vjerojatno se na Gospodnji Šabat ovdje mislilo, jer se tri puta koristi u sličnoj vezi.³ Ako je ovo točno, to pokazuje da su Hebreji bili navikli da tog dana posjećuju Božje proroke radi božanske pouke; vrlo dobar komentar na ove riječi u vezi s prikupljanjem mane: „Neka nitko ne izlazi sa svog mjesta na sedmi dan.”⁴ Usputni nagovještaj zapisan je o Šabatu kada je Joaš stupio na prijesto Jude,⁵ oko 778. A. D.. U vrijeme vladavine Uzije, unuka Joaševog, prorok Amos, 787. A. D., koristio je sljedeće riječi:—

¹ Cotton Mather kaže: „Postoji psalam u Bibliji čiji je naslov, ‘Psalam ili pjesma za Šabatni dan’. U tom psalmu ima rečenica: ‘O Gospode, kako su velika djela tvoja! misli su tvoje veoma duboke.’ Ps. 92:5. Ta rečenica ukazuje na ono što trebamo učiniti predmetom naših razmišljanja na Šabatni dan. Naše misli trebaju biti na Božjim djelima.”—*Discourse on the Lord’s Day*, str. 30, 1703. godine. I Hengstenberg kaže: „Ovaj psalam potpuno odgovara naslovu, ‘Pjesma za Šabatni dan’. Pravilno pozitivno korištenje Šabata ovdje se ispostavlja kao zahvalno razmišljanje o djelima Božjim, posvećeno udubljivanje u njih koje je moglo postojati samo kada su uobičajene svakodnevne dužnosti stavljene u stranu.”—*The Lord’s Day* str. 36, 37.

² 2. Kr. 4:23.

³ Iza. 66:23; Ez. 46:1; Am. 8:5.

⁴ Izl. 16:29.

⁵ 2. Kr. 11:5–9; 2. Dan. 23:4–8.

„Čujte ovo, vi koji proždirete uboge, čak činite i siromašni u zemlji da propadnu govoreći: ‘Kad će proći mladi mjesec da prodajemo kukuruz? i Šabat, da iznesemo pšenicu, smanjujući efu, a povećavajući šekel, i da varamo lažnim mjerilima? da bismo mogli kupiti uboge za srebro, a siromašne za par cipela; da, i onda prodamo ostatak pšenice?’”¹

Ove riječi su upućene više k deset plemena i ukazuju na tužno stanje otpadništva koje je ubrzo rezultiralo njihovim nestankom kao naroda. Otprilike pedeset godina nakon toga, na kraju Ahazove vladavine, pronađen je još jedan nagovještaj za Šabat.² U Ezekijinim danima, oko 712. A. D., prorok Izaija je koristio sljedeće riječi u podržavanju Šabata:—

„Ovako govori Gospod: Držite se suda i činite pravdu, jer je blizu spasenje moje, i pravednost moja da se otkrije. Blago čovjeku koji to čini, i sinu čovječjem koji se toga drži, koji čuva Šabat da ga ne oskrvni, i čuva ruku svoju da ne učini nikakvo zlo. Niti neka govori sin stranca, koji se pridružio Gospodu, Gospod me potpuno odvoji od naroda svoga; niti neka kaže eunuh, Gle, ja sam suho drvo. Jer ovako govori Gospod eunusima koji drže Šabate moje, i biraju što mi je drago, i drže se zavjeta moga; čak i njima dat ću u kući svojoj i među zidovima svojim mjesto i ime koje je bolje od sinova i kćeri; Dat ću im vječno ime, koje se neće istrijebiti. Također i sinovi stranca, koji se pridruže Gospodu, da mu služe i da vole ime Gospodnje, da mu budu sluge, svaki koji čuva Šabat da ga ne oskrvni, i drži se zavjeta moga; čak njih ću dovesti na svetu goru svoju, i učiniti ih radosnima u svom domu molitve; njihove paljenice i njihove žrtve bit će prihvaćene na mom oltaru; jer će se moj dom zvati domom molitve za sve ljude. Gospod Bog koji sabire prognane Izraelove kaže: Ja ću mu sabrati i druge, osim onih koji su k njemu sabrani.”³

Ovo proročanstvo predstavlja nekoliko značajki od posebnog interesa. I. Odnosi se na vrijeme kada je spasenje Božje

¹ Am. 8:4–6.

² 2. Kr. 16:18.

³ Iza. 56:1–8.

blizu.¹ 2. Najjasnije pokazuje da Šabat nije hebrejska ustanova; jer izriče blagoslov onom čovjeku, bez obzira na narodnost, koji će držati Šabat; a zatim izdvaja sina stranca, tj. neznabošca,² te mu daje posebno obećanje ako bude držao Šabat. 3. A ovo proročanstvo se odnosilo na Izrael dok su bili u progonstvu, to jest, kada su bili u iseljeništvu, obećavajući da će okupiti njih, i *druge*, to jest, neznabošce, s njima. Naravno mora se ispuniti uvjet za okupljanje na Svetoj Gori Božjoj, a to je da se voli ime Gospodnje, da se bude Njegov sluga, i da se čuva Šabat da se ne oskrvni. 4. A odatle proizlazi da Šabat nije lokalna ustanova, određena da se svetkuje samo u obećanoj zemlji, kao godišnji šabati,³ već ona koja je stvorena za čovječanstvo i koju mogu svetkovati izgnanici Izraelovi dok su raseljeni u svakoj zemlji pod nebom.⁴

Izaija ponovo predstavlja Šabat; i to on čini govorom koji ga najizrazitije razlikuje od svih ceremonijalnih ustanova. Ovako on kaže:—

„Ako odvратиš nogu svoju od Šabata, da ne činiš što je tebi drago na moj sveti dan, i prozoveš Šabat milinom, svetinjom Gospodnjom, časnom; i budeš ga poštovao, ne čineći svoje puteve, niti nalazeći svoje zadovoljstvo, niti govoreći vlastitih riječi: tada ćeš se radovati u Gospodu; i ja ću učiniti da ideš po uzvišicama zemaljskim i nahranit ću te nasljedstvom Jakova, oca tvoga; jer usta Gospodnja rekoše.”⁵

Ovaj govor je evanđeoski komentar četvrte zapovijedi. On

¹ Za dolazak ovog spasenja vidjeti Heb. 9:28; 1. Pet. 1:9.

² Izl. 12:48,49; Iza. 14:1; Ef. 2:12.

³ Vidjeti poglavlje vii.

⁴ Pnz. 28:64; Lk. 21:24.

⁵ Iza. 58:13,14.

joj pridodaje izuzetno veliko i dragocjeno obećanje koje se odnosi na zemlju obećanu Jakovu, tj. na novu zemlju.¹

Godine 601. A. D., trinaest godina prije nego što je Nabukodonozor razorio Jeruzalem, Bog je preko Jeremije dao hebrejskom narodu milosrdnu ponudu da, ako budu svetkovali njegov Šabat, njihov grad će stajati zauvijek. Istovremeno im je posvjedočio da ako to ne urade, njihov grad će biti potpuno uništen. Ovako je govorio prorok:—

„Čujte riječ Gospodnju, kraljevi Jude, i cijeli Juda, i svi stanovnici Jeruzalema, koji ulazite na ova vrata: Ovako govori Gospod: Čuvajte se i ne nosite nikakav teret na Šabatni dan, niti ga unosite na vrata jeruzalemska;² niti iznosite teret³ iz svojih kuća na Šabatni dan, niti radite bilo kakav posao, nego svetkujte Šabat, kao što sam zapovjedio očevima vašim. Ali oni nisu poslušali, niti su svoje uši prignuli, nego su vratove ukrutili, da ne čuju, niti prime pouku.⁴ I dogodit će se, ako me usrdno poslušate, govori Gospod, da ne unosite teret kroz vrata ovog grada na Šabat, nego da svetkujete Šabat, da u njemu ne radite nikakav posao; da će tada ući na vrata ovoga grada kraljevi i prinčevi koji će sjediti na prijestolju Davidovu, jašući u kolima i na konjima, oni i njihovi prinčevi, ljudi Jude i stanovnici Jeruzalema; i ovaj grad će OSTATI ZAUVIJEK. I doći će iz gradova Judinih, i iz mjesta oko Jeruzalema, i iz zemlje Benjaminove, i iz ravnice, i s gora i s juga, donoseći žrtve paljenice i druge žrtve i prinose od hrane i tamjana i žrtve hvale u dom Gospodnji. Ali ako me ne budete poslušali da svetite Šabatni dan i da ne nosite teret, čak ni da ulazi na vrata Jeruzalema na

¹ Mt. 8:11; Heb. 11:8–16; Otk. 21.

² Ovaj tekst dr. A. Clarke ovako komentira: „Iz ovog i sljedećih stihova nalazimo da se propast Hebreja pripisuje kršenju Šabata: pošto je to dovelo do zanemarivanja žrtvovanja, religioznih obreda i svih javnih bogoslužjenja; tako je to nužno donijelo sa sobom sav nemoral. Kršenje Šabata je bilo ono što je na njih pustilo sve vode Božjeg gnjeva.”

³ Za nadahnuti komentar o ovim riječima, pogledati Neh. 13:15–18.

⁴ Ovaj iskaz snažno ukazuje da je kršenje Šabata oduvijek bilo opće rasprostranjeno kod Hebreja. Vidi Jer. 7:23–28.

Šabatni dan; tada ću zapaliti ogranj na vratima njegovim, i proždrijeti će palače jeruzalemske, i neće se ugasiti.¹

Ovu milostivu ponudu Svevišnjeg svom pobunjenom narodu oni nisu uopće cijenili; osam godina poslije ovoga Ezekiel svjedoči ovako:—

„U tebi su prezirali oca i majku; usred tebe su ugnjetavali stranca; u tebi su zlostavljali siročice i udovicu. Ti si prezreo moje svete stvari i oskrnavio moje Šabate... Njeni svećenici su prekršili zakon moj, i oskrnavili moje svete stvari: nisu pravili razliku između svetih i nesvetih, niti su pokazali razliku između nečistih i čistih, i sakrili su oči svoje od Šabata mojih, a ja sam oskrnavljen među njima... Štoviše, ovo su mi učinili: u isti dan oskrnavili su svetinju moju i Šabate moje. Jer kada žrtvovaše svoju djecu svojim idolima, tada dođoše istog dana u svetinju moju da je oskrnave; i gle, tako su uradili usred kuće moje.”²

Idolopoklonstvo i kršenje Šabata, koji su bili opterećujućí grijesi Hebreja u pustinji, a koji su tamo postavili temelj njihovom raseljavanju iz vlastite zemlje,³ uvijek su bili uz njih. A sada, kada im je predstojalo uništenje od silne moći babilonskog kralja, bili su tako duboko vezani za ove i slične grijehe, da nisu htjeli obraćati pažnju na glas upozorenja. Prije nego što su ušli u svetinju Božju na njegov Šabat, oni su prvo pobili svoju djecu kao žrtvu svojim idolima!⁴ Tako je bezakonje došlo do svoje najviše točke, i gnjev je došao na njih u potpunosti.

„Rugali su se Božjim glasnicima, i prezirali njegove riječi, i zlostavljali njegove proroke, sve dok se gnjev Gospodnji nije podigao na njegov narod, dok nije bilo lijeka. Zato je doveo na njih kralja Kaldejskog, koji

¹ Jer. 17:20–27.

² Ez. 22:7,8,26; 23:38,39.

³ Ez. 20:23,24; Pnz. 32:16–35.

⁴ Ez. 23:38,39.

je pobio njihove mlade ljude mačem u kući njihove svetinje, i nije imao milosti prema mladiću ili djevojci, starcu ili onome koji je pogrbljen zbog starosti: sve ih je predao u njegove ruke. I sve posude doma Božjeg, velike i male, i blago doma Gospodnjeg, i blago kralja i knezova njegovih; sve je to on donio u Babilon, i spalio je dom Božji, i srušio zidove Jeruzalema, i sve njegove palače spalio ognjem, i uništio sve njegove lijepe posude. A one koji su pobjegli od mača on je odveo u Babilon; gdje su bili sluge njemu i njegovim sinovima sve do vladavine kralja Perzije.”¹

Dok su Hebreji bili u ropstvu u Babilonu, Bog im je ponudio da ih vrati u njihovu zemlju i da im ponovo da grad i hram pod divnim i slavnim okolnostima.² Pošto je uvjet te ponude odbačen,³ ponuđenu slavu nikada nisu naslijedili. U ovoj ponudi bilo je nekoliko spominjanja Gospodnjeg Šabata, a također i hebrejskih praznika.⁴ Jedno od ovih navođenja zaslužuje posebnu pažnju zbog jasnoće s kojom pravi razliku između Šabata i drugih dana u tjednu:—

„Ovako govori Gospod Bog: Vrata unutrašnjeg dvorišta koja gledaju na istok bit će zatvorena tijekom ŠEST RADNIH DANA; ali na Šabat će biti otvorena, i u dan mladog mjeseca će biti otvorena.”⁵

Šest dana u tjednu su po božanskom nadahnuću nazvani „šest radnih dana”; sedmi je nazvan Šabat Gospodnji. Tko će se usuditi ukloniti ovu izraženu razliku?

Nakon što su se Hebreji vratili iz babilonskog ropstva i obnovili svoj hram i grad, na svečanom saboru cijelog naroda oni su u obraćanju Svevišnjem prepričavali sve velike

¹ 2. Dan. 36:16–20.

² Ez. poglavlja 40–48.

³ Ez. 43:7–11.

⁴ Ez. 44:24; 45:17; 46:1,8,4,12.

⁵ Ez. 46:1.

događaje Božje promisli u svojoj povijesti. Ovako su govorili po pitanju Šabata:—

„Također si sišao na goru Sinaj, i govorio im s neba, i dao im pravične propise i istinite zakone, dobre uredbe i zapovijedi; i obznanio im sveti Šabat tvoj, i zapovjedio im propise, uredbe i zakone rukom Mojsija, sluge tvoga.”¹

Tako su se svi ljudi podsjetili velikih događaja na gori Sinaj—davanje deset riječi zakona Božjeg i objavljivanje njegovog svetog Šabata. Čitava zajednica je bila tako pod dubokim utiskom zbog posljedica njihove ranije neposlušnosti, da su sklopili svečani zavjet da će biti poslušni Bogu.² Ovako su se obavezali jedni drugima:—

„I ako ljudi iz ovih krajeva donesu na Šabat robe ili neke namirnice da ih prodaju, mi to nećemo kupovati od njih na Šabat, ili na sveti dan; i da ćemo ostaviti sedme godine zemlju u miru i iznuđivanje svakog duga.”³

Dok je Nehemija bio na perzijskom dvoru, odsutan iz Jeruzalema, ovaj zavjet je, barem djelomično bio zaboravljen. Nakon što je prošlo jedanaest godina, Nehemija je ovako svjedočio o stvarima kada se vratio oko 434. A. D.:—

„U one dane vidio sam u Judi neke kako gaze vinske prese na Šabat, i unose snopove, i toware magarce; kao i vino, grožđe i smokve, i sve vrste tereta koje su donosili u Jeruzalem na Šabat; i svjedočio sam protiv njih onog dana kada su prodavali namirnice. U njemu su živjeli i ljudi iz Tira, koji su donosili ribu i svaku vrstu robe, te prodavali na Šabat sinovima Judinim i u Jeruzalemu. Tada sam se prepirao s velikašima Judinim, i rekoh im: Kakvo je ovo zlo što činite i skrnivate Šabat? Nisu li tako

¹ Neh. 9:13,14.

² Neh. 9:38; 10:1–31.

³ Neh. 10:31.

očevi vaši radili i nije li Bog naš doveo sve ovo zlo na nas i na ovaj grad? Ipak vi nanosite još veći gnjev na Izrael skrnavljenjem Šabata. I dogodi se da, kada je počelo da se smrkava pred Šabat,¹ ja sam zapovjedio da se vrata zatvore i zapovjedio da se ne otvaraju do poslije Šabata: i neke od mojih slugu postavio sam na vrata, da se ne unosi teret na Šabat. Tako su trgovci i prodavači svake vrste robe boravili izvan Jeruzalema jednom ili dvaput. Tada sam svjedočio protiv njih, i rekao im: Zašto boravite oko zida? Ako to ponovo učinite, ja ću staviti ruke na vas. Od tog vremena više nisu dolazili na Šabat. I zapovjedio sam Levitima da se očiste, i da

¹ Ovdje se zahtijeva nekoliko riječi o vremenu početka Šabata. 1. Računanje prvog tjedna vremena nužno određuje računanje svih narednih tjedana. Prvi dio prvog dana bila je noć; i svaki dan prvog tjedna počinjao je uvečer; večer i jutro, izraz ekvivalentan noći i danu, sačinjavali su dan od dvadeset četiri sata. Post. 1. Dakle, prvi Šabat je počeo i završio se uvečer. 2. Da se noć u Svetom Pismu smatra dijelom dana od dvadeset i četiri sata, dokažu mnogi tekstovi. Izl. 12:41,42; 1. Sam. 26:7,8; Lk. 2:8–11; Mk. 14:30; Lk. 22:34 i mnoga druga svjedočanstva. 3. Svaki od 2300 dana, koji simbolizira 2300 godina, sačinjen je kao i dani prvog tjedna vremena. Dan. 8:14. Doslovni prijevod hebrejskog, svaki od ovih dana naziva „večer i jutro”. 4. Uredba koja definira veliki dan pomirenja je apsolutno presudna u tome da dan počinje uvečer, i da je noć dio dana. Lev. 23:32. „To će vam biti Šabat odmora, te mučite svoje duše: devetog dana u mjesecu uvečer, od večeri do večeri, slavite svoj Šabat.” 5. Da večer počinje pri zalasku sunca obilato dokazuju sljedeći zapisi: Pnz. 16:6; Lev. 22:6,7; Pnz. 23:2; 24:13,15; Još. 8:29; 10:26,27; Šud. 14:18; 2. Sam. 3:35; 2. Dn.18:34; Mt. 8:16; Mk. 1:82; Lk. 4:40. Ali zar je Neh. 13:19, u suprotnosti s ovim svjedočanstvom i ukazuje na to da Šabat nije počeo sve do poslije mraka? Mislim da ne. Tekst ne kaže, „Kad je u Jeruzalemu počeo padati mrak prije Šabata”, već piše: „Kad su vrata Jeruzalema počela da se mračē.” Ako se prisjetimo da su vrata Jeruzalema bila postavljene ispod širokih i visokih zidova; neće biti teško uskladiti ovaj tekst s mnogima ovdje navedenim, koji dokazuju da dan počinje zalaskom sunca.

Calmet, u svom članku iz Bible Dictionary, Šabat, ovako navodi drevnu hebrejsku metodu računanja početka Šabata: „Oko pola sata prije zalaska sunca prekida se sav posao i trebao bi početi Šabat.” On ovako govori o završetku Šabata: „Kada dođe noć i oni mogu raspoznati na nebu tri zvijezde umjerene veličine, tada se Šabat završio i oni se mogu vratiti svojim uobičajenim poslovima.”

dođu i čuvaju vrata, da posvećuju Šabatni dan. Sjeti me se, O Bože moj, i u pogledu ovoga, i poštedi me po veličanstvenosti svoje milosti.”¹

Ovo pismo predstavlja jasno svjedočanstvo da su uništenje Jeruzalema i ropstvo Hebreja u Babilonu bili posljedica njihovog skrnavljenja Šabata. To je upečatljiva potvrda Jeremijinog govora, koji je već zabilježen, u kojem je on svjedočio Hebrejima da ako žele svetkovati Šabat, njihov grad će stajati zauvijek; ali da će biti potpuno uništen ako budu ustrajavali u njegovom skrnavljenju. Nehemija svjedoči o ispunjenju Jeremijinog proricanja u vezi s kršenjem Šabata; te sa njegovom uzvišenom molbom, završava povijest Šabata u Starom Zavjetu.

¹ Neh. 13:15–22.

POGLAVLJE IX

ŠABAT OD NEHEMIJE DO KRISTA

Velika promjena u hebrejskom narodu po pitanju idolopoklonstva i kršenja Šabata nakon njihovog povratka iz Babilona—Dekret Antioha Epifana protiv Šabata—Krvoproliće tisuću svetkovatelja Šabata u pustinji—Slično krvoproliće u Jeruzalemu—Dekret hebrejskih starješina u vezi s otporom napada na Šabat—Druga mučeništva—Pobjede Jude Makabejca—Kako je Pompej zauzeo Jeruzalem—Učenje hebrejskih učitelja u pogledu Šabata—Stanje Šabatne ustanove pri prvom dolasku Spasitelja.

Period od skoro pet stoljeća nalazi se između Nehemijinog vremena i početka službe Otkupitelja. Za to vrijeme došlo je do izuzetne promjene u hebrejskom narodu. Ranije su bili u alarmantnoj mjeri idolopoklonici i otvoreni kršitelji Šabata. Međutim nakon povratka iz Babilona oni nikada nisu bili krivi za idolopoklonstvo u bilo kojoj mjeri, kažnjavanje tim ropstvom je djelovalo kao lijek za to zlo.¹ Na sličan način su promijenili svoje ponašanje u odnosu na Šabat; i tijekom ovog perioda natovarili su Šabatnu ustanovu najtežim i najstrožim uredbama. Kratak pregled ovog perioda će biti dovoljan. Pod vladavinom Antioha Epifana, kralja Sirije, 170. A. D., Hebreji su bili veoma potlačeni.

„Kralj Antioh je pisao cijelom svom kraljevstvu da svi trebaju biti jedan narod i da svi napuste svoje zakone: tako su se svi neznabošci složili sa

¹ Govoreći o babilonskom ropstvu, u svojoj bilješci o Ezekielu 23:48, dr. Clarke kaže: „Od tog vremena do danas Hebreji nikada nisu ponovo upali u idolopoklonstvo.”

zapovijedi kralja. Da, i mnogi Izraelci su pristali na njegovu religiju, te žrtvovali idolima, i oskrnavili Šabat.”¹

Veći dio Hebreja je ostao vjeran Bogu, i kao posljedica toga, morali su bježati da bi spasili svoje živote. Ovako povjesničar nastavlja:—

„Tada su mnogi koji su tražili pravdu i sud otišli u divljinu, da tamo žive: i oni, i djeca njihova, i žene njihove, i stoka njihova, jer su se nevolje veoma uvećale. A kada je objavljeno kraljevim slugama, i vojsci koja je bila u Jeruzalemu, u Davidovom gradu, da su neki ljudi, koji su prekršili kraljevu zapovijed, otišli na tajna mjesta u divljinu, gonili su ih u velikom broju, i sustigavši ih, oni su se ulogorili i zaratili protiv njih na Šabat. I rekli su im, Neka bude dosta s tim što ste do sada činili; izađite i učinite po zapovijedi kraljevoj i živjet ćete. Ali oni rekoše: Nećemo izaći, niti ćemo izvršiti kraljevu zapovijed, da oskrnavimo Šabat. Tako su oni krenuli na njih punom snagom. Ali oni im ne odgovoriše, niti baciše kamen na njih, niti braniše mjesta na kojima su se sakrili. Već su rekli: Neka svi pomremo u svojoj nevinosti: nebo i zemlja će nam svjedočiti, da ste nas nepravedno pogubili. Tako su ustali protiv njih u bitku na Šabat, i pobili su ih, s njihovim ženama i djecom, i njihovom stokom, do broja od tisuću ljudi.”²

U samom Jeruzalemu se dogodio sličan pokolj. Kralj Antioh je poslao Apolonija s vojskom od dvadeset dvije tisuće,

„Koji je, došavši u Jeruzalem i pretvarajući se da je u miru, suzdržavajući se do svetog dana Šabata, kada je uzevši Hebreje koji svetkuju dan, zapovjedio svojim ljudima da se naoružaju. I tako je pobio sve one koji su odlazili na proslavu Šabata, te trčeci kroz grad s oružjem, pobili su veliko mnoštvo.”³

Imajući u vidu ova strašna djela klanja, Matatija, „častan i veliki čovjek”, otac Jude Makabejca, sa svojim prijateljima je ovako odredio:—

¹ 1. Makabejcima 1:41–43.

² 1. Makabejcima 2:20–38; Joscphus’ Antiquities, b. xii. pogl. vi.

³ 2. Makabejcima 5:25,26.

„Tko se god dođe boriti s nama na Šabat, mi ćemo se boriti protiv njega; niti ćemo svi pomrijeti kao naša braća koja su ubijena na skrivenim mjestima.”¹

Ipak, neki su poslije ovoga stradali zbog svetkovanja Šabata. Ovako čitamo:—

„A drugi, koji su zajedno pobjegli u obližnje pećine, da bi tajno držali Šabatni dan, budući otkriveni Filipu, svi su zajedno spaljeni, jer su svoju savjest usmjerili da pomognu sebi za čast najsvetijeg dana.”²

Poslije ovoga, Juda Makabejac je učinio velike podvige u obrani Hebreja i u odupiranju strašnom ugnjetavanju sirijske vlasti. O jednoj od ovih bitaka čitamo:—

„Kada im je dao ovu parolu, *pomoć Božja*, sam predvođeci prvu četu, stupio je u boj s Nikanorom. I uz pomoć Svemogućeg pobiše više od devet tisuća svojih neprijatelja, te raniše i osakatiše većinu Nikanorove vojske, i tako sve nagnaše u bijeg; te uzeše njihov novac kojim ih je došao kupiti, i poteraše ih daleko; ali u nedostatku vremena, vratiše se: jer je to bio dan prije Šabata, i zato više nisu htjeli da ih gone. Dakle, kada su sakupili svoje oklope i oplijenili svoje neprijatelje, oni su se bavili Šabatom, uznoseći veliku hvalu i zahvalnost Gospodu, koji ih je sačuvao do toga dana, što je bio početak milosti koja je bila nad njima. A poslije Šabata, kada su dio plijena dali osakaćenima, udovicama i siročadi, ostatak su podijelili među sobom i svojim slugama.”³

Nakon toga, Hebreji su napadnuti na Šabat od strane svojih neprijatelja, i bili su poraženi uz veliki pokolj.⁴

Oko 63. A. D., Jeruzalem je opsjedao i zauzeo Pompej, rimski general. Da bi se to uradilo, bilo je potrebno popuniti ogroman

¹ 1. Makabejcima 2:41.

² 2. Makabejcima 6:11.

³ 2. Makabejcima 8:23–28.

⁴ 1. Makabejcima 9:43–49; Joscpus' *Antiquities*, b. xiii. pogl. i.; 2. Makabejcima 15.

rov i podići naspram grada nasip na koji bi se postavile sprave za napad. Ovako Josip Flavije opisuje događaj:—

„I da nije bila naša praksa, od dana naših predaka, da počivamo u sedmi dan, ovaj nasip nikada ne bi mogao biti završen, zbog protivljenja koje bi Hebreji činili; jer iako nam naš zakon dozvoljava da se tada branimo od onih koji se počnu boriti s nama i da jurišati na nas, ipak nam ne dozvoljava da se miješamo s našim neprijateljima dok oni rade bilo što drugo. Što kada su Rimljani shvatili, u one dane koje nazivamo Šabati, nisu bacali ništa na Hebreje, niti su dolazili u bilo kakvu borbu s njima, već su podizali svoje zemljane nasipe i dovodili svoje sprave u takvu spremnost, da bi mogli izvršiti napad odmah narednih dana.”¹

Iz ovoga se vidi da se Pompej pažljivo suzdržavao od bilo kakvog napada na Hebreje svakog Šabata tijekom opsade, ali je taj dan provodio u popunjavanju rova i podizanju nasipa, da bi ih mogao napasti sljedećeg dana poslije svakog Šabata, tj. u nedjelju. Josip dalje navodi da svećenici uopće nisu bili ometeni u njihovoj svetoj službi zbog kamenja bačenog među njih iz Pompejevih sprava, čak i „ako bi se desila neka tragična nezgoda”; i da kada je grad bio zauzet i neprijatelji upali na njih i prerezali grkljane onima koji su bili u hramu, svećenici nisu pobjegli niti odustali od prinošenja uobičajenih žrtava.

¹ Antiquities of the Jews, b. xiv. pogl. iv. Ovdje skrećemo pažnju na jednu od onih povijesnih prevara kojima je nedjelja prikazana kao Šabat. Dr. Justin Edwards ovako navodi ovaj slučaj: „Pompej, rimski general, znajući za to, kada je opsjedao Jeruzalem, neće ih napasti na Šabat, već će provesti dan u izgradnji svojih djela i pripremajući se da ih napadne u ponedjeljak, i na način na koji ne mogu izdržati, te je tako on zauzeo grad.”—*Sabbath Manual*, str. 216. To znači da je sljedeći dan poslije Šabata bio ponedjeljak, a naravno nedjelja je bila Šabat! Ipak, dr. E. je dobro znao da je u Pompejevo vrijeme, 63. A. D., subota bila jedini sedmični Šabat, i da je nedjelja, a ne ponedjeljak, bila dan napada.

Ovi citati iz hebrejske povijesti dovoljni su da ukazu na izuzetnu promjenu koja je zadesila taj narod u vezi sa Šabatom, nakon babilonskog ropstva. Kratak pregled učenja hebrejskih učitelja u pogledu Šabata u vrijeme kada je naš Gospod započeo svoju službu zaključit će ovo poglavlje:—

„Nabrojali su četrdesetak primarnih poslova za koje su rekli da im je zabranjeno da se rade na Šabat. Pod svakim od njih bili su brojni sporedni poslovi, za koje su rekli da su također zabranjeni... Među primarnim poslovima koji su bili zabranjeni bili su oranje, sjetva, žetva, sipanje, čišćenje, mljevenje itd. Pod mljevenje je spadalo lomljenje ili dijeljenje stvari koje su ranije bile spojene... Druga njihova tradicija je bila da, kako je na Šabat vršidba bila zabranjena, bilo je zabranjeno i brušenje stvari, što je bila vrsta vršidbe. Naravno, bilo je kršenje Šabata hodati po zelenoj travi, jer bi je to nagnječilo ili smlatilo. Dakle, kao što čovjek ne lovi na Šabat, tako neće uhvatiti ni buhu; jer je to bila vrsta lova. Kao što čovjek ne bi nosio teret na Šabat, tako ne bi nosio ni vodu žednoj životinji, jer je to bila vrsta tereta; ali bi mogao sipati vodu u korito i dovesti životinju do njega... Ipak, ako bi ovca pala u jamu, oni bi je spremno izvukli i odnijeli na sigurno mjesto... Rekli su da čovjek može služiti bolesnima da bi ublažio njihovu nevolju, ali ne i da bi izliječili njihove bolesti. Mogla bi se staviti obloga na bolesno oko ili se namazati melemom za oči da bi se ublažila bol, ali ne i da se izliječi oko.”¹

Takva je bila izuzetna promjena u ponašanju hebrejskog naroda prema Šabatu; i takvo je bilo učenje njihovih učitelja u pogledu njega. Najmilosrdnija Božja ustanova za čovječanstvo postala je izvor nevolje; ono što je Bog odredio kao užitak i izvor okrepljenja postalo je ropski jaram; Šabat, stvoren za čovjeka u raju, sada je postao veoma ugnjetavajuća i opterećujuća ustanova. Došlo je vrijeme da se Bog umiješa. Sljedeći na sceni pojavljuje se Gospodar Šabata.

¹ Sabbath Manual of the American Tract Society, str. 214, 215.

POGLAVLJE X

ŠABAT TIJEKOM TRAJANJA POSljednje OD SEDAMDESET SEDMICA

Spasiteljeva misija—Njegove kvalifikacije kao sudca u pogledu svetkovanja Šabata—Stanje u pogledu Šabata prilikom njegovog dolaska—Spasitelj u Nazaretu—U Kafarnaumu—Njegova besjeda u kukuruznom polju—Slučaj čovjeka s usahlom rukom—Spasitelj među svojim rođacima—Slučaj nemoćnog čovjeka—Čovjeka koji je rođen slijep—Žene koju je zarobio Sotona—Čovjeka koji je imao vodenu bolest—Predmet učenja našeg Gospoda i čuda povezana sa Šabatom—Nepravičnost mnogih antišabatinaca—Pregled Mt. 24:20—Šabat nije bio ukinut prilikom raspeća—Četvrta zapovijed poslije tog događaja—Šabat nije promijenjen pri uskrsnuću Kristovom—Pregled Iv. 20:26—Djela 2:1,2—Otkupljenje ne daje nikakav argument za promjenu Šabata—Pregled Ps. 118:22–24—Šabat nije ni ukinut ni promijenjen sa završetkom sedamdeset sedmica.

Kada se ispunilo vrijeme, Bog je poslao svog Sina da bude Spasitelj svijeta. Onaj koji je ispunio ovu misiju beskrajnog dobročinstva bio je i Sin Božji i Sin čovječji. On je bio s Ocem prije nego što je svijet postao, i kroz njega je Bog sve stvorio.¹ Pošto je Šabat bio uspostavljen na kraju tog velikog posla, kao spomen koji treba trajno držati i sjećati ga se, Sin Božji, kroz koga je sve bilo stvoreno, nije mogao biti ništa drugo nego savršeni prosuditelj razloga njegovog postojanja i njegovog ispravnog svetkovanja. Nakon što se šezdeset i devet sedmica

¹ Gal. 4:4,5; Iv. 1:1–10; 17:5,24; Heb. 1.

Danielovog proročanstvo ispunilo, Otkupitelj je počeo propovijedati govoreći, „Ispunilo se vrijeme”.¹ Spasiteljeva služba se događala u vrijeme kada je Gospodnji Šabat postao potpuno izopačen u odnosu na svoju milostivu zamisao, kao posljedica učenja hebrejskih učitelja. Kao što smo vidjeli u prethodnom poglavlju, ljudima to više nije bio izvor okrepljenja i zadovoljstva, već uzrok patnje i nevolje. Učitelji zakona su ga pretrpavali tradicijama sve dok njegova milosrdna i blagotvorna zamisao nije bila potpuno sakrivena ispod smeća ljudskih izuma. Pošto je bilo neizvedivo za Sotonu, poslije babilonskog ropstva, da primora hebrejski narod, čak i krvavim dekretima, da se odrekne Šabata i da ga otvoreno skrnavi kao prije tog vremena, on je tako utjecao na njihove učitelje da ga izopače, da njegov pravi karakter bude potpuno izmijenjen i njegovo svetkovanje potpuno drugačije od onoga što bi bilo ugodno Bogu. Otkrit ćemo da Spasitelj nikada nije propustio priliku ispraviti njihove lažne predstave o Šabatu; i da je odabrao, s očiglednom svrhom, Šabat kao dan na koji će izvršiti mnoga svoja milosrdna djela. Otkriće se da je ne mali dio njegovog učenja kroz čitavu njegovu službu bio posvećen određivanju toga što je zakonito činiti na Šabat, što je izuzetna činjenica koju trebaju objasniti oni koji misle da je Isus osmislio ukidanje Šabata. Na početku službe našeg Gospoda, čitamo ovako:—

„I vrati se Isus u sili Duha u Galileju; i pronese se glas o njemu po svoj okolini. Te je naučavao po njihovim sinagogama, slavljen od svih. I dođe u Nazaret, gdje je odrastao; i, po svom običaju, uđe u sinagogu na Šabat, i ustade čitati.”²

¹ Dan. 9:25; Mk. 1:14,15.

² Lk. 4:14–16.

Takvo je bilo ponašanje Spasitelja u odnosu na Šabat. Očigledno je da je time naumio pokazati svoje poštovanje prema tom danu; jer to nije bilo neophodno učiniti da bi pridobio veliki broj ljudi, pošto je već ogromno mnoštvo uvijek bilo spremno da ide za njim. Budući da je njegovo svjedočanstvo bilo odbačeno, naš Gospod je otišao iz Nazareta u Kafarnaum. Ovako kaže sveti povjesničar:—

„A on, prošavši posred njih, ode svojim putem, i siđe u Kafarnaum, grad galilejski, gdje ih je poučavao na Šabate. I oni se začudiše učenju njegovom; jer je njegova riječ imala moć. A u sinagogi je bio čovjek koji je imao u sebi nečistog duha; i povika iz sveg glasa govoreći: Pusti nas; što mi imamo s tobom, Isuse Nazarećanine; jesi li došao da nas uništiš? Znam te tko si; Sveti od Boga. A Isus ga ukori govoreći, Ušuti i izadi iz njega. I kad ga je Đavao bacio usred njih, izađe iz njega i ne povrijedi ga. A svi se začudiše, i govoriše među sobom, Kakve li riječi! Jer vlašću i silom zapovijeda nečistim duhovima, i oni izlaze. I glas o njemu pronese se po svim mjestima u okolini. I ustade iz sinagoge, i uđe u Šimunovu kuću. A majku Šimunove žene zahvatila je velika groznica; i molili su ga za nju. I stade nad njom, i prijekori groznicu; i pusti je groznica; i odmah je ustala i posluživala ih.”¹

Ovo su čuda koja su bila prva zabilježena, a koja je Spasitelj učinio na Šabat. Ali strogost hebrejskih gledišta u pogledu Šabata se vidi u tome što su čekali zalazak sunca, odnosno završetak Šabata,² prije nego što bi doveli bolesne da se liječe. Ovako se nastavlja:—

„A kad je sunce zašlo, dovedoše k njemu sve bolesne i opsjednute đavolima. I sav grad se skupio na vratima. I iscijelio je mnoge bolesne od raznih bolesti, i izagnao je mnoge đavole; te nije dao đavolima govoriti, jer su ga poznavali.”³

¹ Lk. 4:30–39; Mk. 1:21–31; Mt. 8:5–15.

² Vidjeti, po ovom pitanju, zaključak poglavlja viii.

³ Mk. 1:32–34; Lk. 4:40.

Sljedeće spominjanje Šabata je od posebnog značaja:—

„U ono vrijeme Isus je prolazio na Šabatni dan kroz žito; a učenici njegovi su ogladnjeli, i počeli čupati klasove i jesti. A kad to vidješe farizeji, rekoše mu: Evo, učenici tvoji čine što nije dozvoljeno činiti na Šabat. Ali on im reče: zar niste čitali što je David učinio kad je bio gladan i oni koji su bili s njim; kako je ušao u dom Božji i jeo kruhove koje nisu smjeli jesti ni on, ni oni koji su bili s njim, nego samo svećenici? Ili niste li čitali u zakonu, kako na Šabat svećenici u hramu krše Šabat, i nevini su? A ja vam kažem da je ovdje jedan veći od hrama. Ali kada biste znali što ovo znači, Milosrđe hoću, a ne žrtvu, ne biste osudili nevine. Jer je Sin čovječji Gospodar čak i od Šabata.”¹

Paralelni tekst u Evanđelju po Marku ima važan dodatak zaključku koji je naveo Matej:—

„A on im reče, Šabat je stvoren radi čovjeka, a ne čovjek radi Šabata; stoga je Sin čovječji također Gospodar i Šabata.”²

Pri ispitivanju ovog teksta treba zapaziti sljedeće točke:—

1. Da se sporan prolazak kroz žito odigrao na Šabat; jer su i sami farizeji bili u tom društvu; i odatle se može zaključiti da su Spasitelj i oni s njim ili odlazili u sinagogu ili se vraćali iz nje.

2. Da je pitanje koje su farizeji postavili bilo sljedeće: Zar učenici, zadovoljavajući svoju glad žitom kroz koje su prolazili, nisu kršili zakon o Šabatu.

3. Da je onaj kome je ovo pitanje postavljeno, u najvećoj mjeri bio kompetentan da na njega odgovori; jer je on bio s Ocem kada je Šabat stvoren.³

¹ Mt. 12:1–8; Mk. 2:23–28; Lk. 6:1–5.

² Mk. 2:27,28.

³ Usporediti Iv. 1:1–3; Post. 1:1,26; 2:1–3.

4. Da je Spasitelju bilo ugodno pozvati se na biblijske presedane za odluku o ovom pitanju, radije nego iznijeti svoj nezavisni sud.

5. Da je prvi slučaj koji je naveo Spasitelj bio posebno prikladan. David je, bježeći spasiti svoj život, ušao u dom Božji na Šabat,¹ te je jeo kruh da bi utažio svoju glad. Učenici su, da bi utažili glad, jednostavno jeli žito kroz koje su prolazili na Šabat. Ako je David postupio ispravno, iako je u svojoj potrebi jeo ono što je pripadalo samo svećenicima, koliko bi malo krivice moglo biti pripisano učenicima koji čak ni nisu prekršili pravilo ni jednog ceremonijalnog zakona? Toliko o tome kako su učenici utažili svoju glad na Šabat. Sljedeći primjer našeg Gospoda je bio osmišljen da pokaže kakav rad na Šabat ne predstavlja kršenje njegove svetosti.

6. I zato se navodi slučaj svećenika. Isti Bog koji je rekao u četvrtoj zapovijedi, „Šest dana radi i obavlja sve SVOJE poslove”, zapovjedio je da svećenici na Šabat prinose određene žrtve u njegovom hramu.²

Ovdje nema kontradikcije; jer je posao koji su svećenici obavljali na Šabat bio jednostavno održavanje određene službe Bogu u njegovom hramu, a ne vršenje onoga što zapovijed naziva „SVOJE POSLOVE”. Rad ove vrste, dakle, pošto je Spasitelj sudac, nije predstavljao tada, niti ikada prije toga, kršenje Šabata.

7. Međutim vrlo je vjerojatno da je Spasitelj, u ovom spominjanju svećenika, imao na umu ne samo žrtve koje su

¹ Vidjeti poglavlje viii.

² Br. 28:9,10.

oni prinosili na Šabat, već i činjenicu da su morali pripremati nove kruhove svakog Šabata; kada je stari trebalo skloniti sa stola pred Gospodom i pojesti od strane njih.¹ Ovakav pogled na stvar bi povezao slučaj svećenika s Davidovim, i oba bi se s divnom jasnoćom odnosila na djelo apostola. Onda se argument našeg Gospoda može cijeniti kada on dodaje: „A ja vam kažem da je ovdje jedan veći od hrama.” Dakle, ako je trebalo kruhove za postavljanje pripremati svakog Šabata za upotrebu onih koji su služili u hramu, a oni koji su to činili bili su nevini, koliko moraju biti slobodni od krivice i učenici koji su, idući za Njim koji je bio veći od hrama, ali koji nije imao gdje zakloniti glavu, jeli od žita u polju na Šabat da utaže svoju glad?

8. Međutim naš Gospod zatim postavlja načelo dostojno najozbiljnije pažnje. Ovako on dodaje: „Ali kada biste znali što ovo znači, Milosrđe hoću, a ne žrtvu, ne biste osudili nevine.” Svevišnji je zapovjedio da se određeni poslovi obavljaju na Šabat, kako bi se njemu prinijele žrtve. Ali Krist potvrđuje autoritet Svetog Pisma,² da postoji nešto mnogo prihvatljivije Bogu od žrtava, i da su to djela milosrđa. Ako bi Bog smatrao nevinima one koji su prinosili žrtve na Šabat, koliko manje bi osudio one koji ukazuju milost i pomoć onima koji su u nevolji i patnji, tog dana.

9. Niti Spasitelj ovdje čak završava s tom temom; jer dodaje: „Šabat je stvoren radi čovjeka, a ne čovjek radi Šabata; stoga je Sin čovječji također Gospodar i Šabata.” Ako je Šabat bio

¹ Lev. 24:5–9; 1. Dan. 9: 32.

² Hoš. 6:6.

stvoren, bila su neophodna određena djela da bi mu se dalo postojanje. Koja su to bila djela? (1) Bog se odmorio sedmog dana. Ovo je sedmi dan učinilo danom od odmora ili Šabatom Gospodnjim. (2) On je blagoslovio dan; te je tako postao njegov sveti dan. (3) On ga je posvetio ili odvojio za svetu upotrebu; tako je njegovo svetkovanje postalo dio čovjekove dužnosti prema Bogu. Mora postojati vrijeme kada su ova djela izvršena. I po ovom pitanju zaista nema mjesta neslaganju. Ona nisu učinjena na Sinaju, niti u pustinji Sin, već u raju. A to je snažno potvrđeno riječima koje je ovdje koristio Spasitelj: „Šabat je stvoren radi ČOVJEKA, a ne ČOVJEK radi Šabata;”¹ usmjeravajući tako naše umove na čovjeka Adama koji je stvoren od praha zemaljskog, te potvrđujući da je Šabat stvoren radi njega; zaključno svjedočanstvo da je Šabat nastao u raju. Ovu činjenicu radosno opisuje izjava apostola Pavla: „Niti je čovjek stvoren radi žene, nego žena radi čovjeka.”² Neće se poreći da se ovo direktno odnosi na stvaranje Adama i Eve. Ako se zatim vratimo na početak, naći ćemo Adama napravljenog od praha zemaljskog, Evu uzetu s njegove jedne strane, i Šabat načinjen od sedmog dana.³ Tako se Spasitelj, da bi upotpunio odgovor na pitanje koje su mu postavili farizeji, vratio na Šabat nazad s početka, kao što je učinio i s ustanovom braka kada ga je ista grupa ljudi pitala o zakonitosti razvoda.⁴ Njegova pažljiva izjava o smislu Šabata i bra-

¹ Grčki Novi Zavjet: *Και ἔλεγεν αὐτοῖς, Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον.*

² 1. Kor. 11:9.

³ Post. 2:1–3,7, 21–23.

⁴ Mt. 19:3–9.

ka, vraćajući se za svaku na početak, opovrgavajući njihovo izopačenje Šabata u jednom slučaju, a u drugom braka, je najmoćnije svjedočanstvo u korist svetosti obje te ustanove. Argument u slučaju braka je sljedeći: U početku je Bog stvorio *jednog* muškarca i *jednu* ženu, planirajući da njih DVOJE budu jedno tijelo. Bračni odnos je stoga osmišljen tako da ujedini samo dvije osobe, a ova zajednica *treba* biti sveta i neraskidiva. Takav je bio njegov argument po pitanju razvoda. U vezi sa Šabatom, njegov argument je sljedeći: Bog je stvorio Šabat za čovjeka koga je načinio od praha zemaljskog; i budući da je tako stvoren za ne palu rasu, on može biti samo milosrdna i dobrotvorna ustanova. Onaj koji je stvorio Šabat za čovjeka prije pada vidio je što je čovjeku potrebno i znao je kako da ispuni tu potrebu. Dato mu je za odmor, okrepljenje i radost; odliku koju je zadržao i nakon pada,¹ ali koju su Hebreji potpuno izgubili iz vida.² I tako je naš Gospod otvorio cijelo svoje srce u vezi sa Šabatom. On je pažljivo odredio koja djela ne predstavljaju kršenje Šabata; a to je činio starozavjetnim primjerima, da bi moglo biti očigledno da on ne uvodi nikakvu promjenu u ustanovi; on ostavlja po strani njihove rigorozne i opterećujuće tradicije u vezi sa Šabatom, vraćajući se do njegovog milostivog porijekla u raju; a pošto je na taj način oslobodio Šabat farizejske strogosti, on ga ostavlja na njegovom rajskom temelju, zapovjeden potpunim autoritetom i svetošću tog zakona koji nije došao da uništi, već da ga uveliča i učini čestitim.³

¹ Izl. 16:23; 23:12; Iza. 58:13,14.

² Vidjeti zaključak poglavlja ix.

³ Mt. 5:17–19; Iza. 42:21.

10. Pošto je tako oslobodio Šabat od svih farizejskih dodataka, naš Gospod zaključuje ovom izuzetnom izjavom: „Zato je Sin čovječji također Gospodar i Šabata.” (1) Nije to bilo omalovažavanje Šabata, već ukazivanje časti, što je Božji jedinorođeni Sin tvrdio da je njegov Gospodar. (2) Niti je bilo pogrdno za karakter Otkupitelja da bude Gospodar Šabata; uz sve visoke počasti koje se odnose na njegovo mesijanstvo, on je TAKOĐER Gospodar Šabata. Ili, ako uzmemo izraz u Mateju, on je „Gospodar ČAK i Šabatnog dana”, to ukazuje da nije mala čast posjedovati takvu titulu. (3) Ova titula ukazuje da Mesija treba biti *zaštitnik*, a ne *uništitelj* Šabata. Te je stoga on bio legitimno biće koje je odlučivalo o pravoj prirodi svetkovanja Šabata. Ovim nezaboravnim riječima završava se prva besjeda našeg Gospoda o Šabatu.

Od toga vremena farizeji su stalno pratili i promatrali Spasitelja kako bi pronašli kod njega nešto čime bi ga mogli optužiti za kršenje Šabata. Sljedeći primjer će pokazati zloćudnost njihovih srca, njihovo potpuno izopačenje Šabata, hitnu potrebu za autoritativnim ispravljanjem njihovih lažnih učenja u pogledu njega, i Spasiteljevu besprijeckornu obranu:—

„A kad je otišao odande, ušao je u njihovu sinagogu; i gle, tamo je bio čovjek kome se osušila ruka. I upitaše ga govoreći, Da li je dozvoljeno liječiti na Šabat? Kako bi ga mogli optužiti. A on im reče, Koji od vas ne bi svoju jednu ovcu, i ako na Šabat padne u jamu, uhvatio i izvadio odatle? Koliko je onda čovjek vrjedniji nego ovca? Stoga je dozvoljeno činiti dobro na Šabat. Zatim reče čovjeku, Pruži ruku svoju. A on je ispruži; i ozdravi kao i druga. Tada farizeji izidoše i sazvaše savjet protiv njega, kako da ga ubiju.”¹

¹ Mt. 12:9–14; Mk. 3:1–6; Lk. 6:6–11.

Koji je postupak izazvao ovo ludilo farizeja? Od strane Spasitelja, to je bila riječ; od strane čovjeka, to je bilo ispružanje ruke. Da li je zakon o Šabat u zabranjivao bilo koju od ovih stvari? Tako nešto nitko ne može potvrditi. Ali Spasitelj je javno prekršio onu tradiciju farizeja koja je zabranjivala da se učini bilo što za iscjeljenje bolesnika na Šabat. A koliko je samo neophodno da se takva izopačena tradicija odbaci, kako bi se za čovjeka sačuvalo sam Šabat. Međutim farizeji su bili ispunjeni takvim ludilom da su izašli iz sinagoge i savjetovali se kako da ubiju Spasitelja. Pa ipak, Isus je samo djelovao u korist Šabata, ostavljajući po strani one tradicije kojima su ga oni izopačili.

Poslije ovoga Gospod se vratio u svoj zavičaj, te ovako čitamo o njemu:—

„A kad dođe Šabat, on je počeo poučavati u sinagogi; i mnogi koji su ga slušali zaprepastiše se govoreći: Odakle ovome ovo? I kakva je ovo mudrost koja mu se daje da su i takva moćna djela učinjena njegovim rukama?“¹

Nedugo zatim nalazimo Spasitelja u Jeruzalemu, i na Šabat je bilo izvršeno sljedeće čudo:—

„I neki čovjek je bio tamo koji je bolovao trideset i osam godina. Kada ga je Isus vidio kako leži, znajući da je već dugo tamo u tom stanju, reče mu, Želiš li ozdraviti? Nemoćni čovjek mu odgovori, Gospodine, nemam čovjeka, kad se voda uzburka, da me ubaci u jezerce; jer dok ja dođem, drugi uđe preda mnom. Reče mu Isus, Ustani, uzmi postelju svoju i hodaj. I odmah je čovjek ozdravio, uzeo postelju svoju i prohodao; a taj dan bio je Šabat. Zato Hebreji rekoše izliječenom, Šabat je: Nije ti dozvoljeno nositi svoj krevet. On im odgovori, Onaj koji me je izliječio, on mi reče, Uzmi

¹ Mk. 6:1–6.

postelju svoju i hodaj. Tada ga upitaše, Tko je taj čovjek što ti reče, Uzmi postelju svoju i hodaj? ... Čovjek je otišao i rekao Hebrejima da ga je Isus izliječio. I zato su Hebreji progonili Isusa, i tražili da ga ubiju, jer je to učinio na Šabat. Ali Isus im odgovori, Otac moj radi do sada, i ja radim. Zato su Hebreji još više tražili da ga ubiju, jer on ne samo da je prekršio Šabat, nego je rekao i da je Bog njegov Otac, čineći sebe jednakim Bogu.”¹

Naš Gospod je ovdje optužen za dva zločina: 1. Da je prekršio Šabat. 2. Da je sebe učinio jednakim Bogu. Prva optužba se zasniva na ovim pojedinostima: (1) Svojom riječju je izliječio nemoćnog čovjeka. Ali ovo djelo nije prekršilo nikakav Božji zakon; samo je poništilo onu tradiciju koja je zabranjivala da se bilo što učini za liječenje bolesti na Šabat. (2) On je naredio čovjeku da ponese svoj krevet. Ali ovo kao teret je bila obična sitnica,² poput ogrtača ili prostirke, i bilo je osmišljeno da pokaže stvarnost njegovog izlječenja, i da onda čovjek oda počast Gospodaru Šabata koji ga je izliječio. Štoviše, to nije bio takav teret kakav Sveto Pismo zabranjuje na Šabat.³ (3) Isus je opravdao ono što je učinio uspoređujući svoje sadašnje djelo izlječenja s onim djelom koje je njegov Otac DOSAD činio i čini *tj.*, od početka stvaranja. Otkako je Šabat bio posvećen u raj, Otac je, po svojoj promisli, nastavio da prema čovječanstvu, čak i na Šabat, čini sva milosrdna djela kojima je ljudski rod sačuvan. Ovo Očevo djelo bilo je potpuno iste prirode kao ono koje je Isus sada učinio. Ova djela ne tvrde da je Otac *dosada* olako cijenio

¹ Iv. 5:1–18.

² Dr. Bloomfield's Greek Testament na ovaj tekst; porodični Zavjet Američkog traktatskog društva o istom; Nevins' Biblical Antiquities, str. 62,63.

³ Usporediti Jer. 17:21–27 s Neh. 13:15–20.

Šabat, jer je najsvetčanije zapovjedio njegovo svetkovanje u zakonu i prorocima;¹ a kako je naš Gospod najizričitiye priznao njihov autoritet,² nije bilo osnova da se optuži za zanemarivanje Šabata, kada je samo slijedio primjer Oca od početka. Spasiteljjev odgovor na ove dvije optužbe otklonit će sve poteškoće:—

„Tada odgovori Isus i reče im, Zaista, zaista vam kažem, Sin ništa ne može činiti sam od sebe, osim što vidi da Otac čini; jer što god on čini, to čini i Sin.”³

Ovaj odgovor uključuje dvije stvari: 1. Da je slijedio savršeni primjer svog Oca, koji mu je oduvijek otvoreno pokazivao sva svoja djela; i stoga, pošto je činio samo ono što je Ocu uvijek bilo zadovoljstvo da čini, on nije skrnatio Šabat. 2. A krotkom poniznošću ovog odgovora—„Sin ništa ne može činiti sam od sebe, osim što vidi da Otac čini”—pokazao je neosnovanost njihove optužbe za samouzdanje. Tako ni u čemu nije preostalo mogućnosti da mu se ponovo odgovori.

Nekoliko mjeseci nakon ovoga, raspravljalo se o istom slučaju izlječenja:

„Isus odgovori i reče im, Učinio sam jedno djelo, i svi se čudite. Mojsije vam je, dakle, dao obrezanje (ne zato što je od Mojsija, nego od otaca), i vi na Šabat obrezujete čovjeka. Ako se čovjek na Šabatni dan obreže, da se ne prekrši Mojsijev zakon; ljutite li se na mene, zato što sam na Šabatni dan izliječio čovjeka?”⁴

¹ Post. 2:1–3; Izl. 20:8–11; Iza. 56; 58:13,14; Ez. 20.

² Gal. 4:4; Mt. 5:17–19; 7:12; 19:17; Lk. 16:17.

³ Iv. 5:19.

⁴ Iv. 7:21–28.

Ovo Pismo sadrži drugi odgovor našeg Gospoda u vezi s izlječenjem nemoćnog čovjeka na Šabat. U svom prvom odgovoru on je svoju obranu oslonio na činjenicu da je ono što je učinio bilo isto kao i ono što je njegov Otac činio do sada, odnosno od postanka svijeta; što ukazuje da je Šabat postojao od iste točke, inače primjer Oca tijekom ovog vremena ne bi bio mjerodavan. U ovom, njegovom drugom odgovoru, uključen je sličan smisao u odnosu na porijeklo Šabata. Njegova obrana ovoga puta je počivala na činjenici da njegovo djelo izlječenja nije više prekršilo Šabat nego djelo obrezanja na Šabat. Ali da je obrezanje, koje je zapovjedbano u Abrahamovo vrijeme, bilo starije od Šabata—kao što bi svakako bilo da je Šabat nastao u pustinji Sin—bilo bi netočnosti u odgovoru; jer bi obrezanje imalo pravo na prioritet kao starija ustanova. Bilo bi strogo ispravno govoriti da novija ustanova ne uključuje kršenje starije; ali bilo bi drugačije govoriti o drevnoj ustanovi koja ne uključuje kršenje neke novije. Govor stoga ukazuje na to da je Šabat bio stariji od obrezanja; drugim riječima, stariji od Abrahamovih dana. Ova dva Spasiteljeva odgovora su svakako u skladu s jednoglasnim svjedočanstvom svetih pisaca, da je Šabat nastao posvećenjem Gospodnjeg dana od odmora u Edenu.

Što je Spasitelj učinio da opravda mržnju hebrejskog naroda prema njemu? Iscijelio je na Šabat, jednom riječju, čovjeka koji je bio bespomoćan trideset osam godina. Nije li ovo djelo bilo u strogom skladu sa Šabatnom ustanovom? Naš Gospod je ovu točku pozitivno riješio uvjerljivim i

besprijeckornim argumentima,¹ ne samo u ovom slučaju, već i u drugim zabilježenim, a također i u onima koji se tek trebaju zabilježiti. Da je ostavio čovjeka u njegovoj bijedi jer je bio Šabat, kada bi ga riječ izliječila, osramotio bi Šabat i unizio njegovog Autora. Zateći ćemo Gospodara Šabata kako i dalje djeluje u njegovu korist spašavajući ga iz ruku onih koji su tako potpuno izopačili njegov smisao; sasvim nepotreban posao, ako je osmislio da tu ustanovu pribije na svoj križ.

Sljedeći slučaj koji treba primijetiti je slučaj čovjeka koji je rođen slijep. Isus ga vidjevši reče:—

„Ja moram činiti djela Onoga koji me je poslao dok je dan; dolazi noć kada nitko ne može raditi. Dok sam ja u svijetu, ja sam svjetlost svijetu. Kada je to rekao, pljunuo je na zemlju, i načinio blato od pljuvačke, i blatom premazao oči slijepcu, te mu rekao, Idi umij se u jezero Siloam (što je po tumačenju, Poslan). On ode i umi se, i dođoše da vide... A bio je Šabat kada je Isus načinio blato i otvorio njegove oči.“²

Evo zapisa o još jednom milosrdnom djelu našeg Gospoda na Šabat. Vidio je čovjeka slijepog od rođenja; pokrenut suosjećanjem prema njemu, navlažio je zemlju i namazao mu oči, i poslao ga u jezero da se umije; a kad se umio progledao je. To djelo je bilo podjednako dostojno Šabata i njegovog Gospodara: i odnosi se samo na protivnike Šabata *sada*, kao što se odnosilo samo na neprijatelje njegovog Gospoda *tada*, da u tome vide i najmanje kršenje Šabata.

Poslije ovoga čitamo sljedeće:—

¹ Grotius dobro kaže: „Ako je nekoga iscijelio na Šabat, pokazao je, ne samo iz zakona, već i iz njihovih mišljenja, da takva djela nisu zabranjena na Šabat.“ — *The Truth of the Christian Religion*, b. v. odlomak 7.

² Iv. 9:1–16.

„I poučavao je u jednoj od sinagoga na Šabat. I gle bješe žena koja je osamnaest godina imala duha slabosti, te je bila pognuta, i nikako se nije mogla podići. I kad ju je Isus vidio, on je pozva k sebi i reče joj, Ženo, ti si oslobođena svoje slabosti. I položi ruke na nju; i ona se odmah ispravi i proslavi Boga. A starješina sinagoge je odgovorio s ogorčenjem, jer je Isus iscijelio na Šabat, i rekao je ljudima, Postoji šest dana u kojima ljudi trebaju raditi: u njima, dakle, dođite i budite izliječeni, a ne na Šabat. Tada mu Gospod odgovori i reče, Licemjeru, zar svatko od vas na Šabat ne odvezuje svog vola ili magarca iz staja, i ne vodi ga na pojenje? A ne bi li ova žena, koja je kći Abrahamova, koju je Sotona zarobio, gle, ovih osamnaest godina, trebala biti oslobođena ovih okova na Šabat? I kad on to reče, posramiše se svi protivnici njegovi, i sav se narod obradovao zbog svih slavnih stvari koje on učini.“¹

Ovaj put kćerka Abrahamova, to jest pobožna žena,² koju je Sotona bio zarobio osamnaest godina, bila je oslobođena tih okova na Šabat. Isus je utišao galamu svojih neprijatelja pozivajući se na njihov vlastiti način djelovanja u puštanju vola i odvođenju na vodu na Šabat. Ovim odgovorom naš Gospod je posramio sve svoje protivnike, i sav narod se obradovao zbog svih slavnih stvari koje je učinio. Posljednje od ovih slavnih djela kojima je Isus ispoštovao Šabat ovako je ispričano:—

„I dogodi se da kada je ušao u kuću jednog od glavara farizeja da jede kruh na Šabat, oni su ga promatrali. I gle, pred njim je bio neki čovjek koji je imao vodenu bolest. A Isus upita poznavaoce zakona i farizeje govoreći: Da li je dozvoljeno iscijeliti na Šabat. A oni šutiše. I uze ga, iscijeli ga, i pusti ga, i odgovori im govoreći, Tko od vas ako ima magarca ili vola koji je pao u jamu, ga neće odmah izvući na Šabat? A nisu mu mogli opet odgovoriti na ovo.“³

¹ Lk. 13:10–17.

² 1. Pt. 3:6.

³ Lk. 14:1–6.

Očigledno je da farizeji i poznavaoци zakona nisu smjeli odgovoriti na pitanje: Da li je dozvoljeno izliječiti na Šabat? Da su rekli „Da”, osudili bi svoju tradiciju. Da su rekli „Ne”, ne bi bili u stanju da svoj odgovor potkrijepe poštenim argumentima. Zato su šutili. A kada je Isus izliječio čovjeka, postavio je i drugo pitanje, jednako neugodno: Tko od vas ako ima magarca ili vola koji je pao u jamu, neće ga odmah izvući na Šabat? Opet mu ni na ove stvari nisu mogli odgovoriti. Očigledno je da su rasprave s vremena na vrijeme našeg Gospoda s farizejima u vezi sa Šabatом konačno uvjerile njih da je šutnja o njihovim tradicijama mudrija od govora. U svom javnom učenju Spasitelj je izjavio da su najvažnije stvari zakona sud, MILOST i vjera;¹ a njegov dugotrajan i snažni napor u korist Šabata, služio je da ga potvrdi kao MILOSTIVU ustanovu i da ga oslobodi od farizejskih tradicija, kojima je izopačen od svoje prvobitne svrhe. Oni koji se protive Šabatu su ovdje krivi za nepravедnost u dvije stvari: 1. Oni predstavljaju ove farizejske strogosti kao da zapravo pripadaju Šabatnoj ustanovi. Na taj način oni okreću umove ljudi protiv Šabata. 2. A pošto su to učinili, oni predstavljaju napor Spasitelja da ostavi po strani te tradicije, kao da je usmjeren na rušenje samog Šabata.

I sada dolazimo do Spasiteljevog nezaboravnog govora na Maslinskoj gori, uoči njegovog raspeća, u kojem posljednji put spominje Šabat:—

„Kad dakle vidite da gnusoba pustošna, o kojoj je govorio prorok Daniel, stoji na svetom mjestu (tko čita neka razumije), onda oni koji su

¹ Mt. 23:23.

u Judeji neka bježe u gore: tko je na krovu neka ne silazi da iznese nešto iz svoje kuće; ni onaj koji je u polju neka se ne vraća da uzme svoju odjeću. A teško trudnicama i onima koji doje u one dane! Nego molite se da vaše bježanje ne bude zimi, ni na Šabat; jer će tada biti velika nevolja, kakve nije bilo od postanka svijeta do ovoga vremena, niti će je ikada biti.”¹

Ovim govorom naš Gospod prikazuje strašne nesreće hebrejskog naroda i uništenje njihovog grada i hrama kao što je prorečeno od proroka Daniela;² i njegovu budnu brigu o svom narodu dok ih njihov Gospod vodi da im ukaže na način kako da pobjegnu.

1. On im daje znak po kojem bi trebali znati kada se sprema ovo strašno rušenje. Bila je to „gnusoba pustošna” koja je stajala „na svetom mjestu”; ili, kako je to rekao Luka, znak je bio „Jeruzalem opkoljen vojskama”.³ Ispunjenje ovog znaka bilježi povjesničar Josip Flavije. Nakon što je naveo da je Cestije, rimski zapovjednik, na početku borbe Hebreja i Rimljana, s vojskom opkolio grad Jeruzalem, on dodaje:—

„Koji bi, da je nastavio opsadu još malo, sigurno zauzeo grad; ali je, pretpostavljam, zbog odbojnosti koju je Bog već imao prema gradu i svetinji, bio spriječen okončati rat istog dana. Tada se dogodilo da Cestije nije bio svjestan niti koliko su opkoljeni očajavali, niti koliko su njegovi ljudi bili hrabri; i tako je opozvao svoje vojnike iz mjesta, te ne imajući nikakvo očekivanje da će ga zauzeti, a da nije doživio sramotu, povukao se iz grada, bez ikakvog razloga na svijetu.”⁴

2. Vidjevši ovaj znak, učenci su trebali znati da je pustošenje Jeruzalema blizu. „Tada”, kaže Krist, „neka oni koji su u Judeji bježe u gore”. Josip bilježi ispunjenje ove naredbe:—

¹ Mt. 24:15–21.

² Dan. 9:26,27.

³ Lk. 21:20.

⁴ Jewish Wars, b. ii. pogl. xix.

„Pošto je ova nesreća zadesila Cestija, mnogi od najuglednijih Hebreja izašli su iz grada, kao s broda koji treba potonuti.”¹

Euzebij je također govori o njegovom ispunjenju:—

„Međutim, čitavo tijelo crkve u Jeruzalemu, pošto mu je bilo zapovjedbno božanskim otkrivenjem, datim tamošnjim ljudima dokazane pobožnosti, prije rata otišlo je iz grada i nastanilo se u jednom mjestu preko Jordana, zvanom Pela. Evo, oni koji su vjerovali u Krista, udaljivši se iz Jeruzalema, kao da su sveti ljudi sasvim napustili sam kraljevski grad i cijelu zemlju Judeju; božanska pravda za njihove zločine protiv Krista i njegovih apostola, konačno ih je sustigla, potpuno uklonivši cijeli naraštaj ovih zlikovaca s lica zemlje.”²

3. Opasnost je bila toliko neposredna kada je trebalo vidjeti ovaj znak da se ni trenutak nije mogao izgubiti. Onaj tko je bio na krovu nije mogao ni da siđe uzeti jedan predmet iz svoje kuće. Čovjeku koji je bio u polju zabranjeno je bilo vratiti se u kuću po svoju odjeću. Nije trebalo izgubiti nijedan trenutak; morali su bježati takvi kakvi jesu, i bježati za život. A zaista je bio za žaljenje slučaj onih koji nisu mogli pobjeći.

4. S obzirom na činjenicu da su učenici morali bježati u trenutku kada se obećani znak pojavi, naš Gospod ih je uputio da se mole za dvije stvari: 1. Da njihov bijeg ne bude zimi. 2. Da ne bude na Šabat. Ukoliko budu prisiljeni pobjeći u planine tijekom duboke zime, bez vremena čak ni da uzmu odjeću, njihova žalosna situacija dovoljno svjedoči o važnosti prve od ovih molitvi i nježnoj brizi Isusa kao Gospoda svog naroda. Vidjet će se da i druga od ovih molitvi podjednako govori o njegovoj brizi kao Gospodararu Šabata.

¹ Id. b. ii. pogl. xx.

² Eccl. Hist. b. iii. pogl. v.

5. Međutim odgovor na ovo je da se ova posljednja molitva odnosi samo na činjenicu da su Hebreji ti koji su tada strogo svetkovali Šabat, i kao posljedica toga gradska vrata bi tog dana bila zatvorena, a oni koji bi pokušali pobjeći bili bi kažnjeni smrću; te stoga ova molitva ne ukazuje na ništa kao dokaz Kristovog poštovanja Šabata. Tvrdnja koja se tako često i tako pouzdano izgovara treba biti dobro utemeljena na istini; ipak će kratko ispitivanje pokazati da to nije slučaj. 1. Spasiteljev govor se odnosi na cijelu zemlju Judeju, a ne samo na Jeruzalem: „Koji su u Judeji neka bježe u gore.” Stoga je zatvaranje gradskih vrata moglo utjecati na bijeg samo jednog dijela učenika. 2. Josip Flavije navodi izuzetnu činjenicu da kada je Cestije marširao k Jeruzalemu u ispunjenju Spasiteljevog znaka, i stigao do Lide, nedaleko od Jeruzalema, „zatekao je grad bez ljudi; jer je čitavo mnoštvo otišlo u Jeruzalem na praznik sjenica”.¹ Mojsijev zakon je zahtijevao prisustvo svakog muškarca u Izraelu za vrijeme ovog praznika u Jeruzalemu;² i tako, po Božjoj promisli, učenici nisu imali više hebrejskih neprijatelja u zemlji koji bi spriječili njihov bijeg. 3. Hebrejski narod koji se tako okupio u Jeruzalemu je najotvorenije prekršio Šabat nekoliko dana prije bijega učenika; jedinstven komentar njihove navodne strogosti u njegovom držanju u to vrijeme.³ Ovako Josip

¹ Jewish Wars, b. ii. pogl. xix.

² Pnz. 16:16.

³ Ovako zapaža g. Crozier u *Advent Harbingeru* za 6. prosinac 1851: „Spominjanje Šabata u Mt. 24:20 samo pokazuje da su Hebreji koji su odbacili Krista držali Šabat prilikom razaranja Jeruzalema, i da bi, kao posljedica toga, kažnjavali smrću učenike koji bi bježali tog dana.”

Flavije kaže o Cestijevom pohodu na Jeruzalem,

„On je postavio svoj logor na jednom mjestu zvanom Gabao, udaljenom pedeset stadija od Jeruzalema. Ali što se tiče Hebreja, kada su vidjeli da se rat približava njihovom glavnom gradu, napustili su gozbu i uzeli svoja oružja; i hrabreći se zbog svog mnoštva, iznenada i neorganizirano su krenuli u borbu, uz veliku buku, i ne obazirući se na ostatak sedmog dana, iako je Šabat bio dan na koji su najviše obraćali pažnju; ali taj gnjev koji ih je natjerao da zaborave na vjersko svetkovanje [Šabata] učinio ih je previše teškim za njihove neprijatelje u borbi; s takvim nasiljem su se stoga obrušili na Rimljane, da su se probili u njihove redove i marširali kroz njih, čineći veliko pokolj dok su išli”¹ itd.

Tako se vidi da je uoči bijega učenika gnjev Hebreja prema njihovim neprijateljima natjerao njih da potpuno ne poštuju Šabat! 4. Ali nakon što je Cestije sa svojom vojskom opkolio grad, dajući tako Spasiteljev znak, on se iznenada povukao, kako kaže Josip Flavije, „bez ikakvog razloga”. Ovo je bio

A g. Marsh, zaboravljajući da je Krist zabranio svojim učenicima da bilo što ponese sa sobom prilikom bježanja, koristi se sljedećim riječima: „Ako bi učenici tog dana pokušali pobjeći iz Jeruzalema i ponijeti svoje stvari, Hebreji bi spriječili njihovo bijeg i možda ih ubili. Hebreji bi svetkovali Šabat, jer su odbacili Krista i njegovo evanđelje.”—*Advent Harbinger*, 24. siječanj 1852. Ovi citati odaju gorčinu njihovih autora. U časnom razlikovanju u odnosu na ove antišabatince, citira se sljedeće od gospodina Williama Millera, koji je i sam svetkovatelj prvog dana u tjednu:

„Ni na Šabat.” Zato što se trebao držati kao dan odmora, i da se toga dana ne rade nikakvi teški poslovi, niti bi bilo ispravno da putuju tog dana. Krist je na ovom mjestu odobrio Šabat i jasno nam pokazuje našu dužnost da ne dozvolimo da nas ikakva trivijalna okolnost navede da prekršimo zakon Šabata. Ipak, koliko onih koji tvrde da vjeruju u Krista, u današnje vrijeme, tog dana idu u posjetu, na putovanje i gozbu? Kakvo lažno ispovijedanje vjere mora imati onaj čovjek koji na taj način može da se odnosi s prezirom prema moralnom zakonu Božjem i da prezire zapovijedi Gospoda Isusa! Ovdje možemo naučiti svoju obavezu da se sjećamo Šabatnog dana, da ga svetkujemo.”—*Exposition of Matt.* 24, str. 18.

¹ Jewish Wars, b. ii. pogl. xix.

trenutak za bijeg učenika, i zapazite kako je promisao Božja otvorila put za one u Jeruzalemu:—

„Međutim kada su razbojnici primijetili ovo njegovo neočekivano povlačenje, ponovo su se ohrabрили i potrčali k zadnjim dijelovima njegove vojske, te uništili znatan broj njegovih konjanika i pješaka; i sada je Cestije ležao cijelu noć u logoru koji je bio u Skopusu, i kada je idućeg dana otišao dalje, time je pozvao neprijatelja da ga prati, koji je ipak iznenada napao straga i uništio ih.”¹

Ovaj izljev bijesa uzbuđenog mnoštva u potjeri za Rimljanima dogodio se u trenutku kada je učenicima bilo naredeno bježanje, a to im je omogućilo neophodan prostor za bijeg. Da se Cestijev bijeg dogodio na Šabat, nesumnjivo bi ga Hebreji jurili tog dana, jer su pod manje uzbudljivim okolnostima nekoliko dana prije toga prešli nekoliko milja da bi ga napali na Šabat. Vidi se, dakle, da, bilo u gradu ili na selu, učenicima nije prijetila opasnost da budu napadnuti od strane svojih neprijatelja, čak i da su bježali na Šabat.

6. Prema tome, postoji samo jedno gledište koje se može zauzeti u odnosu na značenje ovih riječi našeg Gospoda, a to je da je on tako govorio, iz svetog poštovanja prema Šabatu. Jer u svojoj nježnoj brizi za svoj narod, on im je dao pravilo koje bi od njih zahtijevalo da krše Šabat, ako bi se trenutak bijega desio tog dana. Naredba za bijeg je bila imperativ onog trenutka kada se obećani znak trebao vidjeti, a udaljenost do Pele, gdje su našli utočište, bila je najmanje šezdeset milja. Ova molitva koju je Spasitelj ostavio učenicima prouzrokovala bi da se sjete Šabata kad god bi trebali doći pred Boga.

¹ Id. b. ii. pogl. xix.

Stoga je bilo nemoguće da apostolska crkva zaboravi dan svetog odmora. Takva molitva, da ubuduće ne bi bili prisiljeni kršiti Šabat, bila je sigurno i izvjesno sredstvo za održavanje tog svetog bogoslužjenja u narednih četrdeset godina, do konačnog uništenja Jeruzalema, te nikada nije zaboravljena od strane rane crkve, kao što ćemo kasnije vidjeti.¹ Spasitelj, koji se neumorno trudio tijekom čitave svoje službe pokazati da je Šabat milosrdna ustanova i da odbaci ona predanja kojima je bila izopačena u odnosu na svoj pravi smisao, u ovom svom posljednjem govoru, najnježnije je predao Šabat svom narodu, ujedinjujući u istoj molitvi njihovu vlastitu sigurnost i svetost Gospodnjeg dana od odmora.²

Nekoliko dana nakon ovog govora, Gospodar Šabata je bio prikovan na križ kao velika žrtva za grijehе ljudi.³ Mesija je tako bio pogubljen usred sedamdesete sedmice; te je svojom smrću učinio da prestanu vrijediti žrtve i prinosi.⁴

Pavao ovako opisuje ukidanje tipskog sistema obreda pri raspeću Gospoda Isusa:—

¹ Vidjeti poglavlje xvi.

² Predsjednik Edwards kaže: „Još jedan argument za vječitost Šabata imamo u Mt. 24:20: ‘Molite se da vaše bježanje ne bude zimi, *ni na Šabat*.’ Krist ovdje govori o bijegu apostola i drugih kršćana iz Jeruzalema i Judeje, neposredno prije njihovog konačnog uništenja, što se vidi iz čitavog konteksta, a posebno iz 16. stiha: ‘Tada oni koji su u Judeji neka bježe u gore.’ Ali ovo konačno uništenje Jeruzalema dogodilo se nakon raspuštanja hebrejskog ustava, i nakon što je kršćanska dispencija u potpunosti uspostavljena. Ipak, jasno se podrazumijeva u ovim riječima našeg Gospoda, da su čak i tada kršćani bili u obavezi svetkovati Šabat.”—*Works of President Edwards*, svezak iv. str. 621, 622, New York, 1849.

³ Mt. 27; Iza. 53.

⁴ Dan. 9:24–27.

„Izbrisavši rukopis propisa koji je bio protiv nas, koji je bio suprotan nama, i sklonio ga s puta, prikovavši ga na svoj križ... Neka vam nitko zato ne sudi ni za jelo, ni za piće, ili u pogledu svetog dana, ili mladog mjeseca, ili šabatnih dana; koji su sjenka stvari koje dolaze; ali tijelo je Kristovo.”¹

Predmetom ovog čina označava se rukopis propisa. Način njegovog ukidanja je ovako opisan: 1. Izbrisan; 2. Prikovan na križ; 3. Sklonjen s puta. Njegova priroda je prikazana ovim riječima: „protiv nas” i „protivan nama”. Ono što je on sadržavao bili su jelo, piće, sveti dani [grč. *εορτής*, praznik], mladi mjeseci i šabati.² Sve to je proglašeno sjenkom dobrih stvari koje dolaze; a tijelo koje baca ovu sjenku je Kristovo. Onaj zakon koji je objavljen Božjim glasom i ispisan njegovim vlastitim prstom na kamenim pločama, i položen ispod prijestolja milosti, bio je sasvim drugačiji od tog sistema tjelesnih obreda koje je Mojsije napisao u knjigu, i stavio je pored kovčega.³ Bilo bi apsurdno govoriti o kamenim pločama prikovanim na križ; ili da govorimo o BRISANJU onoga što je ISKLESANO u KAMENU. Bilo bi bogohulno predstavljati Sina Božjeg kako proljeva svoju krv da bi izbrisao ono što je prst njegovog Oca napisao. Ako bi se deset zapovijedi predstavile kao „suprotstavljene” čovjekovoj moralnoj prirodi, to bi bilo odbacivanje svih nepromjenljivih

¹ Kol. 2:14–17.

² Za opširniji pogled na ove hebrejske praznike pogledati poglavlje vii.

³ Pnz. 10:4,5 usporediti s 31:24–26. Ovako Morer uspoređuje frazu „u kovčegu”, koja se koristi za dvije ploče, s izrazom „pored kovčega”, koji se koristi za knjigu zakona, i kaže o drugom izrazu: „Pored kovčega, ili još preciznije, sa vanjske strane kovčega; ili u jednu kutiju s desne strane kovčega, kaže Targum of Jonathan.”—*Morer's Dialogues on the Lord's Day*, str. 211, London, 1701.

principa morala. Ako bi bio predstavljen da umire kako bi potpuno uništio moralni zakon, Krist bi bio učinjen slugom grijeha. Niti taj čovjek ima istinu na svojoj strani, koji stavlja deset zapovijedi među onim stvarima sadržanim u Pavlovom nabranju onoga što je ukinuto. Niti postoji opravdanje za one koji bi ovom Pavlovom izjavom ukinuli deset zapovijedi; jer on pokazuje, na kraju, da je ono što je na taj način ukinuto bilo sjenka dobrih stvari koje dolaze—besmislenost ako se primjeni na moralni zakon. Praznici, mladi mjeseci i šabati ceremonijalnog zakona, za koje je Pavao rekao da su ukinuti kao posljedica ukidanja tog zakona, već su naročito zabilježeni.¹ Da Šabat Gospodnji nije uključen u njihov broj, svjedoče sljedeće činjenice:—

1. Gospodnji Šabat je bio stvoren prije nego što je grijeh ušao u naš svijet. Dakle, to nije jedna od onih stvari koje predstavljaju sjenku iskupljenja od grijeha.²

2. Budući stvoren za čovjeka prije pada, to nije jedna od onih stvari koje su PROTIV njega i SUPROTNE njemu.³

3. Kada su obredni šabati bili uređeni, oni su bili pažljivo odvojeni od Gospodnjeg Šabata.⁴

4. Gospodnji Šabat ne duguje svoje postojanje rukopisu propisa, već se nalazi u samom srcu tog zakona koji Isus nije došao uništiti. Ukidanje ceremonijalnog zakona stoga nije moglo ukinuti Šabat četvrte zapovijedi.⁵

¹ Vidjeti poglavlje vii.

² Vidjeti poglavlje ii.

³ Mk. 2:27.

⁴ Lev. 23:37,38.

⁵ Post. 2:1–3; Izl. 20; Mt. 5:17,19.

5. Napor našeg Gospoda kroz čitavu njegovu službu da izbavi Šabat iz ropstva hebrejskih učitelja i da ga dokaže kao milosrdnu ustanovu, potpuno je nesuglasan s idejom da ga je prikovao na svoj križ, kao jednu od onih stvari koje su bile protiv čovjeka i suprotstavljene njemu.

6. Nalog našeg Gospoda u pogledu bijega učenika iz Judeje priznaje svetost Šabata mnogo godina poslije raspeća Spasitelja.

7. Neprekidnost Šabata na novoj zemlji ne može se lako pomiriti s idejom da je on ukinut i prikovan na križ našeg Gospoda kao jedna od onih stvari koje su bile suprotstavljene čovjeku.¹

8. Zato što je autoritet četvrte zapovijedi bio naročito priznat poslije Spasiteljevog raspeća.²

9. I konačno, zato što kraljevski zakon koji nije ukinut oličava deset zapovijedi, te shodno tome obuhvaća i zapovijeda Šabat Gospodnji.³

Kada je Spasitelj umro na križu, s njim je nestao i cijeli tipski sistem koji je ukazivao na taj događaj kao na početak njegovog antitipa. Pošto je Spasitelj bio mrtav, Josip iz Arimateje je ušao kod Pilata te izmolio tijelo Isusovo, i uz pomoć Nikodema, sahranio ga u svom novom grobu.⁴

„A toga dana bješe priprema, i Šabat se približavao. A i žene, koje su došle s njim iz Galileje, pođoše za njima i vidješe grob i kako je tijelo njegovo položeno. I vratile su se i spremile mirise i meleme; i odmarale su

¹ Iza. 66:22,23. Vidjeti također završetak poglavlja xix ovog djela.

² Lk. 23:54–56.

³ Jak. 2:8–12; Mt. 5:17–19; Rim. 8:19,31.

⁴ Heb. 9; 10; Lk. 23:46–53; Iv. 19:38–42.

na Šabatni dan prema zapovijedi. A prvog dana u tjednu, vrlo rano ujutro, došle su na grob, donoseći mirise koje su pripremile, i još neki s njima.”¹

Ovaj tekst je vrijedan posebne pažnje. 1. Zato što je to izričito priznanje četvrte zapovijedi poslije raspeća Gospoda Isusa. 2. Zato što je to najupečatljiviji slučaj svetkovanja Šabata u cijeloj Bibliji. Gospodar Šabata je bio mrtav; priprema za njegovo balzamiranje, kada se Šabat približavao bila je prekinuta, a one su, kaže sveti povjesničar, po zapovijedi odmarale. 3. Jer pokazuje da je Šabatni dan po zapovijedi dan prije prvog dana u tjednu; poistovjećujući tako sedmi dan u zapovijedi sa sedmim danom novozavjetnog tjedna. 4. Zato što je direktno svjedočanstvo da je znanje o istinitom sedmom danu sačuvano sve do raspeća; jer su držali dan propisan po zapovijedi; i to je bio dan u koji se Svevišnji odmorio od djela stvaranja.

U toku dana nakon ovog Šabata, odnosno prvog dana u tjednu, utvrđeno je da je Isus uskrsnuo iz mrtvih. Čini se da se ovaj događaj morao desiti tog dana, iako se to ne navodi direktno. Mnogi smatraju da je u ovom trenutku Šabat promijenjen sa sedmog na prvi dan u tjednu; i da je svetost sedmog dana zatim prenijeta na prvi dan u tjednu, koji je od tada bio kršćanski Šabat, zapovjeden punim autoritetom četvrte zapovijedi. Da bismo procijenili istinitost ovih stavova, pročitajmo pažljivo svako spominjanje prvog dana koje se nalazi kod četiri evanđelista. Ovako piše Matej:—

„Na kraju Šabata, kada je počelo svitati k prvom danu tjedna, dođoše Marija Magdalena i druga Marija da vide grob.”

¹ Lk. 23:54–56.

Ovako Marko piše:—

„A kad je Šabat prošao, Marija Magdalena i Marija majka Jakovljeva i Saloma kupiše miomirise, da dođu i pomažu ga. I vrlo rano ujutro, prvog dana u tjednu, dođoše ka grobu pri izlasku sunca... Sada kada je Isus podignut rano prvog dana u tjednu, on se prvo javio Mariji Magdaleni.”

Luka koristi sljedeće riječi:—

„I vratile su se i pripremile mirise i meleme; i odmarale su na Šabatni dan prema zapovijedi. A prvog dana u tjednu, vrlo rano ujutro, došle su na grob, donoseći mirise koje su pripremile, i još neki s njima.”

Ivan daje sljedeće svjedočanstvo:—

„Rano prvog dana u tjednu došla je Marija Magdalena, kada je još bio mrak, na grob, i vidi da je kamen sklonjen s groba... Zatim istoga dana uvečer, budući da je prvi dan u tjednu, dok su vrata bila zatvorena gdje su se okupili učenici iz straha od Hebreja, došao je Isus, stao posred njih i rekao im, Mir vama.”¹

U ovim tekstovima se mora tražiti temelj „kršćanskog Šabata”—ako takva ustanova zaista postoji—jer ne postoje drugi zapisi o prvom danu koji se odnose na vrijeme za koje se pretpostavlja da je tada postalo sveto. Ovi tekstovi trebaju dokazati da je pri uskrснуću Spasiteljevom prvi dan preuzeo svetost sedmog, uzdigavši se s nivoa svjetovnog na nivo svetog dana, te unizivši Šabat Gospodnji na nivo „šest radnih dana”.² Ipak, sljedeće činjenice se moraju smatrati zaista neobičnim ako se ova navodna promjena Šabata dogodila:

1. Da se u ovim tekstovima ne spominje promjena Šabata.
2. Da jasno prave razliku između Šabata četvrte zapovijedi i

¹ Mt. 28:1; Mk. 16:1,2,9; Lk. 23:56; 24:1; Iv. 20:1,19.

² Ez. 46:1.

prvog dana u tjednu. 3. Da ne daju nikakav sveti naziv tom danu; naročito izostavljajući naziv Kršćanski Šabat. 4. Da ne spominju činjenicu da je Krist odmarao tog dana; nešto od suštinskog značaja kako bi postao njegov Šabat.¹ 5. Da oni ne spominju uzimanje blagoslova Božjeg sa sedmog dana, i postavljanja na prvi; i zaista ne spominju bilo kakav blagoslov i posvećenje dotičnog dana. 6. Da ne spominju bilo što što je Krist učinio ZA prvi dan; i da čak zanemaruju da nas obavijeste da je Krist makar uzeo prvi dan u tjednu u svoja usta! 7. Da ne daju nikakvo pravilo u prilog svetkovanja prvog dana, niti sadrže nagovještaj o načinu na koji se prvi dan u tjednu može zapovjediti autoritetom četvrte zapovijedi.

Treba li, međutim, tvrditi iz Ivanovih riječi da su učenici ovom prilikom sazvani radi proslavljanja dana uskrsnuća i da je Isus odobrio ovo sastavši se s njima, čime je izvršena promjena Šabata, dovoljno je kao odgovor navesti Markove riječi u kojima se govori o istom razgovoru:—

„Potom se pojavi jedanaestorici dok su sjedili za trpezom, te ih prijekori zbog njihovog nevjerovanja i tvrdoće srca, jer nisu vjerovali onima koji su ga vidjeli nakon što je uskrsnuo.”²

Ovo Markovo svjedočanstvo pokazuje da je zaključak koji se tako često izvodi iz Ivanovih riječi potpuno neosnovan. 1. Učenici su se okupili da bi večerali. 2. Isus je došao među njih i ukorio ih zbog njihovog nevjerovanja u pogledu njegovog uskrsnuća.

¹ Vidjeti porijeklo drevnog Šabata u Post. 2:1–3.

² Mk. 16:14. Da je ovaj razgovor svakako bio isti kao onaj u Iv. 20:19, vidjet će se iz pažljivog ispitivanja Lk. 24.

Sveto Pismo objavljuje da je „sve moguće s Bogom”; ipak, ova izjava je ograničena izjavom da Bog ne može lagati.¹ Da li se promjena Šabata odnosi na one stvari koje su moguće kod Boga, ili je onemogućena tim važnim ograničenjem, *Bog ne može lagati?* Zakonodavac je Bog istine, a njegov zakon je istina.² Da li bi ona i dalje ostala istina ako se promjeni u nešto drugo i da li bi Zakonodavac i dalje ostao Bog istine nakon što ju je tako promijenio, ostaje da se vidi. Četvrta zapovijed, za koju se tvrdi da je promijenjena, ovako je izražena:—

„Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim... Sedmi dan je Šabat Gospodu Bogu tvome... Jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a sedmoga dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.”

Ako sada ubacimo „prvi dan” umjesto sedmog, stvar ćemo staviti na test:—

„Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim... Prvi dan je Šabat Gospodu Bogu tvome... Jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a prvog dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.”

Ovo pretvara istinu Božju u laž;³ jer je laž da je Bog odmorio prvog dana u tjednu i blagoslovio ga i posvetio. Niti je moguće promijeniti dan od odmora Stvoritelja s onog dana u koji je odmorio na jedan od šest dana u kojima se nije odmorio.⁴ Promijeniti dio zapovijedi, a ostatak ostaviti

¹ Mt. 19:26; Tit 1:2.

² Iza. 65 :16; Ps. 119:142,151.

³ Rim. 1:25.

⁴ Jednako je lako promijeniti dan raspeća s onog dana u tjednu u koji je Krist bio razapet na jedan od šest dana u koje nije bio, kao i promijeniti dan od odmora Stvoritelja s tog dana u tjednu u koji se odmarao, na

nepromijenjenim, neće dakle odgovarati, jer je istina koja je ostavljena ipak dovoljna da razotkrije laž koja je umetnuta. Potrebna je radikalnija promjena, kao što je sljedeća:—

„Sjećaj se Kršćanskog Šabata, da ga držiš svetim. Prvi dan je Šabat Gospoda Isusa Krista. Jer je u taj dan ustao iz mrtvih; zato je blagoslovio prvi dan u tjednu i posvetio ga.”

Nakon takve promjene, nijedan dio prvobitne Šabatne ustanove ne ostaje. Ne samo da je Gospodnji dan od odmora izostavljen, već su čak i razlozi na kojima je zasnovana četvrta zapovijed nužno izostavljeni. Ali postoji li takvo objavljivanje četvrte zapovijedi kao što je ovo? Ne u Bibliji, svakako. Da li je točno da se takvi nazivi primjenjuju na prvi dan? Nikada, u Svetom Pismu. Da li je Zakonodavac blagoslovio i posvetio taj dan? Zasigurno ne. Nije čak ni ime njegovo uzeo u svoje usne. Takva promjena četvrte zapovijedi od strane Boga istine je nemoguća; jer ne samo da potvrđuje ono što je lažno i poriče ono što je istinito, već pretvara samu istinu o Bogu u laž. To je jednostavno postavljanje suparnika Šabatu Gospodnjem, koji je, nemajući svoju svetost ni autoritet, naumio da to preuzme od samog biblijskog Šabata. Takav je TEMELJ Šabata prvog dana. Tekstovi koji se koriste u podupiranju ove ustanove na ovoj osnovi bit će zabilježeni po svom redosljedju i mjestu. Nekoliko od ovih tekstova se prikladno odnosi na ovo poglavlje:—

„I poslije osam dana opet su bili učenici njegovi unutra, i Toma s njima; tada dođe Isus, dok su vrata bila zatvorena, stade na sredinu i reče: Mir vama.”¹

jedan od šest dana u kojima je radio na djelu stvaranja.

¹ Iv. 20:26.

Ne kaže se da je ovom prilikom naš Gospod posvetio prvi dan u tjednu; jer se tvrdi da to datira od samog uskrsnuća prema autoritetu već citiranih tekstova. Međutim pošto se svetost prvog dana prisvaja kao temelj, ovaj tekst pruža prvi kamen za nadogradnju; prvi stup u hramu prvog dana. Argument koji je izvučen iz toga može se ovako iznijeti: Isus je izabrao ovaj dan kao dan u kojem će se pokazati svojim učenicima; te ovim činom snažno potvrdio svoje poštovanje prema tom danu. Međutim nije mala mana ovom argumentu da je njegov sljedeći susret s njima bio prilikom hvatanja ribe,¹ a njegov posljednji i najvažniji događaj, kada je uzašao na nebo, bio je u četvrtak.² Postupak Spasitelja u susretu sa svojim učenicima stoga se mora smatrati nedovoljnim da bi pokazao da je bilo koji dan svet; jer bi to inače dokazalo svetost nekoliko radnih dana. Međutim još ozbiljniji nedostatak u ovom argumentu nalazi se u činjenici da ovaj susret Isusa s njegovim učenicima nije izgleda bio prvog dana u tjednu. Bilo je to „poslije osam dana” od prethodnog susreta Isusa i učenika, koji se, došavši na sam kraj dana uskrsnuća, sigurno produžio na drugi dan u tjednu.³ „Poslije osam dana”

¹ Iv. 21.

² Dap. 1:3. Četrdeset dana nakon uskrsnuća pada u četvrtak.

³ Kada je dan uskrsnuća već bio „daleko poodmakao”, Spasitelj i dvojica učenika su se približili Emausu, selu sedam i pol milja od Jeruzalema. Primorali su ga da uđe s njima da prenoći. Dok su večerali, otkrili su da je to Isus, kada im je nestao iz vida. Zatim su ustali i vratili se u Jeruzalem; a po njihovom dolasku dogodio se prvi susret Isusa s jedanaesticom. Stoga nije moglo ostati puno od zalaska sunca, koje je završavalo dan, ako nije bio već i drugi dan, kada je Isus došao među njih. Lk. 24. U drugom slučaju, izraz, „Zatim istoga dana uvečer, budući da je prvi dan u tjednu”, našao bi identičnu paralelu po značenju, u izrazu „devetog

od ovog sastanka, ako se uzme da označava samo jednu sedmicu, nužno nas vodi do drugog dana u tjednu. Međutim, drugačiji izraz koristi Duh nadahnuća kada se govori o samo jednom tjednu.¹ „Poslije sedam dana” je izabrani izraz Svetog Duha kada označava samo jednu sedmicu. „Poslije osam dana” najprirodnije podrazumijeva deveti ili deseti dan;² ali ako se uzme da znači osmi dan, to ne uspijeva dokazati da je ovo pojavljivanje Spasitelja bilo prvog dana u tjednu. Da sumiramo argument: Prvi susret Isusa sa svojim učenicima uvečer na kraju prvog dana u tjednu bio je uglavnom ako ne i u potpunosti drugog dana u tjednu;³ drugi sastanak nije mogao biti ranije u tjednu od drugog ili trećeg dana, a čini se da je taj dan izabran samo zato što je Toma bio prisutan; treći sastanak je bio tijekom ribolova; a četvrti, je bio u četvrtak, kada je uzašao na Nebo. Argument za svetost prvog dana izvučen iz ovog teksta u velikoj je mjeri uklopljen u temelj te svetosti koja je već ispitana; a sama ustanova Šabata prvog dana, osim ako nije sačinjena od suštinskih okvira od onih što ulaze u njen temelj, u najboljem slučaju je samo tvrđava u zraku.

Sljedeći tekst koji ulazi u sastav svetosti prvog dana je:—

„I kada je došao dan Pedesetnice, svi su bili jednodušno na jednom mjestu. I odjednom se začuo zvuk s neba kao od snažnog vjetra, i ispunio je svu kuću u kojoj su sjedili.”⁴

dana u mjesecu uvečer”, što zapravo označava večer kojim počinje deseti dan sedmog mjeseca. Lev. 23:32.

¹ Za one koji su trebali doći pred Boga od Šabata do Šabata da služe u njegovom hramu, rečeno je da će doći „poslije sedam dana”. 1. Dan. 9:25; 2. Kr. 11:5.

² „Poslije šest dana”, umjesto šestog dana, bilo je oko osam dana kasnije. Mt. 17:1; Mk. 9:2; Lk. 9:28.

³ Da zalazak sunca označava kraj dana pogledati poglavlje viii.

⁴ Dap. 2:1,2.

Ovaj tekst bi trebao činiti važan stup u hramu prvog dana. Na ovaj način se tumači: Učenici su bili sazvani ovom prilikom da proslave Šabat prvog dana, i u to vrijeme je bio izliven Duh Sveti u čast tog dana. Ovom zaključku postoje, međutim, najozbiljniji prigovori. 1. Da nema dokaza da je tada postojao Šabat prvog dana. 2. Da nema nagovještaja da su se učenici okupili ovom prilikom zbog njegove proslave. 3. Niti da se tada izlio Sveti Duh u čast prvog dana u tjednu. 4. Da su učenici od uznesenja Isusovog do dana izlivanja Duha nastavili u molitvi i moljenju, tako da njihovo okupljanje na ovaj dan nije bilo ništa suštinski drugačije od onoga što je bio slučaj u proteklih deset ili više dana.¹ 5. Da je sveti pisac osmislio pokazati da je određen dan u tjednu počašćen događajima o kojima se priča, on bi nesumnjivo tu činjenicu naveo i imenovao taj dan. 6. Da je Luka bio toliko daleko od imenovanja tog dana u tjednu da je to—čak i sada sporna točka; ugledni autori² prvog dana čak tvrde da je dan Pedesetnice te godine pado na *sedmi* dan. 7. Da je jedan veliki događaj koji je Sveti Duh označio bio antitip praznika Pedesetnice; dan u tjednu u koji bi se to trebalo desiti potpuno nebitan. Koliko, dakle, puno griješe oni koji preokreću ovaj redoslijed, smatrajući pod pretpostavkom za taj dan u tjednu, koji Sveti Duh nije ni imenovao, da je prvi dan, stvar od najveće važnosti, te šuteći prelaze preko činjenice koju je Sveti Duh

¹ Lk. 24: 49–53; Dap. 1.

² Horatio B. Hackett, D. D., profesor biblijske književnosti, u Newton Teološkom Institutu, ovako bilježi: „Uopćeno se pretpostavlja da je ova Pedesetnica, istaknuta izlivanjem Duha, pala na hebrejski Šabat, našu subotu”—*Commentary on the Original Text of the Acts*, str. 50, 51.

tako pažljivo zabilježio, da se ovaj događaj odigrao na dan Pedesetnice. Zaključak do koga vode ove činjenice je neizbježan; naime, da je stup načinjen od ovog teksta za hram prvog dana kao i temelj te građevine, jednostavno stvar mašte, i sasvim dostojan mjesta pored stupa načinjenog od zapisa o drugom pojavljivanju našeg Gospoda njegovim učenicima.

Treći stup za građevinu prvog dana je sljedeći: Otkupljenje je veće od stvaranja; stoga treba slaviti dan uskrsnuća Kristovog umjesto dana Tvorčevog odmora. Međutim ovoj tvrdnji se može dati fatalni prigovor da Biblija ne kaže ništa slično tome.¹ Tko onda zna da je to istina? Kada je Stvoritelj stvarao naš svijet, zar nije predvidio pad čovjeka? A, predviđajući taj pad, zar nije imao namjeru otkupiti čovjeka? I zar iz toga ne slijedi da je namjera otkupljenja bila ostvarena u stvaranju? Tko onda može potvrditi da je otkupljenje veće od stvaranja?

Ali pošto Sveto Pismo nije dalo sud o ovom pitanju, neka se pretpostavi da je otkupljenje veće. Tko zna da za obilježavanje toga treba odvojiti dan? Biblija ne kaže ništa o tome. Ali ako dan treba biti odvojen za tu svrhu, koji dan bi trebao

¹ Godine 1633., William Prynne, zatvorenik u Londonskoj kuli, sastavio je djelo u obranu svetkovanja prvog dana, pod naslovom „Dissertation on the Lord's Day Sabbath”. On stoga priznaje uzaludnost argumenta koji se razmatra: „Nijedan zapis ... ne daje prednost djelu otkupljenja ... u odnosu na djelo stvaranja; oba su ova djela vrlo velika i slavna sama po sebi; zato ne mogu povjerovati da djelo otkupljenja, ili samo Kristovo uskrsnuće, može biti veće i slavnije od djela stvaranja, bez dovoljno tekstova i temelja Pisma da to dokažu; ali mogu to poricati kao drsku maštariju ili neispravnu tvrdnju, sve dok se ne dokaže na zadovoljavajući način, kao što mogu odlučno tvrditi to bez dokaza.”—Strana 59. Ovo je sud iskrenog zagovornika prvog dana kao kršćanskog praznika. O Dap. 20:7, bit će mu dozvoljeno da ponovo svjedoči.

imati prednost? Da li je rečeno: Onaj dan u koji se otkupljenje završilo? Nije točno da je otkupljenje završeno; uskrnuće svetih i izbavljenje naše zemlje od prokletstva uključeni su u to djelo.¹ Ali darovanje tog otkupljenja treba biti obilježeno prije nego što se završi, odvajanjem dana u njegovu čast, ponovo se postavlja pitanje: koji će to dan biti? Biblija šuti o tome. Ako treba izabrati najupečatljiviji dan u povijesti otkupljenja, nesumnjivo, prednost mora imati dan raspeća, u kojem je plaćena cijena ljudskog otkupljenja. Koji je dan više za pamćenje, onaj kada je beskonačni Zakonodavac dao svog jedinog i ljubljenog Sina da umre sramotnom smrću za rasu pobunjenika koji su prekršili njegov zakon, ili onaj dan kada je vratio u život tog ljubljenog Sina? Ovaj drugi događaj, iako izaziva uzbudljiv interes, najprirodnija je stvar na svijetu; raspeće Sina Božjeg za grešne ljude može se sa sigurnošću proglasiti najdivnijim događajem u analima vječnosti. Dan raspeća je stoga neusporedivo nezaboravniji dan. I da je samo otkupljenje potvrđeno raspećem prije nego uskrnućem je nesumnjiva činjenica. Ovako je napisano:—

„U kome imamo otkupljenje krvlju njegovom;” „Krist nas je otkupio od prokletstva zakona, postavši prokletstvo za nas, jer je pisano: Proklet je svaki koji visi na drvetu;” „Jer si bio zaklan i krvlju svojom si nas otkupio Bogu.”²

Ako, dakle, treba obilježavati bilo koji dan u znak sjećanja na otkupljenje, nesumnjivo bi prednost trebao imati dan raspeća. Tako da je nepotrebno dalje nastaviti s ovom temom.

¹ Lk. 21:28; Rim. 8:23; Ef. 1:13,14; 4:30.

² Ef. 1:7; Gal. 3:13; Otk. 5:9.

Da li treba dati prednost danu raspeća ili danu uskrsnuća, sasvim je nebitno. Duh Sveti nije rekao ništa ni u ime jednog od ovih dana, ali se pobrinuo da oba događaja imaju svoj odgovarajući spomen. Da li biste obilježili raspeće Otkupitelja? Ne morate mijenjati Šabat za dan raspeća. Bio bi drski grijeh u vama da ovo uradite. Evo božanski postavljenog spomena raspeća:—

„Gospod Isus, iste noći u kojoj je bio predan, uze kruh, i zahvalivši, razloml ga i reče, Uzmite, jedite; ovo je tijelo moje koje se za vas lomi; ovo činite u sjećanje na mene. Na isti način je uzeo i čašu kad večeraše govoreći, Ova čaša je novi zavjet u krvi mojoj; ovo činite kad god je pijete u sjećanje na mene. Jer kad god jedete ovaj kruh i pijete ovu čašu, navješćujete smrt Gospodnju dok on ne dođe.”¹

Dakle, smrt Otkupitelja, a ne dan njegove smrti je Sveti Duh smatrao dostojnim spomena. Da li biste također obilježili uskrsnuće Spasitelja? Ne morate mijenjati Šabat u Bibliji za tu svrhu. Veliki Zakonodavac nikada nije dozvolio takav postupak. Ali je određen prikladan spomen tog događaja:—

„Zar ne znate da koji god od nas smo kršteni u Isusa Krista, kršteni smo u njegovu smrt? Zato smo s njim sahranjeni krštenjem za smrt; da kao što je Krist uskrsnuo iz mrtvih slavom Očevom, tako i mi treba da hodimo u novini života. Jer ako smo zasađeni s njime u obličju smrti njegove, bit ćemo također i u obličju uskrsnuća Njegovog.”²

Biti sahranjen u vodenom grobu kao što je Gospod naš sahranjen u grobnici, i biti podignut iz vode da se hodi u novom životu, kao što je Gospod naš podignut iz mrtvih slavom Očevom, je božanski odobren spomen uskrsnuća

¹ I. Kor. 11:23–26.

² Rim. 6:3–5; Kol. 2:12.

Gospoda Isusa. I neka se zapazi, nije dan uskrsnuća, već samo uskrsnuće, koje se smatralo dostojnim spomena. Događaji koji leže u temelju otkupljenja su smrt, sahrana i uskrsnuće Otkupitelja. Svaki od njih ima svoj odgovarajući spomen; dok dani u kojima su se posebice događali nemaju nikakvu važnost. Bila je to smrt Otkupitelja, a ne dan njegove smrti, koji je bio dostojan spomena; i stoga je Gospodnja večera određena u tu svrhu. Uskrsnuće Spasitelja, a ne dan uskrsnuća, bilo je dostojno spomena; pa je odatle i sahranjivanje u krštenju određeno kao spomen na to. Promjena ovog spomena u škropljenje vodom je dala tako prihvatljiv izgovor za obilježavanje prvog dana u znak sjećanja na uskrsnuće.

Da bismo proslavili djelo otkupljenja odmaranjem prvog dana u tjednu poslije šest radnih dana, trebalo bi biti točno da je naš Gospod izvršio djelo ljudskog otkupljenja za šest dana prije svog uskrsnuća i da je odmorio tog dana od posla, blagoslovivši ga i zbog toga ga odvojivši. Ipak, nijedan od ovih detalja nije istinit. Cijeli život našeg Gospoda bio je posvećen ovom djelu. Od toga se, zaista, privremeno odmarao tijekom Šabata poslije svog raspeća, ali je nastavio s radom ujutro prvog dana u tjednu, kojeg se nikada nije odrekao, i nikada neće, sve do njegovog potpunog izvršenja pri uskrsnuću svetih i otkupljenju zadobivenog posjeda. Otkupljenje, prema tome, ne predstavlja izgovor za promjenu Šabata; njegovi vlastiti spomeni su sasvim dovoljni, a da se pri tom ne uništi spomen velikog Stvoritelja. I stoga je treći stup u hramu svetosti prvog dana, kao i drugi dijelovi te strukture koji su već ispitani, samo stvar mašte.

Četvrti stup u ovom hramu je uzet iz drevnog proročanstva u kojem se tvrdi da je kršćanski Šabat prorečen:—

„Kamen koji su graditelji odbacili, postao je ugaoni kamen. Ovo je djelo Gospodnje; divno je u očima našim. Ovo je dan koji je stvorio Gospod; radovat ćemo se i veselit ćemo se u njemu.”¹

Ovaj tekst se smatra jednim od najjačih svjedočanstava u prilog kršćanskom Šabatu. Ipak, neophodna je pretpostavka upravo za ono što ovaj tekst navodno treba dokazati. 1. Pretpostavlja se da je Spasitelj svojim uskrsnućem postao glava od ugla. 2. Da je dan njegovog uskrsnuća proglašen kršćanskim Šabatom u spomen na taj događaj. 3. I da se ovaj ovako određen dan slavi uzdržavanjem od rada i prisustvom bogoslužju.

Na ove čudne pretpostavke umjesno je odgovoriti: 1. Nema dokaza da je Isus postao glava od ugla na dan svog uskrsnuća. Sveto Pismo ne obilježava dan kada se ovaj događaj zbio. Njegovo postavljanje glave od ugla se odnosi na to da je postao glavni ugaoni kamen tog duhovnog hrama sastavljenog od njegovog naroda; drugim riječima, to se odnosi na to da je postao glava tog živog tijela, svetaca Svevišnjega. Ne izgleda da je zauzimao taj položaj do svog uznesenja, gdje je postao glavni ugaoni kamen u gornjem Sionu, izabran i dragocjen.² Odatle nema dokaza da se prvi dan u tjednu uopće spominje u ovom stihu. 2. Ne postoji ni najmanji dokaz da je taj dan ili bilo koji drugi dan odvojen kao kršćanski Šabat u znak sjećanja na Kristovo uskrsnuće. 3. Niti se može naći čudnija pretpostavka od toga da ovaj tekst zapovijeda Šabatno svetkovanje prvog dana u tjednu!

¹ Ps. 118:22–24.

² Ef. 1:20–23; 2:20,21; 1. Pt. 2:4–7.

Pismo jasno ukazuje na Spasiteljevo djelo kada je postao poglavar novozavjetne crkve; te se shodno tome odnosi na otvaranje evanđeoske dispencije. Dan u koji se narod Božji raduje, s obzirom na ovaj odnos prema Otkupitelju, stoga se ne može razumjeti da se odnosi ni na jedan dan u tjednu; jer im je zapovjedbno da se „raduju DOVIJEKA”;¹ nego u čitavom perioda evanđeoske dispencije. Naš Gospod koristi riječ dan na isti način kada kaže:—

„Vaš otac Abraham želio je vidjeti moj dan; i vidje ga i obradova se.”²

Tvrditi postojanje onoga što se naziva kršćanski Šabat na osnovu toga da je ovaj tekst proricanje takve ustanove, znači učiniti četvrti stup za hram prvog dana prilično stvarnim kao što su oni već testirani.

Sedamdeseta sedmica Danielovog proročanstva proteže se tri i pol godine nakon smrti Otkupitelja, do početka velikog djela za neznabošce. Ovaj period od sedam godina kroz koji prolazimo je najzanimljiviji period u povijesti Šabata. On obuhvaća cijelu povijest Gospodara Šabata kao povezanu s tom ustanovom: Njegova čuda i učenje, kojima se tvrdi da je oslabio njegov autoritet; njegovu smrt, kojom mnogi tvrde da ga je ukinuo; i njegovo uskrsnuće, prilikom kojeg još veći broj izjavljuje da ga je promijenio na prvi dan tjedna. Međutim, imali smo najbrojnije dokaze da je svaka od ovih pozicija lažna; i da je otvaranje velikog djela za neznabošce posvjedočilo da Šabat četvrti zapovijedi nije oslabljen, ukinut, niti promijenjen.

¹ I. Sol. 5:16.

² Iv. 8:56.

POGLAVLJE XI

ŠABAT ZA VRIJEME SLUŽBE APOSTOLA

Znanje o Bogu sačuvano u Abrahamovoj obitelji—Pozivanje neznabožaca—Novi zavjet stavlja Božji zakon u srce svakog kršćanina—Novi zavjet ima hram na Nebu; i kovčeg koji sadrži veliki original tog zakona koji je bio u kovčegu na zemlji—A ispred tog kovčega svećenika čiji prinos može ukloniti grijeh—uspoređeni Stari i Novi—Ljudska obitelj u svim vremenima podložna zakonu Božjem—Dobro maslinovo drvo pokazuje prisan odnos između crkve Novog zavjeta i hebrejske crkve—Apostolska crkva je svetkovala Šabat—Ispitivanje Dap. 13—Okupljanje apostola u Jeruzalemu—Šabatno porijeklo crkve u Filipima—Crkve u Solunu—Crkve u Korintu—Crkve u Judeji i u mnogim slučajevima među neznabošcima počele su sa svetkovanjem Šabata—Ispitivanje 1. Kor. 16:1,2—Samokontradikcija dr. Edwardsa—Pavao u Troadi—Ispitivanje Rim. 14:1–6—Bijeg učenika iz Judeje—Šabat Biblije na kraju prvog stoljeća.

Sada smo pratili Šabat kroz period njegove posebne povezanosti s Abrahamovom obitelji. Završetak sedamdeset sedmica dovodi nas do pozivanja neznabožaca i njihovog priznavanja jednakih privilegija koje ima hebrejska nacija. Vidjeli smo da kod Boga nije bilo nepravde u davanju posebnih blagoslova Hebrejima, a u isto vrijeme nije bilo nepravde ni u prepuštanju neznabožaca njihovim vlastitim izabranim putevima.¹ On je dvaput dao ljudskoj obitelji, kao cjelini, najobilnija sredstva milosti koja su mogli primiti u svoje vrijeme, a svaki put je to rezultiralo skoro potpunim otpadništvom čovječanstva. Tada

¹ Vidjeti poglavlje iii.

je Bog izabrao kao svoje nasljeđe Abrahamovu porodicu, svog prijatelja; i pomoću te porodice sačuvao na zemlji znanje o svom zakonu, svom Šabatu i sebi, do dolaska velikog Mesije. Tijekom svoje službe, Mesija je svečano potvrdio vječnost zakona svog Oca, naredivši poslušnost, čak i u najmanjoj zapovijedi;¹ svojom smrću je srušio taj središnji zid razdvajanja² kojim su Hebreji tako dugo čuvani kao poseban narod na zemlji; i kad se spremao uznijeti na Nebo, zapovjedio je svojim učenicima da idu po cijelom svijetu i propovijedaju evanđelje svakom stvorenju; učeci ih da drže sve što im je zapovjedio.³ S istekom sedamdesete sedmice, apostoli su započeli svoje veliko djelo poučavanja neznabožaca.⁴ Ovdje bi trebalo primijetiti nekoliko činjenica od velikog značaja:

1. Novi zavjet datira od smrti Otkupitelja. U skladu s Jeremijinim proročanstvom, započelo je samo s Hebrejima i bilo je ograničeno isključivo na njih do isteka sedamdesete sedmice. Tada su neznabošci bili primljeni u punopravno učešće s Hebrejima u njegovim blagoslovima, budući da nisu više bili tuđinci i stranci, već sugrađani svetih.⁵ Bog je ovaj puta sklopio savez sa svojim narodom kao pojedincima, a ne kao nacijom. Obećanja ovog zavjeta obuhvaćaju dvije stvari od velikog značaja: (1) Da će Bog staviti svoj zakon u srca svog naroda. (2) Da će im oprostiti grijeh. Pošto su ova obećanja data šest stotina godina prije Kristovog rođenja, ne može

¹ Mt. 5:17–19.

² Ef. 2:13–16; Kol. 2:14–17.

³ Mt. 28:19,20; Mk. 16:15.

⁴ Dan. 9:24–27; Dap. 9; 10; 11; 26:12–17; Rim. 11:13.

⁵ 1. Kor. 11:25; Jer. 31:31–34; Heb. 8:8–12; Dan. 9:27; Ef. 2:11–22.

se dovoditi u pitanje što se podrazumijevalo pod Božjim zakonom. U srce svakog novozavjetnog svetitelja trebalo je staviti Božji zakon koji je tada postojao. Novi zavjet je, stoga, zasnovan na vječnosti Božjeg zakona; on ne ukida taj zakon, nego uklanja grijeh, prijestup zakona, iz srca, i postavlja zakon Božji na njegovo mjesto.¹ Neprekidnost svakog propisa moralnog zakona leži, dakle, u samom temelju novog zavjeta.

2. Kao što je prvi zavjet imao svetinju, a unutar te svetinje kovčeg koji je sadržavao zakon Božji u deset zapovijedi,² a imao je i svećenstvo koje je služilo pred tim kovčegom, da obavlja pomirenje za grijeh ljude,³ tako je i s novim zavjetom. Umjesto šatora koji je Mojsije podigao kao model istinitog, novi zavjet ima veći i savršeniji šator, koji je podigao Gospod, a ne čovjek—hram Božji na nebu.⁴ Kako je velika centralna točka u zemaljskoj svetinji bio kovčeg u kome je bio taj zakon koji je čovjek prekršio, tako je i s nebeskom svetinjom. „Hram Božji se otvori na Nebu, i vidje se u hramu njegovom kovčeg zavjeta njegovog.”⁵ Gospod naš Isus Krist kao veliki Prvosvećenik prinosi svoju krv pred kovčeg Božjeg zavjeta u hramu na Nebu. U pogledu ovog predmeta pred kojim on služi, treba napomenuti sljedeće:

1. Kovčeg u nebeskom hramu nije prazan; sadrži zavjet Božji; te je stoga to veliki centar gornje svetinje, kao što je kovčeg Božjeg zavjeta bio centar svetinje na zemlji.⁶

¹ Mt. 5:17–19; I. Iv. 3:4, 5; Rim. 4:15.

² Heb. 9 :1–7; Izl. 25:1–21; Pnz. 10:4,5; I. Kr. 8:9.

³ Heb. pogl. 7–10; Lev. 16.

⁴ Heb. 8:1–5; 9:23,24.

⁵ Otk. 11:19.

⁶ Izl. 25:21,22.

2. Smrt Otkupitelja za grijehе ljudi, i njegov rad kao Prvosvećenika pred kovčegom na Nebu, direktno upućuju na činjenicu da se u tom kovčegu nalazi zakon koji je čovječanstvo prekršilo.

3. Pošto se pomirenje i svećenstvo Kristovo odnose na zakon unutar tog kovčega pred kojim on služi, slijedi da je ovaj zakon postojao i da je prekršen prije nego što je Spasitelj sišao da umre za ljude.

4. I stoga, zakon sadržan u gornjem kovčegu nije zakon koji je potekao iz Novog Zavjeta; jer je nužno postojao dugo prije njega.

5. Ako je, dakle, Bog otkrio ovaj zakon čovječanstvu, to otkrivenje se mora tražiti u Starom Zavjetu. Jer, dok Novi Zavjet u više navrata spominje taj zakon koji je prouzrokovao da Spasitelj položi svoj život za grešne ljude, pa ga čak i citira, on nikada ne objavljuje nešto suprotno, već nas upućuje k Starom Zavjetu za izvorni zakon.¹

6. Iz toga slijedi da je ovaj zakon objelodanjen, i da se ovo otkrivenje nalazi u Starom Zavjetu.

7. U toj knjizi će se naći: (1) Silazak Svetoga na goru Sinaj; (2) Objavljivanje njegovog zakona u deset zapovijedi; (3) Deset zapovijedi ispisane prstom Božjim na dvije kamene ploče; (4) Ove ploče stavljene ispod prijestolja milosti u kovčeg zemaljske svetinje.²

8. Da je ovaj znamenit starozavjetni zakon koji je bio zatvoren u kovčegu zemaljske svetinje bio identičan onom u

¹ Rim. 3:19–31; 5:8–21; 8:3,4; 13:8–10; Gal. 3:13,14; Ef. 6:2,3; Jak. 2:8–12; 1. Iv. 3:4,5.

² Izl. 19; 20; 24:12; 31:18; Pnz. 10.

kovčegu na Nebu, može se ovako pokazati: (1) Prijesto milosti koji je bio postavljen nad deset zapovijedi bio je mjesto s kojeg se očekivalo pomilovanje, glavna stvar u djelu pomirenja;¹ (2) Zakon ispod prijestolja milosti bio je onaj koji je činio djelo pomirenja neophodnim; (3) Tu nije bilo otkupljenja koje bi moglo ukloniti grijeh; to je bila samo sjenka ili pomirenje u tipu; (4) Ali postojao je stvarni grijeh, i odatle pravi zakon koji je čovjek prekršio; (5) Stoga mora postojati pomirenje koje može ukloniti grijeh; i to pravo pomirenje se mora odnositi na taj zakon koji je prekršen, i u vezi s kojim je pomirenje bilo u sjenci.² (6) Deset zapovijedi su tako predstavljene u Starom Zavjetu kao zakon koji je zahtijevao pomirenje; dok je činjenica da te žrtve koje su tamo prinošene nisu mogle pomoći da se uklone grijesi, uvijek držana pred očima.³ (7) Međutim Isusova smrt, kao antitip tih žrtava, bila je osmišljena da postigne upravo ono čega su one bile sjenka, ali na što one nisu mogle utjecati, tj. izvršiti otkupljenje za prijestup tog zakona koji je stavljen u kovčeg ispod prijestolja milosti.⁴

Na taj način dolazimo do zaključka da je Božji zakon koji se nalazi u kovčegu na Nebu identičan onom zakonu koji se nalazi u kovčegu na zemlji; i da su oba identična s onim zakonom koji novi zavjet stavlja u srce svakog vjernika.⁵ Stari Zavjet nam, stoga, daje zakon Božji i proglašava ga savršenim; on također pruža pomirenje u tipu, ali ga

¹ Lev. 16.

² Rim. 3:19–31; 1. Iv. 3:4, 5.

³ Ps. 40:6–8; Heb. 10.

⁴ Heb. 9:10.

⁵ Jer. 31:33; Rim. 8:3, 4; 2. Kor. 3:3.

proglašava neadekvatnim za uklanjanje grijeha.¹ Stoga ono što je bilo potrebno nije bilo novo izdanje zakona Božjeg; jer ono što je već dato bilo je savršeno; već pravo pomirenje za uklanjanje krivice prijestupnika. Dakle, Novi Zavjet odgovara upravo na ovu potrebu, pružajući stvarno pomirenje u smrti i posredovanju Otkupitelja, ali ne dajući novo izdanje zakona Božjeg,² iako ne propušta da nas usmjeri na savršeni zakon dat mnogo ranije. Međutim iako Novi Zavjet ne daje novo izdanje zakona Božjeg, on pokazuje da kršćanska dispensacija ima veliki original tog zakona u svetinji na Nebu.

9. Vidjeli smo da novi zavjet stavlja zakon Božji u srce svakog vjernika i da se original tog zakona čuva u hramu na Nebu. Da je čitavo čovječanstvo podložno zakonu Božjem, te da je oduvijek i bilo, jasno pokazuje Pavlova poslanica Rimljanima. U prvom poglavlju on prati nastanak idolopoklonstva do samovoljnog otpadništva neznabožaca, koje se dogodilo ubrzo nakon potopa. U drugom poglavlju, on pokazuje da, iako ih je Bog predao njihovim putevima, i kao posljedicu toga ostavio ih bez svog pisanog zakona, oni ipak nisu bili ostavljeni u potpunoj tami; jer su po prirodi imali djelo zakona zapisano u svojim srcima; i koliko god bila prigušena ova svjetlost, njihovo spasenje bi bilo osigurano tako što bi živjeli u skladu s njom, ili bi njihova propast bila ostvarena griješeći protiv nje. U trećem poglavlju on pokazuje kakvu je prednost Abrahamova obitelj imala u tome što je uzeta za Božje nasljeđe, dok su svi ostali narodi bili prepušteni sami sebi. Njima su

¹ Ps. 19:7; Jak. 1:25; Ps. 40.

² Rim. 5.

Božja proročanstva, pisani zakon, bili dati dodatno uz ono djelo zakona napisano u srcu, koje su po prirodi imali zajednički s neznabošcima. Zatim pokazuje da oni nisu bili ništa bolji od neznabožaca, jer su i jedni i drugi bili prijestupnici zakona. To dokazuje citatima iz Starog Zavjeta. Zatim pokazuje da Božji zakon ima nadležnost nad čitavim čovječanstvom:—

„Sada znamo da sve što zakon kaže, kaže onima koji su pod zakonom, da se zatvore svaka usta, i da cijeli svijet postane kriv pred Bogom.”¹

On zatim pokazuje da zakon ne može spasiti krivce, već ih mora osuditi, i to pravedno. Zatim, on otkriva veliku činjenicu da je iskupljenje kroz Isusovu smrt jedino sredstvo pomoću kojeg Bog može opravdati one koji traže pomilovanje, a da u isto vrijeme ostane pravedan. I na kraju uzvikuje:—

„Da li onda poništavam zakon vjerom? Ne daj Bože; naprotiv, mi utvrđujemo zakon.”²

Iz toga slijedi da zakon Božji nije ukinut; da je osuda koju izriče krivcima isto toliko opsežna kao i ponuda pomilovanja kroz evanđelje; da njegovo djelo po prirodi postoji u srcima ljudi; iz čega možemo zaključiti da ga je čovjek u svojoj čestitosti posjedovao u savršenstvu, što dalje dokazuje činjenica da novi zavjet, pošto je izbavio ljude od osude zakona Božjeg, taj zakon savršeno stavlja u njihova srca. Iz svega toga slijedi da je Božji zakon veliko mjerilo po kome se pokazuje grijeh,³ a odatle i pravilo života, po kojem bi trebalo hoditi cijelo čovječanstvo, i Hebreji i neznabošci.

¹ Rim. 3:19.

² Rim. 3:31.

³ Rim. 3:20 ; I. Iv. 3:4,5; 2:1,2.

Da je crkva u sadašnjoj dispencijaciji zaista nastavak drevne hebrejske crkve, pokazuje ilustracija dobrog drveta masline. Ta drevna crkva bila je Božja maslina, a ta maslina nikada nije uništena.¹ Zbog nevjerovanja su joj *neke* grane bile odlomljene; ali objava evanđelja neznabošcima ne stvara novo drvo masline; ono samo kalemi na dobru maslinu one neznabožce koji vjeruju; dajući im mjesto među prvobitnim granama, da s njima mogu sudjelovati u njegovom korijenu i izobilju. Ovo drvo masline mora poticati iz Abrahamovog poziva poslije otpadništva neznabožaca; njegovo deblo predstavlja patrijarhe, počevši od oca vjernih;² njegove grane, hebrejski narod. Kalemljenje divlje masline na mjesto odstranjenih grančica predstavlja priznavanje ne hebrejima jednake privilegije s Hebrejima nakon isteka sedamdeset sedmica. Starozavjetna crkva, prvobitna maslina, bila je kraljevstvo svećenika i sveti narod; novozavjetna crkva, maslinovo drvo poslije kalemljenja neznabožaca, opisana je istim terminima.³

Kada je Bog predao neznabošce otpadništvu prije pozivanja Abrahama, pomiješao je njihove jezike, da ne razumiju jedni druge, i tako ih je raselio po čitavoj zemlji. Nasuprot tome stoji dar jezika na dan Pedesetnice, priprema za poziv neznabožaca, i njihovo kalemljenje na dobro drvo masline.⁴

Pratili smo Šabat do pozivanja neznabožaca i početnih događaja evanđeoske dispencijacije. Smatramo da je Božji

¹ Jer. 11:16 ; Rim. 11:17-24.

² Rim. 4:16-18; Gal. 3:7-9.

³ Izl. 19:5,6; 1. Pt. 2:9,10.

⁴ Post. 11:1-9 ; Dap. 2:1-II.

zakon, čiji je dio Šabat, ono što je učinilo smrt našeg Gospoda kao neophodnu žrtvu pomirnicu; i da je veliki original tog zakona u gornjem kovčegu, pred kojim služi naš Gospod kao Prvosvećenik; dok je prijepis tog zakona novim zavjetom ispisan u srcu svakog vjernika. Vidi se, dakle, da je Božji zakon intimnije povezan s Božjim narodom od Otkupiteljeve smrti nego prije tog događaja.

Nema sumnje da je apostolska crkva revno svetkovala Šabat, kao i sve druge propise moralnog zakona. Činjenica je dokazana, ne samo zato što rani kršćani nisu bili optuženi za njegovo kršenje od svojih najzakletijih neprijatelja; niti u potpunosti činjenicom da su grijeh smatrali prijestupom zakona, i da je zakon bio veliko mjerilo po kome se grijeh pokazuje i kojim grijeh postaje izuzetno grešan.¹ Ove stavke su svakako odlučujući dokaz da je apostolska crkva držala četvrtu zapovijed. Jakovljevo svjedočanstvo o deset zapovijedi, da onaj tko prekrši jednu od njih postaje kriv za sve, još je jedan snažan dokaz da je rana crkva revno držala cijeli Božji zakon.² Međutim, pored ovih činjenica, imamo posebnu garanciju da Gospodnji Šabat nije zaboravljen od apostolske crkve. Molitva koju je naš Gospod naučio svoje učenike, da njihov bijeg iz Judeje ne bude na Šabat, bila je, kao što smo vidjeli, osmišljena da duboko utisne svetost Šabata u njihove umove, i nije mogla da ne osigura taj rezultat.³ U povijesti rane crkve imamo nekoliko važnih napomena o Šabatu. Prva od njih je sljedeća:—

¹ Rim. 7:12,13.

² Jak. 2:8–12.

³ Vidjeti poglavlje x.

„Ali otišavši iz Perge, došli su u Antiohiju u Pizidiji, i ušli u sinagogu na Šabat, i sjeli.”¹

Na poziv starješina sinagoge, Pavao je održao opširno obraćanje, dokazujući da je Isus, Krist. Učinio je to sljedećim riječima:—

„Jer oni koji žive u Jeruzalemu i njihovi nadstojnici, pošto ga nisu poznavali, niti glasove proročke koji se čitaju svakog Šabata, ispunili su ih osudivši ga.”²

Kada je Pavlov govor bio završen, čitamo:—

„A kada su Hebreji izašli iz sinagoge, neznabošci su molili da im se ove riječi propovijedaju sljedećeg Šabata.³ A kada se zajednica razila, mnogi Hebreji i vjerni prozeliti pošli su za Pavlom i Barnabom: koji su govoreći im, uvjerali ih da nastave u milosti Božjoj. I sljedećeg Šabata skupio se skoro cijeli grad da čuje riječ Božju.”

Ovi tekstovi pokazuju, 1. Da se pod terminom Šabat u knjizi Djela apostolskih podrazumijeva onaj dan kada se hebrejski narod okupljao u sinagogi da sluša propovijedanje proroka. 2. Kako je ovaj govor bio četrnaest godina poslije uskrsnuća Kristovog, a Lukin zapis o njemu tridesetak godina poslije tog događaja, slijedi da navodna promjena Šabata prilikom uskrsnuća Kristovog nije, čak ni poslije mnogo godina, bila

¹ Dap. 13:14.

² Stih 27.

³ Dr. Bloomfield iznosi sljedeću bilješku o ovom tekstu: „Riječi, *εις τὸ μετὰ τὴν σάββατον*., prema mnogim komentatorima navodno bi trebale značiti neki središnji dan u tjednu’. Ali to je opovrgnuto stihom 44, a smisao izražen u našoj zajedničkoj verziji je, bez sumnje, istinit. To su usvojili najbolji suvremeni komentatori, a potvrđeno je drevnim verzijama.” *Greek Testament with English notes*, svezak i. str. 521. I prof. Hackett ima sličnu bilješku.—*Commentary on Acts*, str. 233.

poznata ni Luki ni Pavlu. 3. Da je ovdje bila izuzetna prilika da se spomene promjena Šabata, ako je istina da je Šabat promijenjen u čast Kristovog uskrsnuća. Jer kada je Pavao zamoljen da propovijeda iste riječi sljedećeg Šabata, on je mogao odgovoriti da je sljedeći dan sada pravi dan za bogoslužjenje. A Luka, zapisujući ovaj događaj, nije mogao izbjeći spominjanje ovog novog dana, da je točno da je drugi dan postao Šabat Gospodnji. 4. Da pošto se ovaj drugi sastanak skoro u potpunosti odnosio na neznabošce, ne može se reći u ovom slučaju da je Pavao propovijedao na Šabat zbog Hebreja. Naprotiv, narativ snažno ukazuje na Pavlovo poštovanje Šabata kao pravog dana za bogoslužjenje. 5. Niti se može poreći da su neznabošci u ovom gradu dobro razumjeli Šabat, i da su u izvjesnoj mjeri imali poštovanja prema njemu, činjenicu koja će biti potvrđena drugim tekstovima.

Nekoliko godina nakon ovih dešavanja, apostoli su se okupili u Jeruzalemu da razmotre pitanje obrezanja.¹ „Pojedini ljudi koji su došli iz Judeje”, našavši neznabošce neobrezane, „poučili su braću i rekli, ako se ne obrežete prema Mojsijevom načinu ne možete se spasiti”. Da su zatekli neznabošce kako zanemaruju Šabat, nesumnjivo bi ovo prvo izazvalo njihov ukor. Zaista je vrijedno pažnje da u to vrijeme u crkvi nije postojao nikakav spor u vezi s poštovanjem Šabata; jer nijedan nije izveden pred ovaj apostolski sabor. Ipak, da je bilo točno da se tada zagovarala promjena Šabata, ili da je Pavao poučio neznabošce da zanemare Šabat,

¹ Dap. 15.

bez sumnje bi oni koji su postavljali pitanje obrezanja urgirali za Šabat s još većom ozbiljnošću. Da Mojsijev zakon, o čijem svetkovanju se raspravljalo na ovom skupu, nije deset zapovijedi, vidi se iz nekoliko presudnih činjenica. 1. Zato što Petar razmatrani zakon naziva jarmom koji nisu mogli nositi ni njihovi očevi ni oni sami. Ali Jakov izričito naziva taj kraljevski zakon, koji, kako je sam pokazao, predstavlja deset zapovijedi, zakonom slobode. 2. Zato što je na ovom skupu odlučeno protiv autoriteta Mojsijevog zakona; pa ipak, Jakov, koji je bio član ovog tijela, nekoliko godina kasnije je svečano zapovjedio poslušnost zapovijedima, potvrđujući da onaj tko je prekršio jednu, kriv je za sve.¹ 3. Zato što je glavna karakteristika Mojsijevog zakona kako je ovdje predstavljeno bilo obrezanje.² Međutim obrezanje nije bilo u deset zapovijedi; ali i da je točno da Mojsijev zakon uključuje ove zapovijedi, obrezanje u tom slučaju ne bi bilo glavna odlika tog zakona. 4. Konačno, zato što propisi koji su proglašeni obaveznim još uvijek nisu u potpunosti nijedna od deset zapovijedi. To su, prvo, zabrana mesa koje se prinosi idolima; drugo, o krvi; treće, o udavljenom; i četvrto, o bludu.³ Svaka od ovih zapovijedi se često može naći u Mojsijevim knjigama,⁴ a prva i posljednja spadaju pod drugu i sedmu zapovijed; ali svaka od ovih pokriva samo dio onoga što je zabranjeno bilo kojom zapovijedi. Evidentno je, dakle, da

¹ Dap. 15:10, 28, 29; Jak. 2:8–12.

² Stihovi 1,5.

³ Stih 29; 21:25.

⁴ Izl. 34:15,16; Br. 25:2; Lev. 17:13,14; Post. 9:4; Lev. 3:17; Post. 34; Lev. 19; 29.

se na ovom skupu nije razmatrao autoritet deset zapovijedi i da odluka tog skupa nije imala nikakve veze s tim propisima. Jer u suprotnom apostoli bi oslobodili neznabošce svake obaveze prema osam od deset zapovijedi, i od dodatnih zabrana sadržanih u preostale dvije.

Očigledno je da u velikoj mjeri griješe oni koji predstavljaju ne hebreje kao oslobođene obaveze prema Šabatu ovim skupom. Ovo pitanje nije došlo pred apostole ovom prilikom; snažan dokaz da neznabošci nisu bili naučeni da zanemaruju Šabat, kao što su trebali izostaviti obrezanje, što je bio povod da se to iznese pred apostole u Jeruzalemu. Ipak, o Šabatu se na ovom okupljanju govorilo kao o postojećoj ustanovi, a također i u vezi s kršćanima iz neznaboštva. Tako da, kada je Jakov izrekao presudu na dato pitanje, upotrijebio je sljedeće riječi:—

„Zato je moja presuda da ne uznemiravamo one, koji su se među neznabošcima okrenuli Bogu; nego da im napišemo, da se uzdržavaju od oskvrnjenja idolima, od bluda, od udavljenih životinja i od krvi. Jer Mojsije od davnina ima u svakom gradu one koji ga propovijedaju, budući da se čita u sinagogama svakog Šabata.”¹

Ovu posljednju činjenicu Jakov navodi kao razlog za predloženi smjer prema braći među neznabošcima. „Jer Mojsije od davnina ima u svakom gradu one koji ga propovijedaju, budući da se čita u sinagogama svakog Šabata.” Iz ovoga je očigledno da drevni običaj bogoslužjenja na Šabat nije bio samo sačuvan od strane hebrejskog naroda i nošen s njima u svaki neznabožački grad, već da su neznabožački kršćani zaista prisustvovali ovim sastancima. U suprotnom, razlog

¹ Dap. 15:19–21.

koji je Jakov naveo izgubio bi svu svoju snagu, jer nije primjenljiv na ovaj slučaj. To što su prisustvovali snažno svjedoči da je Šabat bio dan bogoslužjenja kod poganskih crkava.

Da drevni Šabat Gospodnji nije bio ukinut niti izmijenjen prije ovog sastanka apostola, potvrđuje priroda spora koji je ovdje razriješen. I na kraju njihovog okupljanja, biblijski Šabat je još uvijek bio sveto ustoličen u tvrđavi četvrte zapovijedi. Poslije ovoga, u noćnoj viziji, Pavao je bio pozvan da posjeti Makedoniju. U poslušnosti ovom pozivu, došao je u Filipu, koji je glavni grad tog dijela Makedonije. Ovako Luka bilježi posjetu:—

„I bili smo u tom gradu ostavši nekoliko dana. A na Šabat smo izašli iz grada pored rijeke, gdje se obično održavala molitva; i sjeli smo i govorili ondje okupljenim ženama. Čula nas je neka žena po imenu Lidija, prodavačica purpura, iz grada Tijatire, koja se klanjala Bogu; čije je srce otvorio Gospod, te je sudjelovala onome što je Pavao govorio.”¹

Čini se da ovo nije bio skup Hebreja, već neznabožaca, koji su, poput Kornelija, bili poštovatelji pravog Boga. Dakle, vidi se da je crkva Filipljana nastala od pobožnog skupa neznabožaca koji su držali Šabat. A vjerojatno je da su Lidija i oni koje je ona zapošljavala u poslu, a koji su očigledno bili svetkovatelji Šabata, bili sredstvo za predstavljanje evanđelja u njihovom gradu Tijatiri.

„Kad prodoše kroz Amfipol i Apoloniju, dodoše u Solun, gdje je bila judejska sinagoga. I Pavao, kao što je bio njegov običaj,² uđe k njima, i tri Šabata je rasuđivao s njima iz Pisma... I neki od njih povjerovaše, te

¹ Dap. 16:12–14.

² Pavlov način je prikazan sljedećim tekstovima, i u svima se vidi da su sastanci o kojima je riječ bili na Šabat. Dap. 13:1; 14:1; 17:10, 17; 18:19; 19:8.

pristadoše s Pavlom i Silom; i od pobožnih Grka veliko mnoštvo, i od uglednih žena ne malo.”¹

Takvo je porijeklo Solunske crkve. Nema sumnje da je na svom početku to bila skupština svetkovatelja Šabata. Jer pored malobrojnih Hebreja koji su primili evanđelje kroz Pavlov rad, bilo je veliko mnoštvo pobožnih Grka; odnosno neznabožaca koji su se ujedinili s Hebrejima u bogosluženju na Šabat. Imamo snažan dokaz, da su oni nastavili svetkovati Šabat nakon što su primili evanđelje, u sljedećim Pavlovim riječima upućenim njima kao crkvi Kristovoj:—

„Jer vi, braćo, postali ste sljedbenici crkava Božjih koje su u Judeji u Kristu Isusu.”²

Crkve u Judeji, kao što smo vidjeli, su svetkovatelj Šabata Gospodnjeg. Prvi obraćenici u Solunu, prije nego što su primili evanđelje, svetkovali su Šabat, a kada su postali kršćanska crkva, prihvatili su crkve u Judeji kao pravi primjer. I ova crkva je usvojena za primjer od crkava u Makedoniji i Ahaji. U ovaj broj su bile uključene crkve u Filipi i Korintu. Ovako piše Pavao:—

„I postadoste sljedbenici nama i Gospodu, primivši riječ u velikoj nevolji, s radošću Duha Svetoga, tako da ste bili uzor svima koji vjeruju u Makedoniji i Ahaji. Jer od vas se proču riječ Gospodnja, ne samo u Makedoniji i Ahaji, nego se i svugdje raširila vjera vaša u Boga.”³

Poslije ovih stvari, Pavao je došao u Korint. Ovdje je prvo pronašao Akvilu i Priscilu.

¹ Dap. 17:1–4.

² 1. Sol. 2:14.

³ 1. Sol. 1:7,8.

„I pošto je bio istog zanata, on je boravio s njima i radio; jer po svom zanimanju oni su bili izrađivači šatora. I govorio je u sinagogi svakog Šabata, te uvjeravao Hebreje i Grke.”¹

Na ovom mjestu je Pavao također zatekao neznabošce kao i Hebreje koji su prisustvovali bogoslužju na Šabat. Prvi članovi crkve u Korintu su stoga bili svetkovatelji Šabata u vrijeme kada su primili evanđelje; i, kao što smo vidjeli, usvojili su kao svoj obrazac solunsku crkvu koja drži Šabat, a koja je djelovala po uzoru na crkve u Judeji.

Prve crkve su osnovane u Judeji. Svi njihovi članovi su od djetinjstva bili upoznati s Božjim zakonom i dobro su razumjeli zapovijed: „Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim.” Pored ovog propisa, sve ove crkve su imale poseban spomen na Šabat. Znali su od samog našeg Gospoda da dolazi vrijeme kada će svi odjednom morati bježati iz te zemlje. I s obzirom na ovu činjenicu, trebali su se moliti da trenutak njihovog iznenadnog bijega ne bude na Šabat; molitvu koja je osmišljena, kao što smo vidjeli, da sačuva svetost Šabata. Stoga nema sumnje da su crkve u Judeji bile sastavljene od članova koji su se pridržavali Šabata.

Od crkava osnovanih van Judeje, čije je porijeklo dato u Djelima apostolskim, skoro sve su počele s hebrejskim obraćenicima. Oni su svetkovali Šabat kada su primili evanđelje. Među njih su nakalemljeni obraćenici iz neznaboštva. A vrijedi primijetiti da se u velikom broju slučajeva ti neznabošci nazivaju „pobožnim Grcima”, „religioznim prozelitima”, osobama koje su „obožavale Boga”, koje su se bojale Boga i koje

¹ Dap. 18:3,4.

su se „uvijek molile Bogu”.¹ Ovi neznabošci, u vrijeme svog obraćenja evanđelju, bili su, kao što smo vidjeli, obožavatelji Boga na Šabat s hebrejskim narodom. Kada je Jakov predložio kakvo pismo apostoli trebaju poslani obraćenicima iz neznaboštva, on je naznačio i razlog za njegovo usvajanje, silu koju sada možemo cijeniti: „Jer Mojsije”, rekao je on, „od davnina ima u SVAKOM GRADU one koji ga propovijedaju, budući da se čita u sinagogama svakog Šabata”. Tako se jasno pokazuje Šabatni karakter apostolskih crkava.

U pismu upućenom Korinćanima, otprilike pet godina nakon što su primili evanđelje, Pavao je trebao uspostaviti peti stup u hramu prvog dana. Ovako im je napisao:—

„A što se tiče sakupljanja za svete, činite i vi kao što sam odredio crkvama u Galaciji. U prvi dan tjedna neka svaki od vas odvoji kod sebe u riznicu, koliko mu je Bog dao da uspije, da ne bude sakupljanja kad ja dođem.”²

Iz ovih tekstova je proistekla tvrdnja u korist Šabata prvog dana, 1. Da je ovo bilo javno sakupljanje. 2. Da je odatle prvi dan u tjednu bio dan javnog bogoslužjenja u crkvama u Korintu i Galaciji. 3. I da je stoga Šabat promijenjen na taj dan. Tako se izmjena Šabata izvodi na osnovu javnih okupljanja radi bogoslužjenja prvog dana u Korintu i Galaciji; a postojanje ovih skupova tog dana zaključuje se iz Pavlovihi riječi: „U prvi dan tjedna neka svaki od vas odvoji *kod sebe* u riznicu.”

Što onda ove riječi zapovijedaju? Postoji samo jedan odgovor: One zapovijedaju upravo *suprotno* javnom okupljanju. Svatko treba odvojiti kod sebe svakog prvog dana u tjednu, koliko

¹ Dap. 10:2, 4, 7, 22, 30–35; 13:43; 14:1; 16:13–15; 17:4, 10–12.

² 1. Kor. 16:1,2.

mu je Bog dao da uspije, da bi, kada Pavao dođe, mogli biti spremni. G. J. W. Morton, pokojni prezbiterijanski misionar na Haitiju, svjedoči sljedeće:—

„Cijelo pitanje se vrti oko značenja izraza, ‘kod sebe’; i jako se čudim kako možete zamisliti da to znači ‘u sakupljačku kutiju zajednice’. Greenfield, u svom Leksikonu, prevodi grčki izraz, ‘*Sa sobom, tj. kod kuće*’. Dvije latinske verzije, Vulgata i Kastelija, prevode, ‘*apud se*’, sa sobom; kod kuće. Tri francuska prijevoda, Martina, Osterwalda i De Sacya, ‘*chez soi*’, u svojoj kući; kod kuće. Njemački od Luthera, ‘*bei sich selbst*’, kod sebe; kod kuće. Nizozemski, ‘*by hemselven*’, isto kao i njemački. Talijanski od Diodatija, ‘*appresso di se*’, u svom prisustvu; kod kuće. Španjolski od Felipe Scioa, ‘*en su casa*’, u vlastitoj kući. Portugalski od Ferreire, ‘*para isso*’, sa sobom. Švedski, ‘*noer sig self*’, blizu sebe.”¹

Dr. Bloomfield ovako komentira original: „*παρ ἑαυτῶ*, ‘kod sebe’. Francuski *chez lui*, ‘kod kuće’.”²

Douay Biblija glasi: „Neka svatko od vas odvoji kod sebe.” G. Sawyer ovako prevodi: „Neka svatko od vas odvoji po strani kod sebe.” Latinska verzija Teodorea Beza ima: „*Apud se*”, *tj.*, kod kuće. Sirijska ovako glasi: „Svatko od vas neka odvoji po strani i čuva kod kuće.”

Istina je da poznati pisac prvog dana, Justin Edwards, D. D., u upornom nastojanju da dokaže promjenu Šabata, iznosi ovaj tekst kako bi pokazao da je nedjelja bila dan vjerskog bogoslužjenja u ranoj crkvi. Ovako on kaže:—

„Ovo odvajanje u riznice NIJE odvajanje KOD KUĆE; jer to ne bi spriječilo okupljanja kada on bude došao.”³

¹ Vindication of the True Sabbath, Battle Creek ed., str. 51, 52.

² Greek Testament with English Notes, svezak ii. str. 173.

³ Sabbath Manual of the American Tract Society str. 116.

Takav je bio njegov govor kao teologa na koga je pao težak zadatak da dokaže promjenu Šabata autoritetom Svetog Pisma. Međutim u svojim Bilješkama o Novom Zavjetu, u kojima se osjećao slobodnim govoriti istinu, on se na sljedeći način direktno suproti svojim već citiranim riječima. Ovako on komentira ovaj tekst:—

„Odvoji po strani u riznicu; KOD KUĆE. Da ne bude sakupljanja; da njihovi darovi budu spremni kada apostol dođe.”¹

Tako čak i dr. Edwards priznaje da se ideja o javnom sakupljanju ne nalazi u ovom zapisu. Naprotiv, čini se da bi se svaki pojedinac, u poslušnosti ovom propisu, na početku svakog novog tjedna, našao KOD KUĆE kako odvaja nešto za Božju stvar, koliko mu njegovi svjetovni poslovi dozvoljavaju. Promjena Šabata, kao što dokazuje ovaj tekst, u potpunosti počiva na ideji za koju dr. Edwards priznaje da se u njoj ne nalazi. Vidjeli smo da je crkva u Korintu bila crkva koja je držala Šabat. Očigledno je da im ovaj tekst nikada nije mogao sugerirati promjenu Šabata.

Ovo je čak jedini propis u kojem Pavao spominje prvi dan u tjednu. Napisan je skoro trideset godina nakon navodne promjene Šabata. Ipak, Pavao izostavlja sve nazive svetosti, jednostavno ga označavajući kao prvi dan u tjednu; naziv na koji je imao pravo kao jedan od „šest radnih dana”.² Također je vrijedno pažnje da je ovo jedini propis u Bibliji u kome je prvi dan čak i imenovan; i da ovaj propis ne govori ništa u

¹ Family Testament of the American Tract Society, str. 286.

² Ez. 46:1.

vezi sa svetošću dana na koji se odnosi; čak i čast koju mu ukazuje prikladnija je svjetovnom nego svetom danu.

Ubrzo nakon što je napisao svoju prvu poslanicu Korinćanima, Pavao je posjetio Troadu. U zapisu o ovoj posjeti posljednji put se spominje prvi dan u tjednu u Novom Zavjetu:—

„I otplovismo iz Filipe poslije dana beskvasnih kruhova, i za pet dana dođosmo k njima u Troadu;¹ gdje ostadosmo sedam dana. A prvog dana u tjednu, kada su se učenici okupili da lome kruh, Pavao im je propovijedao, spreman da sutradan krene; te nastavio svoj govor do ponoći. I bilo je mnogo svjetla u gornjoj odaji, gdje su bili okupljeni. A na prozoru je sjedio neki mladić po imenu Eutih, koji je pao u dubok san; a pošto je Pavao dugo propovijedao, utonuo je u san, i pao s trećeg kata, i ostao na mjestu mrtav. A Pavao siđe, pade na njega, i zagrlivši ga reče: Ne uznemiravajte se; jer je život njegov u njemu. Kad se dakle opet popeo gore, i razlomio kruh, i jeo, pričao je dugo, čak do svanuća, te je otišao. I dovedoše mladića živog, i nemalo se utješise. A mi smo prešli na lađu, i otplovili u As, tamo namjeravajući primiti Pavla; jer je tako odredio, odlučivši da ide pješke.”²

Ovo pismo trebalo bi osigurati šesti stup za hram prvog dana. Argument se može sažeto izložiti ovako: Ovo svjedočanstvo pokazuje da je prvi dan u tjednu apostolska crkva odredila za sastanke za lomljenje kruha u čast Kristovog uskrsnuća; iz čega je razumno zaključiti da je ovaj dan postao Kršćanski Šabat.

¹ Profesor Hackett komentira dužinu ovog putovanja: „Trajanje prvog apostolovog putovanju k Europi bilo je samo dva dana; vidjeti poglavlje 16:11. Nepovoljni vjetrovi ili zatišja mogli bi, u bilo koje godišnje doba, izazvati ove varijacije.”—*Commentary on, Acts*, str. 329. Ovo pokazuje koliko je malo osnova da se tvrdi da je Pavao prekršio Šabat na ovom putovanju. Bilo je dovoljno vremena da stigne do Troade prije Šabata kada je krenuo iz Filipe, da to nisu ometali drugi uzroci.

² Dap. 20:6–13.

Ako bi se ovaj prijedlog mogao utvrditi kao nesumnjiva istina, promjena Šabata ne bi bila neophodan zaključak; to bi čak i tada predstavljalo samo uvjerljivu pretpostavku. Sljedeće činjenice će nam pomoći da procijenimo istinitost ovog argumenta za promjenu Šabata. 1. Da je ovo jedini slučaj vjerskog sastanka prvog dana u tjednu zabilježen u Novom Zavjetu. 2. Da se ne može staviti naglasak na izraz „kada su se učenici okupili”, kao dokaz da su se sastanci radi lomljenja kruha održavali svakog prvog dana u tjednu; jer u originalu nema ničega što odgovora riječi „kada”; budući da je cijela fraza prevedena iz tri riječi, svršenog pasiva participa *συνηγμένων*, „biti okupljen” i *τῶν μαθητῶν*, „učenici”; sveti pisac jednostavno navodi okupljanje učenika ovom prilikom.¹ 3. Da obred lomljenja kruha nije uspostavljen da bi se slavilo uskrsnuće Kristovo, nego da bi se održala uspomena na njegovu smrt na križu.² Čin lomljenja kruha prvog dana u tjednu, dakle, nije sjećanje na Kristovo uskrsnuće. 4. Kako je lomljenje kruha znak sjećanja na raspeće našeg Gospoda, a ustanovljeno je one večeri kojom je počeo dan raspeća, kada su bili prisutni sam Isus i svi apostoli,³ očigledno je da dan raspeća ima više razloga za proslavljanje ovog obreda nego dan uskrsnuća. 5. Ali kako naš Gospod nije odredio nijedan dan za ovaj obred, i kako je zabilježeno da ga je apostolska crkva u Jeruzalemu slavila svakodnevno,⁴ očigledno je drskost argumentirati

¹ Ovako prof. Whiting prevodi frazu: „Budući da su učenici okupljeni”. A Sawyer kaže: „Budući da smo mi okupljeni.”

² 1. Kor. 11:23–26.

³ Mt. 26.

⁴ Dap. 2:42–46.

promjenu Šabata jednim jedinim primjerom njegovog svetkovanja prvog dana u tjednu. 6. Da se ovaj slučaj lomljenja kruha prvog dana očigledno odnosio na skori i posljednji Pavlov odlazak. 7. Jer je izuzetna činjenica da je ovaj, jedini vjerski sastanak prvog dana zabilježenog u Novom Zavjetu, bio noćni sastanak. To dokazuje činjenica da su na tom skupu gorjele mnoge svijeće i da je Pavao propovijedao do ponoći. 8. A iz ove činjenice proizlazi važna posljedica da je ovaj sastanak prvog dana bio u subotu uvečer.¹ Jer pošto se dani u tjednu

¹ Ovu činjenicu su priznali mnogi komentatori prvog dana. Ovako prof. Hackett komentira ovaj tekst: „Hebreji su računali dan od večeri do jutra, i po tom principu bi večer prvog dana u tjednu bilo naše subotnje večer. Ako je Luka tako računao ovdje, kao što mnogi komentatori pretpostavljaju, apostol je tada sačekao da istekne hebrejski Šabat i održao svoju posljednju vjersku službu s braćom u Troadi, na početku kršćanskog Šabata, tj. u subotu uvečer, i stoga je nastavio svoje putovanje u nedjelju ujutro” — *Commentary on Acts*, str. 329, 330. Međutim on nastoji zaštititi Šabat prvog dana od ovog fatalnog priznanja sugerirajući da je Luka vjerojatno računao vrijeme prema poganskoj metodi, a ne prema onome što je propisano u Svetom Pismu!

Kitto, primjećujući činjenicu da je ovo bio večernji sastanak, ovako govori: „Iz ove posljednje okolnosti se zaključuje da je sastanak počeo poslije zalaska sunca na Šabat, u koje vrijeme je počeo prvi dan u tjednu, prema Hebrejskom računanju [Jahn's Bibl. Antiq., odlomak 398], što bi se teško uklopilo s idejom o uspomeni na uskrsnuće.” — *Cyclopedia of Biblical Literature*, članak, Gospodnji dan.

A Prynne, čije je svjedočanstvo u vezi s otkupljenjem kao argumentom za promjenu Šabata već citirano, ovako komentira ovu stvar: „Zato što tekst kaže da je bilo mnogo svjetla u gornjoj sobi gdje su bili okupljeni i da je Pavao propovijedao od njihovog okupljanja do ponoći, ... ovaj sastanak učenika u Troadi i Pavlova propovijed njima, počeli su uvečer. Jedina nedoumica jest koja je ovo večer bila... Što se mene tiče, jasno shvaćam da je to bilo u subotu uvečer, kako mi to lažno nazivamo, a ne u nadolazeće nedjeljno večer... Iz razloga što sveti Luka bilježi da je sastanak bio prvog dana u tjednu ... zato je morao biti u subotu, a ne u našu nedjelju uvečer, pošto nedjelja uvečer u Lukinim i biblijskom

računaju od večeri do večeri, i pošto je večer pri zalasku sunca,¹ vidi se da prvi dan u tjednu počinje u subotu uvečer pri zalasku sunca, a završava se u nedjelju zalaskom sunca. Noćni sastanak, dakle, prvog dana u tjednu mogao bi biti jedino u subotu uvečer. 9. Pavao je dakle propovijedao do ponoći u subotu uvečer—jer su učenici održali noćni sastanak na kraju Šabata, jer je trebao otići ujutro—a zatim pošto je prekinut padom mladića, sišao je dolje i iscijelio ga, te je potom otišao gore i prisustvovao lomljenju kruha; a u svitanje dana, u nedjelju ujutro, on je otišao. 10. Tako smo dobili nedvosmislene dokaze da su Pavao i njegovi suputnici nastavili svoje putovanje prema Jeruzalemu ujutro prvog dana u tjednu; oni su se odvezli brodom u As, a on je izabrao da ide pješke. Ova činjenica je uzgredan dokaz Pavlovog poštovanja prema Šabatu, jer je čekao da on prođe prije nego što je nastavio svoje putovanje; i to je pozitivan dokaz da on nije znao ništa o onome što se u modernim vremenima naziva Kršćanski Šabat. 11. Ove riječi Luka je napisao najmanje trideset godina nakon navodne promjene Šabata. Vrijedi napomenuti da Luka izostavlja sve nazive svetosti, jednostavno označavajući

računanju nije bila dio prvog, već drugog dana; dan koji uvijek počinje i završava se uvečer.”

Prynne uočava prigovor izvučen iz fraze „spreman sutradan da krene”, koji ukazuje da ovaj odlazak nije bio istog dana u tjednu kao i njegov noćni sastanak. Suština njegovog odgovora je sljedeća: Ako se ima u vidu da se dani u tjednu računaju od večeri do večeri, sljedeći tekstovi, u kojima se za vrijeme noći, o jutru govori kao o sutrašnjici, odmah će pokazati da sljedeći dan u tjednu nije nužno najavljen frazom koju ispituje, 1. Sam. 19:11; Est. 2:14; Sof. 8:3; Dap. 23:31,32. *Diss. on Lord's Day Sab.*, str. 36–41, 1633.

¹ Vidjeti zaključak poglavlja viii.

dan o kome je riječ kao prvi dan u tjednu. Ovo je zadivljujuće u skladu s činjenicom da u njegovom evanđelju, kada bilježi sam događaj za koji se kaže da je promijenio Šabat, on ne samo da izostavlja i najmanji nagovještaj te činjenice, već sam dan označava njegovim svjetovnim nazivom prvi dan u tjednu, a istovremeno označava prethodni dan kao Šabat prema zapovijedi.¹

Iste godine kada je Pavao posjetio Troadu, pisao je crkvi u Rimu:—

„Onoga koji je slab u vjeri prihvaćajte, ali ne na rđave rasprave. Jer jedan vjeruje da sve može jesti, drugi, koji je slab, jede bilje. Tko jede neka ne prezire onoga koji ne jede, i neka onaj koji ne jede, ne sudi onome koji jede; jer ga je Bog primio. Tko si ti da sudiš tuđem sluzi? Svom gospodaru on stoji ili pada. Da, on će stajati, jer Bog može učiniti da on stoji. Jedan čovjek vrednuje jedan dan iznad drugog: drugi vrednuje svaki dan podjednako. Neka svaki čovjek bude potpuno uvjeren u svom umu. Tko pridaje važnost danu, čini to Gospodu, i onaj tko ne pridaje važnost danu, Gospoda radi to čini. Tko jede, jede Gospodu, jer Bogu zahvaljuje; a tko ne jede, Gospodu ne jede, i Bogu zahvaljuje.”²

Ove riječi su često citirane da pokažu da je poštovanje četvrte zapovijedi sada stvar ravnodušnosti; svaki pojedinac ima slobodu postupati po svom nahodaenju. Takva neobična doktrina treba biti temeljno provjerena prije nego što bude usvojena. Jer je Bogu bilo po volji da ustanovi Šabat prije pada čovjeka, i da mu da mjesto u svom zakonu od deset zapovijedi, čineći ga tako dijelom tog zakona na koji se odnosi veliko pomirenje; i kao što je Gospod Isus, tijekom svoje

¹ Lk. 23:56; 24:1.

² Rim. 14:1–6.

službe, proveo mnogo vremena objašnjavajući njegov milosrdni smisao, i pobrinuo se da spriječi njegovo sknavljenje prilikom bijega svog naroda iz Judeje, što je bilo deset godina nakon što su ove riječi napisane od strane Pavla; i kao što je sama četvrta zapovijed izričito priznata poslije Kristovog raspeća; ako bismo, pod ovim okolnostima, mogli pretpostaviti da je u skladu s istinom da Svevišnji treba ukinuti Šabat, svakako bismo trebali očekivati da se to ukidanje izrazi direktnim jezikom. Ipak, ni Šabat ni četvrta zapovijed nisu ovdje imenovane. Da se oni ne spominju u ovom Pavlovom govoru, pokazat će sljedeći razlozi:

1. Takvo gledište učinilo bi poštovanje jedne od deset zapovijedi pitanjem ravnodušnosti; dok Jakov ukazuje da prekršiti jednu od njih znači prekršiti cijeli zakon.¹ 2. To je direktno u suprotnosti s onim što je Pavao prethodno napisao u ovoj poslanici; jer govoreći o zakonu deset zapovijedi, on ga naziva svetim, duhovnim, pravednim i dobrim; i kaže da grijeh—prijestup zakona—preko zapovijedi postaje „VEOMA GREŠAN”.² 3. Zato što Pavao u istoj poslanici potvrđuje vječnost tog zakona koji je uzrokovao da naš Gospod položi svoj život za grešne ljude;³ što smo ranije vidjeli da su deset zapovijedi. 4. Zato što Pavao u ovom slučaju ne samo da nije imenovao Šabat i četvrtu zapovijed, nego svakako nije govorio o moralnom zakonu. 5. Zato što je tema koja je pod razmatranjem, koja ga je navela da govori o danima o kojima

¹ Jak. 2:8–12.

² Rim. 7:12,13; I. Iv. 3:4,5.

³ Rim. 3.

je riječ, bila o jedenju svake vrste hrane, ili uzdržavanje od određenih stvari. 6. Zato što četvrta zapovijed nije povezana s propisima takve vrste, već isključivo s moralnim zakonima.¹ 7. Zato što je u ceremonijalnom zakonu, povezanom s propisima o jelima, bio veliki broj praznika, potpuno različitih od Gospodnjeg Šabata.² 8. Zato što je crkva u Rimu, koja je počela vjerojatno s onim Hebrejima koji su bili prisutni iz Rima na dan Pedesetnice, imala puno hebrejskih članova u svojoj zajednici, što se može zaključiti iz same poslanice,³ te je stoga bila duboko zainteresirana za odluku ovog pitanja u vezi s ceremonijalnim zakonom; hebrejski članovi osjećajući se savjesno u svetkovanju tih razlika, a nehebrejski članovi nemajući takav osjećaj dužnosti: odatle divan Pavlov savjet točno odgovara slučaju obje klase. 9. Niti se može za izraz „svaki dan”, tvrditi kao odlučujući dokaz da je Šabat Gospodnji uključen. Upravo u vrijeme kada je Šabat bio formalno predat Hebrejima, korišteni su upravo takvi izrazi, iako se mislilo na samo šest radnih dana. Ovako je rečeno: „Narod će izaći i *svaki* dan sakupljati određenu mjeru;” a priča kaže: „Skupljali su je *svakog* jutra.” Ipak, kada su neki od njih izašli da sakupljaju na Šabat, Bog kaže: „Dokle ćete odbijati da držite moje zapovijedi i moje zakone?”⁴ Budući da je Šabat velika istina, jasno izrečena i mnogo puta ponovljena, očigledno je da Pavao, u izrazu „svaki dan”, govori

¹ Izl. 20.

² Lev. 23. Oni su posebno nabrojani u Kol. 2, kao što smo već primijetili u poglavlju vii, i u završnom dijelu poglavlja x.

³ Dap. 2:1–11; Rim 2:17; 4:1; 7:1.

⁴ Izl. 16:4, 21, 27, 28.

o šest radnih dana, među kojima je postojala razlika upravo onakva kakva je među jelima; te da on očigledno izuzima onaj dan koji je Bog od početka zadržao za sebe. Baš kao što kada Pavao citira i primjenjuje na Isusa Davidove riječi: „Sve mu je podređeno”, on dodaje: „Očigledno je da je izuzet onaj koji mu je sve podredio.”¹ I na kraju, u Ivanovim riječima, „Bio sam u Duhu na dan Gospodnji”,² napisanim mnogo godina poslije ove Pavlove poslanice, imamo apsolutni dokaz da u evanđeoskoj dispencijaciji za jedan dan Svevišnji tvrdi da je njegov.³

Desetak godina nakon što je ova poslanica bila napisana, dogodilo se nezaboravan bijeg svih Božjih ljudi koji su bili u Judeji. Nije bilo u zimu; jer se to dogodilo neposredno poslije praznika sjenica, negdje u listopadu. I nije bilo na Šabat; jer Josip, koji govori o iznenadnom povlačenju rimske vojske koja je, time što je opkolila grad, dala onaj znak za bijeg koji je naš Gospod obećao svom narodu, nam govori da su Hebreji izjurili iz grada u potjeru za Rimljanima koji su se

¹ I. Kor. 15:27; Ps. 8.

² Otk. 1:10.

³ Da bi se pokazalo da Pavao smatra da je svetkovanje Šabata *opasno*, često se citira Gal. 4:10; bez obzira na to što isti pojedinci tvrde da Rim. 14 dokazuje da je riječ o *savršenoj ravnodušnosti*; ne vidjevši da bi to značilo da Pavao proturječi sam sebi. Međutim ako se ta povezanost pročita od 8. do 11. stiha, vidjet će se da Galaćani prije svog obraćenja nisu bili Hebreji, već neznabošci: i da ovi dani, mjeseci, vremena i godine nisu bili oni iz Levitskog zakona, već oni koje su praznovjerno svetkovali dok su bili pogani. Obratite pažnju na naglasak koji Pavao stavlja na riječ „ponovo”, u stihu 9. I koliko onih koji ispovijedaju Kristovu religiju u današnje vrijeme praznovjerno smatraju određene dane „sretnim” ili „nesretnim danima”; iako su takvi pojmovi izvedeni samo iz poganskih vjerovanja.

povlačili, što je bilo u vrijeme kada je nalog našeg Gospoda o trenutnom bijegu postao imperativ za učenike. Povjesničar ne nagovještava da su Hebreji progonili Rimljane na Šabat, iako pažljivo primjećuje činjenicu da su nekoliko dana prije ovog događaja oni, u svom bijesu, potpuno zaboravili Šabat i pohrlili da se bore protiv Rimljana na taj dan. Budući da su ove povoljne okolnosti pri bijegu učenika zavisile od njihovog traženja od Boga da se umiješa na takav način, očigledno je da učenici nisu zaboravili molitvu koju ih je Spasitelj naučio u vezi s ovim događajem; i da, kao posljedica toga, Gospodnji Šabat nije zaboravljen od strane njih. I tako je Gospod Isus u svojoj nježnoj brizi za svoj narod i u svojoj budnoj brizi za Šabat, pokazao da je jednako Gospod svog naroda i Gospodar Šabata.¹

Dvadeset šest godina nakon uništenja Jeruzalema, knjiga Otkrivenja je bila predata voljenom učeniku. Sadrži jako zanimljiv datum u pogledu mjesta i vremena:—

„Ja Ivan, koji sam i vaš brat, i suputnik u našoj nevolji, i u kraljevstvu i trpljenju Isusa Krista, bio sam na OTOKU koji se zove PATMOS, zbog riječi Božje i zbog svjedočanstva Isusa Krista. Bio sam u Duhu NA DAN GOSPODNJI, i čuo iza sebe snažan glas, kao od trube, govoreći, Ja sam Alfa i Omega, prvi i posljednji; i što vidiš, zapiši u knjigu.”²

Ova knjiga potiče s otoka Patmos, i od dana Gospodnjeg. Mjesto, dan i pojedinac imaju svaki svoje stvarno postojanje, a ne samo simbolično ili mistično. Tako Ivan, skoro na završetku prvog stoljeća, i dugo nakon što su napisani oni tekstovi

¹ Vidjeti poglavlje x.

² Otk. 1:9–11.

koji se sada navode da bi se dokazalo da ne postoji razlika u danima, pokazuje da dan Gospodnji ima isto toliko stvarno postojanje kao i otok Patmos, ili kao što je imao sam voljeni učenik.

Na koji se dan, dakle, misli ovom oznakom? Na ovo pitanje postoji nekoliko odgovora. 1. To je evanđeoska dispencijacija. 2. To je dan Suda. 3. To je prvi dan u tjednu. 4. To je Gospodnji Šabat. Prvi odgovor ne može biti istinit; jer to ne samo da čini taj dan mističnim terminom, već uključuje i apsurdnost koja predstavlja Ivana kako piše kršćanima šezdeset pet godina nakon Kristove smrti, da je viziju koju je upravo imao on vidio u evanđeoskoj dispencijaciji; kao da je moguće da oni ne znaju činjenicu da, ako je uopće imao viziju, mora je imati u postojećoj dispencijaciji.

Niti se drugi odgovor može priznati kao istina. Jer, iako je točno da bi Ivan mogao imati viziju U POGLEDU dana Suda, nemoguće je da on ima viziju NA taj dan kada je on još uvijek u budućnosti. Ako nije ništa više od besmislenosti predstavljati Ivana kako svoju viziju na otoku Patmos, postavlja u evanđeosku dispencijaciju, postaje očigledna neistina, ako se za njega kaže da govori da je bio u viziji na Patmosu na dan Suda.

Treći odgovor, da je dan Gospodnji prvi dan u tjednu, sada je skoro opće prihvaćen kao istina. Tekst koji se ispituje predstavljen je s trijumfom kao dovršavanje hrama svetosti prvog dana i dokazom van svake sumnje da je taj dan zaista Kršćanski Šabat. Ipak, kako smo ispitivali ovaj hram s posebnom pažnjom, otkrili smo da je temelj na kome počiva samo stvar mašte; te da stupovi na kojima se on oslanja postoje

samo u umu onih koji se klanjaju pred njegovim oltarom. Ostaje da se vidi da li je kupola koju treba osigurati ovaj tekst stvarnija od stupova na kojima počiva.

Da prvi dan u tjednu nema pravo na naziv Gospodnji dan, pokazat će sljedeće činjenice: 1. Da, pošto ovaj tekst ne definira termin Gospodnji dan, moramo potražiti negdje drugdje u Bibliji dokaze koji pokazuju da je prvi dan imenovan na taj način. 2. Da Matej, Marko, Luka i Pavao, drugi sveti pisci koji spominju taj dan, za njega ne koriste nikakvo drugo ime do prvi dan u tjednu, ime koje je dobio kao jedan od šest radnih dana. Ipak, trojica od ovih pisaca ga spominju upravo u vremenu za koje se kaže da je tada postao dan Gospodnji; a dvojica od njih spominju ga također tridesetak godina poslije tog događaja. 3. Da iako se tvrdi da je Duh nadahnuća, jednostavno navodeći Ivana da koristi izraz dan Gospodnji, iako on ni na koji način nije povezao prvi dan sedmice s tim, osmislio da odredi ovo kao ispravan naziv prvom danu sedmice, značajna je činjenica da je Ivan nakon što se vratio s otoka Patmos napisao ovo evanđelje;¹ i u tom evanđelju

¹ Dr. Bloomfield, iako je i sam drugačijeg mišljenja, ovako govori o stavovima drugih u vezi s datumom Ivanovog evanđelja: „Opće je mišljenje, kako drevnih tako i suvremenih istraživača, da je objavljeno pri *kraju prvog stoljeća*.”—*Greek Testament with English Notes*, svezak i. str. 328.

Morer kaže da je Ivan „napisao svoje evanđelje dvije godine poslije pisanja Otkrivenja, a nakon povratka s Patmosa, kao što potvrđuju sveti Augustin, sveti Jeronim i Euzebijie.”—*Dialogues on the Lord's Day*, str. 53, 54.

Paragraph Bible iz Londonskog Religijskog Traktatskog Društva, u svom predgovoru Ivanovoj knjizi, ovako govori: „Prema općem svjedočanstvu drevnih pisaca, Ivan je napisao svoje evanđelje u Efezu, oko 97. godine.”

U prilog istom gledištu, vidjeti *Religious Encyclopedia*, Barnes' Notes

dva puta je spomenuo prvi dan u tjednu; ipak, u svakom od ovih slučajeva gdje je izvjesno da se misli na prvi dan, ne koristi se nikakvo drugo ime osim uobičajenog prvi dan u tjednu. Ovo je najuvjerljiviji dokaz da Ivan nije smatrao da prvi dan u tjednu ima pravo na taj naziv, ili bilo koji drugi izraz svetosti. 4. Ono što dalje odlučuje o pitanju prvog dana u tjednu jest činjenica da ni Otac ni Sin nikada nisu tvrdili za prvi dan da je u bilo kojem smislu uzvišeniji od onoga što je prvobitno određeno za svih šest dana datih čovjeku za rad. 5. A ono što upotpunjuje lanac dokaza protiv dodjeljivanja ovog naziva prvom danu je činjenica da svjedočanstvo koje su dali zagovornici prvog dana da bi dokazali da ga je Svevišnji usvojio na mjesto onog dana za koji je on svojevremeno rekao da je njegov, nakon što je ispitano, utvrđeno da nema takvo značenje ili namjeru. Uklanjajući i treći odgovor, također, pošto nije u skladu s istinom, prvi dan tjedna se može pošteno odbaciti s njim, jer prema nama nema osnove da se smatra biblijskom ustanovom.¹

(gospels), Bible Dictionary., Cottage Bible, Domestic Bible, Mine Explored, Union Bible Dictionary, Comprehensive Bible, dr. Hales, Horne, Nevins, Olshausen, itd.

¹ Encyclopedia Britannica, u svom članku koji se tiče Šabata, obavezuje se dokazati da je „religijsko svetkovanje prvog dana u tjednu apostolski nalog”. Nakon što su ispitani i prokomentirani svi odlomci koji bi se mogli iskoristiti kao dokaz te tvrdnje, ona daje sljedeće iskreno priznanje: „Ipak se, međutim, mora priznati da ovi odlomci nisu dovoljni da dokažu apostolsko uspostavljanje dana Gospodnjeg, niti njegovo svetkovanje.”

Odsustvo svih biblijskih svjedočanstava u vezi s promjenom Šabata, objašnjavaju određeni zagovornici te teorije, neiskrenim priznanjem da Gospod nikada to nije promijenio, već citiranjem Iv. 21:25, pretpostavljajući da je promjena Šabata nesumnjiva istina, ali da je izostavljena iz Biblije da ne bi učinila tu knjigu prevelikom! Oni misle, stoga, da se trebamo

Da je dan Gospodnji biblijski Šabat, odobrava jasan i siguran dokaz. Argument je sljedeći: Kada je Bog dao čovjeku šest dana u tjednu za rad, on je izričito zadržao za sebe sedmi, na koji je položio svoj blagoslov u znak sjećanja na vlastiti čin odmora tog dana, i od tada, kroz Bibliju, uvijek ga je smatrao svojim svetim danom. Pošto nikada nije odbacio ovaj sveti dan i izabrao drugi, Šabat Gospodnji je i dalje njegov sveti dan. Ove činjenice se mogu naći u sljedećim zapisima. Na završetku Stvoriteljevog odmora, kaže se:—

„I Bog je blagoslovio sedmi dan i posvetio ga, jer se u njemu odmorio od svih djela svojih koje je Bog stvorio i učinio.”¹

Nakon što su sinovi Izraelovi stigli u pustinju Sin, Mojsije im reče šestog dana:—

„Sutra je dan odmora, sveti Šabat Gospodu.”²

Dajući deset zapovijedi, Zakonodavac je ovako iznio svoju tvrdnju koja stoji do danas:—

„Sedmi dan je Šabat Gospodu Bogu tvome... Jer je za šest dana Gospod stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u njima, a sedmoga dana je odmorio; zato je Gospod blagoslovio Šabatni dan i posvetio ga.”³

On daje čovjeku šest dana u kojima je on sam radio;

obratiti crkvenoj povijesti kako bi naučili ovaj dio naše dužnosti; ne uviđajući, pošto četvrta zapovijed još uvijek stoji u Bibliji neponištena i nepromijenjena, priznati da ta promjena mora biti u potpunosti podržana izvan Biblije, znači priznati da je svetkovanje prvog dana tradicija koja čini ništavnom Božju zapovijed. U sljedećim poglavljima ćemo, međutim, strpljivo ispitati argumente za svetkovanje prvog dana iz crkvene povijesti.

¹ Post. 2:3.

² Izl. 16:23.

³ Izl. 20:8–11.

zadržava kao svoj onaj dan u koji se odmarao od svih svojih poslova. Otprilike osam stotina godina nakon ovoga, Bog je govorio preko Izaije ovako:—

„Ako odvratiš nogu svoju od ŠABATA, da ne činiš što je tebi drago na MOJ SVETI DAN, ... tada ćeš se radovati u Gospodu; i ja ću učiniti da ideš po uzvišicama zemaljskim .”¹

Ovo svjedočanstvo je savršeno jasno; dan Gospodnji je drevni Šabat Biblije. Gospod Isus iznosi sljedeću tvrdnju:—

„Sin čovječji je također Gospodar i Šabata.”²

Dakle, bilo da se radi o nazivu koji koriste Otac ili Sin, jedini dan koji se može nazvati „Gospodnjim Danom” je Šabat velikog Stvoritelja.³ I ovdje, na kraju biblijske povijesti Šabata, predstavljene su dvije činjenice od dubokog interesa: 1. Da Ivan izričito priznaje postojanje dana Gospodnjeg na samom kraju prvog stoljeća. 2. Da je Gospodaru Šabata godilo staviti jedinstvenu čast na svoj dan tako što ga je izabrao kao onaj u kome će dati otkrivenje Ivanu, koje je i sam bio dostojan primit od Oca.

¹ Iza. 58:13,14.

² Mk. 2:27,28.

³ Vješt protivnik svetkovanja Šabata ovako govori o izrazu dan Gospodnji iz Otk. 1:10: „Ako se mislilo na tekući dan, jedini dan koji nosi ovu definiciju, bilo u Starom ili Novom Zavjetu, je Šabat, sedmi dan u tjednu.”—*W. B. Taylor, in the Obligation of the Sabbath*, str. 296.

POVIJEST ŠABATA

DIO II—SEKULARNA POVIJEST

POGLAVLJE XII

RANO OTPADNIŠTVO U CRKVI

Opća čistoća apostolskih crkava—Rano opadanje njihove pobožnosti—Lažni učitelji su se pojavili u crkvi odmah nakon apostola—Veliko otpadništvo Rimljana je otpočelo prije Pavlove smrti—Zla stvar koja se ne smatra dobrom jer potiče iz apostolskog doba—Kako birati između istine i zablude—Vrijeme ne može promijeniti ljudske bajke u Božju istinu—Povijesno svjedočanstvo o ranom razvoju velikog otpadništva—Takvo razdoblje nije standard kojim bi se ispravila Biblija—Svjedočanstvo Bowera o tradicijama ovog doba—Svjedočanstvo Dowlinga—Mišljenje dr. Cumminga o autoritetu otaca—Svjedočanstvo Adama Clarkea—Rimska crkva je izopćila spise otaca—Priroda tradicije opisana—Dva pravila vjere koja prave podjelu u kršćanstvu—Šabat prvog dana može se jedino održati ako se usvoji autoritet Rimokatolika.

Knjiga Djela apostolska predstavlja nadahnutu povijest crkve. Tijekom perioda koji je obuhvaćen njenim zapisima, apostoli i njihovi suradnici su bili na pozornici, i pod njihovom brigom su Kristove crkve u velikoj mjeri sačuvale svoju čistoću života i učenja. Ove apostolske crkve su stoga navedene kao pravi primjeri za sva vremena koja dolaze. Ova knjiga na prikladan način povezuje iskaz četvorice evanđelista s apostolskim poslanicama i tako spaja u cjelinu cijeli Novi Zavjet. Međutim kada napustimo period obuhvaćen ovom nadahnutom poviješću, te crkve koje su osnovali i kojima

su upravljali nadahnuti ljudi; ulazimo u sasvim druga vremena. Postoji, nažalost, velika istina u strogim Gibbonovim riječima:—

„Teolog se može prepustiti ugodnom zadatku u opisivanju religije dok je silazila s Neba, obučena u svoju prirodnu čistoću. Jedna tužnija dužnost je stavljena pred povjesničara. On mora otkriti neizbježnu mješavinu greške i iskvarenosti, koju je ona zadobila tijekom dugog vremena prebivanja na zemlji, među slabom i degeneriranom rasom bića.”¹

Što kaže knjiga Djela apostolska o vremenu koje slijedi neposredno poslije Pavlovih napora? Obraćajući se starješinama Efeške crkve, Pavao je rekao:—

„Jer ovo znam, da će po mom odlasku ući među vas vuci okrutni, ne štedeći stado. I od vas samih će ustati ljudi koji će govoriti iskvarene stvari, da odvuku učenike za sobom.”²

Iz ovog svjedočanstva slijedi da nismo ovlašteni primiti učenje bilo kojeg čovjeka samo zato što je živio neposredno poslije apostolskog doba, pa čak i u danima samih apostola. Strašni vukovi su trebali ući usred Božjeg naroda, a među njima samima trebali su se pojaviti ljudi koji će govoriti izopačene stvari. Ako se postavi pitanje kako ih razlikovati od pravih Božjih slugu, ovo je pravi odgovor: Oni koji su govorili i djelovali u skladu s učenjima apostola bili su ljudi Božji; oni koji drugačije poučavaju pripadali su toj grupi koja je trebala govoriti izopačene stvari kako bi odvukli učenike za sobom.

Što govore apostolske poslanice o ovom otpadništvu? Solunjanima je napisano:—

¹ Decline and Fall of the Roman Empire, pogl. xv.

² Dap. 20:29,30.

„Nitko da vas ni na koji način ne zavarava, jer taj dan neće doći, dok ne dođe prvo otpad i ne otkrije se čovjek grijeha, sin pogibli, koji se protivi i uzdiže iznad svega što se naziva Bogom ili što se obožava; tako da on kao Bog sjedne u hram Božji, pokazujući sebe da je Bog... Jer tajna bezakonja već djeluje; samo dok ne pusti onaj koji treba da pusti, dok se ne ukloni s puta. I tada će se otkriti bezakonik, kojega će Gospod pogubiti duhom usta svojih, i uništiti sjajem dolaska svoga.”¹

Timoteju je, na sličan način, rečeno:—

„Propovijedaj riječ; budi uporan u vrijeme i nevrjeme; prijekori, zaprijeti, opomeni, sa svom strpljivošću i poukom. Jer će doći vrijeme kada ljudi neće podnositi zdravo učenje, nego će po vlastitim požudama sebi gomilati učitelje, jer će ih svrbjeti uši; i odvratit će uši svoje od istine, i okrenut se bajkama. A ti budi trijezan u svemu, podnesi nevolje, izvrši djelo evanđeliste, službu svoju ispuni.”²

Ovi tekstovi su najjasniji u predviđanju velikog otpadništva u crkvi i u konstataciji činjenice da je to otpadništvo već počelo. Rimska crkva, najstarija u otpadništvu, ponosi se svojim apostolskim karakterom. U govoru Pavla Solunjanima, koji je već citiran, to veliko Antikršćansko tijelo može zaista smatrati da je dokazana njegova tvrdnja o porijeklu iz apostolskih vremena, ali je njegov apostolski karakter najizrazitije opovrgnut. A ovdje se nalazi upečatljiva ilustracija činjenice da se zla stvar ne smatra dobrom jer je slučajnom okolnošću nastala u danima apostola. Svaka stvar, na svom početku, je ili ispravna ili pogrešna. Ako je ispravna, može biti poznata po svom slaganju s božanskim mjerilom. Ako je pogrešna na svom početku, ona nikada ne može prestati biti

¹ 2. Sol. 2:3,4,7,8.

² 2. Tim. 4:2-4; 2. Pt. 2; Jud. 4; 1. Iv. 2:18.

takva. Velika Sotonina laž koja je uvukla našu rasu u propast još nije postala istina, iako je prošlo šest tisuća godina od kada je izgovorena. Razmislite o ovome, vi koji se klanjate pred oltarom velečasne greške. Kada su ljudske bajke zauzele mjesto Božje istine, on je time bio obeščašćen. Kako, onda, on može prihvatiti poslušnost prema njoj kao bilo koji dio te čiste odanosti koju on zahtijeva iz naših ruku? Oni koji se klanjaju Bogu, moraju mu se klanjati u Duhu i istini. Koliko vremena mora proći preko ljudskih bajki prije nego što se one preobrazu u božansku istinu? Da su se ova predviđanja Novog Zavjeta o velikom otpadništvu u crkvi u potpunosti ostvarila, stranice crkvene povijesti daju opširan dokaz. Gospodin Dowling, u svojoj *History of Romanism*, daje sljedeće svjedočanstvo:—

„Teško da postoji nešto što bi um pažljivog proučavatelja drevne crkvene povijesti pogodilo s većim iznenađenjem od relativno ranog perioda u kojem su se mnoge iskvarivosti kršćanstva, koje su oličene u rimokatoličkom sistemu, podigle; ipak ne treba pretpostaviti da su, kada su prvi začetnici mnogih od ovih nebiblijskih pojmova i praksi podmetnuli te klice pokvarenosti, očekivali ili čak zamišljali da će ikada izrasti u tako ogroman i odvratn sistem praznovjerja i grešaka, kao što je papstvo... Svaka od velikih pokvarenosti kasnijih vremena rasla je na način za koji bi bilo grubo reći da zaslužuje snažno prekoravanje... Obožavanje slika, prizivanje svetih i praznovjerje prema relikvijama bili su samo ekspanzija prirodnih osjećaja dubokog poštovanja i naklonosti njegovanih prema sjećanju na one koji su stradali i umrli za istinu.”¹

Robinson, autor knjige „*History of Baptism*”, svjedoči sljedeće:—

¹ Knjiga ii. poglavlje. i. odl. 1.

„Pri kraju drugog stoljeća većina crkava je poprimila novi oblik, prva jednostavnost je nestala; i neosjetno, kako su se stari učenici povlačili u svoje grobove, njihova djeca zajedno s novoobraćenima, Hebrejima i nezabošcima, su istupila i preoblikovala djelo.”¹

Djelovanje tajne bezakonja u prvim stoljećima kršćanske crkve ovako opisuje jedan noviji pisac:—

„Tijekom ovih stoljeća glavne iskvarivosti papstva su uvedene ili preko načela, ili je njihovo sjeme tako efikasno posijano kao prirodno da proizvede one pogubne plodove koji su se pojavili u takvom izborju u kasnijem periodu. U vrijeme Justina Mučenika, u roku od pedeset godina od apostolskog doba, čaša je pomiješana s vodom, a dio stvari je poslan odsutnima. Kruh, koji se isprva slao samo bolesnima, narod je, u vrijeme Tertulijana i Ciprijana, nosio kući i zaključavao kao božansko blago za njihovu privatnu upotrebu. U ovo vrijeme je, također, obred večere davan dojenčadima najnježnijeg uzrasta i nazivan je žrtvom tijela Kristovog. Običaj molitve za mrtve, navodi Tertulijan, bio je uobičajen u drugom stoljeću i postao je opća praksa narednih stoljeća, tako da se u četvrtom stoljeću smatrao nekom vrstom hereze poricanja njegove efikasnosti. Do ovog vremena, prizivanje svetaca, praznovjerna upotreba slika, znaka križa i posvećenog ulja, postali su ustaljena praksa, a lažna čuda su pouzdano navedena kao dokaz njihove navodne efikasnosti. Tako je ta tajna bezakonja, koja je djelovala već u vrijeme apostola, brzo po njihovom odlasku proširila svoju pokvarenost među učiteljima kršćanstva.”²

Neander ovako govori o ranom uvođenju obožavanja slika:—

„Pa ipak, možda su religiozne slike iz domaćeg našle put do crkava, već krajem trećeg stoljeća; i zidovi crkava su bili oslikani na isti način.”³

Rano otpadništvo deklarirane crkve je činjenica koja počiva na autoritetu nadahnuća, ništa manje nego na autoritetu

¹ Eccl. Researches, poglavlje, vi. str. 51, izdanje 1792.

² The Modern Sabbath Examined, str. 123, 124.

³ Rose's Neander, str. 184.

crkvene povijesti. „Tajna bezakonja”, rekao je Pavao, „već djeluje”. Prinudeni smo da se čudimo da je tako veliki dio Božjeg naroda *tako brzo* sklonjen od Božje milosti prema drugom evanđelju.

Što reći o onima koji idu k ovom periodu crkvene povijesti, pa čak i u kasnija vremena, kako bi ispravljali svoje Biblije? Pavao je rekao da će ustati ljudi među samim starješinama apostolske crkve, koji će govoriti izopačene stvari, te da će ljudi odvratiti svoje uši od istine, i da će se okrenuti bajkama. Da li su tradicije ovog perioda dovoljno važne da ponište Božju riječ? Učeni povjesničar papa, Archibald Bower, koristi sljedeće nedvosmislene riječi:—

„Da bismo izbjegli nametanje, trebalo bi da se prema tradiciji ponašamo kao prema ozloglašenom i poznatom lažljivcu, kome ne pridajemo značaj, osim ako nam ono što govori ne potvrdi osoba nesumnjivog istinoljublja... Netočne i lažljive tradicije su od ranog vremena, a najveći ljudi su, iz pobožne lakovjernosti, dopustili da im se to nameće.”¹

G. Dowling daje slično svjedočanstvo:—

„Biblija, ja kažem, samo Biblija, je religija protestanata!” Niti je važno u procijeni pravog protestanta *koliko je rano* nastala doktrina, ako se ne nalazi u Bibliji. On saznaje iz samog Novog Zavjeta da je bilo grešaka u vrijeme apostola i da su njihova pera često bila korištena u borbi protiv tih grešaka. Stoga, ako se predloži učenje za njegovo prihvaćanje, on pita, da li se ono nalazi u nadahnutoj riječi? Da li su ga poučavali Gospod Isus Krist i njegovi apostoli? ... Više od toga, dodat ćemo, da iako se za Ciprijana, ili Jeronima, ili Augustina, ili čak za očeve ranijeg doba, Tertulijana, Ignacija ili Iraneusa, može jasno pokazati da poučavaju nebiblijske doktrine i dogme Papstva, što, međutim, nipošto nije priznato, ipak bi dosljedni protestant jednostavno pitao, da li se doktrina može naći u Bibliji? Da

¹ History of the Popes, knjiga i. str. 1, Phila. izd. 1847.

li su to poučavali Krist i njegovi apostoli? ... Onaj tko primi i jednu doktrinu na osnovu pukog autoriteta tradicije, neka se naziva kojim god imenom hoće, na taj način silazi s protestantske stijene, prelazi liniju koja odvaja Protestantizam od Papstva, i ne može dati nikakav valjan razlog zašto on ne bi primio sve ranije doktrine i ceremonije rimokatoličanstva na osnovu istog autoriteta.¹

Dr. Cumming iz Londona ovako govori o autoritetu očeva rane crkve:—

„Neki od njih su se odlikovali svojom genijalnošću, neki elokvencijom, neki pobožnošću, a previše njih fanatizmom i praznovjermem. Dr. Delahogue (koji je bio profesor na Rimokatoličkom sveučilištu u Maynoothu) je zabilježio, po Euzebijevom autoritetu, da su očevi koji su zaista bili najpogodniji da budu svjetlila doba u kojem su živjeli, bili previše zauzeti pripremanjem svojih stada za mučeništvo kako bi bilo koliko vremena posvetili pisanju; i, stoga, po priznanju ovog Rimokatoličkog teologa, mi nemamo kompletnog i poštenog izlagača stavova svih očeva ranijih stoljeća, već samo onih koji su bili najambiciozniji u pogledu književnih razlika, a najmanje obazrivi prema optužbama protiv njih... Najodaniji i najpobožniji od očeva bili su zauzeti poučavanjem svojih stada; praznovjerniji i ambiciozniji su zaokupljali svoje vrijeme u pripremanju rasprava. Da su svi očevi koji su obilježili to doba posvetili svoju naklonost pisanju, možda bismo imali pošteno predstavljanje teologije crkve otaca; ali pošto je samo nekolicina to učinila (od mnogih su spisi osakaćeni ili izgubljeni), a ovi nisu najposvećeniji i duhovno nastrojani, tvrdim da je jednako nepravedno suditi o teologiji ranih stoljeća prema spisima nekoliko otaca koji su njeni jedini preživjeli predstavnici, kao što bi bilo da se sudi o teologiji devetnaestog stoljeća po propovijedima g. Newmana, govoricima dr. Candlisha ili različitim djelima pokojnog Edwarda Irvinga.²

Dr. Adam Clarke daje sljedeće odlučno svjedočanstvo o istoj temi:—

¹ History of Romanism, knjiga ii. pogl. i. odl. 3,4.

² Lectures on Romanism, str. 203.

„Međutim za njih možemo sigurno izjaviti da nema *istine* u najortodoksnijem vjerovanju koje se ne može dokazati njihovim autoritetom; niti *hereze* koja je osramotila Rimsku crkvu, koja ne može dovesti u pitanje njih kao njene pomagače. U točkama oko *doktrine*, njihov autoritet je, *kod mene*, ništa. Samo Božja Riječ sadrži moju vjeroispovijed. Radi nekih točaka mogu otići do grčkih i latinskih otaca crkve da znam u što su *oni vjerovali*; i u što su ljudi njihove zajednice vjerovali: ali poslije svega ovoga, moram se vratiti Božjoj riječi da bih znao u što bi on htio da *ja* vjerujem.“¹

U svom životu, on koristi sljedeće snažne riječi:—

„Trebali bi paziti kako citiramo očeve kao dokaz za evanđeoske doktrine; jer onaj tko ih najbolje poznaje, zna da na mnoge od tih tema oni pušu toplo i hladno.“²

Sljedeća svjedočanstva će djelomično objasniti nepouzdano prirodu otaca. Ovako Ephraim Pagitt svjedoči:—

„Svjesna svojih grešaka i pokvarenosti, kako u vjeri tako i u manirima, rimska crkva je mnogo puta glumila reformacije; ipak je njihov veliki ponos i beskonačni profit, koji proizlazi iz čistilišta, opraštanja i slično, spriječio sve takve reformacije. Stoga, da bi zadržala svoju veličinu, greške i nove stavke vjere, 1. Falsificirali su mnoge drevne očeve, i preštampavajući ih, učinili da izgleda kao da govore kako bi oni željeli... 2. Oni su napisali mnoge knjige u ime ovih drevnih pisaca, te krivotvorili mnoge ukaze, kanone i sabore, da bi lažno svjedočili o njima.“³

I Wm. Reeves svjedoči o istoj činjenici:—

„Rimska crkva je imala sve pogodnosti vremena, lokacije i moći da uspostavi kraljevstvo tame; te da izmišljanje, sjeckanje i pranje prvobitnih zapisa po vlastitom ukusu, nisu zadržali samo za sebe, veoma je očigledno.“⁴

¹ Comentary on Proverbs 8.

² Autobiography of Adam Clarke, LL. D., str. 184.

³ Christianography, dio ii. str. 69, London, 1636.

⁴ Translation of Apologies of Justin Martyr, Tertulijan and others, svezak ii. str. 375.

Tradicije rane crkve mnogi smatraju jednako pouzdanim kao i riječi Svetog Pisma. Jedan primjer uzet iz Biblije će opisati karakter tradicije i pokazati koliko se može pouzdati u nju:—

„Zatim Petar, okrenuvši se, ugleda učenika kojeg je Isus volio, kako ide za njima (koji se i na večeri naslonio na njegove grudi i rekao, Gospode, koji je taj koji te izdaje?); Petar vidjevši ga, reče Isusu, Gospode, Što će ovaj čovjek raditi? Reče mu Isus, Ako hoću da ostane dok ne dođem, što je tebi do toga? Ti slijedi mene. Onda se među braćom razglasila ova riječ, da taj učenik neće umrijeti; ipak Isus mu nije rekao, On neće umrijeti; nego, ako hoću da ostane dok ja ne dođem, što je tebi do toga?“¹

Evo izvještaja o predanju koje je zapravo nastalo u samim njedrima apostolske crkve, koja je ipak prenijela narednim generacijama potpunu grešku. Promatrajte kako pažljivo Božja riječ ispravlja ovu grešku.

Dva pravila vjere zaista obuhvaćaju cijeli kršćanski svijet. Jedno od njih je samo Božja riječ; drugo je riječ Božja i predanja crkve. Evo ih:—

I. PRAVILO BOŽJEG ČOVJEKA, SAMO BIBLIJA

„Svo Pismo je nadahnuto od Boga i korisno je za doktrinu, za ukor, za ispravljanje, za pouku u pravednosti; da čovjek Božji bude savršen, potpuno opremljen za svako dobro djelo.“²

II. PRAVILO RIMOKATOLIKA, BIBLIJA I TRADICIJA

„Ako želimo imati cjelokupno pravilo kršćanske vjere i prakse, ne smijemo se zadovoljiti onim spisima koje je Timotej poznavao od svog djetinjstva, to jest, samo sa Starim Zavjetom; niti s Novim Zavjetom, a

¹ Iv. 21:20–23.

² 2. Tim. 3:16,17.

da ne uzimamo zajedno s njima predanja apostola, i tumačenje crkve, kojoj su apostoli predali i knjigu i njen pravi smisao.”¹

Sigurno je da Šabat prvog dana ne može biti podržan prvim od ovih pravila; jer riječ Božja ne govori ništa u pogledu takve ustanove. Drugo od ovih pravila obavezno usvajaju svi oni koji se zalažu za svetost prvog dana u tjednu. Jer spisi otaca i predanja crkve pružaju sva svjedočanstva koja se mogu navesti u prilog tom danu. Usvojiti prvo pravilo znači osuditi Šabat prvog dana kao ljudsku ustanovu. Usvojiti drugo znači praktično priznati da su rimokatolici u pravu; jer su ovim pravilom u stanju održati svoje nebiblijske dogme. G. W. B. Taylor, obdaren pisac koji se bori protiv Šabata, iznosi ovu stvar s velikom jasnoćom:—

„Pobjeda dosljednog rimokatolika nad svim svetkovateljima nedjelje, koji sebe nazivaju protestantima, zaista je potpun i neodgovorljiv... Trebalo bi predstavljati predmet veoma ozbiljnog razmišljanja kršćanima reformiranih i evangeličkih denominacija, kada bi otkrili da se nijedan argument ili prijedlog ne može ponuditi u korist svetkovanja nedjelje, koji se neće primijeniti s jednakom snagom i u svojoj najvećoj mjeri u podržavanju raznih drugih ‘svetih dana’ određenih od strane crkve.”²

Poslušajte argument rimokatolika:—

„Riječ Božja zapovijeda da sedmi dan bude Šabat našeg Gospoda i da se svetkuje: vi [Protestanti] bez ikakvih propisa Svetog Pisma, promijenili ste ga na prvi dan u tjednu, što je dozvoljeno samo našim tradicijama. Razni engleski Puritanci se protive ovom stavu, da je svetkovanje prvog dana dokazano izvan Svetog Pisma, gdje se kaže ‘prvi dan u tjednu’.³ Zar nisu ispleli poštenu nit citirajući ova mjesta? Ako ne možemo dati ništa

¹ Bilješka u Douay Bibliji o 2. Tim. 3:16,17.

² Obligation of the Sabbath, str. 254, 255.

³ Dap. 27:7; 1. Kor. 16:2; Otk. 1:10.

bolje za čistište i molitve za mrtve, prizivanje svetaca i slično, oni bi zaista mogli imati dobar razlog da nas ismijavaju; jer gdje piše da su to bili Šabatni dani u kojima su se održavali ti sastanci? Ili gdje je propisano da se uvijek svetkuju? Ili, što je suma svega, gdje je određeno da svetkovanje prvog dana ukida svetkovanje sedmog dana, za koji je Bog zapovjedio da se vječno drži svetim? Ništa od ovoga nije izraženo u pisanoj riječi Božjoj.”¹

Svatko tko uđe na listu zagovornika Šabata prvog dana—iako možda nije svjestan te činjenice—učinit će to pod zastavom Rimske crkve.

¹ A Treatise of Thirty Controversies.

POGLAVLJE XIII

NEDJELJA GOSPODNI DAN NIJE SE NALAZILA MEĐU APOSTOLIMA

Opća izjava u vezi s prenicejskim očevima—Promjenu Šabata nikada nije spomenuo niti jedan od ovih otaca—Ispitivanje povijesnog argumenta za nedjelju kao dana Gospodnjeg—Ovaj argument uspoređen sa sličnim argumentom za katolički praznik Pashe.

¹Prenicejski očevi su bili oni kršćanski pisci čiji je broj narastao poslije apostolskog vremena, a prije Sabora u Niceji, 325. A. D.. Oni koji svoje živote upravljaju prema knjizi Nadahnuća ne priznaju nikakav autoritet u ovim očevima da mijenjaju bilo koji propis te knjige, niti vide bilo kakav autoritet u njima da joj dodaju bilo kakve nove propise. Ali oni čije je Biblijsko pravilo života izmijenjeno tradicijom, smatraju da su prvi očevi crkve skoro ili sasvim jednaki po autoritetu s nadahnutim piscima. Oni izjavljuju da su očevi razgovarali s apostolima; ili ako to nisu činili, razgovarali su s nekima koji su vidjeli neke od apostola; ili su barem živjeli u prvih

¹ Pisac je pripremio malo djelo pod naslovom „The Complete Testimony of the Fathers of the first Three Centuries concerning the Sabbath and First Day”, u kojem, s izuzetkom Origena, čija djela u to vrijeme nisu bila dostupna, predstavljajući svaki odlomak očeva koji nam daju uvid u njihov pogled na Šabat i prvi dan. Ovaj pamflet se može dobiti od izdavača ovog djela za petnaest centi. Da bi se sačuvao prostor u ovoj povijesti, ovdje je data u načelu izjava o učenju očeva s kratkim citatima njihovih riječi. Ali u „The Complete Testimony at the Fathers” svaki odlomak je naveden izvornim riječima, a čitatelj je upućen na ovo malo djelo.

nekoliko generacija od smrti apostola, i tako naučili preko tradicije, koja je podrazumijevala samo nekoliko prenošenja s oca na sina, što je bilo pravo učenje apostola.

Tako sa savršenom sigurnošću oni nedostatak nadahnuto svjedočanstva u korist takozvanog Kršćanskog Šabata dopunjuju obiljem citata ranih očeva. Što ako se u Novom Zavjetu ne spominje promjena Šabata? I što ako nema zapovijedi za odmaranje od rada prvog dana u tjednu? Ili, što ako ne postoji način otkriven u Bibliji pomoću kojeg bi se prvi dan u tjednu mogao zapovjediti četvrtom zapovijedi? Oni potkrepljuju ove ozbiljne propuste u odnosu na Sveto Pismo svjedočanstvima za koja kažu da su ih napisali ljudi koji su živjeli tijekom prvih tri stotine godina poslije apostola.

Na osnovu ovakvog autoriteta, mnogi se usuđuju promijeniti Šabat četvrte zapovijedi. Međutim pored obmane pod koju ljudi potpadaju kada ih navedu da vjeruju da Biblija može biti ispravljana od strane očeva, postoji i obmana u pogledu toga što očevi zapravo uče. Tvrdi se da očevi izričito svjedoče o promjeni Šabata od strane Krista kao povijesnoj činjenici, i da su znali da je to tako jer su razgovarali s apostolima, ili s nekima koji su razgovarali s njima. Također se tvrdi da su očevi prvi dan u tjednu nazivali Kršćanskim Šabatom i da su se tog dana uzdržavali od rada kao čin poslušnosti četvrtoj zapovijedi.

Nevjerojatna je činjenica da je svaka od ovih tvrdnji lažna. Ljudi koji se uzdaju u očeve kao svoj autoritet za odstupanje od Božje zapovijedi, grdno se varaju u pogledu onoga što očevi naučavaju.

1. Očevi su toliko daleko od svjedočenja da su im apostoli rekli da je Krist promijenio Šabat, da nijedan od njih nikada ne ukazuje na ideju takve promjene.

2. Nitko od njih nikada prvi dan ne naziva Kršćanskim Šabatom, niti ga naziva bilo kakvim Šabatom.

3. Oni ga nikada ne predstavljaju kao dan kada je svakodnevni rad nešto grešno; niti predstavljaju svetkovanje nedjelje kao čin poslušnosti četvrtoj zapovijedi.

4. Moderno učenje o promjeni Šabata bilo je stoga apsolutno nepoznato u prvim stoljećima kršćanske crkve.¹

Međutim iako se iz spisa očeva u prvih tri stotine godina ne može pronaći nikakva izjava koja potvrđuje promjenu Šabata, tvrdi se da njihovo svjedočanstvo predstavlja odlučujući dokaz da je prvi dan u tjednu Gospodnji dan u Otk. 1:10. Biblijski argument da je Gospodnji dan sedmi dan i nijedan drugi, jer samo za taj dan u Svetom Pismu Otac i Sin su tvrdili da pripada u posebnom smislu njima, dat je u jedanaestom poglavlju, i potpuno je uvjerljiv. Međutim ovo je ostavljeno po strani bez odgovora, a pozivanje prvog dana na ovo časno mjesto je potkrijepljeno od strane očeva na sljedeći način:

Termin Gospodnji dan kao naziv za prvi dan u tjednu može se pratiti unazad kroz prva tri stoljeća, od očeva koji su živjeli prema njihovom završetku, do onih koji spominju prvi dan, i tako unazad uzastopnim koracima dok ne dođemo

¹ Oni koji osporavaju ove izjave su pozvani da iznesu riječi očeva koje ih preinačavaju ili opovrgavaju. Čitatelj koji možda nema pristup spisima očeva upućuje se na već spomenutu brošuru u kojoj je dato njihovo potpuno svjedočanstvo.

do onog koji je živio u Ivanovo vrijeme i bio njegov učenik; a ovaj Ivanov učenik prvi dan u tjednu naziva Gospodnjim danom. Odatle slijedi da je Ivan pod pojmom Gospodnji dan morao misliti na prvi dan u tjednu, ali nije definirao njegovo značenje jer je u njegovo vrijeme bio poznat pod tim imenom. Tako kroz povijest dokazujemo da je prvi dan u tjednu Gospodnji dan iz Otk. 1:10; a zatim preko Otk. 1:10 dokazujemo da je prvi dan u tjednu sveti dan ove dispencije; jer duh nadahnuća kojim je Ivan pisao ne bi prvi dan nazvao ovim imenom da je to samo ljudska ustanova, i da je sedmi dan još uvijek po božanskoj odredbi Gospodnji sveti dan.

Ovo je sažeta izjava najjačeg argumenta za svetost prvog dana koji se može izvući iz crkvene povijesti. To je argument kojim pisci prvog dana dokazuju da je nedjelja dan koji Ivan naziva Gospodnjim danom. Ovaj argument počiva na tvrdnji da se Gospodnji dan kao naziv za nedjelju može pratiti još od Ivanovih učenika, i da je to ime po kojem je taj dan bio poznat u Ivanovo vrijeme.

Ali cijela ova izjava je lažna. Istina je, da nijedan pisac iz prvog stoljeća, te nijedan iz drugog, prije 194. A. D., za koga se zna da govori o prvom danu u tjednu, nikada nije nazvao taj dan Gospodnjim danom! Ipak, prvi dan spominju sveti pisci sedam puta *prije* Ivanove vizije na Patmosu na dan Gospodnji, dva puta ga spominje Ivan u svom evanđelju koje je napisao *poslije* povratka s tog otoka, a crkveni pisci drugog stoljeća prije 194. A. D., ga spominju šesnaest puta, i nikada se ni u jednom slučaju ne naziva Gospodnjim

danom! Mi dajemo sve primjere njegovog spominjanja u Bibliji. Mojsije je u početku, po božanskom nadahnuću, dao ime danu, i iako se kaže da ga je uskrsnuće Kristovo učinilo danom Gospodnjim, ipak se svaki sveti pisac koji spominje dan poslije tog događaja i dalje drži njegovog običnog imena prvi dan u tjednu. Evo svih primjera u kojima nadahnuti pisci spominju taj dan:

Mojsije, 1490. A. D.. „I bi večer i bi jutro, dan prvi”. Post. 1:5.

Matej, 41. A. D.. „Na kraju Šabata, kada je počelo svitati k prvom danu tjedna.” Mt. 28:1.

Pavao, 57. A. D.. „Prvog dana u tjednu.” 1. Kor. 16:2.

Luka, 60. A. D.. „A prvog dana u tjednu.” Lk. 24:1.

Luka, 63. A. D.. „I prvog dana u tjednu.” Dap. 20:7.

Marko, 64. A. D.. „I vrlo rano ujutro, prvog dana u tjednu.” Mk. 16:2.

„Sada kada je Isus podignut rano prvog dana u tjednu.” Stih 9.

Poslije Kristovog uskrsnuća, a prije Ivanove vizije, 96. A. D., nadahnuti ljudi spominjali su taj dan šest puta, i svaki put kao očigledan prvi dan u tjednu. To svakako nije bilo poznato kao Gospodnji dan prije Ivanove vizije. Govoreći potpuno istinito, on uopće nije nazvan tim imenom, niti bilo kojim drugim imenom jednakim tome, niti postoji bilo kakav zapis o tome da ga je božanski autoritet izdvojio kao takav.

Međutim, 96. godine Ivan kaže, „Bio sam u Duhu na dan Gospodnji”. Otk. 1:10. Sada je očigledno da ovo mora biti dan koji je Gospod sebi odvojio i koji je on smatrao svojim. Sve je to točno u slučaju sedmog dana, ali ni u kojem pogledu

nije točno u slučaju prvog dana. Stoga nije mogao prvi dan nazvati ovim imenom, jer to nije bilo tako. Ali ako je Duh Božji u ovom trenutku osmislio da stvori novu ustanovu i da određeni dan nazove Gospodnjim danom koji on ranije nikada nije smatrao takvim, neophodno je da on odredi taj novi dan. Nije definirao pojam, što dokazuje da nije davao sveto ime nekoj novoj ustanovi, već je govorio o dobro poznatom, božanski ustanovljenom danu. Ali *poslije* Ivanovog povratka s Patmosa, on je napisao svoje evanđelje,¹ i u tom evanđelju je dva puta imao priliku spomenuti prvi dan u tjednu. Da vidimo da li se on pridržava načina drugih svetih pisaca ili mu, kada znamo da misli na prvi dan, daje sveto ime.

Ivan, 97. A. D.. „Rano prvog dana u tjednu dolazi Marija Magdalena.” Iv. 20:1. „Zatim istoga dana uvečer, budući da je prvi dan u tjednu.” Stih 19.

Ovi tekstovi upotpunjuju biblijski zapis o prvom danu u tjednu. Oni daju uvjerljive dokaze u prilog tome da Ivan nije dobio novo svjetlo u viziji na Patmosu, obavezujući ga da prvi dan u tjednu nazove danom Gospodnjim, a kada se uzmu u obzir sa svim prethodnim primjerima, predstavljaju potpuni dokaz da prvi dan nije bio opće poznat kao dan Gospodnji u Ivanovo vrijeme, niti je od tada uopće poznat pod tim imenom. Pogledajmo sada da li se Gospodnji dan kao naziv za prvi dan može pratiti nazad do Ivana pomoću spisa očeva.

Slijedi sažeta izjava o svjedočanstvu kojima se preko očeva dokazuje da je Ivan koristio termin Gospodnji dan kao naziv

¹ Vidjeti svjedočanstvo na strani 189 ovog djela.

za prvi dan u tjednu. Niz od sedam uzastopnih svjedoka, koji počinje s jednim koji je bio Ivanov učenik, i koji se proteže kroz nekoliko generacija, napravljen je da poveže i poistovjeti Ivanov Gospodnji dan s nedjeljnim Gospodnjim danom kasnijeg doba. Tako je za Ignacija, Ivanovog učenika, bilo rečeno da potvrdno govori o prvom danu kao o danu Gospodnjem. Ovo direktno povezuje očeve i apostole. Zatim se Plinijeva poslanica iz 104. A. D., u vezi s Djelima Mučenika, navodi da dokaže da su mučenici u njegovo vrijeme bili testirani u pogledu njihovog svetkovanja nedjelje, a pitanje je bilo, „Da li ste držali dan Gospodnji”? Sljedeće, Justin Mučenik, 140. A. D., govori o nedjelji danu Gospodnjem. Poslije ovoga, Za Teofila Antiohijskog, 168. A. D., se kaže kako je iznosio snažno svjedočanstvo o nedjelji danu Gospodnjem. Zatim za Dionizija iz Korinta, 170. A. D., se kaže da je govorio na isti način. Sljedeći je Melito iz Sarda, 177. A. D., za koga se smatra da je potvrdio ono što su drugi rekli. I na kraju, za Ireneja, 178. A. D., koji je bio učenik Polikarpa, koji je bio učenik Ivana apostola, se kaže da je dao odlučno svjedočanstvo u pogledu nedjelje dana Gospodnjeg i Kršćanskog Šabata.

Ovo je prvih sedam svjedoka koji se citiraju u prilog dokazivanja nedjelje kao dana Gospodnjeg. Oni nas dovode skoro do kraja drugog stoljeća. Oni čine lanac svjedočanstava kojim se Gospodnji dan apostola Ivana poistovjećuje s nedjeljom danom Gospodnjim iz kasnijih vremena. Spisatelji zagovornici prvog dana predstavljaju ove svjedoke kao dokaz da je nedjelja Gospodnji dan Svetog Pisma, a kršćanska crkva prihvaća ovo svjedočanstvo u nedostatku svjedočanstava

nadahnutih pisaca. Međutim ludost ljudi, i zloba onih koji ih vode, mogu se pokazati u jednoj rečenici:—

Prvo, drugo, treće, četvrto i sedmo, svjedočanstvo su neoprostive prevare, dok peto i šesto nemaju odlučujućeg značaja u pogledu ovog slučaja.

1. Ignacije, prvi od ovih svjedoka, navodno je znao da je nedjelja dan Gospodnji, jer ga on tako naziva, i razgovarao je s apostolom Ivanom. Ali u čitavim spisima ovog oca naziv Gospodnji dan se ne pojavljuje niti jednom, niti se u njima makar jednom spominje prvi dan u tjednu! Čitatelj će pronaći kritički pregled Ignacijevih poslanica u četrnaestom poglavlju ove povijesti.

2. Čista je izmišljotina da su mučenici u Plinijevo vrijeme, oko 104. A. D., pa nadalje, bili testirani pitanjem da li su držali nedjelju Gospodnji dan. U riječima mučenika ne može se naći nikakvo pitanje koje liči na ovo sve dok ne dođemo do četvrtog stoljeća, a onda se uopće ne spominje prvi dan u tjednu. Ovo je u potpunosti prikazano u petnaestom poglavlju.

3. Biblijski Rječnik Američkog Traktatskog Društva, strana 379, donosi trećeg od ovih svjedoka nedjelje Gospodnjeg dana u liku Justina Mučenika, 140. A. D.. Smatra se da nedjelju naziva danom Gospodnjim na osnovu sljedećih citata:—

„Justin Mučenik primjećuje da se na dan Gospodnji sastaju svi kršćani u gradu ili zemlji, jer je to dan uskrsnuća našeg Gospoda.”

Međutim, Justin nikada nije dao nedjelji naziv Dan Gospodnji, niti bilo koji drugi sveti naziv. Evo njegovih riječi ispravno citiranih:—

„A na dan koji se zove nedjelja, svi koji žive u gradovima ili na selu okupljaju se na jednom mjestu, i čitaju se memoari apostola, ili spisi proroka, dokle god vrijeme dozvoljava”, itd.¹

Justin govori o danu koji se zove nedjelja. Ali da bi on mogao biti od pomoći u dodjeljivanju tom danu imena Gospodnji dan, njegove riječi su bile namjerno promijenjene. Tako je treće svjedočanstvo o nedjelji danu Gospodnjem, kao i prvo i drugo, lažno. Ali četvrta prevara je još gora od tri koje su prethodile.

4. Četvrto svjedočanstvo o nedjelji Gospodnjem danu dato je u dr. Justin Edwards' Sabbath Manual, str. 114:—

„Teofil, biskup antiohijski, oko 162. A. D., kaže: 'I običaj i razum traže od nas da poštujemo *dan Gospodnji*, jer je tog dana Gospod naš Isus uskrsnuo iz mrtvih.'”

Dr. Edwards se ne usuđuje navesti točno mjesto gdje Teofil navodi ove riječi. Pošto sam nekoliko puta pažljivo i detaljno ispitao svaki odlomak Teofilovih spisa, izričito tvrdim da se ništa slično ne nalazi kod tog pisca. On nikada ne koristi termin Gospodnji dan, a ne govori ni o prvom danu u tjednu. Ove riječi koje su tako dobro prilagođene da stvore utisak da je nedjelja Gospodnji dan apostolska ustanova, je nečija laž stavljena u njegova usta.

Evo četiri prevare, koje predstavljaju prva četiri slučaja navodne upotrebe dana Gospodnjeg kao imena za nedjelju. Ipak, upravo ovim obmanama se nedjelja dan Gospodnji poistovjećuje s danom Gospodnjim u Bibliji. Netko je izmislio ove prevare. Upotrebe zbog kojih su i izmišljene jasno

¹ Justin Martyr's First Apology, pogl. lxvii.

ukazuje na namjeru. Apostolskim autoritetom se mora dokazati da se naziv Gospodnji dan odnosi na nedjelju. Za tu svrhu ove prevare su bile neophodne. Slučaj nedjelje dana Gospodnjeg može biti prikladno opisan velikim nizom papa. Njihov apostolski autoritet kao poglavara katoličke crkve zavisi od toga da li su u stanju dokazati da je apostol Petar prvi iz njihove loze i dokazati da je njegov autoritet bio prenijet na njih. Nema poteškoća u praćenju njihove loze do ranog doba, iako su najraniji rimski biskupi bili umjereni, skromni ljudi, potpuno drugačiji od papa kasnijih vremena. Ali kada trebaju postaviti Petra za poglavara svoje loze i dokazati njegov i njihov autoritet, to mogu učiniti samo lažnim svjedočenjima. A takav je i slučaj sa svetkovanjem prvog dana. Može se pratiti nazad do vremena Justina Mučenika, 140. A. D., kao praznik, ali taj dan tada nije imao sveto ime, niti je u to vrijeme zahtijevao apostolski autoritet. Međutim on mora biti osiguran po svaku cijenu, i tako nas je njegov naziv Gospodnji dan nizom lažnih svjedočanstava odveo do apostola Ivana, kao što je na sličan način autoritet papa povezan s apostolom Petrom.

5. Peti svjedok ovog niza je Dionizije iz Korinta, 170. A. D.. Za razliku od četiri koja su već ispitana, Dionizije zapravo koristi izraz Gospodnji dan, iako ne kaže ništa o poistovjećivanju s prvim danom u tjednu. Njegove riječi su sljedeće:—

„Danas smo ispratili Gospodnji sveti dan, u koji smo čitali vašu poslanicu; u čitanju koje ćemo uvijek imati na umu kao opomenu, kao što ćemo i, također, ono što nam je ranije napisao Klement.”¹

¹ Eusebius's Eccl. Hist., knjiga iv. pogl. xxiii.

Poslanica Dionizija Soteru, biskupu Rima, iz koje je preuzeta ova rečenica, je nestala. Euzebij, koji je pisao u četvrtom stoljeću, sačuvao nam je ovu rečenicu, ali nemamo saznanja o njenoj povezanosti. Spisatelji zagovornici prvog dana citiraju Dionizija kao petog od svojih svjedoka u pogledu toga da je nedjelja Gospodnji dan. Kažu da je nedjelja bila toliko poznata kao Gospodnji dan u Dionizijevo vrijeme, da je on naziva tim imenom, čak i ne zastajući da kaže na koji dan misli.

Međutim nije pošteno predstavljati Dionizija kao svjedoka da je nedjelja dan Gospodnji, jer on ne primjenjuje taj izraz. Ali kaže se da je svakako mislio na nedjelju, jer je to bio poznati naziv dana u njegovo vrijeme, na što ukazuje i činjenica da on nije definirao pojam. A kako se zna da je dan Gospodnji bio poznati naziv za nedjelju u vrijeme Dionizija? Četiri svjedoka koja su već ispitana pružaju sve dokaze za ovo, jer ne postoji pisac s ove strane Dionizija koji nedjelju naziva danom Gospodnjim sve dok ne prođe skoro cijeli period jedne generacije. Dakle, Dionizije predstavlja petog svjedoka u nizu na osnovu činjenice da prva četiri svjedoka dokazuju da je u njegovo vrijeme, dan Gospodnji bio uobičajen naziv za prvi dan u tjednu. Međutim, prva četiri ne svjedoče ništa o tome dok im se riječi na prevaru ne stave u usta! Dionizije je svjedok nedjelje Gospodnjeg dana jer su ta četiri lažna svjedočanstva od generacija koje su mu prethodile odredila to kao značenje njegovih riječi! A naziv Gospodnji dan mora da je bio vrlo uobičajen za prvi dan u tjednu jer Dionizije ne definira taj pojam! Pa ipak, oni koji to govore znaju da je ova *jedina* rečenica njegove poslanice ostala, dok je povezanost, koja nesumnjivo određuje značenje, nestala.

Međutim Dionizije ne koristi samo termin Gospodnji dan. On koristi jači izraz od ovog—„Gospodnji *sveti dan*”. Čak i tijekom dugog perioda poslije Dionizija, nijedan pisac ne daje nedjelji takav sveti naziv kao „Gospodnji sveti dan”. Ipak, ovo je sam naziv Šabata dat u Svetom Pismu, a dobro je utvrđena činjenica da se on u to vrijeme naširoko svetkovao, posebno u Grčkoj, Dionizijevoj zemlji, i to kao čin poslušnosti četvrtoj zapovijedi.¹

6. Šesti svjedok u ovom naročitom nizu je Melito iz Sarda, 177. A. D.. Za prvu četvoricu, koji nikada ne koriste termin Gospodnji dan, direktnom prevaram je napravljeno da nedjelju nazivaju tim imenom; za petog, koji govori o Gospodnjem svetom danu, se tvrdi zbog snage ovih prevara da je pod tim podrazumijevao nedjelju; dok za šestog nije zasigurno dokazano da je govorio o bilo kojem danu! Melito je napisao nekoliko knjiga koje su sada izgubljene, čije nam je naslove sačuvao Euzebij.² Jedna od njih, kako je data u engleskoj verziji Euzebija, je „Na dan Gospodnji”. Naravno, pisci prvog dana tvrde da je ovo bila studija o nedjelji, iako do tog trenutka nijedan pisac ne zove nedjelju ovim imenom. Međutim važna je činjenica da riječ *dan* nije bila dio naslova Melitove knjige. U njoj se govori o nečemu što se odnosi na Gospoda—*ὁ περι τῆς κυριακῆς λόγος*—ali suštinska riječ *ἡμερας*, dan, nedostaje. Možda je to bila studija o Kristovom životu, jer Ignacije ove riječi upotrebljava u vezi: *κυριακὴν ζωῆν, Gospodnjeg života*. Poput Dionizijeve rečenice, ne bi ni blizu pomogla tvrdnjama

¹ Vidjeti xviii poglavlje ove povijesti.

² Vidjeti njegovu Ecclesiastical History, knjiga iv. pogl. xxvi.

da naziv Gospodnji dan pripada nedjelji da nije bilo niza prevara pomoću kojih se održava ta tvrdnja.

7. Sedmi svjedok pozvan da dokaže da je Gospodnji dan bio apostolski naziv za nedjelju, je bio Irenej. Dr. Justin Edwards tvrdi da ga citira na sljedeći način:—¹

„Odatle Irenej, biskup Liona, učenik Polikarpa, koji je bio suputnik apostola, 167. A. D. [trebalo bi biti 178. A. D.], kaže da je dan Gospodnji bio Kršćanski Šabat. Njegove riječi su, ‘Na dan Gospodnji svatko od nas Kršćana drži Šabat, razmišljajući o zakonu, i radujući se djelima Božjim.’”

Ovaj svjedok je predstavljen na takav način da se njegovim riječima da najveća težina i autoritet. Bio je učenik tog uglednog kršćanskog mučenika, Polikarpa, a Polikarp je bio suputnik apostola. Ono što Irenej kaže je, prema tome, prema procijeni mnogih, jednako vrijedno našeg povjerenja kao kad bismo to mogli pročitati u spisima apostola. Ne naziva li Irenej nedjelju Kršćanskim Šabatom i danom Gospodnjim? Nije li on ove stvari naučio od Polikarpa? A zar ih Polikarp nije dobio s izvora? Što nam je potrebno dalje svjedočenje da je dan Gospodnji apostolsko ime za nedjelju? Što ako nas šest ranijih svjedoka iznevjeri? Evo jednog koji kaže sve što se može priupitati, a on je svoje učenje primio od čovjeka koji je svoje primio od apostola!

Zašto onda ovo ne utvrdi autoritet nedjelje kao dana Gospodnjeg? Prvi razlog je taj što ni Irenej ni bilo koji drugi čovjek ne može doći ili promijeniti jednu zapovijed riječi Božje, ni pod kojim izgovorom. Nikada nismo ovlašteni odstupiti od riječi nadahnutih pisaca na osnovu svjedočanstva ljudi

¹ Sabbath Manual, str. 114.

koji su razgovarali s apostolima, odnosno koji su razgovarali s nekima koji su razgovarali s njima. A drugi razlog je što je svaka riječ ovog lažnog Irenejevog svjedočanstva prevara! Niti postoji i jedan primjer u kojem se termin Gospodnji dan može naći u bilo kojem njegovom djelu, niti u bilo kojem fragmentu njegovih djela sačuvanih kod drugih autora!¹ I ovime se upotpunjuje sedam svjedoka pomoću kojih se Gospodnji dan Katoličke crkve prati do i poistovjećuje s danom Gospodnjim u Bibliji! Tek 194. A. D., šesnaest godina nakon posljednjeg od ovih svjedoka, srećemo prvi slučaj u kome se nedjelja naziva Gospodnjim danom. Drugim riječima, nedjelja se ne naziva danom Gospodnjim sve do devedeset osam godina nakon što je Ivan bio na Patmosu i sto šezdeset i tri godine poslije uskrsnuća Kristovog!

Međutim, nije li to zbog činjenice da su zapisi o tom periodu nestali? Nikako; jer nadahnuti pisci spominju taj dan šest puta između Kristovog uskrsnuća, 31. godine A. D., i Ivanove vizije na Patmosu, 96. A. D.; naime, Matej, 41. A. D.; Pavao, 57. A. D.; Luka, 60. A. D., i 63. A. D.; i Marko, 64. A. D.; i uvijek kao prvi dan u tjednu. Ivan, po povratku s Patmosa, 97. A. D., dva puta spominje taj dan, i dalje ga nazivajući prvim danom u tjednu.

Poslije Ivanovog vremena, taj dan se sljedeći put spominje u takozvanoj Barnabinoj poslanici, napisanoj vjerojatno već 140. godine A. D., i tamo se naziva „osmi dan”. Zatim ga Justin Mučenik spominje u svojoj Apology, 140. A. D., jednom kao „dan na koji svi održavamo naše zajedničko okupljanje”; jednom

¹ Vidjeti pogl. xvi. ovog djela; i također Testimony of the Fathers, str. 44-52.

kao „prvi dan u koji je Bog... stvorio svijet”; jednom kao „isti dan [u koji je Krist] uskrsnuo iz mrtvih”; jednom kao „Saturnov dan”; i tri puta kao „nedjelja” ili „dan sunca”. Sljedeći put se spominje od Justina Mučenika u njegovom Dialogue with Trypho, 155. A. D., u kome ga dva puta naziva „osmi dan”; jednom „prvi od svih dana”; jednom kao „prvi” „od svih dana [sedmičnog] ciklusa”; i dva puta kao „prvi dan poslije Šabata”. Zatim ga jednom spominje Irenej, 178 A. D., koji ga naziva jednostavno „prvi dan u tjednu”. A sljedeći put ga jednom spominje Bardesanes, koji ga naziva jednostavno „prvim u tjednu”. Raznolikost imena kojima se taj dan spominje tijekom ovog vremena je izuzetna; ali se *nikada* ne naziva Gospodnjim danom, niti se ikad naziva *nekim svetim* imenom.

Iako se nedjelja spominje na toliko različitih načina tijekom drugog stoljeća, tek kada smo došli skoro do kraja tog stoljeća, nailazimo na prvi slučaj u kojem se ona naziva Gospodnjim danom. Klement Aleksandrijski, 194. A. D., koristi ovaj naziv za „osmi dan”. Ako govori o prirodnom danu, on bez sumnje misli na nedjelju. Međutim, nije sigurno da on govori o prirodnom danu, jer njegovo objašnjenje daje tom pojmu sasvim drugačiji smisao. Evo njegovih riječi:—

„A o Gospodnjem danu Platon proročki govori u desetoj knjizi *Republike*, ovim riječima: ‘I kada prođe sedam dana svakom od njih na livadi, osmog treba da krenu i stignu za četiri dana.’ Pod livadom treba razumjeti fiksnu sferu (nebesko tijelo), kao blago i ljubazno mjesto, gdje se nalaze pobožni; a pod sedam dana, svako kretanje sedam planeta, i čitavu praktičnu umjetnost koja ubrzava do kraja prema odmoru. Ali poslije lutajućih nebeskih tijela, putovanje vodi u Nebo, odnosno, do osmog kretanja i dana. I kaže da su duše nestale četvrtog dana, ukazujući

na prolazak kroz četiri elementa. Ali sedmi dan je priznat kao nešto sveto, ne samo od Hebreja, već i od Grka; prema kojem se okreće cijeli svijet svih životinja i biljaka.²¹

Klement je prvobitno bio poganski filozof, a ovi čudni misticismi koje on ovdje iznosi za Platonove riječi samo su modifikacije njegovih ranijih poganskih shvaćanja. Iako Klement kaže da Platon govori o Gospodnjem danu, sigurno je da ne misli da govori o doslovnim danima niti o doslovnoj livadi. Naprotiv, on tumači livadu da predstavlja „fiksnu sferu, kao blago i ljubazno mjesto, gdje se nalaze pobožni”; koja se mora odnositi na njihovo buduće nasljeđe. Sedam dana nisu toliko doslovni dani, već predstavljaju „svako kretanje sedam planeta i čitavu praktičnu umjetnost koja ubrzava do kraja prema odmoru”. Čini se da ovo predstavlja sadašnji period rada koji će se završiti u odmaranju svetih. Jer on dodaje: „Ali poslije lutajućih nebeskih tijela [predstavljenih Platonovim sedam dana] putovanje vodi u *Nebo*, odnosno, do *osmog* kretanja i *dana*.” Sedam dana, dakle, ovdje predstavljaju period kršćanskog hodočašća, a osmi dan o kome Klement ovdje govori nije nedjelja, već samo Nebo! Evo prvog slučaja da je Gospodnji dan ime za osmi dan, ali ovaj osmi dan je mističan i znači Nebo!

Međutim, Klement još jednom koristi termin Gospodnji dan, i ovoga puta jasno, kao da predstavlja, ne doslovan dan, već čitav period našeg preobraženog života. Jer on govori o tome razmatrajući post, i predstavlja post da se sastoji od uzdržavanja od grešnih užitaka, ne samo u djelima, da koristimo njegovo

²¹ The Miscellanies of Klement v. pogl. xiv.

razlikovanje, kao što je zabranjeno zakonom, nego i u mislima, kao što je zabranjeno evanđeljem. Takav post se odnosi na cijeli život kršćanina. A ovako Klement iznosi što je uključeno u ispunjavanje ove dužnosti u evanđeoskom smislu:—

„On, ispunjavajući propis, po evanđelju, drži dan Gospodnji, kada napusti zlu sklonost, i prisvoji gnostičku, veličajući u sebi uskrsnuće Gospodnje.”¹

Iz ove izjave saznajemo ne samo njegovu ideju o postu, već i onu o proslavljanju dana Gospodnjeg i proslavljanju uskrsnuća Kristovog. Ovo se, prema Klementu, ne sastoji u odavanju posebnih počasti nedjelji, već u napuštanju zle sklonosti i preuzimanju sklonosti Gnostika, kršćanske sekte kojoj je on pripadao. Sada je jasno da se ova vrsta svetkovanja Gospodnjeg dana ne odnosi ni na jedan dan u tjednu, već obuhvaća čitav život Kršćanina. Klementov Gospodnji dan nije bio doslovan, već mističan dan, koji je, prema ovoj njegovoj drugoj upotrebi izraza, obuhvaćao čitav preobraženi život Kršćanina; a prema njegovoj prvoj upotrebi tog izraza, obuhvaćajući i budući život na Nebu. A ovo gledište je potvrđeno Klementovom izjavom o suprotnosti između gnostičke sekte kojoj je pripadao i drugih Kršćana. Za njihovo bogoslužjenje kaže da „NIJE NA POSEBNE DANE, kao kod nekih drugih, već da *to činimo neprestano* tijekom cijelog našeg života”. I on dalje govori o bogoslužjenju Gnostika da to „*nije* bilo na određenom mjestu, ili u odabranom hramu, ili na određene praznike, i u određene dane, već *tijekom cijelog njegovog života*”.²

¹ The Miscellanies of Klement vii. pogl. xii.; Testimony of the Fathers, str. 61.

² The Miscellanies of Klement vii. pogl. vii.; Testimony of the Fathers,

Svakako je izuzetna činjenica da prvi pisac koji govori o Gospodnjem danu kao o osmom danu koristi taj izraz, ne u odnosu na doslovan, već mistični dan. Nije nedjelja, već Kršćaninov život, ili samo Nebo! Ovu doktrinu o vječnom Gospodnjem danu naći ćemo da se spominje kod Tertulijana i izričito izraženu kod Origena, koji su sljedeća dva pisca koji koriste termin Gospodnji dan. Ali Klementov mistični ili vječni Gospodnji dan pokazuje da on nije imao pojma da Ivan, pod Gospodnjim danom, misli na nedjelju; jer u tom slučaju, on bi to sigurno priznao kao istinski Gospodnji dan i poseban dan bogoslužnja Gnostika.

Tertulijan, 200. A. D., je sljedeći pisac koji koristi termin Gospodnji dan. On definira njegovo značenje i vezuje ime za dan Kristovog uskrsnuća. Kitto¹ kaže da je ovo „najraniji autentični primjer” u kojem se ovo ime primjenjuje na taj način, a mi smo dokazali da je to točno sadašnjim ispitivanjem svakog pisca, osim ako čitatelj može otkriti neko upućivanje na nedjelju u Klementovom mističnom osmom danu. Tertulijanove riječi su sljedeće:—

„Mi, međutim (baš kao što smo prihvatili), samo na dan Gospodnjeg uskrsnuća [*solo die dominico resurrectionis*] treba da se čuvamo, ne samo od klečanja, već i od svakog položaja i brižne dužnosti; odgađajući čak i naše poslove, kako ne bi dali nikakav prostor đavolu. Slično, također, i u periodu Pedesetnice; koji razlikujemo po istom svečanom veličanju.”²

str. 62.

¹ Kitto's Cyclopedia of Biblical Literature, originalno izdanje, članak Lord's Day.

² Tertulijan on Prayer, pogl. xxiii; Testimony of the Fathers, str. 67.

Tertulijan još dva puta koristi termin Gospodnji dan, i još jednom ga definira, ovog puta nazivajući ga „osmi dan”. I u svakom od ova dva slučaja stavlja dan koji naziva Gospodnjim danom u isti rang s katoličkim praznikom Pedesetnice, kao što to već čini u citiranom primjeru. Kao drugi primjer Tertulijanove upotrebe Gospodnjeg dana, citiramo dio ukora koji je uputio svojoj braći zbog miješanja s neznabošcima tijekom njihovih praznika. On kaže:—

„Oh! bolje je nacijama da budu odane svojim vlastitim sektama koje ne prisvajaju za sebe svečani obred Kršćana! Ni dan Gospodnji, ni Pedeseticu, *čak i kada bi znali za njih*, zar bi to podijelili s nama; jer bi se plašili da ne izgledaju kao Kršćani. *Mi* se ne plašimo da izgledamo kao *neznabošci!* Ako treba dati bilo kakvu popustljivost tijelu, vi to radite. Neću dati mišljenje o vašim vlastitim danima, već još više od toga; jer se za *neznabošce* svaki praznični dan dešava samo jednom godišnje; *vi* imate praznični dan svakog osmog dana.”¹

Praznik za koji Tertulijan ovdje kaže da dolazi svakog osmog dana je bez sumnje bio onaj koji je upravo nazvao Gospodnjim danom. Iako on na drugim mjestima² govori o prazniku nedjelje koji svetkuje određeni dio neznabožaca, on ovdje govori o danu Gospodnjem kao nepoznatom onim neznabošcima o kojima sada piše. Ovo snažno ukazuje na to da se praznik nedjelje tek nedavno počeo nazivati imenom Gospodnjeg dana. Međutim, on još jednom govori o Gospodnjem danu:—

„Često kada dođe godišnjica, mi donosimo darove mrtvima kao rođendanske počasti. Mi smatramo post ili klečanje u bogoslužjenju na dan Gospodnji nezakonitim. Radujemo se istoj privilegiji od Uskrsa do nedjelje

¹ On Idolatry, pogl. xiv; Testimony of the Fathers, str. 66.

² *Ad Nationes*, knjiga i. pogl. xiii; Testimony of the Fathers, str. 70.

Duhova [Pedesetnice]. Boli nas ako se vino ili kruh, čak iako su naši vlastiti, bace na zemlju. Pri svakom koraku naprijed i pokretu, pri svakom ulasku i izlasku, kada oblačimo svoju odjeću i cipele, kada se kupamo, kada sjedimo za stolom, kada palimo lampe, na kauču, na stolici, u svim uobičajenim radnjama svakodnevnog života, na čelu crtamo znak [križa].”

„Ako, za ova i druga slična pravila, inzistirate na tome da imate nalog Svetog Pisma, nećete ga naći. Tradicija će biti za vas njihov *začetnik*, običaj njihov podupirač, a vjera njihov podržavaljet. Da razum podržava tradiciju, i običaje i vjeru, ili ćete sami spoznati, ili ćete naučiti od nekoga tko je spoznao.”¹

Ovime se završavaju primjeri u kojima Tertulijan koristi termin Gospodnji dan, osim puke naznake u svom govoru o Postu. Jako je upečatljivo da ga u svakom od tri slučaja, on stavlja na nivo praznika Duhovi, ili Pedesetnice. On to također direktno povezuje s „darovima za mrtve” i s upotrebom „znaka križa”. Kada su ga pitali za autoritet iz Biblije, za ove stvari, on ne odgovara, „Mi imamo autoritet Ivana za dan Gospodnji, iako nemamo ništa osim tradicije za znak križa i darova za mrtve”. Naprotiv, rekao je da ni za jedno od toga ne postoji nalog u Svetom Pismu. Ako se postavi pitanje, Kako se nedjelji može dati naziv Gospodnji dan osim preko tradicije koja potiče od apostola? Na odgovor će biti prikladno uzvraćeno, koje je porijeklo darova za mrtve? I kako se znak križa počeo upotrebljavati među kršćanima? Naziv Gospodnji dan kao ime za nedjelju nije ništa više apostolski od znaka križa i darova za mrtve; jer nije ništa bliži apostolskim vremenima nego što su ove najočiglednije greške velikog otpadništva.

¹ *De Corona*, odlomci 3 i 4; *Testimony of the Fathers*, str. 68, 69.

Klement je poučavao o vječnom danu Gospodnjem; Tertulijan je imao sličan stav, tvrdeći da Kršćani trebaju slaviti vječni Šabat, ne uzdržavanjem od rada, već od grijeha.¹ Tertulijanov način svetkovanja nedjelje bit će zabilježen u nastavku.

Origen, 231. A. D., treći je od antičkih pisaca koji „osmi dan” nazivaju Gospodnjim danom. Bio je učenik Klementa, prvog pisca koji je tako učinio. Nije čudno, dakle, što on poučava Klementovu doktrinu o vječnom Gospodnjem danu, niti da je izlaže još jasnije nego što je to činio sam Klement. Origen, pošto je predstavio Pavla kako poučava da su svi dani slični, nastavlja ovako:—

„Ako nam se po ovom pitanju zamjeri da smo i sami navikli da svetkujemo određene dane, kao što su na primjer Gospodnji dan, Priprema, Pasha ili Pedesetnica, moram odgovoriti, da su savršenom Kršćaninu, koji uvijek svojim mislima, riječima i djelima, služi svom prirodnom Gospodu, Bogu Riječi, svi njegovi dani su Gospodnji, i on uvijek drži dan Gospodnji.”²

Ovo je napisano četrdesetak godina nakon što je Klement iznio svoju doktrinu o Gospodnjem danu. Nesavršeni kršćanin će poštovati Gospodnji dan koji je u istom rangu s Pripremom, Pashom i Pedesetnicom. Ali savršeni Kršćanin svetkuje istinski Gospodnji dan, koji obuhvaća sve dane njegovog preobraženog života. Origen koristi izraz Gospodnji dan za dva različita dana. 1. Za prirodni dan, koji po njegovom mišljenju stoji u istom rangu s danom Pripreme, Pashom i Pedesetnicom. 2. Za mistični dan, kao i Klement, koji predstavlja čitav period kršćanskog života. Mistični dan, prema njegovoj procijeni, bio

¹ An Answer to the Jews, pogl. iv; Testimony of the Fathers, str. 73.

² Against Celsus, knjiga 8. pogl. xxii; Testimony of the Fathers, str. 87.

je istinski Gospodnji dan. Iz toga slijedi da on nije vjerovao da je nedjelja Gospodnji dan prema apostolskom ustanovljenju. Međutim, poslije Origenovog vremena, Gospodnji dan postaje uobičajen naziv za takozvani osmi dan. Ipak, ova tri čovjeka, Klement, Tertulijan i Origen, koji su prvi primijenili taj naziv, ne samo da ne tvrde da su apostoli dali ovo ime tom danu, već jasno pokazuju da nisu imali ni takvu ideju. Darovi za mrtve i upotreba znaka križa nalaze se blizu apostolskih vremena koliko i upotreba Gospodnjeg dana kao imena za nedjelju. Ove tri stvari imaju zajedničko porijeklo, kao što prikazuju Tertulijanove riječi. Origenovo gledište o Šabatu i prazniku nedjelje, bit će zabilježeno u nastavku.

Takav je slučaj s tvrdnjom o nazivu Gospodnji dan u vezi s nedjeljom. Prvi primjer njegove upotrebe, ako se pretpostavi da je Klement ukazivao na nedjelju, dogodio se skoro jedno stoljeće nakon što je Ivan bio u viziji na Patmosu. Oni koji ga prvi put nazivaju tim imenom nisu imali pojma da je to tako po božanskom ili apostolskom ustanovljenju, kao što i jasno prikazuju. U izrazitoj suprotnosti s ovim je katolički praznik Pashe. Iako nikada nije zapovjeden u Novom Zavjetu, njegov trag može se pratiti sve do ljudi koji kažu da su to dobili od apostola!

Tako su crkve u Maloj Aziji imale praznik od Polikarpa koji ga je, kako Euzebijie navodi Polikarpovu tvrdnju, „svetkovao s Ivanom, učnikom našeg Gospoda, i ostalim apostolima s kojima je bio povezan”.¹ Sokrat kaže za njih da oni tvrde da im je ovo svetkovanje „prenio apostol Ivan”.² Anatolije kaže

¹ Eusebius's Eccl. Hist, knjiga v. pogl. xxiv.

² Socrates Eccl. Hist, knjiga v. pogl. xxii.

za ove azijske kršćane da su primili „pravilo od neospornog autoriteta, odnosno, od evanđeliste Ivana”.¹

Niti je ovo bilo sve. Zapadne crkve su također, s Rimskom crkvom na čelu, bile neumorni svetkovatelji praznika Pashe. Oni su također pratili praznik do apostola. Tako Sokrat za njih kaže: „Rimljani i oni u zapadnim krajevima nas uvjeravaju da njihova upotreba potiče od apostola Petra i Pavla.”² Ali on kaže da ove strane to ne mogu dokazati pisanim svjedočanstvom. Sozomen kaže za Rimljane, u vezi s praznikom Pashe, da oni „nikada nisu odstupili od njihove prvobitne upotrebe u ovom konkretnom slučaju; običaja koji su im prenijeli sveti apostoli Petar i Pavao”.³

Ako bi se nedjelja Gospodnji dan mogao pratiti do čovjeka koji je tvrdio da ga je slavio s Ivanom i drugim apostolima, koliko bi pouzdano to bilo citirano kao dokaz da je to apostolska institucija! Ali to se ipak može učiniti u slučaju praznika Pashe! Usprkos svemu, samo jedna činjenica u slučaju ovog praznika dovoljna je da nas nauči ludosti u oslanjanju na tradiciju. Polikarp je tvrdio da su ga Ivan i drugi apostoli naučili da svetkuje praznik četrnaestog dana prvog mjeseca, koji god dan u tjednu to bio; dok starješine Rimske crkve tvrde da su ih Petar i Pavao učili da se to mora svetkovati u nedjelju poslije Velikog petka!⁴

¹ Anatolius, Tenth Fragment.

² Socrates Eccl. Hist, knjiga v. pogl. xxii.

³ Symones Eccl. Hist, knjiga vii. pogl. xviii; vidjeti također i Mosheim, knjiga i. stoljeće 2, dio ii. pogl. iv. odlomak 9.

⁴ Socrates's Eccl. Hist, knjiga v. pogl. xxii; McClintock and Strong's Cyclopedia, svezak iii. str.13; Bingham's Antiquities, str. 1149.

Dan Gospodnji Katoličke crkve ne može se pratiti bliže Ivanu od 194. A, D., ili možda striktnije do 200. A, D., a oni koji su tada koristili to ime jasno pokazuju da nisu vjerovali da je to dan Gospodnji uspostavljen od strane apostola. Da bi se sakrile ove fatalne činjenice tako što naizgled taj naziv vodi nazad do Ignacija, Ivanovog učenika, i da se tako nedjelja poistovjeti s Gospodnjim danom apostola, počinjen je niz izuzetnih prevara koje smo imali prilike ispitati. Ali čak i kada bi se nedjelja Gospodnji dan mogao povezati s Ignacijom, Ivanovim učenikom, ne bi ni onda bila bliža tome da postane apostolska ustanova nego što je Pasha katolički praznik, koji se može pratiti do Polikarpa, drugog Ivanovog učenika, koji je tvrdio da ga je primio od samog Ivana!

POGLAVLJE XIV

PRVI SVJEDOCI ZA NEDJELJU

Porijeklo svetkovanja nedjelje predmet ovog istraživanja—Proturječne izjave Mosheima i Neandera—Navedeno pitanje između njih dvojice i istiniti podatci za odlučivanje o tom pitanju—Novi zavjet ne pruža nikakvu podršku za Mosheimovu izjavu—Barnabina poslanica je falsifikat—Plinijevo svjedočanstvo ništa ne određuje u ovom slučaju—Poslanica Ignacija vjerojatno podmetnuta, i sigurno doradena kako bi mogla podržati nedjelju—Odluka o pitanju.

Prvi dan u tjednu se sada skoro bez izuzetka svetkuje kao Kršćanski Šabat. Porijeklo ove ustanove je još uvijek pred nama kao predmet istraživanja. Ovo iznose dva ugledna crkvena povjesničara; ali tako direktno proturječe jedan drugom, da je pitanje radoznale zainteresiranosti utvrditi tko od njih iznosi istinu. Ovako Mosheim piše o prvom stoljeću:—

„Svi kršćani su bili jednodušni u odvajanju prvog dana u tjednu, u koji je slavni Spasitelj uskrsnuo iz mrtvih, za svečano proslavljanje pri javnom bogoslužjenju. Ovaj pobožni običaj, koji je proizašao iz primjera jeruzalemske crkve, bio je zasnovan na izričitom ustanovljenju apostola, koji su taj dan posvetili istoj svetoj svrsi, te je svetkovan u svim kršćanskim crkvama, kao što se vidi iz ujedinjenih svjedočanstava najvjerodostojnijih pisaca.”¹

¹ Maclaine's Mosheim, stoljeće 1., dio ii. pogl. iv. odl. 4. Dao sam Maclainov prijevod, ne zato što je ispravna verzija Mosheima, već zato što se toliko koristi kao podrška Šabatu prvog dana. Maclaine u svom predgovoru Mosheimu kaže: „Ponekad sam davao sebi velike autorske slobode.” I on nam kaže koje su te slobode bile govoreći da je „često dodavao nekoliko rečenica, kako bi zapažanje bilo upečatljivije, činjenica jasnija, a slika potpunija”. Ovaj citat je primjer ovih sloboda. Dr.

Pročitajmo sada što Neander, najugledniji crkveni povjesničar,

Murdock iz New Hawena koji je dao „preciznu, doslovnu verziju” Mosheima, prevodi odlomak ovako:

„Kršćani ovog stoljeća, okupljeni radi slavljenja Boga i svog napredovanja u pobožnosti, prvog dana u tjednu, dana kada je Krist povratio svoj život: jer da je ovaj bio odvojen za vjersko bogoslužjenje, od strane samih apostola, i da je, po ugledu na Jeruzalemsku crkvu, svugdje svetkovan, imamo savršeno svjedočanstvo.”—*Murdok's Mosheim*, stoljeće 1., dio ii. pogl. iv. odl. 4.

Neander's Church History, prevedena od H. J. Rosea, str. 186. Da bi se oslabila ova snažna Neanderova izjava da je „Praznik nedjelje, kao i svi drugi praznici, uvijek bio samo ljudska uredba, te je bio daleko od namjere apostola da u tom pogledu uspostave božansku zapovijed, daleko od njih, i od rane apostolske crkve, da prenesu zakone sa Šabata na nedjelju”, izrečene su dvije stvari:

1. Taj Neander je u kasnijem izdanju svog rada povukao ovu izjavu. Istina je da je u prepravljajući svog djela izostavio ovu rečenicu. Ali on nije unio ništa suprotnog karaktera, a opći smisao prepravljeno izdanja je na ovom mjestu potpuno isti kao i u onom odakle je ova iskrena izjava uklonjena. Kao dokaz za ovo, citiramo iz kasnijeg izdanja Neandera njegovu izjavu upravo s ovog mjesta o tome što je činilo svetkovanje nedjelje u ranoj crkvi. On kaže:

„Nedjelja se odlikovala kao dan radosti, po oslobođenju od postova, i po tome što se molitva na taj dan obavljala stojeći, a ne klečeći, pošto je Krist svojim uskršnućem podigao palog čovjeka ponovo do Neba.”—*Torrey's Neander*, svezak i. str. 295, izdanje 1852.

Ovo je precizan izvještaj o ranom svetkovanju nedjelje, kao što ćemo u nastavku pokazati; a da je takvo svetkovanje bilo samo ljudska uredba, čija nijedna karakteristika nikada nije bila zapovjeđena od strane apostola, bit će veoma jasno svakom čovjeku koji pokuša pronaći bilo kakav propis za bilo koju pojedinost vezano za nju u Novom Zavjetu.

2. Međutim drugi način da se ovo Neanderovo svjedočanstvo odbaci po strani jest da se tvrdi da on nije htio poreći da su apostoli uspostavili božansku zapovijed za nedjelju kao Kršćanski Šabat, već da je tvrdio da nisu uspostavili božansku zapovijed za nedjelju kao Katolički praznik! Oni koji daju ovu izjavu moraju znati da je ona lažna. Neander izričito poriče da su apostoli ili ustanovili ili priznali nedjelju kao Šabat, te on predstavlja nedjelju kao puki praznik od samog početka njenog svetkovanja, ustanovljenu samo ljudskim autoritetom.

kaže o ovom apostolskom autoritetu za svetkovanje nedjelje:—

„Praznik nedjelje, kao i svi drugi praznici, uvijek je bio samo ljudska uredba, i bio je daleko od namjere apostola da u tom pogledu uspostave božansku zapovijed, daleko od njih, i od rane apostolske crkve, da prenesu zakone sa Šabata na nedjelju. Moguće da se krajem drugog stoljeća počela dešavati lažna primjena ove vrste; jer izgleda da su ljudi od tog vremena počeli smatrati da je grijeh raditi nedjeljom.”

Kako da utvrdimo tko je od ovih povjesničara u pravu? Ni jedan ni drugi nisu živjeli u apostolskom dobu crkve. Mosheim je bio pisac iz osamnaestog stoljeća, a Neander iz devetnaestog. Stoga oni nužno moraju doznati činjenice o ovom predmetu iz spisa tog perioda koji su do nas došli. Oni sadrže sve iskaze za koje se može tvrditi da će biti prihvaćeni prilikom odlučivanja u ovom predmetu. Ovo su, prvo, nadahnuti spisi Novog Zavjeta; drugo, navodni radovi pisaca tog doba za koje se pretpostavlja da spominju prvi dan, tj., Barnabina poslanica; pismo Plinija, namjesnika Bitinije, caru Trajanu; i poslanica Ignacija. Svi ovi spisi su prije sredine drugog stoljeća—a ovo doseže dovoljno daleko da u potpunosti pokrije Mosheimovu izjavu—za koju se može reći da se čak odnosi na prvi dan u tjednu.

Ovim svjedočanstvom će se odlučiti o sljedećim pitanjima: Da li su apostoli odvojili nedjelju za bogoslužjenje (kao što Mosheim tvrdi)? Ili dokazi u predmetu pokazuju da je praznik nedjelje, kao i svi drugi praznici, uvijek bio samo ljudska uredba (kao što tvrdi Neander)?

Izvjesno je da Novi Zavjet ne sadrži ustanovljenje nedjelje za svečano proslavljanje pri javnom bogoslužjenju. I jednako

je istinito da ne postoji primjer jeruzalemske crkve na kojem bi se moglo zasnivati takvo svetkovanje. Novi Zavjet stoga ne pruža nikakvu podršku¹ Mosheimovoj izjavi.

Tri poslanice koje su došle do nas, navodno su bile napisane u apostolsko doba, ili neposredno poslije tog doba, sljedeće se ispituju. To je sve što nam je ostalo od perioda dužeg od onog obuhvaćenog Mosheimovom izjavom. On govori samo o prvom stoljeću; ali mi se pozivamo na sve pisce tog stoljeća, i sljedećeg stoljeća, do vremena Justina Mučenika, 140. A. D., koji trebaju spominjati prvi dan u tjednu. Tako se čitatelju osiguravaju svi podatci u predmetu. Barnabina poslanica govori sljedeće u prilog svetkovanja prvog dana:—

„Na kraju im kaže, Vaše mlade mjesece i šabate ne mogu podnijeti. Razmotrite što on pod tim misli; šabati, kaže on, koje sada svetkujete, nisu mi prihvatljivi, nego oni koje sam ja stvorio; kada se odmorim od svega, počet ću osmi dan, to jest početak drugog svijeta; zbog toga s radošću svetkujemo osmi dan, u koji je Isus ustao iz mrtvih, i javivši se svojim učenicima, uznio se na Nebo.”²

Moglo bi se razumno zaključiti da bi se Moshaim u velikoj mjeri oslanjao na ovo svjedočanstvo kao da dolazi od apostola, i budući da je nešto prikladnije za podupiranje svetosti nedjelje od bilo čega što smo prethodno ispitali. Ipak, on iskreno priznaje da je ova poslanica lažna. Ovako on kaže:—

„Barnabinu poslanicu je napravio neki Hebrej, koji je, najvjerojatnije, živio u ovom stoljeću, i čije podle sposobnosti i praznovjerna vezanost

¹ Vidjeti poglavlja x. i xi. u kojima je Novi Zavjet pažljivo ispitan po ovom pitanju.

² Epistle of Barnabas 13:9,10; ili, prema drugim dijeljenjem poslanice, 15. poglavlje.

za hebrejske bajke pokazuju, bez obzira na ispravnost njegovih namjera, da je on zasigurno bio sasvim druga osoba od pravog Barnabe, koji je bio suputnik svetog Pavla.”¹

U drugom radu, Mosheim kaže o ovoj poslanici:—

„Što se tiče onoga što neki sugeriraju, da je to napisao Barnaba, koji je bio prijatelj i pratitelj svetog Pavla, netočnost takvog zapažanja lako se može pokazati iz samog pisma; nekoliko mišljenja i tumačenja Pisma koje ono sadrži, ima u sebi tako malo istine, dostojanstva ili sile, da je nemoguće da su ikada mogli izaći iz pera božanski nadahnutog čovjeka.”²

Neander ovako govori o ovoj poslanici:—

„Nemoguće je da priznamo da ova poslanica pripada onom Barnabi koji je bio dostojan da bude suradnik svetog Pavla.”³

Prof. Stuart iznosi slično svjedočanstvo:—

„Ne sumnjam da je čovjek po imenu Barnaba napisao ovu poslanicu; da ju je napisao izabrani Pavlov suradnik, ja s mnogim drugima moram sumnjati.”⁴

Dr. Killen, profesor Crkvene Povijesti, za Generalnu skupštinu Prezbiterijanske crkve Irske, koristi sljedeće riječi:—

„Traktat poznat kao Barnabina poslanica je vjerojatno nastao 135. A. D.. To je očigledno djelo preobraćenika iz judaizma koji je nalazio posebno zadovoljstvo u alegorijskom tumačenju Svetog Pisma.”⁵

Prof. Hackett iznosi sljedeće svjedočanstvo:—

¹ Ecel. Hist., stoljeće 1., dio ii. pogl. ii. odlomak 21.

² Historical Commentaries, stoljeće 1., odlomak 53.

³ Rose's Neander, str. 407.

⁴ Bilješka priložena Gurnijevoj „History, Authority, and Use, of the Sabbath”, str. 86.

⁵ Ancient Church, str. 367, 368.

„Još uvijek postojeće pismo, koje je bilo poznato kao Barnabino čak i u drugom stoljeću, ne može se braniti kao istinsko.”¹

G. Milner ovako govori o čuvenoj Barnabinoj poslanici:—

„Velika se šteta nanosi njemu smatranjem da je poslanica, koja nosi njegovo ime, njegova.”²

Kitto govori o ovom djelu na sljedeći način,

„Takozvana Barnabina poslanica, vjerojatno je falsifikat iz drugog stoljeća.”³

Encyclopedia of Religious Knowledge, govoreći o Barnabi iz Novog Zavjeta, kaže:—

„On nije mogao biti autor djela tako punog usiljenih alegorija, ekstravagantnih i neopravdanih objašnjenja Svetog Pisma, zajedno s pričama o zvijerima i sličnim uobraženostima, koje čine prvi dio ove poslanice.”⁴

Euzebijije, najraniji crkveni povjesničar, stavlja ovu poslanicu među lažne knjige. Ovako on kaže:—

„Među lažnim moraju se ubrojiti i knjige koje se zovu ‘The Acts of Paul’, te ona koja se zove ‘Pastor’, i ‘The Revelation of Peter’. Pored ovih, knjige koje se zovu ‘Epistle of Barnabas’ i ‘The Institutions of the Apostles’.”⁵

Sir Wm. Domville govori ovako:—

„Međutim poslanica nije napisana od strane Barnabe; ona nije bila samo nedostojna njega,—bila bi sramota za njega, i što je mnogo važnije, bila bi sramota za kršćansku religiju, da to bude proizvod jednog od ovlaštenih učitelja te religije u vrijeme apostola, čije okolnosti bi ozbiljno narušile

¹ Commentary on Acts, str. 251.

² History of the Church, stoljeće 1., pogl. xv.

³ Cyc. Bib. Lit., art. Lord’s day, deseto izdanje. 1858.

⁴ Encyc. of Rel. Knowl, art. Barnabas’ Epistle.

⁵ Eccl. Hist., Knowl, knjiga iii. pogl. xxv.

dokaze o njenom božanskom porijeklu. Pošto nije Barnabina poslanica, dokument je, što se tiče pitanja Šabata, ništa drugo do svjedočanstvo nekog nepoznatog pisca o praksi svetkovanja nedjelje od strane nekih kršćana neke nepoznate zajednice, u nekom nepoznatom periodu kršćanske ere, bez dovoljno osnova da se vjeruje da je taj period bio prvo stoljeće”¹

Coleman iznosi sljedeće svjedočanstvo:—

„Barnabina poslanica, koja nosi časno ime Pavlovog suputnika u njegovom misionarskom radu, očigledno je lažna. Ona obiluje izmišljenim pričama, mističnim, alegorijskim tumačenjima Starog Zavjeta i nestvarnim imaginacijama, te se učeni ljudi u globalu slažu da nema autoritet.”²

Kao primjer nerazumnih i besmislenih stvari sadržanih u ovoj poslanici, citiran je sljedeći odlomak:—

„Niti treba da jedeš hijenu: tj., ne budi preljubnik, niti onaj koji druge kvari, niti budi sličan tome. A zbog čega tako? Jer to stvorenje svake godine mijenja svoj rod, i ponekad je muško, a ponekad žensko.”³

Tako da dozvoljavajući povjesničarima prvog dana da razriješe slučaj, ovlašteni smo da ovu poslanicu tretiramo kao falsifikat. A tko bude pročitao njeno deveto poglavlje—jer ono neće snositi citiranje—priznat će pravednost ovog zaključka. Ova poslanica je jedini spis za koji se tvrdi da potiče iz prvog stoljeća pored Novog Zavjeta, u kome se još spominje prvi dan. Čak i Mosheim priznaje da ovo ne pruža nikakvu podršku svetkovanju nedjelje.

Sljedeći dokument koji privlači našu pažnju je pismo Plinija, rimskog upravitelja Bitinije, caru Trajanu. Pisano je oko 104. A. D.. On kaže za kršćane iz svoje pokrajine:—

¹ The Sabbath, or an Examination of the Six Texts commonly adduced from the New Testament in proof of a Christian Sabbath, str. 233.

² Ancient Christianity, pogl. i. odlomak 2.

³ Epistle of Barnabas, 9:8. U nekim izdanjima je pogl. 10.

„Oni su izjavili da je cijela njihova krivica ili greška u tome što su se sastali u određeni dan, prije nego što je svanulo, i obratili se u vidu molitve Kristu, kao nekom bogu, obavezujući se svečanom zakletvom, ne radi bilo kakvog zlog plana, već da nikada ne počine prevaru, krađu ili preljub; da nikada ne krivotvore svoju riječ, niti da uskrate povjerenje kada su pozvani da ga ukažu; nakon čega je bio njihov običaj da se razdvoje, a zatim ponovo sastanu da zajedno jedu bezazlen obrok.”¹

Ova Plinijeva poslanica svakako ne pruža nikakvu podršku svetkovanju nedjelje. Coleman je na iskren način prikazao slučaj. On kaže za ovaj odlomak:—

„Ova izjava je dokaz da su ovi Kršćani držali dan kao sveto vrijeme, ali da li je to bio posljednji ili prvi dan u tjednu, ne navodi se.”²

Charles Buck, istaknuti pisac prvog dana, nije vidio nikakve dokaze u ovoj poslanici u korist svetkovanja prvog dana, kao što se vidi iz neodređenog prijevoda koji je uradio. Ovako on citira poslanicu:—

„Ove osobe izjavljuju da se cijeli njihov zločin, ako su krivi, sastoji u ovome: da se u određenim danima okupljaju prije izlaska sunca da povremeno pjevaju hvalu Kristu kao Bogu.”³

Tertulijan, koji je pisao 200. A. D., ovako govori o ovoj Plinijevoj izjavi:—

„U njihovim vjerskim službama nije našao ništa osim okupljanja *u ranim jutarnjim satima* radi pjevanja himni Kristu i Bogu i pečaćenja njihovog načina života ujedinjenom zakletvom da će biti vjerni svojoj religiji, zabranjujući ubojstvo, preljub, nepoštenje i druge zločine.”⁴

¹ Coleman's Ancient Christianity, str. 35, 36.

² Ancient Christianity Exemplified, pogl. 26, odlomak. 2.

³ Buck's Theological Dictionary, članak Kršćani.

⁴ Tertulijan's Apology odlomak 2.

Tertulijan u ovome svakako nije našao nikakvo upućivanje na praznik nedjelje.

G. V. B. Taylor govori o ovom navedenom danu na sljedeći način:—

„Kao što djeluje da se Šabat u tom vremenu prilično često svetkovao kao i dan sunca (ako ne čak i više), jednako je vjerojatno da je ovaj” navedeni dan „koji Plinije spominje bio ili sedmi dan ili prvi dan; iako se ovaj drugi uglavnom *ne cijeni toliko*”.¹

Ne cijiniti toliko samu stvar koju treba dokazati, nije nova osobina u dokazima koji su do sada bili ispitani u prilog svetkovanja prvog dana. Iako se Mosheim oslanja na ovaj Plinijev izraz kao glavnu potporu nedjelje, ipak on ovako govori o mišljenju drugog učenog čovjeka:—

„B. Just. Hen. Boehmer, zaista bi želio da razumijemo da je ovaj dan bio hebrejski Šabat.”²

Ovo Plinijevo svjedočanstvo napisano je nekoliko godina poslije vremena apostola. Odnosi se na crkvu koju je vjerojatno osnovao apostol Petar.³ Svakako je mnogo vjerojatnije da je ova crkva, samo četrdeset godina poslije Petrove smrti, držala četvrtu zapovijed, nego da je svetkovala dan koji nikada nije bio zapovjeden božanskim autoritetom. Mora se priznati da ovo Plinijevo svjedočanstvo ne dokazuje ništa u prilog svetkovanju nedjelje; jer ne imenuje koji dan u tjednu se tako svetkovao.

Poslanice Ignacija iz Antiohije koje se tako često citiraju u

¹ Obligation of the Sabbath, str. 300.

² Historical Commentaries, stoljeće 1., odlomak 47.

³ 1. Pt. 1:1. Vidjeti Clarkeov Komentar, predgovor Petrovim poslanicama.

korist svetkovanja prvog dana, sljedeće privlače našu pažnju. On kaže:—

„Zato ako su oni koji su odgojeni prema ovim drevnim zakonima ipak došli do novine nade; ne svetkujući više Šabate, već držeći dan Gospodnji, u kojem je i naš život nastao preko Njega, i kroz njegovu smrt, koju ipak neki poriču (preko koje smo tajne dovedeni da vjerujemo, i stoga čekamo da se nađemo kao učenici Isusa Krista, našeg jedinog učitelja): kako možemo živjeti drugačije od njega; čiji su učenici iako su bili i sami proroci, preko Duha očekivali njega kao svog gospodara.“¹

Dvije važne činjenice u vezi s ovim citatom zaslužuju posebnu pažnju: 1. Da su Ignacijeve poslanice bile priznate od strane pisaca velikog autoriteta kao lažne, a među one poslanice koje neki od njih uzimaju kao moguće originalne, ne uključuju poslanicu Magnezijancima iz koje potiče gore navedeni citat, niti govore bilo što u vezi sa svetkovanjem prvog dana. 2. Da poslanica Magnezijancima ne bi govorila ništa ni o jednom danu, da nije riječ dan bila lažno umetnuta od strane prevodioca! U prilogu prvoj od ovih stavki navodi se sljedeće svjedočanstvo. Dr. Killen kaže sljedeće:—

„U šesnaestom stoljeću, petnaest pisama je izvučeno ispod pokrivača starog antikviteta i ponuđeno svijetu kao djelo pastora Antiohije. Naučnici su ih odbili primit pod traženim uvjetima i odmah je osam njih priznato kao falsifikat. U sedamnaestom stoljeću, sedam preostalih pisama, u donekle izmijenjenom obliku, ponovo je izašlo iz mraka i tvrdilo se da su Ignacijeva djela. Ponovo su pronicljivi kritičari odbili priznati njihove pretenzije; ali radoznalost se podigla pri ovom drugom pojavljivanju, i mnogi su izrazili iskrenu želju da vide prave poslanice. Grčka, Sirija, Palestina i Egipat su pretraženi u potrazi za njima i poslije dužeg vremena su pronađena tri

¹ Ignacius to the Magnesians, 3:3–5; ili, prema drugim podjelama poslanice, pogl. 9.

pisma. Otkriće proizvodi opće zadovoljstvo; priznaje se da su četiri poslanice za koje se nedavno tvrdilo da su originalne, apokrifne; i smjelo se kaže da su tri koje sada predstoje iznad izuzeća. Međutim istina i dalje odbija biti kompromitirana, i odlučno se odriče tih podnositelja zahtijeva za njeno odobrenje. Dokazi iz ove tri poslanice više nego očigledno svjedoče da su, kao i posljednje tri knjige Sibyla, samo posljednja varka teške prevare.”¹

Isti pisac ovako iznosi mišljenje Calvina:—

„Nije loš dokaz mudrosti velikog Calvina da je, prije više od tri stotine godina, izrekao oštru osudu ovih Ignacijevih poslanica.”²

Od tri Ignacijeve poslanice za koje se još uvijek tvrdi da su istinite, prof. C. F. Hudson govori sljedeće:—

„Ignacije Antiohijski je vjerojatno bio pogubljen 115. A. D.. Od osam poslanica koje su mu pripisane, tri su istinite; to jest, one upućene Polikarpu, Efežanima i Rimljanima.”³

Primijetit će se da tri poslanice koje se ovdje spominju kao istinite ne uključuju onu poslanicu iz koje je preuzet citat u korist nedjelje, a činjenica je i da ne sadrže nagovještaj o nedjelji. G. Wm. Domville, pisac antišabatinac, koristi sljedeće riječi:—

„Svako tko je uopće upućen u takve stvari, svjestan je da su Ignacijeva djela više mijenjana i falsificirana od djela bilo kojeg drugog od drevnih očeva; i da su mu također pripisani neki spisi koji su potpuno lažni.”⁴

Robinson, istaknuti engleski baptistički pisac prošlog stoljeća, iznosi sljedeće mišljenje o poslanicama koje se pripisuju Ignaciju, Barnabi i drugima:—

¹ Ancient Church, str. 413, 414.

² Id. p. 427.

³ Future life, str. 290.

⁴ Examination of the Six Texts, str. 237

„Ako se neki spisi koji se pripisuju onima koji se nazivaju apostolskim očevima, kao što su Ignacije, učitelj u Antiohiji, Polikarp u Smirni, Barnaba, koji je bio pola Hebrej, i Hermas, koji je bio brat Pijusu, učitelj u Rimu, ako su neki od njih istiniti, za što postoji veliki razlog za sumnju, oni samo dokazuju pobožnost i nepismenost dobrih ljudi. Neki su lošiji, a najbolji nisu bolji od bogougodnih poslanica niže kvalitete Baptista i Kveкера u vrijeme građanskog rata u Engleskoj. I Barnaba i Hermas spominju krštenje; ali obje ove knjige predstavljaju sramno maštanje neobuzdanih i izopačenih genija.”¹

Sumnjiv karakter ovih Ignacijevih poslanica je prema tome bio dovoljno posvjedočen. Citat u korist nedjelje nije bio uzet niti iz jedne od tri poslanice za koje se još uvijek tvrdi da su istinite; a ono što još treba primijetiti, to ne bi govorilo ništa u korist bilo kojeg dana da nije bilo neuobičajene slobode, da ne kažem prevare, koju je prevoditelj upotrijebio kada je ubacio riječ *dan*. Ovu činjenicu s kritičkom preciznošću pokazuje Kitto, čija se *Cyclopedia* visoko cijeni među učenjacima prvog dana. Na sljedeći način on predstavlja Ignacijev original s komentarima i prijevodom:—

„Ovdje moramo primijetiti još jedan odlomak... koji se odnosi na temu Gospodnjeg dana, iako ga svakako ne spominje. Pojavljuje se u Ignacijevoj poslanici Magnezijancima (oko 100. A. D.). Priznato je da je cijeli odlomak nejasan, a tekst možda falsificiran... Odlomak je sljedeći:

*Εἰ οὖν οἱ ἐν παλαιοῖς πράγμασιν ἀναστραφέντες, εἰς καινότητα ἐλπίδος ἤλθον—μηκέτι σαββατίζοντες, ἀλλὰ κατὰ κυριακὴν ζωὴν ζῶντες—(ἐν ἡ καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀνέτειλεν δι' αὐτοῦ, etc.)*²

„Mnogi komentatori pretpostavljaju (na osnovu čega se ne vidi) da poslije *κυριακὴν* [Gospodnji] treba razumjeti da ide riječ *ἡμέραν* [dan]...

¹ Ecclesiastical Researches, pogl. vi. str. 50, 51, izd. 1792. godine.

² Ignacius ad Magnesios, odlomak 9.

Pogledajmo sada odlomak jednostavno kako stoji. Mana rečenice je nedostatak imenice na koju se *αυτού* može odnositi. Ova mana, koja je tako daleko od otklanjanja, postaje još očiglednija uvođenjem riječi *ήμερά*. Sada ako uzmemo da *κυριακή ζωή* jednostavno znači ‘život Gospodnji’, imajući više osobno značenje, to je svakako bliže pružanju imenice za riječ *αυτού*... Prema tome, što se tiče cjeline, značenje bi moglo biti sljedeće:

„Ako su oni koji su živjeli pod starom dispencijom došli do novine nade, ne držeći više šabate, nego živeći suglasno sa životom našeg Gospoda (u kojem je, takoreći, naš život ponovo podignut kroz njega, itd.)...

„Prema ovom gledištu, odlomak se uopće ne odnosi na Gospodnji dan; međutim čak i da ste suprotnog viđenja ne može se smatrati da pruža bilo kakav dokaz ranoj upotrebi termina ‘Gospodnji dan’ (za koje se često citira), pošto je glavna riječ *ήμερά* [dan] čisto nagađanje.”¹

Učeni Morer, svećenik Engleske crkve, potvrđuje ovu Kittovu izjavu. On Ignacija prevodi ovako:—

„Ako bi, dakle, oni koji su bili dobro upućeni u djela iz drevnih dana došli do novine nade, ne sabatirajući, već živeći prema dominikalnom životu, itd... Mediceanska kopija, najbolja i najsličnija Euzebijevoj, ne ostavlja mjesta neodlučnosti, jer je riječ *ζωήν* tako izražena i usmjerava riječ dominical ka Kristovoj ličnosti, a ne danu njegovog uskrsnuća.”²

G. Wm. Domville govori o ovome na sljedeći način:—

„Sudeći, dakle, prema smislu same poslanice, doslovni prijevod odlomka, ‘ne svetkujući više šabate, već živeći u skladu s Gospodnjim životom’, čini se da daje svoje istinsko i pravo značenje; a ako je to tako, Ignacije, koga g. Gurney³ navodi kao glavnog svjedoka da dokaže svetkovanje Gospodnjeg dana na početku drugog stoljeća, ne uspijeva dokazati nijednu takvu činjenicu, a vidi se na osnovu temeljnog ispitivanja

¹ Cyc. Bib. Lit., članak Gospodnji dan.

² Dialogs on Lord’s Day, str. 206, 207.

³ Pisac prvog dana, autor knjige „History, Authority, and Use, of the Sabbath”.

njegovog svjedočanstva da on čak ni ne spominje Gospodnji dan, niti na bilo koji način ukazuje na njegovo vjersko obilježavanje, bilo pod tim imenom, ili nekim drugim.¹

Očigledno je, stoga, da se ovaj čuveni citat uopće ne odnosi na prvi dan u tjednu, i da ne pruža nikakav dokaz o tome da je taj dan bio poznat u vrijeme Ignacija pod nazivom Gospodnji dan.² Pred čitateljem je sada dokaz koji mora odrediti da li su Mosheim ili Neander govorili u skladu s činjenicama u predmetu. I tako se čini da u Novom Zavjetu i u ne nadahnutim piscima tog perioda ne postoji apsolutno ništa što bi podržalo snažnu izjavu Mosheima o nedjelji. Kada dođemo do četvrtog stoljeća, pronaći ćemo njegovu izjavu koja suštinski preinčava ono što je ovdje rekao. Od poslanica koje se pripisuju Barnabi, Pliniju i Ignaciju, otkrili smo da je prva falsifikat; da druga govori o danu bez preciziranja kojem; i da treća, koja je vjerojatno lažan dokument, ne bi govorila ništa o nedjelji, da zagovornici svetosti prvog dana nisu umetnuli riječ dan u dokument! Teško da možemo izbjeći zaključak da je Mosheim o ovoj temi govorio kao vrsni teolog, a ne kao povjesničar; a s najčvršćim uvjerenjem da govorimo istinu, s Neanderom kažemo, „Praznik nedjelje uvijek je predstavljao samo ljudsku uredbu”.

¹ Examination of Six Texts, str. 250, 251.

² Za potpuniji izvještaj o Ignaciju, pogledajte „Testimony of the Fathers”, str. 26–80. Ignacijev citat koji se ispitivao u ovom poglavlju je tamo prikazan da se ne odnosi na novozavjetne Kršćane, već na drevne proroke.

POGLAVLJE XV

ISPITIVANJE ČUVENE OBMANE

Da li su mučenici u Plinijevo vrijeme i kasnije bili testirani pitanjem jesu li držali nedjelju ili nisu?—Potvrđan argument citiran od strane Edwardsa—Njegovo porijeklo—Nema činjenica koje bi potkrijepile takav argument prije četvrtog stoljeća—Jedan slučaj s početka tog stoljeća predstavlja jedinu potvrdu koja postoji u prilog tvrdnji—na nedjelju se čak ni ne ukazuje u tom slučaju—Svjedočanstvo Mosheima vezano za djelo u kojem je ovo pronađeno.

Pojedini vrsni teolozi su se posebno potrudili da pokažu da je „navedeni dan” Plinijeve poslanice prvi dan u tjednu. U tu svrhu oni navode nevjerojatnu priču koju pouzdaniiji povjesničari crkve nisu smatrali vrijednom zapisa. Kao argument iznose sljedeće: da su u Plinijevo vrijeme i kasnije, to jest od kraja prvog stoljeća pa nadalje, kršćani kad god su bili izvođeni pred svoje progonitelje na ispitivanje, pitani da li su držali Gospodnji dan, a ovaj termin korišten je za označavanje prvog dana u tjednu. I odatle se tvrdi da su ustanovljene dvije činjenice: 1. Kada Plinije kaže da su kršćani koje je on ispitivao imali običaj da se sastaju na navedeni dan, to se nesumnjivo odnosilo na prvi dan u tjednu. 2. Da je svetkovanje prvog dana u tjednu bio veliki test po kojem su kršćani bili poznati svojim poganskim progoniteljima. 3. Da je Gospodnji dan bio naziv po kojem je bio poznat prvi dan u tjednu u Plinijevo vrijeme, nekoliko godina poslije Ivanove smrti. Da bi dokazao sve ovo, dr. Edwards daje sljedeću izjavu:

„Odatle činjenica da su njihovi progonitelji, kada su željeli da saznaju da li su ljudi kršćani, navikli da im postavljaju ovo pitanje, tj. ‘*Dominicum servasti?*’—‘Jesi li držao dan Gospodnji?’ Ako jesu, bili su Kršćani. Ovo je bilo obilježje njihovog Kršćanstva, za razliku od Hebreja i neznabožaca. A ako bi rekli da jesu, i ne odreknu se, morali su biti pogubljeni. A što je bio odgovor onih koji su ostali nepokolebljivi? ‘*Christianus sum; intermittere non possum;*’—‘Ja sam kršćanin; Ne mogu to napustiti.’ To je simbol moje religije, i čovjek koji to prisvoji mora naravno držati dan Gospodnji, jer je to volja njegovog Gospoda; i ako ga odbaci, on bi bio otpadnik od svoje religije.”¹

G. Gurney, poznati engleski pisac prvog dana, koristi se istim argumentom i u istu svrhu.² Značaj koji se ovoj izjavi pridaje, i isticanje koje joj pridaju zagovornici svetosti prvog dana, čine je prikladnom da se njene vrijednosti ispituju. Dr. Edwards ne navodi nikakav izvor za svoju izjavu; ali g. Gurney prati izjavu do dr. Andrews, biskupa Winchestera, koji je tvrdio da ju je preuzeo iz *Acta Martyrum*, drevne zbirke Djela Mučenika. Početkom sedamnaestog stoljeća biskup Andrews je to prvi put iznio u svom govoru na sudu Star Chambera, protiv Traskea, koji je pred tim proizvoljnim sudom optužen za heretičko mišljenje da su kršćani dužni držati sedmi dan kao Šabat Gospodnji. Izjava je, dakle, prvo nastala s ciljem da zbuni svetkovatelja Šabata kada su mu neprijatelji sudili zato što je držao taj dan. G. Wm. Domville, obdareni antisabatarijanski pisac, ovako se izjašnjava:—

„Biskup se, kao što smo vidjeli, poziva na *Actu* mučenika kao opravdanje svoje tvrdnje u vezi s pitanjem, *Dominicum servasti?* ali on ne

¹ Sabbath Manual str. 120.

² Vidite njegovu knjigu „History, Authority, and Use, of the Sabbath”, pogl. iv. str. 87, 88.

navodi niti jedan njihov primjer u kojem je to pitanje bilo postavljeno. Stoga nam ostaje da sami tražimo primjere, gdje god, ako se bilo gdje, mogu naći. Najkompletnija zbirka memoara i legendi koje još uvijek postoje, u vezi sa životima i stradanjima kršćanskih mučenika, je ona od Ruinarta, pod naslovom, '*Acta primorum Ožujak irum Sincera et selecta*'. Pažljivo sam pregledao to djelo, i preuzimam na sebe odgovornost da potvrdim da se među pitanjima koja su tamo navedena da su postavljena mučenicima u Plinijevo vrijeme i prije njega, i skoro dvije stotine godina nakon toga, pitanje *Dominicum servasti?* ne pojavljuje niti jednom; niti bilo kakvo slično pitanje.²¹

Ovo odmah pokazuje da se iz ovog odlomka ne može dobiti nikakav dokaz, bilo da je „navedeni dan” Plinija bio prvi dan u tjednu, niti da su mučenici rane crkve bili provjeravani pitanjem da li su ga svetkovali ili ne. Također pokazuje da je lažna izjava da su mučenici iz Plinijevog vremena nedjelju nazivali Gospodnjim danom i držali je kao takvu. Nakon što je citirao sva pitanja postavljena mučenicima u Plinijevo vrijeme i prije njega, te time dokazao da im nije postavljeno takvo pitanje kao što se navodi, Domville kaže:—

„Ovo bi moglo biti dovoljno da pokaže da *Dominicum servasti?* nije bilo pitanje u Plinijevo vrijeme, kao što gospodin Gurney ima namjeru da vjerujemo da jest. Imam, međutim, još jedan dokaz da se gospodin Gurney nepošteno bavio ovom temom, ali za sada odgađam to navesti, da bih mogao nastaviti s istragom, na koji se izvor mogao oslanjati biskup Andrews kada je izjavio da je *Dominicum servasti?* uvijek bilo uobičajeno pitanje koje su postavljali neznabožački progonitelji? S ovim gledištem ću prijeći preko mučeništva koja su se dogodila između Plinijevog vremena i četvrtog stoljeća, jer ne sadrže ništa vezano za temu, i odmah ću doći do tog mučeništva čija je priča, bez sumnje, bila izvor iz kojeg je biskup Andrews pribavio svoje pitanje, *Dominicum servasti?* ‘Da li držite dan

¹ Examination of the Six Texts, str. 258, 261.

Gospodnji?’ Ovo mučeništvo se dogodilo 304. A. D..¹ Stradalnici su bili Saturninus i njegova četiri sina, i još nekoliko osoba. Odvedeni su u Kartagu i izvedeni pred prokonzula Amulina. U izvještaju o njihovim ispitivanjima koje je dao, često se javljaju fraze, ‘CELEBRARE *Dominicum*’, i ‘AGERE *Dominicum*’, ali ni u kojem slučaju glagol ‘*servare*’ se ne koristi u odnosu na *Dominicum*. Ovo spominjem uglavnom da bih pokazao da kada biskup Andrews, ukazuje, kao što nema sumnje da to radi, na priču o ovom mučeništvu, kaže da je pitanje bilo, *Dominicum servasti?*, vrlo je jasno da nije imao svog autora pri ruci, i da je vjerujući svom sjećanju, skovao vlastitu frazu.²

Domville opširno citira razgovor između prokonzula i mučenika, koji je u većini segmenata prilično sličan Gurneyevom i Edwardovom citatu iz Andrews. Zatim dodaje:—

„Pošto je priča o mučeništvu Saturninusa jedina koja izgleda kao da podržava tvrdnju biskupa Andrews da je, ‘Držite li Gospodnji dan?’ bilo uobičajeno pitanje mučenicima, šta ako ću dokazati da čak ni ova priča ne pruža nikakvu podršku ovoj tvrdnji ipak ništa nije lakše od ovog dokaza; jer je biskup Andrews prilično pogrešno razumio značenje riječi *Dominicum* prevodeći je ‘Gospodnji dan’. To nije imalo takvo značenje. To je bila barbarska riječ koja se koristila među nekim crkvenim piscima u četvrtom stoljeću i poslije njega, da bi se ponekad označila crkva, a ponekad Gospodnja večera, ali NIKAD dan Gospodnji.³ Moji izvori po ovom pitanju su:

¹ Datum kod Baroniusa je 303. A. D..

² Examination of Six Texts, str. 263–265.

³ Bilješka Domvillea. „*Dominicum* nije, kao što se na početku može pretpostaviti, pridjev, gdje je diem [dan] shvaćen kao imenica. To je samo po sebi imenica, srednjeg roda kao što se vidi iz odlomka, ‘*Quia non potent intermitti Dominicum*’, u tekstu o Saturninusu. Latinski pridjev *Dominicus*, kada je namijenjen da se odnosi na Gospodnji dan, nikada se, ja vjerujem, ne koristi a da nije prisutna njegova imenica *dies* [dan]. U svim tekstovima sadržanim u Ruinartovom *Acta Martyrum*, našao sam samo dva primjera spominjanja Gospodnjeg dana, i u oba ova slučaja prisutna je imenica *dies* [dan].”

1. Ruinart, koji na riječ *Dominicum*, u tekstu o Saturninusovom mučeništvu, ima bilješku u kojoj kaže da ta riječ označava Gospodnju večeru¹ (*‘Dominicum vero desinat sacra mysteria’*), i citira Tertulijana i Ciprijana u prilog ovakvom tumačenju.

2. Urednici benediktinskog izdanja djela Svetog Augustina. Oni navode da riječ *Dominicum* ima dva značenja, crkva i Gospodnja večera. Za prvo značenje citiraju između ostalih izvora, kanon sabora Neo Cesarea. Za drugo značenje oni citiraju Ciprijana, a pozivaju se i na izvještaj Svetog Augustina o njegovom skupu s Donatistima, u kojem se ukazuje na tekst o Saturninusovom mučeništvu.²

3. Gesner, koji u svom delu Latin Thesaurus objavljenom 1749. daje oba značenja riječi *Dominicum*. Za Gospodnju večeru on citira Ciprijana; za crkvu on citira Ciprijana i također Hilari.³

Domville navodi druge činjenice od interesa za ovu temu, a zatim odaje poštovanje gospodinu Gurneyu na sljedeći način:—

Tako izgleda da upućivanje učinjeno od biskupa Andrewsa na ‘Acts of Martyrs’ potpuno ne uspijeva utvrditi njegovu tvrdnju vezano za pitanje za koje se tvrdi da je postavljeno mučenicima, a pošto se također čini da su

¹ Ovo svjedočanstvo je svakako presudno. To je tumačenje samog sastavljača *Acta Martyrum*, i dato je s direktnim osvrtom na konkretnu instancu o kojoj se raspravlja. Nezavisna potvrda Domvilleovih izvora može se naći u Lucius’s *Eccl. Hist.* stoljeće 4, pogl. VI: „Fit mentio aliquoties locorum istorum in quibus convenerint Christiani, in historia persecutionis sub Diocletiano & Maximino. Et apparet, ante Constantinum etiam, locos eos fuisse mediocriter exstructos atque exornatos : quos seu Temple appellarunt seu Dominica; ut apud Eusebium (li. 9, c. 10) & Ruffinum (li. 1, c. 8).”

Sigurno je da se *Dominicum* ovdje koristi kao označavanje mjesta bogoslužjenja. Dr. Twisse u svom delu „Morality of the Fourth Commandment”, str. 122, kaže: „Drevni očevi, i grčki i latinski, nazivali su hramove imenom Dominica i *κωλόακα*.”

² Domville citira djela Svetog Augustina, svezak v. str. 116, 117, Antwerp Edition izdanje 1700 A. D..

³ Examination of Six Texts, str. 267, 268.

tu postojali snažni i očigledni razlozi za neimanje bezuvjetnog pouzdanja u tu tvrdnju, što trebamo misliti o poštovanju istine g. Gurneya, kada pronalazimo da se on ne ustručava reći svojim čitateljima da je dokazano samim pitanjem koje je bilo uobičajeno za Rimske progonitelje da ga upute mučenicima *Dominicum servasti*—‘Da li si držao Gospodnji dan?’, da je ‘navedeni dan’ spomenut u Plinijevom pismu kao onaj na koji su Kršćani održavali svoje religijske skupove, bio ‘očito prvi dan tjedna’. Za ovu nekvalificiranu tvrdnju, s prefiksom kao što je ‘očigledno’, kako bi bila još impresivnija, gospodin Gurney je bez ikakvog izgovora.”¹

Pravednost Domvilleovih riječi se ne može dovesti u pitanje kada ovaj omiljeni argument prvog dana karakterizira na sljedeći način:—

„Neki od onih smjelih netočnih iskaza činjenica koji su tako česti u teološkim spisima, i koji se, zbog samouvjerenog tona koji pisci tako uopćeno koriste u takvim prilikama, obično primaju bez ispitivanja, i dozvoljeno im je, posljedično, da prođu kao istina.”²

Istraga kojoj je ova izjava bila podvrgnuta pokazuje: 1. Da pitanje kao što je, Da li si držao Gospodnji dan? nije zabilježeno da je postavljano mučenicima u vrijeme Plinija. 2. Da takvo pitanje nije postavljeno nijednom mučeniku prije početka četvrtog stoljeća. 3. Da se može tvrditi samo jedan slučaj mučeništva u kojem je postavljeno bilo koje pitanje te vrste. 4. Da u ovom jednom slučaju, koji jedini sadrži i najmanjeg izgleda da podržava priču koja je pod ispitivanjem, ispravan prijevod originalnog latinskog pokazuje da to pitanje nije imalo nikakve veze sa svetkovanjem nedjelje! Sve je to bilo pod pretpostavkom da je *Acta Martyrum*, u kojoj se ova priča

¹ Id. str. 270, 271.

² Id. str. 272, 273.

nalazi, autentično djelo. Neka Mosheim svjedoči o karakteru ovog djela radi istinitosti:—

„Što se tiče onih tekstova koji su do nas došli pod naslovom *Acta Martyrum*, ili Djela Mučenika, njihov izvor je svakako najvećim dijelom vrlo upitne prirode; zaista, uopćeno govoreći, možda bismo bili bliže istini, kada bismo rekli da nemaju pravo ni na kakve zasluge.”¹

Takav je izvor djela iz kojeg je preuzeta ova izjava. Nije čudno da povjesničari prvog dana prepuste teolozima da to ponavljaju.

Takve su činjenice u vezi s ovom izuzetnom obmanom. One tako u potpunosti razotkrivaju ovaj čuveni povijesni argument za nedjelju, da izazivaju pravedan prijezir svih poštenih ljudi. Međutim ovo je previše vrijedan argument da bi se tako olako odustalo od njega, a pored toga istinit je kao i neki drugi povijesni argumenti za nedjelju. Ne valja odustati od ovog argumenta zbog njegove nepoštenosti; jer će i drugi morati otići s njim zbog posjedovanja istog karaktera.

Od objavljivanja Domvilleovog detaljnog rada, James Gilfillan iz Škotske je napisao veliku knjigu pod naslovom „The Sabbath”, koja je naširoko kružila Europom i Amerikom, a smatrana je standardnim djelom od strane Američkog Traktatskog Društva i od strane denominacija prvog dana uopće. Gilfillan je pročitao Domvillea kao što se vidi iz njegovih izjava na stranicama 10, 142, 143, 616, njegove knjige. Stoga je bio upoznat s Domvilleovim razotkrivanjem prevare u vezi s „*Dominicum servasti*”? Međutim iako je bio upoznat s ovim razotkrivanjem, ne nudi ni jednu riječ kao

¹ Historical Commentaries, stoljeće 1., odlomak xxxii.

odgovor. Naprotiv, on ponavlja priču s takvom sigurnošću kao da nije dokazano da je obmana. Ali pošto je Domville to dokazao iz *Acta Martyrum*, bilo je neophodno da Gilfillan nađe neki drugi izvor, pa je to pripisao kardinalu Baroniusu. Evo Gilfillanovih riječi:—

„Od apostolskih dana pa na ovamo, dugi niz godina, Kristovi sljedbenici nisu imali vatrenije i neumoljivije neprijatelje od tog naroda [Hebreja], koji su ih proklinjali u sinagogi, slali izaslanike u sve zemlje da kleveću njihovog Učitelja i njih, te su bili su izazivači mučeništva ljudi, gdje god su bili u mogućnosti, kao što je Polikarp, koga svijet nije bio dostojan. Među razlozima ovog smrtonosnog neprijateljstva bila je promjena Šabatnog dana. Rimljani, iako nisu imali ništa protiv ovog postupka, kažnjavali su Kršćane za vjerno svetkovanje njihovog dana odmora, a jedno od probnih pitanja postavljenih mučenicima bilo je, *Dominicum servasti?*—Da li ste držali dan Gospodnji?—*Baronius. An. Ecles.*, 303, A. D. br. 35 itd.¹

Pošto je Gilfillan dao ovu izjavu i za svoj izvor dodao ljetopisca Baroniusa, noviji pisci prvog dana su se ohrabрили i ponavljali priču za njim. Sada svi oni misle kako su u redu. Što ako ih *Acta Martyrum* iznevjeri? Domville je trebao pročitati Baroniusa, koji je, po njihovom mišljenju, pravi izvor informacija o ovoj stvari. Da je to uradio, kažu, bio bi spašen od obmanjivanja svojih čitatelja. Ali hajde da utvrdimo kakvo je zlo Domville počinio u ovom slučaju. Sve se sastoji od dvije tvrdnje iz *Acta Martyrum*.²

¹ The Sabbath, James Gilfillan, p. vii.

² Da bi se razbila sila Domvilleove izjave u kojoj on razotkriva priču koju je prvobitno ispričao biskup Andrews kao da potiče iz *Acta Martyrum*, kaže se da je Domville koristio Ruinartov *Acta Martyrum*, i da je Ruinart rođen tek trideset i jednu godinu nakon smrti biskupa Andrews, tako da Domville nije koristio istu knjigu koju je koristio biskup, pa

1. Da nijedno pitanje kao što je „*Dominicum servasti*”? nije bilo upućeno bilo kojem mučeniku do početka četvrtog stoljeća, oko dvije stotine godina poslije Plinijevog vremena.

2. Da se pitanje ni tada nije odnosilo na ono što se zove Gospodnji dan, nego na Gospodnju večeru.

Izvanredna je činjenica da je Gilfillan praktično priznao istinitost prve od ovih tvrdnji, jer najraniji primjer koji je mogao pronaći kod Baroniusa je 303. A. D., kao što to jasno pokazuje njegova referenca. Razlikuje se samo za jednu godinu od datuma koji se nalazi u Ruinarтовom *Acta Martyrum*, a odnosi se na isti slučaj koji je Domville citirao iz tog djela! Domvilleovu prvu i najvažniju izjavu je stoga potvrdio sam Gilfillan, iako on nema dovoljno iskrenosti da to kaže među toliko riječi.

Domvilleova druga točka je da *Dominicum*, kada se koristi kao imenica, kao u ovom slučaju, označava ili crkvu ili Gospodnju večeru, ali nikada ne označava Gospodnji dan. On tu činjenicu potvrđuje neospornim dokazima. Gilfillan je bio upoznat sa svim ovim. Nije mogao odgovoriti Domvilleu, a ipak nije bio voljan napustiti obmanu koju je Domville razotkrio. Tako da, on se okreće od *Acta*

stoga nije uspio pronaći ono što je on pronašao. Oni koji se pozivaju na ovo odaju svoje neznanje ili razotkrivaju svoje nepoštenje. The *Acta Martyrum* je zbirka memoara mučenika, koju su pisali njihovi prijatelji od stoljeća do stoljeća. Ruinarť nije napisao novo djelo, već je jednostavno uredio „najcjenjeniju zbirku” ovih memoara koja se ikada pojavila. Vidjeti McClintockovu i Strongovu Cyclopediu, svezak i. str. 56, 57. Domville je koristio Ruinarťovo izdanje, jer je to, kako on to kaže, „najpotpunija zbirka memoara i legendi koja još uvijek postoji, u vezi sa životima i stradanjima kršćanskih mučenika”. Domvilleova upotreba Ruinarťa bila je, dakle, pravedna i ispravna u najvišem stupnju.

Martyrum u kojoj kompilator izričito definira riječ da znači upravo ono što Domville tvrdi, te navodi velikog rimskog ljetopisca, kardinala Baroniusa. Sada, kažu naši prijatelji prvog dana, imamo istinu iz pouzdanog izvora. Gilfillan je kod Baroniusa pronašao direktnu izjavu da su mučenici bili testirani pitanjem, „Da li ste držali dan Gospodnji”? Ne treba se obazirati na *Acta Martyrum* iz koje je biskup Andrews prvi izveo ovu priču. To nas je, zaista, iznevjerilo, ali umjesto toga imamo snažno svjedočanstvo velikog Baroniusa. Da bi bio siguran, on vezuje ovaj test za period ne raniji od četvrtog stoljeća, što ga čini beskorisnim kao dokazom da je Plinijev navedeni dan bila nedjelja; ali puno vrijedi imati Baroniusa kako svjedoči da su neki mučenici u četvrtom stoljeću bili pogubljeni zato što su svetkovali nedjelju Gospodnji dan.

Međutim ove naslađujuće misli su isprazne. Moram jasno reći jednu tešku činjenicu: Gilfillan je namjerno falsificirao svjedočanstvo Baroniusa! Taj povjesničar opširno bilježi mučeništvo Saturninus i njegove družine u sjevernoj Africi 303. A. D.. To je upravo priča koju je Domville citirao iz *Acta Martyrum*, a Baronius više puta ukazuje na to da ju je on sam prepisao iz tog djela. On iznosi razna pitanja koja je postavio prokonzul i nekoliko odgovora koje je svaki od mučenika dao. Prepisujem od Baroniusa najvažnije od ovih. Uhićeni su dok su po običaju obilježavali svetu tajnu Gospodnju.¹ Slijedi optužba po kojoj su bili uhićeni: Proslavljali su *Collectam*

¹ *Ibique celebrantes ex more Dominica Sacramenta—Baronius, Svezak 3, str. 348, 303 A. D., br. xxxvi. Lucae, 1738 A. D..*

Dominicam, protiv naredbe cara.¹ Prokonzul je pitao prvog da li je slavio *Collectam*, a on je odgovorio da je Kršćanin, i da je to učinio.² Drugi je rekao, „Ne samo da sam bio u *Collecta*, nego sam i slavio *Dominicum* s braćom jer sam ja Kršćanin”.³ Drugi opet kaže, „Mi smo slavili *Dominicum*, jer se *Dominicum* ne može zanemariti”.⁴ Drugi je rekao da je *Collecta* napravljena (ili svetkovana) u njegovoj kući.⁵ Prokonzul ispitujući ponovo jednog od već ispitanih, dobio je ovaj odgovor, „*Dominicum* se ne može zanemariti, tako zapovijeda zakon”.⁶ Kada je jedan upitan da li je *Collecta* držana (ili svetkovana) u njegovoj kući, on je odgovorio, „U mojoj kući slavili smo *Dominicum*”. Dodao je, „Bez *Dominicum* mi ne možemo postojati”, ili živjeti.⁷ Drugom je prokonzul rekao da ne želi znati da li je Kršćanin, već da li je sudjelovao u svetkovanju *Collecta*. Njegov odgovor je bio, „Kao da se može biti Kršćanin bez *Dominicum*, ili kao da se *Dominicum*

¹ Qui contra edictum Imperatorum, & Caesarum Collectam Dominicam celebrassent.—*Baronius, Svezak 3*, str. 348, 303 A. D., br. xxxix.

² Utrum Collectam fecisset. Qui cum se Christianum, & in Collecta fuisse profiteretur.—*Id. lb.*

³ Nam & in Collecta fui, & Dominicum cum fratribus celebravi, quia Christiana sum.—*Id. br. xliii.* str. 344. Ovo je rečeno od strane ženskog mučenika.

⁴ Dominicum celebravimus. Proconsul ait: Quare? Respondit: Quia non potest intermitteri Dominicum.—*Id. br. xivi.* str. 350.

⁵ In cuius dome Collecta facta fuit.—*Id. br. xlvii.* str. 350.

⁶ Intermitti Dominicum non potest ait. Lex sic jubet.—*Id. br. xlvii.* str. 350.

⁷ In tua, inquit proconsul, domo Collectae factae sunt, contra praecepta Imperatorum? Cui Emeritus sancto Spiritu inundatus: In domo mea, inquit, egimus Dominicum ... Quoniam sine Dominico ease non possumus.—*Id. br. xlix.* str. 350, 351.

može slaviti bez Kršćanina”.¹ I pored toga rekao je prokonzulu, „Mi smo najsvetije svetkovali *Collecta*; uvijek smo se sastajali na *Dominicum* da čitamo Gospodnju riječ”.² Drugi je rekao, „Bio sam u [doslovno, napravio] *Collecta* sa svojom braćom, proslavio sam *Dominicum*”.³ Poslije njega je drugi objavio *Dominicum* za nadu i sigurnost Kršćanina, a kada je bio mučen kao i ostali, uzviknuo je, „Proslavio sam *Dominicum* s predanim srcem, a sa svojom braćom napravio sam *Collecta* jer sam Kršćanin”.⁴ Kada je prokonzul ponovo upitao jednog od ovih da li je svetkovao *Dominicum*, on je odgovorio da jest, jer je Krist njegov Spasitelj.⁵

Na ovaj način sam iznio suštinu ovog čuvenog ispitivanja i iznio pred čitatelja reference koje se u njemu navode vezano za *Dominicum*. Treba primijetiti da se *Collecta* koristi kao drugo ime za *Dominicum*. Da li onda Baronius koristi bilo koju od ovih riječi da označi Gospodnji dan? Slučajno se zadesilo da je on ove riječi definirao s direktnom referencom na ovaj slučaj ne manje od sedam puta. Hajde sada da pročitamo ovih sedam definicija:—

¹ Non quaero an Christianus sis sed an Collectam feceris ... Quasi Christianus sine Dominico ease possit.—*Id.* br. li. str. 351.

² Collectam, inquit, religiosissime celebravimus; ad scripturas Dominicas legendas Dominicum convenimus semper.—*Id.* *lb.* str. 351.

³ Cum fratribus feci Collectam, Dominicum celebravi.—*Id.* br. lii. Str. 351.

⁴ Post quem junior Felix, spem salutemque Christianorum Dominicum ease proclamans ... Ego, inquit, devota meats celebravi Dominicum; collectam cum fratribus feci, quia Christianus sum.—*Id.* liii.

⁵ Utrum egeris Dominicum. Cui respondit Saturninus: Egi Dominicum, quia Salvator est Christus.—*Id.* *lb.* str. 352.

Kada Baronius bilježi prvo pitanje upućeno ovim mučenicima, on tamo definira ove riječi na sljedeći način, „Pod riječima *Collectam*, *Collectionem* i *Dominicum*, autor uvijek podrazumijeva žrtvu Mise”.¹ Nakon što je zabilježio riječi tog mučenika koji je rekao da zakon zapovijeda svetkovanje *Dominicuma*, Baronius njegovu izjavu definira ovako: „Očigledno kršćanski zakon o *Dominicimu*, nema sumnje o proslavljanju žrtve.”² Baronius, pod rimskim riječima žrtva i Misa podrazumijeva proslavljanje Gospodnje večere od strane ovih mučenika. Na kraju ispitivanja, on ponovo definira proslavu *Dominicuma*. On kaže: „Gore je pokazano u vezi s ovim stvarima da su Kršćani, čak i u vrijeme teškog progona, bili potaknuti da slave *Dominicum*. Očigledno, kao što smo na mnogim drugim mjestima izjavili, to je bila žrtva bez prolijevanja krvi, i božanskog ustanovljenja.”³ On sada ponovo definira *Dominicum*, govoreći, „Iako je činjenica da se isti izraz ponekad upotrebljavao u odnosu na *hram* Božji, ipak pošto su se sve crkve na zemlji ujedinile po ovom pitanju, kao i iz drugih gore navedenih razloga, dovoljno je pokazano u vezi s proslavljanjem *Dominicuma*, da se samo žrtva Mise pod tim može podrazumijevati.”⁴ Obratite

¹ Per *Collectam* namque, and *Collectionem*, and *Dominicum*, intellegit semper auctor sacrificium Misae.—*Baronius*, *Svezak* 3, 303 A. D., br. xxxix. str. 348.

² Scilicet lex Christiana de Dominico, nempe sacrificio celebrando.—*Id.* br. xlvii. str. 350.

³ De celebratione Dominici; Quod autem superius in recitatis actis sit demonstratum, flagrantis persecutions etiam tempore sollicitos fuisse Christianos celebrare Dominicum, nempe (ut alias pluribus declaravimus) ipsum sacrosanctum sacrificium ineruentum.—*Id.* br. lxxxiii. str. 358.

⁴ Quod etsi sciamus eamdem vocem pro Dei templo interdum accipi

pažnju na ovu posljednju izjavu. On kaže da iako je riječ upotrijebljena da označi hram Gospodnji, ipak u stvarima o kojima se ovdje govori ona može označavati samo žrtvu Mise. Ova svjedočanstva su izuzetno jasna. Ali Baronius još nije završio. U indeksu 3. Toma on ponovo objašnjava ove riječi direktnim osvrtom na upravo ovo mučeništvo. Tako pod *Collecta* stoji ova izjava: „The *Collecta, Dominicum*, Misa, isto je, 303 A. D., XXXIX.”¹ Pod Misa: „Misa je isto što i *Collecta*, ili *Dominicum*, 303 A. D., XXXIX.”² Pod *Dominicum*: „Proslavljati *Dominicum* je isto što i voditi Misu, 303 A. D., XXXIX; XLIX; LI.”³

Nije moguće pogrešno razumjeti značenje Baroniusa. Kaže da *Dominicum* označava Misu! Proslavljanje večere od strane ovih mučenika bilo je nesumnjivo mnogo drugačije od grandiozne ceremonije koju crkva u Rimu sada održava pod imenom Misa. Međutim to je bila sveta tajna Gospodnje večere, u vezi s kojom su bili ispitivani, i poradi svetkovanja koje su bili osuđeni na okrutnu smrt. Riječ *Dominicum* označava „svete tajne”, kako je Ruinart definira; a Baronius, *sedam* puta potvrđujući *ovu* definiciju, iako priznaje da se ponekad koristila za označavanje hrama Božjeg, jasno izjavljuje da u ovom zapisu ona *ne* može imati *drugo značenje* osim one službe koju Rimokatolici nazivaju žrtva Mise. Gilfillan je sve

solitam ; tamen quod ecclesite omnes solo æquatæ fuissent; ex aliis superioris recitatis de celebratione Dominici, nonisi sacrificium missae posse iutelligo, satis est declaratum.—*Id.* lxxxiv. p. 359.

¹ *Collecta, Dominicum, Missa, idem, 303, xxxix. str. 677.*

² *Missa idem quod Collecta, sive Dominicum, 303, xxxix. str. 702.*

³ *Dominicum celebrare idem quod Missas agere, 303, xxxix; xlix; li. str. 684.*

ovo pročitao, ali se ipak usuđuje citirati Baroniusa koji je rekao da su ovi mučenici bili provjeravani pitanjem, „Da li ste držali Gospodnji dan”? Nije mogao a da ne zna da piše direktnu obmanu; ali mislio je da su Božja čast i napredak djela istine, zahtijevali od njega ovakav čin.

Prije nego što je Gilfillan napisao svoje djelo, Domville je skrenuo pažnju na činjenicu da se rečenica, „*Dominicum servasti*”? ne pojavljuje u *Acta Martyrum*, koristeći se svaki put drugačiji glagol. Međutim ovo je popularna forma ovog pitanja, i ne smije se odustati od nje. Tako da Gilfillan izjavljuje da je Baronius koristi u svom zapisu o mučeništvima u 303. A. D.. Ali mi smo citirali različite oblike pitanja koje je Baronius zabilježio i nalazimo da su potpuno isti s onima iz *Acta Martyrum*. „*Dominicum servasti*?” se ne pojavljuje u tom povjesničaru, a Gilfillan je, izjavljujući da se pojavljuje, kriv za neistinu. Ovo je, međutim, relativno nevažno. Ali zbog tvrdnje da Baronius govori o Gospodnjem danu pod imenom *Dominicum*, Gilfillan je osuđen za neoprostivu obmanu u pogledu stvari od ozbiljne važnosti.

POGLAVLJE XVI

PORIJEKLO SVETKOVANJA PRVOG DANA

Nedjelja neznabožački praznik od davnina—Porijeklo imena—Razlozi koji su naveli crkvene vođe da usvoje ovaj praznik—Bio je to dan koji su neznabošci generalno svetkovali u prvim stoljećima kršćanske ere—Da su uzeli drugi dan bi bilo krajnje nepogodno—Nadali su se da će potaći obraćenje neznabožaca tako što će držati isti dan koji su oni svetkovali—Tri svojevolutna tjedna praznika u crkvi u znak sjećanja na Otkupitelja—Nedjelja je ubrzo izdignuta iznad druga dva—Justin Mučenik—Svetkovanje nedjelje prvi put pronađeno u Rimskoj crkvi—Irenej—Prvi čin papske uzurpacije bio je u vezi nedjelje—Tertulijan—Najraniji trag uzdržavanja od rada nedjeljom—Opća izjava o činjenicama—Rimska crkva je izvršila svoj prvi veliki napad na Šabat tako što ga je pretvorila u post.

Praznik nedjelje je stariji od kršćanske religije, a njegovo porijeklo datira od davnina. On, međutim, nije proizašao iz bilo kakve božanske zapovijedi niti iz pobožnosti prema Bogu: naprotiv, neznabožački svijet ga je izdvojio kao sveti dan u čast svog glavnog boga, sunca. Zbog toga je prvi dan u tjednu dobio ime nedjelja, pod kojim je poznat u mnogim jezicima. Webster ovako definira riječ:—

„Nedjelja; nazvana je tako zato što je ovaj dan od davnina bio posvećen suncu ili njegovom obožavanju. Prvi dan u tjednu; Kršćanski Šabat; dan posvećen odmoru od svjetovnih poslova i vjerskom bogoslužjenju; dan Gospodnji.”

I Worcester, u svom velikom rječniku, koristi slične riječi:—

„Nedjelja; tako nazvana jer je od davnina bila posvećena suncu ili

njegovom obožavanju. Prvi dan u tjednu; Kršćanski Šabat, posvećen odmoru od rada i vjerskom bogoslužnju; dan Gospodnji.”

Ovi leksikografi nedjelju nazivaju Kršćanskim Šabatom itd., jer je u općoj teološkoj literaturi našeg jezika tako označena, ali nikada tako u Bibliji. Leksikografi se ne obavezuju da rješavaju teološka pitanja, već jednostavno definiraju termine koji se trenutno koriste u određenom jeziku. Iako svi ostali dani u tjednu imaju neznabožačka imena, sama nedjelja je bila upadljiv neznabožački praznik u danima rane crkve. *North British Review*, u napornom pokušaju da opravda svetkovanje nedjelje od strane kršćanskog svijeta, naziva taj dan, „DIVLJI PRAZNIK SUNCA [tj., festival u čast Sunca] SVIH POGANSKIH VREMENA”.¹

Verstegan kaže:—

„Najdrevniji Nijemci su bili pogani, i koji su svoj prvi dan u tjednu posvetili naročitom obožavanju sunca, čiji je naziv u našem engleskom jeziku još uvijek Sunday, a izdvojili su sljedeći dan za posebno obožavanje mjeseca, čije ime je još uvijek s nama, ime Monday; oni su sljedeći dan odredili prema ovim nebeskim planetima na posebno obožavanje svog velikog uglednog boga Tuiskoa, čije ime još uvijek u našem jeziku čuvamo kao Tuesday.”²

Isti autor ovako govori o idolima naših predaka Saksonaca:—

„Od ovih, iako su ih imali mnogo, su ipak sedam posebno odredili za sedam dana u tjednu... Danu koji je posvećen posebnom obožavanju idola sunca, dali su ime Sunday, mada se može reći sunčev dan ili dan sunca. Ovaj idol je stavljen u hram, i tamo mu se klanjalo i žrtvovalo, jer su vjerovali da sunce na nebeskom svodu komunicira ili surađuje s ovim idolom ili u ovom idolu.”³

¹ Svezak xviii. str. 409.

² Verstegan's *Antiquities*, str. 10, London, 1628.

³ *Antiquities*, str. 68.

Jennings ovo obožavanje sunca predstavlja još starijim od izbavljenja Izraela iz Egipta. Jer, govoreći o vremenu tog oslobođenja, on govori o neznabošcima kao,

„Idolopokloničkim narodima koji su u čast svog glavnog boga, sunca, započinjali svoj dan pri njegovom izlasku.”¹

On ih također predstavlja kako odvajaju Sunday u čast istog predmeta obožavanja:—

„Dan koji su neznabošci uopćeno posvetili obožavanju i poštovanju svog glavnog boga, sunca, koji je, prema našem računanju, bio prvi dan u tjednu.”²

North British Review ovako brani uvođenje ovog drevnog neznabožačkog praznika u Kršćansku crkvu:—

„Baš taj dan je bio Sunday njihovih poganskih susjeda i njihovih sunarodnjaka; a patriotizam se rado ujedinió s korisnošću u tome da on istovremeno bude njihov Gospodnji dan i njihov Šabat... Ako Protestanti potpuno ignoriraju autoritet crkve, nije važno; jer mogućnost i zajednička korist su sigurno dovoljni argumenti za tu ceremonijalnu promjenu običnog dana u tjednu za svetkovanje odmora i svetog okupljanja hebrejskog Šabata. Ta rana crkva je, u stvari, bila zatvorena za usvajanja nedjelje, sve dok nije postala utvrđena i vrhovna, kada je bilo prekasno da se napravi još jedna izmjena; i nije bilo ništa strašno niti neugodno usvojiti ga, pošto je prvi dan u tjednu bio njihov vlastiti značajan dan u svakom slučaju; tako da su njihova pokornost i uljudnost bili nagrađeni udvostručenom svetošću njihovog mirnog praznika.”³

Čini se da bi nešto moćnije od „patriotizma” i „korisnosti” bilo neophodno da se ovaj neznabožački praznik

¹ *Jewish Antiquities*, knjiga iii. pogl. i. Vidjeti također McClintock and Strong's *Cyclopedia*, 4, 472, članak *Idolatry*; dr. A. Clarke o *Job*, 31:26; i dr. Gill o istom; Webster pod riječju *Sabianism*, a Worcester pod riječju *Sabian*.

² *Id.* knjiga iii. pogl. iii.

³ Svezak xviii. str. 409.

preobrazi u Kršćanski Šabat, ili da se čak opravda njegovo uvođenje u kršćansku crkvu. Dalje izjave o razlozima koji su potakli njegovo uvođenje, i kratka napomena o ranijim koracima k njegovoj transformaciji u kršćansku ustanovu, prevladavat će u ostatku ovog poglavlja. Chafie, svećenik Engleske crkve, 1652. je objavio djelo u prilog svetkovanja prvog dana, pod naslovom „The Seventh—Day Sabbath”. Nakon što je prikazao opće svetkovanje nedjelje od strane neznabožackog svijeta u ranom dobu crkve, Chafie ovako navodi razloge koji zabranjuju Kršćanima pokušaj držanja bilo kojeg drugog dana:—

„1. Zbog podsmijeha, ismijavanja i prezira oni su se trebali sjediniti sa svim neznabošcima među kojima su živjeli... Koliko bi žalosni bili njihovi podsmjesi i prijekori na račun siromašnih Kršćana koji žive s njima i pod njihovom vlašću zbog njihovog novog svetog dana, da su Kršćani izabrali bilo koji drugi umjesto nedjelje... 2. Većina Kršćana su tada bili ili sluge ili siromašniji sloj ljudi; a neznabošci, najvjerojatnije, ne bi dali slobodu svojim slugama da stalno prestaju raditi bilo kojeg drugog određenog dana, osim u nedjelju... 3. Jer da su pokušali takvu promjenu, to bi bio samo uzaludan trud; ... oni to nikada ne bi mogli ostvariti.”¹

Tako se, dakle, vidi da je u vrijeme kada je rana crkva počela da otpada od Boga i da njeguje u svojim njedrima ljudske propise, neznabožacki svijet je—kao što su to dugo činili—generalno svetkovao prvi dan u tjednu u čast sunca. Mnogi rani očevi crkve su bili neznabožacki filozofi. Nažalost, oni su sa sobom u crkvu donijeli mnoge svoje stare pojmove i principe. Naročito im je bilo na pameti da će ujedinjenjem s neznabošcima po pitanju dana tjedne proslave uveliko

¹ Str. 61, 62.

olakšati njihovo obraćenje. Razlozi koji su potakli crkvu da prihvati drevni praznik neznabožaca kao nešto što je spremno za prihvatiti, Morer navodi:—

„To nije za poricanje, ali naziv ovog dana pozajmljujemo od starih Grka i Rimljana, i dozvolili smo da se starom Egipatskom obožavanju sunca, kao stalni *spomen* njihovog poštovanja, posveti ovaj dan. A mi pronalazimo također i *druge* narode, a među njima i same Hebreje, koji mu preko utjecaja njihovih primjera, odaju počast;¹ ipak ove zloupotrebe nisu omele očve kršćanske crkve da jednostavno ukinu, ili stave na stranu, taj dan ili njegovo ime, već samo da posvete i poboljšaju i jedno i drugo, kao što su činili s poganskim hramovima koji su ranije bili uprljani idolopokloničkim službama, a u drugim slučajevima u kojima su ti dobri ljudi uvijek bili pažljivi da ne sprovedu bilo koju promjenu osim one koja je očigledno bila neophodna, i to u stvarima koje su bile očigledno u suprotnosti s kršćanskom religijom; tako da pošto nedjelja predstavlja dan kada su neznabošci svečano obožavali taj planet i nazvali ga Sunday, dijelom zbog njenog naročitog utjecaja tog dana, a dijelom u pogledu njenog božanskog tijela (kako su to zamišljali), Kršćani su smatrali prikladnim da se drže istog dan i istog imena, da ne bi izgledali bezrazložno zlovoljni, te na taj način ometali obraćenje neznabožaca i stvorili veće predrasude od onih koje bi se inače mogle javiti protiv evanđelja.”²

U vrijeme Justina Mučenika, nedjelja je bila tjedni praznik, koji su neznabošci naširoko slavili u čast svog boga, sunca. I tako, iznoseći neznabožačkom caru Rima „ispriku” za svoju braću, Justin se pobrinuo da mu tri puta kaže da su Kršćani održavali svoja okupljanja na ovaj dan koji se uopćeno svetkovao.³ Stoga se nedjelja prvi put pojavljuje u kršćanskoj crkvi kao ustanova koja je prema vremenu obilježavanja istovjetna sa

¹ 2. Kr. 23:5; Jer. 43:13.

² Dialogs on the Lord's Day, str. 22, 23.

³ Apology, pogl. lxvii; Testimony of the Fathers, str. 34, 35.

tjednim praznikom neznabožaca, a Justin, koji prvi spominje ovaj praznik, je bio neznabožački filozof. Šezdeset godina kasnije, Tertulijan priznaje da ljudi nisu bez svjetlosti istine proglasili sunce bogom Kršćana. Međutim on je odgovorio da iako su se klanjali k istoku kao i neznabošci, i odvojili nedjelju za slavlje, to je bilo iz razloga koji je daleko drugačiji od obožavanja sunca.¹ I jednom drugom prilikom, braneci svoju braću od optužbi za obožavanje sunca, on priznaje da su ti postupci, molitva prema istoku i pravljenje od nedjelje dan praznika, dali ljudima priliku da pomisle da je sunce Bog Kršćana.² Tertulijan je, dakle, svjedok činjenice da je nedjelja bila neznabožački praznik kada je dobila uporište u kršćanskoj crkvi, i da su Kršćani, uslijed toga što su je svetkovali, ismijavani kao obožavatelji sunca. Začuđujuće je da u svojim odgovorima on nikada ne tvrdi da je za to svetkovanje postojao bilo kakav božanski propis ili apostolski primjer. Njegova glavna svrha je bila da su oni imali isto toliko pravo da to čine kao i neznabošci. Sto dvadeset i jednu godinu poslije Tertulijana, Konstantin je, dok je još bio neznabožac, izdao svoj čuveni edikt u korist neznabožačkog praznika sunca, a taj je dan proglasio „svetim”. I ovaj neznabožački zakon je učinio da se taj dan svetkuje svugdje širom Rimskog carstva, i čvrsto ga je uspostavio i u Crkvi i u Državi. Izvjesno je, dakle, da je nedjelja u vrijeme svog ulaska u kršćansku crkvu bila drevni tjedni praznik neznabožačkog svijeta.

To što je ovaj neznabožački praznik padao na dan Kristovog uskrsnuća nesumnjivo je snažno doprinijelo „patriotizmu”

¹ Apology, odl. 16; Testimony of the Fathers, str. 64, 65.

² Ad Nationes, knjiga i. pogl. xiii; Testimony of the Fathers, str. 70.

i „korisnosti” u njegovoj promjeni u Gospodnji dan ili Kršćanski Šabat. Jer je, iz pobožnih motiva, kao što možemo razumno zaključiti, deklarirani narod Božji rano svojevolumeno počeo poštovati nekoliko dana, koji su bili zapamćeni u povijesti Otkupitelja. Mosheim, čije je svjedočanstvo u korist nedjelje već bilo predstavljeno, koristi sljedeće riječi u vezi s danom raspeća:—

„Također je vjerojatno da je petak, dan Kristovog raspeća, rano bio izdvojen posebnim počastima u odnosu na ostale dane u tjednu.”¹

A o drugom stoljeću on kaže:—

„Mnogi su također svetkovali četvrti dan u tjednu, kada je Krist bio izdan; i šesti, koji je bio dan njegovog raspeća.”²

Dr. Peter Heylyn kaže o onima koji su izabrali nedjelju:—

„Zato što je Spasitelj naš uskrsnuo tog dana iz mrtvih, oni su izabrali petak za još jedan, zbog samrtnih stradanja našeg Spasitelja; i srijedu u kojoj je bio izdan: subota, ili drevni Šabat, je u međuvremenu bio zadržan u istočnim crkvama.”³

O usporednoj svetosti ova tri svojevolumena praznika svjedoči isti pisac:—

„Ako uzmemo u obzir ili propovijedanje riječi, ili službu sakramenata, ili javne molitve: nedjelja u istočnim crkvama nije imala veliku prednost u odnosu na druge dane, posebno ne iznad srijede i petka, osim što su sastanci bili svečaniji, a okupljanje ljudi veće nego u drugim prilikama, kao što je najvjerojatnije.”⁴

Pored ova tri tjedna praznika, postojala su i dva godišnja

¹ Eccl. Hist., stoljeće 1., dio ii. pogl. iv. bilješka prema odlomku 4.

² Eccl. Hist., stoljeće 2., dio ii. pogl. i. odlomak 12.

³ History of the Sabbath, dio ii. pogl. i. odlomak 12.

⁴ Id. dio ii. pogl. iii. odlomak 4.

praznika velike svetosti. To su bili Pasha i Pedesetnica. A vrijedi posebno primijetiti da iako se praznik nedjelje može pratiti u crkvi samo do Justina Mučenika, 140. A. D., Pasha se može pratiti do čovjeka koji je tvrdio da ju je primio od apostola. Vidjeti trinaesto poglavlje. Među ovim praznicima, koji se smatraju samo svojevolumnim spomenima Otkupitelja, nedjelja je imala vrlo malo prednosti. Jer, Heylyn je dobro rekao:—

„Uzmite što vam je volja, bilo očeve ili moderniste, i nećemo pronaći nikakav Gospodnji dan uspostavljen bilo kojim apostolskim nalogom; nikakav Šabat koju su oni postavili u prvi dan tjedna.”¹

Domville iznosi sljedeće svjedočanstvo, koje je vrijedno trajnog sjećanja:—

„Nijedan crkveni pisac iz prva tri stoljeća nije pripisivao porijeklo svetkovanja nedjelje ni Kristu ni njegovim apostolima.”²

„Patriotizam” i „korisnost” su, međutim, ubrzo uzdigli daleko ispred ostalih jedan od ovih svojevolumnih praznika koji se podudara s „divljim solarnim praznikom” neznabožačkog svijeta, čineći taj dan konačno „Gospodnjim danom” Kršćanske crkve. Najranije svjedočanstvo o svetkovanju prvog dana za koje se *svakako* može tvrditi da se smatra istinskim je od Justina Mučenika, napisano oko 140. A. D.. Prije svog obraćenja, bio je neznabožački filozof. Vrijeme, mjesto i povod njegove prve Apologije ili Obrane Kršćana, upućene rimskom caru, je na sljedeći način navedena od strane uglednog rimokatoličkog povjesničara. Kaže da je Justin Mučenik

¹ History of the Sabbath, dio ii. pogl. i. odlomak 10.

² Examination of the Six Texts, Supplement, str. 6, 7.

„Bio u Rimu kada je počelo progonstvo koje je pokrenuto za vrijeme vladavine Antonija Pia nasljednika Hadrijana, gdje je sastavio odličnu Apologiju u korist Kršćana.“¹

O djelima pripisanim Justinu Mučeniku, Milner kaže:—

„Kao i mnogi drevni očevi, on dolazi pred nas s velikim nedostatcima. Djela koja su zaista njegova su izgubljena; a druga su mu pripisana, od kojih dio nije njegov; a ostatak je, u najmanju ruku, iz nejasnog izvora.“²

Ako su spisi koji mu se pripisuju istiniti, onda ima malo ispravnosti u upotrebi njegovog imena od strane zagovornika Šabata prvog dana. Podučavao je ukidanje Šabatne ustanove; a u njegovim riječima nema nagovještaja da je praznik nedjelje koji on spominje bio drugo do svojevoljno svetkovanje. Ovako se on obraća Rimskom caru:—

„A u dan koji se zove nedjelja, svi koji žive u gradu ili selu sastaju se na istom mjestu, gdje se čitaju spisi apostola i proroka, koliko vrijeme dopusti; kada čitatelj završi, biskup drži propovijed, u kojoj poučava ljude i potiče ih na prakticiranje tako ljupkih propisa: na kraju ovog govora, svi zajedno ustajemo i molimo se; a molitve kada se završe, kao što sam sada rekao, prinosi se kruh i vino i voda, a biskup, kao i ranije, upućuje molitve i zahvale, sa svom mogućom usrdnošću, a narod završava sve s radosnim uzvikivanjem Amen. Zatim se ti posvećeni elementi dijele i svi prisutni ih uzimaju, a odsutnima se šalju rukama đakona. Međutim bogati i voljni, jer svatko ima slobodu, prilažu koliko misle da priliči; i ovo što je nakupljeno se polaže kod biskupa, te od toga on pomaže siročad i udovice, i one koji su bolešću ili bilo kojim drugim uzrokom dovedeni u nevolju, i one koji su u okovima, i strance koji dolaze iz daleka; i, jednom riječju, on je čuvar i djelitelj svima siromašnim. U nedjelju se svi okupljamo, to je prvi dan u kojem je Bog počeo raditi nad mračnom prazninom, da bi stvorio svijet, i u koji je Isus Krist naš Spasitelj uskrsnuo

¹ Du Pin's Eccl. Hist. svezak i. str. 50.

² Hist. Church, stoljeće 2, pogl. iii.

iz mrtvih; jer je dan prije Šabata bio razapet, a dan poslije, a to je nedjelja, javio se svojim apostolima i učenicima i poučio ih onome što sam vam sada ponudio na razmatranje.²¹

Ovaj odlomak, ako je istinit, pruža najranije spominjanje obilježavanja nedjelje kao vjerskog praznika u Kršćanskoj crkvi. Treba zapamtiti da su ove riječi bile napisane u Rimu, i upućene direktno caru. To dakle pokazuje, kakva je bila praksa crkve u tom gradu i okolini, ali ne utvrđuje koliko je ovo svetkovanje bilo obimno. Sadrži snažan slučajan dokaz da je otpadništvo napredovalo u Rimu; Gospodnja večera je djelomično već promijenjena u ljudski obred; voda je sada podjednako neophodna za Gospodnju večeru kao vino ili kruh. I što je još opasnije od izopačenja Kristove ustanove, posvećeni elementi su slani odsutnima, korak koji je brzo rezultirao time da su ti elementi postali predmeti praznovjernog poštovanja, a na kraju i obožavanja. Justin kaže caru da je Krist to tako naredio; ali takva izjava je ozbiljno odstupanje od istine Novog Zavjeta.

Ova izjava o razlozima za svetkovanje nedjelje je posebno vrijedna pažnje. On kaže caru da su se okupili na dan koji se zove nedjelja. To je bilo isto kao da mu je rekao, mi svetkujemo dan u koji naši sugrađani vrše svoje obožavanje sunca. Ovdje se i „patriotizam” i „korisnost” razotkrivaju u Justinovim riječima, koje su bile upućene caru progonitelju u korist Kršćana. Međutim kao da je bio svjestan da svetkovanje neznabožičkog praznika kao dana kršćanskog bogoslužjenja nije u skladu s

¹ Justin Martyr's First Apology, prijevod Wm. Rives, str. 127, odlomci 87, 88, 89.

njihovim izjašnjavanjem da su sljedbenici Svevišnjega, Justin se prisjetio razloga za obranu ovog svetkovanja. On za ovaj praznik ne daje nikakav božanski propis niti apostolski primjer. To što je Krist učio njegove učenike, po njemu se, kako se vidi iz konteksta, odnosilo na opći sistem kršćanske religije, a ne na svetkovanje nedjelje. Ako bi se reklo da je Justin naučio iz tradicije, ono što se ne može naći u Novom Zavjetu o svetkovanje nedjelje, i da poslije svega nedjelja može biti božansko ustanovljen praznik, dovoljno je odgovoriti, 1. Da bi takvo obrazloženje pokazalo da samo tradicija stoji u korist praznika nedjelje. 2. Da je Justin Mučenik vrlo nesiguran vodič; njegovo svjedočanstvo o Gospodnjoj večeri razlikuje se od onog iz Novog Zavjeta. 3. Da Američko Traktatsko Društvo, u djelu koje objavljuje protiv rimokatolicizma, daje sljedeće svjedočanstvo o temi koja je pred nama:—

„Justin Mučenik zaista izgleda nedorastao tome da bude autoritet. Općepoznato je da je on pretpostavio da je na otoku Tiber bio podignut stup Sanchusu, starom sabinskom božanstvu, spomenik koji je podigao rimski narod u čast varalice Šimuna Vrača. Da je moderni pisac napravio toliko veliku grešku u vezi jedne povijesne činjenice, odmah bi došlo do razotkrivanja i od tada bi se sumnjalo u njegovo svjedočanstvo. Te bi svakako isti kriterij trebalo primijeniti i na Justina Mučenika, koji je tako grubo pogriješio u pogledu činjenice na koju je ukazivao povjesničar Livy.”¹

Justin navodi sljedeće razloge u prilog obilježavanja nedjelje: „To je prvi dan u kojem je Bog počeo raditi nad mračnom prazninom, da bi stvorio svijet, i u koji je Isus Krist naš Spasitelj uskrsnuo iz mrtvih.” Biskup Jeremy Taylor najprikladnije odgovara na ovo:—

¹ The Spirit of Popery, str. 44,45.

„Prvi od ovih više liči na izgovor nego na pravedan razlog; jer ako je bilo što od stvaranja učinjeno uzrokom Šabata, to bi trebalo biti kraj, a ne početak; trebalo bi biti odmor, a ne prvi dio posla; to bi trebalo biti ono što je Bog odredio, a ne [ono] što bi čovjek uzeo usput poslije opravdanja.”¹

Stoga treba primijetiti da se prvi trag nedjelje kao Kršćanskog praznika nalazi u Rimskoj crkvi. Ubrzo nakon ovog vremena, a od tada pa nadalje, naći ćemo „biskupa” te crkve kako se snažno trudi da potisne Šabat Gospodnji i da na njegovo mjesto uzdigne nedjelju.

Prikladno je primijetiti i činjenicu da je Justin bio odlučni protivnik drevnog Šabata. U svom „Dialogue with Trypho the Jew” on mu se ovako obraća:—

„Ovaj novi zakon vas uči da svetkujete vječni Šabat; a vi, kada ste jedan dan proveli u besposlenosti, mislite da ste izvršili vjerske dužnosti... Ako je netko kriv za preljub, neka se pokaje, tada je držao istiniti i ugodan Šabat Bogu... Jer mi bismo se zaista trebali pridržavati tog obrezanja koje je na tijelu, i Šabata, i svih praznika, kada ne bismo znali razlog zašto su vam zapovijedani, naime, zbog vaših bezakonja... Zbog vaših bezakonja, i bezakonja vaših otaca, Bog vam je odredio da svetkujete Šabat... Vidite da nebesa ne miruju, niti svetkuju Šabat. Nastavite kako ste rođeni. Jer ako prije Abrahama nije bilo potrebe za obrezanjem, ni za Šabatom, ni za praznicima, ni za prinosima pred Mojsijem; tako i sada, na sličan način, nema potrebe za njima, jer je Isus Krist, Sin Božji, po odlučnoj namjeri Božjoj, rođen od djevice od sjemena Abrahamovog bez grijeha.”²

Ovo Justinovo rezoniranje ne zaslužuje nikakav odgovor. To, međutim, pokazuje nepravednost dr. Edwardsa, koji citira Justina Mučenika kao svjedoka promjene Šabata;³ dok

¹ Ductor Dubitantium, dio i. knjiga ii. pogl. ii. pravilo 6, odlomak 45.

² Brown's Translation, str. 43, 44, 52, 59, 63, 64.

³ Sabbath Manual, str. 121.

je Justin smatrao da je Bog stvorio Šabat zbog zloće Hebreja, i da ga je potpuno ukinuo kao posljedicu prvog Kristovog dolaska; nedjelju kao praznik neznabožaca očigledno je prihvatila crkva u Rimu iz „koristoljublja”, a možda i zbog „patriotizma”. Justinovo svjedočanstvo, ako je istinito, je posebno vrijedno u jednom pogledu. Ono pokazuje da sve do 140. A. D. prvi dan u tjednu nije stekao titulu svetosti; jer Justin nekoliko puta spominje dan: triput kao „dan koji se zove nedjelja”; i dvaput kao „osmi dan”; a također i drugim nazivima, ali nikada nikakvim svetim imenom.¹

Sljedeći važan svjedok u korist svetosti prvog dana je ovako predstavljen od dr. Edwardsa:—

„Odatle Irenej, biskup Liona, učenik Polikarpa, koji je bio suradnik apostola, 167. A. D. kaže da je Gospodnji dan bio Kršćanski Šabat. Njegove riječi su, ‘Na dan Gospodnji svatko od nas Kršćana drži Šabat, razmišljajući o zakonu i radujući se djelima Božjim’.”²

Ovo svjedočanstvo je bilo visoko cijenjeno od strane pisaca prvog dana, a često je i istaknuto izloženo u njihovim publikacijama. Gospodin Wm. Domville, čija je detaljna studija o Šabatu nekoliko puta bila citirana, navodi sljedeću važnu činjenicu u vezi s ovim citatom:—

„Pažljivo sam pretražio sva postojeća Irenejeva djela i mogu sa sigurnošću tvrditi da se takav odlomak, ili bilo koji nalik njemu, uopće ne može naći. Izdanje koje sam pregledao bilo je Massuetovo (Pariz, 1710); ali da bih se još više uvjerio, od tada sam gledao izdanja Erazma (Pariz, 1563) i Grabea (Oxford, 1702), i ni u jednom od njih ne nalazim dotični odlomak.”³

¹ Dialogue with Trypho, str. 65.

² Sabbath Manual, str. 114.

³ Examination of the Six Texts, str. 131, 132.

Nevjerojatna je činjenica da oni koji ovo citiraju kao da su Irenejeve riječi, ako uopće daju bilo kakvu referencu, navode svoje čitatelje na Dwightovu Teologiju umjesto da ih upućuju na mjesto u Irenejevim djelima gdje se to može naći. Dr. Dwight je prvi obogatio teološki svijet ovim neprocjenjivim citatom. Odakle je, dakle, dr. Dwight stekao ovo svjedočanstvo koje je toliko puta bilo citirano kao Irenejevo? O ovom pitanju Domville kaže:—

„Imao je tu nesreću da ga od rane dvadeset treće godine zahvati bolest očiju, nesreća, (kaže njegov biograf) kojom je bio lišen sposobnosti čitanja i učenja... Znanje koje je dobio iz knjiga nakon gore spomenutog perioda [pod kojim urednik mora podrazumijevati njegovu starost od dvadeset tri godine], bilo je skoro isključivo iz druge ruke, uz pomoć drugih.”¹

Domville navodi još jednu činjenicu koja nam nesumnjivo daje porijeklo ovog citata:—

„Ali iako se ne može naći kod Ireneja, u spisima koji se pripisuju drugom ocu, naime, u rekonstruiranoj Ignacijevoj poslanici Magnezijancima, i u jednom od njenih rekonstruiranih odlomaka, postoje izrazi koji tako jasno podsjećaju na one iz citata dr. Dwighta da ne ostavlja sumnju o izvoru iz kojeg je on citirao.”²

Takav je, dakle, kraj ovog čuvenog Irenejevog svjedočenja, koji ga je primio od Polikarpa, koji ga je primio od apostola! Svijetu je to dostavio čovjek čiji je vid bio oštećen; koji je zbog ove nemoći uzeo iz druge ruke rekonstruirani odlomak iz poslanice koja je bila lažno pripisana Ignaciju i objavio ga svijetu kao pravo Ignacijevo svjedočanstvo. Gubitak vida,

¹ Id. str. 128.

² Id. str. 130.

kao što možemo vjerovati, odveo je dr. Dwighta u ozbiljnu grešku koju je počinio; ali objavljivanjem ovog lažnog svjedočanstva, za koje se činilo da direktno dolazi od apostola, on je učinio mnoštvo ljudi nesposobnim da ispravno pročita četvrtu zapovijed, kao što je on, gubitkom prirodnog vida, učinjen nesposobnim da sam čita Ireneja. Ovaj slučaj odlično prikazuje tradiciju kao vjerskog vodiča; to je slijepac koji vodi slijepca dok obojica ne padnu u jamu.

Niti je ovo sve što bi trebalo reći u slučaju Ireneja. U svim njegovim spisima *nema primjera* u kojem on nedjelju naziva danom Gospodnjim! A što je također vrlo upečatljivo, ne postoji nijedna rečenica koju je on napisao u kojoj čak spominje prvi dan u tjednu!¹ Međutim, iz nekoliko izjava drevnih pisaca proizlazi da je spominjao taj dan, iako ne postoji nijedna *njegova* rečenica u kojoj se spominje. Smatrao je da je Šabat ustanova tipa, koja ukazuje na sedmu tisućitu godinu kao na veliki dan odmora za crkvu;² rekao je da je Abraham bio „bez svetkovanja Šabata”;³ a ipak on navodi da je porijeklo Šabata iz posvećenja sedmog dana.⁴ Međutim on izričito potvrđuje trajnost i autoritet deset zapovijedi, izjavljujući da su one identične zakonu prirode koji je od početka bio usađen u čovječanstvo, da ostaju trajno s nama, i da ako ih netko ne poštuje, on nema spasenje.⁵

¹ Vidjeti njegovo potpuno svjedočanstvo u Testimony of the fathers, str. 44–52.

² Against Heresies, knjiga iv. pogl. xvi. odlomci 1,2; Id. knjiga v. pogl. xxviii. odlomak 3.

³ Id. knjiga iv. pogl. xvi. odlomci 1, 2.

⁴ Id. knjiga v. pogl. xxxiii. odlomak 2.

⁵ Against Heresies, knjiga iv. poglavlje xv. odlomak 1, poglavlje xiii. dio 4;

Naročita je činjenica da je prva zabilježena instanca u kojoj je Rimski biskup pokušao vladati Kršćanskom crkvom bio EDIKT U IME NEDJELJE. U svim crkvama je bio običaj da slave Pashu, ali s ovom razlikom: istočne crkve su je slavile četrnaestog dana prvog mjeseca, bez obzira na to koji bi dan u tjednu bio, dok su zapadne crkve slavile u nedjelju koja je poslije tog dana; ili radije u nedjelju poslije Velikog petka. Victor, biskup Rima, 196. godine¹ je preuzeo na sebe da nametne Rimski običaj svim crkvama; odnosno da ih primora da svetkuju Pashu u nedjelju. „Ovaj smjeli pokušaj”, kaže Bower, „možemo nazvati prvim ogledom papske uzurpacije”.² A Dowling to naziva „najranijim primjerom Rimskog preuzimanja”.³ Crkve Male Azije su obavijestile Victora da se ne mogu podrediti njegovom gospodarskom zahtjevu. Zatim, kaže Bower:—

„Po prijemu ovog pisma, Victor, prepuštajući se vodstvu neobuzdane strasti, objavio je gorke kritike protiv svih azijskih crkava, proglasio ih odcijepljenim od komunikacije s njim, poslao pisma ekskomunikacije njihovim biskupima; te u isto vrijeme, da bi ih odvojio od komunikacije s cijelom crkvom, pisao je ostalim biskupima, potičući ih da slijede njegov primjer, i da se uzdrže od komuniciranja sa svojom neposlušnom braćom iz Azije.”⁴

Povjesničar nas obavještava da „nitko nije slijedio njegov primjer ili savjet; nitko nije obraćao pažnju na njegova pisma, niti je pokazao najmanje sklonosti da ga podrži u tako brzo-pletom i nemilosrdnom pokušaju”. On dalje kaže:—

¹ Bower's History of the Popes, svezak i. str. 18,19; Rose's Neander, str. 188–190; Dowling's History of Romanism, knjiga i. pogl. ii. odlomak 9.

² History of the Popes svezak i. str. 18.

³ History of Romanism, naslov stranice 32.

⁴ History of the Popes, svezak i. str. 18.

„Budući da je Victor bio osujećen u svom pokušaju, njegovi nasljednici su se pobrinuli da ne ožive neslaganje; tako da su Azijati mirno slijedili svoju drevnu praksu sve do Sabora u Niceji, na kojem je, iz popustljivosti prema Konstantinu Velikom, bilo naređeno da se svetkovanje Uskršnjeg praznika drži svugdje istog dana, prema običaju Rima.”¹

Pobjeda nije izvojevana u korist nedjelje u ovoj borbi, kao što svjedoči Heylyn,

„Sve dok veliki Sabor u Niceji [325. A. D.], podržan autoritetom isto tako velikog cara [Konstantina], nije to riješio bolje nego ranije; nitko osim nekih raseljenih otpadnika, koji se s vremena na vrijeme pojavljuju, koji se usuđuju suprotstaviti odluci tog čuvenog sinoda.”²

Konstantin, pod čijim je moćnim utjecajem Sabor u Niceji bio potaknut da ovo pitanje riješi u korist Rimskog biskupa, odnosno da ustanovi da je Pasha u nedjelju, naveo je sljedeći jak razlog za tu mjeru:—

„Hajde da nemamo ništa zajedničko s najneprijateljskijom ruljom, Hebrejima.”³

Ova rečenica je vrijedna pažnje. Odlučnost da nemamo ništa zajedničko s Hebrejima imala je mnogo veze s potiskivanjem Šabata u Kršćanskoj crkvi. Oni koji su odbacili Šabat Gospodnji i izabrali umjesto njega popularniji i pogodniji neznabožački praznik nedjelje, bili su toliko zaneseni idejom da nemaju ništa zajedničko s Hebrejima, da nikada nisu ni doveli u pitanje ispravnost zajedničkog praznika s neznabošcima.

Ovaj praznik nije bio tjedni, već godišnji; ali njegovo premeštanje s četrnaestog dana u prvom mjesecu na nedjelju koja

¹ Id. str. 18,19; Giessler's Eccl. Hist. svezak i. odlomak 57.

² History of the Sabbath, dio ii. pogl. ii. odlomci 4, 5.

³ Boyle's Historical View of the Council of Nice, str. 52, izdanje. 1842.

slijedi poslije Velikog petka bio je prvi zakonodavni pokušaj u čast nedjelje kao Kršćanskog praznika; a kako Heylyn neobično kaže, „Dan Gospodnji nije smatrao da je mala stvar zadobiti pobjedu”.¹ Ubrzo poslije Sabora u Niceji, po Teodosijevim zakonima, smrtna kazna bi bila izrečena onima koji bi slavili praznik Pashe bilo kojeg drugog dana osim u nedjelju.² Britanci iz Walesa su dugo bili u stanju da se održe protiv ovog omiljenog projekta Rimske crkve, i sve do šestog stoljeća „uporno su se opirali imperatorskim nalogima Rimskih pontifeksa”.³

Četiri godine nakon početka borbe o kojoj je upravo govoreno, dovode nas do svjedočanstva Tertulijana, najstarijeg od latinskih očeva, koji je pisao oko 200 A. D.. Dr. Clarke nam kaže da očevi „pušu toplo i hladno”. Tertulijan je pravi primjer za to. On smatra da je Šabat nastao pri stvaranju, ali na drugom mjestu kaže da ga patrijarsi nisu svetkovali. On kaže da je Jošua prekršio Šabat kod Jerihona, a poslije kaže da ga nije prekršio. Kaže da je Krist prekršio Šabat, a na drugom mjestu dokazuje da nije. On predstavlja osmi dan kao cjenjeniji od sedmog, a na drugim mjestima navodi obrnuto. On navodi da je zakon ukinut, a na drugim mjestima uči njegovoj vječnosti i autoritetu. On izjavljuje da je Šabat ukinuo Krist, a zatim tvrdi da „Krist uopće nije ukinuo Šabat”, već je dao „dodatnu svetost” „samom Šabatnom danu, koji je od početka bio posvećen blagoslovom Očevim”.

¹ History of the Sabbath, dio ii. pogl. ii. odlomak 5.

² Decline and Fall of the Roman Empire, pogl. xxvii.

³ Id. pogl. xxxviii.

Te nadalje kaže da je Krist „ovom danu osigurao božanske zaštite—pravac kojim bi njegov protivnik išao radi nekih drugih dana, da bi izbjegao poštovanje Stvoriteljevog Šabata”.

Ova posljednja izjava je izuzetna. Spasitelj je osigurao dodatnu zaštitu Stvoriteljevom Šabatu. Ali „njegov protivnik” bi to uradio radi nekih drugih dana. Sada je jasno, prvo, da Tertulijan nije vjerovao da je Krist posvetio neki drugi dan koji bi zauzeo mjesto Šabata; i drugo, da je vjerovao da je posvećenje drugog dana djelo protivnika Božjeg! Kada je pisao ove riječi, on sigurno nije vjerovao u Kristovo posvećenje nedjelje. Međutim Tertulijan i njegova braća su zatekli sebe kako svetkuju kao praznik onaj dan u koji se obožavalo sunce, pa su im se, kao posljedica toga, rugali da su obožavatelji sunca. Tertulijan odbacuje optužbu, iako priznaje da je u tome bilo nešto istine. On kaže:—

„Drugi, opet, svakako s više informacija i s većom vjerodostojnošću, vjeruju da je sunce naš Bog. Možda će nas smatrati Perzijancima, iako ne obožavamo nebesko tijelo naslikano na komadu platna, imajući ga svugdje u njegovom vlastitom obliku. Ideja, bez sumnje, potiče od toga što se zna da se okrećemo k istoku u molitvi. Ali i vi, mnogi od vas, pretvarajući se da se ponekad klanjate nebeskim tijelima, pomičete svoje usne u pravcu izlaska sunca. Na isti način, ako mi nedjelju posvetimo radosti, iz sasvim drugačijeg razloga nego što je obožavanje sunca, imamo neku sličnost s onima od vas koji dan Saturna posvećuju opuštanju i luksuzu, iako su i oni daleko od hebrejskih puteva, u pogledu kojih su u neznanju.”¹

Tertulijan ne navodi nikakvu božansku zapovijed niti apostolski primjer za ovu praksu. U stvari, on ne nudi nikakav razlog za ovu praksu, iako nagovještava da je imao jedan

¹ Tertulijan's Apology, odlomak 16.

da ponudi. Ali je smatrao neophodnim u jednom drugom djelu da odbije ovu istu optužbu za obožavanje sunca, zbog svetkovanja nedjelje. U ovom drugom odgovoru na ovu optužbu on jasnije iznosi temelj obrane i ovdje ćemo pronaći njegov najbolji razlog. Ovo su njegove riječi:—

„Drugi, s većim poštovanjem prema lijepom ponašanju, mora se priznati, pretpostavljaju da je sunce bog Kršćana, jer je opće poznata činjenica da se molimo okrenuti prema istoku, ili zato što nedjelju smatramo prazničnim danom. Što onda? Da li vi činite manje od ovoga? Zar mnogi među vama, s pretvaranjem da ponekad također obožavaju nebeska tijela, ne pomiču svoje usne u pravcu izlaska sunca? Vi ste, u svakom slučaju, čak i sunce unijeli u kalendar tjedna; te ste izabrali njegov dan [nedjelju], umjesto prethodnog dana, kao najpogodnijeg u tjednu ili za potpuno uzdržavanje od kupanja, ili za njegovo odgađanje do večeri, ili za odmor, i za gozbu. Pribjegavajući ovim običajima, vi namjerno odstupate od vlastitih vjerskih obreda k obredima stranaca.”¹

Tertulijan se u ovom govoru obraća narodima koji su još uvijek u idolopoklonstvu. Za neke od njih, nedjelja je bila drevni praznik; za ostale, bila je relativno novijeg datuma. Ali neki od ovih neznabožaca su prigovarali Kršćanima koji svetkuju nedjelju da su obožavatelji sunca. A sada pripazite na odgovor. On ne kaže: „Nama kršćanima je zapovjedbno da slavimo prvi dan u tjednu u čast Kristovog uskrsnuća.” Njegov odgovor je nesumnjivo najbolje što je znao ponuditi. To je puki oštar odgovor i sastoji se od tvrdnji, prvo, da kršćani nisu učinili ništa više od svojih optužitelja, neznabožaca; te drugo, da su imali isto toliko prava da od nedjelje učine praznik kao i neznabošci!

¹ Tertulijan's *Ad Nationes*, knjiga i. pogl. xiii.

Porijeklo svetkovanja prvog dana bilo je predmet istraživanja u ovom poglavlju. Otkrili smo da je nedjelja od davnina predstavljala neznabožački praznik u čast sunca, i da je u prvim stoljećima Kršćanske ere ovaj drevni praznik bio opće rasprostranjen u neznabožačkom svijetu. Saznali smo da su patriotizam i korisnost, kao i nježna briga za obraćenje neznabožačkog svijeta, prouzrokovali da crkvene vođe usvoje kao svoj vjerski praznik dan koji svetkuju neznabošci, i da zadrže isto ime koje su mu neznabošci dali. Vidjeli smo da je najraniji primjer stvarnog svetkovanja nedjelje u kršćanskoj crkvi zabilježen u Rimskoj crkvi oko 140. A. D.. Prvi veliki napor u njeno ime, 196. A. D. naročitom koincidencijom predstavlja prvi čin papske uzurpacije. Prvi primjer primjene svetog naziva za ovaj praznik i najraniji trag uzdržavanja od rada tog dana nalazi se u Tertulijanovim spisima s kraja drugog stoljeća. Porijeklo praznika nedjelje sada je pred čitateljem; stepenice kojima se uzdigao do vrhovne vlasti bit će pokazane odgovarajućim redom i na odgovarajućem mjestu.

Jedna činjenica od dubokog značaja će zaključiti ovo poglavlje. Prvi veliki napor koji je uložena da se Šabat unizi bio je čin Rimske crkve da ga pretvori u post, dok je nedjelja učinjena radosnim praznikom. Dok su istočne crkve zadržale Šabat, dio zapadnih crkava, s Rimskom crkvom na čelu, pretvorio ga je u post. Pošto je dio zapadnih crkava odbio da se pridržava ove propise, uslijedila je duga borba, čiji rezultat ovako navodi Heylyn:—

„U ovom razlikovanju stajali su dugo zajedno, sve dok na kraju Rimaska crkva nije dobila slučaj, a Šabat postao post u skoro svim krajevima zapadnog svijeta. Kažem zapadni svijet, i samo su: istočne crkve bile toliko daleko od promjene svog drevnog običaja da su na šestom Carigradskom saboru, 692. A. D., upozorile one u Rimu da odustanu od posta tog dana kako bi izbjegli osudu.”¹

Wm. James, u propovijedi pred sveučilištem u Oxfordu, ovako navodi vrijeme kada je ovaj post nastao:—

„Zapadna crkva je počela postiti Subotom početkom trećeg stoljeća.”²

Tako se vidi da je ova borba počela u trećem stoljeću, odnosno odmah poslije 200. A. D. Neander ovako navodi motiv Rimske crkve:—

„U zapadnim crkvama, posebno u Rimskoj, gdje je protivljenje Judaizmu bila prevladavajuća tendencija, upravo ovo protivljenje proizvelo je običaj da se Subota posebno svetkuje kao dan posta.”³

Pod Judaizmom, Neander je podrazumijevao svetkovanje sedmog dana kao Šabata. Dr. Charles Hase, iz Njemačke, vrlo jasno iznosi namjeru Rimske crkve:—

„Rimska crkva smatrala je Subotu danom posta u direktnoj suprotnosti onima koji su je smatrali Šabatom. Nedjelja je ostala radosni praznik u kome su se izbjegavali svaki post i svjetovni poslovi koliko god je to bilo moguće, ali prvobitna zapovijed dekaloga o Šabatu, tada se nije primjenjivala na taj dan.”⁴

Lord King potvrđuje ovu činjenicu sljedećim riječima:—

„Neke od zapadnih crkava, da ne bi izgledale judaistički, postile su

¹ History of the Sabbath, dio 2, pogl. ii. odlomak 3.

² Sermons on the Sacraments and Šabbath, str. 166.

³ Neander, str. 186.

⁴ Ancient Church History, dio i. div. 2, 100–312 A. D., odlomak 69.

u Subotu, kao što piše Victorinus Petavionensis: Mi obično postimo sedmog dana. I naš je običaj da tada postimo, da ne bi izgledalo, da s Hebrejima, svetkujemo Šabat.¹

Tako je Šabat Gospodnji bio pretvoren u post da bi se učinio dostojnim prezira pred ljudima. Tako je izgledao prvi veliki napor Rimske crkve k potiskivanju drevnog biblijskog Šabata.

¹ Enquiry into the Constitution of the Primitive Church, dio ii. pogl. vii. odlomak II. Vidjeti također Schaff's „History of the Christian Church”, svezak i. str. 373.

POGLAVLJE XVII

PRIRODA RANOG SVETKOVANJA PRVOG DANA

Povijest svetkovanja prvog dana uspoređena s onom od strane papa—Svetkovanje prvog dana definirano samim riječima svakog od ranih očeva koji ga spominju—Razlozi koje je svaki imao za njegovo svetkovanje navedeni su njihovim vlastitim riječima—Nedjelja prema njihovom rasuđivanju nema veću svetost od Uskrsa ili Pedesetnice, ili čak od bilo kojeg od pedeset dana između tih praznika—Nedjelja nije dan uzdržavanja od rada—Razlozi koje nude oni koji su odbacili Šabat iznijeti njihovim vlastitim riječima.

Povijest svetkovanja prvog dana u Kršćanskoj crkvi može se tako prikladno ilustrirati od Rimskih biskupa. Rimski biskup sada tvrdi da ima pravo na vrhovnu vlast nad svim Kristovim crkvama. On tvrdi da je ova vlast bila data Petru i da je preko njega prenijeta na Rimske biskupe; ili bolje rečeno, da je Petar bio prvi Rimski biskup, te da je niz takvih biskupa od njegovog vremena do danas obavljalo ovu apostolsku vlast u crkvi. Oni su bili u stanju pratiti svoju liniju do apostolskih vremena, i izjavljuju da su vlast na koju se sada poziva papa imali i vršili prvi pastori rimske crkve. Oni koji sada priznaju papinu prevlast vjeruju u ovu tvrdnju, te je njima to konačan dokaz da papa po božanskom pravu posjeduje vrhovnu moć. Ali tvrdnja je apsolutno netočna. Rani pastori, ili biskupi, ili starješine, rimske crkve bili su jednostavni, skromni Kristovi sljedbenici, potpuno različiti

od arogantnog biskupa Rima, koji sada uzurpira Kristovo mjesto kao poglavara Kršćanske crkve.

Za prvi dan u tjednu se sada tvrdi da je Kršćanski Šabat koji nameće svoj autoritet pomoću četvrte zapovijedi, zanemarujući sedmi dan, koji ta zapovijed zapovijeda, i pri tome uzurpira njegovo mjesto. Njegovi zagovornici tvrde da mu je ovu poziciju i ovu vlast darovao Krist. Kako se u Svetom Pismu ne nalazi nikakav zapis o takvom daru, glavni argument za njegovu podršku je dat praćenjem svetkovanja prvog dana sve do ranih Kršćana, za koje se kaže, da ne bi svetkovali taj dan da im nije bilo zapovjedbano od strane apostola da to urade; a apostoli ih ne bi tome učili da Krist u njihovom prisustvu nije promijenio Šabat.

Ali svetkovanje prvog dana ne može se pratiti bliže apostolskim vremenima od 140. A. D., dok rimski biskupi mogu pratiti svoju liniju do samih apostolskih vremena. Ovdje je papska tvrdnja o apostolskom autoritetu bolja od one vezane za Šabat prvog dana. Međutim s ovim izuzetkom, povijesni argument u korist svakog od njih je isti. Oba su počeli s vrlo umjerenim pretenzijama, i postupno dobivajući na moći i svetosti, zajedno su rasli u snazi.

Hajdemo sada do onih koji su prvi svetkovali nedjelju i naučimo od njih nešto o prirodi tog svetkovanja na njenom početku. Otkrit ćemo, prvo, da nitko ne tvrdi da svetkovanje prvog dana ima božanski autoritet; drugo, da nitko od njih nikada nije čuo za promjenu Šabata, te nitko nije vjerovao da je praznik prvog dana nastavak Šabatne ustanove; treće, da se rad tog dana nikada ne navodi kao nešto grešno, i da se

uzdržavanje od rada nikada ne spominje kao odlika njegovog svetkovanja, niti se čak podrazumijeva, samo onoliko koliko je neophodno da bi se dio dana proveo u bogoslužnju; četrto, da ako zbrojimo sve nagovještaje koji se tiču svetkovanja nedjelje, koji su bili raspršeni među očevima u prva tri stoljeća, jer nitko od njih ne daje više od dva, a generalno samo jedan nagovještaj je sve što se nalazi kod jednog pisca, naći ćemo samo četiri stavke: (1) okupljanje tog dana tijekom kojeg se čitala i iznosila Biblija, slavila večera i prikupljao novac; (2) da taj dan mora biti dan radosti; (3) da to ne smije biti dan posta; (4) da se toga dana ne smije savijati koljeno u molitvi.

Slijede svi nagovještaji koji se odnose na prirodu svetkovanja prvog dana tijekom prva tri stoljeća. Poslanica koja se lažno pripisuje Barnabi jednostavno kaže: „S radošću držasmo osmi dan.”¹ Justin Mučenik, u već citiranim riječima u punoj dužini, opisuje vrstu okupljanja koju su tog dana održavali u Rimu i u toj okolici, i to je sve što on povezuje s tim svetkovanjem.² Irenej je učio da se u znak sjećanja na uskrснуće koljeno nije smjelo savijati na taj dan, i ne spominje ništa drugo kao suštinsko za njegovo svetkovanje. Ovaj čin stajanja prilikom molitve bio je simbol uskrснуća, koje je trebalo slaviti samo tog dana, kao što je on radio.³ Bardesanes Gnostik predstavlja Kršćane kao one koji se svugdje okupljaju radi bogoslužjenja tog dana, ali on ne opisuje to bogoslužjenje,

¹ Epistle of Barnabas, pogl. xv.

² Justin Martyr's First Apology, pogl. lxvii.

³ Lost Writings of Irineus, fragmenti 7 i 30.

i ne daje nikakvu drugu počast tom danu.¹ Tertulijan opisuje svetkovanje nedjelje na sljedeći način, „nedjelju posvećujemo radosti”, i dodaje, „imamo neke sličnosti s onima među vama koji posvećuju dan Saturna *lagodnosti i luksuzu*”.² U drugom djelu on nam daje dodatnu predstavu prazničnog karaktera nedjelje. Ovako on kaže svojoj braći, „Ako treba *practicirati popustljivost tijelu, vi to činite*. Neću dati mišljenje o vašim vlastitim danima, već još više od toga; jer se za neznabošce svaki praznični dan dešava samo jednom godišnje; vi imate *praznični dan svakog osmog dana*”.³ Dr. Heylyn je govorio istinu kada je rekao:—

„Tertulijan nam kaže da su oni nedjelju posvećivali djelomično veselju i rasonodi, a ne pobožnosti u potpunosti; kada sto godina poslije Tertulijanovog vremena nije postojao zakon ili ustav koji bi sprečavao ljude da rade tog dana u Kršćanskoj crkvi.”⁴

Praznik nedjelje u Tertulijanovo vrijeme nije bio poput modernog Šabata prvog dana, već je u suštini bio njemački praznik nedjelje, dan za bogoslužjenje i rasonodu, i dan tijekom kojeg se rad nije smatrao grešnim. Međutim, Tertulijan govori dalje o svetkovanju nedjelje, a riječi koje će se sada citirati su korištene kao dokaz da se rad tog dana smatrao grešnim. Ovo je jedina izjava koja se može naći prije Konstantinovog nedjeljnog zakona koja tako zvuči, a dokaz je uvjerljiv da to nije bilo njeno značenje. Evo njegovih riječi:—

¹ Book of the Laws of Countries.

² Tertulijan's Apology, odlomak 16.

³ On Idolatry, pogl. xiv.

⁴ History of the Sabbath, dio 2, pogl. viii. odlomak 13.

„Mi, međutim (baš kao što smo prihvatili), samo na dan Gospodnjeg uskrsnuća se moramo čuvati, ne samo od klečanja, već i od svakog položaja i brižne dužnosti; odgađajući čak i naše poslove, kako ne bi dali nikakav prostor đavolu. Slično, također, i u periodu Pedesetnice; koji razlikujemo po istom svečanom zanosu.”¹

On govori o „odgađanju čak i naših poslova”; ali to ne znači nužno više od njegovog odgađanja tijekom sati posvećenih vjerskim službama. Jako je daleko od toga da se kaže da je rad nedjeljom bio grijeh. Međutim, citirat ćemo Tertulijanovo sljedeće spominjanje svetkovanja nedjelje prije nego što usmjerimo pažnju na posljednje citirane riječi. Ovako on kaže:—

„Mi smatramo post ili klečanje u bogoslužjenju na dan Gospodnji, nezakonitim. Radujemo se istoj privilegiji od Uskrsa do Duhova.”²

Ove dvije stvari, post i klečanje, jedine su radnje koje su očevi nedjeljom proglasili nedozvoljenim, osim ako zaista neki ne uvrste žalovanje na listu. Sigurno je da se rad nikada ne spominje. A primijetite da Tertulijan ponavlja važnu izjavu iz prethodnog citata da se čast prema nedjelji odnosi i na „period Pedesetnice”, to jest, na pedeset dana između Uskrsa ili Pashe i Duhova ili Pedesetnice. Ako je, dakle, rad nedjeljom po Tertulijanovoj procijeni bio grešan, isto je važno i za period Pedesetnice, u trajanju od pedeset dana! Ali ovo nije moguće. Možemo zamisliti odgađanje poslova za jedno vjersko okupljanje svakog dana u trajanju od pedeset dana, a također i da ljudi za to vrijeme ne smiju ni postiti ni

¹ On Prayer, pogl. xxiii.

² De Corona, odlomak 3.

klečati, što je upravo bila vjerska proslava nedjelje. Međutim smatrati da Tertulijan tvrdi da je rad nedjeljom predstavljao grijeh, znači smatrati da je izjavio da je tako bilo svih pedeset dana, za što se nitko neće usuditi reći da je bila Tertulijanova doktrina.

U jednom drugom djelu Tertulijan nam daje još jednu izjavu o prirodi svetkovanja nedjelje: „Mi nedjelju smatramo prazničnim danom. Što onda? Da li vi činite manje od ovoga?”¹ Njegove riječi su vrlo neobične kada se uzme u obzir da se obraćao neznabošcima. Čini se da je nedjelja kao Kršćanski praznik bila toliko slična prazniku koji su ovi neznabošci svetkovali da je on mogao da ih izazove da pokažu u čemu su Kršćani otišli dalje od ovih neznabožaca kojima se on ovdje obratio.

Sljedeći otac koji nam opisuje prirodu ranog svetkovanja nedjelje je Petar Aleksandrijski. On kaže: „Međutim dan Gospodnji mi slavimo kao dan radosti, jer je tog dana on ponovo ustao, i za taj dan nismo primili nalog da se kleči.”² On označava dvije suštinske stvari. To mora biti dan radosti, a Kršćani ne smiju klečati na taj dan. Zonaras, drevni komentator ovih Petrovih riječi, objašnjava dan radosti govoreći, „Ne trebamo postiti; jer je to dan radosti zbog Gospodnjeg uskrsnuća”.³ Sljedeće po redu citiramo takozvane Apostolske konstitucije. Oni propisuju Kršćanima da se okupljaju na bogoslužnju svakog dana, „ali prije svega na Šabat”. A na

¹ Ad Nationes, knjiga i. pogl. xiii.

² Canon 15.

³ Ante-Nicene Library, svezak xiv. str. 322.

dan uskrснуća našeg Gospoda, koji je dan Gospodnji, sastajte se revnosnije, slaveći Boga”, itd. Cilj okupljanja je bio „da se čuje spasonosna riječ o uskrснуću”, da se „moli tri puta stojeći”, da se čitaju proroci, da se propovijeda, a također i da se obavi večera.¹ Ovi „Ustavi” ne samo da opisuju prirodu bogoslužjenja nedjeljom kao što je upravo navedeno, već nam daju i predstavu o nedjelji kao prazničnom danu:—

„Sada vas molimo, braćo i suslužitelji, da se klonite ispraznih govora i nepristojnih besjeda, i šala, pijanstva, razuzdanosti, raskoši, neobuzdanih strasti, bezumnih razgovora, *jer vam ne dozvoljavamo ni u dane Gospodnje, koji su dani radosti, govoriti ili činiti bilo što neprikladno.*”²

Ovo jasno ukazuje na to da je takozvani Gospodnji dan bio dan veće radosti od ostalih dana u tjednu. Čak ni na dan Gospodnji ne smiju govoriti ili postupati nedolično, iako je očigledno da je njihova sloboda tog dana bila veća nego drugih dana. Još jednom, ovi „Ustavi” nam pokazuju prirodu svetkovanja nedjelje: „Svakog Šabata osim jednog, i svakog Gospodnjeg dana održavajte svoja svečana okupljanja i radujte se; jer će biti kriv za grijeh onaj koji bude postio na Gospodnji dan.”³ Ali nitko ne može nigdje pročitati da je „kriv za grijeh onaj tko radi tijekom ovog dana”.

Zatim citiramo poslanicu Magnezijancima u njenom dužem obliku, koju, iako nije napisao Ignacije, zapravo je napisana u vrijeme kada su Apostolske konstitucije bile predate da se napišu. Evo riječi ove poslanice:—

¹ Apostolical Constitutions, knjiga ii. odlomak 7, članak 59.

² Id. knjiga v. odlomak ii. članak 10.

³ Id. knjiga v. odlomak iii. članak 20.

„A poslije svetkovanja Šabata, neka svaki prijatelj Kristov drži Gospodnji dan kao praznik, dan uskrsnuća, kraljicu i poglavara svih dana.”¹

Pisac sirijskih spisa koji se tiču Edesse dolazi posljednji, a on definira nedjeljne službe na sljedeći način: „Prvog [dana] u tjednu, neka bude služba, i čitanje Svetog Pisma i prinos.”² Ovo su sve odlomci u spisima iz prva tri stoljeća koji opisuju rano svetkovanje prvog dana. Neka čitatelj procijeni da li smo točno naveli prirodu tog svetkovanja. Zatim skrećemo pažnju na nekoliko razloga koje su ovi očevi ponudili za svetkovanje praznika nedjelje.

Navodna Barnabina poslanica potkrepljuje praznik nedjelje govoreći da je to bio dan „u koji je Isus ustao iz mrtvih”, te ukazuje na to da predstavlja osmu tisućitu godinu, kada će Bog iznova stvoriti svijet.³ Justin Mučenik ima četiri razloga:—

1. „To je prvi dan kada je Bog, izvršivši promjenu u tami i materiji, stvorio svijet.”⁴
2. „Isus Krist, naš Spasitelj, je istog dana uskrsnuo iz mrtvih.”⁵
3. „Moguće nam je da pokažemo kako je osmi dan imao izvjesnu tajanstvenu važnost, koju sedmi dan nije imao, a koju je Bog objavio kroz ove obrede”,⁶ tj., kroz obrezanje.
4. „Zapovijed o obrezivanju, opet, zapovijedajući [im] da uvijek obrezuju djecu osmog dana, bila je tip istinskog obrezanja, kojim se obrezujemo od prevare i bezakonja

¹ Epistle to the Magnesians (duži oblik), pogl. ix.

² Sirijski spisi, str. 38.

³ Epistle of Barnabas, pogl. 15.

⁴ Justin's First Apology, pogl. lxvii.

⁵ Id. Ib.

⁶ Dialogue with Trypho, pogl. xxiv.

kroz Onoga koji je uskrsnuo iz mrtvih prvog dana poslije Šabata.”¹

Čini se da Klement iz Aleksandrije govori samo o mističnom osmom danu ili Gospodnjem danu. Možda je moguće da on ima neku referencu k nedjelji. Stoga citiramo ono što on kaže o ovom danu, skrećući pažnju na činjenicu da svoje svjedočanstvo ne daje iz Biblije, već uzima od poganskog filozofa. Ovako on kaže:—

„A o danu Gospodnjem Platon proročki govori u desetoj knjizi *Republic*, ovim riječima: ‘I kada prođe sedam dana svakom od njih na livadi, osmog treba da krenu i stignu za četiri dana.’”²

Klementovi razlozi za nedjelju nalaze se van Svetog Pisma. Sljedeći otac će nam dati dobar razlog za Klementov postupak u ovom slučaju.

Tertulijan je sljedeći pisac koji daje razloge za svetkovanje nedjelje. On govori o „prinosima za mrtve”, načinu svetkovanja nedjelje i upotrebi znaka križa na čelu. Evo temelja na kojoj počivaju ova pravila:—

„Ako, za ova i druga slična pravila, inzistirate na tome da imate nalog Svetog Pisma, nećete ga naći. Tradicija će biti za vas njihov začetnik, običaj njihov podupirač, a vjera njihov držatelj. Da razum podržava tradiciju, i običaje i vjeru, ili ćete sami spoznati, ili ćete naučiti od nekoga tko je spoznao.”³

Za svaku je pohvalu Tertulijanova iskrenost. On nije imao Sveto Pismo da ponudi, i priznaje tu činjenicu. Zavisio je od tradicije, i nije se stidio to priznati. Sljedeći od očeva koji

¹ Id. pogl. xli.

² Klement's *Miscellanies*, knjiga v. pogl. xiv.

³ *De Corona*, odlomak 4.

daje biblijske dokaze u prilog praznika nedjelje je Origen. Evo njegovih riječi:—

„Mana je pala na Gospodnji dan, a ne na Šabat da pokaže Hebrejima da je čak i tada Gospodnji dan bio prioriterniji.”¹

Čini se da se Origen slagao s Tertulijanovom procjenom u pogledu neuvjerljivosti argumenata koje su iznijeli njegovi prethodnici. Stoga je skovao originalan argument koji je, čini se, bio vrlo uvjerljiv prema njegovoj procijeni jer on sam to nudi. Međutim, mora da je zaboravio da je mana padala svih šest radnih dana, jer bi primijetio da dok njegov argument ne uzdiže nedjelju iznad ostalih pet radnih dana, Šabat čini najmanje cijenjenim danom od sedam! No ipak, čudo s manom je izričito osmišljeno da istakne svetost Šabata i da utvrdi njegov autoritet pred ljudima. Ciprijan je sljedeći otac koji daje argument za praznik nedjelje. On se zadovoljava s jednim od Justinovih starih argumenata, tj. onim izvučenim iz obrezanja. Ovako on kaže:—

„Jer što se tiče svetkovanja osmog dana pri hebrejskom obrezivanju tijela, sakrament je prethodno bio dat u sjenci i običaju; ali kada je Krist došao, ispunio se u istini. Zbog toga što je osmog dana, tj. prvog dana poslije Šabata, trebao uskrsnuti Gospod, i oživiti nas, i dati nam obrezanje Duhom, osmog dana, tj. prvog dana poslije Šabata, a Gospodnji dan, je prikazan ranije u slici; a slika je prestala kada je istina došla, i duhovno obrezanje predato nama.”²

¹ *Origens Opera*, Svezak ii. str. 153, Pariz, 1733. A. D., „Quod si ex Divinis Scripturis hoc constat, quod die Dominica Deus pluit manna de caelo et in Sabbato non pluit, intelligant Judaei jam tune praelatam esse Dominicam nostram Judaico Sabbato.”

² Cyprian's Epistle, br. lviii. odlomak 4.

To je jedini argument koji je Ciprijan naveo u korist praznika prvog dana. Obrezanje dojenčadi s osam navršenih dana bilo je, prema njegovom mišljenju, vrsta krštenja dojenčadi. Međutim obrezanje na osmi dan djetetovog života, po njegovoj procijeni, nije značilo da se krštenje treba odgoditi dok dijete ne napuni osam dana, već je, kao što je ovdje navedeno, značilo da će osmi dan biti dan Gospodnji! Ali osmi dan, u koji se obavljalo obrezanje, nije bio prvi dan u tjednu, već osmi dan života svakog djeteta, ma koji dan u tjednu to bio.

Sljedeći otac koji daje razlog da se nedjelja proslavlja kao dan radosti, a da se uzdržava od klečanja, jest Petar Aleksandrijski, koji jednostavno kaže: „Jer je na taj dan uskrsnuo.”¹

Sljedeće na red dolaze Apostolske konstitucije, koje ističu da praznik nedjelje predstavlja uspomenu na uskrsnuće:

„Ali držite Šabat i praznik Gospodnjeg dana; jer je prvi uspomena na stvaranje, a drugi na uskrsnuće.”²

Pisac, međutim, ne nudi nikakav dokaz da je nedjelja božanskim autoritetom bila izdvojena da bude znak sjećanja na uskrsnuće. Međutim, sljedeća osoba koja navodi svoje razloge za držanje nedjelje „kao praznika” je pisac dužeg oblika čuvene Ignacijeve poslanice Magnezijancima. On smatra da je osmi dan proročki istaknut u naslovu šestog i dvanaestog psalma! U fusnoti, riječ Sheminith je prevedena kao „osmi”. Evo argumenta ovog pisca u pogledu nedjelje:

¹ Peter's Canons, br. xv.

² Apostolical Constitutions, knjiga vii. odlomak ii. članak 23.

„Gledajući naprijed k ovome, prorok je objavio, ‘Do kraja za osmi dan’, u kojem je naš život ponovo izniknuo, i pobjeda nad smrću zadobivena u Kristu.”¹

Postoji još jedan od očeva iz prva tri stoljeća koji navodi razloge koji su tada korišteni u prilog praznika nedjelje. Ovo je pisac Sirijskih spisa koji se tiču Edesse. On dolazi sljedeći po redu i zatvara ovo nabranje. Evo četiri razloga:—

1. „Jer je prvog dana tjedna naš Gospod uskrsnuo iz mjesta mrtvih.”²
2. „Prvog dana u tjednu je ustao u svijet”, tj., rođen je u nedjelju.³
3. „Prvog dana u tjednu uznio se na Nebo.”⁴
4. „Prvog dana u tjednu će se konačno pojaviti s anđelima nebeskim.”⁵

Prvi od ovih razloga je onoliko dobar koliko čovjek može osmisliti u vlastitom srcu za činjenje onoga što Bog nikada nije zapovjedio; drugi i četvrti su puke tvrdnje o kojima čovječanstvo ne zna ništa; dok je treći neistina, jer se uznesenje dogodilo u četvrtak.

Sada smo iznijeli svaki razlog u prilog praznika nedjelje koji se može naći u svim spisima iz prva tri stoljeća. Iako su generalno vrlo trivijalni, a ponekad i gori od trivijalnih, oni su ipak vrijedni pažljivog proučavanja. Oni predstavljaju presudno svjedočanstvo da je promjena Šabata od strane Krista ili njegovih apostola sa sedmog na prvi dan u tjednu bila apsolutno nepoznata tijekom čitavog tog perioda. Međutim da je točno da je do takve promjene došlo, oni bi to morali znati. Da su vjerovali da je Krist promijenio Šabat

¹ Epistle to the Magnesians, pogl. ix.

² Sirijski spisi, str. 38.

³ Id. Ib.

⁴ Id. Ib.

⁵ Id. Ib.

u znak sjećanja na njegovo uskrsnuće, kako bi nedvosmisleno iznijeli tu činjenicu umjesto da nude razloge za praznik nedjelje koji su toliko bezvrijedni da bi ih, s jednim ili dva izuzetka, u potpunosti odbacili suvremeni pisci prvog dana. Ili da su vjerovali da su apostoli poštovali nedjelju kao Šabat ili Gospodnji dan, kako bi pobjedonosno iznijeli ove činjenice! Međutim, Tertulijan je rekao da nemaju nalog Svetog Pisma za praznik nedjelje, a ostali su, nudeći razloge koji su bili izmišljeni samo u njihovim srcima, potkrijepili njegovo svjedočanstvo, i svi oni zajedno potvrđuju činjenicu da je čak i po njihovoj vlastitoj procijeni dan nedjelja podržan samo autoritetom crkve. Oni uopće nisu bili upoznati sa suvremenom doktrinom da sedmi dan u zapovijedi znači jednostavno jedan dan od sedam i da je Spasitelj, u znak sjećanja na svoje uskrsnuće, odredio da prvi dan u tjednu bude onaj od sedam na koji treba primijeniti zapovijed!

Dali smo svaki iskaz očeva iz prva tri stoljeća u kojima je bio izložen način proslavljanja praznika nedjelje. Također smo dali sve razloge za to svetkovanje koji se mogu naći kod bilo koga od njih. Ove dvije vrste svjedočanstava jasno pokazuju da običan rad nije bio jedna od stvari koje su tog dana bile zabranjene. Sada nudimo direktan dokaz da se drugi dani izričito proglašeni od očeva, koji se od strane svih računaju samo kao crkveni praznici, smatraju jednakim ako ne i superiornijim u svetosti od praznika nedjelje.

„Izgubljeni Irenejevi spisi” nam prikazuju njegovo razmišljanje o relativnoj svetosti praznika nedjelje kao i o Uskrsu ili Pedesetnici. Ovo je izjava:—

„Na koji [praznik] ne savijamo koljena, zato što je *jednakog značaja* kao i Gospodnji dan, iz razloga koji je već naveden u vezi s tim.”¹

Tertulijan je u već citiranom odlomku, koji je izostavljanjem rečenice koju ćemo upravo citirati, korišten kao najsnažnije svjedočanstvo u korist Šabata prvog dana kod očeva, izričito izjednačavajući po svetosti period Pedesetnice—period od pedeset dana—s praznikom koji on naziva Gospodnjim danom. Ovako on kaže:—

„Slično, također, i u periodu Pedesetnice; koji razlikujemo po *istom svečanom veličanju*.”²

On navodi istu činjenicu u drugom djelu:—

„Smatramo da su post ili klečanje u bogoslužjenju na Gospodnji dan nezakoniti. Radujemo se također *istoj privilegiji* od Uskrsa do Pedesetnice.”³

Origen stavlja takozvani Gospodnji dan u istu grupu s još tri crkvena praznika:—

„Ako nam se po ovom pitanju zamjeri da smo i sami navikli svetkovati određene dane, kao što su na primjer Gospodnji dan, Priprema, Pasha ili Pedesetnica, moram odgovoriti, da su savršenom Kršćaninu, koji uvijek svojim mislima, riječima i djelima, služi svom prirodnom Gospodu, Bogu Riječi, svi njegovi dani Gospodnji, i on uvijek drži dan Gospodnji.”⁴

Irenej i Tertulijan smatraju nedjelju Gospodnjim danom jednakim po svetosti s danima u periodu od Pashe do Pedesetnice; ali Origen, nakon što je ovaj dan stavio u ravan s nekoliko crkvenih praznika, praktično priznaje da on nema nikakvu prednost nad ostalim danima.

¹ Fragment 7.

² Tertulijan on Prayer, pogl. xxiii.

³ *De Corona*, odlomak 3.

⁴ Origen against Celsus, knjiga viii. pogl. xxii.

Komodijan, koji je nekad upotrebljavao termin Gospodnji dan, govori o Katoličkom prazniku Pashe kao o „Uskrsu, tom našem *najblagoslovljenijem* danu”.¹ To svakako ukazuje na to da po njegovoj procijeni nijedan drugi sveti dan nije bio superiorniji po svetosti od Uskrsa.

„Apostolske konstitucije” tretiraju praznik nedjelje na isti način na koji ga tretiraju Irenej i Tertulijan. Oni ga smatraju jednakim po svetosti s danima u periodu od Uskrsa do Pedesetnice. Ovako kažu:—

„Bit će kriv za grijeh onaj tko posti na Gospodnji dan, budući da je dan uskrsnuća, ili tijekom Pedesetnice, ili uopće, tko bude tužan na dan Gospodnjeg praznika.”²

Ova svjedočanstva nedvosmisleno dokazuju da je praznik nedjelje, po sudu ljudi kao što su Irenej, Tertulijan i drugi, bio u istom rangu s praznikom Uskrsa ili Pedesetnice. Nisu imali pojma da je jedan zapovjedio Bog, dok je druge crkva uspostavila. Zaista, Tertulijan, kao što smo vidjeli, izričito izjavljuje da ne postoji propis za svetkovanje nedjelje.³

Pored ovih važnih činjenica, imamo presudne dokaze da nedjelja nije bila dan uzdržavanja od rada, a naš prvi svjedok je Justin, najraniji svjedok praznika nedjelje u Kršćanskoj crkvi. Trypho Hebrej je rekao Justinu kao vid ukora: „Ti ne svetuješ praznike ni Šabate.”⁴ Ovo je bilo točno prilagođeno da izvuče iz Justina izjavu da, iako nije svetkovao sedmi dan kao Šabat, on jest odmarao prvog dana u tjednu, ako je točno

¹ Instructions of Commodianus, odlomak 75.

² Apostolical Constitutions, knjiga v. odlomak 3, članak 20.

³ *De Corona*, odlomci 3 i 4.

⁴ Dialogue with Trypho, pogl. x.

da je taj dan za njega bio dan uzdržavanje od rada. Ali on ne daje takav odgovor.

On se izruguje na samu ideju uzdržavanja od rada, izjavljujući da „Bog ne uživa u takvim svetkovanjima”. Niti smatra da je to tako zato što se Hebreji nisu odmarali na pravi dan, već osuđuje samu ideju da se uzdržava od rada jedan dan, navodeći da „novi zakon”, koji je zauzeo mjesto zapovijedi datih na Sinaju,¹ zahtijeva vječni Šabat, a on se drži pokajanjem za grijeh i uzdržavanjem od njegovog izvršavanja. Evo njegovih riječi:—

„Novi zakon zahtijeva od vas da držite vječni Šabat, a vi, *pošto ste jedan dan besposleni*, pretpostavite da ste pobožni, ne shvaćajući zašto vam je to naređeno; i ako jedete beskvasni kruh, kažete da je volja Božja ispunjena. Gospod Bog naš ne uživa u takvim svetkovanjima: ako među vama ima tko se lažno zaklinje ili lopov, neka prestane to biti; ako je tko preljubnik neka se pokaje; onda će držati sladak i pravi Šabat Božji.”²

Ove riječi jasno ukazuju da Justin nije vjerovao da bilo koji dan treba držati kao Šabat uzdržavanjem od rada, već da se svi dani drže kao Šabati uzdržavanjem od grijeha. Ovo svjedočanstvo je presudno i potpuno je u skladu s činjenicama koje smo već iznijeli od očeva, i s drugima koje tek treba iznijeti. Štoviše, to je potvrđeno izričitim svjedočanstvom Tertulijana. On kaže:—

„Kod nas (kojima su *Šabati strani*, mladi mjeseci i praznici koje je Bog nekada volio) učestali praznici su Saturnalije i novogodišnji praznici sredinom zime i Matronalije.”³

I dodaje u istom odlomku, već citiranim riječima:—

¹ Dialogue with Trypho, pogl. xi.

² Id. pogl. xii.

³ Tertulijan on Idolatry, pogl. xiv.

„Ako treba na bilo koji način popuštati tijelu, vi to radite. Neću dati mišljenje o vašim vlastitim danima, nego još više od toga; jer se za neznabošce svaki praznični dan dešava samo jednom godišnje; vi imate praznični dan svakog osmog dana.”¹

Tertulijan govori svojoj braći jednostavnim jezikom da nisu držali Šabate, već da su držali mnoge neznabožačke praznike. Kada bi praznik nedjelje, koji je bio dan „popuštanja” tijelu, i koji on ovdje spominje kao „osmi dan”, oni držali kao Kršćanski Šabat umjesto drevnog sedmog dana, onda on ne bi izjavio da su za nas „Šabati strani”. Međutim Tertulijan ima potpuno isti Šabat kao Justin Mučenik. On ne drži prvi dan umjesto sedmog, već drži „vječni Šabat”, za koji izjavljuje da se svakog dana uzdržava od grijeha, a zapravo se ne uzdržava od rada ni u jednom. Tako, nakon što je rekao da Hebreji naučavaju da je „od početka Bog posvetio sedmi dan” i da zato svetkuju taj dan, on kaže:—

„Odatle mi [kršćani] razumijemo da još više trebamo svetkovati Šabat od svih ‘ropskih poslova’, ne samo svakog sedmog dana, već kroz sva vremena.”²

Tertulijan sigurno nije shvaćao da je nedjelja predstavljala Šabat u svakom smislu kao što su bili svih sedam dana u tjednu. Do potvrde ovoga doći ćemo kada budemo citirali Tertulijana u pogledu porijekla Šabata. Također ćemo prikazati da Klement jasno smatra nedjelju radnim danom.

Nekoliko ranih očeva pisalo je protiv svetkovanja sedmog dana. Sada dajemo razloge koje je svaki od njih naveo za to

¹ Id. Ib.

² Tertulijan Against the Jews, pogl. iv.

protivljenje. Pisac zvani Barnaba nije držao sedmi dan, ne zato što je to bila ceremonijalna uredba nedostojna svetkovanja od strane Kršćanina, već zato što je to bila toliko čista ustanova da čak ni Kršćani ne mogu da je istinski svetkuju sve dok ne postanu besmrtni. Evo njegovih riječi:—

„Pripazite, djeco moja, na značenje ovog izraza, ‘On je završio za šest dana’. To znači da će Gospod sve završiti za šest tisuća godina, jer je dan kod njega tisuću godina. I on sam svjedoči govoreći: ‘Evo, danas će biti kao tisuću godina.’ Dakle, djeco moja, za šest dana, to jest za šest tisuća godina, sve će se završiti. ‘A sedmog dana je odmorio.’ To znači: Kada će njegov Sin, dolazeći [ponovo], uništiti vrijeme zlog čovjeka, i suditi bezbožnicima, i promijeniti sunce, mjesec i zvijezde, tada će se zaista odmoriti sedmog dana. Štoviše, kaže on, ‘Svetit ćeš ga čistim rukama i čistim srcem’. Ako, dakle, netko misli da sada može svetiti dan koji je Bog posvetio, osim ako je u svemu čist u srcu, vara se. Gle, stoga: onda ga onaj koji se propisno odmara svetkuje, kada ćemo mi sami, primivši obećanje, i kada zlobe više ne bude, i od Gospod sve bude učinjeno novim, moći činiti pravdu. Tada ćemo ga biti u stanju svetkovati, pošto smo prvo sami bili posvećeni. Dalje im kaže, ‘Vaše mlade mjesece i vaše šabate ne mogu podnijeti’. Vidite kako on govori: Vaši sadašnji šabati nisu mi prihvatljivi, ali to je ono što sam učinio [naime ovo], kada ću, dajući odmor svim stvarima, učiniti početak osmog dana, to jest, početak drugog svijeta, zbog čega s radošću držimo i osmi dan, dan, u koji je Isus uskrsnuo iz mrtvih.”¹

Obratite pažnju na točke koje su sadržane u ovoj izjavi o doktrini: 1. On tvrdi da šest dana stvaranja prefigurira šest tisuća godina koje će naš svijet izdržati u svom sadašnjem stanju zla. 2. On uči da će na kraju tog perioda Krist ponovo doći i učiniti kraj zlobi, i „tada će se zaista odmoriti sedmog dana”. 3. Da nitko „sada ne može svetkovati dan koji je Bog

¹ Epistle of Barnabas, pogl. xv.

posvetio, osim ako je čist u svemu u srcu". 4. Međutim to ne može biti slučaj dok sadašnji svijet ne prođe, „kada ćemo mi sami, primivši obećanje, i kada zlobe više ne bude, i od Gospod sve bude učinjeno novim, moći činiti pravdu. Tada ćemo biti u stanju da ga svetkujemo, pošto smo prvo sami bili posvećeni". Ljudi, dakle, ne mogu držati Šabat dok traje ovaj zli svijet. 5. Stoga, on kaže, „Vaše sadašnji šabati nisu mi prihvatljivi", ne zato što nisu čisti, već zato što sada niste u stanju da ih držite tako čistim kako to zahtijeva njihova priroda. 6. Što će reći, držanje dana koji je Bog posvetio nije moguće u tako zlom svijetu kao što je ovaj. 7. Međutim iako se sedmi dan sada ne može držati, osmi dan može i trebalo bi biti, jer kada prođe sedam tisuća godina, bit će na početku osme tisuće, novo stvaranje. 8. Zbog toga, on nije pokušao držati sedmi dan, koji je Bog posvetio; jer to je previše čisto da bi se držalo u sadašnjem zlom svijetu, i može se držati samo nakon što Spasitelj dođe na početku sedme tisućite godine; ali je osmi dan držao s radošću na koji je Isus ustao iz mrtvih. 9. Stoga izgleda da je osmi dan, koji Bog nikada nije posvetio, upravo pogodan za svetkovanje u našem svijetu tijekom njegovog sadašnjeg stanja zla. 10. Ali kada sve bude novo, i kada budemo sposobni činiti pravdu, a zlobe više ne bude, tada ćemo moći svetkovati sedmi dan, pošto smo prvo i sami bili posvećeni.

Barnabin razlog za ne svetkovanje Gospodnjeg Šabata nije se nalazio u tome što je zapovijed koja to zapovijeda ukinuta, već u tome što je ustanova toliko čista da ljudi u svom sadašnjem nesavršenom stanju ne mogu da je prihvatljivo svetkuju. Oni će je, međutim, držati u novoj tvorevini, ali će u međuvremenu

s radošću držati osmi dan, koji pošto nikada nije bio posvećen od Boga nije teško držati u sadašnjem stanju izopačenosti.

Razlozi Justina Mučenika za ne svetkovanje Šabata uopće nisu slični onima takozvanog Barnabe, jer izgleda da je Justin iz srca prezirao Šabatnu ustanovu. On poriče da je svetkovanje Šabata bilo obavezno prije Mojsijevog vremena, te tvrdi da je bilo ukinuto prvim Kristovim dolaskom. On uči da je to dato Hebrejima zbog njihove zloće, te izričito potvrđuje ukidanje i Šabata i zakona. On je toliko daleko od učenja o promjeni Šabata sa sedmog na prvi dan u tjednu, ili od činjenja praznika nedjelje nastavkom drevnog Šabata, da se izruguje samoj ideji o danima uzdržavanja od rada, ili danima besposlice, a iako Bog navodi kao razlog za svetkovanje Šabata, da je to bio dan u koji se on odmarao od svih svojih poslova, Justin kao svoj prvi razlog u prilog praznika nedjelje navodi da je to bio dan kada je Bog započeo svoje djelo! O uzdržavanju od rada kao činu poslušnosti Šabatu, Justin kaže:—

„Gospod, Bog naš, ne uživa u takvim svetkovanjima.”¹

Drugi razlog za ne svetkovanje Šabata je ovako naveo:—

„Jer i mi bismo držali obrezanje tijela, i Šabata, i ukratko, sve praznike, da ne znamo zbog čega su vam zapovjedeni—naime, zbog vaših prijestupa i tvrdoće vaših srca.”²

Pošto Justin nikada ne pravi razliku između Gospodnjeg Šabata i godišnjih šabata, on nesumnjivo ovdje misli da

¹ Dialogue with Trypho, pogl. xii.

² Id. pogl. xviii.

ga uključi s njima. Međutim kakva je obmana tvrditi da je Šabat bio dat Hebrejima zbog njihove zloće! Istina je, da je to dato Hebrejima zbog sveopćeg otpadništva neznabožaca.¹ U sljedećem odlomku Justin navodi još tri razloga za ne držanje Šabata:—

„Vidiš li da elementi ne miruju i ne drže Šabate? Ostani kao što si rođen. Jer ako nije bilo potrebe za obrezanjem prije Abrahama, ili za svetkovanjem Šabata, za praznicima i žrtvama, prije Mojsija; nema ni sada potrebe za njima, na kraju krajeva, prema volji Božjoj, Isus Krist, Sin Božji je bio rođen od djevice koja je vodila porijeklo od Abrahama”²

Evo tri razloga: 1. „Da elementi ne miruju i ne drže Šabate.” Iako je ovaj razlog jednostavno bezvrijedan kao argument protiv sedmog dana, on predstavlja presudnu potvrdu već dokazane činjenice da Justin nedjelju nije smatrao danom uzdržavanja od rada. 2. Njegov drugi razlog koji je ovdje naveden je bio taj što nije bilo svetkovanja Šabata prije Mojsija, a ipak znamo da je Bog na početku izdvojio Šabat za svetu upotrebu, što je činjenica za koju, kao što ćemo vidjeti, priličan broj očeva svjedoči, a također znamo da su u to doba živjeli ljudi koji su držali sve zapovijedi Božje. 3. Nema potrebe za svetkovanjem Šabata od vremena Krista. Iako je ovo puka pretpostavka nikako nije lako onima, koji predstavljaju Justina kao nekoga tko čuva Kršćanski Šabat, da se pošteno suoče s njom.

Još jedan Justinov argument protiv obaveze svetkovanja Šabata je da Bog „upravlja svemirom na ovaj dan jednako kao

¹ Vidjeti treće poglavlje ove Povijesti.

² Dialogue with Trypho, pogl. xxiii.

i na sve druge”!¹ kao da to nije u skladu sa sadašnjom svetošću Šabata, kada je također točno da je Bog tako upravljao svijetom u periodu kada Justin priznaje da je Šabat bio obavezan. Iako je ovaj razlog beznačajan kao argument protiv Šabata, on pokazuje da Justin nije dodijelio Šabatni karakter nedjelji. Međutim on ima još jedan argument protiv Šabata. Drevni zakon je bio ukinut novim i konačnim zakonom, a stari zavjet je zamijenjen novim.² Međutim on zaboravlja da cilj novog zavjeta nije bio da se ukine Božji zakon, već da se taj zakon stavi u srce svakog Kršćanina. A mnogi očevi, kao što ćemo vidjeti, izričito odbacuju ovu doktrinu ukidanja Dekaloga.

Takvi su bili Justinovi razlozi za odbacivanje drevnog Šabata. Ali iako je on bio odlučan pobornik ukidanja zakona, i same Šabatne ustanove, i iako je držao nedjelju samo kao praznik, suvremeni pisci zagovornici prvog dana navode ga kao svjedoka u prilog doktrini da prvi dan u tjednu treba poštovati kao Kršćanski Šabat na osnovu autoriteta četvrte zapovijedi.

Hajde sada da naučimo što je stajalo na putu Irenejevom svetkovanju Šabata. Nije to da su zapovijedi bile ukinute, jer ćemo sada saznati da je on poučavao njihovu vječnost. Niti je to da je vjerovao u promjenu Šabata, jer on ne daje ni nagovještaj takve ideje. Čini se da je praznik nedjelje po njegovoj procijeni bio jednostavno „jednakog značaja” s Pedesetnicom.³ Niti to da je Krist prekršio Šabat, jer Irenej kaže da nije.⁴ Već zato što se Šabat naziva znakom, on ga je

¹ Id. pogl. xxix.

² Id. pogl. xi.

³ Lost Writings of Ireneus, fregment 7.

⁴ Against Heresies, knjiga iv. pogl. viii. odlomak 2.

smatrao značajnim za buduće kraljevstvo, te izgleda da je smatrao da više nije obavezan, iako to izričito ne kaže. Ovako on iznosi svoje viđenje značenja Šabata:—

„Štoviše, Šabati Božji, *to jest, kraljevstvo*, je, takoreći, nagovješteno stvorenim stvarima”, itd.¹

„Ova [obećanja pravednicima] trebaju [se desiti] u *vremenima kraljevstva*, to jest sedmog dana koji je posvećen, u koji se Bog odmorio od svih djela koja je stvorio, što je pravi Šabat pravednika”, itd.²

„Jer je dan Gospodnji kao tisuću godina: i za šest dana stvaranje je završeno: očigledno je, dakle, da će im doći kraj nakon šest tisuća godina.”³

Međutim Irenej nije primijetio da Šabat kao znak ne ukazuje unaprijed na obnovljenje, već unazad na stvaranje, da može ukazati da je pravi Bog Stvoritelj.⁴ Niti je primijetio činjenicu da će, kada se pod cijelim nebom uspostavi kraljevstvo Božje, svako tijelo svetkovati Šabat.⁵

Međutim on kaže da su oni koji su živjeli prije Mojsija bili opravdani „bez svetkovanja Šabata”, i nudi kao dokaz to da zavjet na Horebu nije bio sklopljen s očevima. Naravno, ako ovo dokazuje da su patrijarsi bili oslobođeni obaveze prema četvrtoj zapovijedi, to je jednako dobar dokaz da su mogli prekršiti bilo koju od preostalih devet. Ove stvari ukazuju na to da se Irenej protivio svetkovanju Šabata, iako nije direktnim riječima tvrdio da je ukinut, ali jest najjasnijim izrazima tvrdio neprestanu obavezu prema deset zapovijedi.

¹ Id. knjiga iv. pogl. xvi. odlomak 1.

² Ireneus against Heresies, knjiga v. pogl. xxxiii. odlomak 2.

³ Id. knjiga v. pogl. xxviii. odlomak 3.

⁴ Izl. 31:17; Ez. 20:12,20.

⁵ Iza. 66:22,23; Dan. 7:18,27.

Tertulijan nudi brojne razloge za ne svetkovanje Šabata, ali jedva da postoji i jedan od njih kojem na nekom drugom mjestu izričito ne proturječi. Tako on tvrdi da patrijarsi prije Mojsija nisu svetkovali Šabat.¹ Međutim on ne nudi nikakav dokaz, a na drugom mjestu navodi da porijeklo Šabata datira od stvaranja,² kao što ćemo pokazati u nastavku. Na nekoliko mjesta on poučava ukidanje zakona, i čini se da ostavlja po strani moralni zakon kao i ceremonijalni. Ali na drugim mjestima, kao što ćemo pokazati, on jasno svjedoči da su deset zapovijedi još uvijek obavezujuće kao pravilo Kršćanskog života.³ On citira riječi Izaije u kojima je Bog predstavljen kako mrzi praznike, mlade mjesece i šabate koje su Hebreji svetkovali,⁴ kao dokaz da je Šabat sedmog dana bila privremena ustanova koju je Krist ukinuo. Međutim na drugom mjestu kaže: „*Krist uopće nije ukinuo Šabat*: on je dakle držao zakon.”⁵ A također objašnjava upravo ovaj tekst izjavom da je Božja odbojnost prema Šabatima koje su svetkovali Hebreji postojala „zato što su svetkovali bez straha Božjeg od strane naroda punog bezakonja”, i dodaje da prorok, u kasnijem odlomku govoreći o Šabatima koji su se slavili prema zapovijedi Božjoj, „proglašava ih istinitim, divnim i neospornim”.⁶ Druga izjava je da je Jošua prekršio Šabat u opsadi Jerihona.⁷ Ipak, on na drugom mjestu

¹ Answer to the Jews, pogl. ii.

² Tertulijan against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

³ Usporedite njegova djela prema sljedećem redoslijedu: Answer to the Jews, pogl. ii. iii. iv. vi; Against Marcion, knjiga i. pogl. xx; knjiga v. pogl. iv. xix; s De Anima, pogl. xxxviii; i, On Modesty, pogl. v.

⁴ Iza. 1:13,14.

⁵ Answer to the Jews, pogl. iv; Against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

⁶ Iza. 56:2; 58:13.

⁷ Answer to the Jews, pogl. iv; Against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

objašnjava upravo ovaj slučaj, ukazujući na to da zapovijed zabranjuje naše vlastito djelo, a ne Božje. Oni koji su djelovali kod Jerihona „nisu radili svoj posao, već Božji, koji su izvršili, i to, također, iz njegove izričite zapovijedi”.¹ On istovremeno i tvrdi i poriče da je Krist prekršio Šabat.² Tertulijan je bio kolebljiv čovjek. Pisao je mnogo protiv zakona i Šabata, ali je također proturječio i razotkrio svoje vlastite greške.

Origen pokušava dokazati da drevni Šabat treba shvatiti mistično ili duhovno, a ne doslovno. Evo njegovog argumenta:—

„Sjedite svi u svojim stanovima: nitko neka se ne pomiče sa svog mjesta na Šabat.” To je pravilo koje je nemoguće doslovno poštovati; jer nitko ne može sjediti cijeli dan a da se ne pomakne s mjesta gdje je sjeo.”³

Veliki ljudi nisu uvijek mudri. Ne postoji takvo pravilo u Bibliji. Origen se osvrnuo na to što je bilo zabranjivano narodu da izlazi po manu na Šabat, ali što nije bilo u suprotnosti s onim kad zapovijeda svete sazive ili okupljanja za bogoslužnje na Šabat.⁴

Victorinus je bio posljednji od očeva prije Konstantina koji nudi razloge protiv svetkovanja Šabata. Njegov prvi razlog je bio taj, što je Krist rekao preko Izaije da je njegova duša mrzila Šabat; i taj Šabat je on u svom tijelu ukinuo; a na ove tvrdnje smo vidjeli da je Tertulijan odgovorio.⁵ Njegov drugi razlog je bio taj što je „Isus [Jošua], sin Navinov [Nunov],

¹ Against Marcion, knjiga ii. pogl. xxi.

² Against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

³ De Principiis, knjiga iv. pogl. i. odlomak 17.

⁴ Izl. 16:29; Lev. 23:3.

⁵ Creation of the World, odlomak 4.

Mojsijev nasljednik, sam prekršio Šabat”,¹ što je laž. Njegov treći razlog je taj što je „Matatija [Makabejac] također, knez Jude, prekršio Šabat”,² što je nesumnjivo lažno, ali nema nikakvog značaja kao autoritet. Njegov četvrti argument je originalan i mogao bi zatvoriti listu razloga koje su prvi očevi dali za ne svetkovanje Šabata. Dato je u cijelosti bez odgovora:—

„A u Mateju čitamo, da je pisano da su Izaija i ostale njegove kolege prekršili Šabat.”³

¹ Id. odlomak 5.

² Id. Ib.

³ Creation of the World, odlomak 5.

POGLAVLJE XVIII

ŠABAT U ZAPISIMA RANIH OTACA

Prvi razlozi za zanemarivanje Šabata su sada uglavnom zastarjeli—Određen broj ranih očeva je poučavao o vječnosti dekaloga i učinio ga standardom moralnog karaktera—Ono što oni kažu o porijeklu Šabata prilikom Stvaranja—Njihovo svjedočanstvo o vječnosti drevnog Šabata, i u vezi s njegovim svetkovanjem—Nabrajanje stvari koje su izazvale potiskivanje Šabata i uzdizanje nedjelje.

Razlozi koje su rani očevi iznijeli za zanemarivanje svetkovanja Šabata jasno pokazuju da oni nisu imali posebno svjetlo po tom pitanju zbog života u prvim stoljećima, što mi u ovom kasnijem vremenu nemamo. Činjenica je, da su mnogi razlozi koje su oni ponudili očigledno lažni i da oni koji danas odbacuju Šabat, također odbacuju i većinu razloga koje su ovi očevi ponudili na ovu temu. Također smo saznali od onih ranih očeva koji spominju svetkovanje prvog dana, točnu prirodu praznika nedjelje i sve razloge koji su u prvim stoljećima bili ponuđeni u prilog tome. Zaista vrlo malo ovih razloga nude suvremeni pisci zagovornici prvog dana.

Međutim neki od očeva snažno svjedoče o vječnosti deset zapovijedi, te njihovo držanje smatraju uvjetom vječnog života. Neki od njih također jasno potvrđuju porijeklo Šabata prilikom stvaranja. Štoviše, nekoliko njih ili svjedoči o postojanju svetkovatelja Šabata, ili daju jasno svjedočanstvo o vječnosti i obaveznosti svetkovanja Šabata, ili definiraju prirodu pravilnog svetkovanja Šabata, ili povezuju

svetkovanje Šabata i prvog dana. Čujmo sada svjedočanstvo onih koji potvrđuju autoritet deset zapovijedi. Irenej potvrđuje njihovu vječitost i smatra ih testom Kršćanskog karaktera. Ovako on kaže:—

„Jer Bog ih je u početku, zaista, opominjao [Hebreje] *prirodnim propisima*, koje je *od početka usadio u čovječanstvo*, to jest DEKALOGOM (*koje, ako netko ne drži, nema spasenja*), i nije tada od njih tražio ništa više.”¹

Ovo je vrlo snažna izjava. On smatra da su deset zapovijedi, zakoni prirode, bili usađeni u čovjekovo biće na početku; i na taj način naslijeđeni od strane cijelog čovječanstva. Ovo je bez sumnje točno. Prisustvo tjelesnog uma ili zakona grijeha i smrti, usađenog u čovjeka padom, je ono što je djelomično izbrisalo ovaj zakon, i učinilo da djelo novog zavjeta bude neophodno.² On ponovo potvrđuje vječitost i autoritet deset zapovijedi:—

„Pripremajući čovjeka za ovaj život, sam Gospod je osobno svima podjednako izgovarao riječi Dekaloga: te stoga, na sličan način, one ostaju trajno s nama, primajući, putem njegovog dolaska u tijelu, nadogradnju i unapređenje, ali ne ukidanje.”³

Pod „unapređenjem” dekaloga, Irenej nesumnjivo podrazumijeva objašnjenje koje je Spasitelj dao o značenju zapovijedi u svojoj besjedi na gori.⁴ Teofil na sličan način govori o dekalogu:—

„Jer nam je Bog dao zakon i svete zapovijedi; i *svatko* tko ih *drži može biti spašen*, i zadobivši uskrснуće, može naslijediti nepropadljivost.”⁵

¹ Irenaeus Against Heresies, knjiga iv. pogl. xv. odlomak 1.

² Jer. 31:33; Rim. 7:21–25; 8:1–7.

³ Irenaeus Against Heresies, knjiga iv. pogl. xvi. odlomak 4.

⁴ Mt. poglavlja 5,6,7.

⁵ Theophilus to Autolycus, knjiga ii. pogl. xxvii.

„Naučili smo svet zakon; ali imamo za zakonodavca onoga koji je zaista Bog, koji nas uči da postupamo pravedno, da budemo pobožni i da činimo dobro.”¹

„Od ovog velikog i divnog zakona koji teži svakoj pravednosti, DESET GLAVA su takve pošto smo ih već isprobali.”²

Tertulijan naziva deset zapovijedi „pravilima našeg preporođenog života”, odnosno pravilima koja upravljaju životom obraćenog čovjeka:—

„Oni koji se bave teorijom brojeva, poštuju broj deset kao roditelja svih ostalih i kao onoga koji daje savršenstvo ljudskom rođenju. Što se mene tiče, više volim da ovaj dio vremena promatram u odnosu na Boga, kao da prije znači da deset mjeseci uvodi čovjeka u *deset zapovijedi*; tako da numerička procjena vremena potrebnog da se završi naše prirodno rođenje treba odgovarati numeričkoj klasifikaciji svih *pravila našeg preporođenog života*.”³

Ističući duboku krivicu za kršenje sedme zapovijedi, Tertulijan govori o svetosti zapovijedi koje joj prethode, navodeći naročito nekoliko njih, a među njima i četvrtu, a zatim kaže o zapovijedi protiv preljube da

Ona stoji „na samom čelu *presvetog zakona*, među *glavnim točkama nebeskog edikta*”.⁴

Klement iz Rima, ili prije autor čija su djela bila pripisana ovom ocu, ovako govori o dekalogu kao testu:—

„Zbog onih, koji, zanemarujući svoje spasenje, ugađaju Zlom, i onih koji, proučavajući na svoju korist, traže da ugođe Dobrom, propisano

¹ Id. knjiga iii. pogl. ix.

² Id. Ib.

³ *De Anima*, pogl. xxxvii.

⁴ On Modesty, pogl. v.

je deset stvari kao ispit za ovo sadašnje doba, prema broju deset zala koje su došle na Egipat.”¹

Novacijan, koji je pisao oko 250. A. D., smatra se osnivačem sekte zvane *Katari* ili Puritanci. Napisao je traktat o Šabatu, koji nije bio sačuvan. Nedjelja se ne spominje ni u jednom njegovom spisu. On daje sljedeća izvanredna zapažanja u vezi s moralnim zakonom:—

„Zakon je bio dat sinovima Izraelovim u tu svrhu, da od njega imaju koristi i da bi se VRATILI *onim čestitim manirima* koje su, *iako su ih primili od svojih očeva*, iskvarili u Egiptu zbog svoje bliske povezanosti s barbarskim narodom. Na kraju, također, tih *deset zapovijedi* na pločama ne uče ničemu *novom*, već *ih podsjećaju na ono što je bilo izbrisano*—da bi pravednost u njima, ponovo oživjela kao što je bila božanski nadahnuta zakonom, po ugledu na vatru [skoro ugašenu].”²

Očigledno je da po Novacijanovom rasuđivanju deset zapovijedi ne propisuju ništa što patrijarsi nisu smatrali za sveto prije nego što je Jakov otišao u Egipat. Iz toga proizlazi da je, po njegovom mišljenju, Šabat nastao, ne u vrijeme padanja mane, nego kada je Bog posvetio sedmi dan, i da su ga sveti ljudi svetkovali od najranijeg doba.

Apostolske konstitucije, napisani u periodu oko trećeg stoljeća, razjašnjavaju nam ono što se u trećem stoljeću naširoko smatralo apostolskom doktrinom. Ovako govore o deset zapovijedi:—

„Imaj pred očima strah Božji, i uvijek se sjećaj deset zapovijedi Božjih, da ljubiš jednog jedinog Gospoda Boga svom snagom svojom; da ne

¹ Recognitions of Klement, knjiga iii. pogl. iv.

² Novacijan on the Jewish Meats, pogl. iii.

obračaš pažnju na idole, niti na druga bića, pošto su beživotni bogovi, ili nerazumna bića ili demoni.¹

„On je dao jasan zakon da pomogne zakonu prirode, onom koji je čist, spasonosan i svet, u kojem je upisano njegovo vlastito ime, savršen, koji nikada ne prestaje, potpun u deset zapovijedi, neokaljan, za obraćenje duša.”²

Ovaj pisac je, poput Ireneja, vjerovao u identičnost dekaloga sa zakonom prirode. Ova svjedočanstva pokazuju da se u spisima ranih očeva nalaze neke od najsnažnijih izjava u ime neprekidnosti i autoriteta deset zapovijedi. Sada da čujemo što oni kažu o porijeklu Šabata prilikom stvaranja. Poslanica koja se pripisuje Barnabi kaže:—

„I on kaže na drugom mjestu, ‘Ako moji sinovi budu držali Šabat, onda ću učiniti da milost moja počiva na njima’. Na početku stvaranja, Šabat se spominje [ovako]: ‘I dovršio je Bog za šest dana djela ruku svojih, i završio sedmog dana, i odmorio na njega, i posvetio ga.’”³

Čini se da Irenej jasno povezuje porijeklo Šabata s posvećenjem sedmog dana:—

„Ove [obećane stvari] će se [dogoditi] u vremenu kraljevstva, to jest sedmog dana, koji je posvećen, u koji se Bog odmorio od svih djela svojih koja je stvorio, što je pravi Šabat, za vrijeme kojeg se neće baviti nikakvim zemaljskim zanimanjem.”⁴

Tertulijan, također, upućuje na porijeklo Šabata kao na „blagoslov od Oca”:—

„Ali pošto se i rođenje završava sa sedmim mjesecom, ja radije prepoznajem u ovom broju nego u osmom poštovanje numeričkog slaganja sa

¹ Apostolical Constitutions, knjiga ii. odlomak 4, članak 36.

² Id. knjiga vi. odlomak 4, članak 19.

³ Epistle of Barnabas, pogl. xv.

⁴ Irenaeus Against Heresies, knjiga v. pogl. xxxiii. odlomak 2.

Šabatnim periodom; tako da mjesec u kojem se ponekad Božji lik utiskuje pri ljudskom rođenju, bit će po svom rednom broju u skladu s danom kada je Božja tvorevina završena i *posvećena*.¹

„Jer čak i u slučaju pred nama, on [Krist] je ispunio zakon, dok je tumačio njegovo stanje; [štoviše] on izlaže u jasnom svjetlu različite vrste djela, dok je činio ono što zakon izuzima od svetosti Šabata, [i] dok je davao samom Šabatu, ono što je od početka bilo posvećeno *blagoslovom Očevim*, te dodatnu svetost svojim vlastitim dobrotvornim djelovanjem.”²

Origen, koji je, kao što smo vidjeli, vjerovao u mistični Šabat, ipak je postavio njegovo porijeklo pri posvećenju sedmog dana:—

„Jer on [Celsus] ne zna ništa o Šabatnom danu i Božjem odmoru, koji slijedi nakon završetka stvaranja svijeta, i koji traje za vrijeme trajanja svijeta, i u kojem će svi oni koji su obavili sve svoje poslove za svojih šest dana, držati praznik s Bogom.”³

Svjedočanstvo Novacijana koje je bilo dato u vezi sa svetošću i autoritetom dekaloga jasno ukazuje na postojanje Šabata u vremenima patrijaraha i njegovo svetkovanje od strane tih starih ljudi. Izraelu je bilo dato da bi se „VRATILI onim *čestitim manirima* koje su, *iako su ih primili od svojih očeva*, iskvarili u Egiptu”.

I dodaje, „Onih deset zapovijedi na pločama ne uče *ničemu novom*, već ih *podsjecaju* na ono što je izbrisano”.⁴ On, dakle, nije vjerovao da je Šabat nastao pri padanju mane, već ga je

¹ *De Anima*, pogl. xxxvii.

² Tertulijan Against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

³ Origen Against Celsus, knjiga vi. pogl. lxi.

⁴ Novacijan on the Jewish Meats, pogl. iii.

smatrao jednom od onih stvari koje su prakticirali njihovi očevi prije nego što je Jakov otišao u Egipat.

Laktancije smješta porijeklo Šabata u period stvaranja:—

„Bog je dovršio svijet i ovo divno djelo prirode za šest dana (kako je sadržano u tajnama Svetog Pisma) i POSVETIO sedmi dan u koji je odmorio od svojih djela. Ali ovo je Šabat, koji je, na jeziku Hebreja, dobio svoje ime prema broju, odakle je sedmi zakonit i potpun broj.”¹

U pjesmi o Postanku pisanoj u Laktancijevom vremenu, ali nepoznatog autora, imamo direktno svjedočanstvo o božanskom određivanju sedmog dana za svetu upotrebu dok je čovjek još uvijek bio u Edenu, Božjem vrtu:—

„Došao je sedmi, kada se Bog
na kraju svog posla odmarao, ODREDIVŠI GA
SVETIM ZA RADOSTI NADOLAZEĆIH DOBA.”²

Apostolske konstitucije, dok uče o sadašnjoj obavezi prema Šabatu, jasno ukazuju na to da vodi porijeklo od stvaranja:—

„Gospode Svedržitelju, stvorio si svijet kroz Krista, i *odredio si Šabat kao spomen na to*, jer si nas u taj dan odmorio od djela naših, za razmišljanje o zakonima Tvojim.”³

Takva su svjedočanstva ranih očeva o prvobitnom porijeklu Šabata i o svetosti i vječnoj obavezi držanja deset zapovijedi. Sada skrećemo pažnju na ono što oni govore u vezi s vječnošću Šabata i njegovim svetkovanjem u stoljećima tijekom kojih su živjeli. Tertulijan definira Kristov odnos prema Šabatu:—

¹ Divine Institutes of Lactantius, knjiga vii. pogl. xiv.

² Poem on Genesis, redovi 51–53.

³ Apostolical Constitutions, knjiga vii. odlomak 2, članak 36.

„Nazvan je Gospodarom Šabata jer je održao Šabat kao svoju ustanovu.”¹

On potvrđuje da Krist nije ukinuo Šabat:—

„Krist uopće nije ukinuo Šabat: on je držao taj zakon, i u oba slučaja, učinivši djelo koje je bilo korisno za život njegovih učenika (jer im je dao hranu kada su bili gladni), i u sadašnjem slučaju izliječivši osušenu ruku; u oba slučaja nagovještavajući činjenicama, Ja nisam došao da uništim zakon, već da ga ispunim.”²

Ne može se reći ni da je Tertulijan, iako je poricao da je Krist ukinuo Šabat, vjerovao da je prenio njegovu svetost sa sedmog dana na prvi dan u tjednu, jer nastavlja ovako:—

„On [Krist] izlaže u jasnom svjetlu različite vrste djela, dok je činio ono što zakon izuzima od svetosti Šabata, [i] dok je davao samom Šabatu, ono što je od početka bilo posvećeno blagoslovom Očevim, i dodatnu svetost svojim vlastitim dobrotvornim djelovanjem. Jer je on *ovom danu* osigurao BOŽANSKE ZAŠTITE—*pravac kojim bi njegov protivnik išao radi nekih drugih dana*, kako bi izbjegao poštovanje Stvoriteljevog Šabata, i vraćanje Šabatu onih djela koja su prikladna za njega.”³

Ovo je vrlo upečatljiva izjava. Suvremena doktrina o promjeni Šabata bila je nepoznata u Tertulijanovo vrijeme. Da je tada postojala, ne bi moglo biti sumnje da bi joj s posljednje citiranim riječima nanio težak udarac; jer upravo ono što on tvrdi da bi Kristov protivnik, Sotona, zahtijevao od njega da uradi, to suvremeni pisci zagovornici prvog dana tvrde da je on učinio posvetivši drugi dan umjesto što je doprinio svetosti Šabata svog Oca.

Arhelaj iz Cascara u Mezopotamiji odlučno poriče ukidanje Šabata:—

¹ Tertulijan Against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

² Id. Ib.

³ Tertulijan Against Marcion, knjiga iv. pogl. xii.

„Opet, što se tiče tvrdnje da je Šabat ukinut, mi jasno poričemo da ga je on ukinuo; jer je i sam bio Gospodar Šabata.”¹

Justin Mučenik, kao što smo vidjeli, bio je otvoreni protivnik svetkovanja Šabata i autoriteta zakona Božjeg. On nije uvijek bio iskren u onome što je govorio. U nekim situacijama spominjao je one koji su svetkovali sedmi dan, a to je činio s prezirom. Ovako on govori:—

„Međutim ako neki, zbog slaboumnosti, žele svetkovati ustanove koje su date preko Mojsija (od kojih očekuju neku vrlinu, ali za koje vjerujemo da su date zbog tvrdoće srca ljudi), zajedno s njihovom nadom u ovog Krista, i [žele vršiti] vječna i prirodna djela pravednosti i pobožnosti, a ipak biraju živjeti s Kršćanima i vjernima, kao što sam rekao ranije, ako ih ne potiču niti da budu obrezani kao što su oni, niti da svetkuju Šabat, niti da svetkuju bilo koje druge slične ceremonije, onda smatram da se trebamo pridružiti takvima i družiti se s njima u svemu kao rođaci i braća.”²

Ove riječi govore o Kršćanima koji drže Šabat. Oni od njih koji su bili hebrejskog porijekla bez sumnje su uglavnom zadržali obrezanje. Međutim bilo je mnogo Kršćana neznabožaca koji su svetkovali Šabat, kao što ćemo vidjeti, i nije točno da su oni sprovodili obrezanje. Justin govori o ovoj grupi kao da djeluje iz „slaboumnosti”, ali on nehotice ukazuje na držanje zapovijedi kao na činjenje „VJEČNIH I PRIRODNIH DJELA PRAVEDNOSTI”, što zaista jest najprikladnije opisano. Justin bi se družio s onima koji tako postupaju, ako bi se oni družili s njim takvim kakav jest. Međutim iako bi se Justin, pod ovim uvjetom, mogao družiti

¹ Disputation with Manes, odlomak 42.

² Dialogue with Trypho, pogl. xlvii.

s ovom „slaboumnom” braćom, on kaže da ima onih koji se „ne usuđuju imati bilo kakav odnos s takvim osobama, niti da im pruže gostoprimstvo; ali ja se ne slažem s njima”.¹ Ovo pokazuje gorčinu duha koji je prevladavao u nekim krajevima prema Šabatu, čak i u Justinovo vrijeme. Justin nema ni riječi osude za ove netolerantne ljude; on samo brine da osobe koje vrše „vječna i prirodna djela pravednosti i pobožnosti” ne osude one koji ih ne čine.

Klement Aleksandrijski, iako mistični pisac, iznosi važno svjedočanstvo o vječnosti drevnog Šabata i o današnjoj potrebi čovjeka za njom. On ovako komentira četvrtu zapovijed:—

„A četvrta zapovijed je ona koja daje do znanja da je svijet stvorio Bog, i da *nam je dao sedmi dan za odmor*, zbog nevolje koja postoji u životu. Jer Bogu nije moguće da bude umoran, da pati, i da bude u potrebi. *Međutim nama koji smo u tijelu potreban je odmor*. Sedmi dan je, dakle, proglašen odmorom—odvajanjem od bolesti—pripremajući se za izvorni dan, naš istinski odmor.”²

Klement je priznao autoritet moralnog zakona; jer on obrađuje deset zapovijedi, jednu po jednu, i pokazuje što svaka zapovijeda. On jasno uči da je Šabat stvoren za čovjeka i da mu je sada potreban kao dan odmora, a njegove riječi ukazuju na to da je ustanovljen pri stvaranju. Međutim u sljedećem članku on daje neke neobične prijedloge, koji zaslužuju pažnju:—

„Došavši do ove točke, moramo usput spomenuti ove stvari; pošto se razgovor okrenuo sedmom i osmom danu. Jer, osmi bi se možda mogao

¹ Id. Ib.

² Klement's Miscellanies, knjiga vi. pogl. xvi.

ispostaviti da je sedmi, a sedmi očigledno šesti, a ovaj kasniji Šabat, a sedmi dan rada. Jer je za šest dana završeno stvaranje svijeta.”¹

Ove riječi su navedene da pokažu da je Klement osmi dan, ili nedjelju, nazivao Šabatom. Međutim, pisci prvog dana uopćeno nisu se usudili vezati za takvu interpretaciju, a neki od njih su je izričito odbacili. Obratimo pažnju na ovu izjavu. On govori o rednim brojevima sedam i osam apstraktno, ali vjerojatno misleći na dane u tjednu. Zapazite onda,

1. Da on ne kaže da je osmi dan *postao* Šabat umjesto sedmog koji je nekada bio *jednom* to, već kaže da bi osmi dan možda mogao ispasti da je pravi sedmi.

2. Da u Klementovo vrijeme, 194. A. D., nije bilo nikakve nedoumice u glavama ljudi oko toga koji je dan drevni Šabat, a koji je prvi dan u tjednu, ili osmi dan, kako je često nazivan, niti on nagovještava da je bilo.

3. Međutim Klement iz nekog razloga kaže da bi možda osmi dan trebalo računati kao sedmi, a sedmi dan kao šesti. Dakle, ako bi se to uradilo, promijenilo bi se brojanje dana, ne samo do uskrснуća Kristovog, već sve do stvaranja.

4. Ako je, dakle, Klement, na ovom mjestu, zamislio poučavati da je nedjelja Šabat, on je također morao smatrati da je to tako uvijek bilo.

5. Ali obratite pažnju da, dok on mijenja numeraciju danima u tjednu, on ne mijenja Šabat iz jednog dana u drugi. On kaže da bi osmi možda mogao biti sedmi, a sedmi, šesti, a kasniji, ili ovaj [grčki, *ἡ μὲν κυρίως εἶναι σαββατον*], Šabat, a sedmi dan rada.

¹ Id. Ib.

6. Pod posljednjim se mora razumjeti posljednji spomenuti dan, za koji on kaže da se treba zvati, ne sedmi, već šesti; a pod sedmim se svakako mora razumjeti onaj dan za koji on kaže da nije osmi, već sedmi, što će reći, nedjelja.

Ostaje samo jedna poteškoća koju treba riješiti, a to je, zašto bi on predlagao da se promjeni numeracija danima u tjednu tako što će sve pomaknuti za jedan, čime bi Šabat bio šesti dan u brojanju umjesto sedmi; a da nedjelja bude sedmi dan u brojanju umjesto osmi. Čini se da je odgovor izbjegao zapažanju pisaca zagovornika prvog dana i antišabatinskim piscima koji su nastojali da ga shvate. Međutim postoji činjenica koja rješava poteškoću. Klementov komentar četvrte zapovijedi, iz kojeg su bili uzeti ovi citati, uglavnom se sastoji od neobičnih zapažanja o „savršenom broju šest”, „broju sedam bez majke i djece” i broju osam, koji je „kocka”, i sličnih stvari, a preuzeto je s izvjesnom promjenom rasporeda skoro od riječi do riječi od Filona Judejca, učitelja koji je napredovao u Aleksandriji oko jednog stoljeća prije Klementa. Tko se god potruđi usporediti ova dva pisca, naći će kod Filona skoro sve ideje i opise koje je Klement koristio, kao i same riječi kojima ih je izrazio.¹ Filon je bio mistični učitelj u koga je Klement gledao kao lidera. Izjava koju nalazimo kod Filona, u neposrednoj vezi s nekoliko neobičnih ideja, koje Klement citira od njega, daje, van svake sumnje, ključ Klementovom prijedlogu da se eventualno osmi dan naziva sedmim, a sedmi

¹ Usporedi Klement of Alexandria, svezak ii. str. 386–390, Ante–

Nicene library edition, ili *Miscellanies of Klement*, knjiga vi. pogl. xvi. s Bohn's edition of Philo, svezak i. str. 3, 4, 29, 30, 31, 32, 54, 55; svezak iii. str. 159; svezak iv. str. 452.

dan da se naziva šestim. Filon je rekao da, prema Božjoj namjeri, prvi dan vremena se ne treba brojati s ostalim danima tjedna. Ovako on kaže:—

„I on je svaki od šest dana dodijelio jednom od dijelova cjeline, VADEĆI PRVI DAN, koji ni ne naziva prvim danom, *da se ne bi brojao s ostalima*, već nazivajući ga JEDAN, ispravno ga imenujući, sagledavajući u njemu i pripisujući mu prirodu i naziv ograničenja.”¹

Ovo bi jednostavno promijenilo numeriranje dana, kako ih je brojao Filon, a potom djelomično usvojio Klement, te učinilo da Šabat ne bude sedmi dan, već šesti, a nedjelja ne osmi, već sedmi dan; ali bi i dalje ostavio Šabat i nedjelju identičnim danima kao i ranije. To bi, međutim, dalo Šabatu naziv šesti dan, jer se prvi od šest dana stvaranja nije računao; i to bi dovelo do toga da se osmi dan, tako nazvan u ranoj crkvi jer je dolazio poslije Šabata, naziva sedmi dan. Tako bi Šabat bio šesti dan, a sedmi dan bio bi dan rada, a ipak bi Šabat bio onaj isti dan koji je oduvijek i bio, a nedjelja, iako se zvala sedmi dan, i dalje bi, kao i oduvijek, ostala dan na koji je uobičajen rad bio zakonit. Naravno, Filonova ideja da ne treba računati prvi dan vremena je potpuno pogrešna; jer ne postoji niti jedna činjenica u Bibliji koja bi to potkrijepila, već mnoge koje joj izričito proturječe, pa čak i Klement, uz svo poštovanje prema Filonu, to samo stidljivo sugerira. Međutim kada se stvar otvori, pokazuje se da Klement nije imao na umu da nedjelju nazove Šabatom, te da on izričito potvrđuje ono što smo u potpunosti dokazali uz pomoć drugih očeva, da je nedjelja bila dan tijekom kojeg, po njihovoj procijeni, rad nije bio grijeh.

¹ Bohn's edition of Philo Judaeus, svezak i. str. 4.

Tertulijan je, u različitim periodima svog života, imao različite stavove o Šabatu, i sve ih je napisao. Posljednji put smo citirali od njega jasno svjedočanstvo o vječnosti Šabata, zajedno s jednako jasnim svjedočanstvom protiv posvećenja prvog dana u tjednu. U drugom djelu, iz kojeg smo već citirali njegovu izjavu da Kršćani ne trebaju klečati nedjeljom, nalazimo još jednu izjavu da se „nekoliko” uzdržavalo od klečanja na Šabat. Ovo se vjerojatno odnosi na Kartagu, gdje je živio Tertulijan. On ovako kaže:—

„Što se tiče *klečanja* također, molitva se različito upražnjava, što se vidi kroz postupak nekolicine onih koji se uzdržavaju od klečanja na Šabat; a pošto se pojavila ova nesloga na svom suđenju pred crkvama, Gospod će dati svoju milost da neistomišljenici mogu ili popustiti, ili u suprotnom sprovesti svoje mišljenje a da ne budu napadni od strane drugih.”¹

Čin stajanja tijekom molitve bio je jedna od glavnih počasti koja se ukazivala nedjelji. Oni koji su se uzdržavali od klečanja sedmog dana, bez sumnje su to činili jer su željeli ukazati čast tom danu. Ovaj konkretan čin nema nikakve posljedice; jer je usvojen po ugledu na one koji su, po predanju i običaju, tako poštovali nedjelju; međutim ovo se nesumnjivo odnosi na Kršćane koji su držali Šabat. Tertulijan, međutim, govori o njima na način koji je sasvim drugačiji od Justinovog u kojem spominje one koji drže zapovijedi u njegovom vremenu.

Origen je, kao i mnogi drugi očevi, bio daleko od toga da je bio dosljedan samom sebi. Iako je govorio protiv svetkovanja Šabata i poštovao je takozvani Gospodnji dan kao nešto, bolje od drevnog Šabata, on je ipak održao govor koji je izričito bio

¹ Tertulijan on Prayer, pogl. xxiii.

osmišljen da pouči Kršćane pravilnom svetkovanju Šabata. Evo dijela ove propovijedi:—

„Ali što je praznik Šabat osim onog o kojem apostol govori, ‘Ostaje, dakle, Šabatizam’, to jest svetkovanje Šabata od strane naroda Božjeg? Ostavljajući hebrejsko svetkovanje Šabata, hajde da vidimo kako Kršćanin treba svetkovati Šabat. Na Šabat se treba uzdržavati od svih svjetovnih poslova. Ako, dakle, prestanete sa svim svjetovnim poslovima, i ne izvršite ništa svjetovno, nego se prepustite duhovnim vježbama, posjećujući crkvu, prisustvujući svetom čitanju i poučavanju, razmišljajući o nebeskim stvarima, moleći se za budućnost, zamišljajući Sud pred vašim očima, ne gledajući na stvari sadašnje i vidljive, nego na buduće i nevidljive, onda je to držanje Kršćanskog Šabata.”¹

Ovo nikako nije loš prikaz pravilnog svetkovanja Šabata. Takav govor upućen Kršćanima je bio snažan dokaz da su mnogi tada svetkovali taj dan. Neki su, zaista, tvrdili da su ove riječi bile izgovorene u vezi s nedjeljom. Oni bi željeli da on uspoređuje svetkovanje prvog dana sa svetkovanjem sedmog. Međutim uspoređivanje nije između različitih načina držanja dva dana, već između dvije metode svetkovanja jednog dana. Hebreji su u Origenovo vrijeme provodili dan uglavnom u pukom uzdržavanju od rada, a često su dodavali

¹ *Origen's Opera*, Svezak 2, str. 358, Pariz, 1733, „Quae est autem festivitas Sabbati nisi illa de qua Apostolus dicit, ‘relinqueretur ergo Sabbatismus’, hoc est, Sabbati observatio, ‘populo Dei’? Relinquentes ergo Judaicas Sabbati observationes, qualis debeat esse Christiano Sabbati observatio, videamus. Die Sabbati nihil ex omnibus mundi actibus oportet operari. Si ergo desinas ab omnibus saecularibus operibus, et nihil mundanum geras, sed spiritalibus operibus vaces, ad ecclesiam convenias, lectionibus divinis et tractatibus aurem praebeas, et de coelestibus cogites, de futura spe sollicitudinem geras, venturum ludicium prae oculis habeas, non respicias ad prae sentia et visibilia, sed ad invisibilia et futura, haec est observatio Sabbati Christiani.”—*Origenis in Numeras lllomilia* 23.

senzualnost besposlici. Međutim Kršćani su ga trebali svetkovati u bogoslužnju, kao i u svetom odmoru. Na koji dan on misli ne može se sumnjati. To je *DIES SABBATI*, termin koji može označavati samo sedmi dan. Ovo je prvi primjer izraza Kršćanski Šabat, *Sabbati Christiani*, i on se izričito primjenjuje na sedmi dan koji Kršćani svetkuju.

Duži oblik čuvene Ignacijeve poslanice Magnezijancima bio je napisan tek poslije Origenovog vremena, ali, iako je nije napisao Ignacije, vrijedna je zbog svjetlosti koju baca na postojeće stanje stvari u vrijeme njenog sastavljanja, i za obilježavanje napretka koji je otpadništvo učinilo u pogledu Šabata. Evo njenog spominjanja Šabata i prvog dana:—

„Dakle, nemojmo više svetkovati Šabat prema hebrejskom načinu, i radovati se danima nerada; jer ‘tko ne radi, neka i ne jede’. Jer kažu [sveta] proročanstva, ‘U znoju lica svoga jest ćeš kruh svoj’. Nego neka svatko od vas duhovno svetkuje Šabat, radujući se razmišljanju o zakonu, a ne u opuštanju tijela, diveći se djelima Božjim, i ne jedući stvari pripremljene dan ranije, niti uzimajući mlake napitke, i hodajući u propisanom prostoru, niti uživajući u igranju i aplaudiranju koji nemaju smisla. A poslije svetkovanja Šabata, neka svaki Kristov prijatelj drži Gospodnji dan kao praznik, dan uskrsnuća, kraljicu i poglavara svih dana [u tjednu]. Gledajući naprijed k tome, prorok je izjavio, ‘Do kraja, za dan osmi’, u kojem je naš život ponovo izniknuo, i pobjeda nad smrću je zadobivena u Kristu.”¹

Ovaj pisac navodi različite stvari koje su činile hebrejsko svetkovanje Šabata. One se mogu sažeti pod dvije stavke. 1. Strogo uzdržavanje od rada. 2. Igranje i tulumarenje. Sada, u svjetlu onoga što je Origen rekao, možemo razumjeti razliku

¹ Epistle to the Magnesians (duži oblik) pogl. ix.

koju ovaj pisac povlači između Hebrejskog i Kršćanskog svetkovanja Šabata. Greška Hebreja u prvom dijelu ovoga bila je u tome što su se zadovoljili pukim tjelesnim odmaranjem, ne uzdižući svoje misli k Bogu, Stvoritelju, a ta puka besposlica ubrzo je ustupila mjesto čulnoj izopačenosti.

Kršćanin, kako Origen pravi razliku, uzdržava se od rada na Šabat da bi mogao uzdići svoje srce u zahvalnom bogoslužju. Ili, kako to ovaj pisac kaže, Kršćanin drži Šabat na duhovan način, radujući se razmišljanju o zakonu; ali da bi to uradio, on ga mora koristiti na način na koji taj zakon zapovijeda, to jest, u poštovanju svetog odmora koji obilježava uspomenu na odmor Stvoritelja. Pisac je očigledno vjerovao u svetkovanje Šabata kao čin poslušnosti tom zakonu o kome su tog dana trebali razmišljati. A priroda poslanice ukazuje na to da on jest svetkovan, u svakom slučaju, u zemlji u kojoj je napisana. Međutim zabilježite djelo otpadništva. Takozvani Gospodnji dan, za koji pisac nije mogao ponuditi ništa bolje od argumenta izvučenog iz imena šestog psalma (vidjeti marginu), uzdignut je iznad svetog Gospodnjeg dana, i učinjen je kraljicom svih dana!

Apostolske konstitucije, iako nisu bile napisane u apostolsko doba, postojale su već u trećem stoljeću, i tada se uopćeno vjerovalo da izražavaju učenje apostola. One stoga pružaju važno povijesno svjedočanstvo o praksi crkve u to vrijeme, a također ukazuju na veliki napredak koji je otpadništvo učinilo. Guericke ovako govori o njima:—

„Ovo je zbirka crkvenih uredbi za koje se tvrdi da su djelo apostolskog doba, ali su se u stvari formirale postupno u drugom, trećem i četvrtom

stoljeću, i od velike su vrijednosti u pogledu povijesti organiziranosti i Kršćanske arheologije uopće.”¹

Mosheim kaže o njima:—

„Predmet ovog djela je nesumnjivo drevan; pošto su običaji i učenja na koje oni ukazuju ono što je prevladavalo među Kršćanima drugog i trećeg stoljeća, posebno među onima koji su živjeli u Grčkoj i istočnim krajevima.”²

Ove konstitucije ukazuju na to da se Šabat uveliko svetkovao u trećem stoljeću. One također pokazuju položaj praznika nedjelje u tom stoljeću. Nakon što su svečano naredile sveto držanje deset zapovijedi, one ovako propisuju Šabat:—

„Razmatrajte mnogostruko djelo Božje koje je dobilo svoj početak kroz Krista. Čuvajte Šabat, zbog Onoga koji je prestao sa svojim djelom stvaranja, ali nije prestao sa svojim djelom providenja: to je odmor za razmišljanje o zakonu, a ne za besposlenost ruku.”³

Ovo je ispravna Šabatna doktrina. Da bismo pokazali koliko jasno ove konstitucije prepoznaju dekalog kao temelj za autoritet Šabata, citiramo riječi koje prethode gore navedenom, iako smo ih već citirali na drugom mjestu:—

„Imaj pred očima strah Božji, i uvijek se sjećaj deset zapovijedi Božjih, da ljubiš jednog jedinog Gospoda Boga svom snagom svojom; da ne obraćaš pažnju na idole, niti na druga bića, pošto su beživotni bogovi, ili iracionalna bića ili demoni.”⁴

Međutim iako ove konstitucije na taj način priznaju autoritet dekaloga i svetu obavezu sedmog dana, one uzdižu

¹ Ancient Church, str. 212.

² Historical Commentaries, stoljeće 1., odlomak 51.

³ Apostolical Constitutions, knjiga ii. odlomak 4, članak 36.

⁴ Id. Ib.

praznik nedjelje u nekim aspektima iznad Šabata, iako tvrde da za njega nema propisa u Svetom Pismu. Ovako one kažu:—

„Međutim držite Šabat i praznik Gospodnji dan; jer je prvi uspomena na stvaranje, a drugi na uskrснуće.”¹

„Jer Šabat je prestanak stvaranja, dovršenje svijeta, traganja za zakonom i zahvalna slava Bogu za blagoslove koje je dao ljudima. Sve ono što Gospodnji dan ističe, te pokazuje samog Posrednika, Davaoca, Zakonodavca, Uzročnika uskrснуća, Prvorođenog cijele tvorevine.”²

„Tako da nam Gospodnji dan zapovijeda da tebi prinesemo, O Gospode, zahvalnost za sve. Jer ovo je milost koju si dao, koja je, zbog svoje veličine, zaklonila sve druge blagoslove.”³

Testiran svojim vlastitim principima, pisac ovih konstitucija je bio daleko uznapredovao u otpadništvu; jer je držao praznik za koji nije imao nikakav božanski autoritet, časnije od onog za koji je priznao da ga je Bog odredio. Mogao bi se napraviti još samo jedan korak u ovom pravcu, a to je da se zapovijed Božja ostavi po strani zbog zapovijedi ljudske, a ovaj korak je zaista i poduzet nedugo zatim. Treba primijetiti još jednu stvar. Rečeno je:—

„Neka robovi rade pet dana; ali na Šabat i na Gospodnji dan neka imaju slobodnog vremena da idu u crkvu radi učenja o pobožnosti.”⁴

Pitanje grešnosti rada na bilo koji od ovih dana se ovdje ne uzima u obzir; jer je naznačen razlog da robovi mogu imati slobodnog vremena da sudjeluju javnom bogoslužju. Međutim dok ove konstitucije na drugim mjestima zabranjuju

¹ Id. knjiga vii. odlomak 2, članak 23.

² Id. knjiga vii. odlomak 2, članak 36.

³ Apostolical Constitutions, knjiga ii. odlomak 4, članak 36.

⁴ Id. knjiga viii. odlomak 4, članak 33.

rad na Šabat na osnovu dekaloga, one ga ne zabranjuju prvog dana u tjednu. Pogledajte sljedeće kao primjer:—

„Gospode Svedržitelju, stvorio si svijet kroz Krista, i odredio si Šabat kao spomen na to, jer si nas *u taj dan odmorio od djela naših*, za razmišljanje o zakonima Tvojim.”¹

Apostolske konstitucije su za nas dragocjene, ne kao izvor toga što su naučavali apostoli, već zbog znanja o pogledima i praksi koji su prevladavali u trećem stoljeću. Pošto su ove konstitucije u velikoj mjeri smatrane oličenjem učenja apostola, one pružaju uvjerljive dokaze da su, u vrijeme kada su pisane, deset zapovijedi bile vrlo poštovane kao nepromjenjivo pravilo pravde, i da je Šabat Gospodnji bio svetkovan od strane mnogih kao čin poslušnosti četvrtoj zapovijedi i kao božanski spomen na stvaranje. One također pokazuju da je praznik prvog dana, u trećem stoljeću, dostigao takvu snagu i utjecaj da je jasno ukazivao da će se ubrzo proširiti čitavom zemljom. Međutim obratite pažnju da su Šabat i takozvani Gospodnji dan tada bili smatrani različitim ustanovama, i da se čak niti jednom ne daje nikakav nagovještaj o promjeni Šabata sa sedmog na prvi dan.

Toliko od očeva u vezi s autoritetom dekaloga, i u vezi s vječnošću i svetkovanjem drevnog Šabata. Potiskivanje biblijskog Šabata i uzdizanje nedjelje na njegovo mjesto, pokazalo se da ni u kojem smislu nije djelo Spasitelja. Međutim tako veliko djelo zahtijevalo je ujedinjenu akciju moćnih uzročnika, a ove uzročnike ćemo sada nabrojati.

¹ Id. knjiga vii. odlomak 2, članak 36.

1. *Mržnja prema Hebrejima*. Ovaj narod, koji je zadržao drevni Šabat, ubio je Krista. Ljudima je bilo lako zaboraviti da je Krist, kao Gospodar Šabata, tvrdio da je to njegova vlastita ustanova, i da nazivaju Šabat Hebrejskom ustanovom koju Kršćani ne bi trebali svetkovati.¹

2. *Mržnja Rimske crkve prema Šabatu i njena odlučnost da nedjelju uzdigne na najviše mjesto*. Ova crkva, kao glavna u djelu otpadništva, preuzela je vodstvo u najranijim nastojanjima da potisne Šabat pretvarajući ga u post. A prvi čin papske agresije bio je edikt u korist nedjelje. Od tada, u svakom mogućem obliku, ova crkva je nastavila ovaj posao sve dok papa nije objavio da je primio božanski mandat za svetkovanje nedjelje [upravo ono što nedostaje] u svitku koji je pao s Neba.

3. *Svojevoljno obilježavanje znamenitih dana*. U Kršćanskoj crkvi, skoro od početka, ljudi su svojevoljno poštovali četvrti, šesti i prvi dan u tjednu, a također i jubilej Pashe i Pedesetnice, u sjećanje na izdaju, smrt i uskrsnuće Krista, te silazak Svetoga Duha, koji se sami po sebi, ne bi mogli ubrojiti u grešne.

4. *Izjednačavanje tradicije po autoritetu sa Svetim Pismom*. Ovo je bila velika greška rane crkve, i ona kojoj je ta crkva bila posebno izložena, jer je imala u sebi one koji su vidjeli apostole, ili koji su vidjeli one koji su njih vidjeli. Upravo to je činilo svojevoljno svetkovanje znamenitih dana opasnom

¹Victorius kaže, „Neka šesti dan postane strogi post, da ne bi izgledalo kao da svetkujemo Šabat s Hebrejima.”—*On the creation, of the World*, odlomak 4. I Konstantin kaže, „Ostaje nam da nemamo ništa zajedničko s perfidnim Hebrejima.”—*Socrates' Eccl. Hist.* knjiga v. pogl. xxii.

stvari. Jer ono što je bilo započeto kao svojevolumeno svetkovanje postalo je, nakon nekoliko godina, ustaljeni običaj, ustanovljen tradicijom, koji se morao poštovati jer je dolazio od onih koji su vidjeli apostole, ili od onih koji su vidjeli druge koji su vidjeli njih. Ovo je izvor raznih grešaka velikog otpadništva.

5. *Ulazak hereza bez zakona.* To se vidi kod Justina Mučenika, najranijeg svjedoka za praznik nedjelje, i u Rimskoj crkvi čiji je on tada bio član.

6. *Naširoko svetkovanje nedjelje kao neznabožackog praznika.* Prvi dan u tjednu odgovarao je naširoko svetkovanom neznabožackom prazniku sunca. Stoga je bilo lako ujediniti poštovanje Krista u obilježavanju dana njegovog uskrsnuća s ugodnošću i svjetovnom prednošću njegovog naroda u tome što imaju isti praznik kao njegovi susjedi neznabošci, te učiniti to posebnim činom pobožnosti tako što je na taj način olakšano obraćenje neznabožaca, dok je zanemarivanje drevnog Šabata opravdano žigosanjem tog božanskog spomena kao Hebrejske ustanove za koju se Kršćani ne bi trebali brinuti.

POGLAVLJE XIX

ŠABAT I PRVI DAN TIJEKOM PRVIH PET STOLJEĆA

Porijeklo Šabata i praznika u čast sunca u suprotnosti—Ulazak tog praznika u crkvu—Suvremeni s Drevnima—Šabat koju su držali rani Kršćani—Svjedočanstvo Morera—Twissea—Gieslera—Mosheima—Colemana—Biskupa Taylora—Šabat gubi tlo pred praznikom nedjelje—Nekoliko odlučnih Sabatinaca—Svjedočanstvo od Brewooda—Konstantinov nedjeljni zakon—Nedjelja kao radni dan u ranoj crkvi—Konstantinov edikt je poganski zakon, a on je sam u to vrijeme bio neznabožac—Rimski biskup autoritativno naziva nedjelju Gospodnjim danom—Heylyn navodi korake pomoću kojih se nedjelja uzdigla do moći—Upečatljiva promjena u povijesti te ustanove—Poganizam unijet u crkvu—Šabat oslabljen Konstantinovim utjecajem—Šokantne činjenice u vezi s Euzebijem—Šabat se ponovo oporavlja—Sabor u Laodiceji izriče prokletstvo nad svetkovateljima Šabata—Zabilježen napredak otpadništva—Razmatranje autoriteta crkvenih sabora—Krizostom—Jeronim—August—Nedjeljni edikti—Svjedočanstvo Sokrata u vezi sa Šabatom oko sredine petog stoljeća—Od Sozomena—Uspješno potiskivanje Šabata pred kraj petog stoljeća.

Porijeklo Šabata i praznika nedjelje sada je jasno shvaćeno. Kada je Bog stvorio svijet, dao je čovjeku Šabat da ne zaboravi Stvoritelja svega. Kada su ljudi odstupili od Boga, Sotona ih je okrenuo obožavanju sunca, te kao trajni spomen njihovog dubokog poštovanja prema tom svjetlećem tijelu, naveo ih da prvi dan u tjednu posvete njemu u čast. Kada su elementi otpadništva bili dovoljno sazreli u Kršćanskoj crkvi, ovaj drevni praznik se pojavio kao suparnik Gospodnjem

Šabatu. Već je bio prikazan način na koji je on dobio uporište u Kršćanskoj crkvi; a također su bile date i mnoge činjenice s važnim saznanjima o borbi između ove dvije suparničke ustanove. U prethodnim poglavljima dali smo izjave najstarijih Kršćanskih pisaca o Šabatu i prvom danu u ranoj crkvi. Dok sada pratimo povijest ova dva dana tijekom prvih pet stoljeća Kršćanske ere, navest ćemo izjave suvremenih crkvenih povjesničara, pokrivajući isti period s ranim očevima, a također ćemo citirati u nastavku drevnih pisaca svjedočanstva najranijih crkvenih povjesničara. Čitatelj tako može otkriti koliko se slažu drevni i suvremeni. O svetkovanju Šabata u ranoj crkvi, Morer ovako govori:—

„Rani Kršćani su imali veliko poštovanje prema Šabatu, i provodili su dan u pobožnosti i propovijedima. I ne treba sumnjati, ovu su praksu preuzeli od samih apostola, kao što se vidi iz nekoliko zapisa; koji su, držeći i taj dan i prvi u tjednu, dali povoda narednim generacijama da ih spoje i učine da to bude jedan praznik, iako nije postojao razlog za nastavak običaja kao što ga nije bilo ni da se započne.”¹

Učeni engleski pisac prvog dana sedamnaestog stoljeća, William Twisse, D. D., ovako govori o ranoj povijesti ova dva dana:—

„Pa ipak, tijekom nekih sto godina u ranoj crkvi, ne samo Gospodnji dan, već i sedmi dan, su svetkovani, ne samo od strane Ebiona i Cerinthus, već i pobožnih Kršćana, kako piše Baronius, a Gomarus priznaje, i Rivet također, da smo pod evanđeljem obavezani savješću da se posvetimo Božjoj službi veći dio vremena, nego što su Hebreji to činili pod zakonom.”²

¹ Dialogues on the Lord's Day, str. 189.

² Morality of the Fourth Commandment, str. 9, London, 1641.

Da svetkovanje Šabata nije bilo ograničeno na hebrejske obraćenike, učeni Giesler jasno svjedoči:—

„Dok su Hebrejski Kršćani u Palestini držali cijeli Mojsijev zakon, a samim tim i hebrejske praznike, neznabožački Kršćani su svetkovali *Šabat* i Pashu,¹ s napomenom na posljednje trenutke Isusovog života, ali bez hebrejskog praznovjerja. Pored njih, nedjelja, kao dan Kristovog uskrsnuća, bila je posvećena bogoslužjenju.”²

Može se smatrati da je izjava Mosheima u suprotnosti s Gieslerovom. Ovako on kaže:—

„Sedmi dan u tjednu je također bio obilježavan kao praznik, ne od strane Kršćana, već samo od strane onih crkava koje su uglavnom bile sastavljene od hebrejskih obraćenika, niti su drugi Kršćani osuđivali ovaj običaj kao zločinački i nezakonit.”³

Primijetiti će se da Mosheim ne poriče da su Hebrejski obraćenici svetkovali Šabat. On poriče da su to radili neznabožački Kršćani. Dokaz na kome počiva ovo poricanje je ovako naveo:—

„Crkve u Bitiniji, o kojima Pliny govori u svom pismu Trajanu, imale su samo jedan dan za javno bogoslužjenje; a to je nesumnjivo bio prvi dan u tjednu, ili ono što mi nazivamo Gospodnjim danom.”⁴

Tvrdnja koju treba dokazati je sljedeća: Neznabožački Kršćani nisu svetkovali Šabat. Dokaz se nalazi u sljedećoj

¹ 1. Kor. 5:6–8.

² Eccl. Hist, svezak i. pogl. ii. odlomak 30.

³ Eccl. Hist, knjiga i. stoljeće 1., dio ii. pogl. iv. odlomak 4. Prijevod dr. Murdocka je točniji od Maclaïneovog koji je iznad. Ovako on prevodi: „Štoviše, one zajednice, koje su ili živjele izmiješano s Hebrejima, ili su bile sastavljene u velikoj mjeri od Hebreja, također su bile naviknute svetkovati *sedmi dan*, kao SVETI dan: radi toga, drugi Kršćani su ih opterećivali iako nisu učinili nikakav prijestup.”

⁴ Id.

činjenici: Crkve u Bitiniji su se okupljale na navedeni dan radi proslavljanja bogoslužjenja. Dakle, vidi se da je zaključak neopravdan i potpuno nepotvrđen svjedočanstvom.¹ Međutim ovaj primjer pokazuje spretnost Mosheima u izvođenju zaključaka i daje nam izvjestan uvid u vrstu dokaza koji podržavaju neke od ovih sveobuhvatnih izjava u ime nedjelje. Tko može reći da ovaj „navedeni dan” nije bio baš onaj dan koji je propisan četvrtom zapovijedi? O Šabatu i prvom danu u ranom dobu crkve, Coleman govori ovako:—

„Posljednji dan u tjednu se strogo držao zajedno s prvim danom, dugo vremena nakon rušenja hrama i njegovog bogoslužjenja. Sve do petog stoljeća svetkovanje Hebrejskog Šabata je bilo nastavljeno u Kršćanskim crkvama, ali su se strogost i svečanost postupno smanjivale sve dok nije potpuno ukinut.”²

Ovo je najdirektnije priznanje da je Kršćanska crkva dugo svetkovala biblijski Šabat. Coleman je pisac zagovornik prvog dana, i stoga nije vjerojatno da će biti pretjerano na strani sedmog dana. On je suvremeni pisac, ali smo već iz drevnih pisaca dokazali da su njegove izjave istinite. Istina je da Coleman također govori o prvom danu u tjednu, ipak njegov kasniji govor pokazuje da je prošlo puno vremena prije nego što je ovaj dan postao sveti dan. Ovako on kaže:—

„Tijekom ranog doba crkve on se nikada nije nazivao ‘Šabatom’, ova riječ je bila ograničena na sedmi dan u tjednu, Hebrejski Šabat, koji se, kao što smo već rekli, nastavio svetkovati još nekoliko stoljeća od strane obraćenika u Kršćanstvo.”³

¹ Vidjeti xiv. poglavlje od ove Povijesti.

² Ancient Christianity Exemplified, pogl. xxvi. odlomak 2.

³ Ancient Christianity Exemplified, pogl. xxvi. odlomak 2.

Ova činjenica je još jasnija u sljedećim riječima, kojima ovaj povjesničar priznaje da nedjelja nije ništa drugo do ljudska uredba:—

„Očigledno je da Krist ili apostoli nisu dali nijedan zakon ili propis, bilo za ukidanje Hebrejskog Šabata, ili za uspostavljanje Gospodnjeg dana, ili za zamjenu prvog za sedmi dan.”¹

Čini se da Coleman nije shvaćao da je dajući ovu istinitu izjavu direktno priznao da je drevni Šabat još uvijek na punoj snazi kao božanska ustanova i da je svetkovanje prvog dana dozvoljeno samo ljudskim tradicijama. On dalje govori o načinu na koji je ovaj praznik nedjelje, koji se hranio u krilu crkve, uzurpirao mjesto Gospodnjeg Šabata; upozorenje svim Kršćanima o sklonosti ljudskih ustanova, ako ih narod Božji njeguje, da unište one koje su božanske. Neka se pažljivo razmisli o ovim važnim riječima. Ovako kaže:—

„Svetkovanje Gospodnjeg dana bilo je zapovjedbano dok je još Šabat Hebreja bio prakticiran; niti je ovaj drugi bio zamijenjen sve dok prvi nije poprimio istu svečanost i važnost, koji su u početku pripadali tom velikom danu koji je Bog prvobitno odredio i blagoslovio... Međutim vremenom, nakon što je Gospodnji dan bio potpuno uspostavljen, svetkovanje Šabata Hebreja je postupno prekinuto, te je konačno proglašeno heretičkim.”²

Tako se vidi rezultat njegovanja ovog bezazlenog praznika nedjelje u crkvi. U početku je tražio samo toleranciju; međutim malo po malo dobivajući na snazi, postupno je potkopavao Šabat Gospodnji i na kraju proglasio njegovo svetkovanje kao heretičko.

¹ Id. Ib.

² Id. Ib.

Jeremy Taylor, ugledni biskup Engleske crkve i čovjek velikog znanja, ali odlučni protivnik Šabata, potvrđuje Colemanovo svjedočanstvo. On tvrdi da su Kršćani prvih tri stotine godina svetkovali Šabat, ali poriče da su to činili iz poštovanja prema autoritetu zakona Božjeg. Međutim mi smo preko očeva pokazali da su oni koji su svetkovali Šabat činili to iz poslušnosti četvrtoj zapovijedi, te da je dekalog bio priznat kao vječna obaveza i kao savršeno pravilo dobrote. Kako biskup T. negira da je to bila njihova osnova za svetkovanje, trebao je pokazati neku drugu, što on nije učinio. Ovako on kaže:—

„Gospodnji dan nije naslijedio mjesto Šabata, međutim Šabat je u potpunosti ukinut, a Gospodnji dan je samo crkvena ustanova. Nije uveden na osnovu četvrte zapovijedi, jer su skoro tri stotine godina zajedno držali taj dan koji je bio u toj zapovijedi; ali su to činili i bez ikakvog mišljenja da je to primarna obaveza, pa stoga nisu smatrali da je to moralno.”¹

Da se takvo razmišljanje u vezi s obavezom četvrte zapovijedi uveliko učvrstilo među poglavarima crkve, već u četvrtom stoljeću, a vjerojatno i u trećem, dovoljno svjedoči postupak Laodicejskog sabora, 364. A. D., koji je anatemi-zirao one koji svetkuju Šabat, kao što će biti navedeno. Da su se mnogi opirali ovom labavom pogledu o moralnosti četvrte zapovijedi, pokazuje postojanje raznih tijela nepokolebljivih Sabatinaca u tom vremenu, čija uspomena je došlo do nas; a također i to što je taj sabor uložio tako snažan napor da obori Šabat. Coleman je jasno prikazao postupno odbijanje Šabata, kako je praznik prvog dana rastao u snazi, sve dok svetkovanje

¹ *Ductor Dubitantium*, dio i. knjiga ii. pogl. ii. pravilo 6, odlomak 51.

Šabata nije postalo heretičko, kada je, crkvenim autoritetom, Šabat potisnut, a praznik nedjelje potpuno uspostavljen kao nova i različita ustanova. Prirodna posljedica ovoga se vidi u usponu različitih sekti, ili tijela, koja su se odlikovala svojim svetkovanjem sedmog dana. Nije iznenađujuće što ih treba osuditi kao heretike i lažno optužiti za mnoge greške, ako uzmemo u obzir da su nam sjećanje na njih predali njihovi protivnici, i da se prema svetkovateljima Šabata u naše vrijeme nerijetko postupa na ovaj način. Prvi od ovih drevnih Sabatinskih tijela bili su Nazareni. Za njih, Morer svjedoči da,

Su oni „zadržali Šabat; te iako su se pretvarali da vjeruju kao Kršćani, ipak su imali praksu kao Hebreji, i tako u stvarnosti nisu bili ni jedno ni drugo.”¹

Dr. Francis White, lord biskup od Elya, spominje Nazarene kao jedne od drevnih svetkovatelja Šabata koje su crkvene vođe osudile zbog te hereze; i on ih svrstava u heretike kao što je to učinio Morer.² Ipak, Nazarećani su imali neobičnu tvrdnju interesantnu za nas, jer su u stvari apostolska crkva u Jeruzalemu i njeni direktni nasljednici. Ovako Gibbon svjedoči:—

„Hebrejski obraćenici, ili, kako su ih kasnije nazivali, Nazareni, koji su postavili temelje crkve, ubrzo su se našli preplavljeni sve većim mnoštvom, koje su se iz svih različitih religija politeizma prijavili pod Kristovu zastavu...

¹ Dialogues on the Lord's Day, str. 66.

² Treatise of the Sabbath Day, koji sadrži „Defense of the Orthodoxal Doctrine of the Church of England against Sabbatarian Novelty”, str. 8. Napisana je 1635. godine po kraljevoj zapovijedi kao odgovor Brabourneu, ministru postojeće crkve, čiji je rad pod naslovom „A Defense of that most Ancient and Sacred Ordinance of God's, the Sabbath Day”, bio posvećen kralju s molbom da obnovi biblijski Šabat! Vidjeti predgovor Traktatu dr. Whitea.

Nazareni su se povukli iz ruševina Jeruzalema u gradić Pela iza Jordana, gdje je ta drevna crkva venula preko šezdeset godina u samoći i tami.¹

Nije čudno što je crkva koja je pobjegla iz Judeje po Kristovoj riječi² dugo zadržala Šabat, kao što je očigledno da jest, čak i do četvrtog stoljeća. Morer spominje još jednu grupu svetkovatelja Šabata sljedećim riječima:—

„U približno isto vrijeme su postojali Hysistari koji su zadržali Šabat, ali nikako nisu prihvatili obrezanje kao isuviše jasno svjedočanstvo drevnog ropstva. Sve su to bili heretici, pa ih je Katolička crkva takvima i smatrala. Ipak, njihovo licemjerje i marljivost su bili takvi da su stekli značajan položaj u Kršćanskom svijetu.”³

Biskup Elya ih također naziva grupom svetkovatelja Šabata čiju je herezu crkva osudila.⁴ Učeni Joseph Bingham, M. A., daje sljedeći izvještaj o njima:—

„Postojala je još jedna sekta koja je sebe nazivala Hysistarijancima, odnosno obožavateljima Svevišnjega Boga, koga su obožavali isto kao i Hebreji samo u jednoj osobi. I oni su svetkovali svoje Šabate i razlikovali su jela, čista i nečista, iako nisu prihvaćali obrezanje, kao Grigorije Nazijanski, čiji je otac nekada bio pripadnik ove sekte, a sada daje iskaz o njima.”⁵

Uvijek se mora imati na umu da ovi ljudi, koje je Katolička crkva proglasila hereticima, ne govore sami za sebe: njihovi neprijatelji koji su ih osudili prenijeli su potomstvu sve što se zna o njihovoj povijesti. Bilo bi dobro kada bi heretici, koji nalaze malo milosti u rukama crkvenih pisaca, mogli barem da osiguraju nepristranu pravdu istinitog zapisa.

¹ Dec. and Fall, pogl. xv.

² Vidjeti poglavlje x.

³ Dialogues on the Lord's Day, str. 67.

⁴ Treatise of the Sabbath Day, str. 8.

⁵ Antiquities of the Christian Church, knjiga xvi. pogl. vi. odlomak 2.

Cox je ovako opisao drugu grupu u svom detaljnom djelu pod naslovom „Sabbath Laws and Sabbath Duties”:—

„Na ovaj način [to jest, predstavljanjem svjedočanstva Biblije o ovoj temi] su nastali drevni Sabatinci, grupa za koju je dobro poznato da je od vrlo velikog značaja u pogledu i broja i utjecaja, tijekom većeg dijela trećeg i početkom sljedećeg stoljeća.”¹

Kraj trećeg stoljeća je svjedočio velikom slabljenju uporišta Šabata u crkvi uopće, a praznik nedjelje, iako nije posjedovao božanski autoritet, postupno je dobivao na snazi i svetosti. Sljedeće povijesno svjedočanstvo pripadnika Engleske crkve, Edwarda Brerewooda, profesora na Gresham sveučilištu u Londonu, iznosi dobar opći pogled na stvar, iako su autorova antisabatarijanska gledišta pomiješana s tim. On kaže:—

„Drevni Šabat jest ostao i svetkovan je zajedno s Gospodnjim danom od strane Kršćana istočne crkve više od tri stotine godina poslije smrti našeg Spasitelja; a osim toga, nijedan drugi dan više stotina godina prije nego što sam ja govorio, nije bio poznat u crkvi pod imenom Šabat, osim njega; neka zbroj i zaključak svega bude sljedeći: Šabat sedmog dana je što se tiče Božjih svečanih bogoslužjenja vezanih za vrijeme bio ceremonijalan; da se Šabat vjerski svetkovao u istočnoj crkvi tri stotine i više godina nakon stradanja našeg Spasitelja. Ta crkva, budući da predstavlja veliki dio Kršćanskog svijeta, te imajući apostolsku doktrinu i primjer, spriječila bi ga da je bio smrtonosan.”²

Takvo je bilo stanje u istočnim crkvama krajem trećeg stoljeća; ali u onim zapadnim crkvama koje su simpatizirale Rimsku crkvu, Šabat je bio tretiran kao post od početka tog

¹ Strana 280. Cox ovdje citira djelo pod naslovom „The Modern Sabbath Examined”.

² Learned Treatise of the Sabbath, str. 77, Oksford, 1631.

stoljeća, kako bi izrazili svoje protivljenje prema onima koji su ga držali u skladu sa zapovijedi.

U prvom dijelu četvrtog stoljeća desio se događaj koji se nije mogao predvidjeti, ali koji je bacio ogromnu težinu na vagu u korist nedjelje koja je već treperila između suparničkih ustanova, Gospodnjeg Šabata i praznika sunca. Ovo je bio ni manje ni više nego edikt s trona Rimskog Carstva u ime „časnog dana sunca”. Izdao ga je car Konstantin 321. A. D., izražava se sljedećim riječima:—

„Neka svi sudci i ljudi iz grada i poslovi svih zanata odmaraju na časni dan sunca; ali neka se oni koji se nalaze na selu, neometano i sa svom slobodom bave zemljoradnjom; zato što se često dešava da nijedan drugi dan nije tako prikladan za sjetvu kukuruza i sadnju vinove loze; da ne bi, propustivši kritičan trenutak, ljudi izgubili hranu darovanu s Neba. Izdato sedmog dana ožujka; Krisp i Konstantin budući konzuli, svaki od njih po drugi put.”¹

O ovom zakonu veliki autoritet ovako govori:—

„Konstantin Veliki je bio taj koji je prvi donio zakon o pravilnom svetkovanju nedjelje; i koji je, prema Euzebiju, odredio da se ona redovno svetkuje u cijelom Rimskom Carstvu. Prije njega, pa čak i u njegovu vrijeme, oni su svetkovali Hebrejski Šabat, kao i nedjelju; kako bi se

¹ Ovaj edikt je originalni izvor autoriteta prvog dana i u mnogim aspektima odgovara prazniku nedjelje, ono što je četvrta zapovijed Šabatu Gospodnjem. Original ovog edikta se može vidjeti u biblioteci Harvard sveučilište, i glasi:—

IMP. CONSTANT. A. ELPIDIO

Omnes Iudices, urbanaeque plebes, et cunctarum artium officia venerabili die solis quiescant. Ruri tamen positi agrorum culturae libere licentereq̄ inserviant: quoniam frequenter evenit, ut non aptius alio die frumenta sulcis, aut vineae scrobibus mandentur, ne occasione momenti pereat commoditas coelesti provislone concessa. Dat. Nonis Ožujak. Crispo. 2. & Constantino 2. Coss. 321. Corpus Juris Civilis Codicis lib. iii tit. 12. 3.

zadovoljio Mojsijev zakon, i kako bi se ugledali na apostole koji su se sastajali prvog dana. Konstantinovim zakonom, objavljenim 321. A. D., određeno je da se nedjelja ubuduće drži kao dan odmora u svim gradovima i mjestima; ali je dozvolio seljacima da rade svoj posao.¹

Drugi ugledni autoritet ovako navodi smisao ovog zakona:

„Konstantin Veliki je donio zakon za cijelo carstvo (321. A. D.) da se nedjelja drži kao dan odmora u svim gradovima i mjestima; ali je dozvolio seljacima da rade svoj posao tog dana.”²

Tako je van svake rasprave bila istaknuta činjenica da je ovaj dekret dao potpuno dopuštenje svim vrstama poljoprivrednog rada. Sljedeće Mosheimovo svjedočanstvo je stoga vrijedno pažnje:—

„Prvi dan u tjednu, koji je bio uobičajeno i određeno vrijeme za javne skupove Kršćana, bio je posljedica posebnog zakona koji je donio Konstantin, koji je bio svetkovan s većom svečanošću nego što je to bio slučaj ranije.”³

Što će na ovo reći zagovornici svetosti prvog dana? Oni citiraju Mosheima o svetkovanju nedjelje u prvom stoljeću—čije je svjedočanstvo pažljivo ispitano u ovom djelu⁴—te izgleda da misle da su njegove riječi u podržavanju svetosti prvog dana skoro jednake po autoritetu riječima Novog Zavjeta; u stvari, oni to smatraju važnim propustom u toj knjizi. Ipak, Mosheim, u pogledu Konstantinovog zakona o nedjelji, objavljenom u četvrtom stoljeću, koji je ograničavao trgovce i zanatlije, ali dozvoljavao sve vrste poljoprivrednog rada tog dana, navodi da je to dovelo do toga da se taj dan „proslavlja s većom svečanošću

¹ Encyc. Brit. art. Sunday, članak Nedjelja, sedmo izdanje, 1842.

² Encyc. Am, članak Šabat.

³ Eccl. Hist, stoljeće iv. dio ii. pogl. iv. odlomak 5.

⁴ Poglavlje xiv.

nego što je to bilo ranije”. Iz toga slijedi, prema Mosheimovom vlastitom prikazu, da nedjelja, tijekom prva tri stoljeća, nije predstavljala dan uzdržavanja od rada u Kršćanskoj crkvi. Po ovom pitanju, biskup Taylor ovako svjedoči:—

„Prvi Kršćani su radili svakakve poslove na Gospodnji dan, čak i u vrijeme progonstva, kada su se najstrože pridržavali svih božanskih zapovijedi; međutim znali su da u tome nema nijednog; i zato kada je car Konstantin izdao edikt protiv rada na Gospodnji dan, on je ipak izuzimao i dalje i dozvoljavao sve poljoprivredne poslove ili bilo kakve poslove poljoprivrednika.”¹

Morer nam kaže o prva tri stoljeća, odnosno o periodu prije Konstantina, da

„Za Gospodnji dan nije postojala zapovijed da ga treba svetkovati, ali je bio ostavljen narodu Božjem da se tog ili onog dana održi javno bogoslužje. A budući da je izabran i proglašen danom okupljanja radi vjerskih službi, ipak tri stotine godina nije postojao zakon koji bi ljude obavezao na to, a zbog nedostatka takvog zakona, dan nije bio u potpunosti svetkovan uzdržavanjem od uobičajenih poslova; niti su se više odmarali od svojih običnih poslova (takva je bila neophodnost onih vremena) nego za vrijeme bogoslužjenja.”²

A Gospodin Wm. Domville kaže:—

„Stoljeća Kršćanske ere prošla su prije nego što je Kršćanska crkva počela svetkovati nedjelju kao Šabat. Povijest nam ne pruža nijedan dokaz ili naznaku da je u bilo koje vrijeme na taj način svetkovana prije Konstantinovog Šabatnog edikta 321. A. D.”³

Ono što su ovi sposobni suvremeni pisci iznijeli o radu nedjeljom prije nego što je Konstantinov edikt bio objavljen,

¹ Duct. Dubitant. dio i. knjiga ii. pogl. ii. pravilo 6, odlomak 59.

² Dialogues on the Lord's Day, str. 233.

³ Examination of the Six Texts, str. 291.

mi smo u potpunosti dokazali u prethodnim poglavljima najstarijim crkvenim piscima. Ne može se sumnjati da takav edikt nije mogao da ne ojača već snažno postavljenu struju u korist nedjelje i da u velikoj mjeri oslabi utjecaj Šabata. O ovoj činjenici, vješt pisac svjedoči:—

„Vrlo brzo nakon perioda od kada je Konstantin izdao svoj edikt kojim je naređivao opće svetkovanje nedjelje u cijelom Rimskom Carstvu, strana koja se borila za svetkovanje sedmog dana postala je beznačajna. Svetkovanje nedjelje kao javnog praznika, tijekom kojeg su svi poslovi, s izuzetkom seoskih poslova, bili prekinuti, postajalo je od tada svugdje sve više i više ustanovljeno, kako u Grčkoj tako i u Latinskoj crkvi. Međutim, nema dokaza da se ni u ovom, ni u periodu mnogo kasnije, smatralo da svetkovanje proizlazi iz neke obaveze četvrte zapovijedi; izgleda da se nedjelja smatrala ustanovom koja po prirodi odgovara Božiću, Velikom Petku i drugim crkvenim praznicima; te da stoji rame uz rame s njima na temelju crkvenog autoriteta i tradicije.”¹

Ovaj izvanredni Konstantinov edikt učinio je da se nedjelja obilježava s većom svečanošću nego što je to bio slučaj ranije. Ipak, imamo najnesumnjiviji dokaz da je ovaj zakon bio poganski zakon; da je bio donijet u korist nedjelje kao poganske ustanove, a ne kao Kršćanskog praznika; i da sam Konstantin ne samo da nije posjedovao karakter Kršćanina, već je u to vrijeme zaista bio neznabožac. Treba primijetiti da Konstantin nije odredio taj dan koji je ljudima zapovjedio da drže, kao Gospodnji dan, Kršćanski Šabat ili dan Kristovog uskrsnuća; niti navodi bilo kakav razlog za njegovo svetkovanje koji bi ukazivao na to da je to Kršćanski praznik. Naprotiv, on uspostavlja drevni poganski praznik sunca

¹ Cox's Sabbath Laws, itd. str. 280, 281. On citira iz „The Modern Sabbath Examined”.

riječima koje se ne mogu pogrešno razumjeti. Dr. Hessey na sljedeći način podržava ovu tvrdnju:—

„Drugi su na ovaj čin gledali u potpuno drugačijem svjetlu, i odbijali su da pronađu u spisima, ili da pretpostave u umu objavljiivača, bilo kakvo priznanje, Gospodnjeg dana kao božanske obaveze. Oni primjećuju, a *vrlo iskreno*, da ga Konstantin naziva njegovim *astrološkim* ili *neznabožačkim* imenom, *Dies Solis*, te inzistira na tome da se epitet *venerabilis* s kojim je iznijet odnosi na obrede obavljene tog dana u čast *Herkulesa*, *Apolona*, i *Mitre*.¹

O ovoj važnoj stvari, Milman, učeni Gibbonov urednik, ovako svjedoči:—

„Ukaz koji zapovijeda slavljenje Kršćanskog Šabata, ne sadrži naznake o njegovoj naročitoj svetosti kao Kršćanskoj instituciji. To je dan sunca koji treba biti sveopće svetkovan; sudnice trebaju biti zatvorene, a buka i metež javnih poslova i sudskih parnica više nisu trebali narušavati odmor svetog dana. Međutim vjernik u novi poganizam, čija je odlika bila obožavanje sunca, mogao bi bez ustručavanja pristati na svetost prvog dana u tjednu.”²

I dodaje u sljedećem poglavlju:—

„Ustvari, kao što smo ranije primijetili, dan sunca bi rado svetkovao gotovo sav neznabožački svijet, posebno onaj dio koji je priznao bilo kakvu sklonost k istočnjačkoj teologiji.”³

Sedmog ožujka, Konstantin je objavio svoj edikt kojim je zapovjedio da se svetkuje taj drevni praznik neznabožaca, časni dan sunca. Sljedećeg dana, osmog ožujka,⁴ izdao je drugi

¹ Hessey's Hampton Lectures, str. 60.

² History of Christianity, knjiga iii. pogl. i.

³ Id. knjiga iii. pogl. iv.

⁴ Ovi datumi su vrijedni pažnje. Vidjeti Blair's Chronological Tables, str. 193, izdanje 1856; Rosse's Index of Dates, str. 830.

dekret u svakom pogledu dostojan svog neznabožačkog prethodnika.¹ Njegov smisao je bio sljedeći: Da ako u bilo koju carsku građevinu udari grom, trebaju se praktimirati drevne ceremonije umilostivljenja božanstva i da se konzultira *haruspi* da bi saznali značenje strašnog predznaka.² *Haruspi* su bili gataru koji su predviđali buduće događaje ispitujući iznutrice zvijeri zaklanih kao žrtvu bogovima.³ Uredba od sedmog ožujka koja je nalagala svetkovanje časnog dana sunca, i osmog istog mjeseca koja je nalagala konsultacije s *haruspima*, čine plemeniti par neznabožačkih ukaza koji se dobro slažu. Da je i sam Konstantin bio neznabožac u vrijeme kada su ovi edikti izdati, pokazuje ne samo priroda samih edikata, već i činjenica da je njegovo nominalno obraćenje u Kršćanstvo Mosheim smjestio dvije godine poslije objavljivanja nedjeljnog zakona. Ovako on kaže:—

„Nakon što sam dobro razmotrio ovu temu, došao sam do zaključka, da je *nakon Licinijeve smrti 323. A. D.*, kada je *Konstantin* postao jedini car, *postao je i apsolutni Kršćanin*, ili onaj koji vjeruje da nijedna religija

¹ *Imp. Constantinus A. Ad Maximum.* Si quid de Palatio Nostro, aut ceteris operibus publicis, degustatum fulgore esse constiterit, retento more veteris observantiae. Quid portendat, ob Haruspibus requiratur, et diligentissime scriptura collecta ad Nostram Scientiam referatur. Ceteris etiam usurpandae huius consuetudinis licentia tribuenda: dummodo sacrificiis domesticis abstineant, quae specialiter prohibita sunt. Earn autem denunciationem adque interpretationem, quae de tactu Amphitheatri scribe est, de qua ad Heraclianum Tribunalum, et Magistrum Officiorum scripseras, ad nos scias ease perlatum. Dat. xvi. Kal. Jan. Serdicae Acc. viii. Id. Ožujak. Crispo ii. & Constantino ii. C. C. Coss. 321. Cod. Theodos. xvi. 10, 1.—*Library of Harvard College.*

² Vidjeti Jortin's *Eccl. Hist.*, svezak i. odlomak 31; Milman's *Hist.*

Christianity, knjiga iii. pogl. i.

³ Vidjeti Webster; za drevni zapis o tom činu, vidjeti *Ez. xxi. 19–22.*

osim Kršćanska nije prihvatljiva za Boga. Ranije je smatrao da je religija jednog Boga bolja od drugih religija i vjerovao je da Krista posebno treba obožavati: ipak pretpostavljao je da postoje i niža božanstva i da se njima može odati neko obožavanje, kao prema očevima, bez krivice i grijeha. A tko ne zna, da su u to vrijeme i mnogi drugi spajali obožavanje Krista s onim drevnim bogovima, koje su smatrali služiteljima vrhovnog Boga u upravljanju ljudskim i zemaljskim poslovima.¹

Kao neznabožac, Konstantin je bio obožavatelj Apolona ili sunca, što je činjenica koja baca mnogo svjetla na njegov edikt koji je propisivao ljudima da poštuju časni dan sunca. Ovako Gibbon svjedoči:—

„Konstantinova privrženost bila je posebno usmjerena ka geniju sunca, Apolona iz grčke i rimske mitologije; te je bio zadovoljan što je bio predstavljen simbolima boga svjetlosti i poezije... Apolonovi oltari su bili okrunjeni zavjetnim prinosima Konstantina; a lakovjerno mnoštvo je bilo naučeno vjerovati da je caru dozvoljeno gledati smrtnim očima vidljivo veličanstvo njihovog božanskog čuvara... Sunce se univerzalno slavilo kao nepobjedivi vodič i zaštitnik Konstantina.“²

Njegov karakter kao deklariranog Kršćanina ovako je opisan:—

„Iskrenost čovjeka, koji je za kratko vrijeme izvršio tako nevjerovatne promjene u religioznom svijetu, najbolje je poznata Onome koji istražuje srce. Sigurno je da njegov kasniji život nije pružio nikakve dokaze o obraćenju Bogu. On je gazio bez kajanja kroz mora krvi, i bio je najdepotskiji princ.“³

Nekoliko riječi o njegovom karakteru kao čovjeku upotunit će naše viđenje njegove sposobnosti da donosi zakone

¹ Historical Commentaries, stoljeće iv. odlomak 7.

² Dec. and Fall of the Roman Empire, pogl. xx.

³ Marsh's Eccl. Hist., period iii. pogl. v.

za crkvu. Ovaj čovjek, kada je uzdignut na najviše mjesto zemaljske moći, učinio je da njegov najstariji sin, Krisp, bude tajno ubijen, da slava sina ne pomrači slavu oca. U istu propast je bio odnesen i njegov nećak Licinije, „čiji je rang bio njegov jedini zločin”, a nakon toga je uslijedilo pogubljenje „možda krive supruge”.¹

Takav je bio čovjek koji je uzdigao nedjelju na prijesto Rimskog carstva; a takva priroda ustanove koju je na taj način uzdigao. Skorašnji engleski pisac kaže o Konstantinovom nedjeljnom zakonu da bi se „prije činilo da promovira neznabožačko nego Kršćansko bogoslužje”. I on pokazuje kako je ovaj neznabožački car postao Kršćanin, i kako je ovaj neznabožački zakon postao Kršćanski zakon. Ovako on kaže:—

„U KASNIJEM PERIODU, ponesen strujom mišljenja, on se proglašio obraćenikom. Kršćanstvo je tada, ili ono što je on rado nazvao tim imenom, postalo zakon zemlje, a edikt iz 321. A. D. je, budući neopoziv, zapovjeden kao Kršćanska uredba.”²

Tako se vidi da je zakon, donijet kao podrška neznabožačkoj ustanovi, poslije nekoliko godina se počeo smatrati Kršćanskom uredbom; a sam Konstantin je, četiri godine nakon donošenja svog nedjeljnog edikta, mogao kontrolirati crkvu, kao što se moglo vidjeti na saboru u Niceji, utičući tako da članovi tog savjeta uspostave svoj godišnji praznik Pashu u nedjelju.³ Neznaboštvo je pripremalo tu ustanovu od davnina, a sada ju je uzdiglo do vrhovne moći; taj posao je bio završen.

¹ Dec. and Fall of the Roman Empire, pogl. xviii.

² Sunday and the Mosaic Sabbath, str. 4, u izdanju R. Groombridge & Sons, London.

³ Vidjeti poglavlje xviii.

Dokazali smo da praznik nedjelje u Kršćanskoj crkvi nije imao karakter Šabata prije Konstantina. Također smo pokazali da je neznaboštvo, u ličnosti Konstantina, najprije dalo nedjelji karakter Šabata, i samim tim činom, označilo ga kao neznabožačkim, a ne Kršćanskim praznikom, uspostavljajući na taj način neznabožački Šabat. Sada je bila uloga papstva da autoritativno izvrši njenu transformaciju u Kršćansku ustanovu; djelo koje nije bilo sporo izvedeno. Silvester je bio biskup Rima kada je Konstantin bio car. Koliko je vjerno izvršio svoju ulogu u preobražavanju praznika sunca u Kršćansku ustanovu vidi se po tome što je svojim apostolskim autoritetom promijenio naziv dana, dajući mu impresivnu titulu GOSPODNI DAN.¹ Konstantinu i Silvesteru su, stoga, zagovornici svetkovanja prvog dana veoma dužni. Jedan ga je uzdigao kao neznabožački praznik na tron carstva, čineći ga danom odmora od većine poslova; drugi ga je promijenio u Kršćansku ustanovu, dajući mu dostojanstveni naziv Gospodnjeg dana. Nije dovoljan razlog za priču to što je papa Silvester, nedaleko od 325. A. D., autoritativno dodijelio nedjelji ime Gospodnji dana, da se kaže da je jedan od očeva, već 200. A. D., nazivao taj dan tim imenom, i da se može navesti nekih sedam različitih pisaca, između 200. A. D. i 325. A. D.,

¹ *Omnium vero dierum per septimanam appellationes (ut Solis, Lunae, Martis, etc.), mutasse in ferias: ut Polydorus (li. 6, c. 5) indicat. Metaphrastes vero, nomina dierum Hebraeis usitata retinuisse eum, tradit; SOLIUS PRIMI DIEI APPELLATIONE MUTATA, QUEM DOMINICUM DIXIT. Historia Ecclesiastica per M. Ludovicum Lucium, stoljeće iv. pogl. x. str. 739, 740, Ed. Basilea, 1624. Library of Andover Theological Seminary. The Ecclesiastical History of Lucius je jednostavno drugo izdanje čuvenih „Magdeburg Centuries”, koje je objavljeno pod njegovim nadzorom.*

naime Tertulijan, Origen, Ciprijan, Anatolije, Komodijan, Victor i Petar Aleksandrijski, koji daju ovo ime nedjelji.

Nitko od ovih očeva nikada nije tvrdio da ovaj naziv ima bilo kakav apostolski autoritet; te se već pokazalo da oni nisu vjerovali da je taj dan bio Gospodnji dan po božanskom uspostavljanju. Dakle, do sada je upotreba ovog izraza od strane ovih lica bila u suprotnosti s tvrdnjom da je Silvester svojim apostolskim autoritetom utvrdio ovo ime kao pravi naziv tog dana, i da to pokazuje da je postupak Silvestera bio točno prilagođen okolnostima slučaja. Zaista, Nikefor je tvrdio da je Konstantin, koji je sebe smatrao poglavarom crkve koliko i papa, „uređio da dan koji su Hebreji smatrali prvim danom u tjednu, a koji su Grci posvetili suncu, bude nazvan Gospodnjim danom”.¹ Okolnosti slučaja čine izjave Luciusa i Nikefora u najvećoj mjeri vjerojatnim. Oni svakako ne ukazuju na to da bi papa takav čin s njegove strane smatrao nepotrebnim. Uzmite nedavni događaj u papskoj povijesti kao opis ovog slučaja. Samo prije nekoliko godina papa Pio IX je proglasio da je djevica Marija bila rođena bez grijeha. Ovo su dugo tvrdili mnogi istaknuti pisci u papskoj crkvi, ali je nedostajao autoritet kao dogme te crkve sve dok joj papa, 1854. A. D., nije dao svoju službenu dozvolu.² Djelo Konstantina i Silvestera bilo je da s početka četvrtog stoljeća uspostave praznik sunca, da bude dan odmora, autoritetom carstva, i da ga učine Kršćanskom ustanovom autoritetom Svetog Petra.

¹ Citirano u Elliott's *Horae Apocalypticæ*, peto izdanje, svezak iv. str. 603.

² McClintock and Strong's *Cyclopedia*, svezak iv. str. 506.

Sljedeće od dr. Heylyna, istaknutog člana Engleske crkve, vrijedno je posebne pažnje. Najenergičnijim riječima, on je pratio korake kojima je praznik nedjelje došao do moći, uspoređujući ga u ovom pogledu s drevnim Šabatom Gospodnjim; a zatim, s jednakom istinom i iskrenošću, priznaje da, pošto su praznik nedjelje postavili car i crkva, ista vlast ga je mogla odobriti kad god joj je to odgovaralo. Ovako on kaže:—

„Tako vidimo na kojem temelju stoji Gospodnji dan; PRVO NA OBIČAJU, i SVOJEVOLJNOM posvećenju istog vjerskim sastancima; taj običaj podržan je autoritetom crkve Božje, koja ga je PREŠUTNO odobrila; te KONAČNO POTVRDILA I RATIFICIRALA OD STRANE KRŠĆANSKIH PRINČEVA širom njihovih carstava. I kao dan odmora od rada i uzdržavanja od poslova tog dana, [on] je dobivao najveću snagu od vrhovnog magistrata sve dok on ima tu vlast koja mu pripada; kao što je poslije iz kanona i dekreta sabora, dekreta papa i naloga pojedinih prelata, kada im je bilo povjereno potpuno upravljanje crkvenim poslovima.

Nadam se da nije bilo tako s drevnim Šabatom, koji niti je potekao od običaja, budući da ljudi nisu bili tako samopouzdana odvojiti za Boga dan; niti je zahtijevano bilo kakvo odobrenje ili ovlaštenje od kraljeva Izraela da bi ga potvrdili i ratificirali. Gospod je izgovorio riječ, da će imati jedan dan od sedam, preciznije rečeno sedmi dan od stvaranja svijeta, da bude dan odmora cijelom njegovom narodu; što će reći, nije preostalo ništa drugo da se uradi nego da se rado podčini i pokori njegovom zadovoljstvu... Međutim tako nije urađeno u našem sadašnjem slučaju. Gospodnji dan nije imao zapovijed da bi ga trebalo posvetiti, već je bilo jasno prepušteno Božjem narodu da ga uspostavi na ovaj, *ili bilo koji drugi dan*, za javnu upotrebu. A budući da je uzeta (nedjelja) od strane njih i učinjena danom sastanka u zajednici za vjerske službe; ipak tri stotine godina nije postojao zakon koji bi ih obavezao na to, niti je zahtjevan na taj dan bilo kakav odmor od rada ili ovozemaljskih poslova.

A kada se Kršćanskim prinčevima, očevima koji su njegovali Božju crkvu, učinilo dobro da stave ograničenja na svoj narod, u početku ipak

nisu bila opća; već samo takva da pojedini ljudi na pojedinim mjestima ostave po strani svoje uobičajene i svakodnevnne poslove, kako bi sudjelovali Božjoj službi u crkvi; oni čiji su poslovi bili najmukotrpniji i najproturječniji pravoj prirodi Šabata, bilo je dozvoljeno da slijede i obavljaju svoje poslove jer su bili najneophodniji općem dobru.

A u narednim vremenima, kada su prinčevi i prelati, na nekoliko svojih mjesta nastojali da ih uzdrže i od toga, što su ranije dozvoljavali, i zabranjivali skoro sve vrste tjelesnog rada toga dana; ni to se nije dogodilo bez puno borbe i protivljenja naroda; prošlo je više od tisuću godina, poslije Kristovog uznesenja, prije nego što je Gospodnji dan dostigao ono stanje u kome se sada nalazi... A doveden u to stanje, u kojem sada stoji, ne stoji tako čvrsto i na tako sigurnim osnovama, već one sile koje su ga podigle ga mogu spustiti niže ako žele, da ga, i sasvim uklone, te ga postave na bilo koji drugi dan koji im se čini da je najbolji.”¹

Konstantinov edikt označava veliku promjenu u povijesti praznika nedjelje. Dr. Heylyn ovako svjedoči:—

„Do sada smo govorili o tome da je Gospodnji dan izabran zajedničkim pristankom crkve; nije ustanovljen ili uspostavljen nikakvim tekstom Svetog Pisma, ili carevim ediktom, ili dekretom sabora... U onome što slijedi, vidjet ćemo da i carevi i sabori vrlo često zapovijedaju stvari o ovom danu i njegovoj službi.”²

Poslije svog deklarativnog obraćenja u Kršćanstvo, Konstantin je i dalje vršio svoju moć u korist časnog dana sunca, sada sretno pretvorenog u Gospodnji dan, apostolskim autoritetom Rimskog biskupa. Heylyn ovako svjedoči:—

„Toliko je prirodna moć u Kršćanskog princa da zapovijeda stvari u vezi s religijom, da ne samo da je preuzeo na sebe da zapovijeda u vezi s danom, već i da propisuje službu.”³

¹ Hist. Sab., dio ii. pogl. iii. odlomak 12.

² Hist. Sab., dio ii. pogl. iii. odlomak 1.

³ Id. Ib.

Konstantinov utjecaj je snažno doprinio onim crkvenim vođama koji su namjeravali unijeti oblike neznabožačkog bogoslužjenja u Kršćansku crkvu. Gibbon ovako bilježi motive ovih ljudi, i rezultat njihovog djelovanja:—

„Najugledniji biskupi su sami sebe uvjerali da će se neuki seljaci spremnije odreći praznovjerja neznaboštva, ako bi našli neku sličnost, neku kompenzaciju, u njedrima Kršćanstva. Konstantinova religija je za manje od jednog stoljeća potpuno osvojila Rimsko carstvo: ali sami pobjednici su bili neprimjetno podčinjeni vještinama svojih pobijeđenih suparnika.”¹

Tijelo samozvanih Kršćana, koje je proizašlo iz ovog čudnog spoja neznabožačkih obreda i kršćanskog bogoslužjenja, prisvojilo je sebi naziv Katolička crkva, dok je istinski narod Božji, koji se odupirao ovim opasnim novotarijama, bio žigosan kao heretici i izbačen iz crkve. Nije čudno što je Šabat izgubio uporište u takvom tijelu, u svojoj borbi sa svojim suparnikom, praznikom sunca. Zaista, poslije kratkog perioda, povijest Šabata će se naći samo u gotovo izbrisanim zapisima onih koje je Katolička crkva protjerala i žigosala kao heretike. O Šabatu u Konstantinovo vrijeme, Heylyn kaže:—

„Što se tiče Šabata, on je zadržao svoje uobičajeno odobravanje u istočnim crkvama, malo inferiorniji od Gospodnjeg dana, ako ne i potpuno jednak; ne kao Šabat, ne mislite tako; već kao dan namijenjen za sveta okupljanja.”²

Nema sumnje da je, poslije velike poplave svjetovnosti koja je ušla u crkvu u vrijeme Konstantinovog tobožnjeg obraćenja, i poslije svega što su on i Silvester učinili u ime

¹ Dec. and Fall, pogl. xviii.

² Hist. Sab, dio ii. pogl. iii. odlomak 5.

nedjelje, svetkovanje Šabata postalo, kod mnogih, samo nominalna stvar. Međutim djelovanje sabora u Laodiceji, do kojeg ćemo sada doći, nedvosmisleno dokazuje da se Šabat i dalje svetkovao, ne samo kao praznik, kako bi to Heylyn želio, već kao dan uzdržavanja od rada, kako je bilo zapovjeđeno u zapovijedi. Međutim, Konstantinovo djelo obilježava jednu epohu u povijesti Šabata i nedjelje. Konstantin je bio neprijateljski nastrojen prema Šabatu, i njegov utjecaj je snažno govorio protiv Šabata sa svima onima koji su težili svjetovnom napretku. Povjesničar Euzebije je bio Konstantinov naročit prijatelj i laskavac. Ovu činjenicu ne treba zanemariti prilikom odmjeravanja njegovog svjedočanstva o Šabatu. On o tome govori ovako:—

„Oni [patrijarsi], stoga, se nisu obazirali na obrezanje, niti su svetkovali Šabat, niti mi to radimo; niti se mi uzdržavamo od određenih jela, niti se obaziremo na druge naredbe, koje je Mojsije naknadno dao da se poštuju u tipovima i simbolima, zato što takve stvari ne pripadaju Kršćanima.”¹

Ovo svjedočanstvo pokazuje upravo stavove Konstantina i carske strane u odnosu na Šabat. Međutim ne prikazuje stavove Kršćana kao cjeline; jer smo vidjeli da je Šabat do ovog trenutka bio u velikoj mjeri zadržan, i uskoro ćemo imati prilike citirati druge povjesničare, suvremenike i nasljednike Euzebija, koji bilježe njegovo neprekidno svetkovanje. Konstantin je vršio vlastodržački utjecaj u crkvi i bio je odlučan da „nema ništa zajedničko s tom najneprijateljskom ruljom Hebrejima”. Bilo bi bolje da je njegova odbojnost bila usmjerena prema neznabožačkim praznicima, a ne prema Gospodnjem Šabatu.

¹ Eccl. Hist., knjiga i. pogl. iv

Prije Konstantinovog vremena nije bilo ni traga o učenju o promjeni Šabata. Naprotiv, imamo jasne dokaze da je nedjelja bila dan kada se običan rad smatrao zakonitim i ispravnim. Međutim, Konstantin, dok je još bio neznabožac, zapovjedio je da se toga dana napusti svaki posao osim poljoprivrede. Njegov zakon je taj dan odredio kao neznabožački praznik, što je zapravo i bio. Ali u roku od četiri godine nakon njegovog donošenja, Konstantin je postao, ne samo navodni obraćenik u Kršćansku religiju, već, u mnogim aspektima, praktično poglavar crkve, kao što je tijekom stvari na saboru u Niceji jasno pokazao. Njegov neznabožački zakon o nedjelji, pošto je bio neopoziv, od tada je bio primjenjivan u ime tog dana kao Kršćanski praznik. Ovaj zakon je prazniku nedjelje, po prvi put, dao nešto od karaktera Šabata. Sada je to bio dan odmora od većine poslova po zakonu Rimskog Carstva. Božji dan odmora je od tada bio na putu više nego ikada ranije.

Međutim, sada dolazimo do činjenice od izuzetnog značaja. Pošto je put bio pripremljen, kao što smo upravo vidjeli, za doktrinu o promjeni Šabata, a okolnosti zahtijevale njeno izvršenje, ona je upravo u ovom trenutku po *prvi put* iznijeta. Euzebije, naročiti Konstantinov prijatelj i laskavac, bio je čovjek koji je prvi iznio ovu doktrinu. U svom „Komentar na Psalme on daje sljedeću izjavu o Psalmu 112, vezano za promjenu Šabata:—

„Zato kao što su oni [Judejci] odbacili [zakon o Šabatu], Riječ [Krist] je Novim Zavjetom PREMJEŠTILA i PRENIJELA praznik Šabata na jutarnju svjetlost, i dala nam simbol pravog odmora, tj., spasonosni Gospodnji

dan, prvi [dan] svjetlosti, u koji je Spasitelj svijeta, poslije svih svojih napora među ljudima, izvojevao pobjedu nad smrću, i prošao vrata Neba, ostvarivši veće djelo od šestodnevnog stvaranja.¹

„Na današnji dan, koji je prvi [dan] svjetlosti i pravog Sunca, okupljamo se, poslije razmaka od šest dana, i slavimo svete i duhovne Šabate, čak i svi narodi koje je on otkupio širom svijeta, i činimo one stvari prema duhovnom zakonu, koje su određene da svećenici rade na Šabat.”²

„I sve što je bilo dužno činiti na Šabat, mi smo to prenijeli na Gospodnji dan, pošto mu to više pripada, jer ima prvenstvo i prvi je po rangui, i časniji je od Hebrejskog Šabata.”³

Euzebije je bio pod najjačim iskušenjem da ugodi, pa čak i da laska Konstantinu; jer je živio na suncu carske naklonosti. Jednom prilikom je otišao toliko daleko da je rekao da bi grad Jeruzalem, koji je Konstantin ponovo izgradio, mogao biti Novi Jeruzalem predviđen u proročanstvima!⁴ Međutim, možda nije postojao Euzebijev čin koji bi Konstantinu mogao pružiti veće zadovoljstvo od njegovog objavljivanja takve doktrine kao što je ova koja se tiče promjene Šabata. Car je, preko građanskog zakona, dodijelio nedjelji karakter Šabata. Iako je to učinio još dok je bio neznabožac, smatrao je da mu je u interesu zadržati ovaj zakon nakon što je zadobio vodeću poziciju u Katoličkoj crkvi. Kada je, dakle, Euzebije izašao i izjavio da je Krist prenio Šabat na nedjelju, doktrinu

¹ Eusebius' Commentary on the Psalms, citiran u Cox's Sabbath Literature, svezak i. str. 361; također u Justin Edward's Sabbath Manual, str. 125–127.

² Id. Ib.

³ Id. Ib.

⁴ Eusebius' Life of Constantine, 3, 33, citirano u Elliott's Horae Apocalypticæ, svezak i. str. 256.

za koju se nikada ranije nije čulo, a u prilog čije podrške nije mogao citirati Sveto Pismo, Konstantin nije mogao a da se ne osjeti u najvećoj mjeri polaskano što se njegov vlastiti Šabatni edikt odnosio na sam dan koji je Krist odredio da bude Šabat umjesto sedmog. Bio je to uvjerljiv dokaz da je Konstantin bio božanski pozvan na svoju visoku poziciju u Katoličkoj crkvi, jer bi tako potpuno poistovjetio svoje djelo s Kristovim, iako tada nije imao znanje o tome da li je Krist učinio bilo kakvo djelo te vrste.

Kao što nijedan pisac prije Euzebija nikada nije nagovijestio doktrinu o promjeni Šabata, i kako postoji najuvjerljiviji dokaz, kao što smo pokazali, da prije njegovog vremena nedjelja nije imala nikakav karakter Šabata, a pošto Euzebije nije tvrdio da se ova doktrina nalazi u Svetom Pismu, niti kod bilo kojeg prethodnog crkvenog pisca, izvjesno je da je on bio otac doktrine. Ova nova doktrina nije bila iznijeta bez nekog motiva. Taj motiv nije mogao biti iznošenje nekih zanezarenih odlomaka iz Svetog Pisma; jer on ne citira ni jedan tekst u prilog tome. Međutim okolnosti slučaja jasno otkrivaju motiv. Nova doktrina je bila točno prilagođena novom poretku stvari koje je uveo Konstantin. Štoviše, to je posebno odgovaralo svrsi da se laska tom carevom ponosu, upravo ono u čemu je Euzebije bio pod najvećim iskušenjem da učini.

Zanimljivo je, međutim, da Euzebije, u samoj povezanosti u kojoj objavljuje ovu novu doktrinu, nesvjesno razotkriva njenu neistinitost. On prvo tvrdi da je Krist promijenio Šabat, a zatim praktično proturječi tome ukazujući na stvarne autore promjene. Ovako on kaže:—

„Sve što je bilo dužno činiti na Šabat, MI smo to prenijeli na Gospodnji dan.”

¹Osobe koje se ovdje spominju kao autori ovog djela su car Konstantin, i biskupi kao što su Euzebijije, koji je volio naklonost prinčeva, i Silvester, tobožnji nasljednik Svetog Petra. Dvije činjenice pobijaju Euzebijevu tvrdnju da je Krist promijenio Šabat: 1. Da je Euzebijije, koji je živio tri stotine godina poslije navodne promjene, prvi čovjek koji spominje takvu promjenu; 2. Da Euzebijije svjedoči da su on i drugi izvršili ovu promjenu, koju ne bi mogli učiniti da ju je Krist učinio na početku. Međutim, iako je doktrinu o promjeni Šabata Euzebijije objavio na taj način, nije ga podržao nijedan pisac tog doba. Za ovu doktrinu se nikada ranije nije čulo, a Euzebijije je jednostavno imao vlastitu tvrdnju, ali nije imao nijedan odlomak iz Svetog Pisma koji bi mogao ponuditi u prilog podrške toj tvrdnji.

Međutim, poslije Konstantina, Šabat je počeo vraćati snagu, barem u istočnim crkvama. Prof. Stuart, govoreći o periodu od Konstantina do sabora u Laodiceji, 364. A. D., kaže:—

„Prakticiranje toga [držanja Šabata] nastavili su Kršćani koji su bili ljubomorni čuvari časti Mojsijevog zakona, te su konačno postali, kao što smo vidjeli, dominantni u cijelom Kršćanskom svijetu. Na kraju se smatralo da je četvrta zapovijed zaista zahtijevala držanje Šabata sedmog dana (a ne samo sedmog dijela vremena), i razmišljalo kao što su Kršćani današnjice obično navikli, tj. da je *sve* što je pripadalo deset zapovijedi nepromjenljivo i vječno, crkve su generalno postupno došle do toga da smatraju sedmi dan Šabat potpuno svetim.”²

¹ Cox's Sabbath Literature, svezak i. str. 361.

² Appendix to Gurney's History, itd., str. 115, 116.

Prof. Stuart, međutim, s ovim povezuje izjavu da su nedjelju poštovala sve strane. Međutim sabor u Laodiceji zadao je težak udarac svetkovanju Šabata u istočnoj crkvi. Ovako g. James, obraćajući se sveučilištu u Oxfordu, svjedoči:—

„Kada je praksa svetkovanja Šabata u Subotu, koja je postala vrlo rasprostranjena na kraju ovog stoljeća, očigledno uzela maha u istočnoj crkvi, na saboru održanom u Laodiceji [364. A. D.] donijeta je uredba da članovi crkve ne trebaju odmarati od rada na Šabat kao Hebreji, nego trebaju raditi tog dana, i dati prednost u poštovanju Gospodnjeg dana, te stoga ako je to u njihovoj moći trebaju se odmoriti od rada kao Kršćani.”¹

Ovo nedvosmisleno pokazuje da je u tom periodu svetkovanje Šabata prema zapovijedi bilo masovno u istočnim crkvama. Međutim, Laodicejski sabor, ne samo da je zabranio svetkovanje Šabata, već je čak i izrekao prokletstvo za one koji se pokore četvrtoj zapovijedi! Ovako svjedoči Prynne:—

„Sigurno je da su sam Krist, njegovi apostoli i prvi Kršćani tijekom jednog prilično dugog vremenskog perioda neprestano svetkovali sedmi dan Šabat; ... evanđelisti i Sveti Luka u Djelima apostolskim uvijek su ga nazivali Šabatom, ... te spominjali njegovo ... svetkovanje od strane apostola i drugih Kršćana, ... još uvijek je bio slavljen od strane mnogih Kršćana poslije apostolskog vremena, čak i do sabora u Laodiceji [364. A. D.], kako crkveni pisci i dvadeset deveti kanon toga sabora svjedoče, koji ovako glasi:² ‘Zato što Kršćani ne treba da Judaiziraju i da se odmaraju na Šabat, nego da rade tog dana (što su mnogi u to vrijeme odbijali činiti). A radije trebaju svetkovati Gospodnji dan (tada je postojala velika polemika među Kršćanima koji od ova dva dana ... treba imati prednost) ako se

¹ Sermon's on the Sacraments and Sabbath, str. 122, 123.

² Quod non oportet Christianos Judaizare et otiare in Sabbato, sed operari in eodem die. Preferentes autem in veneratione Dominicum diem si vacare voluerint, ut Christiani hoc faciat; quod si reperti fuerint Judaizare Anathema sint a Christo.

žele odmoriti, to trebaju uraditi kao Kršćani. Zato, ako se ispostavi da Judaiziraju, neka budu prokleti od strane Krista...¹ Sedmi dan Šabat je bio ... držan od strane Krista, apostola i prvih Kršćana, sve dok Laodicejski sabor nije na neki način sasvim ukinuo njegovo svetkovanje... Laodicejski sabor [364. A. D.] ... prvo je uspostavio svetkovanje Gospodnjeg dana i zabranio ... svetkovanje Hebrejskog Šabata pod prijetnjom anateme.²¹

Odluka ovog sabora nije iskorijenila Šabat iz istočnih crkava, iako je značajno oslabila njegov utjecaj i učinila da njegovo svetkovanje kod mnogih postane samo nominalna stvar, dok je vrlo efikasno uvećala svetost i autoritet nedjelje. Da to nije u potpunosti ugasilo držanje Šabata, na sljedeći način potvrđuje stari engleski pisac John Ley:—

„Od apostolskog vremena do sabora u Laodiceji, koji je bio oko 364. A. D., sveto držanje Hebrejskog Šabata se nastavilo, što se može dokazati kod mnogih autora; svakako, bez obzira na dekret tog sabora protiv njega.“²²

A Grgur, biskup iz Nise, oko 372. A. D., iznosi ovo izlaganje:—

„Na koji način možete gledati na Gospodnji dan, kada prezirete Šabat? Zar ne vidite da su sestriinski, i da, omalovažavajući jedan, vrijeđate drugi?“³

Ovo svjedočanstvo je dragocjeno po tome što pokazuje napredak otpadništva u vezi sa Šabatom. Praznik nedjelje je ušao u crkvu, ne kao božanska ustanova, već kao svojevoljno svetkovanje. Čak i 200. A. D., Tertulijan je rekao da za svoju podršku ima samo tradiciju i običaje.⁴

¹ Dissertation on the Lord's day Sabbath, str. 33,34,44. 1633.

² Sunday a Sabbath, str. 163. 1640.

³ Dialogues on the Lord's Day, str. 188; Hesse's Hampton Lectures, str. 72,304,305.

⁴ Tertulijan's De Corona, odlomci 3 i 4.

Međutim 372. A. D., ovaj ljudski praznik postao je sestriński i jednak onom danu koji je Bog posvetio na početku i svečano zapovjedio u moralnom zakonu. Koliko je praznik nedjelje bio dostojan da se zove sestra Šabata, može se ocijeniti iz onoga što je uslijedilo. Kada je ova samozvana sestra stekla priznati položaj u obitelji, drugu je protjerala i zgazila u prašini. U našim danima, za nedjelju se tvrdi da je upravo onaj dan koji je određen u četvrtoj zapovijedi.

Sljedeća svjedočanstva pokazuju autoritet crkvenih sabora u njegovom pravom svjetlu. Jortina citira Cox kad kaže:—

„U takvim zajednicama, najbolji i najumjereniji ljudi rijetko dolaze do izražaja, a često ih vode ili gone drugi koji su po kvalitetama daleko inferiorniji od njih.“¹

Isti pisac nam daje Baxterovo mišljenje o čuvenoj Westminsterskoj skupštini. Baxter kaže:—

„Doživio sam da vidim zbor propovjednika, gdje su tri od četiri vodeća čovjeka bili toliko dominantni da su oblikovali vjeroispovijest u ime cijele grupe, koja je imala u sebi ono čega su se pojedini članovi odrekli. A kada me je u vezi jedne sporne odredbe, jedan čovjek jako optužio da dovodim u pitanje riječi crkve, drugi, koji su kod formiranja te odredbe bili prisutni, položili su sve na tog istog čovjeka, ostali nisu bili voljni da se puno bore protiv njega; i tako je to bilo, on sam je bio crkva čiji autoritet je toliko puno poticao.“²

Takva je bila priroda sabora u svim vremenima; pa ipak, oni su oduvijek tvrdili da su nepogrešivi, a uglavnom su tu nepogrešivost koristili u potiskivanju Šabata i uspostavljanju

¹ Sabbath Laws, itd., str. 138.

² Sabbath Laws, itd., str. 138.

praznika nedjelje. O svetosti prvog dana, prije i sve do, Krizostomovog vremena, Kitto ovako svjedoči:—

„Iako u kasnijim vremenima nalazimo značajan broj neke vrste *svetkovanja dana*, čini se da ni u jednom periodu drevna crkva nije poprimila takav oblik svetkovanja za koji su se zalagale neke suvremene vjerske zajednice. Niti ovi pisci u bilo kojoj prilici navode *bilo kakvu božansku zapovijed, ili čak apostolsku praksu*, u prilog tome... Krizostom (360. A. D.) zaključuje jednu od svojih besjeda otpuštajući svoju publiku njihovim uobičajenim zanimanjima.”¹

Bilo je rezervirano za suvremene teologe da otkriju božanski ili apostolski autoritet za svetkovanje nedjelje. Drevni učenjaci crkve nisu bili svjesni postojanja takvog autoriteta; i stoga su smatrali da je zakonito i ispravno da se bave uobičajenim svjetovnim poslovima onog dana kada je njihovo vjersko bogoslužje završeno. Zbog toga, Heylyn svjedoči o Sv. Krizostomu da je on

„Priznao da je dozvoljeno čovjeku da se bavi svojim svjetovnim poslovima na Gospodnji dan, nakon raspuštanja skupa.”²

Sv. Jeronim, nekoliko godina poslije ovoga, na početku petog stoljeća, u svojoj pohvali gospođe Paule, iznosi svoje mišljenje o radu nedjeljom. Ovako on kaže:—

„Paula je, sa ženama, čim su se vratile kući na Gospodnji dan, sjela nekoliko puta za svoj posao, i šila odjeću za sebe i druge.”³

Morer ovaj rad nedjeljom opravdava na sljedeći način:—

¹ Cyc. Bib. Lit., članak Lord's Day; Heylyn's Hist. Sab, dio ii. pogl. ii. odlomak 7.

² Hist. Sab., dio ii. pogl. iii. odlomak 9.

³ Dialogues on the Lord's Day, str. 234; Hist. Sab, dio ii. pogl. iii. odlomak 7.

„Ako čitamo da su radili bilo kakav posao na Gospodnji dan, treba imati na umu da se ovo obavljanje njihovih svakodnevnih zadataka nije radilo sve dok se njihovo bogoslužje nije sasvim završilo, kada su mogli s dovoljno nevinosti da ih nastave, jer dužina vremena ili broj sati koji su se odvajali za pobožnost tada nije bila tako dobro objašnjen kao u kasnijim stoljećima. Stanje crkve je uveliko bilo drugačije od onoga što je bilo u tim ranim danima. Kršćani su tada nekoliko stoljeća bili pod progonstvom i siromaštvom; a pored njihovih vlastitih potreba, mnogi su imali stroge gospodare koji su ih primoravali na rad i tjerali ih da posvete manje vremena duhovnim stvarima nego što bi inače. U doba Sv. Jeronima njihovo stanje je bilo bolje, jer je Kršćanstvo ušlo na prijestolje kao i u carstvo. Ipak, zbog svega ovoga, cjelokupno posvećenje Gospodnjeg dana teklo je sporo: a da je bilo djelo vremena da se ono dovede do savršenstva, vidi se iz nekoliko koraka koje je crkva učinila u svojim ustavima, te iz dekreta careva i drugih knezova, pri čemu su zabrane ropskog i građanskog posla postupno napredovale od jedne vrste do druge, sve dok dan nije postao nešto značajno u svijetu. Sada, dakle, pošto je situacija toliko izmijenjena, najprikladnija upotreba citiranja tih starih primjera je samo, u smislu doktrine, da se pokaže da običan rad, kao usklađenost s providenjem za podršku prirodnom životu, nije grešan, čak i na Gospodnji dan, kada je nužda velika, a zakoni te crkve i naroda gdje živimo nisu protiv toga. To je ono što su prvi Kršćani morali reći za sebe, u djelima koja su činili toga dana. A da su ta djela tada bila ocijenjena kao kršenje praznika, usuđujem se da vjerujem, da bi oni prije trpjeli mučeništvo nego bili krivi.“¹

Biskup od Elya ovako svjedoči:—

„U danima Sv. Jeronima, i u samom mjestu gdje je on boravio, najpobožniji Kršćani su obično radili na Gospodnji dan, kada bi se završila služba u crkvi.“²

Sv. Augustin, suvremenik Jeronima, daje sinopsis argumentata u tom vremenu za svetkovanje nedjelje, sljedećim riječima:—

¹ Dialogues on the Lord's Day, str. 236, 237.

² Treatise of the Sabbath, str. 219.

„Iz Svetog Pisma proizlazi da je ovaj dan bio svečan; to je bio prvi dan stoljeća, to jest postojanja našeg svijeta; u njemu su nastali elementi svijeta; tog dana su bili stvoreni anđeli; tog dana je i Krist uskrsnuo iz mrtvih; tog dana je Duh Sveti sišao s Neba na apostole kao što je mana u pustinji. Zbog ovih i drugih ovakvih okolnosti se razlikuje Gospodnji dan; i zbog toga su sveti učenjaci crkve odredili da se sva slava Hebrejskog Šabata prenese na njega. Držimo, stoga, Gospodnji dan kao što je starima bilo zapovjedbena za Šabat.”¹

Treba primijetiti da Augustin među svojim razlozima za svetkovanje prvog dana ne navodi promjenu Šabata od strane Krista ili njegovih apostola, ili da su apostoli svetkovali taj dan, ili da mu je Ivan dao ime Gospodnji dan. Ovi novo-pečeni argumenti u korist prvog dana bili su nepoznati Augustinu. On je dao zasluge za djelo, ne Kristu ili njegovim nadahnutim apostolima, već svetim učenicima crkve, koji su, svojom voljom, prenijeli slavu drevnog Šabata na časni dan sunca. Prvi dan u tjednu smatran je u petom stoljeću najprikladnijim danom za sakrament rukopoloženja, to jest, za ređenje, a otprilike sredinom ovog stoljeća, Heylyn kaže,

„Zakon [je bio] sastavio Lav tadašnji Rimski Papa, te je generalno od tada bio prihvaćen u zapadnoj crkvi, da se ona ne smiju dodjeljivati ni na jedan drugi dan.”²

Prema dr. Justin Edwardsu, ovaj isti papa je donio i ovaj dekret u korist nedjelje:—

„MI PROPISUJEMO, prema pravom značenju od strane Svetog Duha i apostola, kako im je naređeno, da se na sveti dan kada je naš vlastiti integritet povraćen, svi odmore i prestanu s radom.”³

¹ Sabbath Laws, itd. str. 284.

² Hist. Sab., dio ii. pogl. iv. odlomak 8.

³ Sabbath Manual, str. 123.

Ubrzo nakon ovog papinog edikta, car Leo, 469. A. D., izdao je sljedeći dekret:—

„Naša je volja i zadovoljstvo, da se sveti dani posvećeni Svevišnjem Bogu ne provode u čulnim razonodama, ili na drugi način krše prema regulativama zakona, posebno Gospodnji dan, kojeg proglašavamo da bude časni dan, i stoga ga oslobađamo od svih davanja priznanja, izvršenja, molbi i sličnih zanimanja. Neka se na taj dan ne otvaraju cirkus ili kazalište, niti da se gledaju borbe s divljim zvijerima... Ako ga se netko usudi prekršiti u poslovnim prostorijama, ako je vojnik, neka izgubi svoj vojnički čin; ili ako je netko drugi, neka mu se oduzme imovina ili njegova dobra.”¹

A ovaj car je odlučio popraviti kršenje u Konstantinovom zakonu, i tako zabraniti bavljenje poljoprivredom u nedjelju. Pa tako dodaje:—

„Mi stoga zapovijedamo svima, kako zemljoradnicima tako i ostalima, da se uzdrže od rada na ovaj dan našeg obnavljanja.”²

Sveti crkveni učenjaci su do tog vremena vrlo efikasno lišili Šabat njegove slave, prenijevši je na Gospodnji dan pape Silvestera; kako svjedoči Augustin; ipak, svetkovanje Šabata nije u potpunosti bilo ugašeno čak ni u Katoličkoj crkvi. Povjesničar Sokrat, koji je pisao sredinom petog stoljeća, ovako svjedoči:—

„Jer iako skoro sve crkve širom svijeta slave svete tajne na Šabat svakog tjedna, ipak Kršćani Aleksandrije i Rima, zbog neke drevne tradicije, odbijaju to činiti. Egipćani u susjedstvu Aleksandrije, i stanovnici Tebe održavaju svoja vjerska okupljanja na Šabat, ali ne sudjeluju u tajnama na način koji je generalno uobičajen među Kršćanima—jer nakon što su jeli i nasitili se hranom svake vrste, uvečer, dajući svoje prinose, oni sudjeluju u tajnama.”³

¹ Dialogues on the Lord's Day, str. 259.

² Id. str. 268.

³ Socrates, knjiga v. pogl. xxii.

Kako je Rimski crkva dvjesto godina prije ovoga pretvorila Šabat u post, da bi se suprotstavila njegovom svetkovanju, vjerojatno je da je ovo bila drevna tradicija na koju se pozivao Sokrat. A Sozomen, Sokratov suvremenik, govori o istoj stvari na sljedeći način:—

„Narod Konstantinopolja i nekoliko drugih gradova okuplja se na Šabat, kao i sljedećeg dana; taj običaj se nikada ne poštuje ni u Rimu, ni u Aleksandriji. U Egiptu postoji nekoliko gradova i sela u kojima se, suprotno uspostavljenim praksama na drugim mjestima, ljudi sastaju Šabatom uvečer; i premda su ranije večerali, sudjeluju u tajnama.”¹

Na izjavu ovih povjesničara, Cox kaže:—

„Njihova praksa je bila držati Šabat u subotu, a da nedjelju proslavljaju kao dan radosti i veselja. Iako se, međutim, na nekim mjestima odavalo poštovanje i jednom i drugom danu, Hebrejski običaj svetkovanja subote bio je od strane vodećih crkava izričito osuđen, a sve doktrine povezane s tim su uporno bile odbijane”—*Sabbath Laws*, str. 280.

Došlo je vrijeme kada je, kako je naveo Coleman, držanje Šabata smatrano heretičkim; a kraj petog stoljeća svjedočio je njegovom uspješnom potiskivanju među velikim tijelom Katoličke crkve.

¹ Sozometu, knjiga vii. pogl. 19; Lardner, svezak iv. pogl. lxxxv. str. 217.

POGLAVLJE XX

NEDJELJA ZA VRIJEME MRAČNOG DOBA

Papa postaje poglavar svih crkava—Božji narod se povlači u pustinju—Praćenje nedjelje kroz mračno doba u povijesti Katoličke crkve—Položaj tog praznika u šestom stoljeću—Nije stekao naziv Šabat tijekom mnogih stoljeća—Vrijeme kada je na istoku postao dan uzdržavanja od rada—Kada na zapadu—Nedjeljni kanon Prvog Orleanskog sabora—Aragonskog sabora—Trećeg sabora u Orleanu—Sabora u Maskonu—U Narbonu—U Auxerreu—Čuda koja uspostavljaju svetost nedjelje—Papa savjetuje ljudima da se pobožnim svetkovanjem nedjelje iskupe za grijeh prethodnog tjedna—Šabat i nedjelja striktno držane od strane grupe u Rimu koju je papa uklonio—Prema Twisseu, to su bile dvije različite grupe—Šabat je, kao i njegov Gospod, razapet između dva razbojnika—Sabor u Chalonsu—U Toledu, gdje je Hebrejima bilo zabranjeno držati Šabat i zapovjeđeno držanje nedjelje—Prvi Engleski zakon za nedjelju—Sabor u Konstantinopolju—U Engleskoj—U Bavarškoj—Kanon nadbiskupa Yorka—Statuti Karla Velikog i kanoni sabora koje je on sazvao—Papa pomaže u radu—Čuveni argument prvog dana koji potiče iz Sabora u Parizu—Sabori ne uspijevaju uspostaviti svetost nedjelje—Carevi su molili da se pošalje još strašniji edikt kako bi prisilili svetkovanje tog dana—Papa ozbiljno uzima stvar u ruke i osigurava nedjelji uspješno uspostavljanje—Drugi statuti i kanoni—Nedjeljna pobožnost norveškog kralja—Nedjelja posvećena misi—Zanimljivi, ali zastarjeli argumenti za prvi dan—Jedenje mesa zabranjeno od strane pape na Šabat—Papa Urban II određuje Šabat Gospodnji da bude praznik za obožavanje Djevice Marije—Pojavljivanje Svetog Petra—Papa šalje Eustacea u Englesku sa svitkom koji je pao s Neba i zapovijeda svetkovanje nedjelje pod prijetnjom strašnih kazni—Čuda koja su uslijedila—Nedjelja uspostavljena u Škotskoj—Drugi nedjeljni zakoni sve do Reformacije—Nedjelja je uvijek samo ljudska uredba.

Početak šestog stoljeća bio je svjedok razvoja velikog otpadništva do te mjere da se čovjek grijeha mogao jasno vidjeti kako sjedi u hramu Božjem.¹ Zapadno Rimsko Carstvo je bilo razbijeno na deset kraljevstava i sada je bio pripremljen put za djelo malog roga.² Početkom ovog stoljeća, biskup Rima je bio postavljen za poglavara nad cijelom crkvom od strane cara istoka, Justinijana.³ Aždaja je dala zvijeri svoju moć, svoj prijesto i veliku vlast. Od ovog stupanja na vrhovnu vlast od strane Rimskog pontifeksa, računajte „vrijeme, vremena i pola vremena”, ili tisuću dvjesto šezdeset godina proročanstva Daniela i Ivana.⁴

Pravi narod Božji se sada povukao radi sigurnosti u zavučena i izolirana mjesta, kao što je predstavljeno proročanstvom: „Žena je pobjegla u pustinju, gdje joj je pripremljeno mjesto od Boga, da bude hranjena tisuću dvjesto i šezdeset dana.”⁵ Ostavljajući njihovu povijest za sada, hajde da pratimo povijest Katoličke crkve i u njenom zapisu slijedimo povijest praznika nedjelje kroz period mračnog vijeka. O petom i šestom stoljeću, Heylyn daje sljedeće svjedočanstvo:—

„Pošto su se vjernici ujedinili bolje nego ranije, postali su ujednačeniji u pitanjima pobožnosti; i u toj ujednačenosti su se zajedno složili da daju Gospodnjem danu sve počasti svetog praznika. Ipak, to nije učinjeno odjednom, već postupno; peto i šesto stoljeće su bili skoro na isteku prije nego što je došao do visine koja se od tada nastavlja. Carevi i prelati

¹ 2. Sol. 2.

² Dan. 7.

³ Shimeall's Bible Chronology, ii dio, pogl. ix. odlomak 5, str. 175, 176; Croly on the Apocalypse, str. 167–173.

⁴ Dan. 7:8,24,25; Otk. 13:1–5.

⁵ Otk. 12.

u ovim vremenima imali su iste naklonosti; obje strane [su] bile revne da ovaj dan unaprijede iznad svih ostalih; a ediktima s jedne i crkvenim zakonima s druge strane, on stoji zadužen za mnoge od onih privilegija i izuzimanja koje još uvijek uživa.”¹

Međutim nedjelja još nije dobila naziv Šabat. Ovako Brerewood svjedoči:—

„Ime Šabat ostalo je vezano za stari Šabat; i nikada se nije pripisivalo Gospodnjem danu, niti više stotina godina poslije vremena našeg Spasitelja.”²

A Heylyn kaže sljedeće o nazivu Šabat u drevnoj crkvi:—

„Subota se među njima ne naziva drugim imenom osim onim što je ranije imala, *Šabat*. Tako da kad god se tijekom tisuću godina i više, sretne s riječju *Sabatum* kod bilo kojeg pisca bilo kojeg imena, to se ne treba razumjeti kao ni jedan drugi dan osim, *Subote*.”³

Dr. Francis White, biskup Elya, također svjedoči:—

„Kada drevni očevi prave razliku i daju prava imena određenim danima u tjednu, oni uvijek nazivaju Subotu, *Sabatum*, Šabat, a nedjelju, ili prvi dan u tjednu, *Dominicum*, Gospodnji dan.”⁴

Treba, međutim, zapaziti da se nedjelja kao Gospodnji dan najranije spominje u spisima Tertulijana; Justin Mučenik, nekih šezdesetak godina ranije, rekao je „dan koji se zove nedjelja”; dok je autoritativnu primjenu tog termina na nedjelju imao Silvester, biskup Rima, više od sto godina poslije Tertulijanovog vremena. Najranije spominjanje nedjelje kao Kršćanskog Šabata ovako bilježi Heylyn:—

¹ Hist. Sab., dio ii. pogl. iv. odlomak 1.

² Learned Treatise of the Sabbath, str. 73, izdanje 1631..

³ Hist. Sab., dio ii. pogl. ii. odlomak 12.

⁴ Treatise of the Sabbath Day, str. 202.

„Prvi koji ga je ikada upotrijebio za označavanje Gospodnjeg dana (prvi koga sam sreo u cijeloj ovoj potrazi) je neki Petrus Alfonsus—živio je otprilike kad i Rupertus—[što je bio početak dvanaestog stoljeća] koji Gospodnji dan naziva imenom Kršćanski Šabat.”¹

O radu nedjeljom u istočnoj crkvi, Heylyn kaže:—

„Prošlo je skoro devet stotina godina od rođenja našeg Spasitelja, možda ne baš toliko, prije nego što se na istoku prvi put pomišljalo na ograničenje poljoprivrednih radova na ovaj dan; i vjerojatno da zbog toga što su tamo tako suzdržani nisu našli više poslušnosti nego što je to bilo ranije u zapadnim krajevima.”²

O radu nedjeljom u zapadnoj crkvi ovako svjedoči dr. Francis White:—

„Katolička crkva više od šest stotina godina poslije Krista, dozvolila je rad i dala dozvolu mnogim ljudima Kršćanima da obavljaju poslove na Gospodnji dan, u onom trenutku kada im prema crkvenom propisu nije bilo zapovjedbano da budu prisutni u javnoj službi.”³

Međutim, hajde da slijedimo nekoliko koraka kojima je praznik nedjelje jačao dok nije dostigao svoj potpuni razvitak. Oni će se trenutno naći uglavnom u carskim ediktima i dekretima sabora. Morer nam kaže da,

„Pod Klovisom, francuski kralj se sastao s biskupima na prvom saboru u Orleanu [507. A. D.], gdje su oni sebe i svoje nasljednike obavezali da uvijek budu u crkvi na Gospodnji dan, osim u slučaju bolesti ili neke velike nemoći. A pošto su oni, s još nekima od svećenstva tih dana, uzimali u obzir sudske stvari, stoga je saborom u Aragonu, oko 518. godine, u vrijeme vladavine Teodorika, kralja Gota, odlučio da ‘Nijedan biskup ili neko drugo lice u svetim redovima ne treba ispitivati ili donositi presudu u bilo kojem građanskom sporu na Gospodnji dan’.”⁴

¹ Hist, Sab., dio ii. pogl. v. odlomak 13.

² Id. dio ii. pogl. v. odlomak 6.

³ Treatise of the Sabbath Day, str. 217, 218.

⁴ Dialogues on the Lord's Day, str. 263,264.

To pokazuje da su biskupi tih dana ponekad održavali građanske sporove u nedjelju; inače takva zabrana ne bi bila postavljena. Hengstenberg nam, u svojoj bilješci o trećem saboru u Orleanu, daje uvid u tada postojeće stanje praznika nedjelje:—

„Treći sabor u Orleanu, 538 A. D., kaže u svom dvadeset devetom kanonu: Među ljudima se širi mišljenje da je pogrešno jahati, ili voziti, ili kuhati hranu, ili bilo što činiti na kući, ili nekoj osobi u nedjelju. Međutim pošto su takva mišljenja više Hebrejska nego Kršćanska, to će biti zakonito i ubuduće, što je bilo i do sada. S druge strane, poljoprivredni rad treba ostaviti po strani, *da narod ne bi bio spriječen ići u crkvu.*”¹

Obratite pažnju na razlog. Ne radi se o tome da ne bi prekršili zakon Šabata, već da ne bi bili spriječeni ići u crkvu. Drugi autoritet ovako navodi:—

„Rad na zemlji [nedjeljom] nije bio zabranjen sve do sabora u Orleanu, 538. A. D.. Dakle, to je bila ustanova crkve, kako je primijetio dr. Paley. Rani Kršćani su se tog dana ujutro sastajali na molitvi i pjevali himne u znak sjećanja na Kristovo uskrsnuće, a zatim obavljali svoje uobičajene dužnosti.”²

588. A. D.. održan je još jedan sabor, čiji se razlog ovako navodi:—

„I pošto, bez obzira na svu ovu brigu, dan nije bio propisno svetkovan, biskupe je ponovo okupio u Masconu, gradu u Burgundiji, kralj Gunthrum, i tamo su sačinili ovaj kanon: ‘Primijećeno je da Kršćanski narod, jako zanemaruje i omalovažava Gospodnji dan, predajući se kao i drugim danima uobičajenom radu, da bi ispravili to nepoštovanje, za ubuduće, upozoravamo svakog Kršćanina koji ne nosi uzalud to ime, da poslušate naše savjete, znajući da smo zabrinuti za vaše dobro i da imamo moć da vas spriječimo da činite zlo. Držite, stoga, Gospodnji dan, dan našeg novog rođenja.’”³

¹ The Lord's Day, str. 58.

² Dictionary of Chronology, str. 813, članak Nedjelja.

³ Dialogues on the Lord's Day, str. 265.

Budući da su bili neophodni dodatni zakoni, rečeno nam je:—

„Oko godinu dana kasnije, bio je sabor u Narbonu, koji je zabranio svim ljudima bilo koje zemlje ili staleža da rade bilo kakav pokoran posao na Gospodnji dan. Međutim ako bi se netko usudio ogriješiti o ovaj kanon, trebao je biti novčano kažnjen ako je bio slobodan čovjek, a ako je bio sluga, žestoko bičevan. Ili kao što Surlius predstavlja kaznu u ediktu kralja Recaredusa, koji je on objavio, skoro u isto vrijeme, da bi ojačao dekrete sabora, ‘Bogati ljudi trebaju biti kažnjeni gubitkom dijela svog imanja’, a siromašniji s trajnim progonstvom, 590. godine milosti... Još jedan sabor je održan u Auxerru, gradu u Champain, u vrijeme vladavine francuskog kralja Klotara, gdje je odlučeno... ‘da nikome ne bude dozvoljeno orati, voziti kola, ili raditi bilo što slično na Gospodnji dan’.”¹

Takvi su bili neki od napora učinjenih u šestom stoljeću da se unaprijedi svetost praznika nedjelje. A Morer nam kaže da,

„Iz straha da doktrina neće moći proći bez čuda koja bi je podržala, Gregory iz Toursa [oko 590. A. D.] nam pribavlja nekoliko u tu svrhu.”²

Gospodin Francis West, engleski pisac prvog dana, ozbiljno se poziva na jedno od ovih čuda u prilog svetosti prvog dana:—

„Gregory iz Toursa kaže, ‘da je poljoprivrednik, koji je na Gospodnji dan otišao orati svoju njivu, dok je čistio svoj plug željezom, željezo se tako brzo zabilo u njegovu ruku da se dvije godine nije mogao riješiti toga, te ga je neprestano nosio, uz njegov izuzetno veliki bol i sramotu’.”³

Na kraju šestog stoljeća, papa Grgur je poticao narod Rima da „na dan uskrsnuća našeg Gospoda iskupe ono što je nemarno učinjeno u prethodnih šest dana”.⁴ U istoj poslanici,

¹ Id. str. 265,266; Hist. Sab., dio ii. pogl. iv. odlomak 7.

² Dialogues on the Lord's Day, str. 68.

³ Historical and Practical Discourse on the Lord's Day, str. 174.

⁴ Dialogues on the Lord's Day, str. 282.

ovaj papa je osudio grupu ljudi u Rimu koji su se zalagali za striktno svetkovanje i Šabata i nedjelje, nazivajući ih propovjednicima Antikrista.¹ Ovo pokazuje netolerantno osjećanje papstva prema Šabatu, čak i kada je spojeno sa striktnim svetkovanjem nedjelje. To također pokazuje da su postojali svetkovatelji Šabata čak i u samom Rimu sve do sedmog stoljeća; mada toliko zbunjeni prevladavajućim mrakom da su uz njegovo svetkovanje pridružili strogo uzdržavanje od rada na nedjelju.

Početak sedmog stoljeća pojavio se još jedan neprijatelj biblijskog Šabata u liku Muhameda. Da bi razlikovao svoje sljedbenike od onih koji su svetkovali Šabat i onih koji su svetkovali nedjelju, izabrao je petak, šesti dan u tjednu, kao njihov vjerski praznik. I tako su „Muhamedovci i Rimokatolici razapeli Šabat, kao što su Hebreji i Rimljani učinili Gospodar Šabata, između dva razbojnika, šestog i prvog dana u tjednu”.² Jer i Muhamedovci i Rimokatolici su potisnuli Šabat s velike teritorije. Oko sredine sedmog stoljeća imamo sljedeće crkvene kanone u korist nedjelje:—

¹ Fleury, Hist. Eccl. Svezak viii. Livre xxxvi. odlomak 22; Heylyn's Hist. Sab. dio ii. pogl. v. odlomak 1. Dr. Twisse, međutim, tvrdi da papa govori o dvije grupe. On navodi Grgurove riječi na sljedeći način: „Meni je javljeno da su neki ljudi izopačenog duha posijali među vama neke pokvarene doktrine protivne našoj svetoj vjeri; tako da zabranjuju bilo kakav posao na Šabat: ove ljude možemo nazvati propovjednicima Antikrista... Donijet mi je još jedan izvještaj; a o čemu je riječ? Da neke izopačene osobe propovijedaju među vama da se na Gospodnji dan nitko ne kupa. Ovo je očigledno još jedna tvrdnja koju zastupaju osobe, koja se ne razlikuje od prethodnih.”—*Morality of the Fourth Commandment*, str. 19, 20. Ako je dr. Twisse u pravu, svetkovatelji Šabata u Rimu oko 600. godine nisu bili optuženi za gore spomenuto svetkovanje nedjelje.

² Ideju predlaže anonimni pisac prvog dana sedamnaestog stoljeća, Irenej Filalet, u djelu pod naslovom „Sabato-Dominica”, pref. str. 11, London, 1643.

„U Chalonsu, gradu u Burgundiji, oko 654. godine, održao se pokrajinski sabor koji je potvrdio ono što je donio treći sabor u Orleansu, o svetkovanju Gospodnjeg dana, naime da ‘nitko ne treba orati ili žnjeti, ili činiti bilo što drugo što spada u poljoprivredne radove, pod prijetnjom osude od strane crkve; što je bilo promišljenije, jer je potpomognuto svjetovnom vlašću, i ediktom koji prijete onima koji su ovdje napadnuti; koji ako su robovi, trebaju biti žestoko prebijeni, međutim ako su slobodni, imali su pravo na tri opomene, a onda ako bi i dalje griješili, izgubili bi treći dio svoje baštine, a ako bi i dalje bili tvrdoglavi, postali bi robovi. A prve godine Eringiusa, otprilike u vrijeme pape Agatona, zasjedao je dvanaesti sabor u Toledu u Španjolskoj, 681. A. D., gdje je Hebrejima bilo zabranjeno da drže svoje praznike, ali da svetkuju Gospodnji dan tako da nikakav posao ne obavljaju tog dana, čime bi mogli izraziti svoj prijezir prema Kristu ili poštovanje prema njemu.’”¹

To su zaista bili važni razlozi za svetkovanje nedjelje. Niti se može smatrati čudnim da je u Mračnom Dobu stalno inzistiranje na takvim stvarima rezultirao općim svetkovanjem tog dana. Čak su i Hebreji morali biti prisiljeni odustati od svetkovanja Šabata i poštovati nedjelju tako što će se tog dana odmarati od svog rada. Čini se da je najranije spominjanje nedjelje u engleskim zakonima sljedeće:—

692. A. D.. „Ina, kralj zapadnih Saksonaca, po savjetu svog oca Cenreda, i njegovih biskupa Heddesa i Erkenwalda, sa svim njegovim starješinama i mudracima, na velikom skupu slugu Božjih, za zdravlje duša njihovih i zajedničkog očuvanja kraljevstva, donio je nekoliko zakona, od kojih je ovaj bio treći: ‘Ukoliko sluga nedjeljom bude obavljao bilo kakav posao po nalogu svog gospodara, bit će slobodan, a gospodar će platiti trideset šilinga; ali ako bude otišao raditi po svojoj odluci, ili će biti bičevan ili će se otkupiti s cijenom. Slobodan čovjek, ako bude radio na ovaj dan, izgubit će slobodu ili će platiti šezdeset šilinga; ako je svećenik, duplo.’”²

¹ Dialogues on the Lord's Day, str. 267

² Id. str. 283.

Iste godine kada je ovaj zakon donesen u Engleskoj, šesti generalni sabor sastao se u Konstantinopolju, koji je odredio da,

„Ako je neki biskup ili drugo svećeničko lice, ili netko od laika, tri nedjelje zaredom odsustvovao iz crkve, osim u slučajevima vrlo velike nužde, ako je svećeničko lice, trebao je biti razriješen; ako je laik, lišen svete pričesti.”¹

Godine 747. sazvan je bio sabor engleskog svećenstva pod Cuthbertom, nadbiskupom od Canterburya, u vrijeme vladavine Egberta, kralja Kenta, a donijet je ovaj ustav:—

„Naređeno je da se Gospodnji dan proslavlja s dužnim poštovanjem i potpuno posvećen bogoslužnju. Te da svi opati i svećenici, na ovaj presveti dan, ostanu u svojim manastirima i crkvama, i tamo vrše svoju dužnost prema svojim mjestima.”²

Drugi crkveni ustav iz osmog stoljeća donesen je u Dingosolinumu u Bavarskoj, gdje je oko 772. održan sabor koji je odredio da,

„Ako bilo koji čovjek ovoga dana bude radio sa svojim kolima ili obavljao bilo koji takav posao, njegova zaprega će trenutno biti oduzeta za javnu upotrebu, a ako osoba ustraje u svojoj ludosti, neka se proda za roba.”³

Englezi nisu zaostajali za svojim susjedima u dobrom dijelu uspostavljanja svetosti nedjelje. Ovako čitamo:—

784. A. D.. „Egbert, nadbiskup Yorka, da bi pokazao što treba raditi nedjeljom i što je zamišljeno zakonima koji zabranjuju običan rad takvim danima, sačinio je ovaj kanon: ‘Neka se ništa drugo, kaže on, ne čini na Gospodnji dan, nego neka se pristupi Bogu u himnama i psalmima i duhovnim pjesmama. Tko se god bude vjenčavao u nedjelju, neka čini epitimiju sedam dana.’”⁴

¹ Dialogues, itd. str. 268.

² Id. str. 283, 284.

³ Id. str. 268.

⁴ Id. str. 284.

Na kraju osmog stoljeća uloženi su bili daljnji napori u korist ovog omiljenog dana:—

„Karlo Veliki je sazvaio biskupe u Friuli, u Italiji, gdje su ... odlučili [791. A. D.] da svi ljudi, s dužnim poštovanjem i odanošću, poštuju Gospodnji dan... Pod istim knezom drugi sabor je bio sazvan tri godine kasnije u Frankfurtu u Njemačkoj, i tamo su određeni okviri Gospodnjem danu, od subote uvečer do nedjelje uvečer.”¹

Pet sabora u Mentzu, Rheimsu, Toursu, Chalonsu i Arlesu, sazvaio je Karlo Veliki 813. godine. Čitatelju bi bilo previše dosadno da se zadržava na nekoliko akata ovih sabora u korist nedjelje. Oni su istog karaktera kao i oni koji su već citirani. Sabor u Chalonsu je, međutim, vrijedan pažnje, zbog toga što prema Moreru,

„Su molili za pomoć sekularne vlasti i tražili od cara [Karla Velikog] da osigura strože poštovanje nje [nedjelje]. Što je on u skladu s tim i učinio, i nije ostavio nijedan kamen nepreokrenut kako bi osigurao poštovanje dana. Njegovo zalaganje je uspjelo; a tijekom njegove vladavine, Gospodnji dan je zauzimao značajno mjesto. Međutim poslije njegove smrti, dobilo je drugo lice.”²

Papa je pružio ruku pomoći u kontroliranju skrnavljenja nedjelje:—

„I tada je papa Eugen, na saboru održanom u Rimu oko 826., ... dao upute da župni svećenik opominje takve prijestupnike i da im savjetuje da idu u crkvu i mole se, da u suprotnom ne bi navukli neku veliku nesreću na sebe i komšije.”³

Sve to, međutim, nije bilo dovoljno, pa je sazvan drugi sabor.

¹ Dialogues, itd. str. 269.

² Id. str. 270.

³ Id. str. 271.

Na ovom saboru je iznijet—možda po prvi put—čuveni argument u korist prvog dana koji je danas toliko poznat svima, kojim se tvrdilo da je nedjelja pravi Šabat, zato što su oni ljudi koji su bili pogođeni gromom radili tog dana. Ovako čitamo:—

„Međutim ove očinske opomene nisu imale mnogo utjecaja, pokrajinski sabor je održan u Parizu tri godine poslije ... 829., na kojem su se svećenici žalili da ‘Gospodnji dan nije bio svetkovan s poštovanjem pošto je postao religija ... što je bio razlog da im je Bog poslao nekoliko osuda i na vrlo neobičan način kaznio neke ljude što su ga skrnavili i zloupotrebljavali. Jer, kažu oni, mnogi od nas po vlastitom saznanju, a neki po glasinama znaju, da je nekoliko sunarodnjaka koji su se bavili zemljoradnjom na današnji dan stradalo od munje, drugi su, obuzeti grčevima u zglobovima, nesretno stradali. Pri čemu je bilo očigledno koliko je veliko negodovanje Boga bilo zbog njihovog zanemarivanja ovog dana’. A na kraju su zaključili da ‘prvenstveno svećenici i služitelji, zatim kraljevi i knezovi, i sav vjerni narod treba maksimalno da se potruži i da se brine da se dan vrati svome poštovanju i da se zbog Kršćanstva revnije svetkuje u vremenu koje dolazi’.”²¹

Dodatni zakoni su bili neophodni:—

„Oko sedam godina nakon toga na saboru u Akenu, pod Lewisom Godlyem, odlučeno je da se na Gospodnji dan ne smiju dozvoliti ni sudske parnice ni sklapanje brakova.”²²

Međutim zakon Karla Velikog, iako podržan autoritetom crkve, kao što je izraženo u kanonima sabora koji su već citirani, Lewisovom nemarnošću; njegov nasljednik je postao vrlo slab. Očigledno je da kanoni i dekreti sabora; iako ojačani spominjanjem strašnih presuda koje bi zadesile prijestupnike, još uvijek nisu bili dovoljni nametnuti sveti dan. Jedan drugi

¹ Dialogues, itd. str. 271; Hist. Sab., dio ii. pogl. v. odlomak 7.

² Dialogues, itd. str. 272.

još strašniji zakon od bilo kojeg do sada izdanog, zatražen je od strane cara. Ovako glasi:—

„Odmah zatim je upućeno obraćanje imperatorima, Lewisu i Lothariusu, da bi im odgovaralo da se pobrinu za to i da pošalju neki propis ili naredbu strožu od one što je do sada postojala, da zastraše svoje podanike i prisile ih da odustanu od svog oranja, parnica i prodaje, stvari koje su se ponovo počele činiti; što je učinjeno oko 853. godine; a s tim ciljem je sazvan sabor u Rimu pod papom Lavom IV.”¹

Zagovornici Šabata prvog dana su u svim vremenima zahtijevali zakon koji bi mogao unijeti strah u one koji ne svetkuju taj dan. Oni i dalje nastavljaju sa uobraženim poduhvatom. Međutim, ako bi poštovali dan koji je Bog odredio da bude Šabat, oni bi u tom ognjenom zakonu koji je proizašao iz njegove desne ruke pronašli zakon koji čini sav ljudski zakon potpuno nepotrebnim.²

Na ovom saboru papa je ozbiljno uzeo stvar u svoje ruke. Ovako Heylyn svjedoči da je pod carevima, Lewisom i Lothariusom, održan sabor u Rimu 853. godine, pod papom Lavom IV.,

„Gdje je preciznije nego u ranijim vremenima bilo zapovjedbano da se nijedan čovjek od tada ne usuđuje sprovesti bilo kakvu prodaju na Gospodnji dan, ne, niti onoga što je za jelo: niti raditi bilo kakav posao koji je pripadao poljoprivredi. Taj kanon je bio sačinjen u Rimu, potvrđen u Compegneiu, a nakon toga uključen u tijelo kanonskog prava, postajući prihvaćen, bez daljnjeg propitivanja, u većem dijelu Kršćanskog svijeta; posebno kada su pape dostigle svoj vrhunac i prisilile sve Kršćanske knezove da budu njima odani. Jer onda je narod, koji se ranije najviše protivio tome,

¹ Dialogues, itd. str. 261.

² Izl. 20:8–11; Pnz. 33:2.

mogao s pravom reći, ‘Evo dva kralja su popustila pred njim, kako ćemo onda mi stajati?’ Iz tog su zaprepaštenja svi ljudi odmah poslušali, trgovci svih vrsta su odgodili svoje poslove; a među njima, i mlinar, iako je njegovo posao bio najlakši, te je najmanje zahtijevao njegovo prisustvo.”¹

Ovo je bilo najefikasnije uspostavljanje svetosti prvog dana. Pet godina nakon ovoga čitamo sljedeće:—

858. A. D.. „Bugari su poslali neka pitanja papi Nikoli, na koja su željeli odgovore. A onaj [odgovor] koji se ticao Gospodnjeg dana bio je da se odreknu svakog svjetovnog posla, itd”.²

Morer nas obavještava u vezi s građanskom vlašću, da,

„U je ovom stoljeću car [Konstantinopolja] Leo, po zvanju filozof, obuzdao radove u poljoprivredi, koji su, prema Konstantinovoj toleranciji, bili dozvoljeni na istoku. Istu stvar uredio je i na zapadu Teodor, kralj Bavaraca, koji je izdao naredbu, da ako bi netko na Gospodnji dan upregao svoje volove ili vozio svoja kola, vola s njegove desne strane bi mu trebalo odmah oduzeti; ili ako bi napravio sijeno i unio ga, trebao bi biti dvaput opomenut da prestane, a ako to ne učini, trebao bi dobiti ne manje od pedeset udaraca.”³

O nedjeljnim zakonima u Engleskoj u ovom stoljeću čitamo:—

876. A. D.. „Alfred Veliki bio je prvi koji je ujedinio Saksonsku heptarhiju, i nije mu bilo nevažno da donese zakon da bi se, među ostalim praznicima, ovaj dan mogao posebno svečano držati, jer je to bio dan kada je Krist naš Spasitelj pobijedio đavola; što znači nedjelja, koja predstavlja tjedni spomen na uskrsnuće našeg Gospoda, čime je pobijedio smrt, i onoga koji je imao vlast smrti, to jest đavola. I dok je prije kazna za svetogrđe počinjeno bilo kojeg drugog dana, bila vraćanje vrijednosti ukradene stvari, a uz to i gubitak jedne ruke, on je dodao da ako netko

¹ Hist. Sab., dio ii. pogl. v. odlomak 7; Morer, str. 272.

² Hist. hab, dio ii. pogl. v. odlomak 7; Morer, str. 272.

³ Dialogues, itd. str. 261,262.

bude proglašen krivim za ovaj zločin počinjen na Gospodnji dan, trebao bi biti dvostruko kažnjen”.¹

Devetnaest godina kasnije, papa i njegov sabor su još više učvrstili sveti dan. Sabor u Freiburgu u Njemačkoj, 895. A. D., pod papom Formozom, odredio je da ljudi Gospodnji dan „trebaju provesti u molitvama i da se u potpunosti posvete službi Bogu, koji bi u suprotnom mogao biti isprovociran na gnjev”.² Rad na uspostavljanju svetosti nedjelje u Engleskoj je sigurno napredovao:—

„Kralj Athelston je ... 928. godine donio zakon da na Gospodnji dan ne bi trebalo biti prodaje ili građanskih parnica, pod prijetnjom kazne oduzimanja robe, pored kazne od trideset šilinga za svaki prekršaj.”³

Na jednom sazivu engleskog svećenstva, otprilike u ovo vrijeme, odlučeno je da se u nedjelju obustavi svaki saobraćaj i rad sudova itd. „I tko god prestupi u bilo kojem od ovih slučajeva, ako je slobodan, treba platiti dvanaest penija, a ako je sluga, da bude jako bičevan.” Također smo obaviješteni da,

„Otprilike 943. godine, Otho, nadbiskup od Canterburya, naredio je da se prije svega dan Gospodnji svetkuje sa svim zamislivim oprezom, u skladu s kanonom i drevnom praksom.”⁴

967. A. D. Kralj Edgar je „zapovjedio da se praznik održava od tri sata poslije podne u subotu, do svitanja u ponedjeljak”.⁵

„Kralj Ethelred mlađi, sin Edgara, koji je došao do krune oko 1009. godine, sazvaio je opći sabor cijelog engleskog svećenstva, pod vodstvom Elfeagusa, nadbiskupa Canterburya, i Wolstana, nadbiskupa Yorka. I

¹ Id. str. 284,285.

² Dialogues, itd. str. 274.

³ Id. str. 285.

⁴ Id. str. 286.

⁵ Id. Ib.

tamo je bilo zapovjedbano da svi ljudi trebaju revnije svetkovati nedjelju i ono što joj je pripadalo.”¹

Nije praznik nedjelje propustio steći uporište ni u Norveškoj. Heylyn nam govori o pobožnosti Norveškog kralja po imenu Olaus, 1028. A. D..

„Pošto je jedne nedjelje bio zaokupljen ozbiljnim razmišljanjima, a u ruci je imao mali štap, uzeo je svoj nož i isjekao ga kao što to ljudi ponekad učine, kada su im umovi uznemireni ili usmjereni na posao. A kada mu je rečeno onako iz šale kako je time prekršio Šabat, sakupio je sitne komade, stavio ih na ruku i zapalio ih, kako bi, kaže Crantzius, osvetio na sebi ono što je nesvjesno počinio protiv Božje zapovijedi.”²

U Španjolskoj je također posao napredovao. Sabor je održan u mjestu Coy, u Španjolskoj, 1050. A. D., pod Ferdinandom, kraljem Kastilje, u vrijeme Lava IX, gdje je odlučeno da se Gospodnji dan „u potpunosti posveti slušanju mise”.³

Crkveni učenjaci su željeli učvrstiti svetost ovog časnog dana u svijesti naroda. Heylyn daje sljedeću izjavu:—

Rečeno je za duše u čistilištu od strane Petrusa Damiania, koji je živio 1056. A. D., da su svakog Gospodnjeg dana bile oslobođene od svojih bolova i lepršale gore dolje na jezeru Avernus, u obliku ptica.⁴

U isto vrijeme, iznijet je bio još jedan sličan argument kako bi se svetkovanje učinilo još strožim. Morer nas obavještava o grupi koja je u ovom dobu bila najrevniji zagovornik svetkovanja nedjelje:—

¹ Id. str. 286,287.

² Hist. Sab., dio ii. pogl. v. odlomak 2.

³ Dialogues, itd. str. 274.

⁴ Hist. Sab., dio ii. pogl. v. odlomak 2.

„No ipak, ostali su otišli dalje svojim putem; i da bi naveli svoje prozelite da provedu dan s većom točnošću i pažnjom, uveli su stari argument suosjećanja i milosrđa za one koji su prokleti u paklu, koji tijekom dana imaju malo predaha od svojih muka, a olakšanje i sloboda koju imaju je manje više zavisila od revnosti i stupnja pravilnog svetkovanja dana od strane živih.”¹

Ako bi, stoga, striktno svetkovali ovaj sveti praznik, njihovi prijatelji u paklu bi požnjeli korist, kao predah od njihovih muka na taj dan! Na saboru u Rimu, 1078. A. D., papa Grgur VII je odredio da, pošto se Šabat dugo smatrao danom posta, oni koji su željeli biti Kršćani trebali su se tog dana uzdržavati od blagovanja mesa.² U istočnom dijelu Katoličke crkve, u jedanaestom stoljeću, Šabat se još uvijek smatrao praznikom, jednak po svetosti s nedjeljom. Heylyn s ovime uspoređuje djelovanje zapadnog dijela te crkve:—

„Međutim, to je bilo drugačije od davnina u Rimskoj crkvi, gdje su radili i postili... A ovo je, uz malo protivljenja ili prekida, sačuvalo ono što je bilo učinjeno u gradu Rimu početkom sedmog stoljeća, te je ubrzo bilo zgaženo od strane tamošnjeg biskupa Grgura kao što smo ranije primijetili. I kako god Urban drugi, ga je posvetio tjednoj službu presvetoj bogorodici i ustanovio na saboru održanom u Clermontu 1095. A. D., kako bi to bio dan naše gospe, i da je toga dana svi Kršćani trebaju obožavati sa svojom potpunom posvećenošću.”³

Čini se da je ovo bilo krunsko ponižavanje Svevišnjeg. Spomen na velikog Tvorca je bio odvojen kao praznik kada se slavi Marija, pod titulom majke Božje! Sredinom dvanaestog stoljeća, kralj Engleske je bio opomenut da ne dozvoljava

¹ Dialogues, itd. str. 68.

² Binius, svezak iii. str. 1285, izdanje 1606.

³ Hist. Sab., dio ii. pogl. v. odlomak 13.

ljudima raditi nedjeljom. Henry II je stupio na vlast oko 1155. godine.

„Za njega je navedeno da je imao viziju u Cardiffu (... u Južnom Welsu), u kojem mu je bilo naređeno od strane Sv. Petra da se nedjeljom na cijelom području kojim upravlja ne smije kupovati ili prodavati, te da se ne obavlja ropski rad.”¹

Svetost nedjelje još nije bila u dovoljnoj mjeri utvrđena, jer još uvijek nije bio osiguran božanski nalog za njeno svetkovanje. Način na koji je ova hitna potreba bila zadovoljena objašnjava Roger Hoveden, povjesničar visokog ugleda koji je živio upravo u vremenu kada je papa osigurao ovaj prijeko potreban propis. Hoveden nam saopćava da je Eustace, opat iz Flayea u Normandiji, došao u Englesku 1200. godine, propovijedati riječ Gospodnju, i da su njegove propovijedi pratila mnoga divna čuda. Bio je vrlo revan u korist nedjelje. Ovako Hoveden kaže:—

„U Londonu, kao i na mnogim drugim mjestima širom Engleske, on je utjecao svojim propovijedanjem, tako da se od tada pa nadalje ljudi nisu usuđivali držati stvari u trgovinama izložene za prodaju na Gospodnji dan.”²

Međutim Hoveden nam kaže da je „neprijatelj čovječanstva protiv ovog Božjeg čovjeka podigao sluge bezakonja”, a izgleda da pošto nije imao zapovijed za nedjelju je bio u teškoj položaju. Povjesničar nastavlja:—

„Ipak, spomenuti opat, budući cenzuriran od strane Sotoninih službenika, nije više želio da svojim propovijedanjem uznemirava prelate Engleske,

¹ Morer, str. 288; Heylyn, dio 2, pogl. vii. odlomak 6.

² Roger de Hoveden's Annals, Bohn's ed., svezak ii. str. 487.

već se vratio u Normandiju, u svoje mjesto odakle je došao.”¹

Međutim, Eustace, iako odbijen, nije pomišljao odustati od nadmetanja. Nije imao nikakvu zapovijed od Gospoda kada je prvi put došao u Englesku. Ali jednogodišnji boravak na kontinentu bio je dovoljan da osigura ono što mu je nedostajalo. Hoveden nam priča kako se sljedeće godine vratio s potrebnim propisom:—

„Iste godine [1201], Eustace, opat iz Flayea, vratio se u Englesku, i propovijedajući u njoj riječ Gospodnju od grada do grada, i od mjesta do mjesta, zabranio je svima sprovoditi prodaju robe na Gospodnji dan. Jer je rekao da je propisana zapovijed, o svetkovanju Gospodnjeg dana, sišla s Neba:—

„SVETA ZAPOVIJED O GOSPODNJEM DANU,

„Koja je sišla s Neba u Jeruzalem, i nađena je na oltaru Svetog Šimuna, na Golgoti, gdje je Krist bio razapet za grijeh svijeta. Gospod je poslao ovu poslanicu, koja je bila nađena na oltaru Svetog Šimuna, i gledavši u nju, tri dana i tri noći, neki ljudi padoše na zemlju moleći za milost Božju. A poslije trećeg sata, ustade patrijarh, i Archarias, nadbiskup, te otvoriše svitak, i primiše svetu poslanicu od Boga. A kada su je uzeli, našli su u njoj napisano sljedeće:

„Ja sam Gospod, koji vam zapovijedam da slavite sveti Gospodnji dan, a vi ga niste držali, i niste se pokajali za svoje grijeh, kao što sam rekao u svom evanđelju, „Nebo i zemlja će proći, ali moji riječi neće proći”. S obzirom da sam vam propovijedao pokajanje i popravlanje života, vi mi niste vjerovali, poslao sam protiv vas neznabošce, koji su krv vašu prolili na zemlji; a ipak vi niste vjerovali; i, pošto niste držali Gospodnji dan svetim, nekoliko dana ste trpjeli glad, ali sam vam ubrzo dao sitost, a poslije toga činili ste još gore. Još jednom, moja je volja, da nitko, od devetog sata u subotu do izlaska sunca u ponedjeljak, ne radi ništa osim onoga što je dobro.’

¹ Id. Ib.

„I ako netko tako učini, neka se epitimijom iskupi za to. A ako ne poslušate ovu zapovijed, zaista, kažem vam, i zaklinjem vam se prijestoljem svojim, i kerubinima koji čuvaju moj sveti prijesto, da vam neću davati svoje zapovijedi nijednom drugom poslanicom, već ću otvoriti nebesa, i umjesto kiše će padati na vas kamenje, i drva, i vrela voda, tijekom noći, da nitko ne može poduzeti mjere predostrožnosti protiv toga, i da tako uništim sve zle ljude.”

„Ovo vam kažem; za sveti Gospodnji dan, umrijet ćete, i za ostale praznike mojih svetih koje niste svetkovali: poslat ću na vas zvijeri koje imaju glave lavovske, kosu žensku, repove deve i one će biti tako grabljive da će proždirati vaše meso, a vi ćete čeznuti da pobjegnute u grobove mrtvih i da se sakrijete zbog straha od zvijeri; i oduzet ću svjetlost suncu pred vašim očima, i poslan ću tamu na vas, da ne možete vidjeti, dok ubijate jedni druge, i da bih mogao ukloniti od vas lice svoje, i da vam se ne smilujem. Jer ću spaliti tijela i srca vaša i svih onih koji ne svetkuju Gospodnji dan.”

„Čujte glas moj, da ne izginete u zemlji, zbog svetog Gospodnjeg dana. Odstupite od zla, i pokažite pokajanje za svoje grijehе. Jer, ako to ne učinite, propast ćete kao Sodoma i Gomora. Sada, znajte da ste spašeni molitvama presvete majke moje, Marije, i presvetih anđela, koji se svakodnevno mole za vas. Dadoh vam pšenice i vina u izobilju, i ni zbog toga me niste poslušali. Jer udovice i siročad svakodnevno vape k vama, i prema njima ne pokazujete milosti. Neznabošci pokazuju milost, a vi nikako. Drveće koje donosi plod, učinit ću da se osuši zbog grijehа vaših; rijeke i izvori neće davati vodu.”

„Dao sam vam zakon na gori Sinajskoj, koji niste držali. Dao sam vam svojim rukama zakon koji niste držali. Radi vas sam rođen u svijetu, a moj praznik niste poznavali. Pošto ste zli ljudi, niste držali Gospodnji dan uskrsnuća mog. Desnicom svojom kunem vam se da ako ne budete držali Gospodnji dan i svete praznike moje, poslan ću na vas neznabožačke narode da vas pobiju. Da li se i dalje bavite poslovima drugih i ne uzimate u obzir ovo? Zbog toga ću poslani na vas još gore zvijeri, koje će proždrijeti grudi vaših žena. Proklet ću one koji su na Gospodnji dan učinili zlo.”

„Proklet ću one koji postupaju nepravedno prema svojoj braći. Proklet ću one koji nepravedno sude siromasima i siročadi na zemlji. Jer mene napuštate, i slijedite kneza ovoga svijeta. Obratite pažnju na moj glas, i

imat ćete blagoslov milosti. Ali vi ne prestajete sa svojim lošim djelima, niti s djelima đavola. Pošto ste krivi za krivokletstvo i preljube, zato će vas narodi opkoliti, i kao zvijeri će vas proždrijeti.”¹

Da je takav dokument zaista bio donijet u Englesku u to vrijeme, i to na način koji je ovdje opisan, toliko je opširno potvrđeno da ne ostavlja nikakvu sumnju.² Matthew Paris je, kao i Hoveden, zapravo bio Eustaceov suvremenik. Hoveden točno pripada dvanaestom stoljeću, jer je umro ubrzo nakon dolaska Eustacea sa svojim svitkom. Međutim Matthew Paris pripada trinaestom, pošto je bio tek mlad onda kada je ovaj svitak (1201. A. D.) bio donijet u Englesku. Obojica imaju visoku reputaciju za istinitost. Govoreći o piscima tog stoljeća, Mosheim svjedoči o vjerodostojnosti Matthew Parisa:—

„Među povjesničarima *prvo mjesto* pripada Matthew Parisu, piscu *najviših zasluga*, i po *znanju* i po *razboritosti*.”³

A dr. Murdock kaže za njega:—

„On se smatra najboljim povjesničarem Srednjeg Vijeka, učen, nezavisan, pošten i razuman.”⁴

Matthew Paris priča o povratku opata Eustachiusa (kako on piše njegovo ime) iz Normandije, te nam daje kopiju svitka koji je donio, i izvještaj o njegovom padu s Neba,

¹ Hoveden, svezak ii. str. 526–528.

² Vidjeti Matthew Paris's *Historia Major*, str. 200, 201, izdanje 1640; Biniius' *Councils*, 1201, svezak iii. str. 1448, 1449; *Concilia Maginæ Britannie et Hibernæ*, svezak i. str. 510, 511, London, 1737; Sir David Dalrymple's *Historical Memorials*, str. 7,8, izdanje 1769; Heylyn's *History of the Sabbath*, ii dio, pogl. vii. odlomak 5; Morer's *Lord's Day*, str. 288–290; Hessej's *Sunday*, str. 90, 321; Gilfillan's *Sabbath*, str. 399.

³ Maclaine's *Mosheim*, stoljeće xiii. dio ii. pogl. i. odlomak 5.

⁴ Murdock's *Mosheim*, stoljeće xiii. dio ii. pogl. i. odlomak 5, bilješka 19.

kako je ispričao sam opat. On nam također govori kako je opat došao do njega, prateći povijest svitka od trenutka kada je patrijarh skupio hrabrosti da ga uzme u svoje ruke, do vremena kada je našem opatu naređeno da ga donese u Englesku. Ovako on kaže:—

„Ali kada su patrijarh i svećenstvo cijele svete zemlje pažljivo ispitali sadržaj ove poslanice, pri zajedničkom razmatranju je odlučeno da se poslanica pošalje na procjenu Rimskom biskupu, uviđajući da će sve što on odredi da se učini, zadovoljiti sve. A kada je poslanica konačno došla do gospodara pape, on je odmah postavio glasnike, koji su bili poslani po raznim krajevima svijeta, propovijedajući svugdje doktrinu ove poslanice, Gospod je radio s njima potvrđujući njihove riječi znakovima koji su slijedili. Među kojima opat iz Flaya, po imenu Eustachius, pobožan i učen čovjek, koji je ušavši u kraljevstvo Engleske, zablistao mnogim čudima.”¹

Sada znamo čime se opat bavio tijekom godine u kojoj je bio odsutan iz Engleske. Svojom prvom misijom u Engleskoj nije mogao utvrditi svetost prvog dana, jer nije imao božanski nalog za to. Zbog toga se povukao iz misije dovoljno dugo da obavijesti „gospodara papu” o neophodnosti i hitnosti ovog slučaja. Međutim kada je došao po drugi put donio je božanski nalog za nedjelju, a s njim i nalog pape, koji ga

¹ Matthew Paris's *Historia Major*, str. 201. Njegove riječi su: „Cum autem Patriarcha et clerus omnis Terrae sanctae, hunc epistolae tenorem diligenter examinassent; communi omnium deliberatione decretum est, ut epistola ad iudicium Romani Pontificis transmitteretur; quatenus, quicquid ipse agendum decrevit, placet universis. Cumque tandem epistola ad domini Papae notitiam pervenisset, continuo paedicatorum ordinavit; qui per diversas mundi partes profecti, praedicaverunt ubique epistolae tenerem; Domino cooperante et sermonem eorum confirmante, sequentibus signis. Inter quos Abbas de Flai nomine Eustachius, vir religiosus et literali scientia eruditus, regnum Angliae aggressus: multis ibidem miracul's corruscavit.”—*Library of Harvard College*.

je ovlastio da to objavi narodu, te ih je obavijestio da su ga Njegovoj Svetosti iz Jeruzalema poslali oni koji su vidjeli da pada s Neba. Da je Eustace sam sastavio ovaj dokument, a zatim krivotvorio nalog od pape, za nekoliko mjeseci bi se otkrila prevara. Međutim njihova iskrenost nikada nije bila dovedena u pitanje, što pokazuje očuvanje ovog svitka od strane najboljih povjesničara tog vremena. Stoga odgovornost za ovaj svitak nalazimo direktno kod pape iz Rima. Izjava pape da ga je primio iz ruku onih koji su ga vidjeli kako pada s Neba je garancija koju je Njegova Svetost dala narodu da je svitak došao od Boga. Povjesničari koji su tada živjeli, koji su zabilježili ovu transakciju, mogli su se uvjeriti da je Eustachius donio svitak od pape; i povjerovali su papinoj izjavi da ju je primio s Neba. Bio je to Inocent III koji je u to vrijeme bio papa, o kome Bower ovako govori:—

„Inocent je bio savršeno kvalificiran da uzdigne papsku moć i autoritet na najviši nivo, i vidjet ćemo ga kako koristi, uz sjajno obraćanje, svaku priliku koja se pružala da ispuni taj cilj.”¹

Još jedan ugledni autoritet daje ovu izjavu:—

„Vanjske okolnosti njegovog vremena također su doprinijele Inocentovim pogledima i omogućile mu da svoj pontifikat učini najupečatljivijim u analima Rima; kulminirajuća točka svjetovne, kao i duhovne prevlasti Rimske stolice.”²

„Njegov pontifikat može se s pravom smatrati periodom najveće moći Rimske stolice.”³

¹ History of the Popes, svezak ii. str. 535.

² M'Clintock and Strong's Cyclopedía, svezak iv. str. 590.

³ Id. svezak iv. str. 592.

Gusta tama Mračnog Doba još uvijek je pokrivala zemlju kada je taj pontifeks sjeo na papški prijesto koji je papstvo podigao na najvišu visinu. Ovdje treba spomenuti dvije činjenice vrijedne puno pažnje:—

1. Prvi akt papske uzurpacije bio je preko edikta u korist nedjelje.¹

2. Najviši vrhunac papske uzurpacije obilježen je papinim činom davanja božanskog propisa za svetkovanje nedjelje.

Misija Eustacea bila je posvjedočena čudima koja su bila vrijedna ispitivanja onih koji vjeruju u svetost prvog dana jer su tako vjerovali njihovi očevi. Ovdje oni mogu saznati što se radilo u proteklih šest stoljeća, da učvrste ove ideje u glavama svojih očeva. Eustace je došao u York, na sjeveru Engleske, i susrevši se s časnim prijemom,

„Propovijedao je riječ Gospodnju i na Gospodnji dan i na druge praznike, te propisivao narodu pokoru i davao oprostjenje, pod uvjetom da ubuduće odaju dužno poštovanje Gospodnjem danu i drugim praznicima svetaca, ne radeći tih dana nikakav ropski posao.”²

„Na to su se ljudi, koji su bili poslušni Bogu, pri njegovoj propovijedi, zavjetovali pred Bogom da ubuduće, na Gospodnji dan, neće ništa ni kupovati ni prodavati, osim, možda, namirnice i piće putnicima ako naiđu.”³

Opat je također sudjelovao u prikupljanju milostinje u korist siromašnih, te je zabranio korištenje crkava za prodaju dobara i za građanske parnice. Na to se kralj umiješao na sljedeći način:—

¹ Vidjeti 274. stranu ovog djela.

² Hoveden, svezak ii. str. 528.

³ Hoveden, svezak ii. str. 528.

„Shodno tome, budući da se neprijatelj čovječanstva razljutio zbog ovih i drugih upozorenja ovog svetog čovjeka, stavio je u srce cara i knezova tame da zapovjede da svi koji se pridržavaju prethodno navedenih doktrina, a naročito svi oni koji budu odobravali prodaju na Gospodnji dan, trebali bi biti izvedeni pred kraljev sud pravde, kako bi došlo do zadovoljenja u pogledu svetkovanja Gospodnjeg dana.”¹

Prodaja se izgleda, na Gospodnji dan, održavala u crkvama, a Eustace je pokušavao to suzbiti kada je zabranio prodaju dobara u crkvama. A sada da bi se potvrdio autoritet svitka i neutraliziralo protivljenje kralja, objavljena su neka izuzetna čudesa. Svitak je zabranjivao rad „od devetog sata (to je 15 sati) u subotu do izlaska sunca u ponedjeljak”. Sada pročitajte što se dogodilo neposlušnima:—

„Jedne subote, neki stolar iz Beverlya, koji je, poslije devetog sata dana, protivno zdravom savjetu svoje supruge, dok je pravio drveni klin, pao na zemlju, paraliziran. A također žena, pletilja, koja je poslije devetog sata, u subotu, u želji da završi dio tkanine, uporna u tome, pala na zemlju paralizirana, i izgubila glas. U Raffertonu također, selu Gospodara Rogera Arundela, čovjek je napravio sebi štrucu i ispekao je ispod peke, poslije devetog sata u subotu, te je jeo, i dio ostavio do jutra, ali kada ju je prelomio na Gospodnji dan iz nje je krenula krv; i tko je to vidio, svjedoči, i njegovo svjedočanstvo je istinito.

„Isto tako, u Wakefeldu, jedne subote, dok je mlinar, poslije devetog sata, mljeo svoj kukuruz, iznenada je, umjesto brašna, izašla tolika bujica krvi, da je posuda koja je stavljena ispod bila skoro puna krvi, a vodički kotač je stajao nepomičan, usprkos jakom naletu vode; i oni koji su to vidjeli čudili su se tome govoreći, ‘Poštedi nas, O Gospode, poštedi narod svoj!’

„Također, u Lincolnshireu jedna žena je pripremila malo tijesta, i odnijevši ga u rernu poslije devetog sata u subotu, stavila ga je u rernu, koja je tada bila vrlo vruća; ali kada ga je izvadila, našla ga je sirovog, pri čemu

¹ Id. str. 529.

ga je opet stavila u peć, koja je bila vrlo vruća; i, kako sutradan, tako i u ponedjeljak, kada je pretpostavljala da će naći pečene štruce, našla je sirovo tijesto.

„U istom okrugu također, kada je neka žena pripremila svoje tijesto, namjeravajući ga odnijeti u peć, njen muž joj reče, ‘subota je, a već je deveti sat, stavi ga na stranu do ponedjeljka’; na što je žena, pokoravajući se svom mužu, učinila kako je on zapovjedio; i tako, pokrivši tijesto lanenom krpom, sutradan je došavši da pogleda tijesto, da vidi da nije, dižući se, zbog kvasac koji je bio u njemu, prešlo preko ruba posude, ona tamo našla kruhove spremne božanskom voljom, i dobro pečene, bez ikakve vatre od stvari ovoga svijeta. Ovo je bila promjena koja je bila izvršena Njegovom desnicom na visini.”¹

Povjesničar žali jer su se ta čuda izgubila u narodu i jer su se više bojali kralja nego Boga, pa su se „kao pas na svoju bljuvotinu, vratili prodaji na Gospodnji dan”.² Takav je bio prvi pokušaj u Engleskoj nakon pojavljivanja Sv. Petra, 1155. A. D., da bi se osigurao božanski autoritet za svetkovanje nedjelje. „To pokazuje”, kako Morer neobično primjećuje, „koliko su ljudi bili marljivi u to vrijeme da se ovaj veliki dan svečano obilježi”.³ A Gilfillan, koji imao priliku spomenuti priču o svitku s Neba, nema niti jedne riječi osude za pobožnu prevaru u ime nedjelje, već on jednostavno kaže za našeg opata, „Ova revna osoba”.⁴

Dvije godine nakon dolaska Eustacea u Englesku sa svojim svitkom, 1203. A. D., održan je bio sabor u Škotskoj u vezi s uvođenjem i uspostavljanjem Gospodnjeg dana u tom kraljevstvu.⁵ Svitak koji je pao s Neba da bi nadoknadio

¹ Hoveden, svezak ii. str. 529, 530.

² Id. Ib.

³ Dialogues, itd. str. 290.

⁴ Gilfillan's Sabbath, str. 399.

⁵ Binus's Councils, svezak iii. str. 1448, 1449; Heylyn, ii dio, pogl. vii.

nedostatak biblijskog svjedočanstva u korist ovog dana, bio je zadivljujuće prilagođen ciljevima ovog sabora, iako nas dr. Heylyn obavještava da su Škoti bili toliko spremni da se podrede papinim željama da su svitak s Nebeskog dvora i prateća čuda bili nepotrebni.¹ No ipak, Morer tvrdi da je svitak zapravo bio napravljen u sljedećoj prilici:—

„U tu svrhu ponovo je napravljen i pročitao na saboru u Škotskoj, održanom pod [papom] Inocentom III, ... 1203. A. D., u vrijeme kralja Williama, koji je ... donio zakon da se subota od dvanaest u podne treba smatrati svetom, i da se nitko ne smije baviti onim svjetovnim poslovima koji su zabranjeni na praznike. Kao i to da se prilikom zvonjenja zvona, narod angažira u svetim djelovanjima, odlasku na propovijedi i slično, te da tako nastavi do ponedjeljka ujutro, kažnjavajući one koji bi činili suprotno. Oko 1214. godine, što je jedanaest godina kasnije, Alexander III, škotski kralj, ponovo je u parlamentu u Sconeu donio zakon da nitko ne smije pecati ni u jednoj vodi, od subote poslije večernje molitve do izlaska sunca u ponedjeljak, što je kasnije potvrdio Kralj James I.²

Čini se da se svetost ovog papskog Gospodnjeg dana lakše utvrdila uzimajući sa sobom dio drevnog Šabata. Rad na uspostavljanju ove ustanove svugdje je napredovao. O Engleskoj čitamo:—

„1237. A. D., kada je Henry III bio kralj, a Edmund de Abendon nadbiskup od Canterburya, donijet je bio zakon, koji je zahtijevao da svaki svećenik zabrani svojim župama da obavljaju poslove prodaje na Gospodnji dan, i da napuštaju crkvu, gdje bi se trebali sastajati i provoditi dan u molitvi i slušanju riječi Božje. I to pod prijetnjom izopćenja.”³

odlomak 7.

¹ Heylyn, dio ii. pogl. vii. odlomak 7

² Dialogues on the Lord's Day, str. 290, 291.

³ Id. str. 291.

O Francuskoj nam je rečeno:—

„Sabor u Lyonu zasjedao je oko 1244. godine, te je odvratio ljude od njihovog uobičajenog posla na Gospodnji dan i druge praznike pod prijetnjom crkvenih kazni.”

1282. A. D.. Sabor u Angeirsi u Francuskoj „zabranjuje mlinarima da melju svoj kukuruz na vodi ili na drugi način od subote uvečer do nedjelje uvečer”.¹

Ni Španjolci nisu nazadovali u ovom poslu:—

1322. A. D.. Ove godine „sazvan je sabor u Valladolidu u Kastilji, a zatim je potvrđeno ono što je ranije zahtijevano, da se ‘nitko ne treba baviti poljoprivredom, niti se baviti bilo kakvim mehaničkim poslom na Gospodnji dan, ili na neki drugi sveti dan, a gdje je bilo potrebe za nužno djelo ili djelo dobročinstva, župni službenik je trebao prosuditi.’”²

Upravitelji crkve i kraljevstva Engleske bili su marljivi u uspostavljanju svetosti ovog dana. Ipak, sljedeći zakoni pokazuju da oni nisu bili upoznati s bilo kakvom biblijskom zapovijedi koja bi naredila njegovo svetkovanje:—

1358. A. D.. „Istippe, nadbiskup od Canterburya, s velikom brigom i revnošću, ovako se izražava: ‘Iz odnosa s vjerodostojnim osobama saznajemo da je u raznim mjestima naše pokrajine prevladao jedan vrlo rđav, čak i proklet običaj, da se održavaju vašari i prodaje na Gospodnji dan... Stoga, na osnovu kanonske poslušnosti, strogo propisujemo i zapovijedamo vašem bratstvu, da ako nađete svoj narod da griješi u onome što je prethodno rečeno, odmah opomenite ili učinite da budu opomenuti da se uzdrže od odlaska u trgovinu ili na vašare na Gospodnji dan... A što se tiče onih koji su tvrdoglavi i govore ili djeluju protiv vas u ovom konkretnom slučaju, morate nastojati da ih obuzdate crkvenim kaznama i svim zakonskim sredstvima zaustavite te razuzdanosti.’”

¹ Id. str. 275.

² Id. Ib.

„Niti je građanska vlast šutjela; otprilike u to vrijeme kralj Edward je donio zakon da se vuna ne smije izlagati na tržnici nedjeljom i drugim svečanim praznicima u toku godine. U vrijeme vladavine Kralja Henrya VI, kada je dr. Staford bio nadbiskup od Canterburya 1444. A. D., odlučeno je da se vašari i prodaje više ne održavaju u crkvama i crkvenim dvorištima na Gospodnji dan, ili druge praznike, osim u vrijeme žetve.”¹

Zapazite da su se nedjeljom u Engleskoj vašari i prodaje održavali u crkvama kao kasne 1444.! A čak i poslije ovoga su takvi vašari bili dozvoljeni u vrijeme žetve. Na europskom kontinentu se uporno poticalo na svetost nedjelje. Sabor Bourgesa apelira na njeno svetkovanje na sljedeći način:—

1532. A. D.. „Gospodnji dan i drugi praznici su ustanovljeni sa svrhom, da bi se vjerni Kršćani koji se uzdržavaju od vanjskog rada mogli slobodnije i s većom pobožnošću posvetiti bogosluženju.”²

Međutim, izgleda da nisu bili svjesni činjenice da je bogosluženje isprazno kada se strahu Božjem uči ljudskim propisima.³ Sabor u Rheimsu, koji je zasjedao sljedeće godine, donio je ovaj dekret:—

1533. A. D.. „Neka se narod okuplja u svojim župnim crkvama na Gospodnji dan i druge praznike, i neka bude prisutan na misi, propovijedima i večernjim službama. Neka se nitko tijekom ovih dana ne odaje igrama ili zabavama, a naročito za vrijeme službe.” Te povjesničar dodaje: „Iste godine drugi sabor u Toursu naredio je da se Gospodnji dan i drugi praznici revno svetkuju pod prijetnjom izopćenja.”⁴

¹ Id. str. 293, 294.

² Id. str. 279.

³ Iza. 29:13; Mt. 15:9.

⁴ Morer, str. 280.

Sabor koji je zasjedao sljedeće godine je na sljedeći način iskreno priznao božansko porijeklo Šabata i ljudsko porijeklo praznika koji ga je zamijenio:—

1584. A. D.. „Neka svi Kršćani zapamte da je sedmi dan posvećen od Boga, i da je primljen i svetkovan, ne samo od Hebreja, već i od svih drugih koji kažu da se klanjaju Bogu; iako smo mi Kršćani promijenili njihov Šabat u Gospodnji dan. Dakle, dan koji treba svetkovati uzdržavanjem od svih svjetovnih poslova, parnica, ugovora, transporta itd., te posvećenjem ostatka uma i tijela, u razmišljanju o Bogu i božanskim stvarima, ne trebamo činiti ništa osim djela milosrđa, izgovaranja molitava i pjevanja psalama.”¹

Na ovaj način smo pratili svetkovanje nedjelje u Katoličkoj crkvi sve do perioda poslije Reformacije. Da je to bila ljudska uredba koja je uzurpirala mjesto Biblijskog Šabata, najjasnije je priznato od strane sabora koji je posljednji citiran. Ipak, oni se nastoje iskupiti za svoje kršenje Šabata tako što provode nedjelju u milosrđu, molitvama i psalmima: pravac koji je u današnje vrijeme prečesto usvojen da bi se opravdalo kršenje četvrte zapovijedi. Tko može čitati ovu dugačku listu nedjeljnih zakona, ne od „jednog Zakonodavca koji je u stanju spasiti i uništiti”, već od papa, careva i sabora, a da ne usvoji stav Neandera: „Praznik nedjelje, kao i svi drugi praznici, uvijek je predstavljao samo ljudsku uredbu?”

¹ Id. str. 281, 282.

POGLAVLJE XXI

TRAGOVI ŠABATA ZA VRIJEME MRAČNOG DOBA

Mračno doba definirano—Poteškoće u praćenju Božjeg naroda tijekom ovog perioda—Šabat uspješno potisnut u Katoličkoj crkvi pri kraju petog stoljeća—Svetkovatelji Šabata u Rimu oko 600. A. D.—Culdeesi iz Velike Britanije—Columbo vjerojatno svetkovatelj Šabata—Valdenzi—Njihova drevnost—Njihov širok opseg—Njihove karakteristike—Šabatni karakter jednog dijela ovog naroda—Važne činjenice o Valdenzima i Rimokatolicima—Drugi svetkovatelji Šabata—Katari—Arnoldisti—Pasagijani—Petrobrusi—Grgur VII oko 1074. A. D. osuđuje svetkovanje Šabata—Šabat u Konstantinopolju u jedanaestom stljeću—Dio Anabaptista—Svetkovatelji Šabata u području Abesinije i Etiopije—Armeni iz Istočne Indije—Šabat sačuvan tijekom Mračnog Doba od strane onih koji nisu bili u zajednici s Rimskom crkvom.

Dolaskom Rimskog biskupa na vrhovnu vlast počelo je Mračno Doba;¹ i kako je on postajao sve snažniji, tama se sve više spuštala na svijet. Najviše uzdignuće papske moći obilježava posljednja točka u Mračnom Dobu prije prvog nejasnog početka slabog svjetla.² Ta moć je prema proviđenju oslabljena kao priprema za reformaciju u šesnaestom stoljeću, kada je svjetlost nadolazećeg dana počela vidno rastjerivati gustu tamu koja je prekrivala zemlju. Poteškoća u praćenju pravog Božjeg naroda kroz ovaj period dobro je izložena u

¹ G. Croly kaže: „S titulom ‘Sveopći biskup’, počeli su i moć papstva i Mračno Doba.”—*Croly on the Apocalypse*, str. 173.

² M’Clintock and Strong’s *Cyclopedia*, svezak iv. str. 591.

sljedećim riječima Benedicta:—

„Pošto je jedva ostao ijedan dio njihove povijesti, sve što o njima znamo je iz izvještaja njihovih neprijatelja, koji su uvijek bili sastavljeni u stilu osude i pritužbe; i bez kojih ne bismo znali da su milioni njih postojali. Bila je ustaljena politika Rima da izbriše svaki trag protivljenja njenim doktrinama i dekretima; sve heretičko, bilo da se radi o ličnostima ili spisima, čime bi vjerni mogli biti kontaminirani i odvedeni na stranputicu. U skladu s ovom njihovom čvrstom odlukom, sve knjige i zapisi njihovih protivnika su bili traženi i bacani u vatru. Prije nego što je tiskarska mašina bila otkrivena u petnaestom stoljeću, sve knjige su bile pisane perom; kopija je, naravno, bilo toliko malo da je njihovo prikrivanje bilo mnogo teže nego što bi sada bilo; a ako bi nekolicina njih izmakla budnosti inkvizitora, ubrzo bi se istrošili i nestali. Nijedna od njih nije mogla biti primljena i sačuvana u javnim bibliotekama Katolika, zbog zuba vremena i ruku barbara kojima su svi dijelovi Europe u različitim periodima bili preplavljeni.”¹

Tijekom prvih pet vjekova Kršćanske ere došlo je do potiskivanja Šabata u onim crkvama koje su bile pod posebnom kontrolom Rimskog pape. Od tada moramo tražiti svetkovatelje Šabata van zajednice Rimske crkve. Predviđeno je da će Rimska sila oboriti istinu na zemlju.² Sveto Pismo predstavlja Božji zakon kao njegovu istinu.³ Mračno Doba je bilo rezultat djelovanja ovog velikog otpadništva. Tama je bila toliko gusta i sveprožimajuća, da je čista Božja istina bila manje više zamagljena čak i kod pravih Božjih ljudi u njihovim povučenim mjestima.

Oko 600. godine, kao što smo vidjeli, u samom gradu Rimu postojala je grupa Kršćana koja je svetkovala Šabat i

¹ History of the Baptist Denomination, str. 59, izdanje 1849.

² Dan. 8:12.

³ Ps. 119:142, 151.

koja je bila vrlo stroga u svetkovanju četvrte zapovijedi. Za njih se pričalo da su ovome pridružili strogo uzdržavanje od rada nedjeljom. Međutim, dr. Twisse, učeni pisac prvog dana koji je posebno ispitaio zapise u vezi njih, tvrdi da se ovo svetkovanje nedjelje odnosilo na „druge osobe, različite od prethodnih”. Ovi svetkovatelji Šabata nisu bili Rimokatolici, a papa ih je snažno osudio.

Kršćani Velike Britanije, prije Augustinove misije u toj zemlji, 596. A. D., nisu bili podčinjeni Rimskom biskupu. Bili su u velikoj mjeri biblijski Kršćani. Ovako su opisani:—

„Škotska crkva, kada se prvi put srela s okom civilizacije, nije bila Rimski, pa čak ni prelatski. Kada je monah Augustin sa svojih četrdeset misionara, u vrijeme Saksonske Heptarhije, došao u Britaniju pod okrilje Grgura, biskupa Rima, kako bi obratio barbare Saksonce, zatekao je sjeverni dio otoka već prilično ispunjen Kršćanima i Kršćanskim ustanovama. Ti Kršćani su bili Culdessi, čije je glavno sjedište bio mali otok Hi ili Iona, na zapadnoj obali Škotske. Irski prezbiter, Columba, osjećajući da ga pokreće misionarska revnost, i nesumnjivo znajući u kakvom su bijednom stanju divlji Škoti i Pikti 565. godine poveo je sa sobom dvanaest drugih misionara i otišao u Škotsku. Oni su postavili svoje prebivalište na malom otoku koji je upravo spomenut, i od tog trenutka postali su misionari cijele Škotske, a čak su prodrli i u Englesku.¹

Ljudi na jugu Engleske koje su obratili Augustin i njegovi pomoćnici, i oni na sjeveru koji su bili pridobijeni radom Culdeesa, ubrzo su se sreli, dok je Kršćansko osvajanje napredovalo s obje strane; a kada su se okupili, ubrzo se vidjelo da se Rimsko i Culdeesko Kršćanstvo vrlo jasno razlikuju u mnogim aspektima. Culdessi su, uglavnom, imali jednostavan i izvorni oblik Kršćanstva, dok je Rim predstavljao ogromnu akumulaciju praznovjerja, te je bio odjeven u svoj dobro poznati raskoš.²

¹ M'Clintock and Strong's Cyclopeda, svezak ii. str. 600, 601; D'Aubigne's History of the Reformation, knjiga xvii.

² M'Clintock and Strong's Cyclopeda, svezak ii. str. 601.

Culdessi su otišli na Ionu da bi u tišini, uz razmišljanje, učenje i molitvu, mogli da se osposobe za odlazak u svijet kao misionari. Zaista, Iona je bila velika misionarska ustanova, gdje su obučavani propovjednici koji su evangelizirali primitivna plemena Škotske za vrlo kratko vrijeme. Obavljanje ovakvog djela za manje od pola stoljeća podrazumijeva apostolsku aktivnost, čistoću i uspjeh.¹

Poslije uspjeha Augustina i njegovih monaha u Engleskoj, Culdessi su se zatvorili u granice Škotske, te su se stoljećima odupirali svim naporima Rima da ih pridobije. Međutim, na kraju su ih zbacili vlastiti vladari.²

Postoje jaki usputni dokazi da je Columba, vodeći svećenik svog vremena među Culdessima, bio svetkovatelj drevnog Šabata iz Biblije. O ovoj temi citiram dva uzorna autora Rimokatolika. Oni sigurno nemaju motiva da ove riječi što ja ovdje citiram, lažno stavljaju u usta Columba, jer tvrde da je svetac, i nisu prijatelji Biblijskog Šabata. Niti se može vidjeti kako je Columba mogao upotrijebiti ove riječi s takvim zadovoljstvom, kao što je očigledno učinio na samrti, da je cijelog svog života bio kršitelj drevnog Gospodnjeg dana od odmora. Evo riječi dr. Alvana Butlera:—

„Nastavivši ulagati svoje napore u Škotskoj trideset četiri godine, on je jasno i otvoreno prorekao svoju smrt, a u subotu devetog lipnja rekao je svom učeniku Diermitu: ‘Ovaj dan se zove Šabat, to jest dan odmora, i to će mi zaista i biti; jer će to okončati moje napore.’”³

Drugi istaknuti Katolički pisac na ovaj način nam daje njegove riječi na samrti:—

¹ Id. Ib.

² Id. Ib.

³ Butler's Lives of the Fathers, Martyrs, and principal Saints, članak, St. Columba, 597 A. D..

„Danas je subota, dan koji Sveto Pismo naziva Šabat ili odmor. I to će zaista biti moj dan odmora, jer će biti posljednji u mom teškom životu.”¹

Ove riječi pokazuju: 1. Da je Columba vjerovao da je subota pravi Biblijski Šabat. 2. Da nije vjerovao da je Šabat promijenjen u nedjelju. 3. Da je ovo ispovijedanje vjere u pogledu Biblijskog Šabata izvršeno s očiglednim zadovoljstvom, iako je bio na samrti. Da li je bilo koji čovjek zagovornik prvog dana ikada sa zadovoljstvom na samrtnoj postelji ponovio činjenicu da je subota Biblijski Šabat?

Međutim, Gilfillan citira ove Columbine riječi izgovorene u ime nedjelje! Dajući spisak uglednih ljudi koji su tvrdili da je Šabat promijenjen, ili koji su nedjelju nazvali Šabatom, te poučavali da je treba držati kao dan svetog odmora, on ovako citira Columbu:—

„Columbino svjedočanstvo je posebno interesantno, jer izražava osjećanja srca u trenutku koji ispituje iskrenost vjere i vrijednost vjeroispovijedi: ‘Ovaj dan’, rekao je on svom sluzi, ‘u svetoj knjizi se zove Šabat, to jest odmor; i zaista će mi biti Šabat, jer je to za mene posljednji dan ovog mukotrpnog života, dan u koji ću se odmoriti (sabatirati), poslije svih mojih napora i nevolja, jer u ovu nadolazeću svetu noć Gospodnju (*Dominica nocte*), u ponoć, ja ću, kako govori Sveto Pismo, otići putem svojih očeva’.”²

Međutim, ovaj dan za koji je Columba rekao da će „mu zaista biti Šabat” nije bila nedjelja već subota.

Među neistomišljenicima iz Rimokatoličke crkve u periodu Mračnog Doba, na prvom mjestu su možda Valdenzi, kako po svojoj drevnosti, tako i po širokom opsegu njihovog

¹ The Monks of the West, svezak ii. str. 104.

² Gilfillan's Sabbath, str. 389.

utjecaja i doktrine. Benedict citira njihove neprijatelje u pogledu drevnosti njihovog porijekla:—

„Već smo primijetili od Claudiusa Seyssela, papskog nadbiskupa, da je jedan Leon optužen za nastanak Valdenske hereze u dolinama, u vrijeme Konstantina Velikog. Kada su te stroge mjere proizašle od cara Honorija protiv onih što ponovo krštavaju, Baptisti su napustili sjedište bogatstva i moći, i potražili odstupnicu u napuštenim predjelima i u dolinama Pijemonta; a to posljednje spomenuto mjesto je posebno postalo njihova odstupnica od carskog ugnjetavanja.”¹

Dean Waddington citira sljedeće od Rainera Sacchoa, papskog pisca, koji je imao najbolja sredstva za dobivanje informacija o njima:—

„Ne postoji tako opasna sekta kao što su Leonisti, iz tri razloga: prvo, ona je najstarija—neki kažu stara koliko i Silvester [papa u Konstantinovo vrijeme], drugi koliko i sami apostoli. Drugo, vrlo je široko rasprostranjena: Nema zemlje u kojoj nije stekla neko uporište. Treće, dok su druge sekte svjetovne i bogohulne, oni su zadržali potpunu pobožnost; oni žive pravedno pred ljudima i ne vjeruju u ništa vezano za Boga što nije dobro.”²

G. Jones daje mišljenje Sacchoa na sljedeći način:—

„Njihovi neprijatelji potvrđuju njihovu veliku drevnost. Reiner Saccho, inkvizitor i jedan od njihovih najokrutnijih progonitelja, koji je živio samo osamdeset godina poslije Waldoa [1160. A. D.], priznaje da su Valdenzi jako napredovali pet stotina godina prije tog propovjednika. Gretser, Isusovac, koji je također pisao protiv Valdenza i koji je u potpunosti ispitao tu temu, ne samo da priznaje njihovu veliku drevnost, već ističe svoje čvrsto uvjerenje da su Toulousiansi i Albigenzi osuđeni 1177. i 1178. godine, bili nitko drugi do Valdenzi.”³

¹ Id. str. 22, 23.

² Waddington's History of the Church, dio iv. pogl. xviii.

³ Jones's History of the Church, svezak ii. pogl. v. odlomak 1.

Jortin locira njihovo povlačenje u divljinu Alpa na sljedeći način:—

„601. A. D.. U sedmom stoljeću, Kršćanstvo je prenošeno u Kinu od strane Nestorijana; a Valdenzi, koji su se gnušali papških uzurpacija, navodno su se naselili u dolinama Pijemonta. Monaštvo je nevjerovatno cvjetalo, a monasi i pape su bili u najčvršćoj zajednici.”¹

Predsjednik Edwards kaže:—

„Neki od papških pisaca i sami priznaju, da se ovaj narod nikada nije podčinio Rimskoj crkvi. Jedan od papških pisaca, govoreći o Valdenzima, kaže, hereza Valdenza je najstarija herezu na svijetu. Pretpostavlja se da su oni prvo otišli na ovo mjesto među planinama, da se sakriju od žestine neznabožackih progona koji su postojali prije Konstantina Velikog. I tako je žena pobjegla u pustinju od lica zmije. Otk. 12:6,14. ‘A ženi su dana dva krila velikog orla, da odleti u pustinju, na svoje mjesto, gdje će biti hranjena za vrijeme, vremena i pola vremena, od lica zmijjinog.’ Pošto su se ljudi tamo naselili, njihovo potomstvo se nastavilo [tamo] iz stoljeća u stoljeće; a budući, takoreći, prirodnim zidovima, kao i milošću Božjom, odvojeni od ostatka svijeta, oni nikada nisu sudjelovali u preplavljujućoj pokvarenosti.”²

Benedict navodi druge citate u vezi s njihovim porijeklom:—

„Teodore Belvedre, papski monah, kaže da je hereza oduvijek bila u dolinama. U predgovoru francuske Biblije prevoditelji kažu da su oni [Valdenzi] uvijek imali puno uživanje u nebeskoj istini sadržanoj u Svetom Pismu od kada su ih apostoli obogatili istom; imajući MSS, čuvali su cijelu Bibliju na svom materinjem jeziku iz generacije u generaciju.”³

Ovako govori Benedict o tome koliko su se oni raširili po zemljama Europe:—

¹ Jortin's *Eccl. Hist.*, svezak ii. odlomak 38.

² Edward's *Hist. of Redemption*, period iii. dio iv. odlomak 2.

³ *Hist. Bapt. Denom.*, str.33.

„U trinaestom stoljeću, prema izvještajima Katoličkih povjesničara, koji svi govore o Valdenzima u smislu pritužbi i ukoravanja, oni su osnovali pojedinačne crkve, ili su se raširili u kolonijama u Italiji, Španjolskoj, Njemačkoj, Nizozemskoj, Bohemiji, Poljskoj, Litvi, Albaniji, Lombardiji, Milanu, Romanji, Vicenzi, Firenci, Veleponetineu, Konstantinopolju, Filadelfiji, Sclavoniji, Bugarskoj, Diognitiji, Livoniji, Sarmatiji, Hrvatskoj, Dalmaciji, Britoniji i Pijemontu.”¹

A dr. Edgar ovako iznosi riječi starog povjesničara:—

„Valdenzi su se, kaže Popliner, proširili, ne samo kroz Francusku, već i kroz skoro sve europske obale, i pojavili su se u Galiji, Španjolskoj, Engleskoj, Škotskoj, Italiji, Njemačkoj, Bohemiji, Saksoniji, Poljskoj i Litvi.”²

Prema svjedočanstvu njihovih neprijatelja, oni su bili u izvjesnoj mjeri međusobno podijeljeni. Dr. Allix citira starog rimokatoličkog pisca koji kaže za onaj dio njih koji su se nazivali Katari:—

„Oni su također međusobno podijeljeni; tako da ono što neki od njih govore, drugi opet poriču.”³

I Crosby daje sličnu izjavu:—

„Postojalo je nekoliko sekta Valdenza ili Albigenza, kao što ima disidentna u Engleskoj. Neki od njih su poricali svako krštenje, drugi samo krštenje novorođenčadi. Da su mnogi od njih bili ovog drugog mišljenja, potvrđeno je bilo u nekoliko povijesnih izvještaja o ovom narodu, kako drevnim tako i suvremenim.”⁴

Neki od njihovih neprijatelja tvrde da oni odbacuju Stari Zavjet; međutim drugi, s mnogo većom istinitošću, svjedoče

¹ Id. str. 31.

² Variations of Popery, str. 52.

³ Eccl. Hist. of the Ancient Churches of Piedmont, str. 167.

⁴ History of the English Baptists, svezak i. pref. str. 35.

sasvim drugačije.¹ Ovako jedan Rimokatolički inkvizitor, kako ga citira Allix, svjedoči o onima u Bohemiji:—

„Oni mogu izgovoriti veliki dio Starog i Novog Zavjeta napamet. Oni preziru dekrete, i izreke i izlaganja svetih ljudi, i drže se samo teksta Svetog Pisma... [Kažu] da je Kristova i apostolska doktrina dovoljna za spasenje, bez ikakvih crkvenih uredbi i zakona. Da crkvene predaje nisu ništa bolje od predaja farizeja; i da je veći naglasak stavljen na poštovanje ljudskih predaja nego na držanje Božjeg zakona. Zašto svojim predajama kršite zakon Božji? ... Preziru sve odobrene crkvene običaje o kojima ne čitaju u evanđelju, kao što su svetkovanje Svijećnice, Cvjetne nedjelje, izmirenje pokajnika, obožavanje križa na Veliki petak. Oni preziru praznik Uskrsnuća i sve druge praznike Krista i svetaca, jer su se umnožili do tolikog broja, i govore da je jedan dan dobar kao i drugi, i rade na svete dane, tamo gdje to mogu raditi, a da ih nitko ne primijeti.”²

Dr. Allix citira dokument Valdenza iz 1100. A. D., pod nazivom „Noble Lesson” i primjećuje:—

„Autor, pretpostavljajući da se svijet bliži kraju, poziva svoju braću na molitvu, na straženje, na odricanje od svih ovozemaljskih dobara.

On navodi sve Božje presude u Starom Zavjetu kao djelovanje pravednog i dobrog Boga; a posebno dekalog kao zakon dat od Gospoda cijelog svijeta. Ponavlja nekoliko članaka zakona, ne zaboravljajući ono što se odnosi na idole.”³

¹ G. Jones, u svojoj „Church History”, svezak i. pogl. iii. bilješka na kraju poglavlja, objašnjava ovu optužbu na sljedeći način: „Međutim ova kleveta se lako može objasniti. Zagovornici papstva, da bi podržali svoje uzurpacije i novotarije u Kristovom kraljevstvu, bili su odvedeni u Stari Zavjet radi autoriteta, navodeći Davidovo kraljevstvo za svoj primjer. A kada su njihovi protivnici pobili argument, inzistirajući da paralela ne vrijedi, jer je Kristovo kraljevstvo, koje nije od ovoga svijeta, sasvim drugačijeg stanja stvari od Davidovog kraljevstva, ovi su ih optuživali da su se odrekli božanskog autoriteta Starog Zavjeta.”

² Eccl. Hist. Ancient Churches of Piedmont, str. 231, 236, 237.

³ Id. str. 175–177.

Njihove vjerske stavove dalje Allix navodi:—

„Oni sebe proglašavaju nasljednicima apostola, da imaju apostolski autoritet i ključeve za vezanje i otpuštanje. Oni smatraju da je Rimaska crkva bludnica Babilona, i da su prokleti svi koji joj se pokoravaju, a posebno svećenstvo koje joj je podčinjeno još od vremena pape Silvestera... Oni smatraju da se nijedan od crkvenih običaja koji su uvedeni od uznesenja Kristovog ne treba držati, kao da nema nikakvu vrijednost; praznike, postove, zapovijedi, blagoslove, crkvene službe i slično, oni potpuno odbacuju.”¹

Znatan dio naroda zvanog Valdenzi nazivani su sa *Sabati*, ili *Sabbatati*, ili *Insabbatati*. G. Jones aludira na ovu činjenicu sljedećim riječima:—

„Pošto nisu htjeli svetkovati dane svetaca, pogrešno je pretpostavljeno da također zanemaruju i Šabat, i nazvali su ih *Insabbatati* ili *Insabbathisti*.”²

G. Benedict daje sljedeću izjavu:—

„Nalazimo da su Valdenzi ponekad nazivani *Insabbathos*, to jest, bez obaziranja na Šabat. G. Milner pretpostavlja da im je ovo ime dato zato što nisu slavili Rimokatoličke praznike, a odmarali su se od svojih uobičajenih zanimanja samo nedjeljom. Sabbatariani bi pretpostavio da je to zato što su se sedmog dana sastajali radi bogoslužjenja, a nisu se obazirali na Šabat prvog dana.”³

G. Robinson navodi izjave od tri različita pisca o značenju ovih imena, koja su imali Valdenzi. Međutim, on ih sve odbacuje, tvrdeći da su te osobe na ove zaključke navedene prividnim značenjem riječi, a ne činjenicama. Evo njegovih riječi:—

¹ Id. str. 209.

² Hist. Church, pogl. v. odlomak 1.

³ Gen. Hist. Bapt. Denom., svezak ii. str. 413, izdanje 1813.

„Neki od ovih Kršćana su se zvali *Sabbati*, *Sabbatati*, *Insabbatati*, a češće *Insabbatati*. Vođeni na stranputicu slušanjem ne obazirući se na činjenice, jedan kaže da su tako nazvani zbog hebrejske riječi Šabat, jer su držali subotu za Gospodnji dan. Drugi kaže da su tako nazvani jer su odbacili sve praznike ili Šabate u latinskom smislu te riječi, koje je Katolička crkva religiozno svetkovala. Treći kaže, a i mnogi su s raznim izmjenama i dopunama rekli za njim, da su se tako nazivali zbog riječi *sabot* ili *zabot*, cipela, jer su se razlikovali od drugih ljudi po tome što su nosili cipele na gornjem dijelu obilježene nekom posebnosti. Da li je vjerojatno da bi ljudi koji nisu mogli sići sa svojih planina, a da ne ugroze svoje živote zbog bijesne revnosti inkvizitora, trebali da iskušavati opasnost tako što će staviti vidljiv trag na svoje cipele? Osim toga obuća zemljoradnika je poznata u ovoj zemlji; bila je drugačijeg izgleda, i zvala se sandala.”¹

G. Robinson odbacuje ove tri izjave, a zatim daje vlastiti sud da su se tako zvali jer su živjeli u planinama. Ova četiri gledišta pokrivaju sve što je pronađeno u vezi sa značenjem ovih imena. Međutim, Robinsonovo vlastito objašnjenje je čista izmišljotina i čini se da ga nijedan drugi pisac nije prisvojio. On, međutim, nudi uvjerljive razloge za odbacivanje tvrdnje da su svoje ime dobili zbog cipela. Ostaju, dakle, samo prva i druga od ove četiri tvrdnje, a to je da su nazvani ovim imenima zato što su držali subotu za Gospodnji dan, i zato što nisu držali šabate papista. Ove dvije izjave nisu u suprotnosti. U stvari, ako je jedna od njih istinita, gotovo sigurno slijedi da i druga mora biti istinita. Bilo bi u takvim činjenicama nečeg dostojnog da se istinskom narodu Božjem, okruženom velikim otpadništvom, dadne prepoznatljivo ime; a prirodno i očigledno tumačenje imena otkrilo bi najupečatljiviju karakteristiku ljudi koji su ga nosili.

¹ Ecclesiastical Researches, pogl. x. str. 303, 304.

Jones i Benedict se slažu s Robinsonom u odbacivanju ideje da su Valdenzi dobili ova imena zbog svojih cipela. G. Jones je smatrao, naprotiv, da su im bila data zato što nisu svetkovali Rimokatoličke praznike.¹

G. Benedict podržava mišljenje da je to bilo zato što su držali sedmi dan.² Ali hajde sada da vidimo tko su oni koji daju ove izjave o svetkovanju Šabata od strane Valdenza, na koje Robinson aludira. On citira od Gretsera riječi povjesničara Goldastusa na sljedeći način:—

„Insabbatati [kako su nazivani] ne zato što su bili obrezani, već zato što su držali Hebrejski Šabat.”³

Goldastus je bio „učeni povjesničar i pravnik, rođen u blizini Biscliofszella u Švicarskoj 1576.”. Umro je 1635.⁴ Bio je poznati Calvinistički pisac.⁵ On sigurno nije imao motiv favorizirati stvar sedmog dana. Gretser se protivi njegovoj izjavi na osnovu toga da su Valdenzi iskorijenili svaki praznik; ali ovo je bila najprirodnija stvar na svijetu za ljude koji su držali Božji dan od odmora. Gretser dalje prigovara da su Valdenzi poricali cijeli Stari Zavjet; ali ova optužba je potpuno netočna, kao što smo već pokazali u ovom poglavlju.

Robinson također citira u vezi s ovom temom svjedočanstvo nadbiskupa Ushera. Iako je taj prelat smatrao da su

¹ Jones's *Hist. Church*, svezak ii. pogl. v. odlomak 1.

² *General Hist. Baptist Denom.*, svezak ii. str. 413.

³ *Circumcisi forsā illi fuerint, qui aliis Insabbatati, non quod circumciderentur, inquit Calvinista [Goldastus] sed quod in Sabbato judaizar-ent.—Ecl. Researches*, pogl. x. str. 303.

⁴ *Thomas' Dictionary of Biography and Mythology*, članak Goldast.

⁵ *D'Aubigne's Reformation in the time of Calvin*, svezak iii. str. 456.

Valdenzi dobili ova imena zbog svojih cipela, on iskreno priznaje da su **MNOGI** razumjeli da su im bila dana zato što su bogoslužili na Hebrejski Šabat. Ovo svjedočanstvo je dragocjeno po tome što pokazuje da su mnogi rani pisci tvrdili da su ljudi koji su nazivani Sabbatati svetkovali „subotu kao Gospodnji dan”.¹

Kao posljedica progona koji su pretrpjeli, a također i zbog vlastite misionarske revnosti, ljudi zvani Valdenzi bili su raseljeni po Europi. Nosili su, međutim, različita imena u različitim dobima i u različitim zemljama. Imamo jasno svjedočanstvo da su neke od ovih grupa svetkovala sedmi dan. Druge su svetkovala nedjelju. Eneas Sylvius kaže da oni u Bohemiji smatraju „da ne trebamo prestati s radom ni na jedan drugi dan osim na Gospodnji dan”.² Ova izjava se, neka se zapazi, odnosi samo na Bohemiju. Međutim, tvrdilo se da su Valdenzi bili toliko različiti od Rimske crkve da nije moguće da su primili od nje nedjelju kao Gospodnji dan, pa su je stoga morali primiti od apostola! Međutim, nekoliko riječi D'Aubigne bit će dovoljno da se pokaže da je ova izjava zasnovana na grešci. On opisuje razgovor između Ecolampadiusa i dvojice valdenskih pastora koje su njihova braća poslala s granica Francuske i Pijemonta, da otvore komunikaciju s reformatorima. Bilo je to u Baselu, 1530. Mnogo toga što su rekli prijalo je Ecolampadiusu, ali neke stvari nije odobravao. D'Aubigne daje slijedeću izjavu:—

¹ Nec quod in Sabbato colendo Judaizarent, ut MULTI PUTABANT, sed a zapata.—*Ecll. Researches*, pogl. x. str. 804; *Usher's De Christianar. Ecll. Success. Et stat.* Odlomak 7

² Jones's Church History, svezak ii. pogl. v. odlomak 8.

„Barbesi [Valdenski pastori] su u početku bili malo zbunjeni kada su vidjeli da starješine moraju učiti od mlađih od sebe; međutim, oni su bili skromni i iskreni ljudi, a kada ih je Bazelski učenjak ispitivao o sakramentima, priznali su da su zbog slabosti i straha *dali svoju djecu da ih krste Rimski svećenici*, i da su *čak i komunicirali s njima i ponekad sudjelovali na misi*. Ovo neočekivano priznanje iznenadilo je krotkog Ecolampadiusa.”¹

Kada je izaslanstvo vratilo vijest Valdenzima da reformatori od njih zahtijevaju „strožu reformu”, D’Aubigne kaže da su to „jedni podržali, a drugi odbili”. Također nas obavještava da je zahtjev da se Valdenzi „u potpunosti odvoje od Rima” „izazvao podjele među njima”.²

Ovo je vrlo značajna izjava. Svjetlost mnogih ovih drevnih svjedoka bila je skoro spremna da se ugasi u tami kada je Bog podigao reformatore. Oni su dopustili da ta žena Jezebela poučava među njima i da zavodi sluge Božje. Oni su čak došli dotle da su prakticirali krštenje novorođenčadi, a Rimski svećenici su obavljali taj obred! I pored svega toga, ponekad su im se pridruživali na službi mise! Ako je jedan dio Valdenza u južnoj Europi u vrijeme reformacije zamijenio krštenje vjernika za krštenjem djece od strane Rimskih svećenika, nije teško vidjeti da su oni mogli također iz istog izvora prihvatiti nedjelju kao Gospodnji dan umjesto posvećenog dana od odmora Gospodnjeg. Nisu svi ovo uradili, ali neki svakako jesu.

D’Aubigne daje vrlo zanimljivu izjavu o Francuskim Valdenzima u petnaestom stoljeću. Njegove riječi ukazuju na to da su oni držali drugačiji Šabat od Katolika. On nam prenosi

¹ Reformation in the time of Calvin, svezak iii. str. 249.

² Id. str. 250, 251.

neke od priča koje su svećenici širili protiv Valdenza. Ovo su njegove riječi:—

„Picardy na sjeveru i Dauphiny na jugu su bile dvije pokrajine Francuske koje su bile najbolje pripremljene [na početku Protestantske Reformacije] da prime evanđelje. Tijekom petnaestog stoljeća mnogi Picardy su, kako je priča tekla, otišli u *Vaudery*. Sjedeći oko vatre tijekom dugih noći, naivni katolici su pričali jedni drugima kako su se *Vaudois* (Valdenzi) sastajali u strašnim okupljanjima na usamljenim mjestima, gdje su nalazili stolove prostrte s brojnim i ukusnim jelima. Ovi siromašni Kršćani su zaista voljeli da se sastaju zajedno iz raznih područja koja su često bile jako udaljena. Na sastanak su išli noću i pored sporednih puteva. Najučeniji od njih su recitirali neke odlomke iz Svetog Pisma, nakon čega su zajedno razgovarali i molili se. Međutim, takvi skromni tajni skupovi su bili podrugljivo ismijavani. ‘Znate li što oni rade da stignu tamo’, govorili su ljudi, ‘tako da ih službenici ne spriječe? Đavao im je dao izvjesnu mast, i kad hoće ići u *Vaudery*, premažu njome mali štap. Čim ga opkorače, oni bivaju nošeni kroz zrak, te stignu na *njihov Šabat* a da nikoga ne sretnu. Usred njih sjedi jarac s repom majmuna: ovo je Sotona, koji prima njihovo obožavanje’... Ove glupe priče nisu bile svojstvene narodu: njih su posebno širili monasi. Tako je inkvizitor Jean de Broussart govorio 1460. s propovjedaonice podignute na velikom trgu u Arrasu. Opkolilo ga je ogromno mnoštvo; postavljeno je bilo gubilište ispred govornice, a izvjestan broj muškaraca i žena, klečeći i noseći kape s naslikanim likom đavola, čekao je kaznu. Možda je vjera ovih jadnih ljudi bila pomiješana s greškom. Ali kako god bilo, svi su poslije propovijedi bili živi spaljeni.”¹

Čini se da su ovi Valdenzi imali sebi svojstveni Šabat. I sam D’Aubigne ukazuje na nešto neobično u njihovoj vjeri, što ne može priznati kao istinu, a ne usuđuje se osuditi kao grešku. On kaže, „Možda je vjera ovih jadnih ljudi bila pomiješana s greškom”. Da govori o svetkovanju sedmog dana

¹ Reformation in the time of Calvin, svezak i. str. 349 ; D’Aubigne navodi kao svoj izvor „*Histoire des Protestants de Picardie*” od L. Rossiera, str. 2.

kao Šabata Gospodnjeg od strane Novozavjetnih Kršćana, podvrgava savjesnog povjesničara prvog dana upravo ovoj dilemi. Imamo još jedan izvještaj o Valdenzima u Francuskoj, neposredno prije početka reformacije u šesnaestom stoljeću:—

„Luj XII, kralj Francuske, pošto je bio obavješten od strane neprijatelja Valdenza koji su naseljavali dio provincije Provence, da im je na račun stavljeno nekoliko gnjusnih zločina, poslao je glavnog sudskog službenika za zahtjeve i izvjesnog doktora od Sorbonne, koji je bio ispovjednik Njegovom Veličanstvu, da ispita ovaj slučaj. Po svom povratku, javili su da su obišli sve župe u kojima su živjeli, da su pregledali njihove bogomolje, ali da tamo nisu našli nikakve slike, niti znakove ukrasa koji su pripadali misi, niti bilo kakav obred od Rimske crkve, a još manje su mogli otkriti bilo kakve tragove zločina za koje su bili optuženi. Naprotiv, oni su svetkovali Šabat, provodili obred krštenja u skladu s prvobitnom crkvom, poučavali svoju djecu u skladu s učenjima Kršćanske vjere i zapovijedima Božjim. Kralj je, čuvši izvještaj svojih izaslanika, rekao uz zakletvu da su oni bolji ljudi od njega i njegovog naroda.”¹

Čitamo dalje o Valdoisima ili Valdenzima:—

„Ugledni francuski povjesničar, De Thou, kaže da se Valdenzi pridržavaju zapovijedi dekaloga, i da među njima ne dozvoljavaju zlo, odvratno krivokletstvo, kletve, svađe, pobune itd.”²

Možda bi bilo mjerodavno dodati da su 1686. svi Valdenzi bili protjerani iz dolina Pijemonta, i da su se oni koji su se vratili i naselili u tim dolinama tri godine kasnije, a od kojih potiču sadašnji Valdenzi, izborili za svoj put nazad, s mačem u ruci, prateći u svakom pogledu pravac potpuno suprotan od pravca drevnih Valdenza.³

¹ Jones's Church History, svezak ii. pogl. v. odlomak 4.

² History of the Vaudois by Bross, str. 126.

³ Benedict's Hist. Bapt., str. 41.

Još jedna grupa svjedoka za istinu tijekom Mračnog Doba nosila je ime Katari, odnosno Puritanci. Jones o njima govori na sljedeći način:—

„Oni su bili jednostavna, skromna, bezopasna i marljiva grupa Kršćana, koji su strpljivo nosili križ za Kristom, i, kako u svojim doktrinama, tako i u ponašanju, osuđivali cijeli sistem idolopoklonstva i praznovjerja koji je vladao u Rimskoj crkvi, postavljajući istinitu religiju u vjeri, nadi i poslušnosti evanđelju, održavajući vrhovno poštovanje prema autoritetu Boga u njegovoj riječi, i regulirajući svoje osjećaje i praksu tim božanskim mjerilom. Čak i u dvanaestom stoljeću njihov broj je bio veliki u okolini Colognea, u Flandriji, Južnoj Francuskoj, Savoiji i Milanu. ‘Oni su bili namnoženi’, kaže Egbert, ‘do velikog mnoštva, u svim zemljama’.”¹

Da su Katari zadržali i svetkovali drevni Šabat, bilo je potvrđeno od strane njihovih protivnika Rimljana. Dr. Allix citira Rimokatoličkog pisca iz dvanaestog stoljeća o tri vrste heretika, Katarima, Pasagginianima i Arnoldistima. Allix kaže za ovog Rimokatoličkog pisca da,

„On također iznosi kao jedno od njihovih mišljenja, ‘da se Mojsijev zakon treba držati u skladu sa slovom, i da se treba držati Šabat, obrezanje i drugi zakonski obredi. Oni također smatraju da Krist Sin Božji nije jednak Ocu, i da Otac, Sin i Duh Sveti, ove tri osobe, nisu jedan Bog i jedna supstanca; a kao dodatak ovim svojim zabludama, oni osuđuju sve učenjake crkve, i generalno cijelu Rimsku crkvu. Sada, pošto oni nastoje obraniti ovu svoju grešku svjedočanstvima iz Novog zavjeta i proroka, ja ću, uz pomoć milosti Kristove, začepiti njihova usta, kao što je to učinio David Golijatu, svojim mačem’.”²

¹ Hist. Church, pogl. iv. odlomak 3.

² Eccl. Hist. of the Ancient Churches of Piedmont, str. 168, 169, Boston, Javna Biblioteka. Autor, uvaženi Peter Allix, D. D., bio je Francuski Protestant, rođen 1641. godine, i odlikovao se pobožnošću i

Dr. Allix citira drugog Rimokatoličkog autora u istom smislu:—

„Alanus ima prema Katarima skoro ista mišljenja [kao upravo navedeno], u svojoj prvoj knjizi protiv heretika, koju je napisao oko 1192. godine.”¹

G. Elliott spominje incident u vezi s Katarima, što je u skladu s onim što ovi povjesničari tvrde u pogledu njihovog svetkovanja sedmog dana. On kaže:—

„Ove godine [1163. A. D.] pojedini heretici iz sekte Katara, dolazeći iz krajeva Flandrije u Cologne, nastanili su se tajno u jednoj štali blizu grada. Ali, pošto *na Gospodnji dan* nisu otišli u crkvu, komšije su ih otkrili i uhvatili. Po dovođenju pred Katoličku crkvu, kada, nakon dugog ispitivanja u pogledu njihove sekte, ne bi bili uvjereni nikakvim dokazima koliko god bili uvjerljivi, već bi najupornije ustrajali u svojoj doktrini i odluci, bili bi izbačeni iz crkve i predani u ruke laicima. Ovi, vodeći ih van grada, predali bi ih plamenu: četiri muškarca i jednu malu djevojčicu.”²

Ove izjave su dane o tri grupe Kršćana koji su živjeli tijekom Mračnog Doba: Katari, ili Puritanci, Arnoldisti i Passaginiani.

Njihovi stavovi su bili lažno predstavljeni od strane njihovih neprijatelja. Međutim svjedočanstvo drevnih Katoličkih povjesničara je jasno u pogledu toga da su oni bili svetkovatelji sedmog dana. Optužba da su provodili također i obrezanje, bit će sada obrađena. G. Robinson razumije da su Passaginiani bili onaj dio Valdenza koji je živio u planinskim prolazima. On kaže:—

obrazovanjem—*Lempriere's Universal Biography*.

¹ Id. str. 170.

² Horae Apocalypcticae, svezak ii. str. 291.

„Vrlo je vjerojatno da je ime Passageros ili Passaginiani ... bilo dato onima od njih koji su živjeli u ili blizu planinskih prevoja ili prolaza, i kojima su djelomično preživljavali tako što su vodili putnike ili su sami putovali radi trgovine.“¹

G. Elliott kaže o *imenu* Passaginiani:—

„Da objašnjenje termina označava *Hodočasnike*, i u duhovnom i u misionarskom smislu te riječi, bilo bi samo prijevod njihovog priznatog Grčkog imenovanja *εκόημοι*, te ime jednako prepoznatljivo koliko i lijepo.“²

Mosheim daje sljedeći izvještaj o njima:—

„U Lombardiji, koja je bila glavno boravište Talijanskih heretika, iznikla je jedna sekta, poznata, iz kojeg razloga ne mogu reći, po vjeroispovijedi Passaginiani, a također i po obrezivanju. Kao i druge već spomenute sekte, gajili su najveću moguću averziju prema dominaciji i disciplini Rimske crkve; ali su se u isto vrijeme razlikovali u pogledu dva vjerska načela koja su bila svojstvena njima samima. Prvo je bilo da je držanje Mojsijevog zakona, u svemu osim u prinošenju žrtava, bilo obavezno za Kršćane; uslijed čega su obrezivali svoje sljedbenike, uzdržavali se od one hrane koja je bila zabranjena pod Mojsijevim vodstvom, te su slavili Hebrejski Šabat. Drugo načelo koje je razlikovalo ovu sektu bilo je izraženo u otporu prema doktrini o tri osobe u božanskoj prirodi.“³

G. Benedict o njima govori ovako:—

„Izjava o tome da oni vrše obrezanje je nesumnjivo klevetnička priča koju su skovali njihovi neprijatelji, a vjerojatno je nastala na ovaj način: pošto su svetkovali sedmi dan, nazivani su podrugljivo, Hebreji, kao što su Sabatinci često nazivani u današnje vrijeme; te ako su bili Hebreji, iz toga je, naravno, slijedilo da su ili uradili, ili bi trebali obrezivati svoje sljedbenike. Vjerojatno je ovo bilo rezoniranje njihovih neprijatelja; ali

¹ Eccl. Researches, pogl. x. str. 305, 306.

² Horae Apocalypticæ, svezak ii. str. 342.

³ Eccl. Hist., stoljeće xii. dio ii. pogl. v. odlomak 14.

da su oni zaista prakticirali krvavi obred je potpuno nevjerojatno.¹

Ugledni crkveni povjesničar, Michael Geddes, ovako svjedoči:—

„Ovo [djelo] pripisivanje nečega što je opravdano odvratno cijelom čovječanstvu njihovim protivnicima, bila je uobičajena praksa Rimske crkve.”²

Dr. Allix navodi istu činjenicu, koju treba imati na umu kad god čitamo o narodu Božjem u zapisima Mračnog Doba:—

„Moram poželjeti od čitatelja da uzme u obzir da kod Rimske crkve nije veliki grijeh širiti laži o onima koji su neprijatelji te vjere.”³

„Ne postoji ništa uobičajenije kod Rimokatoličke crkve nego da se najgroznijim klevetama ocrne i izlože oni koji su se odrekli njene pričesti.”⁴

O porijeklu Petrobrusiana imamo sljedeći izvještaj od G. Jonesa:—

„Međutim Katari ili Puritanci nisu bili jedina sekta koja se tijekom dvanastog stoljeća pojavila s protivljenjem praznovjerju Rimske crkve. Oko 1110. godine, na jugu Francuske, u provincijama Languedoc i Provence, pojavio se Peter de Bruys, propovijedajući evanđelje o kraljevstvu Nebeskom, i ulažući najpohvalnije napore da reformira zloupotrebe i ukloni praznovjerje koje je unakazilo prelijepu jednostavnost evanđeoskog bogoslužjenja. Njegovi napori bili su okrunjeni obiljem uspjeha. On je obratio veliki broj učenika vjeri Kristovoj i poslije neumorne službe od dvadeset godina, spaljen je u St. Gilesu, gradu u Languedocu u Francuskoj, 1130. A. D., od strane razjarenog naroda, potaknutog od strane svećenstva, koje je shvatilo da njihovo djelovanje ugrožava ovaj neustrašivi reformator.”⁵

¹ General Hist. Rapt. Denom., svezak ii. str. 414, izdanje 1813.

² Acts and Decrees of the Synod of Diamper, str. 158, London 1694.

³ Eccl. Hist. of the Ancient Churches of Piedmont, str. 224.

⁴ Id. str. 225.

⁵ Hist. of the Church, pogl. iv. odlomak 3.

Da je ova grupa Francuskih Kršćana, koja je u samoj ponoći Mračnog Doba svjedočila za istinu u protivljenju Rimokatoličkoj crkvi, bila svetkovatelj drevnog Šabata, izričito je potvrdio dr. Francis White, lord biskup od Elya. Kralj Engleske ga je imenovao da piše protiv Šabata u suprotstavljanju Brabourneu, koji se obratio kralju u ime sedmog dana. Da bi pokazao da je svetkovanje Šabata u suprotnosti s doktrinom Katoličke crkve—što je značajan argument s episkopalcem—on nabraja različite grupe heretika koje je Katolička crkva osudila zbog držanja sedmog dana svetim. Među ove heretike on stavlja Petrobrusiane:—

„U vrijeme svetog Bernarda Petrobrusiani su bili osuđeni.”¹

Vidjeli smo da su, prema Katoličkim piscima, Katari svetkovali sedmi dan. Dr. Allix potvrđuje izjavu dr. Whitea da su Petrobrusiani svetkovali drevni Šabat, navodeći da su doktrine ove dvije grupe jako ličile jedna na drugu. Ovo su njegove riječi:—

„Petrus Cluniacensis se izborio s pet pitanja protiv Petrobrusiana koji imaju veliku sličnost s vjerovanjem Katara u Italiji.”²

Svetkovatelji Šabata u jedanaestom stoljeću bili su dovoljno značajni da na sebe prizovu papsku anatemu. Dr. Heylyn kaže da,

„Grgur, od tog imena sedmi [oko 1074. A. D.], je osudio one koji su učili da nije dozvoljeno raditi na Šabatni dan.”³

¹ Treatise of the Sabbath day, str. 8.

² Eccl. Hist. of the Ancient Churches of Piedmont, str. 162.

³ History of the Sabbath, dio ii. pogl. v. odlomak 1.

Ovaj papin čin potvrđuje svjedočanstva koja smo naveli kao dokaz za postojanje svetkovatelja Šabata u Mračnom Dobu. Grgur Sedmi je bio jedan od najvećih ljudi koji je ikada sjedio na papskoj stolici. Koju god grupu da je anatemizirao, trpjela je neke posljedice. Grgur nije gubio vrijeme na sitnice.¹

U jedanaestom stoljeću bilo je također svetkovatelja Šabata i u Konstantinopolju i njegovoj okolini. Papa je 1054. A. D. poslao tri legata caru Istoka i patrijarhu Konstantinopolja, radi ponovnog ujedinjenja Grčke i Latinske crkve. Na čelu ove misije bio je kardinal Humbert. Izaslanici su, po dolasku, započeli s pobijanjem onih doktrina koje razdvajaju crkvu u Konstantinopolju od crkve u Rimu. Pošto su se pozabavili pitanjima koja su razdvajala dvije crkve, našli su za neophodno da razgovaraju i o pitanju Šabata. Jer je jedan od najuččenijih ljudi na Istoku objavio traktat, u kojem je tvrdio da svećenicima treba dozvoliti da se vjenčavaju; da se Šabat treba držati svetim; i da se kruh s kvascem treba koristiti za večeru; sve to je rimska crkva smatrala smrtonosnim herezama. Citiramo od g. Bowera sažetu izjavu o tretmanu koji je ovaj Šabatni pisac primio:—

„Humbert je također odgovorio na članak koji je objavio monah manastira Studium, [blizu Konstantinopolja] po imenu Nicetas, koji je bio smatran *jednim od najuččenijih ljudi u to vrijeme na istoku*. U tom djelu monah se obavezao dokazati da se u euharistiji upotrebljava

¹ Bower o Grguru kaže: „On je bio čovjek izuzetne ličnosti, neograničene ambicije, ohole i zapovjedničke čudi, odlučnosti i hrabrosti, nesposoban popustiti pred najvećim teškoćama, *savršeno upoznat sa stanjem zapadnih crkava*, kao i s različitim interesima Kršćanskih knezova.”—*History of the Popes*, svezak ii. str. 378.

samo kvasni kruh, *da se Šabat treba držati svetim* i da se svećenicima dozvoli vjenčanje. Međutim car, koji je svim sredstvima htio pridobiti papu, iz razloga gore spomenutih, bio je, ili se više pretvarao da je bio, tako potpuno uvjeren argumentima izaslanika, da je pobijao one koje je navodio Nicetas, i da je obavezao monaha da se javno odrekne i anatemizira *sve koji su imali mišljenje* koje je on nastojao uspostaviti, u pogledu beskvasnog kruha, Šabata i vjenčavanja svećenika.

U isto vrijeme Nicetas je, po carskoj zapovijedi, anatemizirao sve koji su dovodili u pitanje dominaciju Rimske crkve u odnosu na sve druge Kršćanske crkve, ili bi se usuđivali osuditi njenu oduvijek pravu vjeru. Pošto je monah povukao sve što je napisao protiv Svete stolice, njegova knjiga je bila spaljena po carevom naređenju, a izaslanici su ga oslobodili od kritika koje je navukao na sebe.¹

Ovaj zapis pokazuje da je, u gustom mraku jedanaestog stoljeća, „jedan od najučinenijih ljudi u to vrijeme na istoku” napisao knjigu kako bi dokazao da se „Šabat treba svetkovati” i suprotno papskim doktrinama o celibatu svećenstva. Također pokazuje kako Rimska crkva ruši istinu Božju pomoću mača careva i kraljeva. Iako se Nicetas povukao, u strahu od cara i pape, izgleda da je bilo i drugih koji su bili istog mišljenja, jer je on bio „dužan” da sve takve anatemizira, a nema dokaza da se bilo koja od ovih osoba okrenula od istine zbog pada njihovog vođe. Zaista, da nije bilo značajnog broja ovih Sabatinaca, papski izaslanik nikada ne bi smatrao da je vrijedno njegovog dostojanstva da napiše odgovor Nicetasu.

Anabaptisti su se često spominjali u zapisima iz Mračnog Doba. Ime označava ponovne krštenike, a primijenjen je na njih jer su poricali istinitost krštenja novorođenčadi. Ime, međutim, nije precizno, jer te osobe koje su oni krštavali,

¹ History of the Popes, svezak ii. str. 358.

smatrale su da nikada ranije nisu bile krštene, iako su bile poštropljene ili čak potopljene u ranom djetinjstvu. Ovaj narod je bio preplavljen klevetama kao posljedicom fanatične pobune koja je izbila u njihovo ime u vrijeme Luthera. O onima koji su sudjelovali u ovoj pobuni, Buck kaže:—

„Prvi pobunjenici uzdisali su pod teškim ugnjetavanjem i uzeli su oružje u obranu svojih građanskih sloboda; ova komešanja su Anabaptisti čini se radije iskoristili, nego što su bili glavni pokretači. Da su veliki dio činili Anabaptisti čini se neosporno; u isto vrijeme iz povijesti se vidi da su veliki dio činili i Rimokatolici, a još veći dio oni koji jedva da su imali ikakva vjerska načela.”¹

Stebbing je ovu stvar iznio u pravom svjetlu:—

„Oni koji su sebe nazivali Anabaptistima prijetili su svrgavanjem građanskog društva i nanošenjem fatalne štete religiji. Međutim, čini se da je veliki broj njih koji nisu imali ništa drugo zajedničko s njima osporio istinitost krštenja novorođenčadi, ali koji su zbog te jedne stvari bili zapljusnuti klevetama, i jakom kaznom zbog nepoštenog i razuzdanog fanatizma.”²

Drevni Šabat je bio zadržan i svetkovan od strane jednog dijela Anabaptista, ili, da upotrijebimo prikladniji izraz, Baptista. Dr. Francis White ovako svjedoči:—

„Oni koji drže da je subota kao Šabat na snazi, u suglasnosti su s nekim Anabaptistima.”³

U skladu s ovom izjavom dr. Whitea je i svjedočenje Francuskog pisca iz šesnaestog stoljeća. On navodi sve grupe ljudi

¹ Theological Dict., članak Anabaptists.

² Hist. Church, svezak i. str. 183, 184.

³ Treatise of the Sabbath day, str. 132. On citira Hist. Anabapt., lib. 6, str. 153.

koji su nosili ime Anabaptista. O jednoj od ovih grupa on ovako piše:—

„Neki su pretrpjeli velike muke, jer nisu htjeli držati nedjelje i praznike, usprkos Antikristu: videći da su to dani koje je Antikrist odredio, nisu željeli držati ništa slično onome što je on držao. Drugi su se pridržavali ovih dana, ali ne svojom slobodnom voljom.”¹

Tako se vidi da je u granicama starog Rimskog Carstva i usred onih zemalja koje su se podčinile vladavini pape, Bog za sebe sačuvao narod koji nije savio koljena pred Balom, a među ovima biblijski Šabat se svetkovao kroz povijest. Sada ćemo potražiti Šabat među onima koji nikada nisu bili podčinjeni Rimskom pontifeksu. U centralnoj Africi, još od prvog dijela Kršćanske ere—vjerojatno od vremena obraćenja Etiopskog činovnika velikog autoriteta,² ali sasvim sigurno već od 330. A. D.³—postojale su crkve u Abisiniji i Etiopiji. Otprilike u vrijeme stupanja Rimskog biskupa na vrhovnu vlast, evropski narodi su ih izgubili iz vida. „Okruženi sa svih strana”, kaže Gibbon, „neprijateljima svoje religije, Etiopljani su spavali skoro tisuću godina, zaboravljajući svijet, od kojeg su bili zaboravljeni”.⁴ U drugoj polovici petnaestog stoljeća, otkriće portugalskih moreplovaca ponovo ih je susrelo sa svijetom. Nesumnjivo je na njih u velikoj mjeri utjecala gusta tama poganskih i muhamedovskih zabluda kojima su bili okruženi; i u mnogo čemu su izgubili čistu i duhovnu religiju našeg božanskog Otkupitelja.

¹ The Rise, Spring, and Foundation of the Anabaptists or Rebaptized of our Time. Autor Guy de Brez, A.D. 1565.

² Dap. 8:26–40.

³ M’Clintock and Strong’s Cyclopaedia, svezak i. str. 40.

⁴ Dec. and Fall, pogl. xlvii.

Jedan suvremeni putnik kaže za njih: „Oni imaju različite zablude i mnoge drevne istine.”¹ Michael Geddes kaže o njima:—

„Abisini zaista smatraju da Sveto Pismo predstavlja savršeno pravilo Kršćanske vjere; toliko da poriču da je u vlasti sveopćeg sabora da obaveže ljude da vjeruju bilo što kao izraz vjere bez njegove izričite dozvole.”²

Oni prakticiraju obrezanje, ali ne zbog vjerske dužnosti već iz drugih razloga.³ Geddes dalje iznosi svoje stavove:—

„Transpuncijacija i obožavanje posvećenog kruha u sakramentu, bilo je ono čega su se Abisini gnušali... Oni poriču čistilište, te ne znaju ništa o odobrenju miropomazanja; oni osuđuju rezane likove; drže i subotu i nedjelju.”⁴

Njihove stavove o Šabatu iznio je ambasador kralja Etiopije, na dvoru u Lisabonu, sljedećim riječima, objašnjavajući njihovo uzdržavanje od svakog rada toga dana:—

„Zato što je Bog, pošto je završio stvaranje svijeta, odmorio tog dana; a taj dan bi Bog htio da se naziva svetinja nad svetinjama, tako da njegovo ne svetkovanje s velikom čašću i predanošću, je očigledno protivno Božjoj volji i zapovijedi, koji će dopustiti da nebo i zemlja prođu prije nego njegova riječ; i to posebno, pošto Krist nije došao da ukine zakon, nego da ga ispuni. Tako dakle ne po ugledu na Hebreje, nego iz poslušnost Kristu i njegovih svetih apostola, je da mi svetkujemo taj dan.”⁵

Njihove razloge za obilježavanje prvog dana ambasador navodi ovim riječima:—

¹ Maxson's Hist. Sab., str. 83, izdanje 1844.

² Church Hist. of Ethiopia, str. 31.

³ Id. str. 96; Gibbon, pogl. xv. bilješka 25; pogl. xlvii. bilješka 160. M'Clintock and Strong's Cyclopedia, svezak i. str. 40.

⁴ Church Hist. Ethiop., str. 34, 35; Purchas's Pilgrimage, knjiga ii. pogl. v.

⁵ Church Hist. of Ethiopia, str. 87, 88.

„Mi slavimo Gospodnji dan na način na koji i svi drugi Kršćani u znak sjećanja na Kristovo uskrsnuće.”¹

On nije imao biblijski tekst koji bi ponudio u prilog ovom prazniku, te je očigledno temeljio njegovo svetkovanje na tradiciji. Ovaj izvještaj ambasador je dao 1534.. Početkom sljedećeg stoljeća car Abisina je bio naveden da se podčini papi ovim riječima: „Priznajem da je papa Kristov namjesnik, nasljednik Sv. Petra, i vladar svijeta. Njemu se zaklinjem na pravu poslušnost, i pred njegove noge mu prinosim svoju ličnost i carstvo.”² Čim je rimski biskup na taj način doveo cara da mu se podčini, taj moćnik je bio primoran zadovoljiti papšku mržnju prema Šabatu ediktom koji je zabranjivao njegovo daljnje svetkovanje. Po riječima Geddesa, on je „izdao proglas kojim je svim svojim podanicima zabranio da pod prijetnjom strogih kazni dalje svetkuju subotu”.³ Ili kako to Gibbon kaže, „Abisnima je bilo naređeno da rade i da se igraju na Šabat”. Međutim tiranija Rimokatolika, poslije strašne borbe, izazvala je njihovo svrgavanje i progonstvo, te obnavljanje drevne vjere. Crkve su odjekivale pjesmom pobjede, „da su ovce Etiopije sada izbačene od hijena sa zapada”; a vrata tog usamljenog carstva bila su zauvijek zatvorene za umjetnost, nauku i fanatizam Europe”.⁴

U jednom prethodnom poglavlju smo dokazali da se Šabat u velikoj mjeri svetkovao sve do sredine petog stoljeća

¹ Id. Ib.

² Gibbon, pogl. xlvii.

³ Ch. list. Éth., str. 311, 312; Gobat's Abyssinia, str. 83, 98.

⁴ Gibbon, pogl. xlvii.

u takozvanoj Katoličkoj crkvi, posebno u onom dijelu koji je najintimnije bio povezan s Abisinima; i da je iz raznih razloga nedjelja zadobila određene počasti Šabata, kao posljedica čega su dva dana nazvana sestrama. Također smo u jednom drugom poglavlju pokazali da je efikasno potiskivanje Šabata u Europi uglavnom bilo posljedica papskog utjecaja. I tako tijekom tisuću godina pratimo njegovu povijest kroz zapise onih ljudi koje je Rimski crkva nastojala ubiti.

Ove činjenice su upadljivo potvrđene slučajem Abisina. Kao posljedica njihovog položaja u unutrašnjosti Afrike, Abisini su prestali biti poznati ostatku kršćanskog svijeta oko petog stoljeća. U ovom trenutku, Šabat i nedjelja u Katoličkoj crkvi se smatraju sestrama. Tisuću godina kasnije, ove crkve u Africi su pohođene, a iako su bile okružene gustom tamom poganskog i muhamedovskog praznovjerja, te donekle pogođene time, pronađene su na kraju ovog perioda kako drže Šabat i prvi dan suštinski na isti način kako ih je držala Katolička crkva kada su ih izgubili iz vida. Katolici Europe su, naprotiv, u međuvremenu pogazili drevni Šabat u prašinu. Zašto je postojala ova velika razlika? Jednostavno zato što je papa vladao Europom, a centralna Afrika, što god da je pretrpjela, nije bila prokleta ni njegovim prisustvom ni njegovim utjecajem. Međutim čim je papa saznao za postojanje Abisinskih crkava, pokušao je uspostaviti kontrolu nad njima, a kada ju je stekao, jedan od njegovih prvih poteza bio je suzbijanje Šabata! Na kraju, Abisini su povratili svoju ... nezavisnost, i od tada pa do danas čvrsto su svetkovali Šabat Gospodnji.

Armeni iz istočne Indije su posebno vrijedni naše pažnje. J. W. Massie, M. R. I. A., kaže o istočnoindijskim Kršćanima:—

„Udaljeni od užurbanih trgovačkih centara ili naseljenih mjesta proizvođačke industrije, oni se mogu smatrati istočnim Pijemontcima, Valdenzima Hindustana, svjedocima koji prorokuju u kostrijeti kroz stoljeća, iako su njihova tijela zaista ležala kao mrtva na ulicama grada koji su nekada naseljavali.”¹

Geddes kaže za one u Malabaru:—

„Tri velike doktrine papstva, papska vrhovna vlast, transupstancijacija, obožavanje slika, nikada se nisu vjerovala niti prakticirale u ovoj drevnoj apostolskoj crkvi... Mislim da se netko može usuditi reći da prije vremena Reformacije, nije postojala crkva za koju mi znamo, ne, niti Valdenzi, ... koja je imala tako malo grešaka u doktrini kao crkva iz Malabara.” On dodaje, vezano za one crkve koje „nikada nisu bile u granicama Rimskog Carstva”, „U tim crkvama se trebamo sastati sa što manje papskog kvasca”.²

G. Massie dalje opisuje ove Kršćane:—

„Vjerovanje koje su gajili ovi predstavnici drevne loze Kršćana nije bilo u skladu s papskim dekretima, i s mukom je usklađeno s trideset devet članaka Anglikanske episkopije. Odvojeni od zapadnog svijeta tisuću godina, bili su prirodno neupućeni u mnoge novine koje su uvedene Lateranskim saborima i dekretima; a *njihova usklađenost s vjerom i praksom prvih stoljeća*, navukla je na njih neoprostivu krivicu hereze i raskola, prema procijeni Rimske crkve. ‘Mi smo Kršćani, a ne idolopoklonici’, bio je njihov direktan odgovor kada su od njih zahtijevali da odaju počast liku djevice Marije... La Croze ih spominje u tisuću i pet stotina crkava i isto toliko gradova i sela. Odbili su priznati papu i izjavili da nikada nisu čuli za njega; oni su branili čistoću i prvobitnu istinu svoje vjere otkako su došli, a njihovi biskupi su već tisuću tristo godina bili odašiljani s mjesta gdje su Isusovi sljedbenici prvi put nazvani Kršćanima.”³

¹ Continental India, svezak ii. str. 120.

² Acts and Decrees of the Synod of Diamper, predgovor.

³ Continental India, svezak ii. str. 116, 117.

Sabatinski karakter ovih Kršćana nagovještava g. Yeates. On kaže da je subota „među njima dan praznika, *u skladu s drevnom praksom crkve*”.¹

„Drevna praksa crkve”, kao što smo vidjeli, bila je da se sedmi dan posveti u znak sjećanja na Stvoriteljev odmor. Ova praksa je potisnuta gdje god je veliko otpadništvo imalo moć to učiniti. Međutim, Kršćani istočne Indije, kao i oni iz Abisinije, živjeli su dovoljno udaljeni od Rima kako bi bili u izvjesnoj mjeri sačuvani od njegovog razornog utjecaja. Istu činjenicu dalje nagovještava isti pisac sljedećim riječima:—

„Inkvizicija je bila uspostavljena u Goi u Indiji, na zahtjev Franje Ksaverskog [poznatog Rimokatoličkog sveca] koji je pismima Papi Ivanu III, 10. studenog 1545., potvrdio da se HEBREJSKA POKVARENOST širi svakim danom sve više i više u dijelovima istočne Indije koji su bili podčinjeni kraljevstvu Portugala, i stoga je on usrdno molio spomenutog kralja, da se pobrine da u te zemlje pošalje službu inkvizicije, da bi iskorijenio tako veliko zlo.”²

„Hebrejska pokvarenost” je nesumnjivo bilo svetkovanje subote kao „praznika koji je bio u skladu s drevnom praksom crkve” o kojoj je ovaj autor upravo govorio. Povijest prošlosti, kao što smo vidjeli, pokazuje mržnju papske crkve prema Šabatu. A naponi te crkve da potisne Šabat u Abisiniji i da taj narod podčini papi, koji su upravo u ovom trenutku tek počinjali, pokazuju da isusovci ne bi bez protivljenja tolerirali svetkovanje Šabata u istočnoj Indiji, iako je također ujedinen sa svetkovanjem nedjelje.

¹ East Indian Church History, str. 133, 134.

² Id. str. 139, 140.

Stoga se čini da je ovaj isusovački misionar želio da papa i kralj Portugala uspostave inkviziciju u tom dijelu Indije koji je bio podčinjen Portugalu, kako bi iskorijenili Šabat iz tih drevnih crkava. Inkvizicija je bila uspostavljena kao odgovor na ovu molitvu, a Ksaverski je naknadno bio kanoniziran za sveca! Ništa drugo ne može jasnije pokazati mržnju Rimskog pontifeksa prema Šabatu Gospodnjem; i ništa jasnije ne opisuje vrstu ljudi koje on kanonizira kao svece.

Od vremena Ksaverskog, istočna Indija je potpala pod vlast Britanije. Ugledni svećenik Engleske crkve nekoliko godina od tada posjetio je Britansko Carstvo u Indiji, radi upoznavanja s ovim crkvama. On je dao sljedeći vrlo zanimljivi opis ovih drevnih Kršćana, a u njemu je posebno istakao njihov Sabatinski karakter:—

„Povijest Armenske crkve je vrlo zanimljiva. Od svih kršćana u centralnoj Aziji, oni su se najviše očuvali od muhamedovskih i papskih iskvarenosti. Papa ih je jedno vrijeme napadao s velikim nasiljem, ali sa slabim rezultatima. Crkve u Maloj Armeniji su zaista pristale na uniju, koja nije dugo trajala; ali oni u Perzijskoj Armeniji su zadržali svoju nezavisnost; i zadržali su svoja drevna Sveta Pisma, doktrine i bogoslužjenje, do danas. ‘Čudesno je’, kaže jedan pametni putnik koji je boravio dosta među njima, ‘kako su Armenski Kršćani sačuvali svoju vjeru, podjednako protiv mučnog ugnjetavanja Muhamedovaca, njihovih suverena, i protiv nagovaranja Rimske crkve, koja više od dva stoljeća pokušava, misionarima, svećenicima i monasima, da ih pridruži njenoj pričesti. Nemoguće je opisati lukavstva i troškove Rimskog dvora da ostvari ovaj cilj, ali sve je bilo uzalud.’”

„Biblija je bila prevedena na Armenski jezik u petom stoljeću, pod vrlo povoljnim okolnostima, a povijest toga je došla do nas. Taj prijevod je bio odobren od najkompetentnijih procjenitelja za jezik, kao najvjerniji prijevod. La Cruze ga naziva ‘Kraljicom Prijevoda’. Ova Biblija je zauvijek

ostala u posjedu jermenskog naroda; a mnogi slavni primjeri prave i prosvijetljene pobožnosti dogodili su se u njihovoj povijesti...”

„Armeni u Hindustanu su naši podanici. Oni priznaju našu vlast u Indiji, kao i u Sophi u Perziji; te imaju pravo na naše poštovanje. Oni su sačuvali Bibliju u njenoj čistoći; a njihove doktrine su, koliko je autoru poznato, doktrine Biblije. Osim toga, oni održavaju dostojanstveno svetkovanje Kršćanskog bogoslužjenja širom našeg carstva, SEDMOG DANA, i imaju isto toliko tornjeva koji upućuju k nebu među Hindusima kao i mi sami. Da li takav narod onda nema pravo na poštovanje s naše strane, kao drugovi Kršćani? Hoćemo li ih mi zauvijek svrstavati s Hebrejima, Muhamedovcima i Hindusima?”¹

Rečeno je, međutim, da je Buchanan možda mislio na nedjelju pod terminom „sedmog dana”. Ovo je vrlo nerazumno tumačenje njegovih riječi. Episkopski svećenici nemaju običaj da nedjelju nazivaju sedmim danom. Imamo, međutim, svjedočanstvo koje se ne može iskreno osporiti objašnjenjem. To je Purchasovo, napisano u sedamnaestom stoljeću. Autor govori o nekoliko sekti istočnih Kršćana „od davnina”, kao što su Sirijci, Jakobinci, Nestorijanci, Maroniti i Armeni. O Sirijcima, ili Surijcima, kako on različito piše njihovo ime, koji se čine, prema njegovom srodstvu, da su identični Armenima, kaže:—

„Subotu drže svetom, niti smatraju subotnji post zakonitim osim na Uskrs. Oni subotom imaju svečanu službu, jedu meso i slave je hrabro kao Hebreji.”²

¹ Buchanan's Christian Researches in Asia, str. 159, 160.

² Purchas His Pilgrimes, dio ii. knjiga viii. pogl. vi. odlomak. 5, str. 1269, London, 1625. „Encyclopedia Britannica”, svezak viii. str. 695, osmo izdanje, govori o Purchasu kao o „Englezu izvanredno vještom u jeziku i ljudskim i božanskim vještinama, vrlo velikom filozofu, povjesničaru i teologu.”

Ovaj autor govori o ovim Kršćanima s nepoštovanjem, ali koristi neobuzdane izjave njihovih protivnika, koje, zaista, nisu ništa gore od onih koje se ovih dana često iznose o onima koji svetkuju Biblijski Šabat. Ove činjenice jasno potvrđuju neprekidno svetkovanje Šabata tijekom čitavog perioda Mračnog Doba. Rimska crkva je zaista bila u stanju da odstrani Šabat iz vlastite zajednice, ali ga je zadržao pravi Božji narod, koji je bio u dovoljnom broju skriven od papstva u divljini centralne Europe; dok su one crkve iz Afrike i istočne Indije, koje nikada nisu bile u granicama papske vlasti, nepokolebljivo održale Šabat do današnjih dana.

POGLAVLJE XXII

STAV REFORMATORA U POGLEDU ŠABATA I PRVOG DANA

Reformacija se pojavila u Katoličkoj crkvi—Šabat je bio izbačen iz te crkve, a bezbroj praznika uspostavljeno umjesto njega—Nedjelja svetkovana od strane Luthera, Melancthona, Zwinglea, Beza, Bucera, Cranmera i Tyndalea—Calvinovo gledište detaljno opisano—Knox se složio s Calvinom—Nedjelja u Škotskoj 1601. A. D.—Kako trebamo gledati na reformatore.

Velika reformacija šesnaestog stoljeća nastala je iz njedara same Katoličke crkve. Iz te crkve Šabat je odavno bio iskorišten; a umjesto te milostive ustanove koju je odredio božanski Zakonodavac za odmor i osvježanje čovječanstva, te da bi čovjek mogao priznati Boga za svog Tvorca, papstvo je ustanovilo bezbroj praznika, koji su, kao grozno breme, satrli ljude do zemlje. Ove praznike nabroja dr. Heylyn:—

„Od ovih svetih dana, kako ih je u dekretu posebno nazvao papa Grgur, sačinjen je jedan takav savršen spisak na sinodu u Lyonu, 1244. A. D., koji je proslavljan uz veliki broj ljudi iz svih dijelova Kršćanskog svijeta, da su njegovi kanoni i dekreti odmah počeli bivati općeprihvaćeni. Sveti dani koji su tamo bili odobreni, bili su sljedeći; praznik Kristovog rođenja, Sv. Stjepan, Sv. Ivana evanđelist, Nevini, Sv. Silvester, obrezanja našeg Gospoda, Bogojavljanje, Uskrs, zajedno s tjednom koji prethodi i tjednom koji slijedi, tri dana u tjednu rogacije, Kristovo uznesenje, Pedesetnica s naredna dva dana, Sv. Ivan Krstitelj, praznici svih dvanast apostola, svi praznici Bogorodice, Sveti Lorenc, SVI GOSPODNI DANI U GODINI, Sv. Arkandjel Mihael, Svi Sveti, Sv. Martin, bdjenje ili

posvećenje pojedinih crkava, zajedno s praznicima aktualnih ili lokalnih svetaca koje su pojedini ljudi odabrali da među sobom poštuju posebnim danom. Ovim danima i to na svakom od njih, narod se uzdržavao, kao što je ranije rečeno, od mnogih vrsta poslova, pod prijetnjom crkvene osude koja bi se nalazila na prekršiteljima, osim zbog nekih hitnih razloga, bilo iz milosrđa ili iz nužde, su bili pošteđeni, ... Peter de Aliaco, kardinal Cambraia, u svom govoru koji je održao na saboru u Constanti [1416. A. D.] iznio je molbu okupljenim očevima da se ubuduće zaustavi takva praksa; a također da bi, osim na nedjelju i velikim praznicima, moglo biti dozvoljeno ljudima, da nakon završetka bogoslužnja, obavljaju svoje poslove; posebno siromašnima, jer nemaju dovoljno vremena radnim danima da osiguraju sredstva sebi za život. Međutim to su bile samo objave dobronamjernih ljudi. Pape su bile odlučne da postupe drugačije, i ne samo da su svete dane koje su uspostavili, zadržali u istom stanju u kojem su ih uspostavili, već su svakodnevno dodavali i druge kada bi uočili priliku... Tako je to bilo kao i prije što sam rekao, kako za doktrinu tako i za praksu, sve dok ljudi nisu počeli gledati na greške i zloupotrebe u Rimskoj crkvi ozbiljnije nego što su to ranije činili.”¹

Takvo je bilo stanje stvari kada su reformatori započeli svoj rad. Da oni odustanu od ovih praznika i vrate se svetkovanju drevnog Šabata, bilo bi previše za očekivati od ljudi obrazovanih u njedrima Rimokatoličke crkve. Zaista, ne bi nas trebalo čuditi da, iako su bili prinuđeni da sruše utemeljivača ovih praznika, oni su ipak zadržali najvažniji od njih u svom svetkovanju. Reformatori su o ovom pitanju govorili ovako: Švicarske crkve izjavljaju da,

„Svetkovanje Gospodnjeg dana nije zasnovano ni na jednoj Božjoj zapovijedi, već na autoritetu crkve; i da crkva može promijeniti dan po svojoj želji.”²

¹ Hist. Sab., dio ii. pogl. vi. odlomci 3, 5.

² Cox's Sabbath Laws, itd. str. 287.

Dalje saznajemo da,

„U Augsburg Confession koju je sastavio Melanchton [i odobrio Luther], na pitanje, ‘Što trebamo misliti o Gospodnjem danu?’ odgovoreno je da se Gospodnji dan, Uskrs, Pedesetnica, i drugi takvi sveti dani, trebaju držati jer ih je odredila crkva, da bi sve stvari bile urađene prema redu; ali da se za njihovo svetkovanje ne treba misliti da je neophodno za spasenje, niti se njihovo kršenje, ako se izvrši bez vrijeđanja drugih, treba smatrati grijehom.”¹

Zwingle je izjavio „da je bilo zakonito da na Gospodnji dan, poslije božanske službe, bilo koji čovjek nastavi svoje poslove”.² Beza je učio da se „od Kršćana ne zahtijeva nikakav prekid rada na Gospodnji dan”.³ Bucer ide još dalje, „i ne naziva to samo praznovjerjem, već i otpadništvom od Krista mišljenjem da je rad na Gospodnji dan, sam po sebi, grešna stvar”.⁴ A Cranmer, u svom Catechismu, objavljenom 1548, kaže:—

„Mi sada više ne držimo Šabat subotom kao Hebreji; već svetkujemo nedjelju i neke druge dane kako magistrati sudom procjene da je pogodno, kojima se u ovoj stvari trebamo pokoravati.”⁵

Tyndale kaže:—

„Što se tiče Šabata, budući da smo mi gospodari Šabata, mi ga možemo prenijeti na ponedjeljak, ili na bilo koji drugi dan ako smatramo da je potrebno, ili možemo učiniti svaki deseti dan svetim samo ako vidimo razlog za to.”⁶

Očigledno je da su i Cranmer i Tyndale vjerovali da

¹ Id. Ib.

² Cox's Sabbath Laws, itd. str. 287.

³ Id. str. 286.

⁴ Id. Ib.

⁵ Id. str. 289.

⁶ Tyndale's Answer to More, knjiga i. pogl. xxv.

je drevni Šabat ukinut, i da je nedjelja bila samo ljudska uredba koja je bila u moći magistrata i crkve da je zakoni-to mijenjaju kada god vide razlog za to. I dr. Hessey izno-si mišljenje Zwinglea o trenutnoj moći svake pojedinačne crkve da prenese takozvani Gospodnji dan na drugi dan, kad god to nužda zahtijeva, kao, na primjer, u vrijeme žetve. Ovako Zwingle kaže:—

„Ako bismo imali Gospodnji dan tako vezan za vrijeme da će biti zlo prenositi ga na drugo vrijeme, u kojem odmarajući se od našeg rada jednako kao u tom, možemo čuti Božju riječ, ako potreba slučajno bude tako zahtijevala, ovaj dan tako revno svetkovan, nametnuo bi nam se kao obred. Jer mi nismo vezani za vrijeme, već bi vrijeme trebalo da služi nama, tako da je zakonito, i dozvoljeno svakoj crkvi, kada to nužda zahtijeva (kao što je to uobičajeno u vrijeme žetve), da se svečanost i odmor Gospodnjeg dana, ili Šabata, prenesu na neki drugi dan.”¹

Zwingle, dakle, nije mogao smatrati nedjelju božanski uspostavljenim spomenom na uskrsnuće, niti, zaista, ničim drugim osim crkvenim praznikom.

John Calvin je rekao, u pogledu porijekla praznika nedjelje:—

„Međutim, drevni ljudi nisu bez dovoljnog razloga zamijenili Šabat onim što *mi* nazivamo Gospodnji dan. Jer pošto je uskrsnuće Gospod-nje kraj i dovršenje tog istinskog odmora, koji je bio obilježen drevnim Šabatom; taj isti dan koji je okončao sjenke, upozorava Kršćane da se ne pridržavaju te sjenovite ceremonije. Ipak, ne stavljam toliko naglasak na broj sedam kako bih obavezao crkvu na nepromjenljivo pridržavanje; niti ću osuđivati one crkve, koje imaju druge svečane dane za svoja okupljanja, pod uvjetom da se drže podalje od praznovjerja.”²

¹ Hessey, str. 352.

² Calvin's Institutes of the Christian Religion, knjiga ii. pogl. viii. odlomak 34, preveo John Alen.

Vrijedi primijetiti da Calvin ne pripisuje Kristu i njegovim učenicima uspostavljanje nedjelje umjesto Šabata. On kaže da su to uradili „stari”¹, ili kako drugi to prevode, „stari očevi”. Niti kaže „dan koji je *Ivan* nazvao Gospodnjim danom”, nego „dan koji *mi* nazivamo Gospodnjim danom”. A ono što je vrijedno posebne pažnje, jest da on nije inzistirao na tome da dan koji treba prisvojiti za bogoslužjenje bude jedan dan na svakih sedam; jer nije bio vezan za „broj sedam”. Taj dan može doći jednom u šest dana ili jednom u osam. I ovo definitivno dokazuje da on nije smatrao nedjelju božanskom ustanovom u pravom smislu te riječi; jer da jest, sigurno bi smatrao da praznik mora biti sedmodnevan, to jest tjedni, i da bi morao poticati „crkvu da se nepromjenjivo pridržava toga”. Međutim, Calvin se ovdje ne zaustavlja. On osuđuje kao „LAŽNE PROROKE” one koji pokušavaju nametnuti praznik nedjelje pomoću četvrte zapovijedi; a oni koji bi to radili, kažu da se obredni dio, koji zahtijeva svetkovanje točno određenog sedmog dana, ukida, dok moralni dio, koji jednostavno zapovijeda da se poštuje jedan dan od sedam, i dalje ostaje na snazi. Evo njegovih riječi:—

„Stoga nestaju svi snovi lažnih proroka, koji su u prošlim vremenima zarazili narod hebrejskom idejom, tvrdeći da je ništa drugo do obrednog dijela zapovijedi, što je po njima imenovanje sedmog dana ukinuto, ali da moralni dio zapovijedi, a to je svetkovanje jednog dana od sedam, i dalje ostaje. Međutim ovo je samo mijenjanje dana iz prezira prema Hebrejima, dok oni zadržavaju isto mišljenje o svetosti dana.”²

¹ *Quanquam non sine delectu Dominicum quem vocamus diem veteres in locum Sabbathi subrogarunt.*

² Calvin's *Institutes*, knjiga ii. pogl. viii. odlomak 34.

Ipak, upravo ovi „snovi lažnih proroka”, da upotrijebimo Calvinove riječi, čine osnovu suvremene doktrine o promjeni Šabata. Jer što god da se može kazati o svetosti prvog dana u Novom Zavjetu, samo uz pomoć ove doktrine o jednom danu od sedam koju Calvin tako oštro osuđuje, se može učiniti da četvrta zapovijed priznaje taj dan. Sada ću navesti još jednu važnu činjenicu. Calvinovi komentari o Novom Zavjetu pokrivaju sve knjige iz kojih se navode citati u korist nedjelje osim knjige Otkrivenja. Što Calvin kaže o promjeni Šabata u zapisu o Kristovom uskrsnuću?¹ Niti jednu riječ. On čak ni ne nagovještava bilo kakvu svetost tog dana, niti bilo kakvo obilježavanje dana. Da li kaže da je sastajanje „poslije osam dana” bilo u nedjelju? Ne kaže koji je dan bio.² Što kaže o nedjelji u pogledu dana na koji pada Pedesetnica?³ Ništa. On čak ni ne kaže da je ovaj praznik bio prvog dana u tjednu. Što kaže o lomljenju kruha u Troadi? On misli da se to dogodilo na drevni Šabat! On kaže:—

„Ili on misli na prvi dan u tjednu, koji je bio poslije Šabata, ili na neki određeni Šabat. A ovo drugo mi se čini vjerojatnijim; zbog toga što je *taj dan, prema običaju, bio pogodniji za okupljanje.*”⁴

On kaže, međutim, da bi se ove riječi „vrlo dobro” mogle prevesti kao „sutra poslije Šabata”. Međutim, on se pridržava svog prijevoda, „na jedan od Šabata”, a ne „prvog dana u tjednu”. On dalje kaže:—

¹ Calvin's Harmony of the Evangelists na Mt. 28 ; Mk. 16 ; Lk. 24.

² Calvin's Commentary on John 20.

³ Calvin's Commentary on Acts 2 :1.

⁴ Calvin's Commentary on Acts 20 : 7.

„Jer u koju svrhu se spominje Šabat, osim da bi on zabilježio povoljnu priliku i izbor vremena? Također, po svoj prilici je Pavao čekao Šabat, da bi dan prije svog odlaska mogao lakše okupiti sve učenike na jednom mjestu.”¹

„Stoga mislim ovako, da su oni među sobom odredili jedan svečani dan za proslavljanje svete Gospodnje večere, koji bi bio pogodan za sve njih.”²

Ovo jasno pokazuje da je Calvin vjerovao da je Šabat, a ne prvi dan u tjednu, bio dan za okupljanja u apostolskoj crkvi. Međutim što kaže o odvajanju u riznice u prvi dan tjedna? On kaže da se Pavlov propis ne odnosi na prvi dan u tjednu, već na Šabat! A on označava Šabat kao dan kada su se održavala sveta okupljanja i slavila Gospodnja večera, te kaže da je zbog ovih stvari ovo bio najpogodniji dan za prikupljanje njihovih priloga. Ovako on piše:—

„*Na jedan od Šabata.* Zaključak je ovo—da na vrijeme imaju spremne svoje darove. Zato ih opominje da ne čekaju dok on dođe, jer sve što se učini iznenada i u gužvi nije dobro učinjeno, već da prilože na Šabat ono što im se čini da je dobro, i u skladu sa svojim mogućnostima—to jest na dan kada su održavali svoja sveta okupljanja.”³

„Jer on ima u vidu, prije svega, na pogodnost, i dalje, na to da im sveto okupljanje, na kojem se slavila Gospodnja večera svetih, može biti dodatni poticaj. Niti sam sklon priznati stav Ivana Krizostoma—da se naziv *Šabat* ovdje koristi da označava *Gospodnji dan* (Otk. 1:10), jer je vjerojatno da su apostoli na početku zadržali dan koji je već bio u upotrebi, ali da su kasnije, prinuđeni praznovjerjem Hebreja, oni taj dan stavili u stranu i zamijenili ga drugim. *Gospodnji dan* je bio izabran prvenstveno zbog toga što je uskrsnuće našeg Gospoda dovelo do ukidanja sjenki zakona. Stoga nas sam dan podsjeća na naše Kršćanske slobode.”⁴

¹ Id. Ib.

² Calvin's Commentary on Acts 20 : 7.

³ Calvin's Commentary on 1 Cor. 16 : 2.

⁴ Id. Ib.

Ove riječi su izuzetne. One pokazuju prvo, da pod Šabatom Calvin misli, ne na prvi dan, već na sedmi; drugo, da je prema njegovoj procijeni još u vrijeme ove poslanice i okupljanja u Troadi [60. A. D.], Šabat bio dan za sveta okupljanja Kršćana, i za proslavljanje Gospodnje večere; treće, „da su KASNIJE, prinuđeni PRAZNOVJERJEM HEBREJA, oni taj dan stavili u stranu i zamijenili ga drugim”.

Calvin stoga nije vjerovao da je Krist promijenio Šabat u nedjelju da bi obilježio svoje uskrsnuće; jer on kaže da je uskrsnuće ukinulo Šabat,¹ a ipak vjeruje da je Šabat bio sveti dan Kršćana uz potpuno isključenje nedjelje sve do 60. godine. Niti je mogao vjerovati da su apostoli odvojili nedjelju za spomen Kristovog uskrsnuća, jer on misli da su oni taj dan izabrali tek poslije 60. godine, a tada su to učinili samo zato što su na to bili prinuđeni praznovjerjem Hebreja!

Dr. Hessey opisuje Calvinove ideje o svetkovanju nedjelje sljedećim slučajem:—

„Knox je bio Calvinov blizak prijatelj—posjetio je Calvina i, kako se priča, jednom prilikom ga je zatekao kako uživa u boćanju tijekom nedjelje.”²

Calvin je bez sumnje postupao u potpunom skladu sa svojim idejama o prirodi praznika nedjelje. Međutim, čuveni slučaj Michaela Servetusa pruža nam još jasniju sliku njegovih stavova o svetosti tog dana. Servetus je bio uhićen u Ženevi

¹ Calvin's Institutes, knjiga ii. pogl. viii. odlomak 34.

² Hessey's Bampton Lectures on Sunday, str. 201, izdanje 1866. U dodatnim bilješkama, str. 866, on kaže: „U Ženevi postoji predaja da, kada je John Knox posjetio Calvina u nedjelju, zatekao je svog strogog pomoćnika kako igra boćanje na zelenilu. Dr. Hessey je očigledno odobrio ovu predaju.

na osnovu osobnog zahtijeva Johna Calvina sudcima tog grada. Ovako izgleda izjava Teodorea Beza, Calvinovog dugogodišnjeg prijatelja.¹ Bezain prevoditelj ovoj činjenici dodaje sljedeću izuzetnu izjavu:—

„Ažurnost ga je navela da uhiti ovog herezizarha u nedjelju.”²

Ista činjenica je navedena od strane Robinsona:—

„Dok je čekao da čamac prijede jezero na svom putu za Zürich, Calvin je na neki način saznao za njegov dolazak; a iako je bila nedjelja, ipak je nagovorio glavnog predstavnika vlasti da ga uhiti i zatvori. Tog dana po zakonima Ženeve nijedna osoba nije mogla biti uhićena osim zbog smrtnog zločina; međutim, ova poteškoća je bila lako otklonjena, jer je John Calvin izmišljao da je Servetus heretik, i da je hereza težak zločin.”³

„Doktor je bio uhićen i zatvoren u nedjelju, trinaestog kolovoza [1553. A. D.]. Istog dana je bio izveden pred sud.”⁴

Calvinove riječi u vezi s uhićenjem su sljedeće:—

„Neću poreći da je postao zarobljenik na moj zahtjev.”⁵

Najveći pobornici svetosti prvog dana neće poreći da je u ovom slučaju najmanje grešno to što se dogodio u nedjelju. Ipak, činjenica da je Calvin tog dana izazvao uhićenje Servetusa pokazuje da on nije bio uvjeren da taj dan posjeduje bilo kakvu svetost.

John Barclay,⁶ učeni čovjek škotskog porijekla, i umjereni Rimokatolik, koji je rođen ubrzo poslije Calvinove smrti, a

¹ Beza's Life of Calvin, Sibson's Translation, str. 55, izdanje 1836.

² Id. str. 115.

³ Eccl. Researches, pogl. x. str. 338.

⁴ Id. str. 339.

⁵ Beza's Life of Calvin, str. 168.

⁶ M'Clintock end Strong's Cyclopeda, svezak i. str. 663.

rani život proveo u istočnoj Francuskoj, ne puno udaljenoj od Ženeve, objavio je izjavu da su Calvin i njegovi prijatelji u Ženevi

„Raspravljali da li bi reformatori, u cilju potpunijeg udaljavanja od Rimske crkve, trebali usvojiti četvrtak kao Kršćanski Šabat.”

Drugi razlog koji je Calvin naveo za ovu predloženu promjenu bio je,

„Da bi to bio pravi primjer kršćanske slobode.”¹

Ovu izjavu odobrili su mnogi učeni protestanti,² od kojih se neki moraju priznati kao ljudi od iskrenosti i rasuđivanja. Međutim dr. Twisse³ diskreditira Barclaya jer nije imenovao pojedince s kojima se Calvin konzultirao i nije ih naveo kao svjedoke; i zato što je engleski kralj James I svojevremeno osumnjičio Barclaya za izdaju. Ipak takav zločin nikada nije bio dokazan, niti se čini da ga je kralj nastavio gledati u tom svjetlu.⁴ Njegova istinitost nikada nije bila osporena. Barclayeve

¹ Hessey, str. 341, daje naznaku za naslov Barclayevog djela. To je *Parænesis ad Sectarios hujus temporis*, lib. 1, pogl. 13, str. 160, Rim, 1617.

² Vidjeti Heylyn's *Hist. of the Sabbath*, dio ii. poglavlje vi. odlomak 8; Morer's *Lord's Day*, str. 216, 217, 228; *An Inquiry into the Origin of Septenary Institutions*, str. 55; *The Modern Sabbath Examined*, str. 26, Whitaker, Treacher, and Arnot, London, 1832; *Cox's Sabbath Literatur*, svezak i. str. 165, 166; Hessey, str. 141, 142, 198, 341, i tamo citirani autori.

³ *Morality of the Fourth Commandment*, str. 32, 36, 39, 40.

⁴ Zapravo, priča koju je Twisse ispričao da Barclayu ne treba vjerovati u onome što kaže o Calvinu zato što se izdajnički ponio prema kralju Jamesu I, koji ga iz tog razloga nije želio unaprijediti na svom dvoru, čini se potpuno neosnovanom. *Encyclopedia Britannica*, svezak iv. str. 439, osmo izdanje, navodi sasvim drugačiji razlog. Tu se kaže: „U to vrijeme penzija dodijeljena škotskom papisti bila bi uvrštena među nacionalne nepravde.” Naime, javno mišljenje tada ne bi toleriralo promociju Rimokatolika. Međutim ovaj pisac vjeruje da je kralj tajno favorizirao

izjava je možda netočna, ali nije u suprotnosti s Calvinovom doktrinom da crkva nije vezana za praznik koji bi trebao doći jednom u *sedam* dana, čak i kada je Tyndale rekao da bi oni mogli promijeniti Šabat u ponedjeljak ili da mogu „učiniti svaki deseti dan svetim danom, samo ako vidimo razlog zašto”, i to je u savršenoj harmoniji s Calvinovom idejom o svetosti nedjelje kako je već prikazano u njegovim navedenim djelima. Kao i drugi reformatori, Calvin nije uvijek bio dosljedan sebi u svojim izjavama. Ipak, imamo njegovo rasuđivanje koje se tiče nekoliko tekstova koji se koriste da se dokaže promjena Šabata, a također i vezani su za teoriju—da se zapovijed može koristiti za propis, ne sedmog dana, već jednog dana od sedam, a to je kobno za suvremenu doktrinu prvog dana.

John Knox, veliki škotski reformator, bio je Calvinov blizak prijatelj, s kojim je živio u Ženevi tijekom jednog perioda svog izgnanstva iz Škotske. Iako je temelj Prezbiterijanske crkve u Škotskoj postavio Knox, ili prije Calvin, jer je Knox vršio Calvinov sistem, te iako je ta crkva sada vrlo stroga u svetkovanju nedjelje kao Šabata, Knox je ipak razmišljao kao Calvin što se tiče obaveze svetkovanja tog dana. Izvorno Ispovijedanje Vjere te crkve sastavio je Knox 1560. A. D..¹ U tom dokumentu

Barclaya. Tako na strani 440. dodaje: „Iako se ne čini da je dobio bilo kakvu regularnu nadoknadu od kralja, možda bismo mogli pretpostaviti da je barem povremeno primao darove.” Ovaj pisac nije znao ništa o Barclayu kao razotkrivenom špijunu na kraljevom dvoru. O njegovom statusu kao čovjeku on kaže na str. 441: „Da je bilo neke značajne mrlje u Barclayevom moralu, netko od njegovih brojnih protivnika bi to istakao.” M’Clintock and Strong’s Cyclopeda, svezak i. str. 663, kaže da bi on „nesumnjivo uspio na dvoru da nije bio Rimokatolik”. Vidjeti također i Knight’s Cyclopeda of Biography, članak Barclay.

¹ Cox’s Sabbath Laws, itd. str. 123; M’Clintock and Strong’s Cyclopeda,

Knox navodi dužnosti prve ploče zakona na sljedeći način:—

„Imati jednog Boga, klanjati mu se i poštovati ga; prizivati ga u svim našim nevoljama; poštovati njegovo sveto ime; slušati njegovu riječ; vjerovati istoj; sudjelovati u njegovim svetim tajnama, djela su prve ploče.”¹

Jasno je da je Knox vjerovao da je zapovijed o Šabatu izbačena s prve ploče. Dr. Hessej, nakon što je govorio o određenim referencama u vezi nedjelje u svom kasnijem radu, daje ovu izjavu o sadašnjoj doktrini vezano za Šabat u Prezbiterijanskoj crkvi:—

„Sve u svemu, kakve god da se riječi trenutno koriste u Škotskoj, to svakako nije zasluga velikog čovjeka koga Škoti smatraju apostolom Reformacije u svojoj zemlji.”²

Ta crkva sada smatra da je nedjelja božanski uspostavljeni spomen na Kristovo uskrsnuće, zapovjeden autoritetom četvrte zapovijedi. Međutim, to tako nisu smatrali Calvin i Knox. Britanski pisac navodi stanje stvari u vezi s nedjeljom u Škotskoj oko 1601. godine:—

„Na početku sedamnaestog stoljeća, krojači, obučari i pekari u Aberdeenu su bili naviknuti da rade do osam ili devet ujutro svake nedjelje. Dok je kršenje propisanih ritualnih obreda kažnjavano novčano, potpuno posvećenje nedjelje koje je kasnije prevladalo tada je bilo nepoznato. Zaista, postojale su redovne ‘nedjelje za igru’ u Škotskoj do kraja šesnaestog stoljeća.”³

Ipak, Prezbiterijanska crkva je, poslije Knoxovog vremena, izvršila potpunu promjenu u pogledu svetkovanja nedjelje. Isti pisac kaže:—

svezak v. str. 137–140.

¹ Quoted in Hessej's Bampton Lectures, str. 200.

² Id. str. 201.

³ Westminster Review, jul 1858, str. 37.

„Prezbiterijanac Kirk uveo je u Škotskoj judaističko svetkovanje Šabata [nedjelje], zadržavajući s izvjesnom nedosljednošću praznik nedjelje Katoličke crkve, dok je odbacio sve druge praznike koje je njen autoritet posvetio.”¹

Dr. Hessey pokazuje metodu sprovođenja toga. On kaže:—

„Naravno trebalo je prevazići neke poteškoće. Šabat je bio sedmi dan, nedjelja je bila prvi dan u tjednu. Međutim, genijalna teorija da je jedan dan od sedam suština četvrte zapovijedi, brzo ih je pomirila.”²

Okolnosti pod kojima je ova nova doktrina nastala, ime njenog autora i datum njenog objavljivanja, bit će navedeni naknadno. To što je dio reformatora propustio priznati autoritet četvrte zapovijedi, i što nisu okrenuli ljude od Rimokatoličkih praznika k Šabatu Gospodnjem, više je bilo za žaljenje nego za iznenađenje. Neprikladnost toga da oni sami sebe postave za standard božanske istine snažno je izražena sljedećim riječima:—

„Luther i Calvin su reformirali mnoge zloupotrebe, posebno u autoritetu crkve, kao i neka velika izopačenja u učenjima; ali su ostavili druge stvari od daleko većeg značaja onako kako su ih i zatekli... Velika zasluga im pripada što su otišli toliko daleko koliko jesu, i nisu oni krivi nego mi ako nas njihov autoritet navede da ne idemo dalje. Radije bi ih trebali oponašati u smjelosti i duhu kojim su doveli u pitanje i ispravili tolike davno utvrđene greške; te koristeći njihov rad, napredovati dalje nego što su oni bili u stanju. Malo razloga imamo da navodimo njihovo ime, autoritet i primjer kada su oni uradili veliki posao, a mi ne radimo ništa. U tome ne oponašamo njih, već one koji su im se suprotstavljali i protivili im se, voljni da zadrže stvari onakve kakve su bile.”³

¹ Westminster Review, jul 1858, str. 37.

² Hessey, str. 203.

³ Dr. Priestly, as quoted in Cox's „Sabbath Laws”, str. 260.

POGLAVLJE XXIII

LUTHER I CARLSTADT

Slučaj Carlstadta vrijedan pažnje—Njegove teškoće s Lutherom u vezi s Jakovljevom poslanicom—Njegova smjelost u suprotstavljanju papi s Lutherom—Što je Carlstadt uradio tijekom Lutherovog zatočeništva—Koliko je daleko otišao u fanatizam—Tko je surađivao s Carlstadtom na uklanjanju slika iz crkava, potiskivanju mise i ukidanje zakona o celibatu—Luther je po povratku obnovio misu i potisnuo jednostavnu uredbu o Gospodnjoj večeri—Carlstadt se podredio Lutherovoj ispravci—Poslije dvije godine, Carlstadt se osjećao prinuđenim da se suprotstavi Lutheru u pogledu Gospodnje večere—Osnove njihovih razlika u pogledu Reformacije—Luther je tvrdio da su Kristovo tijelo i krv doslovno prisutni u kruhu i vinu—Carlstadt je rekao da su oni jednostavno predstavljeni njima—Neslaganje koje je uslijedilo—Carlstadt opovrgnut progonoštvom—Okrutno postupanje prema njemu u izgnanstvu—On nije bio povezan s nedoličnim ponašanjem anabaptista—Zašto je Carlstadt bio tako oštro osuđen—D'Aubigneova procjena ovog neslaganja—Carlstadtov rad u Švicarskoj—Luther piše protiv njega—Luther i Carlstadt su se pomirili—D'Aubigneova procjena Carlstadta kao učenjaka i Kršćanina—Carlstadt svetkovatelj Šabata—U čemu je Luther imao koristi od Carlstadta—U čemu je Luther mogao imati koristi od Carlstadta.

Vrijedno je zapaziti da je bar jedan od istaknutih reformatora—Carlstadt—bio Sabatinac. Nemoguće je čitati zapise o Reformaciji bez uvjerenja da je Carlstadt želio temeljnije djelo reformacije od Luthera. I dok je Luther bio sklon tolerirati određene zloupotrebe kako Reformacija ne bi bila ugrožena, Carlstadt je bio izložen potpunom opasnosti zbog potpunog povratka Svetom Pismu.

Sabatinski principi Carlstadta, njegova intimna veza s Lutherom, njegova istaknutost u ranoj povijesti Reformacije i važan utjecaj Lutherove odluke u vezi sa Šabatom na cjelokupnu povijest Protestantske crkve, čine onog prvo spomenutog vrijednim pažnje u povijesti Šabata. Zapis o njemu dat ćemo riječima najboljih povjesničara, od kojih nitko nije imao naklonosti k njegovom svetkovanju sedmog dana. Način na koji navode njegove greške pokazuje da nisu bili pristrani prema njemu. Ubrzo nakon što je Luther počeo propovijedati protiv zasluga dobrih djela, njegov dubok interes za djelo oslobađanja ljudi iz papskog ropstva dovelo ga je do toga da odbije nadahnutost onih dijelova pisama koji su citirani protiv njega. Dr. Sears ovako navodi slučaj:—

„Luther je bio toliko revnosta održati doktrinu opravdanja vjerom, da je bio spreman čak dovesti u pitanje autoritet nekih dijelova Svetog Pisma, za koje mu se činilo da nisu usklađeni s tim. Njegovi izrazi ukazuju na veliku odbojnost, posebno prema Jakovljevoj poslanici.”¹

Prije Lutherovog zatočeništva u utvrdi Wartburg, nastao je spor između njega i Carlstadta upravo oko ove teme. Od strane Carlstadta je zabilježeno da je 1520. godine,

„Objavio traktat ‘O Kanonu Svetog Pisma’, koji je, iako je bio nagrđen ogorčenim napadima na Luthera, ipak bio kvalitetno djelo, ističući veliko načelo Protestantizma, naime vrhovni autoritet Svetog Pisma. On se također u to vrijeme borio i za autoritet Poslanice Sv. Jakova, protiv Luthera. Poslije objavljivanja bule Lava X protiv reformatora, Carlstadt je pokazao pravu i poštenu hrabrost u čvrstom stajanju uz Luthera. Njegov rad o ‘Papal Sanctity’ (1520.) napada nepogrešivost pape na temelju Biblije.”²

¹ Life of Luther by Barnas Sears, D. D., veće izdanje. str. 400, 401.

² M’Clintock and Strong’s Cyclopedia, svezak ii. str. 123.

Luthera su, kao što je poznato, dok se vraćao sa Sabora u Wormsu, uhvatili agenti Elektora Saskog i sakrili od njegovih neprijatelja u utvrdi Wartburg. Čitamo o Carlstadtu za vrijeme ovog perioda na sljedeći način:—

„1521., tijekom Lutherovog zatočeništva u Wartburgu, Carlstadt je imao skoro potpunu kontrolu nad reformnim pokretom u Wittembergu, te je bio vodeći na sveučilištu. On je napao redovništvo i celibat u traktatu ‘O Celibatu, Redovništvu i Udovištvu’. Njegova sljedeća točka napada bila je Misa, a ubrzo je uslijedila pobuna studenata i mladih građana protiv Mise. Na Božić 1521. dao je sakrament laicima na oba načina, i na Njemačkom, a u siječnju 1522. se oženio. Njegova nagla revnost ga je navela da uradi sve u što je vjerovao da je ispravno, odmah i samovoljno. Međutim, ubrzo je prestigao Luthera, a jedna od njegovih velikih grešaka je bila što je Stari Zavjet postavio na istu osnovu kao Novi. Siječanja 24., 1522., Carlstadt je isposlovao usvajanje novog crkvenog ustava u Wittembergu, koji je od neke važnosti samo kao prva Protestantska organizacija Reformacije.”¹

U to vrijeme u Wittembergu su bili prisutni izvjesni fanatični učitelji, koji su, iz grada odakle su došli, nazivani „prorocima Zwickaua”. Uzeli su Carlstadta na netko vrijeme toliko pod svoj utjecaj, da je on zaključio da su akademske diplome grešne, i da, pošto je nadahnuće Duha bilo dovoljno, nije bilo potrebe za ljudskim učenjem. Zbog toga je savjetovao studente sveučilišta da se vrate svojim kućama.² Ta ustanova je bila u opasnosti od raspada. Takav je bio Carlstadtov smjer u Lutherovom odsustvu. S izuzetkom ovog posljednjeg poteza, njegovi postupci su sami po sebi bili ispravni.

¹ Id. Ib.

² D'Aubigne's History of the Reformation, knjiga ix.

Promjene koje su napravljene u Wittembergu tijekom Lutherovog odsustva, pravovremeno ili ne, uglavnom se stavljaju na Carlstadtov račun i kaže se da ih je on učinio na svoju osobnu odgovornost i na fanatičan način. Ipak, to je bilo sasvim drugačije. Dr. Maclaine ovako kaže o slučaju:—

„Čitatelj bi možda mogao stvoriti sliku, iz izvještaja dr. Mosheima o ovoj stvari, da je Carlstadt uveo ove promjene samo na osnovu svog autoriteta; međutim daleko od toga; potiskivanje privatnih misa, uklanjanje slika iz crkava, ukidanje zakona koji je propisivao celibat svećenstvu; a te promjene koje je naš povjesničar okarakterizirao kao ishitrene i opasne, izvršio je Carlstadt, u suradnji s Bugenhagiusom, Melancthomom, Jonasom Amsdorffom i drugima, a potvrdio ih je Elektor Saski; tako da postoji razlog da se razumije da je jedan od glavnih uzroka Lutherovog nezadovoljstva ovim promjenama bilo njihovo uvođenje u njegovom odsustvu; osim ako pretpostavimo da se on do sada nije oslobodio okova praznovjerja, kao i da više ne razumije apsurdnost i pogubne posljedice upotreba slika.”¹

Carlstadt je dao čašu laicima koje su dugo vremena bili lišeni zbog Rima. Odvojio je bogosluženje posvećenog kruha. Dr. Sears opisuje ovo Carlstadtovo djelo, a zatim nam govori što je Luther uradio u vezi s tim po povratku. Ovo su njegove riječi:—

„On [Carlstadt] je dosada obnovio sakrament Gospodnje večere tako da je laicima dijelio vino isto kao i kruh. Luther je, ‘da ne bi uznemirio slabe savjesti’, inzistirao samo na dijeljenju kruha i nadjačao. On [Carlstadt] je odbacio praksu uzdizanja i obožavanja posvećenog kruha. Luther je to dozvolio i ponovo uveo.”²

Položaj Carlstadta je u to vrijeme bio vrlo težak. On nije prihvatio „mnoge stvari koje su naučavali novi učitelji” od

¹ Mosheim’s Church History, knjiga iv. stoljeće xvi. odlomak 3, dio ii. članak 22.

² Life of Luther, str. 401.

Zwickaua. Ipak, on je javno poučavao neke od njihovih fanatičnih ideja u vezi s utjecajem Duha Božjeg koji zamjenjuje neophodnost proučavanja. Međutim, u suzbijanju idolopokloničkih obreda Rimokatolika, on je u suštini bio u pravu. Osjećao je bol dok je ponovo gledao veliki dio tih obreda. Štoviše, Elektor mu nije dozvolio propovijedati ili pisati o točkama u kojima se razlikovao od Luthera. D'Aubigne ovako iznosi njegovo postupanje:—

„Usprikoš tome, on je žrtvovao svoje samoljublje zbog mira, obuzdao želju da opravda svoju doktrinu, pomirio se, barem naizgled, sa svojim kolegom [Lutherom] i ubrzo potom nastavio studije na sveučilištu.”¹

Dok je Luther poučavao neke doktrine koje Carlstadt nije mogao odobriti, on je konačno osjetio da mora govoriti. Dr. Sears ovako piše:—

„Nakon što je Carlstadt bio primoran šutjeti, od 1522. do 1524., i podčiniti se Lutherovoj superiornoj sili i autoritetu, više se nije mogao obuzdati. Stoga je napustio Wittemberg i uspostavio tiskaru u Jeni, preko koje je mogao, u nizu publikacija, dati oduška svojim uvjerenjima, tako dugo suzdržanim.”²

Principi u osnovi njihovih ideja o Reformaciji bili su ovi: Carlstadt je inzistirao na odbacivanju svega u Katoličkoj crkvi što nije bilo odobreno u Bibliji; Luther je bio odlučan da zadrži sve što nije izričito bilo zabranjeno. Dr. Sears ovako navodi njihove primarne razlike:—

„Carlstadt je tvrdio da ‘se mi ne trebamo u stvarima koje se tiču Boga obazirati na ono što govori ili misli mnoštvo, već gledati jednostavno na

¹ D'Aubigne's *History of the Reformation*, knjiga ix. str. 282. Koristim izvrsno izdanje jednog sveska Portera i Coatesa.

² *Life of Luther*, str. 402, 403.

riječ Božju. Drugi¹, dodaje on, 'kažu da zbog slabih, mi ne trebamo *žuriti*, da držimo zapovijedi Božje, već čekati dok oni ne postanu mudri i jaki'. Što se tiče obreda koji su uvedeni u crkvu, on je prosudio kao što su to učinili i Švicarski reformatori, da treba odbaciti sve ono što nije imalo dopuštenje u Bibliji. 'Dovoljno je protiv Svetog Pisma ako u njemu ne možete naći nikakvog osnova za to.'

Luther je, naprotiv tvrdio, 'Sve što nije protiv Svetog Pisma je za Pismo, a Sveto Pismo za to. Iako Krist nije zapovjedio obožavanje posvećenog kruha, nije ga ni zabranio'. 'Nije tako', rekao je Carlstadt, 'mi smo vezani za Bibliju i nitko ne smije odlučivati na osnovu misli svog srca'.²

Zanimljivo je znati što je bila tema koja je izazvala neslaganje između njih i kakav je bio stav svakoga od njih. Dr. Maclaine ovako navodi povod sukoba koji je sada nastao:—

„Ova razlika u mišljenjima između Carlstadta i Luthera u vezi s euharistijom bila je pravi uzrok žestokog sukoba između ta dva ugledna čovjeka, i jako je malo išla u prilog časti ovog drugog; jer, ma kako objašnjenje, koje je prvi dao o riječima o ustanovi Gospodnje večere, može izgledati usiljeno, ipak mišljenje koje je on imao o toj uredbi kao spomenu Kristove smrti, a ne kao proslavljenju njegovog tjelesnog prisustva, kao posljedice konspustancijacije s kruhom i vinom, beskrajno je racionalnija od Lutherove doktrine, koja je bila opterećena nekim najočiglednijim besmislicama transpustancijacije; i ako se pretpostavi da je Carlstadt previše usilio pravilo tumačenja, kada je tvrdio da je Krist izgovorio zamjenicu *ovo* (u riječima *Ovo je moje tijelo*) ukazujući na njegovo tijelo, a ne na kruh, što da mislimo o Lutherovom objašnjenju besmislene doktrine konspustancijacije prema kojoj je to slično usijanom željezu, u kojem su sjedinjena dva elementa, kao što je tijelo Kristovo s kruhom euharistije?²”

Dr. Sears također navodi razlog ovog sukoba 1524.:—

„Najvažnija razlika između njega i Luthera, i ona koja je kod ovog drugog najviše izazivala ogorčenje, odnosila se na Gospodnju večeru. On

¹ Id. str. 401, 402.

² Mosheim's Hist. of the Church, knjiga iv. stoljeće xvi. odlomak 3, dio ii. članak 22.

se protivio ne samo transupstancijaciji, već i konstupstancijaciji, stvarnom prisustvu, uzdizanju i obožavanju posvećenog kruha. Luther je odbacio prvo, tvrdio je drugo i treće, te dozvolio prestalo dvoje. U pogledu stvarnog prisustva kaže: 'U sakramentu je stvarno tijelo Kristovo i prava krv Kristova, da čak i nedostojni i bezbožnici mogu jesti i piti; te „da mogu jesti i piti fizički” također, a ne duhovno kao što Carlstadt smatra.’¹

Da je Luther bio taj koji je prvenstveno pogriješio u ovom neslaganju, danas će skoro svi priznati. D'Aubigne se ne može suzdržati a da ga ne osudi:—

„Kada je jednom pokrenuto pitanje Gospodnje večere, Luther je odbacio pravi temelj Reformacije i zauzeo stav za *sebe i svoju crkvu u isključivom Lutherizmu.*”²

Neslaganje je na sljedeći način okarakterizirano od strane dr. Searsa:—

„Nastalo je žestoko neslaganje. Obje strane su prekoračile granice Kršćanske pristojnosti i umjerenosti. Carlstadt je sada bio u blizini graje Anabaptista, uzbuđen od strane Muntzera. On je suosjećao s njima u nekim stvarima, ali nije odobravao njihov nered. Luther je najviše tome doprinio.”³

Očigledno je da u ovom nadmetanju Luther nije stekao nikakvu odlučujuću prednost, čak ni po procijeni svojih prijatelja. Elektor Saske se umiješao i protjerao Carlstadta! D'Aubigne ovako navodi slučaj:—

„On je izdao naredjenja da se Carlstadt liši svojih pozicija, i prognao ga, ne samo iz Orlamunda, već i iz država elektorata.”⁴

„Luther nije imao nikakve veze s ovom strogošću princa: to je bilo strano njegovoj naravi,—i to je kasnije dokazao.”⁵

¹ Life of Luther, str. 402.

² D'Aubigne's Hist. of Ref., knjiga x. str. 312.

³ Life of Luther, str. 403.

⁴ D'Aubigne's Hist. of Ref., knjiga x. str. 314, 315.

⁵ Id. Ib.

Carlstadt je, zbog toga što je zadržao doktrinu koju sada drže skoro svi Protestanti, u vezi s Gospodnjom večerom, i što je poricao Lutherovu doktrinu da je Krist osobno prisutan u kruhu, godinama bio lutajući beskućnik. Njegovo progonstvo se dogodilo 1524.. Ono što je uslijedilo ovako je opisano:—

„Od ovog datuma do 1534. lutao je Njemačkom, gonjen progoniteljskim mišljenjima i Lutherana i Papista, te ponekad dovođen do velikih teškoća zbog neimaštine i nepopularnosti. Međutim, iako je uvijek nalazio simpatije i gostoprimstvo među Anabaptistima, on je ipak očigledno oslobođen optužbi za suučesništvo u Muntzerovoj pobuni. Ipak, bilo mu je zabranjeno pisati, njegov život je ponekad bio u opasnosti, a on prikazuje melankolični prikaz čovjeka velikog i ispravnog u mnogo čemu, ali čija ga je brzopletost, ambicija i neiskrena revnost, zajedno s mnogim fanatičnim mišljenjima, stavila pod dobro utemeljenu, ali neumjerenu kritiku i prijatelja i neprijatelja.”¹

Čini se da su takve riječi prilično neopravdane činjenicama. Nije bilo pravde u ovom progonu Carlstadta. Nakratko jest imao neke fanatične ideje, ali ih kasnije nije zadržao. Isti pisac govori dalje u istom tonu:—

„Ne može se poreći da je on u mnogim aspektima očigledno bio ispred Luthera, međutim njegova greška se nalazila u njegovoj žurbi da obori i ukine vanjske forme i ceremonije prije nego što su srca ljudi, a nesumnjivo i njegovo, bila pripremljena unutrašnjom promjenom. Njegove biografije su brojne, a Reformacija mu bez sumnje duguje mnoga dobra koja mu nisu pripisana, jer su bila u sjenci grešaka koje je napravio.”²

Ovdje je navedena važna istina u vezi sa službom Carlstadta, ali je povezana s nagovještajima zla koji nemaju dovoljno osnova u činjenicama. Dr. Sears ovako govori o teškim riječima koje se tiču njega:—

¹ M'Clintock and Strong' s Cyclopedia, svezak ii. str. 123.

² Id. Ib.

„Tri stoljeća Carlstadtov moralni karakter je bio tretiran donekle kao i Lutherov što bi bio, da se čulo samo Katoličko svjedočanstvo. Ta strana je bila i svjedok i sudac. Što ako bismo o Zwingleovom Kršćanskom karakteru sudili prema Lutherovim izjavama? Istina je da je teško da je Carlstadt pokazao gori duh, ili da je upotrijebio više uvredljivih izraza prema Lutheru, nego što je Luther prema njemu. Carlstadt je znao da je u mnogim stvarima istina bila na njegovoj strani; a ipak, u ovim, ništa manje nego i u drugim, bio je slomljen građanskom vlašću, koja je bila na strani Luthera.”¹

D’Aubigne ovako govori o sporu između ova dva čovjeka:—

„Svatko se okreće protiv zablude koja se, po njegovom mišljenju, čini najštetnijom, i u napadu na nju ide—može biti—izvan istine. Međutim, kada se ovo ima u vidu, ipak je istina da su obojica u pravu u pobjedničkom zaokretu svojih misli, a iako su se nalazili u različitim taborima, dva velika učitelja se ipak nalaze pod istom zastavom—zastavom Isusa Krista, koji je jedini ISTINA u punom značenju te riječi.”²

D’Aubigne kaže o njima nakon što je Carlstadt bio prognan:—

„Nemoguće je ne osjetiti bol pri razmišljanju o ova dva čovjeka, nekada prijatelja, a obojica vrijedni našeg poštovanja, tako ljutito suprotstavljena.”³

Nešto poslije Carlstadtovog protjerivanja iz Saske, on je posjetio Švicarsku. D’Aubigne govori o rezultatu njegovog rada u toj zemlji, i o tome što je Luther učinio prema njemu:—

„Njegove instrukcije su ubrzo privukle pažnju skoro jednaku onoj koju su izazvale prve teze koje je iznio Luther. Činilo se da je Švicarska skoro prešla na njegovu doktrinu. Činilo se da su Bucer i Capito također prihvatili njegove stavove.”

¹ Life of Luther, str. 400.

² D’Aubigne’s Hist. Ref., knjiga x. str. 312.

³ Id. knjiga x. str. 315.

„Tada se Lutherov gnjev podigao do vrhunca; te je izdao jedan od najmoćnijih, ali i NAJNEČUVENIJIH od svojih kontroverznih spisa—svoju knjigu ‘*Against the Celestial Prophets*’.”¹

Dr. Sears također spominje napore Carlstadta u Švicarskoj i govori o Lutherovoj neiskrenoj knjizi:—

„Djelo koje je napisao protiv njega, nazvao je ‘*Against the Celestial Prophets*’. Ovo je bilo neiskreno; jer se spor uglavnom odnosio na sakrament Gospodnje večere. Na jugu Njemačke i u Švicarskoj, Carlstadt je našao više pristalica od Luthera. Progнан kao Anabaptist, primljen je kao sljedbenik Zwinglea.”²

Dr. Maclaine priča o nečemu što je uslijedilo, što je vrijedno bolje prirode ova dva slavna čovjeka:—

„Carlstadt je, poslije svog protjerivanja iz Saske, sastavio traktat protiv entuzijazma generalno, a posebno protiv neobičnih načela i prgavih postupaka Anabaptista. Ovaj traktat je čak bio upućen i Lutheru, koji je bio toliko pogođen njime, da se pokajao zbog svog nedostojnog postupanja prema Carlstadtu, te se zauzeo za njega i zadobio od elektora dozvolu da se vrati u Sasku.”³

„Poslije ovog pomirenja s Lutherom, sastavio je traktat o euharistiji, koji odiše najugodnijim duhom umjerenosti i poniznosti; i nakon što je proučio spise Zwinglea, gdje je vidio svoja vlastita razmišljanja na tu temu sačuvana s najvećom razumljivošću i snagom dokaza, po drugi put se uputio prema Zürichu, a odande u Basel, gdje je bio primljen služiti kao pastor i profesor teologije, i gdje je, pošto je živio uzorno i u stalnoj praksi svake Kršćanske vrline, umro, usred najtoplijih izljeva pobožnosti i rezignacije, 25. prosinca 1541 godine.”⁴

¹ D'Aubigne's Hist. Ref., knjiga x. str. 315.

² Life of Luther, str. 403.

³ Mosheim's Church Hist., knjiga iv. stoljeće 16, odlomak 3, dio ii. članak 22.

⁴ Id. Ib. Približno istu izjavu dao je Du Pin, svezak 13, pogl. ii. odlomak 20, str. 103, 1703 n. e.

O Carlstadtovoj učenosti i njegovoj savjesnosti, D'Aubigne ovako govori:—

„Bio je dobro upoznat”, kaže dr. Scheur, „s Latinskim, Grčkim i Hebrejskim; a Luther je priznao da je bio nadmoćniji od njega u znanju. Obdaren velikom moći uma, žrtvovao je zbog svojih uvjerenja slavu, položaj, zemlju, pa čak i svoj kruh”.¹

O njegovom Sabatinskom karakteru svjedoči i dr. White, lord biskup od Elya:—

„Na isti način [svetkovanje sedmog dana] je također u Lutherovo vrijeme bilo oživljeno od strane Carlstadta, Sternebergiusa, i od nekih sektaša među Anabaptistima što je i tada i od tada oduvijek bilo osuđivano kao Hebrejsko i heretičko.”²

Dr. Sears spominje Carlstadtovo svetkovanje sedmog dana, ali kao što je sasvim uobičajeno kod povjesničara prvog dana u takvim slučajevima, čini to na takav način da ostavlja činjenicu dovoljno nejasnom tako da je čitatelj preskoči i da je ne zapazi. Ovako on piše:—

„Carlstadt se suštinski razlikovao od Luthera u pogledu upotrebe Starog Zavjeta. Kod njega je Mojsijev zakon još uvijek bio obvezujući. Luther je, naprotiv, imao snažnu averziju prema onome što on naziva legalnom i judaističkom religijom. Carlstadt se držao božanskog autoriteta Šabata iz Starog Zavjeta; Luther je vjerovao da su Kršćani slobodni svetkovati bilo koji dan kao Šabat, pod uvjetom da su složni u svetkovanju tog dana.”³

Imamo, međutim, Lutherovu vlastitu izjavu o Carlstadtovim stavovima o Šabatu. To je iz njegove knjige „Against the Celestial Prophets”:—

¹ Hist. Ref., knjiga x. str. 315.

² Treatise of the Sabbath Day, str. 8.

³ Life of Luther, str. 402.

„Zaista, ako bi Carlstadt i dalje pisao o Šabatu, nedjelja bi morala popustiti, a Šabat—to jest, subota—bi se morala držati svetom; on bi nas zaista učinio Hebrejima u svemu, i trebali bi se obrezati: jer to je točno, i ne može se poreći, da onaj tko se smatra neophodnim držati jedan Mojsijev zakon, i drži ga kao Mojsijev zakon, mora smatrati sve neophodnim, i mora ih sve držati.”¹

Razni povjesničari koji govore o problemima između Luthera i Carlstadta, govore slobodno o motivima svakog od njih. Ipak o takvim stvarima najbolje je govoriti malo; Sudnji dan će pokazati srca ljudi, a mi moramo čekati do tada. Možemo, međutim, slobodno govoriti o njihovim djelima, i možemo na pravi način imenovati stvari preko kojih bi jedan drugom koristili. Carlstadtove greške u Wittembergu nisu se desile zato što je odbio Lutherovu pomoć, već zato što je bio lišen nje zbog Lutherovog zatočeništva. Lutherova greška u onim stvarima u kojima je Carlstadt bio u pravu bila je stoga što je smatrao da je najbolje da odbaci Carlstadtovu doktrinu.

1. Carlstadova greška u uklanjanju slika, potiskivanju mise, ukidanju monaških zavjeta, ili zavjeta celibata, i u davanju vina kao i kruha na Gospodnjoj večeri, i u vršenju službe na Njemačkom umjesto na Latinskom, ako je i bila greška, bila je više greška vremena nego doktrine. Da je Luther bio s njim, vjerojatno bi sve bilo odgođeno na nekoliko mjeseci ili možda na nekoliko godina.

2. Carlstadt bi vjerojatno Lutherovim prisustvom bio spašen da ne dođe pod utjecaj Zwickauskih proroka. Kao što je bilo, on je na kratko prihvatio, ne generalno njihovo

¹ Citirano u *Life of Martin Luther in Pictures*, str. 147, Philadelphia, J. W. Moore, 195 Chestnut street.

učenje, već njihovu doktrinu da nadahnuće Svetog Duha u vjernicima čini ljudsko učenje ispraznim i bezvrijednim. Ipak u obje ove stvari Carlstadt se podčinio Lutherovoj ispravci. Da je Luther cijenio Carlstadta, imao bi koristi u sljedećim pojedinostima:

1. U svojoj revnosti za doktrinu o opravdanju vjerom, on bi bio spašen od poricanja nadahnutosti Jakovljeve poslanice, i ne bi rekao za nju da je „bezvrijedna i isprazna poslanica”.¹

2. Umjesto zamjene transupstancijacije, što je Rimokatolička doktrina da kruh i vino Gospodnje večere postaju Kristovo doslovno tijelo i krv, za konsupstancijaciju, doktrinu koju je on privezao za Lutheransku crkvu da su Kristovo tijelo i krv zapravo prisutni *u* kruhu i vinu, on bi toj crkvi dao doktrinu da kruh i vino jednostavno predstavljaju tijelo i krv Kristovu i da se koriste u znak sjećanja na njegovu žrtvu za naše grijehе.

3. Umjesto da se čvrsto drži svake stvari koja u Rimokatoličkoj crkvi nije izričito bila zabranjena u Bibliji, on bi ostavio po strani sve ono što nije imalo doslovno neodobravanje te svete knjige.

4. Umjesto katoličkog praznika nedjelje, on bi svetkovao i prenio Protestantskoj crkvi drevni Šabat Gospodnji.

Carlstadtu je bila potrebna Lutherova pomoć i on ju je prihvatio. Nije li Lutheru bila potrebna Carlstadtova? Nije li vrijeme da Carlstadt bude obranjen od velike klevete koju mu je nametnula prevladavajuća strana? I da li bi to bilo odavno učinjeno da Carlstadt nije bio odlučni Sabatinac?

¹ M'Clintock and Strong, svezak ii, str. 123; Komentar dr. A. Clarkea, predgovor Jakovu.

POGLAVLJE XXIV

SVETKOVATELJI ŠABATA U ŠESNAESTOM STOLJEĆU

Presuda mučeniku Frithu—Reformacija obasjava svetkovatelje Šabata svjetlošću u raznim zemljama—U Transilvaniji—U Bohemiji—U Rusiji—U Njemačkoj—U Nizozemskoj—U Francuskoj—U Engleskoj.

John Frith, poznati engleski reformator i mučenik, bio je obraćen zahvaljujući Tyndaleovom radu oko 1525. i pomogao mu je u prijevodu Biblije. Spaljen je u Smithfieldu, 4. srpnja 1533.. O njemu na najbolji način govore povjesničari Engleske Reformacije.¹ Svoje stavove o Šabatu i prvom danu on ovako iznosi:—

„Hebreji imaju riječ Božju za svoju subotu, jer je sedmi dan, i zapovjeden im je da sedmi dan drže svetim. A mi nemamo riječ Božju koja je za nas, već protiv nas; jer ne držimo sedmi dan, kao što to rade Hebreji, nego prvi, koji nije zapovjeden Božjim zakonom.”²

Kada je reformacija skinula zavjesu tame koja je prekrivala narode Europe, svetkovatelji Šabata su bili pronađeni u Transilvaniji, Bohemiji, Rusiji, Njemačkoj, Nizozemskoj, Francuskoj i Engleskoj. Nije Reformacija ta koja je omogućila postojanje ovim Sabatincima, jer vođe Reformacije, kao tijelo, nisu bili prijateljski raspoloženi prema takvim stavovima.

¹ M'Clintock and Strong, svezak iii. str. 679; D'Aubigne's Hist. Ref., knjiga xviii. str. 672, 689, 706, 707; knjiga xx. str. 765, 766; Fox's Acts and Monuments, knjiga viii. str. 524–527.

² Frith's works, str. 69, citirano u Hessey, str. 198.

Naprotiv, čini se da su ovi svetkovatelji Šabata bili ostatci drevnih crkava koje su držale Šabat i koje su svjedočile za istinu tijekom Mračnog Doba.

Transilvanija, zemlja koja sada čini jednu od istočnih divizija Austrijskog Carstva, bila je, u šesnaestom stoljeću, nezavisna kneževina. Otprilike sredinom tog stoljeća, zemlja je bila pod vlašću Sigismunda. Povjesničar Baptista, Robinson, daje sljedeći zanimljiv zapis o događajima u tom vremenu u toj zemlji:—

„Princ je prve religiozne utiske primio pod svojim kapelanom Alexiusom, koji je bio Luteran. Nakon smjene, izabrao je Francisa Davidisa da ga naslijedi, te je od njega dalje bio obavješten o principima Reformacije. Davidis je bio rodom iz tog izuzetno naseljenog i dobro utvrđenog grada koji starosjedioci zovu Coloswar, Njemci Clausenberg, a drugi Claudiopolis. Bio je čovjek učenosti, govora i pobožnosti, i u ovom dijelu svog života je rasuđivao pravednije o principima reformacije nego mnogi njegovi suvremenici. U 1563. njegovo visočanstvo je pozvalo nekoliko učenih stranaca da dođu u Transilvaniju kako bi pomogli napredovanju Reformacije.”¹

„Nekoliko drugih stranaca, koji su bili proganjeni u drugim mjestima, potražili su utočište u ovoj zemlji, gdje je progon zbog religije bio nepoznat. Ove izbjeglice su bili Unitaristički baptisti, a posredstvom njihovog neumornog napornog rada i govora, princ, najveći dio senata, veliki broj svećenika, i mnoštvo ljudi se zdušno priklonilo njihovoj zamisli Reformacije.”²

„Baptisti su na kraju postali daleko najbrojnija grupa i dobili su tiskaru i akademiju, a katedrala im je bila dana za mjesto bogoslužjenja. To su dobili bez ikakvog nasilja, a dok su formirali svoje crkve prema uvjerenjima svojih članova, nikoga nisu proganjali, već su dozvoljavali istu slobodu drugima, a veliki broj Katolika, Luterana i Kalvinista je živio u savršenoj slobodi.”³

¹ Eccl. Researches, pogl. xvi. str. 630.

² Id. Ib.

³ Id. str. 631.

G. Robinson nas dalje obavještava da je Davidis zauzeo ekstremno unitarističko stajalište u pogledu obožavanja Krista, što je izgleda bila jedina ozbiljna greška na kojoj mu se može zamjeriti. Davidis je bio baptistički svećenik Unitarijanac, kome su njegova braća povjerila nadzor nad crkvama u Transilvaniji. Njegov utjecaj u toj zemlji u jednom periodu bio je vrlo veliki. Njegovi stavovi o Šabatu su ovako navedeni:—

„On je smatrao da Hebrejski Šabat nije ukinut, i zato je držao svetim sedmi dan. On je također vjerovao u doktrinu o mileniju, te kao pošten čovjek, ono što je vjerovao, to je naučavao. Njega su transilvanijske crkve smatrale apostolom, te je osijedio u njihovoj službi; međutim Katolici, Luterani i Kalvinisti su ga smatrali Turčinom, bogohulnikom i ateistom, a njegova Poljska Baptistička braća su govorila da je polu Hebrej. Da je bio potpuno Hebrej ne bi morao biti zatvoren zbog svojih razmišljanja.”¹

„Na koji način Vrhovni Ispitivač srdaca jedino zna, ali nekim metodama do tada nepoznatim u Transilvaniji, starac je bio uhićen, te od strane senata osuđen na smrt. Bio je zatvoren u utvrdi, a providenje stavljaajući tamo točku na njegov život, spasilo je njegove prgonitelje od sramote javnog pogubljenja.”²

G. Robinson kaže da su „mnogi okrivljivani” za Davidisovu smrt, „međutim možda tajni izvori ovog događaja nikada neće biti poznati dok Sudac svijeta ne izvrši istragu za krv”. U to vrijeme u Transilvaniji je bilo mnogo Sabatinaca, jer gospodin Robinson nabraja mnoge znamenite osobe koje su bile istih stavova kao i Davidis. Ambasador Bequessius, general vojske; princeza, sestra princa Ivana; državni savjetnik, Chaquius i dva Quendia; general Andrassi, i mnogi drugi

¹ Eccl. Researches, pogl. xvi. str. 636.

² Id. str. 636, 637.

visokog položaja; Somer, rektor akademije u Claudiopolisu; Mathias Glirius, Adam Neusner, i Christian Francken, profesor na akademiji u Claudiopolisu.

„Ovi su”, kaže Robinson, „svi bili istih mišljenja kao i Davidis, kao i mnogi drugi iz različitih staleža, koji su poslije njegove smrti u zatvoru, branili njegovo mišljenje protiv Socinusa. Palaeologus je bio istog mišljenja; on je pobjegao u Moravsku, ali ga je car uhvatio, na zahtjev pape Grgura XIV, i odveo u Rim, gdje je bio spaljen kao heretik. Bio je star čovjek, te se u početku uplašio i odrekao svega, ali se pribrao i pokorio svojoj sudbini kao Kršćanin”.¹

Ove osobe su sigurno bile Sabatinci. Mosheim, nakon što je rekao da je Davidis „za sobom ostavio učenike i prijatelje, koji su energično zadržali njegova mišljenja”, dodaje:—

„Najistaknutiji među njima su bili Jacob Palaeologus, s otoka Chio, koji je bio spaljen u Rimu 1585.; Christian Francken, koji se osobno raspravljao sa Socinusom; i John Somer, koji je bio upravitelj akademije Clausenberg. Ova mala sekta je bila žigosana od strane Socinusovih pisaca, sramotnim imenom POLU HEBREJI.”²

Imamo još jedan zapis o Sabatincima u Transilvaniji u smislu da je u vrijeme Davidisa,

„John Gerendi [bio] poglavar Sabatinaca, naroda koji nije svetkovao nedjelju već subotu, a čiji su učenici uzeli ime Genoldisti.”³

Svetkovatelji Šabata su također bili pronađeni u Bohemiji, zemlji Srednje Europe, u vrijeme Reformacije. Zavisni smo od onih koji su prezreli njihovu vjeru i praksu kako bi saznali nešto o njihovom postojanju. Erazmo o njima govori ovako:—

¹ Eccl. Researches, pogl. xvi. str. 640.

² Mosheim's Hist. Church, knjiga iv. stoljeće 16, odlomak 3, dio ii. pogl. iv. članak 23.

³ Lamy's History of Socinianism, str. 60.

„Čujemo da se sada među Bohemijanljanima pojavila nova vrsta Hebreja koji se nazivaju Sabatinci, koji svetkuju Šabat s toliko praznovjerja, da ako im toga dana nešto upadne u oči, oni to neće ukloniti; kao da im Gospodnji dan nije dovoljan umjesto Šabata, koji je i za apostole bio svet; ili kao da Krist nije dovoljno naznačio što treba dozvoliti na Šabat.”¹

Ne trebamo govoriti ništa o navodnom praznovjerju ovih svetkovatelja Šabata. Izjava dovoljno pobija samu sebe i ukazuje na gorku predrasudu onih koji o njima tako govore. Ali da su svetkovatelji Šabata bili pronađeni u to vrijeme u Bohemiji, nema sumnje. Oni su bili od neke važnosti, a mora da su i svoje stavove objavili svijetu; jer nam Cox kaže da,

„Hospinian iz Züricha, u svom traktatu ‘Concerning the Feasts of the Jews and of the Gentiles’, poglavlje III, (Tiguri, 1592.) odgovara na argumente ovih Sabatinaca.”²

Postojanje ove grupe Sabatinaca u Bohemiji u vrijeme Reformacije je snažan očekivani dokaz da su Valdenzi iz Bohemije, spomenuti u prethodnom poglavlju, iako su za njih tvrdili da su svetkovatelji nedjelje, zapravo bili svetkovatelji drevnog Šabata.

U Rusiji su trenutno brojni svetkovatelji sedmog dana. Njihovo postojanje može se pratiti skoro do 1400. godine. Oni su, dakle, stariji od Lutherovog djelovanja najmanje stotinu godina. Prvi pisac kojeg citiram govori o njima kao

¹ „Nune audimus apud Bohemos exoriri novom Judaeorum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta superstitione servant Sabbatum, ut si quid eo die inciderit in oculum, nolint eximere; quasi non sufficiat eis pro Sabbato Dies Dominicus, qui Apostolis etiam erat sacer, aut quasi Christus non satis expresserit quantum tribuen dum sit Sabbato.” De Amabili Ecclesiae Concordia; Opera, svezak 5, str. 506, Lugd. Bat. 1704; citirano u Coxovoj Literaturi za Šabat, svezak ii. str. 201, 202; Hessej, str. 374.

² Cox, svezak ii. str. 202.

da su „napustili Kršćansku vjeru”. Međutim, čak i u našem vremenu, vrlo je uobičajeno da ljudi govore o onima koji su se od prvog dana okrenuli k sedmom da su se odrekli Krista radi Mojsija.¹ On također govori o njima da drže do obrezanja. Luther je za ovo optužio čak i Carlstadta kao neophodan zaključak iz činjenice da je svetkovao dan propisan u četvrtoj zapovijedi. Budući da je to uobičajen način karakteriziranja svetkovatelja Šabata u naše vrijeme, a takav je bio slučaj i u ranijim vremenima—jer kada ljudima nedostaje argument, oni koriste pogrdne izraze—povjesničar, koji sastavlja svoj zapis o ovim ljudima iz izjava popularnije strane, sigurno će ih predstaviti kako odbacuju Krista i Evanđelje, a umjesto toga kako prihvaćaju Mojsija i ceremonijalni zakon. Dajem izjave povjesničara onakve kakve jesu, a čitatelj mora procijeniti. Robert Pinkerton daje sljedeći izvještaj o njima:—

„*Selezneutschini*. Ova sekta je, u današnjem vremenu, upravo ono što su Strigolniksi prvobitno bili. Oni su u principu Hebreji; vrše božansku dužnost obrezanja; svetkuju Hebrejski Šabat i ceremonijalni zakon. Ima ih puno u Tuli, na rijeci Kuma, i u drugim pokrajinama, a vrlo su brojni u Poljskoj i Turskoj, gdje su se, napustivši Kršćansku vjeru, pridružili sjemenu Abrahamovom, po tijelu, u odbacivanju Mesije i evanđelja.”²

Drevno Rusko ime ovog naroda bilo je *Strigolniksi*. Dr. Murdock daje sljedeći izvještaj o njima:—

¹ Ovakve izjave o svetkovateljima sedmog dana su vrlo česte. Čak i za one koji su prvi počeli držati Šabat u Newportu je rečeno da su „ostavili Krista i otišli Mojsiju radi svetkovanja dana, vremena, doba i tome slično”.—*Seventh day baptist Memorial*, svezak i. str. 32. Pastor Baptističke crkve prvog dana u Newportu im je rekao: „Smatram da se odrekli i da se još uvijek odričete Krista”—*Id.* str. 37.

² The Present State of the Greek Church in Russia, Dodatak. str. 273, New York, 1815.

„Uobičajeno je da porijeklo sektaša u Ruskoj crkvi datira od oko sredine sedamnaestog stoljeća, u vrijeme patrijarha Nikona. Međutim, prema ruskim zapisima, u Ruskoj crkvi su postojali šizmatici dvije stotine godina prije Nikonovih dana, a nemiri koji su se desili u njegovo vrijeme, samo su pomogli da se njihov broj uveća i iznese u javnost. Najraniji od ovih šizmatika prvi put su se pojavili u Novgorodu, početkom petnaestog stoljeća, pod imenom *Strigolniksi*.”

„Hebrej po imenu Horie propovijedao je mješavinu Judaizma i Kršćanstva; te je zadobio dva svećenika, Denisa i Alexiea, koji su stekli ogroman broj sljedbenika. Ova sekta je bila toliko brojna da je pred kraj petnaestog stoljeća sazvan nacionalni savjet da joj se suprotstavi. Ubrzo potom, jedan Karp, ekskomunicirani đakon, pridružio se *Strigolniksima*; te je optužio više svećenstvo da je prodalo službu svećenstva, i da je toliko iskvarilo crkvu, da je Sveti Duh povučen iz nje. On je bio vrlo uspješan promotor ove sekte.”¹

Kod povjesničara je bilo jako uobičajeno da se o Kršćanima koji se pridržavaju Šabata govori na jedan od sljedećih načina: 1. Da se njihovo svetkovanje sedmog dana imenuje upečatljivo, ali da se predstave kao da se okreću od Krista k Mojsiju i ceremonijalnom zakonu; ili, 2. Da govore o njihovim Šabatnim principima na tako neodređen način da čitatelj vjerojatno neće posumnjati da su oni svetkovatelji Šabata. Pinkerton govori o ovim Ruskim svetkovateljima Šabata na prvi navedeni način; Murdock, na drugi. Jasno je da Murdock ove ljude nije smatrao kao one koji odbacuju Krista, a iz Pinkertonovih spisa je sigurno da ova dva pisca govore o istim ljudima.

Odakle potiču ovi Ruski svetkovatelji Šabata? Sigurno ne iz reformacije šesnaestog stoljeća; jer su postojali najmanje jedano stoljeće prije tog događaja. Vidjeli smo da su Valdenzi, tijekom

¹ Murdock's Moshcim, knjiga iv. stoljeće xvii. odlomak 2, dio i. pogl. ii. bilješka 12

Mračnog Doba, bili rasijani po mnogim zemljama Europe. A također su bili i ljudi zvani Katari, ako, ustvari, to dvoje nisu bili jedan narod. Posebno zapažamo činjenicu da su bili raseljeni po Poljskoj, Litvi, Sklavoniji, Bugarskoj, Livoniji, Albaniji i Sarmatiji.¹ Ove zemlje su sada dio Ruskog Carstva. Svetkovatelji Šabata su bili brojni u Rusiji prije Lutherovog vremena. Kao što smo vidjeli, mnogi od drevnih Valdenza i Katara su zasigurno zadržali Šabat Gospodnji. Ustvari, upravo ono što je rečeno za Ruske svetkovatelje Šabata, da su se držali obrezanja i ceremonijalnog zakona, također je rečeno i za Katare, te za onaj ogranak Valdenza koji se naziva Passaginiani.² Da li postoji razuman razlog za sumnju da u ovim drevnim Kršćanima imamo pretke Ruskih svetkovatelja Šabata iz petnaestog stoljeća?

G. Maxon daje sljedeću izjavu:—

„Pronalazimo da se svetkovatelji Šabata pojavljuju u Njemačkoj krajem petnaestog ili početkom šesnaestog stoljeća prema ‘Ross’s Picture of All Religions’. Prema ovome trebamo shvatiti da je njihov broj bio toliki da je vodio do organiziranja, te je privlačio pažnju. Jedan broj njih je formirao crkvu, te emigrirao u Ameriku, u ranom naseljavanju ove zemlje.”³

G. Utter daje sljedeću izjavu u vezi svetkovatelja Šabata u Njemačkoj i Nizozemskoj:—

„Početkom šesnaestog stoljeća u Njemačkoj postoje tragovi svetkovatelja Šabata. Stari Nizozemski martirologij daje izvještaj o Baptističkom svećeniku po imenu Stephen Benedict, donekle poznatom po tome što je krštavao tijekom teškog progona u Nizozemskoj, za koga se pretpostavlja od strane dobrih izvora da je držao sedmi dan kao Šabat. Jedna od osoba

¹ Vidjeti dvadeset prvo poglavlje ovog djela.

² Id. Ib.

³ Maxson’s Hist. Sab., str. 41.

koju je on krstio zvala se Barbary von Thiers, supruga Hansa Borzena, koja je bila pogubljena 16. rujna 1529.. Na suđenju je izjavila da odbija idolopoklonički sakrament svećenika, a također i Misu.¹

Dajemo njenu objavu vjerovanja o nedjelji i svetim danima:—

„Bog nam je zapovjedio da se sedmog dana odmaramo. Dalje od ovoga nije otišla: ali je uz pomoć i milost Božju u tome ustrajala, i pri smrti ostala u tome; jer je to prava vjera, i pravi put u Kristu.”²

Druga mučenica, Christina Tolingerin, spominje se ovako:—

„Što se tiče svetih dana i nedjelje, rekla je: ‘Za šest dana Gospod je stvorio svijet, sedmog dana se odmorio. Ostale svete dane ustanovili su pape, kardinali i nadbiskupi.’”³

U to vrijeme u Francuskoj je bilo svetkovatelja Šabata:—

„U Francuskoj je također bilo Kršćana iz ove grupe, među kojima je bio M. de la Roque, koji je pisao u obranu Šabata protiv Bossueta, katoličkog biskupa Meauxa.”⁴

Dr. Wall u svojoj čuvenoj povijesti krštavanja novorođenčadi naziva M. de la Roquea. „učenim čovjekom u drugim stvarima”, ali da puno griješi zbog tvrdnje da „rana crkva nije krštavala novorođenčad”.⁵ Vrijedno je primijetiti da oni koji drže Šabat uvijek vrše krštenja prema Svetom Pismu—sahranjivanjem pokajnika u vodenom grobu. Nijedan narod koji je zadržao krštenje novorođenčadi, ili škropljenje vjernika, nije svetkovao sedmi dan.⁶

¹ Manual of the Seventh-day Baptists, str. 16.

² Martirologija Kristovih Crkava, koje se obično nazivaju Baptisti, tijekom ere Reformacije. Od Nizozemca T. J. Van Braghta, London, 1850., svezak i. str. 113, 114.

³ Id. str. 113.

⁴ Manual of the S. D. Baptists, str. 16.

⁵ Wall's History of Infant Baptism, svezak ii. str. 379, Oxford, 1835.

⁶ Ne znam niti za jedan izuzetak do ove izjave. Ako ima neki, mora se

Porijeklo Sabatinaca u Engleskoj sada se ne može definitivno utvrditi. Njihovo prakticiranje krštenja vjernika i držanja sedmog dana kao Šabata Gospodnjeg, snažno svjedoče o njihovom porijeklu od progonjenih heretika Mračnog Doba, a ne od reformatora šesnaestog stoljeća, koji su zadržali krštenje novorođenčadi i praznik nedjelje. Da su ovi heretici dugo bili brojni u Engleskoj, ovako potvrđuje Crosby:—

„Jer u vrijeme Vilima Osvajača [1070. A. D.] i njegovog sina Vilima Riđeg, izgleda da su Valdenzi i njihovi učenici iz Francuske, Njemačke i Nizozemske, često nalazili utočišta, a obilno u Engleskoj... Beringarijanska, ili hereza Valdenza, kako je kronolog naziva, je, oko 1080. A. D., generalno izopacila cijelu Francusku, Italiju i Englesku.”¹

G. Maxon kaže sljedeće za Engleske Sabatince:—

„U Engleskoj nalazimo svetkovatelje Šabata vrlo rano. Dr. Chambers kaže: ‘Oni su se pojavili u Engleskoj u šesnaestom stoljeću’, iz čega razumijemo da su oni tada postali posebna denominacija u tom kraljevstvu.”²

G. Benedict ovako govori o porijeklu Engleskih Sabatinaca:—

„U koje vrijeme su Baptisti Sedmog dana počeli formirati crkve u ovom kraljevstvu, se ne zna; ali vjerojatno je to bilo u ranom periodu; a iako njihove crkve nikada nisu bile brojne, ipak je među njima skoro dvije stotine godina unazad, bilo nekih vrlo istaknutih ljudi.”³

naći kod onih koji svetkuju i sedmi i prvi dan. Čak i ovdje, sigurno ne postoji takva stvar kao što je škropljenje za krštenje, ali moguće je da postoji krštenje male djece.

¹ Hist. English Baptists, svezak ii. pref. str. 43, 44.

² Maxson's Hist. Šab., str. 42.

³ Gen. Hist. Bapt. Denom., svezak ii. str. 414, izdanje 1813.

POGLAVLJE XXV

KAKO I KADA JE NEDJELJA PRISVOJILA ČETVRTU ZAPOVIJED

Svjetlost reformacije uništila je mnoge od najboljih argumenata za nedjelju iz prethodnog Mračnog Doba—Rasprava između Prezbiterijanaca i Episkopalaca Engleske dovodi svetost nedjelje na test—Prvi od navedenih smatraju da je sredstvo za izvršenje svetkovanja nedjelje četvrta zapovijed—Kako to može biti učinjeno—Efekti ovog izuzetnog otkrića—Povijest praznika nedjelje zaključena.

Svjetlost reformacije je uništila mnoge najbitnije argumente na osnovu kojih je praznik nedjelje bio uspostavljen tijekom Mračnog Doba. Svitak koji je pao s neba—ukazanje svetog Petra—olakšavanje dušama u čistilištu, pa čak i prokletima u paklu—te mnoga čuda strašnih pretkazivanja—nijedno od ovih, niti svi zajedno, po svoj prilici nisu mogli duže održati svetost časnog dana. Istina, kada su svi oni bili uklonjeni, ono što je ostalo da bi se održao praznik nedjelje jesu, kanoni sabora, edikti kraljeva i careva, dekreti svetih učenjaka crkve i, najvažnije od svega, zapovjednički nalozi Rimskog pontifeksa. Osim toga, svi ovi bi se također mogli navesti i u prilog bezbrojnih praznika koje je odredila ista velika otpadnička crkva. Takav autoritet bi odgovarao Episkopalcima, koji vjerno prihvaćaju sve ove praznike, jer im je to propisala crkva; međutim, za one koji priznaju Bibliju kao jedino pravilo vjere, slučaj je bio drugačiji. U drugoj polovici šesnaestog stoljeća,

Prezbiterijanci i Episkopanci u Engleskoj bili su umiješani u takvu raspravu da je ona dovela do spora po pitanju ovih stvari. Episkopanci su zahtijevali od ljudi da svetkuju sve crkvene praznike; Prezbiterijanci su svetkovali nedjelju, a sve ostalo odbacili. Episkopanci su pokazali nedosljednost u ovoj diskriminaciji, jer ih je sve odredila ista crkvena vlast. Pošto su Prezbiterijanci odbacili autoritet crkve, oni nisu htjeli držati nedjelju na toj osnovi, posebno zato što bi to podrazumijevalo svetkovanje i svih drugih praznika. Stoga su morali birati između potpunog odustajanja od nedjelje i obrane njenog svetkovanja preko Biblije. Postojao je, zaista, i još jedan plemenitiji izbor koji su mogli napraviti, odnosno usvojiti Šabat Gospodnji, međutim, za njih je bilo previše ponižavajuće da se ujedine s onima koji su zadržali tu drevnu i svetu ustanovu. Problem ove borbe ovako iznosi istaknuti Njemački teolog Hengstenberg:—

„Mišljenje da je Šabat prenijet na nedjelju prvo je iznijeto u svom savršenom obliku, i sa svim svojim posljedicama, u raspravi koja se vodila u Engleskoj između Episkopalaca i Prezbiterijanaca. Prezbiterijanci, koji su doveli do krajnosti princip, da svaka ustanova crkve mora imati svoje utemeljenje u Svetom Pismu i da neće prihvatiti da je Bog dao, u ovom pogledu, veću slobodu crkvi Novog Zavjeta, koju je njegov Duh doveo do zrelosti, nego onoj crkvi u Starom Zavjetu, optužili su Episkopalce za papski kvasac, za praznovjerje i za podložnost ljudskim uredbama, zato što su zadržali Kršćanske praznike. Episkopanci su se, pak, kao dokaz da je Novozavjetnoj crkvi data veća sloboda u ovakvim stvarima, pozivali na činjenicu da je i svetkovanje nedjelje samo odluka crkve. Prezbiterijanci su sada bili u položaju koji ih je primoravao ili da odustanu od svetkovanja nedjelje, ili da nastave tvrditi da je božanskom uredbom nedjelja odvojena od ostalih praznika. Prvo navedeno nisu mogli uraditi, jer je

njihovo Kršćansko iskustvo bilo previše duboko da bi bili u neznanju kolika je slabost ljudske prirode u potrebi za periodima koji se redovno vraćaju, za posvećenu službu Bogu. Stoga su se odlučili za ovo drugo.¹

Toliko povodom tog divnog otkrića kojim se za Sveto Pismo smatra da podržava božansko uspostavljanje nedjelje kao Kršćanskog Šabata. Datum otkrića, ime otkrivača i način na koji je smislio pokušaj da nametne prvi dan u tjednu autoritetom četvrte zapovijedi, ovako je naveo iskreni povjesničar prvog dana, Lyman Coleman:–

„Istinsku doktrinu o Kršćanskom Šabatu prvi je objavio Engleski disident, uvaženi Nicholas Bound, D. D., iz Nortona, u okrugu Suffolk. Oko 1595. godine, objavio je čuvenu knjigu pod naslovom, ‘Sabbathum Veteris et Novi Testamenti’, ili Istinska doktrina o Šabatu. U ovoj knjizi je tvrdio ‘da sedmi dio našeg vremena treba biti posvećen Bogu—da su Kršćani dužni odmarati na Gospodnji dan kao što su Hebreji bili na Mojsijev Šabat, budući da je zapovijed o odmoru moralna i vječna; te da nije dozvoljeno osobama tog dana da prate svoja učenja ili obavljaju svjetovne poslove, niti da koriste ona zadovoljstva i razonode koje su dozvoljene drugim danima’. Ova knjiga se širila nevjerovatnom brzinom. Doktrina koju je iznijela izazvala je od mnogih srca brz odgovor, a rezultat je bio najugodnija reformacija u mnogim dijelovima kraljevstva. ‘Gotovo je nevjerovatno’, kaže Fuller, ‘koliko je ova doktrina bila prihvaćena, dijelom zbog njene vlastite čistoće, a dijelom zbog uzvišene pobožnosti onih osoba koje su je zagovarale; tako da se Gospodnji dan, posebno u grupama, počeo uredno držati; ljudi su postajali zakon sami sebi, uzdržavajući se od onih zabava koje su zakonom dozvoljene; da, mnogi se raduju vlastitoj suzdržanosti u tome’. Zakon o Šabatu je zaista bio religiozno načelo, za kojim je Kršćanska crkva stoljećima nejasno tragala. Pobožni ljudi svih uzrasta osjetili su neophodnost božanskog autoriteta za posvećenje dana. Njihova savjest je bila ispred razuma. Praktično su držali Šabat bolje nego što su njihova načela zahtijevala.

¹ Hengstenberg’s Lord’s Day, str. 66.

„Javno mišljenje je, međutim, još uvijek bilo neustaljeno u vezi s ovom novom doktrinom o Šabatu, iako su joj se nekolicina u početku žestoko protivila. ‘Učeni ljudi su bili jako podijeljeni u svojim stavovima o ovim Šabatnim doktrinama; neki su ih prihvatili kao drevne istine usuglašene sa Svetim Pismom, dugo napuštene i zanemarene, sada pravovremeno oživljene radi povećanja pobožnosti. Drugi su ih vidjeli zasnovane na pogrešnom temelju; ali pošto su težili vidljivom napretku religije, bilo je šteta suprotstaviti im se; videći da nitko nema osnovanog razloga da se žali, budući prevareni za njihovo dobro. Međutim treća klasa se odlučno nije slagala s ovim prijedlozima, kao da su predstavljali *Hebrejski* jaram na vratovima poniženih ljudi protiv slobode Kršćana; da je Krist, kao Gospodar Šabata, uklonio njegovu strogost i dozvolio ljudima zakonite razonode; *da je ova doktrina stavila više svjetlosti na nedjelju*, s namjerom da pomrači sve druge svete dane, umanjujući autoritet crkve; da je ovo strogo svetkovanje bilo uspostavljeno od strane sekte, da bude karakterni razlika kako bi se žigosali svi da su razvrtnici koji to ne prihvaćaju.’ Međutim, u početku nije postojalo otvoreno protivljenje mišljenju dr. Bounda. Nikakav odgovor nije ni pokušavan da bude dat nekoliko godina, a ‘ni pero pisaljke u tisku nije ustalo protiv njega.’”

„Njegov rad je ubrzo bio praćen s nekoliko drugih traktata u obranu istih stavova. ‘Svi Puritanci su se složili s ovom doktrinom i izdvajali su se time što su taj dio svetog vremena provodili u javnoj, obiteljskoj i privatnoj predanosti.’ Čak je i dr. Heylyn potvrdio pobjedonosno širenje tih puritanskih pogleda na Šabat...”

„‘Ova doktrina’, kaže on, ‘noseći tako lijepu pobožnost, barem po mišljenju običnih ljudi, i koja nije ispitivala njene prave temelje, navela je mnoge da je prihvate i brane; te je za vrlo kratko vrijeme postala velika greška i najpopularnija zanesenost koju su ljudi Engleske ikada prihvatili.’”¹

Dr. Bound nije bio jedini otkrivač teorije o sedmom dijelu vremena; već se za njega prije može reći da je sakupio i kombinirao razasute spise svojih prethodnika, te da je tome

¹ Coleman’s Ancient Christianity Exemplified, pogl. xxvi. odlomak 2; Heylyn’s Hist. Sab., dio ii. pogl. viii. odlomak 7; Neal’s Hist. Puritans, dio i. pogl. viii.

dodao nešto iz svog vlastitog rada. Njegovi razlozi za tvrdnju da je nedjelja Šabat četvrte zapovijedi su:–

„Ono što je prirodno, naime, da se svaki sedmi dan treba držati svetim Gospodu, to i dalje ostaje: ono što je potvrdno, naime, da onaj dan koji je bio sedmi dan od stvaranja, treba biti Šabat, ili dan odmora, to je sada promijenjeno u crkvi Božjoj.”¹

On kaže da je značenje objave „Sedmi dan je Šabat Gospoda Boga tvoga” ovo:–

„Mora biti jedan [dan] od sedam, a ne [jedan] od osam.”²

Međutim, poseban ključ cijele teorije se nalazi u izjavi da je sedmi dan u zapovijedi bio „*genus*”, odnosno, bio je neka vrsta sedmog dana koji je obuhvaćao nekoliko tipova sedmih dana, najmanje dva. Ovako on kaže:–

„Tako on čini da sedmi dan bude *genus* u ovoj zapovijedi i da bude vječan: i u njemu na osnovu zapovijedi da obuhvati ove dvije vrste: Šabat od Hebreja i od neznabožaca, od zakona i od evanđelja: tako da su oba obuhvaćena u zapovijedi, kao što *genus* obuhvaća obje njegove vrste.”³

On zapovijeda svetkovanje prvog dana četvrtom zapovijedi, na sljedeći način:–

„Tako da nemamo u evanđelju novu zapovijed za Šabat, drugačiju od one koja je bila u zakonu; međutim, postoji određeno vrijeme koje je drugačije; naime, ne sedmi dan od stvaranja, nego dan Kristovog uskrsnuća, a sedmi od toga: oba su u više navrata obuhvaćena u četvrtoj zapovijedi.”⁴

¹ Sabbathum Veteris et Novi Testamenti; ili the True Doctrine of the Sabbath, od Nikolasa Bounda, D. D., drugo izdanje London, 1606, str. 51.

² Id. str. 66.

³ True Doc. of the Sah., str. 71.

⁴ Id. str. 72.

On hoće reći da četvrta zapovijed zapovijeda sedmi dan od stvaranja do uskrsnuća Kristovog, a od tada zapovijeda drugi sedmi dan, odnosno sedmi od Kristovog uskrsnuća. Takva je izopačena domišljatost kojom ljudi mogu izbjeći Božji zakon, a da pritom učine da izgleda kao da ga vjerno drže.

Takvo je porijeklo teorije o sedmom dijelu vremena, po kojoj je sedmi dan izbačen iz četvrte zapovijedi, a jedan dan od sedam je uskočio na njegovo mjesto; doktrina koja je u najpogodnije vrijeme uspostavljena, upravo onda kada ništa drugo nije moglo spasiti časni dan sunca. Uz pomoć ove teorije, nedjelja „Pape i Pogana” bila je u stanju da se hladnokrvno umota u četvrtu zapovijed, a zatim i u karakter božanske ustanove, da izazove poslušnost svih Biblijskih Kršćana. Ona je sada mogla odbaciti druge prevare od kojih je zavisilo njeno postojanje i da samo ovom podrži svoj autoritet. U vrijeme Konstantina sjela je na prijesto Rimskog Carstva, a tijekom čitavog perioda Mračnog Doba održala je svoju prevlast sa stolice Sv. Petra; međutim, sada je uzašla na prijesto Svevišnjeg. I tako je dan koji Bog „nije zapovjedio, niti izgovorio, niti je došao u” njegov „um”, bio zapovjeden čovječanstvu cijelim autoritetom njegovog svetog zakona. Episkopalski očevidac, dr. Heylyn, opisuje na sljedeći način neposredan utjecaj rada dr. Bounda na postojeću raspravu:—

„Jer usađivanjem u ljude ove nove Šabatne špekulacije [vezano za nedjelju], učeći da je samo taj dan bio određen od Boga, a svi ostali svetkovani u Engleskoj crkvi, ostatak samovoljnog bogoslužjenja u Rimskoj crkvi; drugi sveti dani uspostavljeni u ovoj crkvi, bili su tako proračunato uzdrmani da do ovog dana nisu dobro oporavljeni od udara tada

zadanog. Niti je ovo došlo njihovom namjerom ili mimo nje, već kao stvar koja je posebno bila namjeravana od samog početka.”¹

U prethodnom poglavlju, skrenuli smo pažnju na činjenicu da se nedjelja može održati kao božanska ustanova samo usvajanjem pravila vjere priznatih u Rimskoj crkvi, a to je, Biblija s pridodanim crkvenim predajama.

Vidjeli smo da su u šesnaestom stoljeću Prezbiterijanci Engleske bili dovedeni do toga da odluče između odustajanja od nedjelje kao crkvenog praznika i njenog održavanja kao božanske ustanove preko Biblije. Izabrali su drugi pravac. Ipak, iako su očigledno izbjegavali optužbu da svetkuju Katolički praznik, tvrdeći da dokazuju ustanovu nedjelje iz Biblije, krajnje nezadovoljavajuća priroda nekoliko zaključaka izvedenih iz Svetog Pisma u prilog tom danu, primorala ih je da pribjegnu predaji crkve, i da ih dodaju njihovim takozvanim biblijskim dokazima u njenu korist. Ne bi bilo gore držati nedjelju i iskreno priznati da je to praznik Katoličke crkve, koji nije zapovjeđen u Bibliji, nego da izjavite da je svetkujete kao biblijsku ustanovu, a zatim dokazujete to tako što usvojite pravilo vjere Rimokatolika. Joaunes Perrone, poznati talijanski Katolički teolog, u važnom doktrinarnom djelu, pod naslovom „Theological Lessons”, daje vrlo upečatljivu izjavu da Protestanti koji drže nedjelju priznaju predaju. U svom poglavlju „Concerning the Necessity and Existence of Tradition” on iznosi tvrdnju da je neophodno priznati doktrine koje možemo dokazati samo iz predaje, a ne možemo ih podržati Svetim Pismom. Zatim kaže:—

¹ Hist. Sab., dio ii. pogl. viii. odlomak 8.

„Nije moguće, zaista, ako se predaje takvog karaktera odbace, da bi se nekoliko doktrina, koje su Protestanti držali s nama otkako su se povukli iz Katoličke crkve, mogle, na bilo koji mogući način, ustanoviti. Činjenica je bila stavljena van svake sumnje, jer oni sami s nama odobravaju ispravnost krštenja koje obavljaju heretici ili nevjernici, također i ispravnost krštenja novorođenčadi, pravog oblika krštenja [škropljenjem]; smatraju također, da zakon o suzdržavanju od krvi i svega što je udavljeno nije na snazi; također u vezi sa zamjenom Gospodnjeg dana sa Šabatom; pored onih stvari koje sam ranije spomenuo, a ne nekoliko drugih.”¹

Teorija dr. Bounda o sedmom dijelu vremena naišla je na opće prihvaćanje u svim onim crkvama koje su proizašle iz Rimske crkve. Stari Cotton Mather je najsnažnije primijetio:—

„Reformatorske crkve, odlazeći iz Rima, ponijele su, neke više, neke manje, svaka od njih, ponešto Rimskog sa sobom.”²

Jednu svetu dragocjenost koje su sve one preuzele od uvažene majke bludnice je drevni praznik sunca. Ona je izbacila iz svoje zajednice Šabat Gospodnji, te usvojivši časni dan sunca, pretvorila ga je u Gospodnji dan Kršćanske crkve. Reformatori, odlazeći iz njenog zajedništva, i noseći sa sobom ovaj drevni praznik, našli su se u stanju da opravdaju njegovo

¹ Praelectiones Theologicae, svezak i. dio ii. odlomak 2, pogl. i. str. 194. „Propositio. Praeter sacram Scripturam admitti necessario debent Traditiones divinae dogmaticae ab illa prorsus distinctae.”

„Non posse praeterea, rejectis ejusmodi traditionibus, plura dogmata, quae nobiscum retinuerunt protestantes cum ab Ecclesia catholica recesserunt, ullo modo adstruis, res est citra omnis dubitationis aleam posita. Etenim ipsi nobiscum retinuerunt valorem baptismi ab haeticis aut inlidelibus administrati, valorem item paedobaptismi, germanam baptismi formam, cessationem legis de abstinentia a sanguine et suffocato, de die dominico Sabbatis suffecto, praeter ea quae superius commemoravimus aliaque hand pauca.”

² Backus' Hist. of the Baptists in New England, str. 63, izdanje 1777.

svetkovanje kao istinskog Gospodnjeg Šabata! Kao što je bešavni ogrtač Isusa, Gospodara Šabata, bio istrgnut od njega prije nego što je bio prikovan na križ, tako je četvrta zapovijed istrgnuta od dana od odmora Gospodnjeg, oko kojeg je postavljena od strane velikog Zakonodavca, i dana ovom papskom Gospodnjem danu; a razbojnik Baraba, ovako obučen u ukradenu četvrtu zapovijed, od tog vremena do danas, stavio na test poslušnost svijeta božanski uspostavljenom Šabatu najsvetijeg Boga. Ovdje završavamo povijest praznika nedjelje, koji je sada u potpunosti preobražen u *Kršćanski Šabat*. Brzi pregled povijesti Engleskih i Američkih svetkovatelja Šabata zaključit će ovo djelo.

POGLAVLJE XXVI

ENGLESKI SVETKOVATELJI ŠABATA

Engleski Sabatinci u šesnaestom stoljeću—Njihove doktrine—John Trask zbog ovih doktrina stavljen na stup srama, bičevan i zatvoren—On se odriče—Karakter gđe Trask—Njen zločin—Njena neslomljiva hrabrost—Ona trpi petnaest godina zatvora i umire u zatvoru—Principi Traskiteza—Brabourne piše u korist sedmog dana—Apel Kralju Charlesu I da obnovi drevni Šabat—Kralj angažira dr. Whitea da piše protiv Brabourneea, a dr. Heylyna da napiše Povijest Šabata—Kralj zastrašuje Brabourneea i on se povlači—On se vraća ponovo na Šabat—Philip Tandy—James Ockford piše „The Doctrine of the Fourth Commandment”—Njegova knjiga spaljena—Edward Stennett—Wm. Sellers—Okrutno postupanje prema Francis Bampfieldu—Thomas Bampfield—Mučeništvo Johna Jamesa—Kako je Šabatno djelo posrnulo u Engleskoj.

Chambers ovako govori o svetkovateljima Šabata u šesnaestom stoljeću:—

„Za vrijeme vladavine Elizabete, mnogim savjesnim i nezavisnim misliocima palo je na pamet (kao što se ranije desilo nekim Protestantima u Bohemiji), da četvrta zapovijed od njih zahtijeva svetkovanje, ne prvog, već točno određenog *sedmog* dana u tjednu, te strogi fizički odmor, kao dužnu službu prema Bogu; dok su drugi, iako uvjereni da je taj dan promijenjen božanskim autoritetom, bili istog mišljenja u vezi s biblijskom obavezom da se suzdrže od rada. Prva grupa je postala dovoljno brojna da predstavlja značajnu brojku više od jednog stoljeća u Engleskoj, pod imenom ‘Sabatinci’—riječ koja je sada zamijenjena s ne tako nejasnim imenom, ‘baptisti sedmog dana’.”¹

¹ Chambers' Cyclopedia, članak, Sabbath, svezak viii. str. 402,

Gilfillan citira engleskog pisca iz 1584. godine, Johna Stockwooda, koji kaže da je tada bila

„Velika različitost mišljenja među običnim ljudima i onima koji su prosti, u vezi sa Šabatom, i ispravnom upotrebom istog.”

I Gilfillan navodi na sljedeći način jednu od osnova neslaganja:—

„Neki stoje pri nepromijenjenoj i nepromjenljivoj obavezi svetkovanja Šabata sedmog dana.”¹

U 1607., engleski pisac prvog dana, John Sprint, iznio je stavove svetkovatelja Šabata tog vremena, koji su u stvari bili suštinski isti u svim vremenima:—

„Oni se pozivaju na tvrdnje izvučene, 1. Iz prednosti Šabata koje je postojalo prije pada i objave zakona; zakona koji su po prirodi nepromjenjivi. 2. Iz vječnosti moralnog zakona. 3. Iz toga što se u velikoj mjeri odnosi na [Šabat iznad] svih [drugih propisa.] 4. ... I iz aspekta [ovog propisa] zakona, koji Šabat čini vječnim, ono što je spomen i sjećanje na Božja djela; ono što pripada Kršćanima kao i Hebrejima.”²

John Trask je počeo govoriti i pisati u korist sedmog dana kao Šabata Gospodnjeg, otprilike u vrijeme kada su kralj James I i nadbiskup Canterburya objavili čuvenu knjigu „Book of Sports for Sunday”, u 1618.. Njegovo polje rada bio je London, a pošto je bio vrlo revnostaan čovjek, ubrzo je pozvan na odgovornost od strane progoniteljske Engleske crkve. Zauzeo je visoko stajalište u pogledu dovoljnosti Svetog Pisma da usmjerava sve vjerske službe, te da građanske

London, 1867.

¹ Gilfillan's Sabbath, str. 60.

² Observation of the Christian Sabbath, str. 2.

vlasti ne bi trebale pritiskati savjest ljudi po pitanjima vjere. Izveden je pred zloglasnu Star Chamber, gdje se vodila duga rasprava o Šabatu. Tom prilikom je biskup Andrews prvi put iznio onaj sada poznati argument o prvom danu, da su rani mučenici bili provjeravani pitanjem, „Da li si držao Gospodnji dan?”¹

Gilfillan, citirajući riječi suvremenih pisaca, kaže o Traskovom suđenju da je,

„Zbog ‘organiziranja tajnih vjerskih skupova i frakcija, na način koji bi mogao dovesti do pobune i meteža, i zbog sramoćenja kralja, biskupa i svećenstva’, ‘bio osuđen u Star Chamberu da bude postavljen na stup srama u Westminsteru, a zatim da bude bičevan i da tamo ostane zarobljenik’.”²

Ova surova kazna bila je provedena u djelo, i konačno je slomila njegov duh. Nakon što je godinu dana izdržao bijedu svog zatvora, on se odrekao svoje doktrine.³ Posebno je vrijedan spomena slučaj njegove žene. Pagitt ovako opisuje njen karakter:–

„Ona je bila žena obdarena mnogim vrlinama, vrijedna oponašanja od strane svih dobrih Kršćana, nije griješila u drugim stvarima, posebno ju je iskvario duh neobične i neusporedive svojeglavosti i tvrdoglavosti u njenim razmišljanjima.”⁴

Pagitt kaže da je bila učiteljica vrhunske izvrsnosti. Naročito je bila obazriva u ophođenju sa siromašnima. Ovako navodi njene razloge:–

¹ Vidjeti petnaesto poglavlje ovog djela.

² Gilfillan's Sabbath, str. 88.

³ Id. Ib.

⁴ Pagitt's Heresiography, str. 209, London, 1661.

„Izjavila je da ovo radi iz savjesti, jer je vjerovala da joj se jednog dana mora suditi za sve stvari koje su učinjene u tijelu. Stoga je odlučila da ide *najsigurnijim putem*, radije protiv nego zbog svojih privatnih interesa.”¹

Pagitt opisuje njen zločin sljedećim riječima:—

„Na kraju, zbog držanja predavanja samo pet dana u tjednu i odmaranja na Šabat, *budući poznato na osnovu čega je to uradila*, odvedena je bila u novi zatvor u Maiden Laneu, mjesto u kojem je tada bilo pritvoreno još nekoliko osoba drugačijih mišljenja od Engleske crkve.”²

Zapazite zločin: to nije bilo ono što je uradila, jer bi osoba prvog dana mogla učiniti isto, već zato što je to učinila da bi poslušala četvrtu zapovijed. Njen motiv izložio ju je osveti vlasti. Bila je žena neslomljive hrabrosti, i nije htjela kupiti svoju slobodu odricanjem od Gospodnjeg Šabata. Tijekom njenog dugog zatočeništva, Pagitt kaže da joj je netko napisao na sljedeći način:—

„Vaša stalna patnja bila bi hvale vrijedna, da je istina; ali budući da je zabluda, vaše odricanje će biti i prihvatljivije Bogu, i pohvalno pred ljudima.”³

Međutim njena vjera i strpljenje su izdržali sve dok je nije oslobodila smrt.

„Gđa Trask je ležala petnaest ili šesnaest godina u zatvoru zbog svog stava o Subotnjem Šabatu; za sve to vrijeme nije primila nikakvo olakšanje od nikoga, iako je mnogo željela: navodeći da je pisano, ‘Blagoslovljenije je ... davati negoli primati’. Niti bi uzimala u zajam, jer je pisano, ‘Davat ćeš u zajam mnogim narodima, i nećeš pozajmljivati’. Tako je smatrala da je sramota za njenu glavu, Krista, bilo prositi ili pozajmljivati. Njena prehrana

¹ Pagitt's Heresiography, str. 209

² Id. str. 210.

³ Id. str. 164.

u većem dijelu zatočeništva, odnosno malo do pred smrt, bila je kruh i voda, korijenje i bilje; bez mesa, bez vina, bez kuhanog pića. Sva njena sredstva bila su četrdeset šilinga od godišnje otplate; ono čega joj je više nedostajalo za život imala je od zatvorenika koji su je ponekad zapošljavali da radi za njih.¹

Pagitt, koji je bio suvremenik Traska, ovako iznosi principe Sabatinaca tog vremena, koje on naziva Traskitima:—

„Stavove koje su oni imali u vezi sa Šabatom bili su sljedeći:

1. Da je četvrta zapovijed Dekaloga, ‘Sjećaj se Šabatnog dana, da ga držiš svetim’ [Izl. 20], božanski propis, jednostavno i potpuno moralan, koji ne sadrži ništa pravno ceremonijalno u cjelini ili djelomično, i stoga njegovo tjedno svetkovanje treba biti vječno, i da nastavi biti na snazi i vrlini do kraja svijeta.

2. Da subota, ili sedmi dan u svakom tjednu, treba biti vječni sveti dan u Kršćanskoj crkvi, a vjersko poštovanje ovog dana obavezuje Kršćane pod Evanđeljem, kao što je Hebreje prije Kristovog dolaska.

3. Da je nedjelja, ili Gospodnji dan, običan radni dan, i da predstavlja praznovjerje i samoproklamirano obožavanje da se ista učini Šabatom četvrte zapovijedi.”²

Zbog ovog plemenitog ispovijedanja vjere gđa Trask je bila zatvorena u zatvor do dana svoje smrti. Za istu stvar, gospodin Trask je bio prisiljen da stoji na stupu srama, da bude zatim bičevan, a onda zatvoren u bijedni zatvor, iz kojeg je pobjegao nakon javnog odricanja pošto je trpio njegove muke više od godinu dana.³

G. Utter spominje sljedećeg Sabatinskog propovjednika na sljedeći način:—

¹ Pagitt's Heresiography. str. 196, 197.

² Id. str. 161.

³ Manual of the S. D. Baptists, str. 17, 18; Heylyn's Hist. of the Sab., dio ii. pogl. viii. odlomak 10; Giltillan's Sabbath, str. 88, 89; Cox's Sabbath Literature, svezak i. str. 152, 153.

„Theophilus Brabourne, učeni propovjednik evanđelja u službenoj crkvi, napisao je knjigu, koja je tiskana u Londonu 1628., u kojoj je tvrdio ‘da Gospodnji dan nije Šabat koji je bio božanski ustanovljen’, već ‘da je sedmi dan Šabat sada na snazi’. Gospodin Brabourne je 1632. objavio još jednu knjigu pod naslovom ‘A Defense of that most Ancient and Sacred Ordinance of God’s, the Sabbath Day’.”¹

Brabourne je posvetio svoju knjigu kralju Charlesu I, tražeći od njega da iskoristi svoj kraljevski autoritet za obnovu drevnog Šabata. Međutim oni koji vjeruju prinčevima sigurno će biti razočarani. Dr. F. White, biskup od Elya, ovako navodi povod svog vlastitog djelovanja protiv Šabata:—

„Zato što je ovo Brabourneovo djelo o Šabatu bilo posvećeno njegovom Kraljevskom Veličanstvu, a principi na kojima zasniva sve svoje argumente (koji su često bili propovijedani, tiskani i vjerovani u cijelom kraljevstvu), možda su otrovali i zarazili mnoge ljude ili s ovom Sabatinskom greškom, ili s nekim drugim sličnim sadržajem; kralj je, naš milostivi gospodar, po svojoj volji i zadovoljstvu, rekao da bi trebalo objaviti temeljno djelo, kako bi se spriječila daljnja podvala, te da se njegovi dobri podanici (koji su dugo vremena ometani pitanjima oko Šabata) postave na stari i dobri put drevne i pravovjerne Katoličke crkve. Sada ono što je zapovjedilo njegovo sveto Veličanstvo, ja sam po uputstvu vaše milosti [nadbiskupa Lauda] poslušno izvršio.”²

Kralj ne samo da je ovim ukazom želio oboriti one koji su se pridržavali dana propisanog u zapovijedi, već i one koji su pomoću nove teorije dr. Bounda pretendirali na to da je nedjelja taj dan. Stoga je on udružio dr. Heylyna i biskupa Whitea u ovom radu:—

¹ Manual of the S. D. Baptists, str. 18.

² Dr. Francis White’s Treatise of the Sabbath, citiran u Cox’s Sab. Lit. svezak i. str. 167.

„Zbog tereta koji ima preveliku težinu da bi ga itko mogao podnijeti, i neophodnosti posla koji zahtijeva brzo obavljanje, smatralo se prikladnim da se posao podijeli na dvoje. Argumentiran i skolastički dio upućen je dobro učenom dr. Whiteu, tadašnjem biskupu od Elya, koji je dao dobar dokaz u korist svoje sposobnosti u polemičkim pitanjima u nekoliko knjiga i rasprava protiv papista. Praktične i povijesne [trebao je napisati], dr. Heylyn iz Westminstera, koji je stekao izvjesnu reputaciju svojim djelima o drevnim piscima.”¹

Djela Whitea i Heylyna bila su objavljena istovremeno 1635.. Dr. White, obraćajući se onima koji nameću svetkovanje nedjelje četvrtom zapovijedi, ovako govori o Brabourneovim argumentima da se tamo ne zapovijeda nedjelja, već drevni sedmi dan:—

„Zadržavajući svoja načela da je četvrta zapovijed čisto i jednostavno moralna i da predstavlja zakon prirode, bit će vam nemoguće riješiti primjedbe Theophilusa Brabournea ni na engleskom ni na latinskom.”²

Međutim kralj je imao još nešto osim argumenta za Brabournea. Izveden je pred nadbiskupa Lauda i sud Visokog Povjerenstva te, dirnut sudbinom gđe Trask, podčinio se neko vrijeme autoritetu Engleske crkve, ali je nešto kasnije napisao i druge knjige u korist sedmog dana.³ Knjiga dr. Whitea sadrži ovo sažeto zapažanje o teoriji neodređenog vremena:—

„Zato što se neodređeno vrijeme mora vezati ili za sve trenutke vremena, kao dug, kada dan plaćanja nije izričito određen, podložan je plaćanju svakog trenutka; ili se u suprotnom ne vezuje za vrijeme.”⁴

¹ Heylyn's *Cyprianus Anglicus*, citirano u Coxu, svezak i. str. 173.

² *Treatise of the Sabbath Day*, str. 110.

³ *Hessey's Bampton Lectures*, str. 373, 374; *Cox's Sub. Lit.* svezak ii. str. 6; A. H. Lewis's *Sabbath and Sunday*, str. 178–184. Ovo djelo sadrži puno dragocjenih informacija o Engleskim i Američkim Sabatincima.

⁴ *Treatise of the Sabbath Day*, str. 73.

G. Utter, nakon izjave o Brabourneovom slučaju, nastavlja ovako:—

„Otrprike u to vrijeme Philip Tandey je počeo promovirati u sjevernom dijelu Engleske istu doktrinu o Šabatu. On se školovao u službenoj crkvi, čiji je postao propovjednik. Promijenivši svoje stavove u pogledu načina krštenja i Šabatnog dana, on je napustio tu crkvu i ‘postao meta za mnoge udarce’. Vodio je nekoliko javnih rasprava o svojim naročitim mišljenjima i učinio puno da ih propagira. James Ockford je bio još jedan rani zagovornik tvrdnji o sedmom danu kao Šabatu u Engleskoj. Izgleda da je bio dobro upoznat s diskusijama u kojima su Trask i Brabourne sudjelovali. Nezadovoljan lažnim uvjerenjem Brabournea, napisao je knjigu u obranu Sabatinskih pogleda, pod naslovom, ‘The Doctrine of the Fourth Commandment’. Ova knjiga, objavljena oko 1642. godine, bila je spaljena po nalogu vlasti u službenoj crkvi.”¹

Čuvena obitelj Stennett pripremala je, tijekom četiri generacije, niz sposobnih Sabatinskih propovjednika. Gospodin Edward Stennett, prvi od njih, rođen je početkom sedamnaestog stoljeća. Njegovo djelo pod naslovom „The Royal Law Contended For”, je prvi put bilo objavljeno u Londonu 1658.. „Bio je sposoban i odan propovjednik, ali je zbog neslaganja sa službenom crkvom, bio lišen sredstava za podršku.” „On je pretrpio veliki progon kojima su Disidenti bili izloženi u to vrijeme, a posebno zbog njegove vjerne privrženosti djelu Šabata. Zbog ove istine on je doživio nevolje, ne samo od onih na vlasti, zbog kojih je dugo bio u zatvoru, već i mnogo nevolja od neprijateljske, nesložne braće, koja su se trudila uništiti njegov utjecaj i upropastiti njegovu stvar.” U 1664., objavio je djelo pod naslovom „The Seventh Day is the

¹ Manual of the S. D. Baptists, str. 19, 20.

Sabbath of the Lord”.¹ U 1671., Wm. Sellers je napisao djelo u korist sedmog dana kao odgovor dr. Owenu. Cox ovako iznosi njegovu namjeru:—

„U suprotnosti s mišljenjem *da je neki dan od sedam* sve što četvrta zapovijed zahtijeva da bi bila izdvojena, pisac zadržava obaveznost subote kao Šabata na osnovu toga što sam Bog direktno u slovu teksta naziva sedmi dan Šabatni dan, dajući oba imena jednom te istom danu, kao što znaju svi ljudi koji su ikada čitali zapovijedi.”²

Jedan od najuglednijih Sabatinskih propovjednika u drugoj polovici sedamnaestog stoljeća bio je Francis Bampfield. Prvobitno je bio svećenik Engleske crkve. Baptistički povjesničar, Crosby, ovako govori o njemu:—

„Međutim, budući da je po svojoj savjesti bio potpuno nezadovoljan okolnostima konformizma, on se oprostio od svoje tužne i uplakane kongregacije ... 1662., te je ubrzo bio zatvoren zbog obožavanja Boga u svojoj obitelji. Tako je brzo njegova nepokolebljiva odanost kralju zaboravljena, ... da je češće bio zatvaran i izlagan većim teškoćama zbog svog nekonformizma, nego većina drugih disidenata.”³

O njegovom zatvoreništvu, Neale kaže:—

„Poslije ukaza o uniformnosti (zakon donijet u engleskoj), nastavio je propovijedati privatno kada je imao prilike, sve dok nije bio zatvoren na pet dana i noći, s dvadeset i pet njegovih slušatelja u jednoj prostoriji ... gdje su provodili vrijeme u vjerskim službama, ali nakon nekog vremena je bio pušten. Ubrzo zatim ponovo je uhićen i ležao je devet godina u zatvoru u Dorchesteru, iako je bio osoba nepokolebljive odanosti kralju.”⁴

¹ Cox, svezak i. str. 268; svezak ii. str. 10.

² Id. svezak ii. str. 35.

³ Hist. English Baptists, svezak i. str. 365, 366.

⁴ Hist. Puritans, dio 2, pogl. x.

Tijekom svog zatočeništva, propovijedao je skoro svaki dan, a crkvu je okupljao i pored svog utamničenja. A kada je bio na slobodi, nije prestao propovijedati u Isusovo ime. Poslije oslobođenja otišao je u London, gdje je propovijedao s velikim uspjehom.¹ Neale govori o njegovom radu u tom gradu:–

„Kada je boravio u Londonu, osnovao je crkvu na principima Sabatinskih Baptista, u Pinnerovoj dvorani, čije je principe on revno zastupao. Bio je slavni propovjednik i čovjek ozbiljne pobožnosti.”²

17. veljače 1682., bio je uhićen dok je propovijedao, a 28. ožujka, je osuđen na oduzimanje cjelokupne imovine i na doživotno zatočeništvo u Newgateu. Kao posljedica teškoća koje je pretrpio u tom zatvoru, umro je 16. veljače 1683..³ „Bampfild”, kaže Wood, „umirući u spomenutom zatvoru Newgate ... u dobi od sedamdeset godina, njegovo tijelo je ... otpraćeno uz vrlo veliku grupu sektaških i šizmatičnih ljudi do njegovog groba”.⁴ Crosby kaže o njemu:–

„Svi koji su ga poznavali priznat će da je bio čovjek velike pobožnosti. I on bi po svoj prilici zadržao iste osobine, u pogledu svoje učenosti i rasuđivanja, da nije bilo njegovog mišljenja u pogledu dvije točke, tj. da se novorođenčad ne treba krštavati, i da se Hebrejski Šabat ipak treba još uvijek držati.”⁵

G. Bampfild je objavio dva djela u korist sedmog dana kao Šabata, jedno 1672., drugo 1677.. U prvom od njih on, ovako iznosi doktrinu o Šabatu:–

¹ Crosby's Hist. Eng. Baptists, svezak i. str. 366, 367.

² Hist. Puritans, dio 2, pogl. x.

³ Calamy's Ejected Ministers, svezak ii. str. 258, 259; Lewis' Sabbath and Sunday, str. 188–193.

⁴ Wood's Athenaa Oxonienses, svezak iv. str. 123.

⁵ Crosby, svezak i. str. 367.

„Zakon o Šabatu sedmog dana je bio dan prije nego što je zakon objavljen na Sinaju, čak od stvaranja, dan je Adamu, ... a u njemu i cijelom svijetu¹ ... Poslušnost Gospoda Krista ovoj *četvrtoj riječi* u držanju sedmog dana u njegovom životu kao tjednog Šabatnog dana, ... te nijedan drugi dan u tjednu kao takav, dio je te savršene pravednosti koju svaki zdravi vjernik primjenjuje na sebi, da bi bio opravdan pred Bogom; a svaka takva osoba se treba uskladiti s Kristom u svim djelima njegove poslušnosti prema deset riječi.”²

Njegov brat, g. Thomas Bampffield, koji je bio govornik u jednom od Cromwellovih parlamenata, također je pisao u korist svetkovanja sedmog dana, a bio je zatvoren zbog svojih vjerskih principa u zatvoru u Ilchesteru.³ Otprilike u vrijeme kada je gospodin Bampffield bio prvi put u zatvoru, došlo je do žestokog progona svetkovatelja Šabata u Londonu. Crosby ovako svjedoči:—

„Bilo je otprilike u to vrijeme [1661. A. D.], kada se zajednica Baptista koja je sedmi dan držala kao Šabat, okupila u svojoj kući za sastanke u uličici Bull-stake, budući da su vrata bila otvorena, oko tri sata popodne [19. listopada], dok je g. John James propovijedao, neki Justice Chard, s g. Woodom, glavnim za desetak, došao je na mjesto sastanka. Wood mu je u kraljevo ime zapovjedio da zašuti i side dolje, jer je govorio protiv kralja. Međutim g. James je, malo ili nimalo obraćajući pažnju na to, nastavio sa svojim poslom. Glavni za desetak mu je prišao bliže usred mjesta sastanka i ponovo mu naredio u kraljevo ime da side ili će ga u suprotnom povući dolje; nakon čega je nemir postao toliko velik da se nije moglo nastaviti.”⁴

¹ Izl. 16:23; Post. 2:3.

² Judgment for the Observation of the Jewish or Seventh day Sabbath, str. 6–8, 1672.

³ Calanty, svezak 2, str. 269.

⁴ Crosby, svezak 2. str. 165–171.

Činovnik ga je skinuo s propovjedaonice i pod jakom stražom odveo na sud. G. Utter nastavlja ovu priču na sljedeći način:—

„G. James je bio ispitan i odveden u zatvor u Newgate, na osnovu svjedočanstva nekoliko razuzdanih svjedoka, koji su ga optužili da je izgovorio izdajničke riječi protiv kralja. Njegovo suđenje je održano oko mjesec dana kasnije, na kojem se ponašao tako da je izazvao mnogo naklonosti. Međutim, bio je osuđen na vješanje, izobličjenje i komadanje.¹ Ova strašna presuda ga nije ni najmanje uznemirila. On je smireno rekao, ‘Blagoslovljen da je Bog; koga čovjek osudi, Bog opravdava’. Dok je ležao u zatvoru, osuđen na smrt, posjećivale su ga mnoge ugledne osobe, koje su bile jako dirnute njegovom pobožnošću i rezignacijom, te su se ponudile potruditi da mu osiguraju pomilovanje. Ipak izgleda da je imao malo nade u njihov uspjeh. Gđa James je, po savjetu svojih prijatelja, dva puta podnijela molbe kralju [Charlesu II], navodeći nevinost svog muža, karakter svjedoka koji su svjedočili protiv njega i moleći Njegovo Veličanstvo da mu odobri pomilovanje. U oba slučaja bila je odbijena s izrugivanjem i podsmehom. Na gubilištu, na dan svog pogubljenja, g. James se obratio okupljenima na vrlo plemenit i dirljiv način. Završivši svoje obraćanje, te kleknuvši, zahvalio je Bogu za zavjetne milosti, i za nevinost savjesti; molio se za svjedoke protiv njega, za krvnike, za narod Božji, za uklanjanje podjela, za dolazak Kristov, za gledatelje, i za sebe, da bi mogao uživati osjećaj Božje naklonosti i prisustva, i ulazak u slavu. Kad je završio, krvnik je rekao, ‘Neka Gospod primi dušu tvoju’; na što je g. James odgovorio, ‘Zahvaljujem ti’. Na prijateljevo napominjanje, ‘Ovo je sretan dan’, odgovorio je, ‘Blagoslivljam Boga da jest’. Zatim, zahvalivši šerifu na ljubaznosti, rekao je, ‘Oče, u tvoje ruke predajem svoj duh’ ... Nakon što je umro, njegovo srce je izvađeno i spaljeno, njegovi dijelovi tijela su postavljeni na ograde grada, a glava mu je bila postavljena u Bijeloj kapeli na stupu nasuprot uličici u kojoj je bila njegova kuća za sastanke.”²

¹ Na pitanje što ima reći zašto se ne treba izreći kazna, rekao je da bi im ostavio ove biblijske tekstove: Jer: 26:14, 15; Ps. 116:15.

² Manual, itd. str. 21–23.

Takvo je bilo iskustvo Engleskih svetkovatelja Šabata u sedamnaestom stoljeću. Biti poslušan četvrtoj zapovijedi u ovakvim vremenima, imalo je svoju cijenu. Zakoni Engleske tijekom tog stoljeća bili su vrlo ugnjetavajući za sve Disidente, a izuzetno strogo su se odnosili prema svetkovateljima Šabata. Međutim, Bog je podigao sposobne ljude, istaknute po pobožnosti, da brane njegovu istinu tijekom tih teških vremena, i, ako je potrebno, da zapečate njihovo svjedočanstvo svojom krvlju. U sedamnaestom stoljeću u Engleskoj je napredovalo jedanaest crkava Sabatinaca, dok se u raznim dijelovima tog kraljevstva nalazilo puno razasutih svetkovatelja Šabata. Sada, samo tri od ovih crkava postoje! A samo su ostali ostatci, čak i od ovih!

Kojem uzroku da pripišemo ovu bolnu činjenicu? Nije zato što su njihovi protivnici bili u stanju opovrgnuti njihovu doktrinu; jer sporni radovi s obje strane i dalje postoje, i govore sami za sebe. Nije da su im nedostajali pobožni i učeni ljudi; jer im je Bog dao ove, posebno u sedamnaestom stoljeću. Niti je fanatizam nastao i nanio sramotu djelu; jer nema zapisa o bilo čemu te vrste. Bili su surovo proganjani, ali period njihovog progona bio je period njihovog najvećeg prosperiteta. Poput Mojsijevoj grmi, stajali su ne uništeni u gorućoj vatri. Poniženje Šabatnog djela u Engleskoj nije bilo posljedica nijedne od ovih stvari.

Šabat je bio ranjen u kući svojih prijatelja. Oni su na sebe, nakon nekog vremena, preuzeli odgovornost da prikažu da je Šabat bez praktične važnosti, i da tretiraju njegovu kršenje kao ne tako ozbiljan prijestup Božjeg zakona. Bez sumnje

su se nadali da će ovim putem pridobiti ljude za Krista i njegovu istinu; ali, umjesto toga, oni su standard božanske istine jednostavno unizili do prašine. Propovjednici koji su držali Šabat preuzeli su pastirsku brigu o crkvama prvog dana, u nekim slučajevima kao jedini zadatak, u drugim, to su činili u vezi s nadzorom Šabatnih crkava. Rezultat ne treba nikoga iznenaditi; kao što su ovi propovjednici i crkve koje drže Šabat rekli svim ljudima, postupajući tako, da se četvrta zapovijed može nekažnjeno prekršiti, ljudi su im vjerovali na riječ. G. Crosby, povjesničar prvog dana, ovu stvar iznosi u pravom svjetlu:—

„Ako se sedmi dan treba svetkovati kao Kršćanski Šabat, onda sve kongregacije koje svetkuju prvi dan kao takav moraju biti prekršitelji Šabata... Moram ostaviti tu gospodu na suprotnoj strani njihovim vlastitim razmišljanjima; te da obranim praksu školovanja pastora ljudima koji u svojoj savjesti moraju vjerovati da su prekršitelji Šabata.”¹

Bez sumnje bilo je plemenitih izuzetaka koji nisu išli ovim pravcem; međutim kao cjelina Engleski Sabatinci dugi niz godina nisu uspijevali vjerno da ispune visoko povjerenje koje im je bilo ukazano.

¹ Crosby's Hist. Eag. Bapt. svezak iii. str. 138, 139.

POGLAVLJE XXVII

ŠABAT U AMERICI

Prva crkva koja je držala Šabat u Americi—Imena njenih članova—Porijeklo druge crkve—Organizacija Generalne Konferencije Baptista Sedmog dana—Statistika denominacije u to vrijeme—Priroda njene organizacije—Sadašnja statistika—Objekti namijenjeni obrazovanju—Misionarski rad—Američko Šabatno Traktatsko Društvo—Odgovornost za svjetlost Šabata—Njemački Baptisti Sedmog dana iz Pennsylvanie—Spominjanje svetkovatelja Šabata u Mađarskoj—U Sibiru—Adventisti Sedmog dana—Njihovo porijeklo—Radovi Josepha Batesa—O Jamesu Whiteu—Izdavačko udruženje—Sistemska dobročinstvo—Djelovanje propovjednika uglavnom u novim područjima—Organizacija Adventista S. D.—Statistika—Osobitosti njihove vjere—Njihov cilj—Adventisti S. D. u Švicarskoj—Zašto je Šabat od neprocjenjive vrijednosti za čovječanstvo—Narodi spašenih svetkuju Šabat na novoj zemlji.

Prva Sabatinska crkva u Americi nastala je u Newportu, R. I. Prvi svetkovatelj Šabata u Americi bio je Stephen Mumford, koji je napustio London tri godine nakon mučeničke smrti Johna Jamesa, i četrdeset četiri godine nakon iskrcavanja prvih doseljenika u Plymouth. G. Mumford je, kako se čini, došao kao misionar Engleskih svetkovatelja Šabata.¹ G. Isaac Backus, povjesničar ranih Baptista Nove Engleske, navodi sljedeće:—

¹ „Kada su 1664. Baptisti Sedmog Dana iz Londona poslali Stephen Mumforda u Ameriku, te 1675. poslali starješinu Williama Gibsona, činili su, koliko je god bilo u njihovoj moći, kao društvo za promociju evanđelja u stranim zemljama.”—*Seventh day Baptist Memorial*, svezak i. str. 43.

„Stephen Mumford je došao iz Londona 1664., te donio sa sobom mišljenje da su svih deset zapovijedi, kako su bile dane s planine Sinaj, moralne i nepromjenljive; i da je antikršćanska sila koja je pomišljala da promjeni vremena i zakone, promijenila Šabat sa sedmog na prvi dan u tjednu. Nekoliko članova prve crkve u Newportu je prihvatilo ovo mišljenje, ali su ipak nastavili s crkvom još nekoliko godina, sve dok se dva muškarca i njihove žene koji su tako postupili, nisu ponovo vratili na držanje prvog dana.”¹

Gospodin Mumford je, po dolasku, ozbiljno počeo raditi na obraćanju ljudi k svetkovanju četvrte zapovijedi, kao što zaključujemo iz sljedećeg zapisa:—

„Stephen Mumford, prvi svetkovatelj Šabata u Americi, došao je iz Londona 1664. Tacy Hubbard je počela svetkovati Šabat 11. ožujka 1665.. Samuel Hubbard je počeo 1. travnja 1665.. Rachel Langworthy, 15. siječnja, 1666.. Roger Baxter, 15. travnja 1666., a Williem Hiscox, 28. travnja 1666.. Ovo su bili prvi svetkovatelji Šabata u Americi. Između njih i članova crkve izbio je spor koji je trajao nekoliko godina. Oni su željeli zadržati svoju vezu s crkvom, ali su na kraju bili prisiljeni povući se, kako bi mogli mirno uživati i držati Božji sveti dan.” [Baxter je Baster u *S. D. B. Memorial.*]²

Iako je Gospodin Mumford vjerno poučavao istinu, izgleda da je njegovao ideje Engleskih Sabatinaca, da je moguće da svetkovatelji prvog i sedmog dana hodaju zajedno u crkvenom zajedništvu. Da su ljudi prvog dana bili istog mišljenja, svjetlost Šabata bi se ugasila u roku od nekoliko godina, kao što Povijest Engleskih svetkovatelja Šabata jasno dokazuje. Međutim, prema promislu Božjem, opasnost je

¹ Church Hist. of N. England from 1783. to 1796, pogl. xi. odlomak 10.

² Hist. of the S. B. Rapt. Gen. Conf. by Jas. Bailey, str. 237, 238.

izbjegnuta protivljenjem na koje su ovi držatelji zapovijedi morali naići.

Pored navedenih osoba, još četiri su prihvatile Šabat 1666. godine, ali su ga se 1668. odrekle. Ovo četvero su također bili članovi Baptističke crkve prvog dana u Newportu. Iako su svetkovatelji Šabata koji su zadržali svoju čestitost mislili da bi mogli po zakonu imati Gospodnju večeru s članovima crkve koji su bili potpuno uvjereni u ispravnost svetkovanja prvog dana, ipak su gajili drugačije osjećaje prema onima koji su jasno vidjeli Šabat i za jedno vrijeme ga držali, a zatim otpali od njega. Ove osobe su „i pisale i govorile protiv toga, što ih je toliko ražalostilo da nisu mogli sjesti za večeru Gospodnju s njima, niti s crkvom zbog njih”. Međutim, pošto su oni bili članovi crkve prvog dana i nisu imali „nikakve moći da se sami nose s njima bez pomoći crkve”, oni su „smatrali da im je zabranjeno nastaviti s njima, osim da neslužbeno van crkve održavaju bratstvo. Tako da su zaključili da slučaj ne iznose pred crkvu da sudi o toj činjenici, tj. da su se okrenuli od svetkovanja sedmog dana, budući da su suprotnih stavova u vezi s tim”. Stoga su zatražili savjet od svetkovatelja Šabata iz Londona, a u međuvremenu se suzdržavali od Gospodnje večere s crkvom.

Dr. Edward Stennett im je pisao u ime Londonskih svetkovatelja Šabata: „Ako crkva želi održavati Gospodnju večeru s ovim otpadnicima od istine, onda bi trebalo zatražiti da budete otpušteni iz crkve; a ako crkva odbije, trebali bi se sami povući.”¹ Oni su ipak odlučili da ne napuštaju crkvu. Među-

¹ Seventh day Baptist Memorial, svezak i. str. 27, 28, 29.

tim, rekli su „javno crkvi da ne mogu imati ugodnu Gospodnju večeru s te četiri osobe koje su zgriješile”. „I tako su nekoliko mjeseci nastavili s malo ili bez uvreda iz crkve; nakon čega su se vodeća braća počela izjašnjavati o deset zapovijedi.” G. Tory je „objavio da je zakon ukinut”. G. Luker i g. Clarke „su uzeli kao svoj posao da propovijedaju ne držanje zakona, dan za danom”. Međutim, svetkovatelji Šabata su odgovorili „da su deset zapovijedi i dalje svete, pravedne, dobre i duhovne, kao i uvijek”. G. Tory je „neugodnim riječima rekao ‘da je njihova melodija samo četvrta zapovijed’, na što su oni odgovorili, ‘da su svih deset zapovijedi jednake važnosti kod njih, i da se ne zalažu za jednu bez druge’. Te su oni nekoliko godina išli s crkvom u podijeljenom zajedništvu”.¹

G. Bailey ovako iznosi rezultat:—

„U vrijeme promjene njihovih mišljenja i prakse, [u pogledu Biblijskog Šabata], oni nisu imali namjeru osnovati crkvu s ovom zasebnošću. Bog je, očigledno, imao drugačiju misiju za njih, i doveo ih je njoj, kroz teška iskušenja progonstva. Bili su prisiljeni napustiti zajednicu Baptističke crkve, ili napustiti Šabat svog Gospoda Boga.”²

„Ovi su napustili Baptističku crkvu 7. prosinca 1671.”³

„23. prosinca, samo šesnaest dana nakon istupanja iz Baptističke crkve, sklopili su zavjet zajedno u crkvenoj organizaciji.”⁴

Takvo je bilo porijeklo prve crkve koja je držala šabat u Americi.⁵ Druga od ovih crkva svoj nastanak duguje ovoj

¹ Records of the First Baptist Church in Newport, citirano u S. D. Baptist Memorial, svezak i. str. 28–39.

² Bailey’s History, str. 9, 10.

³ Id. str. 237.

⁴ Id. str. 238.

⁵ Manual of the S. D. Baptists, str. 39, 40; Backus, pogl. xi. odlomak 10.

okolnosti: Oko 1700. godine, Edmund Dunham iz Piscatawaya, N. J., ukorio je osobu zbog rada tijekom nedjelje. Od njega su tražili autoritet iz Svetog Pisma. Tragajući za ovim, on se uvjerio da je sedmi dan jedini tjedni Šabat u Bibliji i počeo ga je opažati.

„Ubrzo nakon toga, drugi su slijedili njegov primjer i 1707. je organizirana crkva Baptista Sedmog dana, sa sedamnaest članova. Edmund Dunham je bio izabran za pastora i poslan je u Rhode Island da primi rukopoloženje.”¹

Generalna Konferencija Baptista S. D. je organizirana 1802.. Na svom prvom godišnjem zasjedanju uključila je u svoju organizaciju osam crkava, devet rukopoloženih svećenika i 1130 članova.² Konferencija je bila organizirana samo sa savjetodavnim ovlaštenjima, a crkve pojedinačno su zadržale pitanja discipline i crkvene uprave u svojim rukama.³ Konferencija sada obuhvaća oko osamdeset crkava i oko 8000 članova. Ove crkve se većinom nalaze u sjevernim i zapadnim državama i podijeljene su u pet udruženja, koja, međutim, nemaju zakonodavnu ni disciplinsku vlast nad crkvama koje ih sačinjavaju. Postoji pet akademija, koje pripadaju denominaciji, jedno sveučilište, „te sveučilište s akademskim, studentskim, mehaničkim i teološkim odjelima u djelovanju”.⁴ Misionarsko društvo Baptista S. D. podržava nekoliko domaćih misionara koji rade uglavnom na zapadnim i južnim granicama denominacije. Oni su u proteklih nekoliko godina postigli dobar

¹ Hist. S. D. Baptist Gen. Conf., str. 15, 238.

² Id. str. 46–55.

³ Id. str. 57, 58, 62, 74, 82.

⁴ Sabbath and Sunday, str. 232.

stupanj uspjeha u ovom radu. Također imaju misionarsku stanicu u Šangaju, u Kini, te tamošnju malu crkvu vjernih Kršćana.

Američko Šabatno Traktatsko Društvo je izdavačka agencija te denominacije. Njegovo sjedište je u Alfred Centru, N. Y.. Objavljuje *Sabbath Recorder*, novine Baptista S. D., a također objavljuje seriju vrijednih djela koja se odnose na Šabat i Božji zakon.

Tijekom dvjesto godina koje su prošle od organiziranja prve Sabatinske crkve u Americi, Bog je među ovim narodom podigao ljude izuzetnog talenta i moralne vrijednosti. Također je na promišljen način skrenuo pažnju na sveto povjerenje koje je tako davno povjerio Baptistima S. D., a koje su oni sporo shvaćali u njegovoj ogromnoj važnosti.

Među onima koji su prihvatili Šabat uz pomoć ovog naroda, ime J. W. Mortona je posebno vrijedno spomena. Reformirani Prezbiterijanci su ga 1847. poslali kao misionara na otok Haiti. Ovdje je došao u kontakt sa Sabatinskim publikacijama, a nakon ozbiljnog ispitivanja se uvjerio da je sedmi dan Šabat Gospodnji. Kao pošten čovjek, ono što je vidio da je istina, odmah je poslušao, te vrativši se kući da mu se sudi za herezu, bio je po kratkom postupku izbačen iz Reformirane Prezbiterijanske crkve bez da mu je dozvoljeno da navede razloge koji su rukovodili njegovim ponašanjem. On je svijetu dao dragocjeno djelo, pod naslovom, „Vindication of the True Sabbath”, u kojem se govori o njegovom iskustvu, i njegovim razlozima za svetkovanje sedmog dana iznijetim s velikom upečatljivošću i jasnoćom.

Baptistima S. D. ne nedostaju obrazovani i talentirani ljudi, te oni imaju dovoljno sredstava u svom posjedu da podrže Božju stvar. Ako u prošlosti nisu u potpunosti shvatili da su dužnici cijelom čovječanstvu zbog velike istine koju je Bog njima povjerio, postoji razlog da se vjeruje da se sada u izvjesnoj mjeri bude i postaju svjesni svog ogromnog zaduženja.¹

Također u državi Pennsylvania postoji mala grupa Njemačkih Baptista S. D. pronađenih u okruzima Lancaster, York, Franklin i Bedford, kao i u centralnim i zapadnim dijelovima države. Nastali su 1728. preko učenja Conrad Beissela, rodom iz Njemačke. Oni prakticiraju trostruko uranjanje, i pranje nogu, te drže otvoreno Gospodnju večeru. Oni zastupaju celibat, ali ga nikome ne nameću. Čak i oni koji su izabrali ovakav način života imaju slobodu da se vjenčaju ako u bilo kojem trenutku to poželeva. Oni su osnovali i uspješno održavali Šabatnu školu u Ephrati, svom sjedištu, četrdeset godina prije nego što je Robert Raikes uveo sistem nedjeljnih škola. Ovi ljudi su pretrpjeli puno progona zbog svetkovanja sedmog dana, pri čemu su zakoni Pennsylvanie bili posebno ugnjetavajući prema Sabatincima.² Njemački Baptisti S. D. ne pripadaju Generalnoj Konferenciji Baptista S. D.

Već smo zapazili činjenicu da su svetkovatelji Šabata bili

¹ Mnogo zanimljivih stvari koje se odnose na Baptiste sedmog dana Amerike mogu se naći u Utterovom Priručniku Baptista S. D.; Bailey's Hist. of the S. D. Bapt. Gen. Conf.; Lewis's Sabbath and Sunday, and in the S. D. B. Memorial.

² Rupp's History of all the Religious Denominations in the United States, str. 109–123, drugo izdanje; Bailey's Hist. Gen. Conf. str. 255–258.

brojni u Rusiji, Poljskoj i Turskoj. Pronalazimo sljedeću izjavu u vezi sa svetkovateljima Šabata u Mađarskoj:–

„Zajednica kršćana sedmog dana u Mađarskoj, pošto ih zakon ne tolerira, prihvatila je Judaizam, kako bi joj bilo dozvoljeno da postoji preko povezanosti s jednom od ‘prihvaćenih religija’.”¹

Vjerojatnoća je da, pošto zakoni Austrijskog Carstva vrlo snažno pritišću sva vjerska tijela koja ne pripadaju nekoj od toleriranih sekti ili staležu, ovi „Kršćani sedmog dana” „pošto ih zakon ne tolerira” pod njihovim imenom, su osigurali sebi privilegiju svetkovanja sedmog dana dopuštajući da njihovu doktrinu civilne vlasti svrstaju pod Judaizam, i na taj način stave sebe pod toleranciju koja se daje „prihvaćenim religijama”. Ne kažemo da je to bilo ispravno, čak ni tehnički, ali očigledno je da je to ono dokle su oni išli. Nema razloga da vjerujemo da su se odrekli Krista. Također saznajemo da na sjeveru Azije postoje svetkovatelji Šabata:–

„U Sibiru postoji sekta Grčkih Kršćana koja drži Hebrejski Šabat (subotu). Takve sekte već postoje u Sjedinjenim Državama, u Njemačkoj, a mi vjerujemo i u Engleskoj.”²

Šabat je prvi put bio predstavljen Adventnom narodu u Washingtonu, N. H. Vjerna sestra Baptistkinja Sedmog dana, gđa Rachel D. Preston, iz države New York, preselivši se na ovo mjesto, donijela je sa sobom Šabat Gospodnji. Ovdje se zainteresirala za učenje da je slavni dolazak Spasitelja vrlo blizu. Pošto je bila poučena o ovoj temi od strane Adventnih ljudi, ona je zauzvrat njih poučila o zapovijedima Božjim, te je već

¹ New York *Independent*, 18. ožujak 1869..

² *Semi-Weekly Tribune*, 4. svibnja 1869..

1844., skoro cijela crkva u tom mjestu, koja se sastoji od četrdesetak ljudi, postala svetkovatelj Šabata Gospodnjeg.¹ Najstarija grupa svetkovatelja Šabata među Adventistima Sedmog dana je stoga bila u Washingtonu, N. H. Njihov sadašnji broj je mali, jer je prorijeđen emigracijom i pustošenjem smrti; ali još uvijek opstaje malo društvo da svjedoči o ovoj drevnoj Biblijskoj istini.

S ovog mjesta je nekoliko Adventnih propovjednika primilo istinu o Šabatu tijekom 1844.. Jedan od njih je bio stariješina T. M. Preble, koji je imao čast prvi iznijeti ovu veliku istinu pred Adventiste putem tiskarske prese. Njegov esej datira iz 13. veljače 1845. On je ukratko iznio tvrdnje o Biblijskom Šabatu, te pokazao da ga Spasitelj nije promijenio, već da je promijenjen od strane velikog otpadništva. Zatim je rekao:—

„Tako vidimo da je Dan. 7:25, ispunjen, mali rog koji mijenja ‘vremena i zakone’. Stoga mi se čini da su svi koji drže prvi dan kao Šabat, papski svetkovatelji nedjelje, i Božji prekršitelji Šabata.”²

¹ Ova sestra je rođena u Vernonu, Vt. Njeno djevojačko ime je bilo Rachel D. Harris. Sa sedamnaest godina se obratila i ubrzo potom pristupila Metodističkoj crkvi. Nakon braka, preselila se sa suprugom u centralni New York. Tamo je, s dvadeset osam godina, postala svetkovatelj Biblijskog Šabata. Metodistički propovjednik, njen pastor, učinio je sve što je mogao da je odvrti od Šabata, ali joj je na kraju rekao da bi ga mogla zadržati ako ih napusti. Međutim, ona je bila vjerna svojim uvjerenjima o dužnosti i ujedinjena s prvom Baptističkom crkvom Sedmog dana u Veroni, Oneida Co., N. Y. Njen prvi muž prezivao se Oaks; njen drugi, Preston. Ona i njena kćerka, Delight Oaks, su bile članovi prve Veronske crkve u vrijeme njihovog preseljenja u Washington, N. H. Majka je umrla 1. veljače 1868.: kćerka, nekoliko godina ranije.

² Članak stariješine Preblea se pojavio u *Hope of Israel* 28. veljače 1845., objavljen u Portlandu, Maine. Ovaj članak je ponovo bio tiskan u *Advent Review* 23. kolovoza 1870.. Članak, kako ga je prepisao stariješina Preble i objavio u obliku traktata, tiskan je i u *Review* 21. prosinca 1869..

U roku od nekoliko mjeseci mnoge osobe su počele svetkovati Šabat kao rezultat svjetlosti koja je na taj način obasjala njihov put. Starješina J. B. Cook, čovjek jasnog talenta kao propovjednik i pisac, je bio jedan od ovih prvih obraćenika k Šabatu. Starješine Preble i Cook su u to vrijeme bili u punoj snazi svojih mentalnih moći i posjedovali su talenat i reputaciju pobožnosti, što im je dalo veliki utjecaj među adventistima u korist Šabata. Ovi ljudi su prema Božjem promislu bili pozvani da zauzmu važno mjesto u djelu Šabatne reforme.

Međutim, obojica su, dok su propovijedali i pisali u njegovo ime, počinili fatalnu grešku u tome što su to prikazali kao da nema praktične važnosti. Oni su očigledno imali isto zajedništvo s onima koji su odbacili Šabat kao i s onima koji su ga svetkovali. Takav način djelovanja dao je svoj prirodni rezultat. Poslije dvije ili tri godine ovakvog svetkovanja Šabata, obojica su otpali od njega, te su od tada koristili utjecaj koji su imali u ratu protiv četvrte zapovijedi. Veći dio onih koji su prigrlili Šabat preko svojih napora, nisu bili dovoljno impresionirani da bi mogli biti utemeljeni i ukorijenjeni u njegovim snažnim dokazima, te su nakon kratkog perioda, odustali od njegovog svetkovanja. Ipak dovoljno je učinjeno da se izazove ogorčeno protivljenje prema Šabatu od strane mnogih Adventista, i da se iznesu genijalni i uvjerljivi argumenti kojima ljudi pokušavaju dokazati da je Bog ukinuo svoj sveti zakon.

Takav je bio plod njihovog puta i takvo stanje stvari u vrijeme njihovog dezertstva. Međutim, rezultat njihovog djelovanja naučio je Adventne svetkovatelje Šabata vrijednu

lekciju, koju nikada nisu zaboravili. Naučili su da se četvrta zapovijed mora tretirati kao dio moralnog zakona, ako se ljudi žele usmjeriti k njegovom svetom držanju.

Prvi članak starješine Preblea u korist Šabata bio je način da se skrene pažnja našeg cijenjenog brata, Josepha Batesa, na ovu božansku ustanovu. Ubrzo se uvjerio u njenu obaveznost i odmah je počeo držati. Imao je prilično istaknutu ulogu u Adventnom pokretu 1843. – 1844., a sada se, sa samopožrtvovanom revnošću, uhvatio za prezrenu istinu o Šabatu kako bi je iznio pred ljude. On to nije uradio na polovičan način kao starješine Preble i Cook, već kao čovjek koji je ozbiljno i u potpunosti razumio važnost te teme.

Predmet nebeske Svetinje započeo je otprilike u to vrijeme zanimati mnoge adventiste, a posebno starješinu Batesa. On je među prvima uvidio da je suštinska stvar te Svetinje Božji kovčeg. Također je skrenuo pažnju na to da je objavljivanje trećeg anđela povezano s Božjim zapovijedima. Opasao se oklopom s namjerom da ga položi tek kada njegov posao bude završen. Bio je sredstvo preko kojeg su mnogi bili dovedeni do držanja Božjih zapovijedi i Isusove vjere, a nekoliko njih koji su prihvatili Šabat iz njegovog poučavanja su odstupili od toga.¹

Samo nekoliko mjeseci nakon starješine Batesa, naš cijenjeni i sposobni brat, starješina James White, također je prihvatio Šabat. Radio je s puno uspjeha u velikom Adventnom pokretu, a sada je zdušno ušao u rad Šabatne reforme. Ujedinjen sa starješinom Batesom u objavljivanju doktrine

¹ On je usnuo 19. ožujka 1972., u osamdesetoj godini života.

o dolasku i Šabatu kao povezanim sa Svetinjom i porukom trećeg anđela, on je, uz Božji blagoslov, postigao velike rezultate u korist Šabata.

Interes za izdavaštvo kod Adventista Sedmog dana nastalo je kroz njegovo posredovanje. Počeo se baviti izdavaštvom 1849., bez sredstava, i s vrlo malo prijatelja, ali s puno truda, samopožrtvovanja i žudne brige; te uz Božji blagoslov na njegove napore, bio je sredstvo za uspostavljanje djelotvorne službe za izdavaštvo, i za širenje mnogih važnih djela širom naše zemlje, a u nekoj mjeri, također i kod drugih naroda. On je 1850. započeo objavljivanje *Advent Review and Herald of the Sabbath*, pod okriljem Adventista Sedmog dana. Veći dio godina njegovog postojanja služio je kao jedan od urednika; a tijekom svih ranijih godina bio je i izdavač i jedini urednik. Tijekom ovog vremena, također je energično radio kao propovjednik evanđelja Kristovog.

Pošto su potrebe djela zahtijevale povećanje kapitala i opsežnije operacije, osnovano je radi tog cilja udrugu u gradu Battle Creek, Michigan, 3. ožujka 1861., pod imenom Izdavačka Udruga Adventista Sedmog dana. Ova udruga posjeduje tri prostrane izdavačke kuće, s motorom, moćnim presama i svom opremom neophodnom za vođenje obilnog poslovanja. U ovom poslu izdavaštva stalno je zaposleno pedesetak ljudi. Udruga ima kapital od oko 70.000 dolara. Pod Bogom, svoj prosperitet duguje mudrom upravljanju i neumornoj energiji starješine Jamesa Whitea.

Advent Review trenutno ima (studeni 1873.) nakladu od oko 5000 kopija. *Youth's Instructor*, mjesečni list namijenjen

djeci Adventista koji drže Šabat, počeo je izlaziti 1852., i sada je dostigao nakladu od skoro 5000 kopija.

Advent Tidende, Danski mjesečnik s nakladom od 800 primjeraka, tiska se u korist onih koji govore Danski i Norveški jezik, od kojih je značajan broj prihvatio Šabat.

Adventisti S. D. su se mnogo zainteresirali za temu higijene i zakona o zdravlju, te su osnovali Zdravstveni Institut u gradu Battle Creeku, Mich., koji objavljuje *Health Reformer*, mjesečni list, u obliku magazina, koji ima nakladu od skoro 5000 kopija.

Brojne publikacije o Proročanstvima, Znacima Vremena, Kristovom Dolasku, Šabatu, Zakonu Božjem, Svetinji itd., itd., bile su objavljene u proteklih dvadeset godina i imale su veliku nakladu, u zbroju, mnogo miliona stranica.

Redovne financijske potrebe djela osiguravaju se metodom prikupljanja sredstava poznatim kao Sistemsko Dobročinstvo. Ovim sistemom, bilo je zamišljeno da svaki prijatelj djela plaća određen iznos tjedno srazmjerno imovini koju posjeduje. Međutim, u ovome nema prisile. Na ovaj način teret snose svi, tako da nikome nije preteško; a sredstva potrebna za rad teku stabilnim tokom u riznicu nekoliko crkava, te na kraju u riznicu Državnih Konferencija. Obračun se provodi svake godine na Državnim Konferencijama, gdje se pažljivo razmatraju rad, prihodi i rashodi svakog radnika u djelu. Tako nikome nije dozvoljeno rasipati sredstva, i nitko tko je prepoznat kao pozvan od Boga na službu ne smije patiti.

Crkve održavaju svoje sastanke najvećim dijelom bez pomoći propovijedanja. One sakupljaju sredstva da održavaju

Kristove sluge, ali im propisuju da uglavnom posvete svoje vrijeme i snagu u spašavanju onih kojima svjetlost ovih važnih istina ne obasjava put. Tako oni idu svugdje propovijedajući riječ Božju, kako ih njegova promisao vodi. Tijekom ljetnih mjeseci, rad na novim poljima se odvija uglavnom uz pomoć velikih šatora, koji omogućavaju propovjedniku da osigura odgovarajuće mjesto za bogoslužjenje, gdje god smatra da je poželjno raditi.

Adventisti sedmog dana imaju trinaest Državnih Konferencija, koje se okupljaju svake godine u svojim Državama. One se zovu Maine, Vermont, New England, New York i Pennsylvania, Ohio, Michigan, Indiana, Illinois, Wisconsin, Minnesota, Iowa, Missouri i Kansas, i Kalifornija. Ove konferencije su bile osmišljene da zadovolje lokalne potrebe djela. Postoji i Generalna Konferencija, koja se okuplja svake godine, sastavljena od delegata iz Državnih Konferencija. Ova Konferencija vrši opći nadzor nad radom svih Državnih Konferencija, opskrbljujući one u potrebi za radnicima koliko god je to moguće, te ujedinjujući cjelokupnu snagu tijela za izvršenje djela. Također preuzima odgovornost za misionarski rad u onim Državama koje nemaju organizirane Konferencije.

Ima pedesetak propovjednika koji sve svoje vrijeme posvećuju djelu evanđelja. Također postoji značajan broj onih koji propovijedaju dio vremena, a ostatak posvećuju sekularnom radu. U nekoliko Konferencija ima oko 6000 članova. Međutim, ovaj narod je toliko razasut (jer ih ima u svim sjevernim državama i u nekoliko južnih), da vrlo

veliki broj njih nema vezu sa svojom organizacijom. Mogu se pronaći u pojedinačnim porodicama razasutim sve od Mainea do Kalifornije i Oregona. *Review* i *Instructor* čine, u velikom broju slučajeva, jedine propovjednike njihove vjere.

One teme koje posebno zanimaju ovaj narod, jesu ispunjenje proročanstava, drugi osobni dolazak Spasitelja kao događaj koji je sada vrlo blizu, besmrtnost samo kroz Krista, promjena srca kroz djelovanje Svetoga Duha, svetkovanje Šabata četvrte zapovijedi, Kristovo božanstvo i posredničko djelo, te izgradnja svetog karaktera kroz poslušnost savršenom i svetom zakonu Božjem.¹

Oni su jako striktni u pogledu obreda krštenja, vjerujući ne samo da ono zahtijeva da ljudi budu sahranjeni u vodenom grobu, već i da je takvo krštenje pogrešno ako se primjenjuje na one koji krše jednu od deset zapovijedi. Oni također vjeruju da u vezi s Gospodnjom večerom treba poštovati uputstva našeg Gospoda u Ivan 13.

Oni uče da su darovi Duha navedeni u 1. Kor. 12 i Ef. 4, osmišljeni da ostanu u crkvi do kraja vremena. Oni vjeruju da su ti darovi izgubljeni kao posljedica istog otpadništva koje je promijenilo Šabat. Oni također vjeruju da se u konačnom obnavljanju zapovijedi kroz rad trećeg anđela, s njima obnavljaju i darovi Duha Božjeg. Dakle, za crkvu ostataka, ili za posljednju generaciju njenih članova, se kaže da „drži

¹ Da biste saznali više o njihovim stavovima, pogledajte njihov nedjeljni list, *Advent Review and Herald of the Sabbath*, objavljen u Batle Creek, Michigan, po cijeni od 2,00 dolara godišnje, i listi publikacija koje se reklamiraju u njegovim kolumnama.

zapovijedi Božje i ima svjedočanstvo Isusa Krista”.¹ A Anđeo Božji to objašnjava govoreći, „Svjedočanstvo Isusovo je duh proroštva”.² Stoga duh proroštva ima posebno mjesto koje mu je dodijeljeno u završnom djelu Šabatne reforme. Takvi su njihovi pogledi na ovaj dio Svetog Pisma; a njihova povijest je od početka obilježena djelovanjem ovog svetog dara.

Suočeni sa snažnim protivljenjem, ljudi poznati kao Adventisti Sedmog dana ustali su da iznesu svoje svjedočanstvo za Šabat Gospodnji. Bili su u opasnosti od otvorenih neprijatelja i od lažne braće; ipak su nadvladali teškoće na putu do sada, te su od svake skupljali snagu za sukob koji je pred njima. Imaju jasno određen posao za koji se nadaju da će ga obaviti. A to je da pripreme narod za Gospodnji dolazak.

Trebalo bi časnno spomenuti Adventiste Sedmog dana u Švicarskoj. Prvo su naučili ove dragocjene istine od starješine M. B. Czechowskog, koji ih je poslije nekoliko godina poučio Božjim zapovijedima i vjeri Isusovoj. Otkada je njegov rad s njima prestao, Bog im je dao snagu da čvrsto stoje za njegovu istinu i uvećao njihov broj. Imaju srce da se pokore istini i da se žrtvuju za njeno unapređenje. Ima ih oko šezdesetak osoba. Postoji nekoliko osoba ove vjere i u Italiji, Njemačkoj i Danskoj.

Svetkovanje Šabata se ponekad podupiralo na osnovu toga da je čovjeku potreban dan odmora i da će prerano ostarjeti ako bude radio sedam dana, što je nesumnjivo točno; a također se podržavalo na osnovu toga da će Bog blagosloviti u korpi i u zalihama one koji svetkuju njegov Šabat, što može

¹ Otk. 12:17; 14:12.

² Otk. 19:10.

biti istina u mnogim slučajevima; međutim, Biblija ne navodi motive ove vrste u pogledu ove svete institucije. Bez sumnje, svetkovanje Šabata ima velike uzgredne prednosti. Ipak to nisu razlozi koje Bog postavlja pred nas radi njegovog svetkovanja. Istinski razlog je beskrajno viši od svih razmišljanja ove vrste, i trebao bi potaknuti ljude na poslušnost, čak i kada bi bilo izvjesno da bi ih to koštalo svega što im je drago u sadašnjem životu.

Šabat je podržavan na osnovu toga što ljudima osigurava dan za bogosluženje u kojem se, uz zajednički pristanak, mogu pojaviti pred Bogom. Ovo je vrlo važno razmišljanje, a ipak Biblija malo govori o tome. To je jedan od sporednih blagoslova Šabata, i nije glavni razlog za njegovo svetkovanje. Šabat je bio određen da bude uspomena na stvaranje neba i zemlje.

Važnost Šabata kao uspomene na stvaranje je u tome što on uvijek smatra prisutnim pravi razlog zašto je obožavanje dužno da bude usmjereno k Bogu. Jer obožavanje Boga se zasniva na činjenici da je on Stvoritelj i da su sva druga bića stvorena od strane njega. Šabat se stoga nalazi u samom temelju bogoslužnja, jer uči ovoj velikoj istini na najimpresivniji način, a nijedna druga ustanova to ne čini. Pravi temelj obožavanja Boga, ne samo sedmog dana, već svakog obožavanja, nalazi se u razlici između Stvoritelja i njegovih stvorenja. Ova velika činjenica nikada ne može zastarjeti, i nikada se ne smije zaboraviti. Da bi to zadržao u čovjekovom umu, Bog mu je dao Šabat. On ga je primio u svojoj nevinosti, i bez obzira na izopačenost njegovog naroda, Bog je sačuvao ovu svetu ustanovu kroz čitav period čovjekovog palog stanja.

Dvadeset četiri starješine u samom činu obožavanja Onoga koji sjedi na prijestolju, navode razlog zašto je obožavanje dužno da bude usmjereno k Bogu:—

„Dostojan si, O Gospode, primiti slavu i čast i moć; jer si ti sve stvorio, i po volji tvojoj jesu i stvorene su.”¹

Ova velika istina je stoga dostojna da se pamti čak i u proslavljenom stanju. A mi ćemo sada saznati da će ono što je Bog dao čovjeku u Raju, da bi držao ovu veliku istinu pred svojim umom, čovjek poštovati i u obnovljenom Raju.

Budućnost nam je dana u proročkim Spisima. Preko njih saznajemo da je naša zemlja rezervirana za vatru, i da će iz njenog pepela niknuti nova nebesa i zemlja, i period beskonačnog vremena.² Nad ovim proslavljenim naslijeđem,

¹ Otk. 4:10, 11.

² 2. Pt. 3; Iza. 65; Otk. 21, 22. Milton ovako iznosi ovu doktrinu:—

„Svijet će izgorjeti, a iz njegovog pepela izniknuti
 Novo nebo i zemlja, na kojima će pravedni prebivati,
 I poslije svih njihovih dugih nevolja,
 Vidjeti zlatne dane, plodonosne zlatnim djelima,
 Uz radost i pobjedničku ljubav, i pravednu istinu.”
 —*Paradise Lost*, knjiga iii, redovi 334–338.

„Tako će svijet ići dalje,
 Za dobre zločudan, za zle ljude dobroćudan;
 Pod svojom vlastitom težinom, stenje; do dana
 Pojavka daha pravednima,
 I osvete zlina, pri povratku
 Njega tako nedavno obećanog za tvoju pomoć,
 Ženinog sjemena; nejasno tada prorečen,
 Sada obilato poznat tvoj Spasitelj i tvoj Gospod:
 Na kraju, na oblacima, s neba da se otkrije
 U slavi Očevoj, da rastopi
 Sotonu sa njegovim izopačenim svijetom; zatim da podigne
 Iz zapaljene mase, očišćeno i pročišćeno,

drugi Adam, Gospodar Šabata, vladat će, a pod njegovom milostivom zaštitom oni narodi koji su spašeni naslijedit će zemlju zauvijek.¹ Kada slava Gospodnja tako ispuni zemlju kao što vode prekrivaju more, Šabat Svevišnjeg će ponovo i po posljednji put biti iznesen na vidjelo:—

„Jer kao što će nova nebesa i nova zemlja, koje ću načiniti, ostati preda mnom, govori Gospod, tako će ostati i sjeme vaše i ime vaše. I dogodit će se da će od jednog mladaka do drugog, i od jednog Šabata do drugog, svako tijelo dolaziti da se pokloni preda mnom, govori Gospod.”²

Ne poziva li se Pavao upravo na ove činjenice koje je iznio Izaija kada kaže, „Ostaje dakle odmor [grčki, *Sabbatismos*, doslovno „DRŽANJE ŠABATA”] narodu Božjem?”³ Razlog za ovo mjesečno okupljanje u Novom Jeruzalemu svih otkupljenih iz svakog dijela nove zemlje može se naći u riječima Otkrivenja:

„I pokaza mi čistu rijeku vode života, bistru kao kristal, koja izlazi iz prijestolja Boga i Janjeta. Usred njegove ulice, i s obje strane rijeke bješe drvo života, koje rađa dvanaest vrsta plodova i daje svoj plod svakog mjeseca; a lišće drveta je bilo za liječenje [doslovno, službu]⁴ naroda.”⁵

Novo nebo, novu zemlju, period beskonačnog vremena,
Zasnovane na pravednosti, i miru, i ljubavi;
Da donesu plodove, radost i vječno blaženstvo.”

—*Id.* knjiga xii, redovi 537–551.

¹ Dan. 7:9, 10, 13, 14, 17–27; Ps. 2:7–9; 37:9–11, 18–22, 34; Mal. 4:1–3.

² Iza. 66:22, 23.

³ Heb. 4:9. U fusnoti prevedeno je s „držanje Šabata”. Liddell i Scott definiraju *Sabbatismos* „držanje Šabata”. Oni ne daju drugu definiciju, već je izvode od glagola *Sabbatizo*, koji definiraju samo ovim riječima, „držati Šabat”. Schrevelius definira *Sabbatismos* ovom jednom frazom: „Svetkovanje Šabata”. On to također izvodi iz *Sabbatizo*. *Sabbatismos* je stoga imenica na grčkom koja označava čin svetkovanja Šabata, dok je *Sabbatizo*, od čega je izvedena, glagol koji izražava taj čin.

⁴ Vidjeti Leksikone od Liddella i Scotta, Schreveliusa, i Greenfielda.

⁵ Otk. 22:1, 2.

Okupljanje ljudi koji su spašeni u prisustvu Stvoritelja, s cijelog lica nove zemlje svakog sljedećeg Šabata, svjedoči o svetosti Šabata čak i u tom svetom stanju, i stavlja pečat Svevišnjega na vječnost ove drevne ustanove.